Hikmet Kıvılcımlı

TARİH
DEVRİM
SOSYALİZM

DERLENİŞ
YAYINLARI

Hikmet Kıvılcımlı

Tarih
Devrim
Sosyalizm

Üçüncü Baskı
Ocak 2012

DERLENİŞ YAYINLARI: 51

Birinci Baskı: Tarihsel Maddecilik Yayınları, 1965.

İkinci Baskı: Derleniş Yayınları, Ekim 2006

DERLENİŞ YAYINLARI:

İnebey Mah. İnkılâp Cad. Oto Han: 55/129
Aksaray, Fatih/İSTANBUL

İnternet Adresi: www.derlenisyayinlari.org
e-posta: derlenisyayinlari@derlenisyayinlari.org

Baskı: HERMES OFSET
www.hermesofset.com.tr
Kazım Karabekir Cad. 39/16
0312 384 34 32 Ankara

Matbaa Sertifika No: 14847

Derleniş Yayınları Sertifika No: 14005

ISBN 978-975-7346-50-0

TARİH
DEVRİM
SOSYALİZM

Hikmet Kıvılcımlı

Üçüncü Baskı
Ocak 2012

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMA 15
TEZ 19
İnsanlığın Başından Geçenler 21
Tarih ve Üretici Güçler 24
Tarihsel Devrim - Sosyal Devrim 26
İki Çeşit Tarihsel Devrim 28
A-Birinci Çeşit Tarihsel Devrim 28
B-İkinci Çeşit Tarihsel Devrim 29
Tarih "Tekerrür" Müdür? 30
Barbarlık: Sosyal Gelenek – Aksiyon 32

Birinci Kitap
Genel Prensipler

Bölüm: I
Tarihsel Devrimin Tarihçesi

I - Dünyanın Sonu 39
II - Dünyanın İnsanüstü Gidişi 42
A- Yunanlılarda 42
B- İslâmlıkta 43
C- Batı Kapitalizminde 45
D- İslâm Rönesansında Realizm 47
III- Dünyanın İnsancıl Gidişi 49
A- Burjuva Devrimi 49
B- Tarihsel Maddecilik ve Devrim 52
C- Tarihsel Devrim Problemi 54
IV- Tarihsel Maddecilikten Sonrası 57
A- Tarihsel Devrim ve Irkçılık 58
B- Tarihsel Devrim ve Sözde Dincilik 61
C- Uzman Diyalektik 65
D- Tarihsel Devrim ve Sosyalist Tarihçi 69
E- Tarih Filozofu 72
F- Dogmatik Marksist 74

Bölüm: II

Tarihte Metot

I- Genel Olarak 79
A- Sınıflama Bilimi Tarih..... 79
B- Klasik Tarih Metodu 81
C- Orijinal Tarih Metodu 83
II- Özel Olarak 87
A- Barbar Neden Önemsenmez 87
B- Barbarın İnsan Değeri 88
C- Barbarın Tarih Değeri 89
D- Tarihsel Devrim 90
E- Tarihte Açıklama ve Değiştirim 91

Bölüm: III

Tarihte Kanun

A-Kişi Dileği-Tarih Gidişi (İradei Cüz'iyye-İradei Külliyye)..... 95
B-İki Zıt Tarih Anlayışı..... 96
C- "Kişi"nin Tekbaşına Varoluşu (Robenson) 99
D- Kişinin Fikirleri "Zihin Şemaları")..... 101
E- Kişinin "Ruh"u (Vision=Ermişlik)..... 103
F- Kişinin Kişi ile Karşılaşması (Tesadüf)..... 105
G- Darvinizmin Muştulayıcısı-İslâm Marks'ı 107

İkinci Kitap
Soyut Geçiş

Bölüm: IV

Barbarlıktan Medeniyete Klâsik Geçîş

A- Cinsel Yasak ve Toplum..... 117
B- Aile Şekilleri 118
C- "KAN" 122
D- Aşağı Barbarlık Konağı 124
E- Aşağı Barbar Hayatı: Anahan..... 124
F- Örnek KAN Örgütü..... 126
G- Orta Barbarlık Konağı 129

H- Yukarı Barbarlık Konağı 132
I- Medeniyet 135
J- Genel Kanunlar ve Son Buluşlar 139

Bölüm: V

Barbarlıktan Medeniyete Orijinal Geçiş

A- Tarihöncesi Okulları 147
B- Irak'ta Aşağı Barbarlık Konağı 149
C- Birinci Basamak: El-Obeyd (Ur) Tipi 150
D Uruk (İbrânice: Ereş) 151
E- Cemdet-Nasr: (Kiş) 152
F- Arkeoloji Tasnifi - Sosyoloji Tasnifi 153
G- El-Obeid: Orta Barbarlık Konağı 155
H- Irak Orta Barbarlığının Dinamizmi 159
I- İlk "Kıyamet" 163
J- Orta Barbarlıktan-Yukarı Barbarlığa 166
K- Yukarı Barbarlık: İlk Tapınak (Toplum Zenginliği) 168
L- Yukarı Barbarlık Sonu: Medeniyet Başı 171
M- Irak'ta Barbarlıktan Medeniyete Geçiş 175
N- Sonuçlar: Tufan – Sınıflaşma 178
O- Medenyetin Yaratıcılık Efsanesi 181
P- Medeniyetin Karakteristiği 184
R- Tez: Ticaret Saltanatı 188
S- Antitez: Harp Saltanatı 189
T- Sentez: Mezar Saltanatı 191

Üçüncü Kitap

Somut Geçiş

Bölüm: VI

Kentten Medeniyete Geçiş

A- Medeniyete Geçiş Biçimleri 199
B- Kent Nedir? 202
C- Kent'in Kuruluşu 204
D- Kent'in Yaşayışı 206
E- Kent Dini (Tanrıların Doğuşu) 208

F- Kent Yönetimi 211
G- İlk Irak Kentleri 213
H- Kent'i Yaratan Üretim 215
I- Kent'te Bezirgân-Tefeci Sınıfın Doğuşu 218
J- Grek Medenîleşmesi 223

Bölüm: VII

Göçebelikten Medeniyete Geçiş

A- Îbin'i Haldun'un Gerçek Diyalektiği 231
B- Tarih Diyalektiğinde Şuur (Bilinç.) 235
C- Toplumun Anatomisi, Fizyolojisi, Kanunu 240
D- Barbarlıktan Medeniyete Geçiş 244
E- "KAN" yerine "DEVLET" in Geçişi 247
F- Bezirgân Medeniyetinin Yükselişi 255
G- Bezirgân Medeniyetinin Durması 256
H- Bezirgân Medeniyetinin Çökmesi 258
I- Sonuç 260

Dördüncü Kitap

Genel Sonuçlar

Bölüm: VIII

Toprak ve Barbarlık

A- Barbar Kurdu - Medeniyet Kelebeği 265
B- Yukarı Barbarlık: Kentte Toprak Meselesi: Orijinal Medeniyet 267
C- Orta Barbarllk ve Toprak Meselesi (Tufanlar) 270
D- Osmanlı Rönesansı: "Mirî Topraklar" 273
E- Dirlik Düzeni (Timar, Zeamet, Has) 274
F- Kesim Düzeni (Mukataalar) 276
G- İki Tarih-İki Gidiş 279
H- Ortak Toprakların Çalınması 280
I- Toprak Gelirinin Üleşimi 285
J- Modern Kapitalizmde Toprak Gelirinin Üleşimi 288
1- İleri Demokratik Kapitalizmde 288
2- Geri Ülkelerde 288

K- Dirlik Düzeninde Toprak Gelirinin Üleşimi 288
1-İlk Ülkücü Dirlik Düzeninde 288
2- Son Derebeyleşen Dirlik Düzeninde 288
L- Kesim Düzeninde Toprak Düzeninin Üleşimi 288
1- İlk Kanuni Kesimcilikte..... 288
2- Son Derebeyleşen Kesimcilikte..... 288
M- Osmanlılıkla Bu Günün Karşılaştırılması 289
N- Şemaların Sonuçları..... 290

Bolüm: IX

Ticaret Ve Barbarlık

A- Bezirgânın Üretime Baskın Çıkışı 297
B- Barbarların Medeniyete Üstünlükleri 300
C- Tipik Bir Barbar Akını 303
D- Barbarlık ve Bezirgânlık..... 305
E- Bezirgân Yollarının Açılışı 306
F- Bezirgânlığı Barbarın Örgütlendirmesi 309
G- Barbarın Açmadığı Yerle Kıyas 310
H- Medenîlerden Barbarlığa Övgü 311

Bölüm: X

Tarih ve Barbarlık

A- Medeniyet Ve Barbarlık..... 317
I- Orta Barbarlık..... 317
II- Yukarı Barbarlık..... 319
B- Barbarlık Neden Yener?..... 323
I- Barbarlığın Manevî-Sosyal Gücü..... 324
II- Barbarlığın Maddî-Ekonomik Gücü 327
C- Tarihsel Devrimin Sonu 333

Bölüm: XI

Tarih Zincirinin Halkaları

A-Ayrımı: Tarih Zincirin Genel Halkaları

A- Tarih Konakları..... 349
I- Antik veya İlkçağ (Kadim Zaman)..... 349
II- Ortaçağ..... 349

III- Modern Çağ 349
IV- Sosyalizm Çağı 350
B- Kadîm Tarihte "Ortaçağ"lar Çoktur 350
C- Medeniyetler Birbirlerinden Çıkarlar 351
D- İki Zıt Tarih Anlayışı 353
E- Zıt Anlayışların Çözümü 356
F- Medeniyetin Evrim Basamakları 357
G- Orijinal Medeniyet Örneği 358
H- Medeniyet Rönesansı Örneği 359
I- Sonuç 361

B- Ayrımı: Tarih Zincirinin Çin Halkası

A- Irak'tan Çin'e Kültür 365
B- Ön-Tarihsel Devrim 368
C- Irak ve Çin İlişiği 371
D- Irak mı, Çin mi Eski? 373
E- Çin ve Akdeniz Medeniyetleri 376

SON ANI 379

SUNUŞ

Bilindiği üzere, prensip olarak Hikmet Kıvılcımlı'nın eserlerine önsöz yazmıyoruz. Çünkü bize göre okuyucu, Hikmet Kıvılcımlı'nın teorisini bizzat kendisinden okuyarak, kişicil çabasıyla kavramalı, gerekli aydınlığa kavuşmalıdır.

Hikmet Kıvılcımlı'nın çok yönlü teorik araştırmasının en önemli alanı olan, bir bakıma Marks-Engels Ustaların vasiyetini yerine getirdiği, Antika Tarih incelemesinin en derli toplu sunumu olan Tarih-Devrim-Sosyalizm eseri, kendi sağlığında 1965 yılında, Tarihsel Maddecilik Yayınları tarafından yayımlanmıştı.

Kitabın bu ikinci basımı, 1965'te yayımlanan ilk baskısının, bir anlamda tıpkıbasımıdır. Çünkü yapılan iş, ilk basımındaki basım hatalarını gidermek ve biçimcil bakımdan daha kolay okunur hale getirmekten ibarettir.

İlk basıma göre, hepsi de şeklî olan, farklılıklar şunlardır:

Hikmet Kıvılcımlı'nın dili, elden geldiğince korunmuştur. Bununla birlikte, okuyucunun sözlüğe başvurma ihtiyacını en aza indirmek amacıyla eskimiş sözcüklerde güncelleştirmeye gidilmiştir.

Anlamın birebir karşılanamadığı durumlarda, bazen de anlatımdaki zenginliği yok etmemek için, kimi sözcükler aslı gibi bırakılmış; sözcüğün bugünkü anlamı köşeli parantez […] içinde belirtilmiştir.

İlk basımdaki biçimcil sıkışıklık giderilmiştir. Örneğin alıntılar, ilk basımda değişik biçimlerde dizilmişken, biz tüm alıntıları tek biçim altında, kalın harflerle; sağdan ve soldan girintili tarzda vermeyi, kitabın kolay okunabilmesi için tercih ettik.

Kaynakça ve dipnotlar, bölümlerin sonu yerine, geçtikleri sayfa altında ve birbirini izleyen rakamlarla verilmiştir.

Hikmet Kıvılcımlı'nın kaynaklar dışında, (*) işaretiyle koyduğu dipnotlar, aynı işaretle ve imzasız olarak konulmuştur. Bizim eklediğimiz dipnotlar ise (Yayınevinin Notu), ya da kısaltılmış olarak (y. n.) biçiminde verilmiştir.

Kaynakça, daha çok Batı dillerinde (özellikle de Fransızca) yayımlanmış eserlerden oluşmaktadır. Ve birinci basımda kaynakça, her bölümün sonunda ve kısaltmalar kullanılarak verilmiştir. Kısaltmalardan dolayı karışıklıklar oluşmuştur. Buna bir de dizgi hataları eklenince karışıklık daha da artmıştır. İnternet olanağından da yararlanılarak, bu kaynaklar, eksiksiz olarak (kısaltmalar da giderilerek) verilmeye çalışılmıştır. Birkaç kaynak tam olarak belirlenememişse de büyük çoğunluğu ile bu karmaşa giderilmiştir. Yine de kimi eksiklikler, yanılmalar olmuşsa bunlar sonraki basımlarda giderilecektir. Bu konuda okuyucudan gelecek uyarıların da sevinçle karşılanacağının bilinmesini isteriz.

Derleniş Yayınları

AÇIKLAMA

Compte de Gobineau şöyle diyor:

> **"Medeniyetlerin düşmesi, bütün Tarih olaylarının hem en göze çarpanı ve hem de en kapkaranlık olanıdır. Zekâ ve ruhu ürküten bu felâket, eli altında öylesine muazzam ve öylesine esrarengiz bir şey saklar ki, düşünücü onu gözden geçirip inceler, onun sırrı çevresinde dönüp dolaşırken bir türlü yorulmak bilmez."**[1(*)]

Araştırmamızın konusu budur: **Medeniyetlerin kuruluş ve yıkılış kanunları!..**

Medeniyet kuruldu kurulalı insanlığı en çok düşündüren ve heyecanlandıran problem budur. Tarihin en büyük destanları o problem için yakılmıştır; en büyük dinler ve inançlar o problem üzerine kurulmuştur. Bugün de aynı problem bizi gerek teori, gerekse pratikçe sanıldığından çok ilgilendirmektedir.

1- TEORİ BAKIMINDAN:

Medeniyetlerin doğup büyüdükten sonra mutlak yıkılmaları kaçınılmaz bir alınyazısı ise, bugün yaşadığımız çağdaş medeniyet de er geç yıkılacak mıdır?.. Demek araştırmamız, dünkü insanlık gidişini aydınlatmak için olduğu kadar, bugünkü ve yarınki alınyazımızı aydınlatmak uğrunda dahi, açıklanması gereken hem **"Muazzam"**, hem **"Esrarengiz"** bir 'kördüğümdür.

Burada kerametli ulu kişilerin; "KEHANET"leri konu değildir. Her gerçek bilimde olayların gidiş kanunları izlenince varılacak sonuçlar ÖNCEDEN GÖRÜLEbilir. 18'inci Yüzyıl ortasına gelinceye değin, Grek ve İslâm Tarihçilerinin "KAOS" ve "KIYAMET" görüşleri kaçınılmazdı: İnsanlık ne kadar yüksek bir **madde** medeniyetine, **bilgi** yücelişine ererse, o kadar daha büyük ve korkunç bir **son** yıkılışla karşılaşmaktan kurtulamazdı; yani **"TARİHSEL DEVRİM"** insanlığın alınyazısı idi. Çünkü sosyal **Kollektif Aksiyon** (Teknik-Coğrafya-Tarih) şartları yüzünden gerekli ÖRGÜT ve BİLİNÇ ile işleyememeye mahkûmdu.

---

[1] (*) Compte de Gobineau, İntroduction â l'Essai sur l'inégalité des races humaines, Paris, s. 35.

En az 300 yıldan beri **Tarihsel Devrim** (Bir medeniyetin körü körüne ve toptan yıkılması) gidişi durmuştur. Modern İngiliz devrimiyle birlikte, insanlık bir aşama daha hayvanlıktan kesince kurtulmuş: **SOSYAL DEVRİMLER** (Bir medeniyet yıkılacağına, bir **sosyal sınıf tahakkümünün** yıkılıp gitmesi) çağı açılmıştır. Sosyal Kollektif Aksiyon gücü bu yönde yarım veya tüm ÖRGÜTLENMEye ve BİLİNCE ulaşmıştır. Gobineau kontlarının yahut Mister Toynbee'lerin yeryüzünde ötmesini bekledikleri baykuşlar **ötemeyecek**lerdir. Emperyalizmin medeniyeti yıkacak sanılan iki korkunç Dünya Savaşı tersini ispatlamakla sonuçlanmıştır. Modern **Sosyal aksiyon**un gidişini ve insan **bilinci**ni (Tarihsel Devrimler patlatarak), kadîm kapalı Hint ve Çin Medeniyetlerinde görülen SOSYAL KASTLAŞMAlar biçiminde "1000 YIL" **dondurabileceğini** uman faşizm, birkaç 10 yıllık zorbalığının kefaretini, kendi kendisini fareler gibi bodrumlarda yakmakla ödemiştir. 19'uncu Yüzyılkâri çakaralmaz **zırhlı** ve **savaşçıl** gösterilerle, yahut namuslu insanlar önünde hapishane külhanbeylerinin ikide bir sustalı çakısını düşürmesini andıran; **"ihtilâl"** ve **asker** çıkartmalarla bir üçüncü Dünya Savaşı da patlatılsa, **Çağdaş uygarlık** yıkılamayacaktır. Tarihsel Devrimler çağı en az 300 yıldan beri kesince gömülmüştür.

2- PRATİK BAKIMDAN:

19'uncu Yüzyıl ortasına gelinceye dek medeniyetlerin yıkılışları hep **insanüstü** bir güce bağlandı. Bugün insan ilişkileri ve toplum olayları içinde her türlü insanüstü inançlar, medeniyet Tarihindeki yıkılış ve kuruluşların yorumları ardına pusu kurmuşturlar. Demek hiç değilse düşünce alanında olsun: insan kültürünü tepesi taklak dolaşma durumundan kesinlikle kurtarmanın ve bâtıl itikatlar boyunduruğunu kırmanın yolu, ister istemez böyle bir araştırmadan geçebilir.

GERİ KALMIŞ toplumlar bakımından konu büsbütün düşünür başları çatlatıcıdır.

1- GENEL OLARAK:

Geri ülkeler Tarihi, neresinde Batı ve Ortaçağı Tarihinden başkadır? Niçin, Uzakdoğu'da Japonya, 30 yılda bir ultramodern kapitalizme ulaştığı halde, Türkiye gibiler 300 yıldır yerinde sayıyorlar? Japonya, nasıl Batı Emperyalizmiyle atbaşı birlik giderken, aynı Uzakdoğu'nun Çinhindi gibiler hemen aynı sosyal yapılarına rağmen sömürgeleşmiştirler? vb… vb...

2- ÖZEL OLARAK:

Geri ülkelerin hemen hemen değişmeden kalmış üretim temelleri: **Toprak düzenimiz** neresinde kördüğüm olmuştur? Niçin **Coğrafya, İnsan, Tarih** çeşitlilikleri ortamında aynı **Tefeci-Bezirgân** ilişkilerin yücelttiği üstyapılar, ulusları **"Lâl'ü epkem"**[2] bırakan lânetlenmiş birer **Babil Kulesi** olmuşlardır? Yüzyıllar boyu batağa saplanmışça gelişmemenin günahı yalnız **Yabancı** etkilere yüklenip iç yapılar, kamuflajlı gösterilerle tabulaştırıldıkça, nasıl en parlak DIŞ ZAFERler, sürekli iç bozgunlarla sonuçlanmıştır? vb... vb...

Bütün bu ve benzeri: **ekonomik, sosyal, politik, bilimsel, filozofsal, ahlâksal, dinsel** vb. problemler, yakıştırma yorumlarla değil, ancak TARİHİN GERÇEKLİĞİ düzeyinde yeni çözüm yolları bulabilir. Sunulan TEZ, duvarcının çektiği bir ipucu olmaktan başka iddia gütmez. Yapıyı, bütün okurların elbirliği kuracaktır. Onun için, okurdan: Tezin hiç değilse yayınlanabilen **bütününü,** en azından **sonuna dek** araştırıcı **sabrı** ile ve alışılmadık bir **etüt** yaparca inceleyip **eleştirmesini** çok rica edeceğiz.

Salacak: 01.05.1965

Hikmet Kıvılcımlı

---

[2] Lâl'ü epkem: Şaşa kalmış, dona kalmış, sessiz ve dilsiz. (Yayınevinin notu.)

TEZ

Araştırmanın alanı **Antika**[3(*)] **Tarih:** İÖ (İsa'dan Önce) 4-5 bin yıllarında başlar, İS (İsa'nın Doğumundan Sonra) 14'üncü Yüzyılda biter. Bu alanda araştırılan başlıca konu: altı-yedi bin yıldır, insanı umutsuzluğa düşüren bir saat intizamı ile boyuna **"Tekerrür"** eden medeniyet "Yıkılış" ve "Yeniden kuruluş"larıdır.

Böyle bir araştırma neden önemli oldu?

Bugünkü Türkiye'yi anlamak için, onun, dün içinden çıktığı (daha doğrusu bir türlü içinden çıkamadığı) Osmanlı Tarihine inmek gerekti. Osmanlı Tarihinin maddesine girince, onun İslâm Medeniyeti'nde bir **"Rönesans"** olduğu belirdi. İslâm Medeniyeti: tıpkı Grek ve Roma Medeniyetleri gibi, **Kent'ten (Cité'den)** çıkmış Antika (Kadîm) Medeniyetlerden biriydi. İlk Sümer öncesinden (Protosümerlerden) İslâm Medeniyeti'ne gelinceye değin sıralanan Antika Medeniyetlerin hepsi de: hem birbirlerinin aynı, hem birbirlerinin gayri olarak birbirlerinden çıkagelirlerken, hep aynı gidişi-süreci (proseyi) gösteriyorlar ve bir tek kanuna uyuyorlardı.

Günümüze değin uzanmış bütün problemlerin: sebep-sonuç zincirlemesiyle nasıl tâ Protosümerlere dek dayanıp çıktığı dupduru anlaşılmadıkça, hiçbir **somut** (konkret) Tarih olayı gereği gibi aydınlanamıyordu.

---

3 (*) Batı dilinde bir **"ANCİEN"** sözcüğü vardır; onun halkımızca kullanılan karşılığı **"KADİM"**dir. Bir de **"ANTİQUE"** sözcüğü vardır: halk ona **"ANTİKA"** der. Değiştirmeye aklımız özense de hakkımız yoktur.

İNSANLIĞIN BAŞINDAN GEÇENLER

Açık anlaşılmak için alfabeden başlayalım.

A- Tümüyle insanlığın başından geçenler, iki büyük çağa ayrılıyor:

1) **Tarihöncesi** (Préhistoire): Medeniyetten önceki çağlar. Bu bölüme **Yazısız Tarih** adını da verebiliriz.

2) **Tarih** (Histoire) medeniyetten sonraki çağlar. Bu iki çağın aralığına **Protohistoire** (Öntarih) diye bir geçit koyanlar da vardır.

Gerek **Tarihöncesi** ve gerekse **Tarih** üzerine dağlar gibi bilim malzemesi ve belgeler yığılmıştır. Fakat, Tarihöncesinden Tarihe **geçiş**'in ana kanunları; **soyut** (abstrait) sosyoloji bakımından az çok bilinmesine rağmen, **somut** olan Tarih bakımından yeterince aydınlanmış sayılamaz.

B- Sırf medeniyetleri anlatan Tarih, daha doğrusu Yazılı Tarih deyince, o da iki büyük bölüğe ayrılıyor:

1) **Antika Tarih** (Kadîm Tarih): Protosümerlerden Batı Roma'nın yıkılışına dek sıralanan **"Medeniyetler"**i konu edinir.

2) **Modern Tarih:** Batı Ortaçağının bitişinden, günümüze dek uzayan bir tek çeşit **"Kapitalist Medeniyet"**ini (Batıda "Burjuva" denilen İşveren Medeniyetini) konu edinir.

Bu iki medeniyet Tarihleri aralığına da bir Modern **"Ortaçağ"** konuluyor.

Gerek Antika Tarih, gerek Modern Tarih ve Ortaçağ üzerine dağlar gibi bilim malzemeleri ve belgeler yığılmıştır. Fakat, Antika Tarihten Modern Tarihe geçişin, **soyut** sosyoloji bakımından açıklaması bir yana bırakılırsa, **somut Tarih** bakımından ana kanunları yeterince aydınlanmış sayılamaz.

C- **Antika Tarihe** (Histoire de l'Antiquité'ye) gelince, asıl konumuz odur. Orada bir tek değil, birçok **"Medeniyetler"** sayılır. Hattâ, her Tarihçinin kendi anlayışına göre bu sayı değişir durur. Birbirlerinden hayvan türleri gibi ayrı tutulan Antika Medeniyet tiplerinden beheri üzerine dağlar

gibi bilgi malzemesi ve belgeler yığılmıştır. Ama bu medeniyetlerin birisinden ötekisine geçişlerindeki ana kanunları bulmak şöyle dursun, aralarında herhangi bir geçit bulunup bulunmadığı bile yeterince aydınlanmış sayılamaz.

Tek sözle: insanlığın **belirli** (déterminé) bir çağ içinde başından geçenler üzerine oldukça büyük ve aydınlık bilgilerimiz var. Fakat o çağların birinden ötekisine GEÇİŞ kanunları üzerine, gereği gibi aydınlanmış olmaktan uzağız. (Bundan sonra gelen bölümlerde, nasıl uzak olduğumuzu kısaca anlatacağız.)

Neden uzağız?

Belki, o geçiş çağları üzerine elde pek az malzeme ve belge bulunması karanlığa sebep gösterilecek.

Malzeme ve belge kıtlığı neden ileri geliyor?

Bu soruya verilecek en basit teknik karşılık bile, bizi ansızın üzerinde durulacak konuyla yüzyüze getiriyor: Geçiş konakları üzerine malzeme ve belgelerin az bulunuşu, YAZIya dayanarak yükselmiş medeniyetin, YAZISIZ (Antika kutsallıkların deyimiyle: **"KİTAPSIZ"**) Barbar insanlarca alaşağı edilmiş bulunmasından ileri gelir.[4(*)]

---

4 (*) **"BARBAR"** ve **"BARBARLIK"** deyimlerinin ne olduğunu ilk ve basit biçimde, lügat bakımından açıklayalım.

Yunanca'da **"BARBAROS"** sözcüğü **"YABANCI"** anlamına gelir. (Bizim ünlü Barbaros da, kimi Frenkçe bilenlerin yakıştırdıkları gibi **"Kızıl Sakal"** değil, yabancı demektir.) Sokrates, der ki: **"Ispartalılara Helenlerden, çok kere de barbarlardan altın, gümüş akıyor."** Buradaki "Barbarlar" Perslerdir. Sokrates "Barbar" dediği Perslerin medeniyetlerini övmek için şunu göze batırır: **"Ispartalıların zenginliği Helenlerinkine göre büyükse, Perslerinkine göre hiçtir."** (Eflâtun [Platon]: Alkibiades, s. 48, 49). Demek, Yunanlılar kendilerinden çok zengin ve üstün bir medeniyetin, insanlarına "Barbar" diyorlardı. Bu kitapta kullandığımız **"Barbar"** sözcüğünün **"Yabancı"** anlamıyla hiçbir ilişiği yoktur.

Bugün Batılılar, beğenmedikleri uluslara sövmek için "Barbar" diyorlar. Bu kitapta öyle pejoratif (kötüleyici) anlama gelecek "Barbar" sözcüğü de akıldan geçemez.

"Barbar" sırf bilimsel sosyal anlamda kullanılabilir. Amerikalı Morgan, Medeniyetten önceki Toplumda iki sosyal çağ ayırır: birincisi VAHŞET, ikincisi BARBARLIK çağıdır. Yeryüzünde, ilk medeniyet doğarken Vahşet çağını yaşayan toplum kalmamıştır. Bütün dünyayı kaplayan insanlar: (Aşağı-Orta-Yukarı) olmak üzere üç konağa ayrılan BARBAR toplumlardır. Bizim bu kitapta söylediğimiz barbarlık, o medeniyetten önceki insanlığın geçirdiği hayat biçimidir, insan olarak barbar medeniden çok üstündür: çünkü yalan, korku ve eşitsizlik bilmez. Medenî: birbirinden ödü kopan, eşitlik bilmeyen, yalansız konuşmayan insandır. Bu bakımdan Tarihte bir ulusa Barbar derken, insan olarak onu, medenilerden çok üstün karakterli buluyoruz. Ve göreceğiz, gerçekte de: medeniler her zaman barbarlardan çok daha gaddar, zâlim, müstebit, alçak, yırtıcı, yıkıcı insanlardır. İlkel de olsa, **sosyalist** bir toplum olan Barbarlığın insanı ise yiğit, cömert, toleranslı, frenklerin **Şövalye**, Arapların **Gaazi**, Türklerin **Alp**, dedikleri temiz ülkücü kişilerdendir. Bunu böyle bilelim. Yanlış anlaşılmasın.

O zaman, Geçiş konaklarının karanlığında yalnız bir Kantite (Kemmiyet) [Nicelik]: malzeme ve belge azlığı değil, ayrı bir Kalite (Keyfiyet) [Nitelik] başkalığının da yattığını sezeriz.

Konumuz, o niteliği güden, bir çağdan öbürüne geçiş kanunlarını araştırmaktır.

TARİH ve ÜRETİCİ GÜÇLER

Klasik Tarih, **metafizik** metodu yüzünden: her çağın yalnız **en mükemmel** örnek yanını ele almıştır; doğuş ve ölüş anlarını yeterince önemsememiştir. **Diyalektik** metotlu Klasik Tarihsel Maddecilik: hangi çağda olursa olsun, insan Toplumunun, genel olarak ve **son** duruşmada, **"ÜRETİCİ GÜÇLER"**le hareket ettiğini göstermiştir. Ama **özellikle** her çağda ve hele bir çağdan ötekine geçiş konağı içinde, o yere ve zamana göre **somut** olarak hangi "Üretici Güçler"in ayrı ayrı nasıl rol oynadıklarını araştırma ve bulma yetkisini, artık **Felsefe** yerine yalnız ve ancak olaylara dayanan sırf **Bilim'**e ısmarlamıştır.

Üretici Güçleri başlıca dört bölüme ayırabiliriz:

1- **TEKNİK:** Toplumun doğayla güreşinde kullandığı cansız araçlar ve kullanımları. Aygıtlar, avadanlıklar (Aletler, cihazlar) ve metotlar (usuller) [yöntemler].

2- **COĞRAFYA:** Toplumu doğrudan doğruya dışarıdan, daha doğrusu mekân içinde çevreleyen maddî ortam. İklim, Doğa, vb…

3- **TARİH:** Toplumu doğrudan doğruya **içeriden,** daha doğrusu zaman içinde çevreleyen **manevî** ortam. Gelenek-Görenek kalıntıları, vb…

4- **İNSAN:** Toplumun gerek dış-maddî ortamını, gerek iç-manevî ortamını teknik-araçla işleyen **Kollektif Aksiyon** (Topluca **Eylem**), Zor ve şiddet anlamlı "**Güç**", vb…

Sosyoloji bakımından yukarıki dört ÜRETİCİ GÜÇLER dalından yalnız birisini, TEKNiK üretici gücü ele almak mümkündür; soyutlaştırılmış (tecrit edilmiş) sosyal olaylar hiç değilse bir kerteye dek teknikle aydınlatılabilir. Hele modern çağda Teknik olağanüstü gelişkin olduğundan, öteki üç grup üretici güçler belirli süre için değişmez sayılırsa, yalnız başına Teknik üretici güçler, sosyal olayların gidişinde jalon (yol gösterici sırık) rolünü oynayabilir.

Tarih bakımından Teknikle birlikte, (Coğrafya-Tarih-İnsan) sözcükleriyle özetlediğimiz öteki üç Üretici güç de ele alınmadıkça yeterli aydınlığa kavuşulamaz. Çünkü Tarih son derece somut bir konudur. Robenson masalındaki gibi tek başına kalmış uyduruk insanın değil, gerçek insanın eylemidir. Gerçek insan: hem TOPLUM YARATIĞIdır, hem TOPLUM YARATICIdır. Tarih, o gerçek insanın: belirli geçmişinden kalma **Gelenek-Görenekler**le, içinde yaşadığı belirli **Coğrafya** ve iklim şartlarına göre, belirli bir **Tekniğe** ve metoda dayanarak yaptığı yaşama güreşinde, gene belirli bir seviyeye ulaşmış **Kollektif Aksiyon**undan doğar ve gelişir. Tarihte her şeye can veren bu Kollektif Aksiyondur.

Onun için, araştırmamız **SOMUT TARİH** olduğu ölçüde, insan aksiyonunu, manivela gücüyle on kat, yüz kat, vb. büyüten **üretici tekniği** elbet başta tutacaktır. Ama hele Antika Tarih Toplumunda, yalnız başına teknik, insanı umutsuzluğa düşürecek kadar yavaş gelişmiştir. Buna karşılık: her toplumun içinden çıktığı Tarih **Gelenek-Görenekleri,** içine girdiği **Coğrafya** etki-tepkileri altında gösterilmiş, insanca **Kollektif Aksiyon** Teknikten hızlı davranmıştır, denilebilir. Onun için, özellikle Antika Tarihte, dört küme üretici güçlerin: dördünü birden hesaba katmak gerekir. Yalnız teknik, olayların tümüyle aydınlanmasını değil, şemalaştırılmasını bile yapmaya yetemez.

Modern Toplumda Teknik: Maddî Coğrafya ve Manevî Tarih üretici güçlerini öylesine kökten ve kolaylıkla havaya uçurabiliyor ki, Toplum hareketinde yalnız Teknikle Kollektif Aksiyon karşı karşıya kalmış gibidir. Gene de, hangi toplum biçiminde olursa olsun insan:

l- Kendinden önce gelmiş geçmiş kuşaklardan arta kalan **Gelenek-Göreneklere** göre,

2- İçinde bulunduğu **coğrafya ortamına göre**,

3- Elinde tuttuğu **Tekniğe** göre bir **Kollektif Aksiyon** başarır.

Tümüyle insanlığa, dört başlı üretici güçler içinde Teknik: en son duruşmada ağır basmıştır. Ama Antika Tarihte her belirli Medeniyet için: Kollektif Aksiyon üretici gücü azaldığı zaman, Coğrafya üretici gücü durmuş, görenek ve geleneğin üretici gücü dağılmış, Teknik gerilemiştir. Böyle bir Medeniyet karşısında: tekniği daha güçlü olmasa bile, yeni bir coğrafya üretici gücünü temsil eden Gelenek-Görenek ve Kollektif Aksiyon güçleri daha üstün olan geri bir Barbar toplum, kolayca zafer kazanmıştır.

TARİHSEL DEVRİM-SOSYAL DEVRİM

Başlıca konumuz olan Tarihin büyük **GEÇİT** konaklarında, tek **vurucu güç** Barbarların, Tarihöncesi Toplumundan aldıkları sosyal Gelenek-Görenekli üstün Kollektif Aksiyonlarıdır. Medeniyet doğarken, yeryüzünde bilimsel anlamıyla VAHŞET toplumu kalmamış gibidir. Dünya en az **çömlekçilik** (balçığı pişirme) zanaatını keşfetmiş **Aşağı Barbarlar**dan yukarıya doğru; **Orta Barbarlar** ve **Yukarı Barbarlar** ile kaplanmıştır. En ilk Gelenekler ve Mitolojiler (masal bilimler) gibi Berose ve Herodot Tarihleri de, Etnoloji (ırk bilimi) ve Arkeoloji (eski eserler bilimi) araştırmaları da bunu açıklıyor.

Antika Tarih: Irak'ta Protosümerlerden, Mısır'da Predinastik Toplumlardan Modern çağa gelinceye değin, belirli Coğrafya ve Tarih üretici güçlerinden hız alan **Barbar** yığınlarının, nöbet sırası düştükçe **medeniyete** geçişleri Tarihidir. Bir medeniyetten ötekine geçişler: yeni ve taze (Coğrafya-Tarih-Kollektif Aksiyon) üretici güçleriyle eşikte bekleyen bir Barbar Toplumun Antika Tarihe girişinden başka bir şey değildirler.

Antika Medeniyetin kendi içinde -Modern medeniyette görülene benzeyen- bir **"SOSYAL DEVRİM"** imkânsızdır. Yeni bir sosyal sınıf, eski gerici sosyal sınıfı devirip medeniyeti kurtaracak durumda Kollektif Aksiyon gücü sağlayamaz. O zaman eskimiş medeniyetin üretici güçlerini boğan üretim ilişkilerini kökünden kazıyacak Barbar yığınları akına başlar. Barbarlar, Tarihöncesinin en sağlam İlkel Sosyalist (**Gelenek-Görenek** ve **Kollektif Aksiyon**) üretici güçlerini harekete geçirirler. Eskimiş medeniyette en az bulunan şeyse özellikle o güçlerdir. Onun için eski medeniyet dayanamayıp, inanılmaz çabuklukla yıkılır. Bu da bir Devrimdir, ama Sosyal Devrimin zıddına, eski medeniyeti kurtaracağı yerde yok ettiği için, ona: **TARİHSEL DEVRİM** adı verilebilir.

Üretici güçlerden ikisi **(Teknik-Coğrafya) MADDE**ye, ikisi **(Tarih-Kollektif Aksiyon) İNSAN**a dayanır. Eskimiş medeniyetin insan üstüne çullandırdığı baskı onu, üretici güç niteliği bakımından olumlu Gelenek-Göreneklerle Kollektif Aksiyondan yoksun edince, Medeniyet taze insan gücünü dışarıdan, Barbarlardan sağlamaya kalkışır. Aylıklı Barbar asker, Medeniyet kalesini **içinden** yıkmaya başlar. O zaman Teknik üretici güçler, dolambaçlı yoldan, **dışarıdan** rol oynarlar. Çünkü daha önce Medeniyet: hammadde kaynaklarını işletir ve ticaret ilişkilerini geliştirirken, teknik üretici güçlerin bir kolunu Barbarlar içine atmıştır. Teknik üretici güçler şimdi, o dışarıdaki kolu ile, içinden düzelmesi imkânsız olan eski medeniyeti yıkarak, insanlık için yeni bir medeniyetin kuruluşunu sağlar. Onun için Tarihsel Devrim medeniyetlerin sonu değil, bir çökkün medeniyetin **sonu**, doğacak bir medeniyetin de **başlangıcı** olur. Böylece en son duruşmada kesin hükmü gene **maddî üretici güçler** (Teknik, elverişli Coğrafya) vermiş olur.

Demek Tarihsel Devrimle insanlık durmaz, hız almak için gerileyip atlar. Bu atlayış, çöken medeniyetin, Barbarlık içine attığı maddî üretici güç kollarının çeşidine göre çeşitli sonuçlar verir.

İKİ ÇEŞİT TARİHSEL DEVRİM

Antika Tarihte görülen o yaman, korkunç ve inanılmaz Devrimler başlıca iki tipe girerler:

A- BİRİNCİ ÇEŞİT TARİHSEL DEVRİM

Tarihsel Devrimi yapan Barbarlar:

1) Yeni **Coğrafya** ve **Teknik** üretici güçlerine gebe bir ülkede yaşayan;

2) **Yukarı Barbarlık Konağı** seviyesine değin yükselmiş **KENT** (Cité)'den çıkan Barbarlar ise: eski yıkılmış medeniyetin yerine yepyeni bir **orijinal medeniyet** kurarlar. Çünkü içinden çıktıkları **ülke** maddî üretici güçlere (Coğrafya ve Teknik üretici güçlerine) gelişim sağlar. İçinden çıktıkları **Kent** ise: hem **Tarım** (Ziraat) ölçüsünde yüksek teknikli ve işbölümlü bir ekonomi temeli sağlamıştır; hem de yeni bir kültür ve **üstyapı** için gereken zenginlikte **kurum** ve **kurallar** kazandırmıştır. Yıktıkları eski medeniyetin temellerinde: eski üretim ilişkilerinin boğduğu, duralattığı, gerilettiği **üretici güçleri** kolaylıkla serbest bıraktıkları gibi, kendi geldikleri Coğrafyanın üretici güçlerini de eskilerine aşılayarak daha ileri Teknik üretici güçlerin doğmasına kapı açarlar. Çöken medeniyetin üstyapı kurum ve kurallarını kendi Kentlerinin kurum ve kurallarından aşağı buldukları için, onları hiçe sayar veya alt duruma sokarlar.

Yukarı Barbarlar: yıktıkları medeniyetinkinden daha ileri üretim ilişkileri kurabildikleri için ve yıktıkları medeniyetin kurum ve kuralları yerine kendi Kentlerinin kurum ve kurallarını dayatacak güçte bulundukları için, hem çöken medeniyetten daha ileri hem de bambaşka çeşitten **orijinal** yeni bir medeniyet yaratmış olurlar.

B- İKİNCİ ÇEŞİT TARİHSEL DEVRİM

Tarihsel Devrimi yapan Barbarlar:

1) Yeni Coğrafya ve Teknik üretici güçlerine gebe olmayan bir ülkede yaşayan,

2) **Orta Barbarlık Konağı** seviyesinden yukarı çıkamamış Sürücü **Çoban** Barbarlarsa, yıktıkları medeniyetin yerine orijinal bir medeniyet kuramazlar. Çünkü, içinden çıktıkları ülke, yeni üretici güçler (Coğrafya ve Teknik üretici güçler) sağlayamaz. İçinden geldikleri Toplum, her Antika Medeniyetin üretim temeli olan **Tarım** ekonomisine ulaşamamıştır. Kendi göçebe kurum ve kuralları da, yüksek teknikli ve işbölümlü medenî ekonomi temeli üzerinde gelişkin üstyapı ilişkilerine çekidüzen verebilecek yeterlikte değildirler. Ne yeni bir Coğrafya, ne yeni bir Teknik üretici gücü sentezleştirecek durumda değillerdir. Bütün becerileri: göçebe gidiş gelişlerine en uygun ideal Ticaret **kervancılığı**dır. Ama Ticaret yapabilmek için gerekli bol ürün veren yüksek üretim kendilerinde yoktur.

O yüzden, ister istemez içine girdikleri çökkün medeniyetin, gerek ekonomi temelini, gerekse üstyapı kurum ve kurallarını oldukları gibi benimsemek zorunda kalırlar. Onun diniyle dinlenirler. Yalnız, üstüne çıktıkları, egemen oldukları çökkün medeniyetin ilk doğuş zamanlarındaki ilişkilerini (kendi Tarihöncesi Toplumlarının Gelenek-Göreneklerine ve Kollektif Aksiyonlarına daha yakın buldukları için) diriltmiş olurlar. Eskimiş üretim ilişkilerinin boğduğu, gerilettiği üretici güçleri, ilk medeniyet doğuşu sıralarındaki serbestliğe kavuştururlar. İhtiyarlıktan çökmüş eski medeniyet canlanır, ölümden sonra dirilime uğrar. Daha ileri ve orijinal bir medeniyet doğmazsa da, eski orijinal medeniyet bir RÖNESANSa uğramış olur.

TARİH "TEKERRÜR" MÜDÜR?

Antika Medeniyetlerin beş altı bin yıl süren gelişiminde, temel ekonomi, pek az değişikliklerle **(Tefeci-Bezirgân)** "ikiz kardeşler" adındaki **Bezirgân Sermaye** (Le Capital Marchand) çerçevesini aşamaz. Onun için, gelmiş geçmiş bütün Antika Medeniyetler, o bezirgân ekonomi üzerinde yıkılıp kuruldukça, Tarihin **"Tekerrür"** ettiği sanılmıştır. Gerçekte tekerrür yok, hareket ve değişme vardır. Kantite **(Nicelik)** bakımından: her medeniyet yıkılışında Barbar yığınlarından bir bölüğü daha medenîleştiği için, yeryüzünde medeniyet alanı gittikçe daha genişler. Kalite **(nitelik)** bakımından: medeniyetçe boyuna fethedilen yeni coğrafya ve dolayısıyla yeni teknik üretici güçler, Toplumun ekonomi temelini biraz daha ileriye götürür. İnsanlık "Bir adım geri, iki adım ileri" de olsa, izafî olarak, her seferinde azıcık daha yol alarak, Modern Medeniyet basamağına doğru yükselir.

Antika Medeniyetlerin, sıra dağlar gibi uzanıp gidişine, baştan sonuna dek egemen olan ana kanun **Tarihsel Devrimler Kanunu**dur. Tarihsel Devrimler, modern çağla birlikte sona erer. Çünkü:

l) Modern çağda, her şeyden önce: Tarihsel Devrim imkânsızlaşmıştı. Yeryüzünde ne insanlığın fethetmediği belli başlı bir ülke, yeni üretici güçler sağlayacak **coğrafya** bölgesi kalmıştır; ne de o yeni maddî üretici güçleri kendi manevî üretici güçleriyle (Gelenek-Görenek ve Kollektif Aksiyonlu sosyal üretici güçleriyle) geliştirebilecek Barbar yığınları kalmıştır.

2) Ona karşılık, teknik üretici güçlerin gelişimi (büyük coğrafya keşiflerinin sömürge çapulları ve uzak dış ticaretin büyük sermaye birikimi yollarından) öylesine muazzam sıçrayışlar yaptı ki, yalnız başına Teknik güçlerin gelişimi Toplum içinde: hem (Coğrafya+Tarih+Barbar Kollektif Aksiyonu) üretici güçlerinin yerini tutabilecek **maddî gelişimi** sağladı; hem, medeniyeti ve insanlığı Tarihsel Devrim uçurumuna yuvarlanma kaçınılmazlığından kurtaracak Sosyal Devrimci **modern sosyal sınıflar** yetiştirebildi.

Modern Çağ Tarihinin geçiş ve atlayış kanunları **Sosyal Devrimler** kanunu olmuştur. Modern çağda, modern üretici güçlerin hızını, hiçbir eskimiş çökkün üretim ilişkisi sonuna dek ve Antika Medeniyette olduğu kadar kesince engelleyememiştir. Tersine yeni üretici güçlerin dev gelişimi, Toplum içinde yeni ve Tarihsel misyonlarını, yarım yahut tam bilinçle sezip benimsemiş ve çökkün gerici sınıflara dayatmayı bilmiş, yeni sosyal sınıflar yaratmıştır. Yeni Kollektif Aksiyon üretici güçlerinin güreşi sayesinde, her zaman soysuzlaşmış ve yetersiz yahut engel durumuna girmiş üretim ilişkilerini ortadan kaldırabilmiştir. Dışarıdan gelecek **Barbar** Kollektif Aksiyonuna ve **Tarihöncesi** sosyal gelenek ve göreneklerine hacet bırakmayan yeni sınıfların sosyal Kollektif Aksiyon üretici güçleri, teknik gelişime ve insanlığın ilerleyişine engel olabilecek eski egemen gerici sosyal sınıfların çökkün istibdadını giderebilmiştir. İnsanlığın, modern medeniyetle edindiği **Bilinç** ve **Teknik** kazançları, hiçbir Harp [Savaş] veya Buhran [Bunalım-Kriz] hoyratlığı ve bilinçsizliği ile yok edilemeyecek güce erdiğinden, her ihtilâf [anlaşmazlık-uyuşmazlık] ve patlangıç ortaya çıktıkça, eskiden beri var olan medeniyet yıkılmaksızın, yeni ve daha ileri üretim ilişkileri sağlayan bir **Sosyal Düzen** (rejim) daha insancıl yollardan kurulabilmiştir. 17'nci ve 18'inci Yüzyıllardaki **KAPİTALİZM** Devrimleri, 19'uncu ve 20'nci Yüzyıldaki **SOSYALİZM** Devrimleri, Modern Çağ'ın **SOSYAL DEVRİMLERİ**dir.

BARBARLIK: SOSYAL GELENEK-AKSİYON

Bu Tarih Tezine karşı son bir itiraz yapılabilir:

Tarihte her Tarihsel Devrim için, mutlaka saf kan Barbar yığını bulunabilmiş midir?

Unutmayalım, biz Barbar derken, onun muhakkak ilkel, yıkıcı, hoyrat yanını değil:

1) Tarihöncesi İlkel Sosyalist Toplumun **Sosyal Gelenek-Görenek** üretici güçlerini az çok taşıyan ve benimseyen insanı;

2) Çökmek üzere olan medeniyet insanlarında zulüm ve zorbalıkları ölçüsünde son kerteye dek soysuzlaşmış bulunan **Kollektif Aksiyon** üretici güçlerini yaşayan ve yaşatan insanı gözönüne getiriyoruz.

Yukarıda işaret edildiği gibi, son duruşmada keskin kılıcını masanın üstüne koyan hep **Teknik** olmuştur. Yalnız, Antika Tarihte Teknik bu rolünü, çökkün medeniyetin doğrudan doğruya içinde oynayamayınca dolayısıyla (dolambaçlı bir uç ve yol) kullanmış; hükmünü eski medeniyetin dışından, Barbarlık kanalıyla yürütmüştür. Genel kural olarak: orijinal bir yeni medeniyeti doğuracak Tarihsel Devrimi, Yukarı Barbarlık Konağının **Kent** kozası içine girmiş bulunan üretici güçler, orada yeni bir medeniyet kelebeğinin kanatlarını az çok geliştirmiş bulunduğu zaman başarmıştır. O yüzden, somut Antika Tarih yüzeyinde bir süre sonra çoğunlukla hep aynı zamanda **iki kutup** durumuna girmiş iki **ayrı medeniyet** çarpışmış görünür.

O zaman, iki kutup medeniyetten hangisi 4 başlı **üretici güçlerden** daha çok yararlanabiliyorsa, öteki daha az yararlananı yenmiştir. Böyle karşılaşmış iki medeniyetten her birisi, karşısındakinin teknik üretici güçlerini az çok kolaylıkla edinmenin yollarını bulabilmiştir. (Bizans'ın, surlarından dışarıya kaçırttığı Macarı, Fatih alıp 1200 okkalık gülle atan topu yaptırmıştır.) Ama Teknik üretici güçlerin **Modern Çağ ölçüsünde kesin** faktör olamadığı Antika Medeniyetler çağında, bol bol bulunan öteki üç bölük

üretici güçler (Coğrafya+Görenek-Gelenek+Kollektif Aksiyon) her zaman bir yanda, ötekisinden farklı kalmıştır. Bu sebeple, hangi medeniyet daha **"genç"** ise, yani: hangi medeniyet karşısındakinden daha yüksek Tarihöncesi (Gelenek-Görenek+Kollektif Aksiyon+Coğrafya) üretici güçlerine sahip ise, o medeniyet, daha alçak ölçüde (Gelenek-Görenek+Kollektif Aksiyon+Coğrafya) üretici güçlerine sahip olan medeniyeti yenmiştir.

Araştırmadaki güdücü düşünce özetinin özeti budur.

Birinci Kitap

GENEL PRENSİPLER

Bölüm: I

TARİHSEL DEVRİMİN TARİHÇESİ

Antika Medeniyetlerin yıkılışları üzerine insan düşüncesi Tarih boyunca üç ayrı anlayış göstermiştir:

1) Medeniyetin yıkılışı **dünyanın batışıdır**;

2) Medeniyetin yıkılışı ve yeniden yapılışı **insanüstü dünya gidişidir**,

3) Medeniyetin kuruluş ve yıkılışı **insan gücüyle yürür.**

I- DÜNYANIN SONU

MEDENİYETİN SONU DÜNYANIN SONUDUR: Kavramı **Gılgamış Destanı**'ndan önce doğmuştur. ilk Sümer Medeniyeti'nin: ansızın yıkılması, insanlara gerçekten **"dünya"**larının batışı gibi geldi, Babil Medeniyeti bu batışa **"TUFAN"** dedi. Bentlerin yıkılması, azgın suların göklere saldırması ve medeniyeti boğması, gerçekte; sosyal altüstlüğün sonucu olduğu halde, sebebi gibi göründü. Sümer'den sonra gelen medeniyetler aynı batıştan kurtulamadılar. Dünya batışı sayılan "TUFAN"lar da sürüp gitti. Her toplum, kendine göre bir "Tufan" tasarladı. En son Greklerin de bir Tufancığı oldu. Irak'taki Nuh'un yerini Yunan mitolojisinde Deucalion tuttu... Tufan hikâyesi beyinlerde öyle yer etti ki, bugün İngiltere'nin Edinbourg Üniversitesi Prehistorik Arkeoloji Profesörü V. Gordon Childe gibi bilginler bile, Irak kazılarında dünya batışını belgeleyecek izler ararlar. Gılgamış Destanı'nın geçtiği Uruk **"KENT"**i (Cité'si) yeraltı suyunun 1,5 metre altında, Ur Kenti l metre altında başlar. Demek, ilk medeniyet, suyun içinde doğmuştur. Childe diyor ki:

> **"Erech (Uruk): barınılan yer ile bataklığın dibi arasına sahici platformlardan haçvari dizilmiş muntazam tabakalar halinde ve ayakla çiğnenmiş tomruklardan teşkil edilmişti."**[5]

Sonra böyle bir Kentin üzerinde **"Tufan sondajı"** adıyla kazılan kuyuyu anlatıyor. 20 metre derinlikte, (yılı belirsiz seviyede) başlayan **"ilk kuyuların bize sezdirdikleri Tarihöncesi şehirler dışına fırlatılmış artıklar üstüne bir taşkının (feyezanın) çökerttiği killi bir kum tabakası"**[6] buluyor.

Bunun **"Tufan"** olamayacağı anlaşılınca, Childe, Avrupa'nın buzullarla örtüldüğü çağda **"Afrazi"** dediği (Fas'tan Hindistan'a kadar uzanmış)

---

5 V. Gordon Childe, "L'Orient Préhistorique" Paris 1935, s. 129.

6 V. Gordon Childe, age., s. 127.

bölgeyi bol yağmurların Tufana çevirebileceğini ciddi ciddi öne sürüyor.[7] Oysa Avrupa'nın buzullar çağı en az yüz binlerce yıl öncesidir. Gılgamış Destanı İÖ: 2000-3000 yılı aşmaz. Sümer Medeniyeti'nin çöküşü İÖ: 3000-4000 yıllık olaydır.

Bütün yanılmalar, Tarihte medeniyet yıkılışlarını anlamamış olmaktan ileri gelir. Tufan, geleneklerin anlattıkları gibi sırf **doğa** olayı değildir. Medeniyet yıkılışlarında görülen ve **tümü sosyal olan altüstlüklerdir;** -Irak gibi bentler ve kanallar medeniyetinde suların da katıldığı- kargaşalığa sembolik ve popüler olacak konkret [somut] bir ad ve biçim verilmiştir. Tufanın sembolleştirdiği kargaşalı altüstlük, çöken bir medeniyet üzerine çevre Barbar yığınlarının dalga dalga saldırışıdır.

Nitekim, Sümer Medeniyeti'nin yıkılışında, Gılgamış Destanı'nın açık açık belirttiği gibi: **"Bütün bentlerin kazıkları çekildi (...) Büyük havuzun suları boşandırıldı"** tasviri, o yaman saldırışların doğal sonuçlarından başka şey olamaz. Tufanın anlatıldığı tarihte Sümer kentlerine art arda Elam ve Semit saldırıları Tarih ve Arkeolojice artık ispat edilmiştir. Yunanlıların Deucalion Tufanı ise, o zamanlar Irak ve Mısır Medeniyetleri yazılı belgeleri ilerlettiği için, Herodot Tarihi'ne göre İsa Doğumundan Önce 1529 yılına düşer. Larcher, aynı 1529 yılına **"Pelasgüs'lerin göçü"** olayını rastlatır. **"Lycorée veya Deucalion yerleşmeye gelir".**[8]

O yıldan 455 yıl önce Mısırlı İnacus, Argos'u (İÖ: 1986 yılı), 21 yıl önce Finikeli Cadmée, Thébes Kentini (İÖ: 1550 yılı) kurduklarına göre ve bu medeniyet tohumlarının taşıyıcıları yazı yazmayı bildikleri ve öğrettikleri için, İÖ: 1925 yılı Yunanistan'da, sulara batma biçiminde bir "Tufan" olsa, onu belirten belgeleri Mısır veya Finike'de olsun bulmamaya imkân kalmazdı. Tıpkı Ana-medeniyet bölgesi Irak'ta geçmiş "Tufan" gibi, Grek dünyasının tufanı da, doğa sembollü büyük **"Ulusların Göçü"** denilen Barbar akınlarından başka şey olamazlar.

Greklerde **"KAOS",** İslâmlıkta **"Kıyamet", "MAHŞER"** adını alan olay, Tarihte belli bir medeniyetin Barbar akınıyla çöküşünü en ince ayrıntısıyla anlatır. Bu anlatılanların: anlatıldığı zamandaki anlatıcının amaçlarına uygun düşürülmek istenmiş **soyut düşünce**ler bölüğünü bir yana bırakıp, inandırıcı olmak için az çok hatırlarda kalmış gerçekleri ele alan **somut** olaylar bölüğünü gözönünde tuttuk muydu, o "Kaos", "Kıyamet" denilen şeylerin, açık seçik eski medeniyete karşı, yeni Barbarların akının-

---

[7] V. Gordon Childe, age., s. 36.

[8] Histoire d'Herodote, Paris 1850, Larcher, Chronologie d'Herodote.

dan başka bir şey olmadıkları; yapılmış tasvirler, verilmiş isimlerle dahi ortaya çıkıverir.

Tek tük örneklerini aşağıda göreceğiz. Bir Antika Medeniyetin sonu olan her "Kaos" ve "Kıyamet"in ise, insanlığın veya dünyanın sonu olmadığı bugün artık (Avrupa'da İS: 1000'inci yılda, Dünyanın batacağını önemle bekletmiş olanların modern meslektaşlarından başka) kimse için şüphe götürmese gerektir

II- DÜNYANIN İNSANÜSTÜ GİDİŞİ

MEDENİYETLER İNSANÜSTÜ KANUNLA YÜRÜRLER, kanısı medeniyet kadar eskidir.

A- YUNANLILARDA:

Medeniyetlerin düşe kalka gittiklerini ilk deyimlendirenler Grekler olmalılar:

> **"Yunanlılar ve putperestler için Tarih bir tekerrürün ifadesiydi: her yükseliş bir çöküşü takip eder, yeniden yükselme başlar. Bir çöküş daha gelir. Yani sürekli bir hareket."[9]**

Çünkü**, bitkisel** Irak ve hele Mısır Ana-medeniyetlerinin başlarından geçenleri, keskin Barbar gözleriyle Grekler uzaktan en iyi gözetleyebilecek mevkide [konumda] idiler. O Ana-medeniyet tohumlarıyla kurdukları orijinal Grek Medeniyeti'nde gördüklerini, duyduklarını en iyi yazabilecek konumda da onlar bulunuyorlardı.

Onun için, "Tarihin Babası" Herodot, ilk bilimsel Tarihini yazarken, şu Programla yola çıktı:

> **"Ben olayların şöyle veya böyle geçmiş olduğunu hiç savunmayacağım. (...) Anlatışıma, büyük Devletler gibi, küçüklerini de kucaklayacak olan anlatışıma devam edeceğim. Çünkü, vaktiyle çiçeklenmiş nice Devletlerden çoğu hiçe inmişlerdir, zamanımızda çiçeklenen Devletler ise vaktiyle az şeydiler, insan mutluluğunun bir düzeyde gitmediğini kanı edinerek, birilerinden de ötekilerinden de eşitçe konu açmaya girişiyorum."[10]**

Bu, Tarih gidişinin en genel kanunlarından birini sezişti.

---

9 Arnold Toynbee, B. D. N. II, Aralık 1948, s. 164.

10 Histoire d'Herodote, H. Larcher tercümesi, L. Humbert'ce düzeltimli, Clio-5.

Tarihin daha özel gidiş kanunlarını, sebep-sonuçları ile keşfetmek ve ortaya koymak şerefi, Grek ve Roma Medeniyetlerinin bile bile Tarih sahnesinde geçişlerinden sonra, kendi medeniyetinin de geçmek üzere bulunduğunu sezen İslâm Medeniyeti'ne düştü, ilk defa İslâm Medeniyeti: insan düşüncesini mitoloji efsunundan kurtardı.

B- İSLÂMLIKTA:

İbn-ür Rüşt (1126-1198): Kurtuba [Cordoba]'da henüz Grek felsefesinin Aristocu etkisi altındaydı. O kara yobazlık çağında, insan düşüncesinin hakkını tanıtmak için, Felsefe ile çelişen Din'in arasını bulmaya çalıştı:

> **"Dinle Felsefe, düşüncenin iki konağıdır,** diyordu: **Din, bir perde arkasında saklar; Filozofun o saklananı, cahilce** (Kutsal şeylere inanmayan: Profane kişi tarafından) **kavranabilir kılmak üzere keşfettiği gerçeklerin bilinci, Tanrıya tapıncın tâ kendisidir."**[11]

Fakat gerçek Bilim ile Teoloji'nin (İlahiyatın) sınırlarını kesince ayırmak için daha iki yüzyılın geçmesi gerekti. O zaman; İslâm Medeniyeti'nin Aristotalesi olan İbni-Haldun (1323-1406) çıktı. O, Grek dekadansının karmakarışık ettiği anlamlara da, İslâm çöküntüsünün uyardığı kara yobazlığa da aldırmadı. Kitaplardan gerçek arayacağına, olayları olaylar olarak ele aldı. Zamanı için dâhiyane bir incelikle Teolojinin bilim üstüne uzanan elini çektirdi. Teoloji **"Naklî ilim"** idi: delilsiz, ispatsız, gelenekle aktarıldığı gibi kabul edilirdi. Asıl insan aklının işlediği: **"Aklî ilimler"**le karıştırılmamalı idi. Böylece ilk saf **"Rasyonalizm"** (Akılcılık) metodunu, modern rasyonalizmin tersine: **gerçekçilik** biçiminde kurdu.

Herodot:

> **"(…) Kendi hesabıma bütün dünya çevresini dolaşıp da, hiçbirisi açıkladıkları şeylerin en ufak sebebini ortaya koymayanları gördükçe kendimi gülmekten alamıyorum"**[12]

demişti.

İbni Haldun, Tarih üzerine uydurulanları gülmeye bile değer bulmadı. Toplum olaylarını Tarihsel gelişimleri boyunca ele aldı. İnsanlık için, Doğa gidişi ile Tarih gidişi arasında genel kanunlar bakımından tam bir paralellik bulunduğunu koydu:

> **"Günler ve zamanlar değişip devrildikçe, evren bir durumdan başka duruma değişerek geçer ve bu hâl insanoğlu kişilerinin küçüklü-**

---

11 Emile Bréhier, Histoire de la Philosophie.

12 Histoire d'Herodote, Melpomene-16.

günde, büyüklüğünde, vakit ve zamanların uzunluğunda ve kısalığında, yapı ve hisarların bayındırlığında ve yıkıklığında yürürlüğe girdiği gibi, evrenin ufuklarında ve çağlarında ve Devletlerde ve Saltanatlarda dahi böyledir."[13]

Bu söylendiği gün, Tarih, genel varlığın bir parçası olarak, kendi güçleri dışında hiçbir güce uğramaksızın kendi mihverine [eksenine] oturtulmuş bulunuyordu. İbni Haldun: bütün medeniyet ve "Devlet" batışlarının, hiç de birer "Dünya batışı", hattâ insanlık ve medeniyet batışı değil, tam tersine, öteden beri varlığın her bölüğü için değişmeyen bir diyalektik gidiş olduğunu, **"diyalektik"** adını koymadan gösteriyordu. Toplum gidişinde ekonomi temelinin ana rol oynadığını, Modern Tarihsel Maddecilikten 500 yıl önce, inanılmaz bir sadelik içinde ispat etti. Şimdilik ayrıntılarına girmeyelim.

Ondan sonraki İslâm Rönesanslarının getirdiği her taze düşünce, artık hep İbni Haldun'un dünya ve Tarih görüşünden yola çıktı. Örneğin 17'nci Yüzyılın ilk yarımında Hacı Halife (Fezleke: Göç: 1036, İsa Doğum: 1626), 18'inci Yüzyılın ilk yarımında Naimâ (Tarihnüvisliğe nasbı [Tarih yazarlığına atanması]: H: 1121, İ.S: 1708): İbni Haldun'u, modern sosyologların **"Organisizm"** adını alacak tahrifçi metafizik okullarından çok daha dürüstçe ve realistçe yorumlayıp geliştirdiler.

Bu gelişim Batıda ancak İslâm düşüncesinden aktarmalarla başladı. İbn-ür Rüşt'ün, Teoloji önünde Felsefe düşüncesini haklı çıkarışı: İtalya'dan, Fransa'ya, Lehistan [Polonya]'ya dek, Derebeylik skolâstiğine boğulmuş çabalayan bütün Avrupa'nın gözlerini ansızın açmaya vardı. İlk Rönesans kımıltılarını karnında duyan Batı, o ışığa kavuştu. Fakat ancak Hacı Halife'den yüzyıl, Naimâ'dan yarım yüzyıl sonraları, 18'inci Yüzyılın ilk ve son dörtte birlerinde Tarihin kanunlarını ayıran iki adam çıktılar, İtalya'da **Vico** (1688-1744) (Eseri: **"Yeni Bir Bilimin Prensipleri",** 1725), Almanya'da **Herder** (1744-1806) (Eseri: **"İnsanlık Tarihinin Felsefesi Üzerine",** 1789-1801).

Her iki düşünücü de:

"Henüz metafizik kavramların egemenliği altında" idiler. Tarihte: **"Kanunlara boyun eğen bir oluş kavramını"**[14] ortaya attılar.

---

[13] İbni Haldun, Mukaddemat, Ahmet Cevdet tercümesi, Fasikül 6.

[14] A. Curvillier, "İntroduction â la Sociologie", Paris, 1936, s. 12.

C- BATI KAPİTALİZMİNDE

Vico, Batıda Skolâstikli metafizik érüdisyona[15] çattı:

"Filozoflar, duru, ayırtlı sezişleriyle masrafsız ve zahmetsizce, kütüphanelerde ne varsa hepsini yeniden buluvermeye kalkışarak Descartes'ın metodunca ruhları uyuşturdular. En kısa zamanda, en az zahmetle her şeyi bilivermek isteyen insan zaafımız sayesinde Descartes büyük bir maiyet peydahladı [taraftar topladı.]**."[16]**

Halkın mitoloji geleneklerini, Homeros'unkiler gibi eski Poemleri, Roma'nın XII Levhası gibi ilkel mevzuatı orijinal sayıyor, nedense Keldan Kehanetlerini, Orphique Destanları, Pythagore Şiirlerini, İncil Belgelerini, Uzakdoğu ile, "Vahşi" denilen İlkel Toplumlardan o sıra akın eden bilgileri değerli saymıyordu.

Gene, Tarihsel Maddeciliğe yaklaşırca:

"Daha önce bir Devlet ve medeniyet olmasaydı, hikmetli kişilerle filozofların ortada bulunamayacaklarını itiraz olarak öne sürüyordu."[17]

Fakat, ötede Tanrı korkusunu Tarihin motoru yapıyordu:

"Tufandan sonra insanların geniş dünya ormanları içinde sürttüklerinden şüphe edilir; ancak hayal gücünün meyvesi olan din (Terörü) **Barbar ve yırtıcı devleri zapt edebilirdi. Kuvvet yıldırımları indiren Jüpiter'in korkusu onları mağaralara saklanmak zorunda bırakıyordu."[18]**

Determinizmi akıldan gelme bir şeye benzetiyordu:

"Bir sens commun (ortaklaşa duyu), başka bir deyişle derin düşüncesiz bir muhakeme vardı ki genel olarak bütün bir sınıf, bütün bir halk, bütün bir millet veya tümüyle insan türü tarafından taşınıyor ve duyuluyordu. (Principi di una Scienza nuova d'intorno alla commune natura delle razioni, 1725)[19]

Filoloji kıyaslarıyla Tarih örneklerinden İbni Haldun'a yaklaşıyordu:

---

15 Érüdisyon: Geniş bilgisi olmak, bilgiçlik. (y. n.)

16 Maugain'den E. Bréhier, s. 366.

17 Emile Bréhier, "Histoire de la Philosophie C. II. s. 370".

18 E. Bréhier, age., s. 370.

19 E. Bréhier, age.

"Örneğin, Roma Tarihi, kralların masallar çağından imparatorluğun Barbarlarca tahrip edilişine değin tam bir bütün teşkil ediyordu. O bütünün art arda gelen safhaları başka her milletin Tarihinde bulunabilirdi ve bulunmalıydı. Demek zaman cyclique (çember gibi dönemli) [çevrimsel, döngüsel] **biçimde kendi üzerinde dönüyor, bir daha dönüyor (corsi e riscorsi) idi. Tarih her milletle yeniden başlıyordu: bu Eflâtun, Aristotales ve stoisyenler zamanının alışılmış görüşüydü."**[20]

Herder'in zamanında, bütün bilimler, artık Evrim Teorisini işlemeye başlamışlardı. Goethe ve Leibnitz: Doğayı, ezelden beri var olmuş değil, bir oluş gücü içinde gelişir sayıyorlardı. Fizyolojist Camper: Beynin balıktan insana kadar nasıl değişerek geldiğini resimlerle çizerek gösteriyordu. Bu üç kişiyle şahsen temas eden Herder, Evrim Teorisini benimsememezlik edemezdi. İbni Haldun gibi doğada:

"Taştan kristale, kristalden madenlere, madenlerden bitki âlemine, bitkilerden hayata doğru örgütlenme biçiminin yükseldiği görülür."[21]

Tarihte:

"Bütün ırklar, bütün medeniyet tipleri insanların olduğu gibi ve olmasını istedikleri gibi bir medeniyet olan Avrupa medeniyetine yükselmiştir."[22]

1772 yılı:

"Dili icat etmek insan için insan olmak kadar doğaldır", diyor, pek çok şairane hayâllerle: **"dilin nasıl doğayı taklit etmekten doğduğunu belirtiyordu."** En sonunda, bir daha, bütün bu olaylarla: **"Tanrı niyetindeki birliğin sezişini ifadeye çalışıyordu."**[23]

Bu ve buna benzer açıklamalar ile Batı kültürü 19'uncu Yüzyıl ortasına gelinceye dek, Tarihsel Devrimlere değebildiği zaman onları Tanrı dileğine bağlamakla yetindi. İnsan yığınları o gizli yönde ilerleyen otomat heyetlerdi:

"Tanrı, yerinde gördüğü her önemli ilerleyişi başarmak üzere, geniş heyetlerden birini örgütlendirir, sonra, belirli görevleri biter bitmez, o heyeti de dağıtır."[24]

---

20 E. Bréhier, age., s. 367.

21 E. Bréhier, age.

22 E. Bréhier, age. s. 493.

23 E. Bréhier, age., s. 492.

24 Etienne Chastes, "Histoire de la Destruction du Paganisme dans, L'Empire d'Orient", Paris, 1850, s. 371.

D- İSLÂM RÖNESANSINDA REALİZM

İslâm Medeniyeti çökerken İslâm düşüncesinde İnsancıl gidiş yoklaması yapıldı: "Barbar aşısı" yarı uyanış getirmişti. Tarihsel Devrimi en iyi ele alan gene İslâm düşüncesi oldu. Çünkü Tarihsel Devrimlerin ortasındaydı. İslâm kültürü, "Tarihsel Devrim"leri: en bâtıl itikatlı şekil ve adlar altında anlatırken bile, inanılmaz gerçeklikte özler verdi. İslâmlık için Tarihsel Devrim soyut bir olay değildir. Basbayağı: biçimi, yeri, huyu suyu anlatılan **"Yecüc Mecüc"** ulusunun kopardığı bir kızılca kıyamettir:

> **"İşbu iki dağın arasında, yırtıcı hayvan kılığında bir halk vardır ki, ayıları ve yaban hayvanları atıştırırlar ve yılanları, akrepleri yerler. Ve tüm yerlerdeki yaratıklardan her canlıyı öldürmekten çekinmezler. Ve anların gibi hiçbir halk ziyade olmaz. Şüphe etmesiz ki, anlarınla dünya doliser ve yeryüzü kişilerine anların zararı eriserdir." "Kaçankim tanrımın (şanı açıklansın) Yecüc Mecüc ortaya çıkmasıyla vaidinin vakti gele, ol adı geçen seddi yerle bir ede."**[25]

Bu anlatılan insanlar, tipik Aşağı Barbarlık Konağında yaşayan toplum kişileri değiller mi?

O zamanki haber alma imkânlarıyla, Müslüman yazar besbelli Altay dağları ötesinde **"Çin Seddi"**ni anlatmaya çalışmaktadır:

> **"Denildi ki, sin'in zammiyle "Süd": ol şeydir ki, onu Allahü teâlâ yarata ve sin'in** (s harfinin) **fethile "Sed": oldur ki, anı insanlar yapa. Denildi ki, ol iki dağ en son kuzeyde, Türk toprağının kesintisinde olup, Yecüc Mecüc ol iki dağ ötesinde kalmıştır."**[26]

İşte **"Çin Seddi'ni"** yarıp çıkarak **"Kıyamet"i** koparacak olan **Yecüc Mecüc** böyle bir bölgenin gerçek uluslarıdır.

Kimdir bu uluslar?

Müslüman onu da adıyla, sanıyla açıklamaktan geri kalmaz:

> **"Ol iki seddin amanında bir ulus bulundu. Garabet'i lügat ve kaamet'i fitnatlarıyçün** (dilleri yabancı, boyları yassı! Belki de: çok Zeyrek: Fatin: zeki olduklarından) **kendilerine yaklaşılırdı ki, kulak sözlerini kavrasın. Ve yine kendilerimizin sözlerin anlarlardı: illâ işaret veya tercümanla. Anların tercümanları Zülkarneyn'e dediler ki, "Yecüc Mecüc Ulusu toprağımıza: adam öldürme, tahrip ve ekinleri yok etme ile fesat edicidirler. Denildi ki anlar rebi** (yaz) **günlerinde çıkıp, yerde**

---

25 Naima, Tefsiri Tibyan ve Mevâkib, s. 25.

26 age.

yeşil ot komazlardı, yerlerdi ve kuru yemişin götürürlerdi. Ve bir sözce; ehaliden buldukların yerlerdi. Ve denildi ki Yecüc Mecüc Türkten bir "cibil"dir, yani bir cemaattir, Yâfes Bin Nuh çocuklarındandır. Türk Yecüc Mecüc'ten bir sirye (oymak bölük)**tür ki, Zülkarneyn seddi bina edicek, sedden dışarıda kalanlara Terk denilmiştir. Denildi ki, anlar 22 kabiledir. Anlardan bir kabile sedden dışarıda terk olduğuyçün Türk denilmiştir." "(...) Öncüleri Şam'da, sakaları Horasan'da olıserdir. Doğu yanındaki ırmakları ve Taberiye'deki denizciği içerler. Denildi ki: bir vakitte Âdem aleyhisselâm ihtilâm olup** (uykusunda şeytan, aldatıp!) **nutfası** (spermi: tohumu) **toprağa karıştı. Yüce Tanrı andan Yecüc Mecüc'ü yarattı... Ve birçok uluslar yeryüzü ortasında olur ki, anlar: cin ve ins ve Yecüc Mecüc'tür."**[27]

Sözler arasında kargaşalık var. Anlatılan, açıkça kısa boylu Moğol ve Türklerdir. Çin Seddi ile İskender (Zülkarneyn) karıştırılıyor. Akıncı Yecüc Mecüc'lerin bir ucu Şam'da, öbür ucu Horasan'dadır. Belki İskender'e Türkler, Moğollardan yakınmış. Belki o da, İskender'in Çin Seddi'ni yaptırdığı gibi bir yakıştırma. Ne olursa olsun, Tanrısal kıyameti koparanlar: dili başka, huyu ve geçimi yabancı, yerde yaşayan uluslardır. Bunlar: Uzakdoğu'da Çin, Yakındoğu'da İslâm Medeniyetlerini "Tarihsel Devrim"le yıkan Türk ve Moğollardan başkaları değillerdir.

[27] age., s. 27-29.

III- DÜNYANIN İNSANCIL GİDİŞİ

A- BURJUVA DEVRİMİ

MEDENİYETLER İNSAN GÜCÜYLE DOĞAR, ÖLÜRLER: Hacı Halife'nin **"Fezleke"**sini bitirdiğinden bir yıl sonra doğan Bossuet (1627-1704), asilzade kadınların cenaze törenlerinde söylevleriyle ün aldı. Kralların tanrısal haklarını savundu. **"Protestan Kiliselerinin Çeşitliliği"** eserinde hangi "Tarih Felsefesini" yaptığı anlaşılır.

Montesquieu (1689-1759), Naimâ'nın Tarihnüvis olduğu yıl 19 yaşındaydı.

> **"Montesquieu... o bellibaşlı kavramı: siyasî, dinî, entellektüel ve artistik her türlü insan faaliyeti gösterilerinin birbirlerine sıkıca bağlı, dayanışma halinde olduğu kavramını aydınlığa çıkardı."[28]**

Fakat, kendisinden 350 yıl önce bütün o üstyapı gösterilerinin, ekonomi, **endüstri** temeliyle "birbirlerine sıkıca bağlı" olduklarını Tarih kanunu olarak koymuş bulunan İbni Haldun'un Tarih kavrayışından hâlâ çok gerilerde kaldı.

Voltaire (1694-1778), parça parça **"12'nci Charles Tarihi", "14'üncü Louis Tarihi"** gibi eserlerinde, savunduğu işveren sınıfının **"ilerleyiş"** durumunu bilince çıkardı. İnsanüstü bilinen Fransa Kralının **"yerine fikir krallığını yükseltti."[29]**

19'uncu Yüzyılda, "Tarih Felsefesi" yerine, belgeli Tarih araştırmaları geçti. Üçü de hemen aynı yıllarda doğan Guizot (1798-1874), Thierry (1797-1856), Michelet (1798-1879) gibi Tarihçiler: Tarihte Sosyal sınıfların ve Sınıf güreşlerinin rolünü keşfettiler. Bunlar içinde sonuna dek namusunu yitirmeyen Michelet için Devrim biricik adaletti:

> **"Adalet; anamsın, hak: sen babamsın, Allah'la bir vücutsunuz. Ben ki doğmuş bulunan ve Devrimimiz olmasaydı asla doğmayacak**

---

[28] A. Curvillier, "İntroduction â la Sociologie", Paris, 1936, s. 11.

[29] Jules Michelet, Fransız Devrim Tarihi, Fr. Klâsikleri, C. I, s. 133.

olan 10 milyon insandan, halk kalabalığından birisiyim, kime nispet iddia edeceğim?"[30] "Bir adalet günü, Devrim adı verilen bir tek adalet günü 10 milyon insan yarattı."

Romantik bir putlaştırmaya uğrattığı "Devrim**"**i, bütün inanmayan büyük bilginlere karşı yüceltiyordu:

"İnancı gevşek adamlar, görmüyor musunuz ki, sizlerin, siz filozofların, söz ebelerinin, safsatacıların arasında kaldıkça Devrim hiçbir şey yapamazdı. Allah'a şükür ki, işte şimdi Devrim her yanda halkın arasına, kadınların arasına dek sokuldu."[31]

Belki de bu çığlık, Fransız resmi kültürünün "Chant de Cygne"i (ölümüne yakın kuğunun son başarı çığlığı) oldu. Ondan sonra işveren sınıfının biricik amacı "Devrim" ruhunu gömmekti.

Fakat Tarihin o zamana dek karanlıkta görünmeyen sihirli anahtarı: **sosyal sınıflar** bulunmuştu. İşveren Sınıfının bıraktığı yerden Devrimin aydınlatılmasını İşçi Sınıfı adına önce "ÜTOPYA"cılar ele aldılar. En bilginç ışığı, Claude Henri Comte de Saint-Simon yaktı. En keskin alevi, Charles Fourier (1772-1837) **"Phalanstère"**inde tutuşturdu. Saint-Simon'un öğrencileri (Enfantin, Bazard, P. Leroux, Blanqui) ortaya çıktılar: Devlet zenginliklerin sahibi olacak, irsî [soydan geçme] mülkiyet kaldırılacak, sosyal zıtlıkların yerine evrensel ortaklık kurulacak, "Adalet"in egemenliği, **"Her kişiye becerisine göre ve her beceriye eserine göre"** vermekle doğacaktı. Bütün 19'uncu Yüzyılın birinci yarısını bu "hayalci sosyalizmler" doldurdu.

Oysa Toplum ve Tarihin gerçek kanunları tanınmadıkça, bütün bu Sosyalizm Devrimleri soyut ve subjektif iyi dilekler sergisi gibi kalıyorlardı. Ne Devrime aşk ilân etmek, ne Devrimi İşçi Sınıfı adına istemek, Tarihin gidiş kanunları aydınlatılmadıkça: bilimsel, yani kimsenin çürütemeyeceği ölçüde insancıl bir anlam kazanamıyordu. Devrimlerde insan aklının almadığı bir şey: bilince sığmayan, insan iradesinden üstün bir şey vardı.

Antika Tarihin Devrimleri de, Modern Tarihin Devrimleri de, en akla gelmedik bir gün, ansızın, kendiliğinden patlak veriyorlardı.

Kadîm Tarihte:

"Yahudiler, Tanrısal Vaid'in anlamını iyiye yorumluyorlar, İmparatorluklarının hiçbir zaman sona ermeyeceğini farz ediyorlardı. Roma,

---

[30] J. Michelet, age., s. 51.

[31] J. Michelet, age., s. 66.

tam sönmek üzere olduğu sırada, İmparatorluğun ebedîliğinden kuşkulanmıyordu bile."[32]

Modern Tarihte iş başka türlü olmuyordu; vesikalara eğilen Tarihçi şaşıyor:

> **"Yüzyılın ortasında** (Fransız Ulu Devriminin olduğu 18'inci Yüzyıl ortasında) **herkes ihtilâlin kopacağını tahmin etmişti. Yüzyıl sonunda hiç kimse ihtilâle inanmıyordu... Uzaktan bakınca görünür, yakından bakınca artık görünmez olur."**[33]

Ve hiç görünmediği gün, 1789 yılı Ulu Devrim patlak verdi:

Böylesine irrasyonel, akıl sır ermez şey, nedendi?

Bu yakıcı soru, 19'uncu Yüzyılla birlikte insanların beynine girmiş en çetin problemdi. Onun için er geç çözümlenecekti. Bunu, 500 yıl önce İbni Haldun'un bulup adını koymadığı, Tarihsel Maddecilik çözümleyecekti. Tarihsel Maddeciliği, hemen her ciddî düşünücü buluverecekti. K. Marks'ın sonradan fark ettiği gibi; kendileriyle hemen hemen aynı günlerde bir başkası da bulmuştu:

> **"Jones, maddî üretici güçlerin biçim değiştirmesiyle, ekonomik ilişkilerin de ve arkasından milletlerdeki moral, sosyal, siyasî durumun da nasıl biçim değiştirdiğini pek iyi deyimlendirir."**[34]

İngiliz iktisatçısı Jones (1790-1855)'un kendisi şöyle diyordu:

> **"Bir topluluk kendi üretici güçlerini değiştirdiği ölçüde, örf ve âdetlerini de ister istemez değiştirir. Bir topluluğun çeşitli sınıfları; gelişimleri sırasında, öteki sınıflarla yeni bir takım ilişkilere girişmiş olduklarını, yeni durumlara girdiklerini, yeni sosyal ve moral risklerle, yeni sosyal ve moral refah şartlarıyla çevrelendiklerini fark ederler."**[35]

Gene aynı tarihlerde Marks-Engels'ten de, Jones'tan de haberi bulunmayan Morgan, Tarihsel Maddecilik prensiplerini Tarihöncesinde keşfetmişti:

---

32 C. de Gobineau, "İntroduction â l'Essai sur l'inégalité des races humaines", s. 38.

33 J. Michelet, Fransız Devrim Tarihi, Fr. Klâsikleri, C. I, s. 86.

34 Karl Marks, Theorien Über den Mehrwert [Artıdeğer Teorileri Üzerine], III., s. 383.

35 R. Jones, Text Book, 1852, s. 48.

"Olay şudur ki, Morgan, kendi yordamıyla, Amerika'da yeniden, Marks tarafından kırk yıl önce keşfedilmiş bulunan Tarihin, materyalistçe kavranışını keşfetmişti. Ve başlıca noktalar üstünde bu keşfini Marks'ın vardığı aynı sonuçlara ulaştırmıştı."[36]

Bütün bunlar, Peygamberden önce yeni din arayıcı **"Hanef"**lerin çölleri tutması gibi, "Zemâne alâmeti" idi. "Çok alâmetler belürdi" ve 19'uncu Yüzyılın birinci yarısı biterken, gene birbirlerinden habersizce iki adam birden: Karl Marks (1818-1883), Friedrich Engels (1820-1895) Tarihsel Maddeciliği aynı zamanda keşfedip, yeryüzünde düşünce arkadaşlığının her şeyden üstün olduğuna eşsiz örnek verirce, ölümden sonra bile elele verip keşiflerini doktrin anıtı yaptılar.

B- TARİHSEL MADDECİLİK ve DEVRİM

Toplumun büyüsünü çözen iki arkadaş, felsefeyle alışverişlerine **"son noktayı koymak"** üzere başbaşa verdiler ve Tarihsel Maddeciliğin ana çizilerini belirttiler:

"Biz, yalnız bir tek bilim: Tarih Bilimi tanıyoruz. Tarih, iki yanından ele alınırsa; Doğa Tarihi ve İnsan Tarihi diye ikiye bölünebilir. Ama o iki bölük birbirlerinden ayrılabilir değildirler. İnsanlar var oldukça, doğanın Tarihi ile insanların Tarihi karşılıklı olarak birbirlerini şartlandırırlar. Doğa Tarihi -özellikle Doğa Bilimi- **bizim konumuz değildir; fakat insanların Tarihine girmemiz gerekiyor. Çünkü ideoloji ya bu Tarihin kalp yorumuna çevriliyor, yahut bu Tarihin tümüyle soyutlaştırılmasına döndürülüyor. İdeolojinin kendisi de, bu Tarihin yanlarından birisidir."**[37]

"Bilincin, tasavvurların ve fikirlerin üretimi demek: insanların ilkin maddî faaliyetlerinin, maddî alışverişlerinin, gerçek hayat dilinin bulunması demektir... İnsanlar kendi tasavvurlarının, fikirlerinin vb.nin üretmenidirler ama bunu yapan insanlar gerçek insanlardır, etki yapan insanlardır. Üretici güçleri tarafından ve en geniş biçimlendirilişlerine dek o üretici güçlere karşılık düşen alış-veriş tarafından belirlendirilmiş bir gelişim ile şartlandırılan insanlardır. Bilinç, bilinçli varlıktan başka bir şey değildir, insanın varlığı ise, insanın gerçekten hayatî faaliyeti demektir."[38]

---

[36] Friedrich Engels: L'Origine de la Famille de la Proprete Prîvée et de L'Etat [Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni], Bracke 1931, Paris 1884 Önsözü.

[37] K. Marks-F. Engels, Die Deutsche İdeologie [Alman İdeolojisi], s. 239.

[38] Marks-Engels, age., s. 239.

İnsan bilinci neden Devrimi önceden kestiremez, neden Devrim insan bilincine rağmen gelir, olur?

Çünkü:

> **"Bir kişi nasıl kendi kendisi hakkında beslediği fikirle yargılanamazsa, tıpkı öyle** (Devrim denilen) **altüstlük çağı da kendisi hakkında beslediği bilinçle muhakeme edilemez... Gerçekliği belirlendiren şey insanların bilinci değildir; tersine, insanların bilincini belirlendiren şey sosyal gerçekliktir."**[39]

Onun için, Devrim olup bittikten sonra bilinç onun sebeplerini kavramaya çabalar.

> **"Tarihin maddeci kavranışına göre, Tarihin en son duruşmada belirlendirici elemanı, doğrudan doğruya hayatın üretimi ve yeniden üretimidir. Bu üretimin kendisi iki çeşittir. Bir yanda, geçim araçlarının; beslenmeye, giyinmeye, barınmaya yarayan nesnelerin ve bu nesneler için gerekli aygıtların üretimidir; öte yanda insan denilen yaratığın kendisinin üretimi; türün çoğalıp yayılmasıdır. Verili bir tarihsel çağ ve verili bir ülke insanlarının içinde yaşadıkları sosyal kurumlar, bu iki çeşit üretimle: bir yanda emeğin, öte yanda ailenin bulundukları evrim konağı** (tekâmül merhalesi) **ile şartlanmışlardır."**[40]

Bu şartlar altında Devrim niçin olur?

> **"Toplumun üretici güçleri epey bir gelişim derecesine ulaştılar mıydı, o zamana dek içinde deri değiştirip olgunlaştıkları mevcut üretim ilişkileriyle yahut o ilişkilerin hukukça ifadesi demek olan mülkiyet ilişkileriyle zıtlaşmaya başlarlar. O ilişkiler, vaktiyle üretici güçleri geliştiren birer şekil iken, şimdi bu güçlere engel kesilirler. O zaman bir sosyal devrim çağıdır başlar."**[41]

Toplumun maddî temelleri, ekonomisi bu kadar açıkça ağır bastıkları halde insanlar neden onları görmeyip, Devrimde manevî üstyapı elemanlarının (düşünce, ahlâk, hukuk vb'nin) ağır bastığını sanırlar?

Çünkü:

> **"Çeşitli mülkiyet şekilleri üzerinde, sosyal geçim şartları üzerinde, çeşitli özelliklerle işlenmiş hayatın bütün bir sıra intibalar** [izlenimler]**, kuruntular** (illüzyonlar) **ve düşünüş yordamlarından kurulu üst-**

---

[39] K. Marks, Einleitung zur Kritik der Politischen Oekonomie [Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı], Önsöz.

[40] F. Engels, L'Origine de la Famille etc., I. Önsöz VIII - IX.

[41] K. Marks, age.

yapı yükselir. Bütün sınıf o şeyleri, tâ maddî temellerinden ve temele uygun sosyal ilişkilerinden başlayarak o üstyapı elemanlarını yaratır. Tek başına kişi ise, bütün o elemanlar kendisine gelenek ve eğitimle aktarıldığı için, kendi kişi aksiyonunu belirlendiren sebebin o elemanlar olduğunu tasavvur edebilir."[42]

Böylece: insan kişilerin, kendi işlemleri olan Tarih ve Devrim, insana kişiliği dışından gelen bir yabancı etki gibi görünür.

C- TARİHSEL DEVRİM PROBLEMİ

Bir doğa olayını inceler gibi Devrim olayını ele alan Tarihsel Maddecilik, Devrimin niçin ve nasıl olduğunu ve neden öyle yürüdüğünü açıklamış ve bütün akla gelen problemleri bilimsel sebep-sonuç bağlarıyla çözmüş olur. Yalnız mesele bir noktaya gelir dayanır: Tarihsel Maddeciliğin kurucularının çalışma programları **"Modern Toplum"** sınırı içinde derinleştirilmiştir. Morgan'ın Tarihöncesi keşfini işlemek, bütün isteğine rağmen Marks'a nasip olamamıştır. Engels Tarihöncesini ele alırken der ki:

"Aşağıdaki fasıllar, âdeta bir vasiyetin yerine getirilmesidir. Karl Marks, Morgan'ın araştırmalarından çıkmış sonuçları, kendisinin -ve bir kerteye dek: bizim demeye hakkım olan- Tarihin materyalistçe etüdünden çıkmış sonuçlarla bağlantılı olarak açıklayıp yorumlamayı kendisine saklamıştı."[43]

Marks'ın ölümünden sonra, onun yüzüstü bıraktığı teorik ve pratik binbir işi yüklendiği için Engels, ancak Tarihöncesi üzerinde kısmen durabildi. Eseri kapışıldığı halde ancak 7 yıl sonra, ölümünden 4 yıl önce ikinci baskısını çıkarabildi. Konunun nasıl genişlediğini şöyle anlatır:

"Bu kitabın, bundan önceki yüksek tirajlı basımı hemen altı aydan beri tükenmiştir ve uzun zaman oluyor yayınlayıcısı yeni bir basım için meşgul olmamı benden rica etmişti. Daha acele işler beni şimdiye dek bundan alıkoydu. Birinci baskı yayınlanalı beri, yedi yıl geçti, bu sırada ailenin ilkel biçimlerinin bilgisi hatırı sayılır ilerlemeler yaptı."[44]

Antika Tarih, bildiğimiz gibi Tarihöncesi ile Modern Tarih arasında kaldığı için, her iki Tarihsel Maddecilik kurucusu da Tarihsel Devrim üzerinde yeteri kadar durmaya vakit bulamadılar. Yalnız, Antika Tarihin **"Top-**

---

42 K. Marks, Der Achtzehnte Brümaire des Louis Bonoparte, [Louis Bonoparte'ın 18 Brümaire'i], 1852, s. 49.

43 F. Engels, L'Origine de la Famille etc., 1884 Önsöz..

44 F. Engels, age., 1891, Dördüncü Baskının Önsözü.

rak Meselesi" üzerine dayandığı gibi dâhiyane işaretlerde bulunarak, Tarihin çok ilgiyle incelenmesini her fırsatta öğütleyebildiler. Tarihsel Devrim Problemi ister istemez askıda kaldı.

Tarihsel Maddeciliğin en tiksindiği şey: genel, yuvarlak sözle bir problemi geçiştirmektir. Tarihsel Devrim problemi de bir Devrimdi. Ve Tarihsel Maddecilik şu ana kanunu koymuştu:

> **"Devrimler Tarihin lokomotifleridir."**[45]

Genel olarak **Devrim** nedir?
Prensip olarak:

> **"Sınıflar zıtlaşması üzerine kurulu her Toplum için ezilen bir sınıf hayatî bir zorunluluktur. Ezilen sınıfın kurtuluşu için: daha önce edinilmiş üretici güçlerle, var olan sosyal ilişkilerin artık birlikte var olamaz bulunmaları gerektir. Bütün üretim aletleri içinde en büyük üretici iktidar, devrimci sınıfın tâ kendisidir. Devrimci elemanların sınıf olarak örgütlenmesi: eski Toplum içinde meydana gelebilecek olan bütün üretici güçlerin var olduğunu farz ve kabul ettirir."**[46]

Şimdi burada genellikle deyimlendirilen Devrim şartlarını, Tarihsel Devrim problemi ile karşılaştıralım:

1- Antika Medeniyet **"sınıflar zıtlaşması üzerine kurulu"** bir Toplumdur. Orada ezilen sınıf: **Köle**lerdir.

2- **Köle**lerin kurtuluşu için Antika Üretici Güçlerle, Antika Üretim İlişkileri arasında **"birlikte var olamaz"**lık yetmiş midir?

Hayır.

Bu, moda deyimiyle "coeksiztans: birlikte var oluş" imkânsızlığı ne köleleri, ne Antika Medeniyetleri kurtarabilmiştir. Tersine bütünüyle Toplumu batırmıştır.

Neden?

Tarihsel Maddeciliğin üçüncü şartına geliyoruz:

3- Çünkü, Antika Medeniyetlerde **"En büyük üretici güç olan devrimci sınıf"** yoktur.

O neden?

4- Çünkü, Antika Medeniyetlerde **"Devrimci elemanların sınıf olarak**

---

45 K. Marks, Die Klassen Kampf in Frankreich, [Fansa'da Sınıf Savaşları], 1850, s. 90.

46 K. Marks, Misere de la Philosophie [Felsefenin Sefaleti], R. Proudhon'un "Sefaletin Felsefesi" eserine karşılık, s. 228.

örgütlenmesi"ni gerektiren bütün üretici güçler **"eski toplumun içinde meydana"** gelememiştir. Ve o yüzden medeniyet batmıştır.

Tek başına her kadîm medeniyet için doğru olan bu kural, bir Antika Medeniyet battıktan sonra, başka bir Antika Medeniyetin doğuşunu aydınlatmakta yetersiz kalır. **Bir medeniyet** batmıştır, ama **"medeniyetler"** hiçbir vakit yeryüzünde sona ermemişlerdir. Antika Tarihin hiçbir çağında insanlık bütünü ile medeniyetten uzaklaşıp, ebediyen Barbarlığa dönememiştir. Tersine, her batan medeniyetin yanı başında yeni bir medeniyet, (hattâ kendi üzerinde bir Rönesans) daima doğuvermiştir.

Öyleyse, ortada: medeniyetin tümüyle ve kesince **yok olması** değil, bir biçimden başka biçime geçmesi vardır. Son arkeoloji belgeleri, Irak'tan başka hiçbir yerde, kendiliğinden yeni bir medeniyet doğmadığını, en bağımsız görünen Amerika "Yerli" kültürünün bile Uzakdoğu'dan sıçrama olduğunu, daha önceki mitoloji elemanlarıyla da desteklenince ispat etmiş gibidir.

İlk Irak Medeniyeti'nden Modern çağa dek gelmiş medeniyetin özellikle geçit konaklarında "üretici güçler" bakımından durum ne olmuştur?

Antika Medeniyetleri deviren güç, Toplumun kendi içinden doğma, amacı belirli bir sosyal sınıf olmamışsa da, Toplum dışından başka bir Toplumun vurucu gücü gelmiş, eski medeniyeti baskınla yıkıp yerle bir etmiştir. Bu dışarıdan gelen güce, Greklerin "Yabancı: Ecnebi" anlamına kullandıkları **"BARBAR"** adı veriliyor. (Osmanlı: atalarından dirlikçi olmayan bütün öteki yurttaşlara **"ecnebi"** derdi). Tarihsel Maddeciliğe göre:

> **"Güç** (zor, acı kuvvet)**: yeni bir Topluma gebe olan her eski Toplumun ebesidir. Gücün kendisi de bir ekonomik kudrettir."**[47]

Antika Tarihte **"Güç",** Barbar kılığına girip medeniyet Toplumunu yıkıyordu. Bu en görmek istemeyecek bir göze batan olaydı. Yıkış sebebi: eski medeniyetin **"Gebe"** olmayışından ileri geliyordu. Eski medeniyet yıkıldıktan sonra, doğan Yeni medeniyetin hangi üretici güç, nasıl **"ebesi"** oluyordu. Problem bu idi. Yalnız bu noktanın aydınlatımı, Tarihsel Devrimlerin en kör düğümünü çözebilirdi. Ne çâre ki, Tarihsel Maddeciliğin keşfedildiği günden beri, resmî Tarihsel bilimler (Fransızcanın akar deyimiyle **"c'en etait fait"**: işi bitik) duruma girmişlerdi.

---

[47] K. Marks, Das Kapital, c. I, s. 680,

IV- TARİHSEL MADDECİLİKTEN SONRASI

"İşi bitiklik", 19'uncu Yüzyılın ekonomi ve siyaset krizleri başlar başlamaz bütün toplumsal bilimleri salgın hastalık gibi sardı. Artık bilimde **"saf gerçek"** değil, günün çıkarcılığına göre olayları tanınmaz kılığa sokmak birinci iş oldu. **Ekonomi** biliminde klasik iktisatçıların: Adam Smith (1723-1790) ve David Ricardo (1772-1825) gibi bilginlerin "değeri yaratan emektir" buluşlarını çürütmeye çalışan "Vülger: Bayağı" iktisatçılık moda oldu. **Sosyal** ve **Tarihsel** bilimlerde gelişen bütün çabalar tek amaca yöneldi: Klasik iktisat gerçeklerini temel sayan Tarihsel Maddeciliği, her ne pahasına olursa olsun tahtadan silmek! Kültür alanında her ölçüyü hiçe sayan bu "Bilimsel Haçlılar Seferi"nin en parlak örnekleri: Saint-Simon'dan sonra, onu çalıp çırpan plajyacı [eser hırsızı, intihalci] Auguste Comte "Pozitivizm"inden, etnolog "Organisizm"lerine, sosyolog "Formalizm"lerine, demagog "Rasizm"lerine dek buram buram açılmış metafizik düşünce "Okul"larındaki fikir, metot ve yargı sefaletlerinde bulunur.

Modern bilim düşmanları: İslâm Tarihinin ülkücü çağını gömen Sıffiyn Savaşmasında, yenileceğini anlayan bezirgân Muaviye satılık askerlerinin, mızrakları ucuna Kur'anı Kerim'i bağlayıp samimî Müslümanları durduruşları gibi, kendilerine en kalın "Bilim" ağırlıklarını siper ettiler, içlerinde en sinsileri: Tarihsel Maddeciliği dondurup putlaştıran "Marksist"lerdir; en masum geçinenleri; olaylar üzerinde düşünmeyi, binbir "eser", "not" "paragraf", "referans" çıkmazına düşürmedikçe aforoz eden zihin törpücüsü ("Érudition: Bilgiçlik") karasevdalılarıdır. Biz, Batı kültürünün Tarihsel Devrimler alanında "Uzman" tanınmış iki tipik meyvesine dokunmaktan kendimizi alamayacağız:

1) 19'uncu Yüzyılın ikinci yarımında Comte de Gobineau,

2) 20'nci Yüzyılın birinci yarımında Profesör Arnold Toynbee...

A- TARİHSEL DEVRİM ve IRKÇILIK

Gobineau: çökmüş derebeyi sınıfının Ortaçağ Barbar geleneklerine, (ne olduklarını anlamaksızın) sıla illeti (nostalji) çekişinden kaynak alır. Ona göre **"Medeniyetlerin düşmesi":** bilinçsiz gelişim konağının geçit kaçınılmazlığı değil: **"Muazzam… esrarengiz… ruhu ürküten bir felâkettir."** Aristokrat karamsarlığıyla Tarihsel Devrimlere baktıkça dehşetler içinde kalır:

> **"(...) Ve insan, elinde olmayarak şunu iyice kavramak zorunda kalıyor ki, her insan kümelenişi: hattâ Toplumsal varların en beceriklice komplikasyonlarla korunduğu zaman bile, hastalığa yakalanıyor, biçimlenmekte olduğu bugün dahi, yaşama elemanları arasında bir "kaçınılmaz ölüm" prensibini gizliyor."**[48]

Yani o, bugünkü modern Sosyal Devrimleri de, Antika Medeniyetteki Tarihsel Devrimler gibi bir **"Kaçınılmaz ölüm"** cezası sayıyor. Yanılıyor. Modern sosyal devrimlerde, değil medeniyet, Gobineau'nun kendi derebeyi sınıfları bile ölmemiş, büyük arazi sahipliği ve toprak işverenliği durumuna doğru deri değiştirmiştir. Yalnız, derebeylik ekonomisi ve iktidarı yerine, işveren ekonomisi ve siyasî iktidarı geçmiştir. Bir noktada Gobineau haklı: 1830, 1848, 1871 Fransa ve Kara Avrupa devrimlerinde Thières'lerin, Bismarck'ların kışkırttıkları bunca **"Beceriklice komplikasyon"**lara rağmen, işveren sınıfı ekonomik ve politik iktidarının da ölüm çanları çalınmışa benziyordu. Onun için Kont kendi kendisine soruyordu:

> **"Pekiyi ama bu prensip (ölüm ilkesi) nedir? Bu prensip tıpkı ulaştırdığı sonuç gibi yeknesak mıdır ve bütün medeniyetler aynı sebeple mi yok olurlar?**
>
> **"İlk bakışta insan buna olumsuz cevap vermeye yelteniyor.**
>
> **"Ama şöyle bir gözetim yapılıyor: bütün medeniyetler, azıcık sürdükten sonra bir takım samimî iç bozukluklar çarptırıyorlar. Deyimlendirilebilmeleri güç olan, ama inkâr edilmeleri ondan daha az güç olmayan bu iç bozukluklar her yerde ve her zaman benzer bir karakter taşıyorlar."**[49]

O **"İç bozukluklar",** Gobineau (1816-1882), henüz 29 yaşında iken Tarihsel Maddecilik tarafından (üretici güçler) ile (üretim ilişkileri) arasın-

---

[48] C. de Gobinau, İnsan Irklarının Eşitsizliği Üzerine Denemeye Giriş, s. 36-37.

[49] C. de Gobinau, age.

daki zıtlığa bağlanıp deyimlendirilmiştir. Fakat kont, filozof rahatlığı ile, o deyimlendirmeyi yanına bile uğratmıyor. Ve "Bu dünyanın gidişinde tanrı parmağını" görür gibi oluyor:

> **"Şurası su götürmez bir gerçektir ki, tanrı istese, hiçbir medeniyet sönmez; ve bütün toplumların ölümlü şartına, eski tapınakların** (sanctuaire) -yanlışlıkla soyut olaylar gibi gözönünde tutulan- **bazı göze çarpıcı haraplıkları açıklamak için kullandıkları kutsal aksiyomu** (mütearifeyi) **uygulamak, yersel gerçeklerin araştırımına egemen olması gereken birinci düzende bir gerçeği bildirmektir."**[50]

Halkın "Ne gelirse Allahtan" dediği tanrısal alınyazısında kontun kuşkusu yok. Roma'ya "coup de grâce: son ölüm vuruşu"nu indiren Atilla'ya, Roma'daki yanılmaz Papa da **"Flajellum dei:** Tanrının kırbacı" adını verirken böyle düşünmüştü: Medeniyetleri batıran, işledikleri günahlardır. Ancak Gobineau, o büyük ve göksel **sebep** altında, yersel **vesile** de bulunabileceğini araştırıyor. Bulduğu vesile; 20'inci Yüzyılda 30 milyon insanı kurban edecek olan kanlı faşizmin "bilim bayrağı" **IRKÇILIK**tır. Ona göre bir ırk "Temiz" ise, üstün gelir, kirlenince alt olur. Joseph Arthur Comte de Gobineau, romanlarını yazdığı "temiz" ırk kahramanını şöyle anlatır:

> **"Güzel miydi, diye mi soruyorsunuz? Bir melek gibi güzel! Rengi biraz yanıkça idi, ama melez asıldan gelme sonucu olan koyu toprak rengi değildi: güneşte olgun meyve gibi sıcak bir yanıktı."**[51]

Böyle üst gelmiş saf bir ırkın kurduğu medeniyet neden düşer?

Yahudi ırkıyla katışmaktan. Temiz ırkın başında, İslâmlığın "Yecüc Mecüc" adını taktığı Turanlılar gelir. (Hitler onu Kuzeylilere çevirir).

> **"(...) Doğu yazarları,** (der Gobineau) **Türkistan uluslarından söz açmaya başlar başlamaz, onlardaki boyu posu, yüz güzelliğini övmekten kendilerini alamazlar."**[52]

Güzelim Turan ırkının kurduğu devletler neden battı?
İslâmlığı çıkaran "Semit" Arap ırkıyla bulaşmaktan:

> **"Osmanlılar henüz var olmamışlardı ki, içinden çıktıkları Selçuklular, İslâm ırklarına kuvvetle katışmışlardı bile..."**[53]

---

50 C. de Gobinau, age.

51 C. de Gobineau, "Die Liebenden von Kandahar", Berlin, c. I, s. 6 - s. 239-240.

52 C. de Gobinau, age.,

53 C. de Gobinau, age.,

Bu görüş, tıpkı köylünün: "Güneş Doğudan doğar, göğü dolaşıp, Batıda batar. Demek güneş dünya etrafında dönüyor" kanısına benzer. Tarihe, bir gözünü kapayıp tek yanlı bakınca, başka şey görülmez. Önce Hunlar Roma Medeniyeti'ni, sonra Moğollarla Türkler İslâm Medeniyeti'ni yıktılar. Bütün Batı yazarları Hunları, bütün İslâm yazarları Moğolları şeytan kadar çirkin bulurlar. Gerek Hunlar, gerek Moğol ve Türkler, Roma ve İslâm Medeniyetlerini yıkınca, yerine, ancak eski medeniyetlerin **Rönesansı** sayılan Devletler kurmuşlardır. "Turanlı ırk"ın üstün veya eksik olduğundan değil: Moğollarla Türklerin Tarihöncesinde **sürü**yle geçinen **göçebe çoban** Toplumları olduklarından... Genellikle Semitlerin, özellikle Semit "ırk"ından gelme Arapların, Tarihte, Hun veya Moğollardan çok önceleri, daha eski "günahkâr" medeniyetleri yıkıcı rol oynadıkları en tartışılmaz gerçeklerdendir. Akkad Medeniyeti'ni kuranlar, çökkün Sümer Medeniyeti'ne "Coup de grâce"ı indirmiş bulunan Agade'li Sargon komutasındaki Semitlerdi. İslâm Medeniyeti'ni kuran Semit kolundan Araplar: çökkün Pers Medeniyeti'ne öldürücü vuruşu yapan Mekkeli Muhammet komutasındaki Medineli ve çevre çöllerden bedevi Semitlerdi. Semitlerin "temiz" veya "kirli" ırk olduklarından değil, Agade veya Mekke gibi medeniyet kelebeğini kozasında kanatlandıran **Yukarı Barbarlığın kentlerinden** çıkma güdücüler buyruğunda Tarihe girdiklerinden...

Eskimiş bir medeniyeti yıkmak veya yeni bir orijinal medeniyeti kurmak yalnız kuvvetli, temiz, güzel ırkların işi ise, Akkad ve İslâm Medeniyetlerini kuran Semitler de en az Türkistanlı, Altaylı, Moğol ve Hunlar kadar temiz ırkmışlar demek. Sonra neler bulaşıp da kirlenmiş, dünyayı kirletmişler ve bozulmuşlar? Bütün mesele burada.

"Semitleri: Sümerler, Sümerler'i de bir başka ırk bozmuş" demek: problemi biraz daha gerilere "tecil" etmek ve geciktirmekten başka bir şey olmaz. Yoksa:

"- Dünyayı kim yarattı?
"- Tanrı.
"- Tanrıyı kim yarattı?
"- Sorma, kâfir olursun!"

gibi dogmatizmalar, Dinler için olsa bile, İbni Haldun'dan beri ilahiyattan ayrılmış olumlu bilimler için açıklama değildir: "Totoloji"dir.

Derebeyi artığı Cermenliğin kafatasını gıdıklayıp 30 milyon insanın başını yiyen bilim kalpazanlığı ırkçılık, basit bir Tarih gerçeğini tahrif ediyor: Tarihte gericiliğe karmış medeniyetleri "temiz"leyen insanlar, Tarihöncesin-

deki İlkel **Sosyalizm** Toplumunun yetiştirdiği, medeniyetin (yalan+korku) zehriyle henüz bozulmamış olan insanlardı. Medeniyete girmeden her ulus, kendi Tarihöncesi çağını yaşarken aynı kertede "bozulmamış"tı. Türkler de, Moğollar da, Cermenler de, Hunlar da, Semitler de: Tarihöncesindeki **sınıfsız, korkusuz, yalansız** Toplumundan geldikleri için: birbirlerini alıp satan medenîlere **"üstün insan"** gibi görünmüşlerdi.

B- TARİHSEL DEVRİM ve SÖZDE DİNCİLİK

Mister Toynbee'ye gelelim. Gobineau, içine gömüldüğü derebeylik kalıntısı Donkişotluk şatosunun kalın duvarları arasından, 1877 yılı yayınlanan Morgan'ın **"Ancient Society, or Researches in the Lines of Human Progress from Savagery through Barbarism to Civilization"** (Kadîm Toplum) eserini belki görememiştir, diyelim. (Engels'in "L'Origine etc." eseri de Gobineau öldükten 2 yıl sonra çıktı). Bay Toynbee içimizde yaşıyor, 20'nci Yüzyılda: Tarihöncesi bilimi, "Mısır'daki sağır Sultan"a bile varlığını işittirmiştir. Türkiye'de bile Toynbee: "Dünyanın en tanınmış Tarihçisi", diye alkışlanan bir "bilgin"dir. Kendisi Tarihsel Devrimlere **"Breakdown:** Alaşağı ediliş" adını koymuştur. Ayrıca:

> **"Hem yeni çıkmış, hem köhne olan modern Batı tasavvuru** [düşünce tarzı]**, Çin'e veya Hint'e hiç yer vermez; hattâ Rusya'ya yahut Amerika'ya bile şöyle böyle yer verir."**

diyerek, İngiliz vatandaşlığına küsmüş, "İnteligent-service" (İngiliz casusluğu) kanalından Amerikan Uyrukluğuna geçmiş bir profesördür.

Milyonlarca nüsha basılan onlarca iri ciltlik yazılarında: **"Ma science nouvelle:** Benim yeni bilimim" dediği **"buluş"**larına şöyle başlar:

> **"Tarihle tüm Sosyal bilimleri, insancıl işlerin biricik anlaşılışı içinde eritmeye muhtacız."**[54]

> **"Benim "Bir Tarih Etüdü"m için ilk notlarımı hazırlamaya başladığımdan beri 27 yıldan fazla geçti. Ve ben şu olayın bilincine vardım ki, o yıllar zarfında görüşüm kılığını değiştirmiştir. Ben ilerledikçe, din bir yol daha benim Evren tablomun merkezini tutmaya gelmiştir."**[55]

Ruh hekimi, karşısındaki kişide ilkin bulunmayan sofuluk duygularının yaşlandıkça artmasına "kılık değiştirmek" değil "Mistik hezeyan" teşhisini koyar. Fakat Bay Toynbee ruh hastası değil, Müslümanca deyimi ile birden

---

54 Arnold Toynbee, Bir Tarih Etüdü.

55 A. Toynbee, age.,

“Hidâyete ermiş”tir. Ve dinlerden din beğenmeye bulaşır [soyunur]; der ki:

> **“Bununla birlikte ben, yetiştirilmiş bulunduğum dinsel görüşlere dönmüş değilim. YAHUDİ** (Judaik) **dinlerinden** (Musa, İsa, Muhammed dinleri, Yakındoğu dinleri demek istiyor) **farklı olarak Hint dinleri tekelci değildir. Varlığın esrarına başka ulaşma yolları bulunabileceğini kabul ederler... İşte kitabımın son dört cildi bu açıdan bakılarak kaleme alınmıştır.”**[56]

O **“Başka bakımlar”** sırasına Tarihsel Maddecilik de girer sanmayın. Tarih bilimi, Firavunlar çağının “okkültizm”i, [gizliciliği], tarikat şeyhlerinin “istihareye yatma”sı gibi bir şey olmuştur. **“Son eseri ile şöhretini bir kat daha arttırmış”** (Bü. Dü., agy.) olan bilgin herkesi rahat rahat imana çağırır:

> **“Her birimiz için bir evren esrarına ulaşmanın en kolay yolu, şüphesiz kendi ata dinidir. Ama bu, her kişi için başka başka olan dinlerin sundukları ulaşma** (tasavvuftaki “Vuslat”) **yollarını hesaba katmamak anlamına gelmez. İnsanın kendi dini kadar, öteki dinlerin de içlerinden geçebilmekte kazanılacak çok şeyi vardır ve kaybedilecek hiçbir şeyi yoktur.”**[57]

Böylece Bay Toynbee [dini] bütün bir Enternasyonaldır: Karl Marks’ın: “Bütün ülkelerin işçileri birleşiniz! Zincirlerinizden başka yitirecek bir şeyiniz yoktur.” çığlığı gibi “Bütün dünya dinlileri birleşiniz” parolası!.. Tarih ve Toplum bilimlerinde, 1848’den beri, Batı Kültürü “Zirve”leri, böylesine “Zırva”laşmışlardır. Tarihin can alacak yer ve yönlerini duman perdesi altında yitirmek için, nasıl en birbirini çürüten kıyamet gibi fikir ve olay kargaşalığı yığdıklarına en şaheser örnek Toynbee’nin 10 koca ciltlik **“Bir Tarih Etüdü”**dür. Biz burada konumuzu en çok ilgilendiren iki noktada birkaç örnek verelim:

1- Tarihte Determinizmi Maskelemek: Toynbee, Toplum hareketini hiçbir maddî sebebe dayanmaz göstermek için, Tarihin geçirdiği çağları özel kanunlara uymuş ayrı birer Toplum biçimi saymaz. Vico’nun en olumsuz yanını taklit eder: Tarihi bir **“tekerrür”** sayar. Toynbee’ye göre, Tarih ve Tarihöncesi yahut Medeniyet ve Barbarlık, Tarihöncesinde: Vahşet ve Barbarlık, Tarihte: Antika Tarih ve Modern Tarih, Toplumun ayrı maddî gelişim çağları değil, hepsi bir arada, manevi tecellilerdir.

---

[56] A. Toynbee,age., s. 14.

[57] A. Toynbee,age., s. 15.

Barbarlık: **"Işıkla karanlığın birbirine karıştığı bir bölgedir";**

Medeniyet: **"Boşuna tekerrürler"dir.**[58]

Öne sürdüğü **"Yeni Tarih anlayışı":**

> **"Olayların bir tek sırayla zaman içindeki hikâyesi olarak değil, fakat birçok paralel olay serileri arasında gözetilecek kıyaslamaların ve geri geri gidişlerin ("recurrence"ların) incelenimi olmalıdır."**[59]

Vico'nun, zamanı için bir yenilik olan **"Kıyaslama metodu"**nu böylece bozarak sağ cebine koyduktan sonra, sol cebine de Marks'ın **"Proletarya"** sözcüğünü yerleştirir. Toynbee için "proletarya": modern kapitalizmin **ücretli İşçi Sınıfı** değildir. **Köle, toprakbent** gibi bütün Toplum biçimlerindeki alt sınıflar **"İç proletarya"**dırlar. Barbarlar da, **"Dış proletarya"**dırlar. Bu bilimsel el çabukluklarıyla:

> **"Toynbee bütün gücünü kullanarak iki nokta üzerinde ısrar eder: l- Medeniyetler birçokturlar, asıllarından beri birçok kaldılar; nitekim Mısır Medeniyeti ile Sümer Medeniyeti muasırdırlar** [çağdaştırlar]**; 2- Medeniyetler arasında herhangi bir hiyerarşi kurulamaz."**[60]

En son arkeoloji buluşları: Mısır'ın, Sümer Medeniyeti'nden sonra Irak'tan etkilenerek geliştiğini ispat durumundadır. Bütün en eski gelenekler (Osiris Efsanesi gibi) bu gerçekliği anlatırlar. Fakat Toynbee, bu olayları herkesin bilmediğinden yararlanarak, medeniyetler arasındaki ana oğul ilişkilerini örtbas etmeye çalışır. O zaman bütün Tarih: **"boş bir tekerrür"** olur.

2- Tarihte üretici güçlerin rolünü maskelemek: Vico'nun bir **"Corsi-Riscorsi",** Marks'ın **"Tez-Antitez"** anlayışları vardır. Toynbee o görüşleri de iki cebine yerleştirerek, bütün Tarih olaylarının gidişinde, ne olduklarını açıklamaktan kaçarak: bir **"Défi"** (kışkırtma, meydan okuma!) bir de **"Repons"** (karşılık, cevap verme) diye iki mistik zıt davranış "Keşf"eder. Tarih, ne ekonomik güçlerin, ne insan yığınlarının yarattığı bir gidiş değil, bir **"Azınlık Elite"**in (bir avuç gözde kişinin) **"Kışkırtma"**lara **"karşılık"** vermelerinin eseridir.

> **"Onun düalizmi** (ikiciliği)**: yaratıcı azınlık ile, désincarné** (etsiz, cansız, maddesiz!) **ruh, pasif ve âtıl beden demek olan proletarya arasındaki zıtlıkta kendisini belli eder."**[61]

---

58 A. Toynbee, Diogene, 1956, 13, s. 50.

59 A. Toynbee, age., s. 54.

60 A. Toynbee, age., s. 43.

61 A. Toynbee, age.

Onun için Tarihsel Devrimler: üretici güçlerle, üretim ilişkileri arasındaki zıtlaşmalardan değil, bir avuç gözde **"Elite"**in gevşemesinden ileri gelir;

> **"Elit, toplumun yürüyen parçasıdır, insan yığınlarını peşinden sürüklemekte başarı göstermiştir.** (Nasıl? Burada Bergson'un "Mimétisme"[62] lafı, araya karışır. Yığın, Eliti taklit ederek sürüklenir! H. K.) **"Bir an gelir ki yığın: elitin verdiği hızı takip etmez olur. Bu sefer, o zamana dek yalnız ikna yoluyla hareket etmiş olan yaratıcı azınlık, baskıya başvurmak zorunda kalır.** (Neden ikna yolu sökmez? Asıl problem bu, ona, çözüm aranacak yerde, o örtbas edilir H. K.) **Bu durumda toplum, hasım sınıflara bölünmüş olur.** (Ondan önce; köle-efendi, toprakbent-derebeyi sınıfları yok; baskı yok; hepsi: yığın elite kanmadığı için ortaya çıkar. H. K.) **O zaman, medeniyetin sinesinde bir kopuşma** (rupturne) **oluşur. Toplum artık kendisine teklif edilen défi'lere** (meydan okuyuşlara) **karşılık verecek kabiliyette değildir.** (Niçin? İşte öyle. Durup dururken! H. K.) **Onun için, medeniyet deva bulmaz bir dekadansa (çöküntüye) uğrar."**[63]
>
> **"Barbar dünya ile medenî dünya arasındaki dostça** (ilk doğan medeniyet, Barbarları kırıp köle ederken: Dostça!) **ilişkilerin yerine hasımca ilişkiler geçer. Ve Barbar, medeniyetin bütünlüğünü tehdit etmekte iç proletarya biçimine girer. Öyle bir an gelir ki, medeniyetin içinde ancak savaşçı yokluğundan ötürü savaşmalar sona erer. Medeniyetin bölündüğü askerci devletlerden birisi, bütün ötekiler üzerine kararlıca üstün gelir.** (Bu üstünlük de, "Elit: gözde" gericilerin ihanet ve el altından çağırıları ile değil, kendiliğinden olur!) **Böylece ortaya çıkan "Evrensel Devlet" de bir yol başlamış bulunan "husumet"leri arttırınca, Din ortaya çıkarak: iç proletarya ile dış proletaryayı birleştirir ve yeni medeniyeti doğurur."**[64]

İşte 20'nci Yüzyıl ortasında Mister Toynbee'nin ünlü "Tarih Felsefesi" budur. On cildinden şu cevher özet ve sonuçlar çıkar:

> **"Bir toplumdaki güdücü azınlık: egoizma, budalalık, sebatsızlık, metanetsizlik yüzünden bir défi'ye** (meydan okuyuşa) **karşılık vermeyi bilemedi mi, çökmeye başlar. O toplumun proletaryası, kendini kurtarmak için, yeni tip bir toplum yaratır. Bu, medeniyetin müzmin başarısızlıklarına ilaç bulmaya çalışan yeni bir Kilisedir."**[65]

---

62 Mimétisme: 1- Canlıların çevrelerine benzer hale gelmesi, 2- Davranış ve hareketlerin makine gibi taklidi. (y. n.)

63 A. Toynbee, age., s. 48.

64 A. Toynbee, age., s. 50-51.

65 A. Toynbee, "Bir Tarih Etüdü", s. 28.

"Yaratıcı (Tanrı) **bir kurtarıcı rolünü oynamaya çağrılarak yardıma koşar, çünkü o Toplum tepki göstermeyi bilememiştir, çünkü yaratıcı olmaktan çıkmış bulunan ve en sonunda artık egemen olmaktan başka bir şey olmayan azınlığı, bir takım güçlükler ezmiştir.**

"Yeryüzünün cihat açmış Kilisesinde hizmet gören asker (papaz) **biliyor ki, bu dünya onun kendi evi değil, ruhanî bir savaşma meydanıdır."**[66]

Tarih biliminde miyiz, Papazlar kongresinde mi?

Tarihin gidişi üzerinde hiçbir kanun iddiası bulunmayan modern basit Tarihçilerden sonra, iki tip etüt şekli daha vardır:

l- Modern **Uzman** tipi,

2- Modern **Tarih Filozofu** tipi.

C- UZMAN DİYALEKTİK

Uzman tipine örnek Claude Levi Strauss'tur. Sansasyon yarattığı ve "bütün Marksistlerce" de tasvip gördüğü söylenen son çiçekli eserinde Bay Strauss, karşısına aldığı ünlü J. P. Sartre ile, Batı dili kadar işlek bir meçi [bir kılıç türünü] kullanarak eskrim talimi, polemik idmanı yapıyor. **"Diyalektik ve Tarih"** adlı koca bir fasılda Tarih yok. Yalnız şu Uzman fetvası var:

"Biz, etnolojide her araştırmanın prensibini buluyoruz, Sartre için ise etnoloji bir üstesinden gelinecek engel, yahut aşılacak bir mukavemet biçimindeki problemi ortaya atıyor."[67]

Bu **"Her araştırmanın prensibini"** bir tek bilimde bulmak cesareti: uzmanlığın -kerim olan Allah'ınki kadar içine inilmez olan- "Derin kuyusu"ndan çıkar. Bu kuyunun karanlık dibini yoklayınca, J. P. Sartre gibi, C. L. Strauss'un da göğüslerine taktıkları şeref madalyasını buluyoruz: **"Marksist"** olmak!

"Her ne kadar ikimizin de derin düşüncemizin yola çıkış noktası Marks ise de, bana öyle geliyor ki, Marksist yöneliş bizi farklı birer sonuca iletiyor."[68]

Marks, maddeci Tarihin baş kurucusudur. Bay Strauss için Marks, gerçekten bir "yola çıkış noktası" mıdır? Kısaca bakalım:

---

66 A. Toynbee, age., c. VII, s. 177.

67 Claude Levi Strauss, "La Pensee Sauvage" Plon, 1962, Paris, s. 328.

68 C. Levi Strauss, age., s. 325.

A) Metot bakımından şöyle diyor C. L. Strauss:

> **"İnanıyoruz ki, insan bilimlerinin hedefi insanı teşkil** (constituer) **etmek değil, fakat eritmektir."** (aynen: **"Dissoudre"**)[69]

Marks için, her türlü "kafadan atma inşaat" yanlıştır. Ama bir konuyu en son elemanlarına dek ayırdıktan sonra, yeniden kurarca biçimlendirmek doğrudur. Hele, öyle Bay Strauss'ın kesip attığı gibi: "ya biçimlendirmek, ya eritmek" diye tek yanlı iş yoktur. Nitekim, Marks, "Vyestnik Yevropi" yazarının **"Kapital"** eleştirmesi için der ki:

> **"Bay yazar, benim gerçek metodum adını verdiği şeyi konu ederken ve benim şahsen kullandığım metodu bunca iyi dilekle anlatırken, diyalektik metottan başka neyi anlatmış oluyor?**
>
> **"Ne olursa olsun,** (bir yazarın) **anlatış tarzı formel olarak araştırma tarzından başka olmalıdır. Araştırma** (ele alınan) **maddeyi ayrıntısı ile benimsemeli, maddenin çeşitli biçimlerini çözümlemeli, o biçimlerin iç bağını izlemelidir. Ancak, o iş başarıldıktan sonradır ki, gerçek hareket, kendisine uygun olarak anlatılmış bulunabilir. Bu başarıldı mıydı, artık o zaman maddenin hayatı ideal biçimde aksettirilmiş bulunur, böylece anlatış, sanki öncileyinden (a priori) inşa ediliyormuş gibi görünür."**[70]

Marks, burada aynen **"Konstruktion"** (inşa, yapı yapma) sözcüğünü kullanır. Bizim bildiğimiz, bir doktrini "Hareket noktası" saymak, onun metoduyla yola çıkmaktır. Bay Strauss'ın eseri "Diyalektik" sözcüğünü kimseciklere bırakmaz. Fakat sözü işe çevirmeye gelince, daha Marks'ın araştırma ve yazma metotlarını kavramadan "Marksist yöneliş" iddiasında bulunuyor. Marks için:

l- **İndüksiyon:** araştırma metodu,

2- **Dedüksiyon:** anlatış, yazış metodu birbirinden ayrılamaz.

İki "Marksist" çıkıyor: Sartre dedüksiyon ucundan, Strauss indüksiyon ucundan tutmuş, biricik metodu çekiştirip parçalıyorlar. Hele Bay Strauss-uzman: Marks'ın tam tersini yapıyor: anlatışı dal budak içinde cangıla çevirip dağıtmakla övünüyor. Ve "Hareket noktası" bildiği Marks'ı düpedüz "eritiyor!"

---

69 C. Levi Strauss, age., s. 228.

70 K. Marks: Das Kapital, Nachwort zu Zweiten Auflage-XLVII.

B)- Tarihöncesi bakımından Bay Strauss şunu açıklıyor:

> **"Tek çizili" ve "exogamie"li "clan"lardan kurulu toplumlarda, clan'ın adlandırılışlar sistemi, hemen daima düzenle düzensizlik arasındaki yolun ortasında bulunur."**[71]

"Marksist yöneliş"te böyle **"ekzogami"li "klan"** var mıdır?

1861 yılı, Alman "mistik general"i Bachofen ilk defa Kadîm Tarihte **"Mutterrecht"** (Anahukuku) ve **"Gynecocratie"** (kadın saltanatı) olaylarını keşfettikten sonra, İskoçyalı "kuru hukukçu" Mac Lennan, 1865 yılı, **kız kaçırma** (rapte) âdetini ele alarak, bazı Toplumlarda kadınların kocalarını, yahut erkeklerin karılarını kendi grupları **dışında** yabancı olarak, bazı Toplumlarda ise kendi grupları **içinde** yerli olarak aradıklarını belirtti.

> **"Birincilere": "ekzogam"** (dışarıdan-evlenen)**, ikincilere "endogam"** (içeriden-evlenen) **adını verdi."**[72]

Mac Lennan bu âdetin sebebini: ilkel Toplumların kız çocuklarını öldürmeleri yüzünden ileri gelmiş saydı ve aynı sebeple **"Polyandrie"** (çokkocalılık) ve **Kadınhukuku** kurumlarının da gene hep kadın kıtlığından çıktığını ileri sürdü... Demek C. L. Strauss en son model kitabında, 1865 yılını yaşatıyor ve "Mac Lennanist yöneliş"tedir.

Mac Lennan ise **"genel olarak aile Tarihinin kurucusu ve bu alanda birinci otorite sayılmakta."**[73] olmasına rağmen, kendi eserindeki şu açıklamayla, kendi açıklamasını kendisi çürütmüştü:

> **"Kadın kaçırmaların; bilhassa erkek cihetinden akrabalığın** (yani baba çizisi üzerinden halef selef olmanın) **hâkim bulunduğu uluslarda en belirli ve en ifadeli olduğu göze çarpar." "Şurası şaşılacak bir olaydır: bildiğimize göre, ekzogami ile kadîm akrabalık biçiminin yan yana var oldukları hiçbir yerde çocukların öldürülmesi sistemlice yapılan bir iş değildir."**[74]

Madem ekzogami olan yerde çocuk öldürme sistemli değil, ekzogaminin sebebi çocuk öldürme nasıl olabilir?

Demek Mac Üstad, Nasrettin Hocamız gibi bindiği dalı kendisi kesmiştir.

---

71 C. Levi Strauss, "La Pensee Sauvage" Plon, 1962, Paris, s. 95.

72 F . Engels, L'Origine de la Famille etc. II Önsöz XXI.

73 F. Engels, age., XXV.

74 Mac Lennan, Studies in Ancient History, 1886, s. 140, 146.

"Marksist yöneliş" bu konuda ne der?

Bilimin dediğini.

Morgan içlerine üye olarak girdiği ve 40 yıl etüt ettiği Amerika yerlisi İroqoi kabileleriyle yetinmedi. Bütün dünya milletlerindeki akrabalık sistemlerini soruşturmak üzere Amerikan Devletinin resmi kanalıyla tüm Asya, Afrika ve Avustralya kıtalarında anketler yaptı. Çıkardığı sonuçları 1871 yılında **"Systems of Comsanuinity and affinity"** eseriyle yayınladı. 1877 yılı da **"Ancient Society" Researches in the Lines of Human Progresse from Savagery through Barbarism to Civilization"** eseriyle bütün Tarihöncesini aydınlattı. 1891 yılı Engels şunu yazdı:

> **"Morgan'ın ayrıntılar üzerine yaptığı hipotezlerin birden fazlası sallantılı hattâ güdük kalmıştır. Ama son zamanlar toplanılan malzemeler hiçbir yerde Morgan'ın bellibaşlı büyük fikirlerinin yerine başkalarını geçirmeye yol açmamıştır."**[75]

Morgan'ın **"bellibaşlı büyük fikrini"** de şöyle özetledi:

> **"Endogami** (İçeriden-evlenme) **ile Ekzogami** (Dışarıdan-evlenme) **hiç de bir antitez teşkil etmezler. Ekzogam** (dışarıdan evlenir) **"kabile"lerin var olduğu şimdiye dek hiçbir yanda gösterilip ispat edilmemiştir. Fakat, bütün gerçeğe benzerliklere göre, her yerde verili bir sıra var olmuş bulunan grup halinde evlenmenin henüz hâkim bulunduğu çağda, kabile, ana cihetinden belirli sayıda kandaş gruplarına bölünmüştü; Kan (gentes) adı verilen bu kabile bölükleri içinde evlenme, kesin olarak yasak edilmişti; öylesine ki, bir Kan'ın erkekleri, bir sayıda karılarını kabile içinden pekâlâ alabiliyorlardı, ama kadını kendi Kan'ları dışından almaya mecburdular. Bu suretle, Kan ne kadar kesinlikle ekzogam** (dışarıdan evlenir) **ise, Kan'ların topunu birden içine alan kabile dahi o kadar kesinlikle endogam** (içeriden evlenir) **idi. Böylece, Mac Lennan'ın yapma kombinezonundan son kalıntı da uçup gitmişti."**[76]

Ona rağmen, Mac Lennan, İngilizler ve onlara kuyruk olan Fransız vb.leri için, bir yol "Üstad-ı âzam" sayılmıştı. Morgan'a gelince:

> **"Kitabında yazdıklarının küçük ayrıntıları pek çok itinalarla ayıklanıyor, ama asıl gerçek büyük keşifleri üzerinde susuluyor."** (XXXII) Çünkü Bachofen Alman, Morgan Amerikalı idi: **"Alman neyse ne, lâkin Amerikalı? Amerikalının karşısında her İngiliz vatansever kesilir." "Birbirinden mutlak surette ayrılmış endogam ve ekzogam "kabileler"in varlığı**

---

75 F. Engels, age., LXV.

76 F. Engels, age., LX.

üzerine, en ufak bir şüpheye düşmek, canicesine bir bid'at (héresie)[77] **idi. Dolayısıyla da bütün o tanrı adağı (Mac Lennancı) dogmaları toz duman eden Morgan, bir çeşit "günahı kebir"** (sacrilège) [büyük günah] **işlemiş oluyordu."**[78]

Claud Levi Strauss, **"Tarih ve diyalektik"** adına da olsa, böyle bir "küfür"e düşmüyor, demek. Onun için **"Tek çizili"** görüşü **"daima kargaşalık ortasında"** kalıyor.

D- TARİHSEL DEVRİM ve SOSYALİST TARİHÇİ

Tarihsel Devrimler önünde sosyalist geçinen Tarihçiler, daha mutlu bir ışıkla aydınlanmış değillerdir. Bunlardan en hayranlık uyandıranı Wells, Morgan'ın ayırdığı üçer konaklı Vahşet ve Barbarlık çağlarını şu cümleyle özetler:

"İnsan ilkin yavaş yavaş gıdası peşinden giderek, yer değiştiriyordu. Sonra (Neden bilinmez? H. K.) **bir bölük insan yerleşmeye başladı. Başka bölük insan, daha açıkça göçebeleşti. Oturuk çeşit insan, taneyle beslendi. Göçebe insan, sütten faydalanmaya başladı, sırf o amaçla inek besledi."**[79]

Burada, insanlığın avcılıktan çıkışı anlatılmak isteniyor. Fakat, avcı toplum, ilkin tarımcı (taneyle beslenir) de, sonra çoban (sütten faydalanır) olmuş gibi gösteriliyor. Belli ki, İngiliz Wells, İngilizce yazılmış Morgan'ı ya okumamış ya da anlamamıştır.

"İki yaşama biçimi, zıt yönlerde ihtisaslaştı. Her durumda, oturganlarla göçebelerin çarpışmaları, kaçınılmaz oldu. Birinciler tarafından ikinciler, Barbar sayıldı. Oturganlar yumuşak, dişileşmiş varlıklardı. Göçebelerce çapul edilmeleri, pek meşru sayıldı." diyor, Wells.[80]

Belli ki, sosyalist Wells, bilimsel sosyalizm kurucusu Engels'i ya okumamış, ya anlamamıştır.

"Oturganlar", örneğin: Grek dünyasının **Yukarı Barbar** kentlerinin insanları mı? Yoksa, Amerika yerlilerinin **"Bahçeli sistem", Aşağı Barbar** toplumları mıdır? Ayırt yok. Sonra, sırf "oturganlık": Bir toplumun

---

77 Bid'at: Peygamber zamanından sonra, mezheplerce ya da tarikatlarca dine eklenen ve dine aykırı sapkın düşünce ve davranış. (y. n.)

78 F. Engels, age., LXII.

79 H. L. Wells, Esguisse de L'Histoire Universelle, Payot, Paris, s. 74.

80 H. L. Wells, age., s. 74.

“dişileşme”sine yeter mi? Yazar, kendi kitabının 44’üncü sayfasındaki: **“Falanj halinde Sümer savaşçıları (Taş kazıma, Sümer Medeniyeti’nin başlangıcı)”** yazılı gravürün fotoğrafı bile, insanı ürkütüyor. İlk medeniyet kurucularından Sümer kentlerinin **oturgan**’ları bunlardır. Bunlar, yüzyıllar boyu, Irak topraklarını demir pençeleri altında tuttular. Arabistan, Anadolu, Hindistan iklimlerinde her türlü göçebe “Barbar” ulusları kul köle edip, maden kaynaklarını onlara işlettiler. Yeryüzünde ilk defa, en tehlikeli kervanları işletme “erkekliğini” onlar göze aldılar. Yine, şu Anadolu kıyılarına dek çıkartma yapıp, kent kuran Grek **oturgan**’lıkları; mitolojilerini ve epopelerini dolduran **“kahramanlık”**larla, Truva’dan Kafkaslar’a, İtalya’lara, Libya, Finike, Mısır’a dek o zamanki dünyayı kasıp kavurdular. Demek, çok sonraları, “dişileşme” gibi görünen durumun “yumuşak”lığı, oturganlıktan bambaşka sebepleri gerektiriyor.

Ünlü Tarihçi oralı bile değildir. Tarihsel Devrim olaylarını sarakaya alır:

> **“Arasıra önümüze şefin biri, yahut kabilenin biri çıkıyordu. O bağımsız ve hür göçebelerin kargaşalığı ortasında, komşu aşiretlere bir çeşit birlik dayatabiliyordu. O zaman, vay en yakın medeniyetlerin başına gelenlere!”**[81]

Kabileler nerede, niçin derlenirler?

Tarihçimize göre: Herhangi yeni üretici güçlerin doğmak üzere bulunduğu belirli bölge veya ekonomi böceğinin boynuzları gibi uzanmış ticaret yollarının açtığı yönler yoktur. Her şey kör tesadüfle yürür.

Her göçebe kargaşalığı, herhangi şefin dayatmasıyla, her zaman, her medeniyetin başına belâ açabilmiş midir?

Böyle sorular, Tarihçinin kalemini dürtemez. O, hikâye anlatacaktır:

> **“Birleşik göçebeler, sakin, tahkimatsız ovalara atıldılar. Fetihler, savaş gelişti. Fatihler ganimeti alıp gidecekleri yerde, zapt edilen ülkeye yerleştiler. Köylü ve şehirliler, vergi yahut haraç ödemeye zorlandılar; göçebelerin hizmetçileri haline geldiler; göçebe şefleri kral, prens, efendi ve asil olduklarını bildirdiler. Bir yandan da, zapt edilen yerin sanatlarını ve bütün inceliklerini benimsediler. Kuru, aç insan olmaktan çıktılar. Ama birçok nesiller boyu, eski göçebe alışkanlıklarından pek çok şey sakladılar. Avlandılar, açık havada idman yaptılar, savaş arabası koşularına girdiler. Çalışmayı ve hele ziraat işini aşağı bir ırka ve sınıfa düşen pay saydılar.**

---

81 H. L. Wells, age.

"Büyük medeniyet kitabının ilk sayfasında söktüğümüz şey budur: Çalışmayan bir güdücü sınıf ile, çalışkan bir halk yığını arasında pek açık bir ayırt buluyoruz. Gene keşfediyoruz; birkaç kuşak sonra, toprağa yerleşen aristokrasi, güzel sanatlara ve kanunlara saygı göstermeye, ilkel sertliğinden bir şeyler yitirmeye başlar. Yeniklerin kızlarıyla evlenir, onlar lehine toleranslı bir rejim kurar, onlarla din fikirlerini değiş ederek, yerin ve iklimin dayattığı dersleri öğrenir. Bir sözle o, efendisi kesildiği medeniyetin bir parçası haline girer. Derken yeni bir istilâ hazırlanır."[82]

Tarihsel Devrim üzerine, bütün açıklama, bu sudan yüzey olaylarını çiziştirmektir. Oysa, burada iki satırla anlatılan şeyler, yalnız Batı'da "Uluslar Göçü", Ortadoğu'da Cengiz, Timur saldırısı için az çok doğru sayılabilir. Tasvir **Orta Barbarlık Konağı**ndaki bir toplumun, medeniyete girişidir. Bu tasvirde bile, 20'nci Yüzyıl Tarihçisi -ileride göreceğiz- adı işitilmedik 17'nci Yüzyıl Osmanlı Tarihçisinden, çok geri anlayışlı kalır. Wells ise, bunun **"özellikle Dicle ve Fırat bölgesinde"** olduğunu yazar. O bölgede, Sümer Medeniyeti'ni tasfiye eden Barbarlar içinde, göçebeler de bulunmakla birlikte, başı tutanlar: Agade kentinin oturgan Semitleridir. Nitekim Grek, Roma, İslâm kentlerindeki oturgan Yukarı Barbarlar, eski medeniyetleri yıkıp, yerlerine yeni, orijinal medeniyetler kurmuşlardır. Kölelik de, kent kurulmadan evlâtlık gibi başlamış, kent içinde yavaş yavaş alt sınıf durumuna girmiş. Ancak Yukarı Barbar kent kozası içinde Barbarlık kurdu, medeniyet kelebeğine doğru biçim değiştirirken, oturganlar uzun süre kendi topraklarında tarımla çalışıp geçinmişlerdir. Kent içinde **Agadoy**'luk, **Patricilik, Kureyşlik** taslamaları, aristokrasi hazır yiyiciliği: Kentin içinde bezirgân sınıfın kutsal tapınak (Toplum) mülkiyetini kemirerek "özel sermaye" biriktirmesi, Kent içinde kandaş eşitliğin medeniyetle çözülüp dağılması çağında başlamıştır. Barbarlar medenîleşmeden önce daha "Toleranslı"dırlar. Vb… vb… "Sosyalist Tarihçi" için bu gibi şeyler, üzerinde durulmaya değmez. Ve Tarihin en büyük zembereği yok sayılır. Her şey anlamsız, tuhaf kör dövüşü olur...

Neden?

Çünkü öyle!

---

82 H. L. Wells, age., s. 75.

E- TARİH FİLOZOFU

Tarih Filozofu tipine örnek René Grousset'dir. **"Bilan de l'Histoire"** (Plon 1946, Paris) eserinde, Tarihsel Devrimleri açıklamak için, **"Tranzümans"** sözcüğünü kullanıyor. Her filozofun dağarcığında böyle seyrek rastlanır bilim deyimleri öznelleşir. Fransız lügatinde bu sözcüğün karşılığı aynen şöyledir:

> **"*Transhumance (transhumer'den gelir):* Ova koyunlarının sıcaklarda dağ yüksekliklerinde barınmak ve kış yaklaşırken oralardan aşağıya inmek üzere yaptıkları periyodik (devir devir) göçler..."**

Bay Grousset'ye göre:

> **"Periyodik tranzümanslardan yapılmış bulunan çoban hayatı, insanı süreklice göçebe halinde tutar?**
>
> **"İstilâları** (Barbar akınlarını) **dirilten şey bilhassa bir çeşit décalage chronologique** (zaman ağırlığının devrilip yuvarlanışı)**dır; bu hal, sanki İsa'dan Önceki 3 bininci yıl insanlarını bizim Ortaçağımızın insanlarıyla bir arada var olduruyor; çünkü step Yukarı Asya'da Neolitik** (Yenitaşçağı) **kültür şartlarını alıkorken, güney toprakları çoktandır en ileri konakta** (stade'ta) **idi."**[83]

Bu "La Palice'in hakikati"ni bulan Bay Grousset, Antika Dünyaların altını üstüne getirmiş olan olaylar mahşeri içinde "Kanun" arar:

> **"İlk göze batan olay, istilâların yönüdür. En eski antikiteden beri 18'inci Yüzyıla dek dünya yuvarlağımızın o bölgesinde ulusların hareketi** -istilâlar ve göçler- **hemen hemen boyuna kuzeyden güneye, step mıntıkasından, kültürler mıntıkasına doğru olageldi. Herodot'un belgelendirdiği Kimmerlerin ve İskitlerin İsa'dan Önce 7'nci Yüzyılda Kafkas güneyine, Küçükasya'ya, Urartu ve Medya'ya yaptıkları istilâ böyle oldu."**[84] (Hyong-Nu: Hun'lar, Tabgaçlar, Türkler de böyle olunca) **"Aynı mıntıkada ters yöne çevrilmiş hareketler var mı?"**[85]

Kitabın "Kanun" aradığı bölümünde, başka bir Coğrafya açıklaması anılıyor:

> **"Amerikan coğrafyacısı Owen Lattimore, Çin'de Türk-Moğol istilâlarının periyodik oluşunu Moğolistan toprağındaki kuraklık devrelerinin ritminde bulmayı denedi. Ona göre istilâlar kanunu, hygro-**

---

83 Rene Grousset, Bilan de L'Histoire, 280.

84 R. Grousset, age., s. 278, 279.

85 R. Grousset, age., s. 280.

metrique (hava nemine bağlı) **bir kanun oluyordu."**[86] Ancak yerli Çin Tarihçileri, Moğolları âdeta kırmızı balmumuyla istilâya çağrılmış durumda gösterdiklerinden, Grousset hygrometrik (nem kapma) kanununa kanamıyor. **"Siyasî şartlar yüzünden istilâlar çağrılmıştır, denilebilir"** fikrine varıyor. Ve **"Décomposition"** (çözülüp dağılış) **geçiren medeniyetler: "Göçebelerin parmak şaklatmaları önünde pisi pisine öldüler"**[87] diye hayıflanarak, yeniden ilk görüşüne dönüyor:

> **"Tekrar edelim, çobanlık hayatı, devir devir tranzümanslar yaparak, insanı süreklice göçebe halinde alıkoyuyor. Bununla birlikte o adamakıllı aşağı konaklarda pek erkeksel vasıflı ırklar** (Cengiz Han'ı ve Kubilây'ı düşünüyorum) **bahis konusudur."**[88]

Böylece, modern filozof, hiçbirini değerlendiremeksizin, "siyasî dekompozisyon" üstünden atlıyarak, biraz "Peryodik tranzümans", biraz "hygrometrik" nem, ve "erkeksel ırk" tellerini tıngırdatarak, zihinleri büsbütün ikircikte bırakıyor. Kendisi kuzeyden güneye inişlerin tersini sorarken, ansızın İslâm Arapların güneyden (Hicaz'dan) kuzeye saldırılarını anıp susuyor. Biz buna: İslâmlıktan önce, Mısır Medeniyeti üzerine de güneyden kuzeye çıkmış akınları, Sümer Medeniyeti üzerine doğudan batıya Zagros ve Elam Barbarlarının inişlerini, Anadolu'da Eti, hele meşhur Truva Medeniyetleri üzerine batıdan doğuya doğru sıçramış Grek Barbarlarının göç ve akınlarını, vb. vb… katabiliriz.

Tek sözle, coğrafyanın "Cihât'ı Erbaasında" **(Dördüz Yönünde)** hiçbir keramet yoktur. Bütün "sihir ve büyü" -diyelim!- **bir** tek yönde: **"Medeniyet yönünde"** saklanır. İster kuzeyden, ister güneyden, ister doğudan, ister batıdan gelmiş olsun, bütün Barbar akınları hep: **çökmek üzere olan Antika Medeniyetler yönüne** seğirtmişlerdir. Bu seğirtişler, tek yanlıca: çoban göçebeliğinin sürü içgüdüsüyle tranzümansına bağlanamaz. Tranzümans her zaman olağan şeydi: Neden Barbarlar her yıl medeniyetler üzerine göç ve istilâ yapamadılar? Çünkü her yıl, bezirgân ekonomili bir Antika Medeniyet çökmemişti. Tranzümans son günlere dek geri Asya ülkelerinde dipdiridir: neden 15'inci Yüzyıldan beri medeniyete karşı her türlü göç ve istilâlar durdu? Çünkü, 15'inci Yüzyıldan beri, Antika Bezirgân Üretim Yordamına kesin olarak son veren modern kapitalizm gibi, daima geniş yeniden üretim yapan egemen bir sosyal düzen başladı ve kendi **iç** zıtlıklarını medeniyet **çökmeden,** çözümleyebilecek sosyal devrimleri mümkün kıldı.

---

86 R. Grousset, age., s. 283.

87 R. Grousset, age., s. 284.

88 R. Grousset, age., s. 285.

Sonra, bay Grousset, Antika Barbar akınlarında yalnız göçebe aksiyonunu görebiliyor. Aldanıyor. Tarihte asıl orijinal medeniyetleri doğuracak güçte Barbar akınları, hiç de çoban aşkı yaşayan göçebelerden gelmemiş, tam tersine, sapına kadar oturgan tarımcıl Kentlerden çıkma Yukarı Barbarlardan gelmiştir. Çökkün Sümer Medeniyeti üzerine akın eden Semit Barbarların başbuğu, Agade Kentinden, bir su yolcu çocuğu Sargon'du. Çökkün Acem ve Bizans Medeniyetleri üzerine akın eden Arabistan bedevilerinin başbuğu, Mekke Kentinden, çocukluğu deve çobanlığı ile geçmiş Hz. Muhammed'di.

Barbarlar, medeniyet güneşinin batarken çekicileşen ışığına, kanatlarını yakmak üzere koşan pervaneler oldular. Hangi Tarih konağında olursa olsun, Barbarları, şu veya bu yönde emme basma tulumba gibi çekip sıkan makine gücü: medeniyet denilen **kalp,** "ticaret yolları" denilen **kandamarları** boyunca işletmiştir. Medeniyetle Barbarlar arasındaki sıkı ilişkilerde, yeni **teknik ve sosyal üretici güçlerin genel** olarak oynadıkları; ve uzak hammadde, koloni, medeniyetler arası vb. **ticaret yollarının özel** olarak oynadıkları karşılıklı rollerin ve etki tepkilerin çok yanlı **dinamizmi** anlaşılmadıkça, yapılacak her uzmancıl veya filozofçul Tarih "Kanun"ları, kimi Anayasaların hükümleri gibi tek yanlı, uygulanmaz ölü düsturlardan öteye geçemezler. Antika Tarihte daima çarpan: **medeniyetin kalbi,** vuran: **Barbarlığın nabzı**dır.

F) DOGMATİK MARKSİST

Marks-Engels'ten sonra gelen gerçek Marksistler, çağdaş hareketlerin akıntısında rol oynamaktan vakit ayırıp, Antika Tarihi araştıramadılar. Marksizmi, hazır yazılı kitaplardan parça aktarıp, "şârihlik"[89]le zihin törpüleyen dogmatik "Marksist"lerin ise, konuyu ne kavramaya, ne işlemeye çapları yetmedi. Dogmatiklerin -bizde de çevrilen- en ünlü örneği G. V. Plekhanov'tur. Plekhanov, hep Marksizmin ekonomik determinizmine toz kondurmaz görünürken, sıra Antika Tarihteki medeniyet yıkılışlarına gelince, oturup konuyu canlı Tarihte araştıracağına, bir sürü bilgincil yuvarlak sözlerle sanki çarpılıverir. Geri Barbarların, İlkel Sosyalist Toplumdan gelme **Kollektif Aksiyon** ve **Gelenek-Görenek** üretici güçlerini hesaba katamadığı için, işi medenîlerin oturukluğu gibi uydurma ve **"Ekonomik"**in dışında nedenlerle açıklamaya kalkışır.

---

89 Şârih: Bir kitaba açıklama yazan kişi. (y. n.)

Marks ve Engels, henüz çocuk sayılacak yaşlarındayken, Doğu ülkelerinde bir ilkel ekonomi ve sosyal düzen seziyorlar. Sonra çağlarındaki bilim verileriyle erişebildikleri ölçüde gerek **"Kapital",** gerekse **"Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Orijini** [Kökeni]**"** gibi eserlerinde, konunun bir bölge olayı değil, tümüyle incelenmesi gereken bir sosyal düzen olduğunu açıklamışlardır. Dogmatik Plekhanov, o sezişi: **"Doğuya has üretim yordamı",** yahut **"Doğulu Devlet"** gibi klişelere çevirip derin bir keşif yaptığına inanıyor. Engels'ten ayrı bir Marks varmış ve olurmuş gibi, Marks adına şöyle konuşur:

> **"Morgan'ın ilkel Toplum üzerine yazdığı kitabını okuduktan sonra, Marks'ın Antika Üretim Yordamı ile** Doğuya özge üretim **yordamı arasında var olan ilişkiler hakkındaki anlayışını değiştirmiş olduğuna inanmak gerekir."**[90]

Plekhanov, Engels'in **"Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni"** eserini Marks'ın vasiyeti olarak yerine getirmek üzere ve Marks'ın notlarından da yararlanarak yazdığını bilmez olur mu?

Öyleyken sözüne devam eder:

> **"Gerçekte de, Feodal üretim yordamının ekonomik gelişim mantığı, Kapitalizmin zaferini gösteren** Sosyal Devrime **vardığı halde, örneğin** Çin'**in yahut** Eski Mısır'**ın ekonomik gelişim mantığı, hiç de Antika Üretim Yordamının ortaya çıkmasına götürmemiştir."**[91]

Ne demek?

Önce iki (sayısı karışık) **"Üretim yordamı"** tipleri öne sürülüyor:

l- Feodal üretim,

2- Antika Üretim...

Sonra bunlara bir üçüncü **"Çin-Mısır"** üretimi katılıyor...

Çin-Mısır üretimi Antika Üretimin tâ kendisi değil midir?..

Geçelim.

O üretim yordamlarının Tarihte mutlak ve soyut **"Mantık"**ları karşımıza dikiliyor. Ne olduğu açıklanmayan bu **"Mantık"**lar, Plekhanov'un gizli Tanrısıdır. O ayrı mantıklar: Feodal üretimini çağdaş kapitalizme ulaştırıyor; Çin ve Mısır üretimini ise… "Antika Üretim Yordamının ortaya

---

90 Georgi Valentinovich Plekhanov, age.

91 G. V. Plekhanov, age.

çıkmasına götürmemiş" oluyor. Ortada bir tercüme yanlışı yoksa, bu son hüküm düpedüz tekerlemedir. Çünkü Çin-Mısır üretimi, Antika Üretimden başka bir şey değildir.

Plekhanov orasına aldırmayıp der ki:

> **"Birinci durumda gelişimin, birbiri ardından gelen ve onun tarafından doğurulan iki safhası söz konusu iken, ikinci durum, daha çok ekonomik gelişimin bir arada var olan iki tipini bize sunmaktadır. Antika Toplum, klânlı sosyal organizasyondan sonra gelmiştir. Ve o Doğuya has sosyal rejime önce gelen de yine bu klânlı sosyal organizasyondur."**[92]

"Klân" sözcüğü Morgan'ı tahrif edenlerin uyduruğudur. Engels orasını ısrarla belirtmiştir. Plekhanov aldırmaz: bir "Doğuya has Sosyal rejimden önce gelen klânlı organizasyon"dur tutturup gider. Ve böylece ortaya ne idükleri belirsiz: Feodal Üretim, Antika Üretim, Klânlı Üretim, Doğuya Has Üretim birbirleriyle karmakarışık Rus salatasına döner. Plekhanov'a göre, Derebeylik Batı Avrupa'ya özge bir görülmedik rejimdir. Sümerler'den beri her medeniyetin batış ve doğuşunda görülen öteki Ortaçağlar (Yıkılan Antika Medeniyetin üzerine çullanmış Barbarların yarattıkları geçit çağı) Plekhanov için yok sayılabilir. Ve en sonunda bakla ağızdan çıkar:

> **"Bu iki ekonomik organizasyon tipi, birbirinden son derece farklı ise, bunun sebebi, bunların belli başlı ayırt edici alâmetlerinin coğrafya çevresinin tesiri altında teşekkül etmiş olmasıdır."**[93]

Hani ya Plekhanov derin ve kompleks **"ekonomi"** savunucusu idi? Bahsettiği **"coğrafya"** etkisi konkret [somut] olarak nedir? Nasıl başka tip toplum yaratmıştır?

"Temel Mesele" bu iken, dogmatik Plekhanov, Marks-Engels'in en çok iğrendikleri biçimde yuvarlak bir **"Ekonomi"** olmazsa, tekerlek bir **"Coğrafya"** sözcüğünün büyüsünü yeterli sayar. Sözde, Marksizmi savunmak için savrulmuş olan bu deve kadar iri ve eğri kolay Marksizm sözlerinin neresi doğrultulabilir?

---

92 G. V. Plekhanov, age.

93 G. V. Plekhanov, age.

Bölüm: II

TARİHTE METOT

Eski “Tarih”, yeni bir görüşle verilmeliydi. Onun için, ilkel kavramları açıklamadıkça, öz konuya girmek doğru olmayacaktı.

Genel ve Özel olarak ne yapmak gerekiyor?

I- GENEL OLARAK

A) SINIFLANDIRMA BİLİMİ TARİH

19'uncu Yüzyıla gelinceye dek, hemen bütün bilimler **Birikiş Bilimi** idiler. Olayları derleyip toplayan birer bilgi ambarı gibiydiler. Biriktirirken, her olayı -gerçekte hiç ayrılamayacağı- öteki olaylardan ayırarak soyutlaştırıyorlardı. (Mekân içinde **TECRİT** [YALITIM]) Soyutlaştırılmış olayların, gelişirken geçirdikleri değişikliklerin hepsini değil, yalnız en çok bilinen, en çok belli olan en olgun biçimini (en mükemmel şeklini) ele alıp, incelemek için duralatıyor veya durultuyorlardı. (Zaman içinde **TESPİT**).

Olayları böyle, önce: "Abstraction: **SOYUTLAŞTIRMA**" (Tecrit) ve sonra: "Fixation: **DURALATMA**" (Tespit) yollarıyla eleştirmeye METAFİZİK metot (Mâbâdüt-tabiîyye usul, Fizikötesi yol) denir.

Metafizik metot, önceleri kaçınılmaz bir yoldu. Zamanla, birikmeler çoğalınca, her olayın gerçekte (realitede) nasılsa öylece kavranılması gerekti. Gerçekte, her olay zamanının bütün öteki olayları ile az çok ilgili ve ilişkili idi; gene her olay ve her nesne hemen en olgun (mükemmel) biçimiyle ortaya çıkmaz: kimi yavaş yavaş değişen EVRİM (Tekâmül)ler, kimi ansızın değişen DEVRİM (İnkılâp)lar geçirerek, durmayan bir **GELİŞİM** (İnkişaf) gidişi-süreci (prosesi) ile boyuna olgunlaşır. Ve bu sırada birçok bambaşka **DEĞİŞİK** biçimlere girer. Biz bu olayların hepsini gözden geçirmedikçe birisi üzerinde yeterce aydınlanamayız.

19'uncu Yüzyılda: doğa, eşya, fizik, kimya, matematik, tıp vb. gibi "Sciences exactes" denilen "müspet-pozitif bilimler" kadar, **Tarih** ve **Toplum** (**Société**: Cemiyet) bilimleri de birikmiş belge ve olaylarla tıka basa doldular. O dağlar gibi yığılı birikmiş olayları toptan kavramak değil, yer yer ve parça parça ezberlemek için bile, artık yeni bir çekidüzene uğratmak gerekti. Eski (**Accumulation:** BİRİKİŞ) bilimleri, artık, tüm (**Classification**: ÇEKİDÜZEN: TASNİF-SINIFLANDIRMA) bilimleri durumuna girmeliydiler. Bunun için, olayların bütün iç ve dış İLİŞKİ (Münasebet) ve

KIMILTI (Hareket)leri ile, bütün değişik BİÇİM (Şekil)lerini ve bu arada değişiş YORDAM (Tarz)larını inceleyen DİYALEKTİK metot (eskilerin "**Cedel** mantığı" dedikleri yöntem), 18'inci Yüzyılın sevgili metafizik metodu yerine geçti. Gerçek bilginler, hattâ diyalektiğin adını bilmedikleri, yahut onu ağızlarına almadıkları zaman bile, olumlu bir araştırmaya kalkıştılar mı, diyalektik yola girer oldular. 23 Eylül 1885 günü Friedrich Engels şöyle yazmıştı:

> **"Teorik (Nazari) bilimin ilerleyişi, belki de emeğimin çoğunu veya hepsini yersiz kılacaktır. Çünkü, yığınla birikmiş sırf ampirik (dar denemeci) buluşları (keşifleri) düzenleme gibi yalın bir kaçınılmazlığı (zarureti) teorik bilime dayatan öyle bir devrim oluyor ki, bu devrim, olayların diyalektik karakterini en dik kafalı ampiristlere (dar denemecilere) bile gittikçe daha besbelli ediyor."**[94]

Ancak bu iyimserlik, özellikle tarihsel bilimlerde, bilinen sebeplerle bir türlü gerçekleşemedi.

Bugün, her bilim gibi TARİH de "çekidüzen bilimi" (Tasnif ilmi [Sınıflama bilimi]) olacak birikişe çoktan ermiştir. Öyleyken, Tarih kitaplarımızı dolduran olaylar kişisel (şahsî) ve sübjektif çekidüzen metafiziğinden kurtulamadılar. Yeryüzünde her ülkenin Tarihi YERCE (mahallî olarak) başka başka ülkelerin Tarihlerinden kesin sınırlarla ayırt ediliyor: (**SOYUTLAŞTIRMA**: Tecrit). Örnek: eskilerden Irak, Mısır, Hint, Çin, Yunan, Roma Tarihleri; yenilerden Fransa, İngiltere, Almanya, Rusya, Türkiye Tarihleri yer yer birbirlerinden karlı dağlarla ayrılmıştırlar... Gene öylece bir tek ülkenin art arda sıralanmış başka başka toplum ve Tarih basamakları, aynı ırktan gelmiş insanlar için bile ZAMANCA (devir devir) birbirlerinden ayırt ediliyorlar: (**DURALATMA**: Tespit). Örnek: Irak'ta Sümerler, Elamlar, Akkadlar, Asurlar, Persler, Medler; Anadolu'da Eti, Frigya, Lidya, İyonya, Grek, Roma, Selçuk, Osmanlı Tarihleri birbirlerinden kopmuş, biri ötekinden habersizmişçe konulurlar.

Böyle ayrı bölümlü Tarihler yok mudur? Vardır. Hattâ, onlar üzerine ayrı etütler (monografiler) de yapılabilir. Ama bütün bu "Tarihler"in, zaman ve mekân içinde birbirleriyle karşılıklı etki, sebep-sonuç, birinden ötekine geçiş ve atlayış bağıntıları, kendilerinden daha az önemli değildir. Daha doğrusu, o bağları iyi aydınlanmadıkça, Tarihlerin kendileri de ister istemez yarım anlaşılmış kalırlar.

---

[94] Friedrich Engels, Dühring Bouleverse la Science, [Anti-Dühring], İkinci Önsöz, Londra.

Bir tek insanlık neden birçok Tarihlere bölünmüştür?

Bir bütün olan medeniyet niçin paramparça olmuştur?

Hele Tarih bölümlerinin birinden ötekisine geçişler, hep "medeniyetler"in oluş ve yok oluşları biçiminde görünüyor. Hattâ, bu görünüş yüzünden "**Tarih bir tekerrürdür"** demeye varılıyor.

"Tekerrür" gibi görünüşün içyüzü nasıldır?

İnsanlığı kalıptan kalıba sokan gelişimde kör tesadüfler mi, gelişigüzel gidişler yaratmıştır?

Yoksa, doğa olaylarında görülene benzer genel kanunlara mı uyulmuştur?..

Bütün bu sorular her gerçek Tarihçiyi araştırmalara itmiştir. En sonunda bu konu, güya "işbölümü" ile, Tarih biliminin dışına atılmış: **"Tarih Felsefesi"** kılığına sokulmuştur. Felsefe nereye girerse, orada objektif bilim eksiği vardır. Demek, Tarihin gidiş kanunlarını "Felsefe"ye daha ısmarlarken, bilgimizi **bilinmez**liğe salmış oluruz.

Hiç değilse, 19'uncu Yüzyıl ortalarına değin klasik Tarih yazarlarını, hattâ, Tarih filozoflarını kınayamayız. Ama o zamandan beri, bilimleşmesi gereken Tarih yazarlığı, büsbütün tersine götürülmüştür. Klasik Tarih yazarlığı didiklenirce ufalanmış monografi parçacılığına dökülmüş, Tarihin büyük GİDİŞİ (Prosesi) söz yerinde ise, Tarih şarlatanlarına bırakılmıştır.

B) KLASİK TARİH METODU

Klasik Tarih Yazarları: yaman soyutlaştırma ve duralatmalara dalarlar. Yaptıkları, kaba deyimle: canlı Tarihi önce koyun gibi boğazlayıp, çengelde yüzmeye, etini, bağırsağını, derisini ayrı raflara dizmeye; sonra dönüp okurlara: "İşte Tarih denilen koyun budur. Varın anlayın!" demeye getirirler. Okuyucu, birbirinden kopuk, ölü olayların kimisini bellerken, ötekilerini unutup gider. Tarih masala karışır, insanlık olayları hiçbir yöneliş edinemez.

Metafizik-Klasik Tarih yazışına, en yenilerinden bir örnek verelim. Alman bilgini Bertold Spuler **"İran Moğolları Tarihi"**ni yazıyor.[95] Söze başlarken, emeğinde nelerin "yok" olduğunu şöyle sıralıyor:

1- **"Moğolların İran arazisine girdikleri ana kadarki varlıkları, tetkikimizin dışında kalır."** diyor. (Demek: Moğolların Tarihe doğuş ve gelişleri yok: **Zaman** içinde **duralatma**)

---

[95] Bertold Spuler, İran Moğolları Tarihi, Leibzig 1939.

2- **"Moğolların Çin, Maverâünnehir ve Türkistan, Moğolistan veya Altınordu ülkelerindeki gelişmelerine de girişilmeyecektir."** diyor. (Demek, Moğolların bütün kapladıkları yer yok: **Mekân** içinde **soyutlaştırma**).

3- **"Burada, Moğolların hâkimiyeti altında yaşayan İranlıların ne Sanat Tarihinden ve ne de onların kültür hayatlarından bahsedeceğiz."** diyor. (Moğolların **üzerinde durdukları** İran yok).

4- **"Moğolların İranlılık üzerine etkisi de aynı biçimde konu dışıdır."** diyor. (Demek, Moğolların İran'a yaptıkları **etki** de yok.)

5- **"Edebî ve dinî dogmaya ait inkişaflar da tetkik dışı kalıyor"** diyor. (Demek, Moğol-İran **sentezi** yok).

6- **"İdarî tedbirler hakkında, daha evvelki birçok İranî unsurlar, muhakkak alınmış veya Moğol unsurlarına uydurulmuş bulunuyor. Bir bütünün kısımlarını oluşturan bu iki unsurun, gerçek İranî unsurlarla yabancı unsurların arasında bir sınır çizmeye, pek haklı olarak çalışılmamıştır."** deniyor. (Yönetim bakımından olsun Moğol nerede başlıyor, İran nerede bitiyor **ayırt** yok.)

7- **"Eğer Türk-Moğol kültürü ile İran kültür hayatından biri rast gele ele alınıp, diğeri bırakılmak istenmezse, bunların her üçünü de topluca tetkik etmek gerektir."** diyor. (**Kültür** bakımından sınıflama yok).

8- Bir yerde: **"Bütün yetkili kaynak ve eserlerin işlenmesine ve mümkün mertebe folklora ait tetkikler yapılmasına ise ihtiyaç vardır."**; ötede: **"Bütün bu dediklerimiz bu kitabın çerçevesine girecek şeyler değildir."** diyor (Tek hedef kültür iken, kültürün kökü folklor vb. sınırdışı ediliyor.)

Tarih olaylarının önü yok, sonu yok, bütünü yok, çevresi yok, karşıtlıkları yok, sentezleri yok...

Ne var?

Bilginin boş vakti, yardımcıları, basıcıları çok. Zaman Tarih gerçeğini darmadağın etmiş. Biraz da biz parçalayalım. Sayfa altlarına ne denli çok "me'haz" [kaynak, referans] yığarsak, o denli "bilimsel" oluruz.

Alman bilgini:

> **"Fikrimce, diyor, karşılaştırma yapmak ve bir noktadan incelemek mümkün olmadan önce, bir kere belirli devirlere ve belirli milletlere ait bildiklerimizin gerçekten ele alınması gerektir."**[96]

---

[96] Bertold Spuler, age.

"Bildiklerimizin gerçekten ele alınması": olayları gelişigüzel istiflemekten [yığmaktan] ziyade, onlara çekidüzen vermeli, bunun için de Tarih gidişinin gerçek kanunları üzerinde az çok aydınlanmalıdır. Tarih sınıflaması bulunmadıkça, şu veya bu bölümün işlenişi sübjektif yorumlardan kurtulamaz.

Bilim determinizmi gibi konulan soyutlaştırma ve duralatmalar, en yetkili çabaları bekledikleri "karşılaştırma"dan biraz daha uzaklaştırmış olmuyor mu?

Bugün, **"bir noktadan incelemek mümkün"** müdür, değil midir, sorusuna gelince, burada büyütüldüğü kadar aşılmaz imkânsızlık, malzeme kıtlığından ileri gelmese gerektir. Sümerli Sin-lekke-un-nim'den beri 4 bine, Homeros'tan beri 3 bine yakın yıl geçmiş. Herodot'lar, Berose'lar, Thucydit'ler, Tacitus'ler, Sezar'lar, Bâbür'ler bulabildiklerini, görebildiklerince derlemişler. İbni Haldun'dan Kâtip Çelebi'lere dek Tarih yazanları artık Tarih kanunları aramak zorunda kalmışlar.

Herodot'u düşünelim: yazdıklarını Olimpiyatlarda kara halka okuyup geçim sağlamış; gene Atina'da aç kalanlarla birlikte çarıkları sıkmış, İtalya'da Thurium kolonisi gibi yeni Kentleri, "Büyük Yunanistan"ı yoktan var etmeye koşmuş. Bu maddî, manevî kıtlık ortasında, yasak tapınak geleneklerinden şaheser yaratmış ve Tarihe metot vermiş... Şimdi dağlar gibi yığılı Tarih ambarında Tarih yazmaktan başka hiçbir görevleri ve kaygıları bulunmayan modern bilginlerimiz, kuru "erudition: bilgiçlik"ten öteye geçmemeli midirler? Bu "Tevazu" bay Spuler kadar değerli araştırıcıların yetkilerinden Tarihin tasnifini mahrum bırakıyor. Alanı, Tarih "yağmur duacıları"na, Tarih simyagerlerine boş bırakıyor. Ve belki kendisini de, daha verimli olabileceği bir metottan yoksun bırakıyor.

C) ORİJİNAL TARİH METODU

"ORİJİNAL" TARİH YAZARLARI: Klasiklerin tersine giderler. Aşırı genelleştirmelere saparlar. Tarihin **çok yanlı** olaylarından çok defa bir tekini parmaklarına dolarlar. O tek olayla, Tarihin bütününü aydınlatmaya çabalarlar.

Metafizik "Orijinal" Tarihçiler "**İDEALİST**" (Fikirci, spiritüalist=ruhçu, moralist=ahlâkçı, manevîyatçı) iseler, bütün Tarihi: ya psikolojiye (ruhiyata), ya tesadüfe, ya yiğit kişilere (kahramanlara, dâhilere), yahut dürülü bir tablo gibi açılan "Tanrı"ya, majüsküllü "Fikir"e bağlarlar; **MATERYALİST (maddeci)** iseler: yalnız ırkın, yahut coğrafyanın, yolların ve onlar gibi elle tutulur nesnelerin Tarihte ana rolü oynadığını öne sürerler.

Orijinal "idealist" Tarih yazışına en yenilerinden bir örnek: Anglo-Sakson bilgini Bay Arnold Toynbee'dir. **"Memleketimizde olduğu gibi, dünyanın her tarafında, fikirlerine bol kıymet verilen âlim"**[97], **"Dünyanın en tanınmış Tarihçisi"**[98] olarak kamuoyuna sunulan ünlü profesörün iyi dileği sonsuzdur.

Bir yerde:

> **"Bütün Mısır'ın kölelikten kurtulması ve rahat bir hayat sürmesi imkân dahilinde idi...", "Fakat baştakiler yanlış bir yol tutarak ehramları inşa ettirdiler"** der.

O "yanlış"ı gören olsaydı, Mısır Medeniyeti sürüp gelebilir miydi?

Toynbee, Yunanistan için bir İmparatorluk kurulmasını gerekli buluyor ve şöyle yakınıyor:

> **"Yüzlerce sene Yunanistan'ın en kıymetli adamları bu maksat uğruna çalıştılar (...) Fakat hepsi de başarısızlıkla karşılaştılar."**

Demek "yanlış"ı görenler de olsa, Tarih bildiğinden şaşmıyor. Sonra, Mısır'ı batıran dağınık Mısır kentlerini derleyen İmparatorluktu. Yunan kentlerini toplayacak bir başka İmparatorluğun, Yunan Medeniyeti'ni ölmezliğe kavuşturacağı nereden kestirilmiştir?

Nitekim, "Çifte boynuzlu: Zülkarneyn" adıyla kutsal Tarihe giren İskender'in 13 yılda kurduğu imparatorluk, Grek kentlerini birleştirdi.

> **"Ama kendisi ölür ölmez, İmparatorluğu generaller arasında paylaşıldı."**[99]

Roma İmparatorluğu ne idi?

Heliopolis'teki Aşağı-Mısır Krallığının, Thebes'teki Yukarı-Mısır Krallığına geçmesi gibi, Akdeniz Medeniyetinin küçük Yunanistan'dan "Büyük Yunanistan"a (yani İtalya'ya) geçmesi idi. Yeryüzüne "Pax Romana: Roma Barışı" sunan batılı Roma gibi, doğulu Bizans İmparatorluğu da, yüzyıllarca korkunç savaşlardan ve kanlı yıkılışlardan başka ne gördü?

Bir sözle Tarihe akıl vermek, Tarihi açıklamak olamıyor.

Öyleyken, sırtını Tarihe dayayan sayın profesör, zamanımız insanlığına şu tılsımlı muskayı sunar:

---

97 Bü. Dü., Aralık 1948.

98 Cumhuriyet, Nisan 1948.

99 L. Strauss, s. 1162.

"Modern insan, en ziyade Doğaüstü bir kuvvete inanmak gereğini duymaktadır" der. **"Zamanımızın insanları, sosyal dertlere çâre ararlarken, Allahın kudretini inkâr ettikleri için birçok sürprizlerle karşılaşmışlardır."** [100]

Doğru mu?

Yedi bin yıldır gelmiş geçmiş medeniyetler "Allahın kudretine" güvenmedikleri için mi battılar?

Medeniyet beşiği Irak'a bakalım:

Ea Tanrı: "Zeki öncü, görünür dünyanın beyi, bilimlerin, şânın ve hayatın efendisi" idi.

Anu Yaratıcıtanrı (Demiurge): "Eskilerin eskisi, tanrıların babası, aşağı dünyanın beyi, karanlıkların ve gizli hazinelerin efendisi, ruhların hükümdarı" idi.

Ay Tanrı **Sin**: "Şef, kudretli, kıvılcımlı, ayda otuz günün beyi" idi.

Güneş Tanrıça **Şamaş (Şems)**: "Büyük motor, naip, yerin göğün hakemi" idi.

Ramanu (Rahmân) Tanrı: "Yerin göğün bakanı, bolluğun üleştiricisi, kanalların beyi, fırtınanın, kasırganın, su basmalarının, şimşeğin başı" idi.

Nabu Tanrı: "Evrenin komutanı, doğa eserlerinin buyurucusu, güneşin batışı ile doğuşunu art arda getiren" idi.

Santandanu (Samedâni) Tanrı **Ninip**: "Yaman, Yiğitlerin beyi, gücün efendisi, yadları yok edici, söz dinlemezleri cezalandırıcı, baş kaldıranları ezici demirden efendi" idi.

İnsan bunların hepsine tapmakta "Doğaüstü bir kuvvete inanmak lüzumunu duymakta" idi.

Ne oldu?..

Irak Medeniyeti'nin başına ilk "TUFAN"ı o tanrılar, el birliği ile çıkardıklarına kendileri de şaşakaldılar.

"Ramanu* göğün ortasında gürledi. *Nergal* kasırgaları boşandırdı. Büyük İra, bütün bentlerin kazıklarını çekti. *Ninip* su akınlarını sonsuz taşırdı. *Cin*'ler dört yana yıkım götürdüler, yeryüzünü silip süpürdüler. *Anunaki* tanrıları, meşaleleri yukarı kaldırıyorlardı. Allahların saçtıkları ışık, ülkeyi kızıla boğuyordu. *Ramanu*'nun taşkını göğe dek kabardı ve gündüzün aydınlığı karanlıklar içinde sönüp gitti... Artık kardeş kardeşi görmedi. İnsanlar birbirlerini tanıyamadılar. *Allah-

[100] L. Strauss, age.

lar bile gökte Tufandan korktular. **Ve birer sığınak arayıp Anu'nun en yüksek katına çıktılar.** ***İştar,*** **insanlığın kaderi üstüne ağladı. Onunla birlikte** ***tanrılar gibi, ruhlar da gözyaşı döktüler.*** **Allahlar orada (gök maviliğinde, korkularından)** ***birer köpek gibi kıvrılmışlardı."***

Destanlar böyle yakınıyor[101]; Tarih böyle yazıyor.[102]

Irak'tan sonra Mısır, Anadolu, Akdeniz, Hint; Çin Medeniyetleri; hep aynı "**Tufan"**larla Modern Çağa dek battılar, çıktılar. Hâlâ en ciddî arkeoloji bilginleri, otuz metrelik kuyularda o "Tufan"ların mil tabakalarını tartışıyorlar. Bu kanlı, korkunç toplum facialarını aydınlatmak Tarih bilimine düşmez mi?

Metafizik metotlu Tarihlerden "Klasik"ler "Tarih kasaplığı" "Orijinal"ler "Tarih aşçılığı" yapadururlar. Tarihte elbet, klasik bölüntü, girintiler, ayrıntılar da vardır; orijinal: Ruh, tesadüf, talih; kahraman; Tanrı vb. vb. de bulunur. Ama bütün o araçlar, amaçlar ve güçler ortasında Tarih: **İnsanın kendi yaşayışıdır**. Canlı Tarih gerçeğini "**kendi kımıltısı içinde**" kavramalıdır.

l- **Tarih çok yanlıdır**: Belli çağda yaşanmış her bölgenin, medenî olsun, Barbar olsun, bütün toplumlarının her yanlı olaylarını karşılıklı etkileriyle ele almalıdır.

2- **Tarih çelişkilidir:** Her gidiş gibi, Tarih akışının yayı, zembereği karşılıklı etkilere yol açan çatışma ve çarpışmalar (zıtlık ve karşıtlıklar)dır. Bunların (iktisat, siyaset, kültür, din gibi) her alandaki belirtileri birbiriyle ilişkili olarak izlenmelidir.

3- **Tarihin temeli üretimdir**. Çatışmalı olaylar, hangi gerekçe ile, ne biçimde sahneye çıkarlarsa çıksınlar, en son duruşmada üretim güçlerini aksettirirler. Medeniyet başlayalı, insan toplumunda hiçbir olay, ekonomi ölçüsünde geniş etkili olamamıştır.

Tarih ise, geniş yığınların hareketidir.

4- **Tarih kesintileriyle de bütündür:** Her çağın ve medeniyetin özel karakteristiği kadar, bir çağdan ötekine geçişi de önemlidir. Her çağ, ne denli bağımsız ve eşsiz görünürse görünsün, kendinden önceki ve sonraki çağlara sebep-sonuç ilişkileriyle bağlıdır.

---

101 Gılgamış Destanı, Tablet 11,

102 Gaston Camille Charles Maspero, Histoire ancienne des peuples de l'Orient (1875), 9, 140, 148.

II- ÖZEL OLARAK

A) BARBAR, NEDEN ÖNEMSENMEZ?

Tarihte medeniyetler niçin doğar, büyür, sonra yaşlanıp ölürler?

Gerçek **sosyoloji** bakımından **tek başına** bir medeniyetin nasıl çöktüğü, en az yüzyıldan beri açıklanmış bulunuyor.

Tarih bakımından art arda gelen **birçok** medeniyet, niçin birbirinden habersiz, dağ silsileleri gibi, bata çıka yürümüş? Medeniyet gelişimleri, neden şu veya bu yönde dal budak salarlar?

Bunun tam karşılığı aydınlanmıştır denilemez...

Neden?..

Özellikle, medeniyetler, çevrelerindeki Barbarlıklarla ilgili ve bağıntılı olaylar gibi ele alınmadıkları için, eksik anlaşılmışlardır. Metafizik Tarihin toplumsal nedeni: medenî insanın, Barbar insanı küçümsemesinde gizlenir. Bu, tıpkı, Antika Toplumda hür insanın, köle emeğini değerli sayamadığı için, ekonomi değerini bir türlü kavrayamayışına benzer.

Marks'ın not ettiği gibi: Aristotales, her malın bir "kullanım değeri", bir de "değişim değeri" bulunduğunu sezdi. Ama değerin insan emeğinden doğduğunu göremedi. Çünkü Grek toplumunda, başlıca üretim işlerini köleler yapıyorlardı. Köle, adam yerine konulmuyordu ki, onun emeği medeniyeti yaşatan değeri yaratmış sayılsın. Ancak hür işçi çalıştırmak daha kârlı olduğu gün, İngiltere'de Adam Smith'ler, David Ricardo'lar, değerin, insan emeğinden çıktığını belirttiler.

Bu ekonomi politik olayı, Tarih Bilimi için de doğru kalıyor. Tarih[103(*)] denince yalnız medeniyetlerin başından geçenler düşünülüyor. Medeniyetten önce Tarih yok, Tarihöncesinin masal bilimi (mitolojiler) vardır. Me-

---

103 (*) Fransızcada bir "Histoire" (Tarih Bilimi) var, bir de "Date" (bir olayın tam zamanı, tarih günü). Bizde ikisi için de karşılık "tarih"tir. Biz "Tarih Bilimini" yıl tarihinden ayırmak için, majüskül T ile "Tarih" olarak yazacağız.

deniyetle birlikte başlayan "Tarih" içinde Barbarlar ancak "yıkıcı" sayılırlar. Barbarlık gibi "olumsuz" (menfi) toplumlara, medeniyetlerin olumlu (müspet) alanı olan Tarihte "yapıcı", "olumlu" rol verilebilir mi?

Oysa, Tarihte Barbarların oynadıkları rol, Antika Medeniyetlerin ekonomi temellerinde kölelerin oynadıkları rolden aşağı kalmaz.

Medeniyetler yükselirken, çevrelerini sarmış masum Barbarları kılıçtan geçirip köleleştirdikçe, Tarih bu olayı **"medenîleştirici"** bir **"ilerleme"** diye şenlikle kutlar. Aynı medeniyet zamanla yatalak düşer, kendi kendini yer. Barbar akını gelip, onu ortadan kaldırdı mı, bu **"yırtıcılık, kan içicilik"** olur... Doğrusu, medeniyetler koparıp almakta en az Barbarlar kadar vurucu, kırıcıdırlar; Barbarlar da, başkalarını soymakta, ezmekte medenîlerden hiç aşağı kalmazlar.

Yakıp yıkmanın önüne geçilmez bir toplum kuralı olduğu çağlarda, neden medeniyetin kanlı savaşları **"ZAFER"** sayılıyor da, Barbarlığın zaferlerine **"VAHŞET"** deniyor?

B) BARBARIN İNSAN DEĞERİ:

Barbarlar, insan değerini mi yok ediyorlar?

Tersine: Kişinin haysiyet ve ahlâkını sıfıra indirip, toplumun dirlik ve düzenini uçuruma sürükleyen YALAN, medeniyetin icadıdır. Barbar yalan bilmez, uygar kişi yalansız yaşayamaz… Uygarın hoş görür, Barbarın gaddar, zâlim sayılması da, görünüşe aldanmaktır. Barbar, dış düşmana, yabancıya karşı ne kadar sert ise, kendi toplumu içinde o kadar eşit kan kardeşidir. Uygar yabancıya yaltaklanır, kendi yurttaşına yukarıdan bakar. Medeniyet ilerledikçe, eşitliğin ve kan kardeşliğinin yerine eşitsizlik kanunlaşıp, zulüm geçer. Bütün dürüst Tarihçiler, Barbar Toplumun temiz ve yüksek karakterli insan yetiştirdiğinde söz birliği ederler. Herodot, Barbar Persleri anlatırken şöyle der:

> **"(…) Çocuklarını beş yaşından beri eğitime başlatırlar. O yaştan yirmi yaşına dek, çocuğa yalnız üç şey öğretirler: ata binmek, ok atmak ve *doğru söylemek.*"[104]**
>
> **"(…) Yalan söylemekten daha utanç verici bir şey bilmezler."[105]**

Cyrüs'e, Ispartalıların meydan okudukları söylendiği vakit, şu karşılığı verdi:

---

104 Histoire d'Herodote, Clio-136.

105 Histoire d'Herodote, Clio-138.

"(…) Öyle Kentleri ortasında bir alan bulup, orada kendi kendilerini karşılıklı and içmelerle aldatmak için dolaşan kimselerden ben ömrümde korkmam."[106]

Tacitus, Cermen Barbarları anlatırken:

"Kumarda kaybeden, gönlü ile, kazananın kölesi olur" der. **"Daha genç ve daha kuvvetli de olsa, kendisinin bağlanıp satılmasına müsaade eder. Bu onların aksilik ve inadını gösterir. Kendileri ise buna *"Sözünde durmak"* derler."**[107] **"Onların iyi ahlâkları, başka yerlerdeki** (medeniyetlerdeki) **iyi kanunlardan daha tesirlidir."**[108] **"Efendi ile köle arasında yetişme bakımından fark gözetilmez. Aynı hayvanlar arasında, aynı toprak üstünde yatarlar."**[109]

"Mongko (Büyük Moğol), kendisine batılıların çocukça taassubu ile dinden konu açan keşiş Ruysbrak'a, ardında yürüyen ve Cengiz Han'ın da ardında yürümüş olan Asya Ulusları Federasyonunun Dinlerini: Hıristiyanları (Nesturileri), Müslümanları, Budistleri, Şamanistleri, Taoistleri sayarak: "Elin beş parmağıdırlar!" der.[110]

C) BARBARIN TARİH DEĞERİ

Barbarların, Tarihte ilerleme ve uygarlık kuruluşu bakımından rolleri olumsuz mudur?

Yakından bakınca, görüyoruz: Tarihte medeniyetler kendiliklerinden, doğal ölümleriyle ölmüyorlar. Söz yerinde ise: **öldürülüyorlar.** Mezar kazıcılarını ise -modern devrimlerdekinin tersine- **dışarıdan** çağırıyorlar, hattâ para verip elleriyle yetiştiriyorlar. Mezarcılar: Medeniyetlere, -Frenklerin "Coup de grâce" dedikleri- son öldürücü vuruşu indiren Barbarlardır.

Böyle bir sonuç karşısında, ne oluyor?

Yazı: medeniyet aracıdır. Yazar ve Tarihçi: uygar kişidir. O yüzden, yaman Barbar akınları tek yanlı olarak, yalnız yıkılan medeniyetin gözüyle görülüp kaleme alınır. Korku, tiksinti, dehşet ve lânetle anılır. İlk Iraklı Sümer Medeniyeti'nde **"Tufan!"**, İslâmlıkta **"Kıyamet!"** kopması, **"Yecüc-Mecüc"** çıkması, **"Seddi Çin'in yarılması"** gibi tasvirler, hep Barbar akınlarının masallaşmalarıdır. Atilla (sözde kendi ağzıyla): "Allahın Kır-

---

106 age., Clio-153.

107 Publius (ya da Gaius) Cornelius Tacitus, Germania, s. 21.

108 Tacitus, age., s. 18.

109 Tacitus, age., s. 18.

110 Michael Prawdin, Cengiz Han.

bacı: Flagellum Dei" sayılır. Osmanlı Türk Tarihçisi için bile Cengiz, ancak "Fitne Engiz!"dir [Fitne, Fesat Çıkarandır]; Timur: "Pür Şûr!" [Çok Uğursuz] kafiyesi olmadan ağza alınmaz.

Gerçekte, yakıcı yıkıcılıklar, Barbar akını madalyasının bir yüzüdür. Kopan her "Kıyamet" veya "Tufan" belirli bir medeniyetin sonudur, ama anlatılmak istendiği gibi: **dünyanın sonu**, insanlığın sonu, medeniyetin sonu değildir. Barbarlıktan yeni çıkan Araplar, çürümüş Pers Medeniyeti'ni yıktılar, taze İslâm Medeniyeti'ni kurdular. Batı Avrupa'nın "Ulu Göç" veya "Ulusların Göçü: Muhacereti Akvam" dediği Barbarlar Akını, can çekişen Roma Medeniyeti'ni yıktı; şimdiki Avrupa Medeniyeti denilen konak için, modern milletlerin temellerini attı. Moğol ve Türk akınları, Uzakdoğu'da Çin, Hint köhne medeniyetlerini, Yakındoğu'da yatalak İslâm topluluklarını çiğnediler; yerlerine Sarı Irmak'tan Tuna'ya dek yeni çığırlar ve devletler açtılar... Yalnız en çok bilinen şu birkaç örnek, medeniyetler Tarihinin gelişiminde Barbarlıkların oynadığı olumlu rolü belirtmeye yeterdi.

Tarihin tümünü, önyargısızca inceledik miydi, görmemezlik edemeyiz: Barbar akını, şurada, burada çıkmış, tuhaf, ârızî; tesadüfi; gelgeç bir "kaza bela" değildir. Bütün Tarih boyunca, nerede bir medeniyet doğduysa, orada beliriş; içten, şaşmaz, sürekli, muhakkak bir "**determinizm**: belirlilik" sonucudur. Antika Tarihin gidişinde bu hal: büyük GEÇİT ve ATLAYIŞ'lar (Tarih sentezlerini) sağlayan başlıca **toplumsal kanunlardan** birisidir. Acem Körfezi'ne dökülen ırmak boyunda ilk Sümer Kenti, medeniyete varıp, sonra çıkmaza girdiği gün: Tarihin akışını duraklatan engel, Barbar kılıcı ile yarılmıştır. Sümer Medeniyeti'nin en ünlü Barbar akını (Agade'li Sargon'un ya kendisince ya atalarınca güdülen) **"Tufan"** adı ile insanlığın en büyük efsanesini doldurmuştur. Avrupa'da, Ortaçağa kapı açan "Uluslar Göçü", insanlığın başından geçmiş en son "Tufan" olmuştur.

Modern Çağ: bu gidişe son vermiştir. Ama Modern Çağa gelinceye dek, Tarihte Barbarlıkla uygarlık: aynı dünyanın gecesi ile gündüzü gibi, birbirlerini kovalayarak Tarihin akışını yaratmışlar, bütünlemişlerdir.

D) TARİHSEL DEVRİM

Demek, yazılı Tarihin düşe kalka gidişini kavramak istedik mi, insanlığın bir medeniyetten ötekisine sıçrayışında, Tarih zembereğini yayından boşandıran **"vurucu güç"** olarak Barbarlığa değer vermek zorundayız. Yoksa, çelişkisiz, yalınkat, yavan görüşümüzle şaşırır kalır; Tarihin bütün "Kıyamet"lerini, bulutsuz gökte ansızın yıldırım gören vahşiler gibi yorumlarız.

Gelin görün ki, Aristo'nun köle emeğine değer yakıştıramadığı gibi, metafizik Tarihçi de: Barbarlığın Tarihte oynadığı köklü rolü önemseyemedi. O yüzden eski medeniyetlerin çöküşlerini, Keldan Papazları gibi göksel "Tufan"lara bağladı. Yeni doğan medeniyetleri de, ya bir "ırkın" özelliği, yahut (Grek Medeniyeti için söylendiği gibi) bir ülkeye düşmüş "Mucize" saydı. Dolayısıyla Tarih, kanunları belirli, çekidüzenli bir bilim olamadı.

Bu bakımdan, Antika Tarihte Medeniyetlerle Barbarlıklar arasındaki ilişkiler, atomlar arasındaki şimik [kimyasal] ilgileri açıklayan elektron ilişkileri gibidirler. Barbar akınları, Tarih gidişinin nükleer gücüdür. Yaşama savaşındaki canlıların içgüdüsü ile işler. Denizlerin karalara, aç kurtların zengin sürülere hoyratça saldırısını andırır. Çetin, kanlı, acımasız geçer. Masalbilim (Mitoloji)lerde "Tufan", dinlerde "Mahşer" vb. adlarını alır. Biz, Barbarlarla Medeniyetler arasında patlayan kıyametlere **"TARİHSEL DEVRİM"** (TARİHÎ İNKILÂP) adını vereceğiz.

Tarihsel Devrim: Toplumsal Devrim değildir; onun zıddı, ikinci kerte ürünü, -söz yerinde ise- "Ersatz"ı, vekili **"dérivation"**u (iştikakı, sapa yolu)dur.

Toplumsal Devrimle yeni bir senteze varılamayan yerde, "Tarihsel Devrim" seli taşar. Tarihsel Devrimlerden sonra, çok defa toplumsal bir **DİRİLİŞ** (RÖNESANS: YENİDEN DOĞUŞ), yahut yeni ve **orijinal bir MEDENİYET** gelir. Çünkü, göreceğiz: eski toplumların temeli olan TOPRAK ekonomisindeki çıkmazları kazıyan, o temel üzerinde azgınlaşmış TEFECİ-BEZİRGÂN ilişkilerinin bütün (sosyal, siyasî, hukukî, ilmî, felsefî, ahlâkî, edebî; dinî) Gordios kördüğümlerini kesen ancak Barbar akınının yalın kılıcı olabilirdi.

Tarih bilimine işaret ettiğimiz genel ve özel bakımlardan verilecek çekidüzen (TASNİF): bilinen bir metodu, bilinen veri (donné)ler ve olay (fait) lar üzerine uygulamaktır. Bu, belki Kristof Kolomb'un yumurtasından basittir. Ama konu o denli engin denizdir ki, pek çok Kolomb'ların yelken açmaları boşa gitmeyebilir.

E) TARİHTE AÇIKLAMA ve DEĞİŞTİRİM

Modern **Bilim**: kavradığı **olayları** önce, (kişisel düşüncemize göre bozmaksızın) oldukları gibi ele alarak, sebep-sonuç bağlarıyla aydınlatır, **izah** eder (açıklar); sonra bulduğu **gerçek kanunlara** uygun davranışlarla insan yararı ve düşüncesi yönünde **gelişim**lere uğratır. **(Değiştirir.)**

Yağmurun hangi sebep-sonuç kanunlarıyla yağdığı bilinmedikçe yağmur yağdırılamaz:

1) Dünyanın nerelerinde kaç türlü yağmur yağdığını rasathanelerde saymak, yağmuru açıklamaya yetmez;

2) Yağmur duasına çıkmak, yağmuru yağdırmaya yetmez...

Atom çekirdeğinin yapısı bilinmedikçe, taştan altın yapılamaz;

1) Dünyada kaç çeşit madde ve birleşim bulunduğunu saymak, atom enerjisini bulmaya yetmez;

2) Simyagerlikle taş altına çevrilemez…

Bugün insan, yağmur yağdırabiliyor: ne rasathanecilikle, ne yağmur duası ile... Taşı da altın edebiliyor: ne simyagerlikle, ne kimyagerlikle... Olaylar arasındaki gerçek ilişkileri düşünen ve düşünceyi gerçek olaylardan çıkaran bilimle.

Tarih Biliminde olaylara karşı ya yağmur rasathaneciliği, yahut yağmur duacılığı sürüp gitmektedir. Tarihi modern bilim durumuna getirmek için:

l- Genel olarak: Tarih simyasını Tarih kimyasına çevirmek,

2- Özel olarak: Tarih kimyasından **"Nükleer"** Tarihe geçmek, artık zamansız sayılamaz.

Nükleer Tarih: MEDENİYETLERLE BARBARLIKLARIN GÜREŞİ bakımından Tarihi ele almak diyalektiğidir.

Bölüm: III

TARİHTE KANUN

A- KİŞİ DİLEĞİ-TARİH GİDİŞİ
(İRADEİ CÜZ'İYE-İRADEİ KÜLLİYE)

Bütün olumlu bilimler birer **"çekidüzen** [sınıflandırma] **bilimi"** oldular: çünkü **kavradıkları olaylar** birtakım sebep-sonuç zincirlenişi ile giden genel ve özel kanunlarla yürürler. Tarihin **"Çekidüzen Bilimi"** olması için, böyle genel ve özel kanunları var mıdır?.

İnsan, varlığın öteki parçaları gibi "otomat" değildir. Eskilerin **"İrade-i cüz'iye"** dedikleri şey: davranırken ayrı seçi yapma gücü, bilinçle yönelme güdüsüdür. Başka yaratıklar, iradeleri dışındaki nedenlerin akıntısına yakalanıp sürüklenirler. İnsanlığın gidişi de kişilerin **"irade"** ve **"bilinç"** denilen duyu, düşünce ve dileklerine uymamıştır.

Öyleyse, Tarih; hiçbir belli özel, yahut genel kanuna uyamaz mı?

Tek yanlı mantık ve metafizik metotla insan işlerine bakınca, böyle düşünmek olabiliyor, hattâ doğru, hattâ çürütülemez gibi geliyor. Beride ise **"Talih"**, yahut **"Kader"**, **"Şeamet"**, **"Tesadüf"** gibi yığınla deyimler; o bilinçli, iradeli, öngörülü insanoğlunun hiç değilse şimdiye dek, Tarih içinde en görünmez kör kuvvetlerle itilip kakıldığını belirtirler. Demek, insan **tek** kişi olarak ne kertede bilinçli, iradeli bulunursa bulunsun, **toplum** içinde bulunduğu ölçüde, toplum olarak boyuna kendi Bilinç ve Dileyişi dışına sürüklenmiştir. Bu sürüklenişe eskiler: **"İradei külliye"** demişlerdir.

"İradei külliye" sözünün içinde bilimin **"determinizm"** dediği bir **belirlilik**, bir kanuniyet gizleniyor.

Bu determinizm nedir?

> **"Belirli kişiler, (belirli üretim ilişkileri içinde) belirli bir tarzda üretim yapan kişiler, şu belirli sosyal ve siyasal ilişkilerde bulunmuşlardır. Ampirik (dar denemeci) gözlem; her olayda mistifikasyon yapmaksızın (karşısındakinin saflığı ile oynamaksızın), spekülasyona (kuru düşünceye) sapmaksızın, ampirik olarak sosyal ve siyasal örgütün üretimle bağını göstermelidir. Devletin sosyal örgütü daima belirli kişile-**

rin hayatî faaliyetlerinden çıkagelir, ama buradaki kişiler hiç de kendi kendilerini gördükleri gibi, yahut başkalarının onları gördükleri gibi değil, gerçekte oldukları gibi, yani maddî üretim ve etki yaparken, belirli, maddî ve dileyişlerinden bağımsız şartlar ve sınırlar içinde etki yaparken sosyal örgütlenmeye kaynak olmuşlardır."[111]

İnsanın "içgüdü"sü: toplumun görünmez kurallarıdır. Zekâmız, dehâmız, ancak bizden önce kurulmuş araçlar ve kurallar ölçüsünde kımıldayabilir.

Tarih, her tek kişinin (bu kişi Firavun, Nemrut da olsa) aklına geldiği, canının istediği gibi olmaz. İnsanın aklına gelmesi, canının istemesi bile, tek kişiliği dışında kotarılmış itiler ve güdüler, araçlar ve amaçlar yönünde ortaya çıkar. Çünkü:

"İnsanlar, kendi Tarihlerini kendileri yaparlar, ama onu, kendi seçtikleri şartlar içinde, serbestçe yapmazlar, belki doğrudan doğruya geleneğin verdiği, (geçmişin) miras bıraktığı şartlar içinde yaparlar. Ölü kuşakların geleneği, yaşayanların beyinleri üstüne bir kâbus gibi çöker."[112]

İnsanın kendi dışında, kişi dileği, iradesi üstünde etki yapan çevresi, insan doğmadan vardır. İnsan, yaşarken de, kendisinden önce var olmuş çevresinin şartlarına göre kımıldar:

"İnsanların kendi var oluş araçlarını üretişleri, ilkin yeniden üretilmesi gereken önceden var olmuş (evvelden mevcut) araçların niteliğine, doğasına tabidir."[113]

Bu durum karşısında bilim ne yapmalıdır?

B- İKİ ZIT TARİH ANLAYIŞI

Her şeyden önce, insan alınyazısını çizen gidişin hangi sebep-sonuç zinciriyle uzandığını, yani Tarihin hangi kanunlarla yürüdüğünü bulmak, bilimin birinci görevidir. Fakat Tarih bir bilim oldu olasıya, toplum gidişi üzerinde başlıca iki zıt anlayış sürüp gider.

1- Tarih Bilimi de, her bilim gibi kendi incelediği olayların kanunlarını bulmalıdır ve bulabilir.

2- Tarih, insanın rol oynadığı bir alan olduğu için, insan ise, kaprisine ve aklına geldiği gibi davrandığı için, Tarih alanında herhangi bir kanun olamaz; olmayan şey de aranıp bulunamaz.

---

111 Marks-Engels, Die Deutsche İdeologie, s. 237.

112 K. Marks, Der Achtzehnte Brumair des Louis Bonaporte, 1852, Stuttgart, 1914.

113 Marks-Engels, Die Deutsche İdeologie, s. 10.

Birinci anlayışa örnek: büyük İslâm Tarihçisi İbni Haldun'dur. İkinci anlayış o kadar yaygın bir hastalıktır ki, ona az çok tutulmayan Tarihçi kalmamış gibidir. Sırf Tarihte her türlü determinizmin ve kanunun nasıl sudan bahanelerle inkâr edilegeldiğini göstermek için, bu iddianın tiryakisi olmuş en son ibret verici örnek olarak, Arnold Toynbee'nin seçme fikirlerinden birkaçına dokunacağız.

İbni Haldun zamanında bilimleri ikiye bölmek, kaçınılmaz şeydi. Daha doğrusu, insan düşüncesini **önyargılardan kurtarmak** için tek yoldu. İbni Haldun o kaçınılmazlıkla bilimleri **"Akliye"** ve **"Nakliye"** diye ikiye ayırmak zorunda kaldı ve şöyle dedi:

> **1. *"Ulûmü Akliye"* (Akıl Bilimleri) "İnsan yalnız düşünce sahibi olduğu için, doğruyu yanlışı ayırt edebilerek, soyut duyu güçlerini işleterek, anılan teknik bilimlerin (fenlerin) konularını ve problemlerini, tanık ve belgelerini ve öğretim yollarını bulup çıkarabilir"[114]**

Bu, müspet, olumlu bilim yoludur.

> ***2. "Ulûmü Nakliye":* Naklî (aktarımlı) "Bilimlerin öğrenimi kurucusundan aktarma bilgilere bağlı olur; onları aklın alıp yargılamaya gücü yetmez."[115]**

İbni Haldun, daha önce "Naklî bilimler"in karakteristiğini şöyle yapmış bulunur:

> **"Ruhlar dünyasının varlığına doğru çıkan rüyadan daha açık bir belge bulunmadığı için, onunla bu dünyayı kısaca bilip, ayrıntısıyla kavrayamayız." "Ruh âlemindeki tümlükleri "zâtları" akılca adlandırarak, sayıp dökerek düzenlemekte din filozoflarının kuru sözleri (zu'umları) iyi bir bilim deyimi sağlamaz. Çünkü teorik belgenin şartı orada yoktur. Nitekim mantık tekniğinde o filozofların kendi sözleriyle bellidir ki, belgenin şartlarından biri: her söylenti bölüğünün bakınca biliniverir şey (Yakıyniyyâtı evveliyye) olması, ve konusu ile yükümlerinin (mahmullerinin) kendi sınırları belli maddelerden bulunmasıdır. O ruh tümlüklerinin (zevât'ı ruhaniyyenin) ise, tümlükleri (zatlıkları) bilinmez olduğundan, onlarda teorik belge gösterme yolu, ve şeriat delilinden başka, durumuna bakınca biliniverirliğini belirtecek belge yoktur."[116]**

İbni Haldun'un "NAKLÎ" (aktarımlı) dediği bilimler: Kıraat-Tefsir-Hadis-Usul'ü Fıkıh-Fıkıh-Kelâm adlı bilimlerdir.

---

114 İbni Haldun, Mukaddemei İbn-i Haldun "Faslı Sâlis", A. Cevdet Tercümesi, Köprülü Kütüphanesi.

115 İbni Haldun, age., s. 26.

116 İbni Haldun, Mukaddemat.

Bugün Tarihin genel gidişi üzerine söz eden "ORİJİNAL" Tarihçi Bay Toynbee de, ilk bakışta Doğayla toplum bilimlerine "kıyaslama" metodunu uygulamak düşüncesindedir. İlkin şöyle der:

"Kıyaslamalı (comparative) metot. Tarihin bütününe uygulanmalıdır; ve doğrusu, insan bilimlerinin metodu: Bilim teorisinin, psikolojinin, antropolojinin, sosyolojinin, ekonomi biliminin metodu da budur. Doğa bilimleri gibi insan bilimleri de olayların ve olguların yapısını bulmak (bünyesini keşfetmek) için, verilerin (donne'lerin) kıyaslamalı etüdü ile sınırlanır; ve ben burada Tarihçilerin öteki bilginlerle uygun adıma girmeleri gerektiğine inanıyorum. Tarihle sosyal bilimler arasındaki bölünüş, iğreti (beklenmedik) bir bölünümdür ve kavrayışın ilerlemesine engeldir. Geleneksel ayrıma son vermeye ve Tarihle sosyal bilimleri insan işlerinin biricik anlayışı içinde eritmeye ihtiyacımız vardır."[117]

Demek bilgin: Doğa olayları gibi, toplum olayları arasında da bir objektif karşılaştırma (kıyaslama) yapmak ve Doğa bilginlerine adım uydurmak istiyor. Gerçi "Ben" diyerek, Tarihle Sosyal bilimler arasında yüzyıl önce yapılmış, uygulanmış "uygun adım"ı ilk defa kendisi keşfetmiş görünmek istiyor. Aşırıca bilgin "dalgınlığı" mı? Öyle olsaydı, iyi niyetine bağışlanırdı.

Fakat, sayın bay Toynbee, insanı ümide kapıltan o büyük sözlerinden sonra, araştırmalarında ne yapmak istediğini anlatmaya başlayınca, en iyimser kişiyi hayal kırıklığına uğratmaktan çekinmez. Önüne yığdığı on ciltlik heybetli eseri içinden, hokkabaz külâhından ördek çıkarır gibi şu hiç beklenmedik sonucu çıkarır:

"Yirmi yedi yılı aşkın zamandan beri (...) ben (...) ilerledikçe, benim dünya tablomun içinde, bir yol daha Din orta yeri almaya gelmiştir."[118]

İliklerine dek Müslüman koca İbni Haldun'un 500 yıl önce genel olarak Bilimi, özel olarak Tarihi kurtarmaya çalıştığı "Naklî" durum, böylece 500 yıl sonra Modern bir bilgin tarafından tek çıkar yol sayılır.

Bunun sosyal sebebi üzerinde hiç durmayalım. Çünkü o zaman bay Toynbee'ye hak vermemek elden gelmez. O görevini yerine getirecektir.

Fakat bu görevi yerine getirirken hangi bahaneleri öne sürer?

Tarih kanunlarını inkâr etmek isteyenlerin üzerinde en çok durdukları başlıca görünüşler hep **"kişi"** (Fert) çevresinde döndürülüp dolaştırılır.

---

117 A. Toynbee, "Ce gue j'ai essayé de faire", Diogene, s. 13, Galimard, 1956.

118 A. Toynbee, age.

Medeniyetten önceki sosyalist toplumda "kişi" diye hiçbir mesele yoktu.

En son etnografya, etnoloji araştırmalarına göre, kişinin toplumdan ayrı "adı" bile yoktu. Medeniyetle birlikte "her koyun kendi bacağından asılınca" ortaya ayrı kişi menfaatleri gibi, ayrı kişi davranışları, kişi düşünceleri çıktı. "Kişisiz"dir diye, medeniyetten 100 misli uzun sürmüş insanlık hayatı, Tarihöncesi yok sayılabilir mi?

Medeniyetten sonra ortaya çıkan **"Kişi"** hangi durumdadır? Sahiden toplumda her türlü belirliliği "Kişi" yok edebilmiş midir?

Tarihte kanun bulunamayacağını öne sürenlerin iddiaları dört noktada özetlenebilir:

1- Kişinin tek başına var olabileceği **(Robenson)**,
2- Kişinin ezelî fikirleri **(Zihin şemaları)**,
3- Kişinin "ruh" u (Vision: **Ermişlik**),
4- Kişinin kişi ile karşılaşması **(Tesadüf)**.

C) "KİŞİ"NİN TEK BAŞINA VAR OLUŞU (ROBENSON)

Bütün kültür spekülasyonlarının kökü, hep gelir **"hür kişi"** hikâyesine dayanır. Milyonlarca kişilik yığınların, ulusların, milletlerin oyuncak gibi savruldukları Tarihte tek "Kişi"nin nasıl "Hür" olabildiği, hep "hürriyet" sözünün tersine kullanılmasından çıkmıştır. "Hürriyet": ancak köleliğin bulunduğu yerde bir mesele olur. **"Hürriyet"**: bir insanın başka bir insana, ekonomik, politik veya moral bakımdan **köle** olmamasıdır. **Kölelik:** ekonomik, politik veya moral bakımdan bir insanın öteki insanı sömürmesidir. **Sömürmek:** bir kişinin sırf kendi yararına başka bir kişiyi işletip kısıntıya sokmasıdır. Demek **sömürme** olmayan yerde, **kişi davası** da yoktu. **Kişi** kişiyi sömürmese, kimsenin kimseye karşı hürriyeti savunmasına yer olmaz. "Kişi"nin sahneye çıkışı da böyle olur:

> **"Smith ile Ricardo'nun söze başlarken ele aldıkları özel ve tek başına (izole) avcı, yahut balıkçı, 18'inci Yüzyılın yavan kuruntuları sırasına girer. Bu kuruntular medeniyet Tarihçisinin hayal ettiği gibi, aşırıca ince elenmiş düşünceye karşı basit bir tepkiyi ve kötü anlaşılmış bir ilkel hayata dönüşü ifade etmekten hayli uzak bulunan birtakım Robenson masallarıdır. Nitekim, doğadan bağımsız kişileri, bir anlaşma (convention) ile buluşturan ve ilişkiye geçiren Rousseau'nun "Sosyal Kontrat"ı da, böyle bir doğacılık (natüralizm) üzerine yaslanmaz. O bir görünüştür, küçük ve büyük Robenson masallarının sadece estetik bir görünüşüdür."[119]**

[119] K. Marks, İndrotuction à la Critique de l'Economie Politique, 1928, Paris, s. 305.

Robenson masallarıyla ülküleştirilmek istenen sözde **"Hür"** kişi, belki ufak çocukları eğlendirmeye, "Orman Kanunu" Tarzancılığına imrendirmeye yarayabilir. Gerçek durumu ile, ıssız adacığında tek başına kalmış Robenson dahi, içinden geldiği toplumun aygıtları, metotları, düşünceleri, görenek ve gelenekleriyle kımıldar. Aslına bakılırsa, en son bilim araştırmalarına göre, ne Tarihöncesinde, ne Antika Tarihin Kentlerinde öyle, çıkarı için topluma meydan okuyacak bir "Monstre" (ucube kişi) yoktur. İkide bir öne sürülen "Hür" kişi:

> **"Bir yanda derebeyi Toplumunun erimesinden, öte yanda 16'ncı Yüzyıldan beri yeni yeni gelişmiş üretici güçlerden ürün olarak çıkmıştı. Tarihte ne kadar yukarılara çıkarsak o kadar daha açıkça görürüz ki, kişi, ve dolayısıyla üretmen kişi, hep daha büyük bir bütünün bağımlı bir parçası olarak görünür: ilkin büsbütün doğal olarak bir ailenin ve genişlemiş aile demek olan bir kabilenin parçasıdır; sonra kabile zıtlaşmalarından ve kaynaşmalarından çıkma çeşitli biçimlerdeki bir topluluğun parçasıdır."**[120]

Bunun en çürütülemez, en her günlük ve trajik belgesi, henüz aşiret çağını yaşayan topluluklarda bugün "herkesi" şaşırtan **"Kan davası"** güdümleridir. O, Toplumu hiçe sayarca bağımsız davranışlar taslayan sözde "Hür" kişi kuruntusu, şunun şurası birkaç yüzyılı geçmeyen modern kapitalizmle birlikte doğmuş **"Serbest rekabet"** adlı: kişileri kıyasıya birbirine düşüren **"Cangıl kanunu"**nun yaratığıdır.

> **"Robenson masalları, daha ziyade 16'ncı Yüzyıldan beri hazırlık yapan ve 18'inci Yüzyılda dev adımlarıyla olgunlaşmaya doğru yürüyen "İşveren Toplumu"na öncülük ederler. O serbest rekabetli Toplum içinde kişi, doğa bağlarından kopmuş gibi görünür; o doğa bağları ise, Tarihin daha önceki çağlarında kişiyi belirli ve sınırlı bir insan kümelenişinin bütünleyici parçası yapmışlardı.**
>
> **"Smith ile Ricardo'yu (klasik İngiliz iktisatçılarını) omuzlarında taşıyan 18'inci Yüzyıl peygamberleri için: bu 18'inci Yüzyıl kişisi, varlığı geçmişe dayanan bir ülkü (ideal) gibi görünmüştür. Bir tarihsel sonuç gibi değil, fakat Tarihin yola çıkış noktası gibi görünmüştür. Bu kişi, doğaya uygun göründüğü için ve onların insan doğasını anlayışlarına karşılık verdiği için, Tarih tarafından üretilmiş değil de, Doğaca ortaya konulmuş bir kişi gibi gözüküyordu."**[121]

---

120 K. Marks, age., s. 306.

121 K. Marks, age., s. 306.

"Ancak 18'inci Yüzyıldadır ki, çeşitli sosyal ilişkiler kişinin önünde, kendi özel amaçları için basit birer araç imişler ve dış zorunluluk imişler gibi dikilirler, fakat bu görüşü, tek başına kişi görüşünü üreten çağ, tam da sosyal şartların (ve o bakımdan genel şartların) en yüksek gelişim derecesine ulaştıkları çağdır.

"İnsan, sözün en harfi harfine anlamıyla bir zoon politikon**'dur, yalnız sosyalleşebilir bir hayvan değil, fakat ancak Toplum içinde soyutlaştırılabilecek bir hayvandır. Toplum dışında tek başına kişilerce üretim yapılması: nâdir bir olaydır ve ancak Toplum güçlerine dinamikçe sahip olmuş bir medenî kişi yaban bir semtte yolunu yitirdiği vakit görülür ise de, tek kişinin üretim yapması, hep bir arada yaşayan, hep bir arada konuşan kişiler olmaksızın dilin gelişmesi kadar mânasız bir şey olur. Bunun üzerinde uzun boylu durmak faydasızdır."**[122]

Antika Medeniyetin dağıttığı "Kan kardeşi" Toplumu, 6 bin yıldır eriyordu. Fakat, tek başına işveren sınıfının Topluma karşı inanılmaz kertede **"Hür"** davranan sermayesi, modern medeniyette, binlerce işçi çalıştıran işyerleriyle üretim güçlerini sosyalleştirdikçe, ister istemez daha yüksek bir insancıl Toplum yaratıyordu. Yalnız başına bu olay bile, Tarihin ne yaman **diyalektik** kanunlarla yürüdüğünü ispata yetiyor: **İlkel** Sosyalizmin inkârı, **Yüce** Sosyalizmin müjdesi oluyordu.

İnsan kişi, dağ başında dahi tek ve yabanî yaratık değildir. Geldiği Toplumun ufalmış bir parçasıdır.

D) KİŞİNİN FİKİRLERİ (ZİHİN ŞEMALARI)

Kişi fikirleri ve zihin şemaları üzerine A. Toynbee'nin ne yaptığını ağzından dinleyelim:

"*(Une Etude de I'Histoire)* (Bir Tarih Etüdü)'ndeki amaçlarımdan biri, insan işlerinin bilimsel etüdü usulünü sınamak ve bu metodun beni nereye dek götüreceğini belirtmekti. Tarihsel düşüncede hiçbir şemanın bulunmadığını, muhakkak, kimse ciddiyetle savunmayacaktır; çünkü düşüncenin kendisi bir zihin şemasıdır, ve hiçbir Tarihçi: Toplum, Devlet, Kilise, harp, savaşma, insan gibi zihin şemalarını kullanmaksızın bir tek fikir sahibi olamaz ve bir tek satır yazamazdı. Asıl çekişmeli olan mesele; zihin *şema*ları var mı, yok mu değildir; belki bu zihin şemaları insan işleri alanının tümünü mü, yoksa bir kısmını mı örterler, onu bilmektir."[123]

---

122 K. Marks, s. 307.

123 A. Toynbee, Une Etude de L'Histoire, s. 13.

Dikkat edilirse, bilgin, doğa olayları gibi kişinin kendisi ve düşüncesi dışında geçmiş, gerçekte var olan şeyleri, önceden: **"ZİHİN ŞEMASI"** adıyla soyutlaştırıyor, müphemleştiriyor ve "Zihin şemaları"nı canlı Tarihe uyguluyor.

Sanki fikirler kişinin beynine kendiliğinden doğmuş ya da gökten inmiştir.

"Zihin şemaları"mız Tarihte, "insan işlerinin tümünün veya bir kısmının" dışında, değişmez, ebedî, ezelî prensipler midir?

Böyle iddialar eskiden beri görülmüştür:

> **"Bay Proudhon'la birlikte, kabul edelim ki, gerçek Tarih; "zamanların düzenine göre Tarih içinde fikirlerin, kategorilerin, prensiplerin Tarihçe art arda gelişidir."**
>
> **"Her prensibin göze çarptığı bir yüzyılı vardır, meselâ, otorite (buyurma) prensibi 11'inci Yüzyılda, individualite (kişicilik) prensibi 18'inci Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Sonuçtan sonuca gidersek, Tarihi yapan prensip imiş, yoksa prensibi yapan Tarih değil kanısına varılabilir. Bunun üzerine, Tarih gibi prensipleri de kurtarmak için, falan prensip neden filân yüzyılda değil de 11'inci veya 18'inci Yüzyılda ortaya çıktı diye soruldu muydu, ister istemez insan, aynı zamanda 11'inci Yüzyılla 18'inci Yüzyıl insanları neydiler, onların karşılıklı ihtiyaçları, üretici güçleri, üretim yordamları (istihsal tarzları), üretimlerinin ilk maddeleri nelerdi, ve nihayet, bütün o yaşama şartları sonucunda insanın insanla ilişkileri nelerdi, bütün bunları inceden inceye gözden geçirmeye mecbur kalır. Bütün bu soruları derinleştirmek, her yüzyıldaki insanların gerçek, profan *(kutsallıksız)* Tarihini yapmak, o insanları, kendi dramlarının hem yazarı, hem aktörü gibi göstermek değil midir? Ve insanları kendi Tarihlerinin hem yazarı, hem aktörü gibi daha gösterirken, bir dönemeçle, sahici yola çıkış noktasına varmış olursunuz. Çünkü, büyük Tarih yoluna çıkmak üzere ilkin tutturduğunuz ezelî prensipleri, ideoloğun (fikriyatçının) saptığı yolu bırakmışsınızdır bile."**[124]

Sapa yolu seçen Bay Toynbee ise, kendi "şema"larına uyduramadığı gerçek Tarihi "kanun dışı" ederce, bilim üstüne çıkarıverir:

> **"Doğrucası, der, düşünüyorum ki, burada biz, yeni bir şeyin varlığını veren, aslına uygun (authentique) yaratış eylemleri karşısındayız, ve bu bizi 4'üncü Yüzyıldan 17'nci Yüzyıl sonuna dek Batıca kabul edilmiş Tarihin İncilvari kavranışına götürür."**[125]

---

124 K. Marks, Misère de la Philosophie, Réponse à la Philosophie de la misère de Proudhon, s. 148.

125 A. Toynbee, age.

4'üncü Yüzyıl Roma'nın Barbar akınlarıyla yıkılarak Hıristiyan Ortaçağının kurulması çağıdır. 17'nci Yüzyıl Batıda Derebeyliğin yıkılarak Kapitalist sınıfının siyasal iktidara geçmesi çağıdır. Bilginin tek yaratıcı saydığı çağ, ne Kadîm ne Modern medeniyetler çağı değildir. Tek **"otantik"** yaratış: Batı derebeyliği fikirlerinde bulunur.

Neden ?

Çünkü artık bilginin gözlerini fikir ışığı da kamaştırıp yormaktadır. O başka derinlikler, loşluklar, karanlıklar aramaktadır. Bu karanlık olsa olsa tek kişinin ruhu olabilir.

E- KİŞİNİN "RUH"U (VİSİON=ERMİŞLİK)

Bildiğimiz ve göreceğimiz gibi her ermişlik, kendi çağının en otantik ürünü ve örneğidir. Tarihin determinizmini çürütmek isteyen bilgin için, tersine, bir ermişin çağı kendi otantik yaratığıdır. Kişinin fikri konusunda fikir adamlarını Allahlaştırarak aydın zu'munu (kuru sözünü) kazanmak isteyen Bay Toynbee, burada, dinci yığınları Allahlandırarak tezini "demokratik oy çoğunluğu" ile haklı çıkartmak ister.

> **"Gene görüyorum ki,** (der) **insan ruhunun altbilinci (subconscient) derinliklerinden fışkıran şiir ve peygamberce görü'ler (vision'lar) birtakım kanunlar açıklamıyorlar."**[126]

İlkin Tarih, hiç de böyle göstermiyor. Gılgamış Destanı gibi İlyada ve Odise [Odysseia] da, Hazreti İsa gibi Hazreti Muhammed de kendi çağlarında, matematik denecek kesinlikte sosyal ve tarihsel sebeplerle fışkırmışlardır. Bunu herkesten iyi sezen Muhammed, kendisinin: **"Hâtem'el Enbiyâ"**: Peygamberlerin sonuncusu, olduğunu söylemiştir. Çünkü, Bedevîlikten (Barbarlıktan) Medenîliğe giren toplumda o yüce ülkücü Tarihöncesi kişiler kalmıyordu. Gene onun için, Hz. Muhammed'in en sevdiği sözü şuydu: **"Mâ ene, illâ beşerün misliküm**: Ben sizin gibi insan kişiden başka bir şey değilim"!

Şiirin kendisi, Tarihin hiçbir çağında Toplumun istediğinden başka türlü olamamıştır. Medeniyet şafağında, Toplum kişileri ayrı-seçili bulunmadıkları zaman, şiir herkesin orta malıydı.

Amédée Thierry şu gerçeği yazar:

> **"İlk Macarlarda herkes şairdi ve herkes, Ortaçağda Kobza adını alan bir çeşit rübap veya gitarla arkadaşlık ederek kendi mısralarını,**

---

126 A. Toynbee, age., s. 14.

yahut başkalarınınkileri çağırırdı. Yalnız başkalarınca yapılanların şâiri ve şarkıcısı olmakla kalınmazdı, herkes sık sık kendi şarkısını söylerdi, ataların şarkısı söylenirdi. Ve her ailenin şairâne ağıtları (analleri) vardı."[127]

Medeniyetle birlikte, insanoğlunun her davranışını (şiir+müzik+dans) la bağlayan **"Altın Çağ"**: hem toplumun içinde, hem kişinin altbilincinde söndü. Artık insanlığın **iç çatışmaları** trajedileşti. Bunun sonucunda Barbarlarla uygarların "mezbuhane" [boğazlanır gibi, boğazlanmışçasına] boğuşmaları ne denli büyükse o denli ulu **"şair"**ler ve **destanlar** türedi. Sümer Medeniyeti'nin çöküşünde Yukarı Barbar Akkadların salgını Gılgamış Destanı'nı, Truva-Frigya Medeniyeti'nin çöküşünde Yukarı Barbar Greklerin saldırışı, İlyada ve Odise'yi yarattı. O gün bugündür, yeryüzünde bir İlyada doğmadı. Homeros'un altbilinci bulunmadığından mı? Evet. O altbilinci gerektiren Helen kentleşme çağı bir daha geri gelmemişti çünkü. Roma Uygarlığının çöküşünde, Orta Barbarlığı yeni geçmiş Hunların saldırışı, İskandinavya'dan Ren kıyılarına dek bütün Kara Avrupası'nı (Atli-Atla-Athil-Athel-Hettel-Etzel), yani **(Atilla)** dolu destanlar: Atlâ-Mâl, Atla Quida, Quîda Gudruna vb. epizodik poemler kapladı. Demek en kişi işi sayılan **"ilham"** da, kişi de Toplumun tecellisidir.

Tarih dümdüz gitmedi. Fenike Destanları, Grek Destanları kadar güçlü olamadı. Çünkü Fenike, Grekler Mitolojisi zamanındaki kadar **yazının** çok yayıldığı çağda ve Helen kentleri kadar "orijinal" bir **üretim temeline** sahip olmadı. Üretimden çok, ticaretle yaşadı.

Gene Thierry, şiirin bir başka anomalisi üzerinde durur:

"İşte böylece, ortak bir aksiyonla (hareketle) bağlı küçük Grek kralcıklarının evcil anıları İlyada'yı doğurttular; ve Eneid millî bir çerçeve içinde Auguste zamanındaki Roma aristokrasisinin gösterişlerine adandı. Macaristan, ne bir Eneid, ne bir İlyada üretmek mutluluğuna eremedi. Ama Ortaçağda, Greklerle İtalyanların Homeros ve Virjil'de sahip oldukları şeye sahiptiler. Malzemeler mahşer halinde kaldılar: Macar Eneid'i doğmadan öldü. Ama kroniklerde, lejandlarda, nihayet Lâtin nesrinin parçalayışı altında hâlâ tanınır kalmış birkaç şansonda bir Eneid bulunabilir"[128]

Neden?

Metafizik Tarihçiye sorulsa: "İşte, Virjil'in şiir dehası, altbilinci Macarlarda yoktu da, ondan" diyecek. Önemli olan ise, Macar toplumunda

---

127 Amédée Thierry, c. II, s. 348.

128 A. Thierry, age., s. 363.

Homeros'u, Virjil'i boğan, yeni olan, Greklerde, Romalılarda bulunmayan sosyal ve tarihsel sebeplerdi. Macarlarda, **tektanrılı** Hıristiyanlık; çoktanrılı mitolojiyi küfür sayıyordu. Sümer, Grek, Romen çağlarında ise, henüz hiçbir evrensel tektanrılı din ortaya çıkmamıştı. Onun için; çoktanrılı toplumlar, kendi karanlık Kent maceralarını mitoloji biçiminde Tarihleştirip anıtlaştıracak "altbilinç"lerini geliştirdiler.

Modern şiir, toplum **eğilimleriyle** her on yılda bir değişir. Psikanaliz (metafizik soysuzlaştırılmaları bir yana) bilimsel gerçeğinde; insanın en umulmaz (dalgınlık, dil sürçmesi ve rüyalar gibi) altbilinç olaylarında kesin determinizm bulunduğunu ispat eder. Kehanet, keramet, büyü, sihir, şiir gibi **Altbilinç** yaratıklarının artık **"sır"**ları kalmamıştır ve o karanlıkta fışkırmış beklenmedik nöbetlerin, Tarih içinde insan **Bilinç** ve **emeğinden** daha "authentique yaratış eylemleri" olamayacakları iyice anlaşılmıştır.

F- KİŞİNİN KİŞİ İLE KARŞILAŞMASI (TESADÜF)

Görünüşle insan aldatmanın en son silahı "Tesadüf"tür. Bu hem en laik, hem en popüler silahı bay Toynbee de şöyle kullanır:

> **"Benim kendi kanaatime göre** (der)**: insan işleri içinde bir hayli sayıda öyle şeyler var ki, onlara şemalar uygulanamıyor, çünkü onlar bilim kanunlarına boyun eğmiyorlar... Bu şeylerden biri, sanırım, iki veya daha çok insanın rastlaşmalarıdır. Böyle bir tesadüfün, hattâ bütün ondan önceki olayları tümüyle bilseydik bile, sonucu önceden kestirilemezdi."**[129]

Bay bilgin burada örnek vermiyor. Hangi tesadüften bahsediyor?

Eğer bu Tarih kişilerinin karşılaşması ise, Tarihte bir Robenson'un rol oynaması şöyle dursun, kendisi dahi yoktur. Tarihte daima Toplumlar Toplumlarla karşılaşarak yürünmüştür. İsa'nın doğumundan üç buçuk yüzyıl önce İskender'le Dârâ'nın karşılaşmaları, İsa'dan dört buçuk yüzyıl sonra Atilla ile Aetius'ün karşılaşmaları: ondan önceki olaylar bilinince kestirilemeyecek şey değildirler. Oralarda Tarihi şu veya bu yönde yürütenler, belli toplumların, gene belli Toplumlara karşı Kollektif Aksiyonlarıdır. Bu Kollektif Aksiyonlar, gerekince şartlara en uygun kişiyi ister istemez seçmiştir. Tarihin her Konağında "tesadüf": yalnız ondan önceki olaylar vaktiyle bilinmediği için tesadüf sayılmıştır.

Toplum içinde tesadüf ne zaman yerleşmiştir?

---

129 A. Toynbee: age., s. 14.

"Toplumun bütün aşağı konaklarında üretim esas itibariyle ortaklaşa yapılırdı. Tüketim de az veya çok büyük sosyalist kollektiviteler (topluluklar) içinde ürünlerin doğrudan doğruya üleştirilmesi rejimi altında yapılırdı. Bu üretim kamuluğu (ortak üretim) en dar sınırlar içinde olurdu. Ama üretmenlere, üretimlerinin ve ürünlerinin seyri üzerinde hâkim olabilme imkânını bağışlardı. İlkel sosyalist kollektivitenin üretmenleri ürünün ne olduğunu bilirler: ürünü tüketirlerdi; ürün ellerinden çıkmazdı. Ve üretim bu temel üzerinde yapıldığı sürece ürün, ne üretmenlerin dışına taşar, ne de üretmenlerin yüzlerine karşı yabancı kuvvetlerin heyulâsı gibi dikilirdi. Medeniyette ise bu muntazaman ve kaçınılmaz surette öyle olur.

"Ama o İlkel Sosyalist üretim tarzının içine yavaş yavaş işbölümü sokuldu. Üretme ve benimseme kollektivitesini aşındırdı. Kişice benimsemeyi, hâkim güdüm şekli olarak yükseltti. Böylelikle, kişiler arasında değişimi (mübadeleyi) yarattı. Yavaş yavaş bezirgân ekonomi hâkim üretim biçimi haline geldi.

"Bezirgân ekonomi ile birlikte, şahsî tüketim için değil, değişim için üretim yapıldı. Ürünler ister istemez el değiştirdiler. Üretmen, ürününü değişim için elinden çıkardı mıydı, artık onun ne olduğunu bilmez. Üretmenlerin arasına para ve parayla birlikte bezirgân da aracı olarak girdiği zaman, değişim sistemi daha da karmaşalı bir hale girer. Ürünlerin en son kaderleri büsbütün kararsızlaşır. Bezirgânlar sayıca bir, beş değil, çokturlar: içlerinden hiçbiri, ötekinin ne yaptığını bilmez. Bundan böyle, mallar yalnız elden ele geçmekle kalmazlar, pazardan pazara da giderler. Üretmenler, kendi ortamlarındaki üretimin tümüne hâkim olma kudretini yitirirler. Bezirgânlar aynı kudreti ele geçirmezler. Ürünler de, üretmenler de tesadüfe bırakılır.

"Fakat tesadüf, öbür kutbuna zorunluluk adı verilen bir dünyanın bir kutbudur. Doğada dahi tesadüf hâkim gibi görünürse bile, epeyce zamandır ispat etmiş olduğumuz gibi, her özel alan için bir zorunluluk ve o tesadüf içinde uygulanan samimî kanunlar vardır. Doğa için doğru olan şey, Toplum için de doğrudur. Malların üretim ve değişim ihtimallerini güden kanunlar buna benzer. Tek başına üretmen ve değişmenin (müstahsil ve mübâdilin) yüzüne karşı o kanunlar yabancı kudretler gibi dikilirler. Hattâ bu kudretler ilkin tanınmaz ve bilinmez kalırlar. Onların Arapsaçını güçlükle çözmek ve mahiyetlerini derinleştirmek lâzım gelir. Bugün hâlâ Toplumun topyekûn üretimi, ortaklaşa hazırlanmış bir plana göre değil, kör kanunlarla düzenlenmiştir, bu kanunlar devir devir gelen ticaret buhranlarında hükmü temyiz edilemez doğa kataklizmleri (yıkılışları) gibi kendilerini dayatırlar."[130]

---

130 F. Engels, L'Origine de la Famille de la Proprete Privée et de L'Etat, s. 230-232.

G- DARVİNİZMİN MUŞTULAYICISI-İSLÂM MARK'SI

Batı Medeniyetinin iki büyük ve ölmez sentezi, 19'uncu Yüzyılın tam ortasında doğdu: canlılar biliminde Darwin'in doktrini de, Toplum biliminde Marks-Engels doktrini de 1859 yılı ilk önemli emeğini yayınladı. İslâm Medeniyeti'nde bu iki Batı bilgininin buluşlarını bir tek kişi taslak olarak beş yüz yıl önce sentezleştirdi: İbni Haldun aynı emeğinde hem Darvinizmi muştuladı, hem İslâm Marksı adını alacak değerdeki sosyal doktrinini kurdu.

Batı Ortaçağının sonlarına doğruydu, İbni Haldun, neden-sonuç (sebep-netice) zincirlemesi determinist̨çe gidişin, gerek Doğa ve gerekse Toplum olaylarında tıpkı olduğunu şöyle belirtmişti:

> **"Yitik Dünya (âlem'i gayb: bilinmezler) konusunda bildirdiğimiz gibi, bu evren bir acayip yordam ve tuhaf davranış üzere kotarılmış bir düzenli zincirleme gidiş olup, ister basit, ister bileşik bulunsun her nesne (ufuk) ve tabakasında, arkada gelen tümlükler (zevat) ve belirtiler (âyân) üst yanındaki komşusuna dönüp çevrilmeye oluşundan elverişlidir. Nitekim, her tabakanın elemanları kendi komşusuna, ve ufak bitkinin arkasından gelme hurmaya ve üzüme, ve ufak hayvanın helezona ve sedefe, ve sezişle kavrayışı kendinde toplamış bulunan maymunun dahi, düşüncesi ve anlatması olan insana dönmeye elverişli oldukları gibi..."**[131]

İbni Haldun, Darwin gibi sırf canlılara takılıp kalmadı. İnsanla Hayvan arasındaki ayırdın anatomi ve fizyolojiden üstün bir **teknik** ve **sosyal** yanı bulunduğunu da açıkladı:

> **"İnsan türü hayvan cinsinden olup, ancak yaratıcı yön anı şol fikr ile ayırtlı eylemiştir, ki insanı hayvandan ayırt eden şey sırf: geçim işini (emr'i maâş) üretmesi, ve kendi cinsinden olanlarla yardımlaşması, ve bunun için gereken sosyal, insancıl topluluğu, ve sonunu iyileştirmeye yararlı fikir olmağla... sanayi bu fikirden çıkagelir."**[132]

İnsanın hayvandan farkı: yalnız düşünmesi değil, özellikle öteki insanları ve yarınını da düşünmesi, ilerletmesi, iyileştirmesi ve önünde sonunda düşünceyi sanayi ve üretim emrinde kullanması, insanlarla yardımlaşması… bir sözle **sosyal hayvan** olmasıdır.

Burada "fikir" mi önemlidir, "madde" mi?

İbni Haldun, insanı sosyalleştirmekle, o soyut meseleyi kapı dışarı etmiştir. Toplum Tarihinde objektif ve somut gözetim, ona Marksizmden beş yüz yıl önce **"Ekonomik determinizm"**i buldurmuştur:

---

131 İbni Haldun, Mukaddime, s. 18.

132 İbni Haldun, age., s. 19-20.

"Ammâ, der, **Doğuluların Batılılardan erdemli ve üstün olmalarının doğru nedeni, ancak uygarlık törenlerinden insanın aklına parlaklık gelmesi ve bilincinde zekâ aydınlıklarının olmasıdır. Nitekim, endüstri konusunda bildirdik ve şimdi dahi ayrıntılayıp inceleriz, şöyle ki: gerek geçinim ve barınım işinde, gerekse din ve dünya işlerinde ve yapılanlarla edilenlerde ve başka durumlarda ve göreneklerde uygar ulusların bir takım metotları ve töreleri vardır ki, bütün özel davranışlarında onlara uyarak, onları iş prensibi (düstur'ül amel) tutarlar ve bütün hareketlerinde ve duruşlarında onları, ötesine geçilmez sınır ve hudut sayarak, ilerûsüne aşıp geçmezler. Bununla birlikte, bu töreler ve törenler (görgü ve kurallar) çağdan çağa, dededen toruna gelen ve sırasıyla öğrenilen sanayi kabilindendir. Bütün endüstriler zihni bilemekle, Bilinçte (Nefs'i Nâtıka'da) bir etki bırağır, ki o etki Bilince bir yeni düşünüş ve yaman zeyreklik (keskin zekâ) kazandırarak, anınla Bilinç bir başka sanatı kolayca alıp kabul etmekle, ve akıl dahi bilimi ve öğrenimi çarçabuk kavramaya yatkın ve elverişli olur."**[133]

Böylece sanayi zekâyı, zekâ da sanayii karşılıklı diyalektik etki-tepki yoluyla geliştirerek, metafiziğin "Tavuk mu yumurtadan çıkar, yumurta mı tavuktan" saçmasını bir yana atar. Ontoloji çıkmazı olağanüstü pratik çözümünü bulur:

"Bilimlerin öğrenimi, açıklamış olduğumuz üzere endüstri (sanayi) kabilindendir... bir Kentte endüstrinin çokluğu, ol Kentteki bayındırlığın çokluğuna göre olur ve bayındırlık ve uygarlığın eklerinden olan prosperite ve yararlanma (terefüh ve tene'üm) problemi dahi geçim işi üzerinden artı (zâid, fazlalık) bir keyfiyet olduğundan, üreyip olması ve ilerlemesi endüstrinin ve öğretimin olgunluğa ermesine bağlı olup, her nerede yerleşme ve uygarlaşma ilerler ve güzelleşme-süslenme problemi (dâiyye'i tecemmül) ortaya çıkarsa, ana göre sanayi dahi çoğalmış olur. Bundan dolayı, her ne vakit ki bir milletin işleri ve güçleri geçim ve yönetim işlerinden artık (fazla) kalırsa, (orada) geçinme işinden daha çok insana yaraşır olan bilimler ve endüstriler ve öğretime ol vakit (insanlar) eğgin ve girişkin (mütesarrıf) olurlar."[134]

Bir de bizim en dâhi geçinenlerimizin yüz yıldır, elli yıldır "Maarif" ile dünya kurma kuruntularımız gözönüne getirilsin. Günümüze 500 yıl geriden bile bakmayı öğrenemediğimiz kendiliğinden anlaşılır. İbni Haldun, maddesiz anlam, endüstrisiz öğrenim olamayacağına örnek de verir:

"Şurası bilinmelidir ki, Batı (Mağrip) toprağında İslâm Devletinin bozulmasından dolayı, genel olarak endüstriye eksilme ve yitme geldi-

---

133 İbni Haldun, age., s. 24.

134 İbni Haldun, age, s. 25.

ğinden bilimlerin ve tekniğin öğretim dayanağı dahi Batılılardan kopma kertesine yaklaşmıştır."[135]

Sanayi üretimine dayalı ekonomi temeli ile, bütün öteki: geçim, bayındırlık, bilim, meşhur "Maârif", barınım, güzel sanatlar; süs ve din, ve dünya işleri arasında bundan canlı karşılıklı bağıntı kurulabilir miydi? İslâm Medeniyeti'nin Marksı, geçim kaygısına boğulmuşun bilgi edinemeyeceğini de örnekliyordu:

"Düşman istilâsı nedeniyle günden güne Endülüs'te İslâm Kentlerinin, prosperiteleri ve bayındırlıkları azalarak, yalnız deniz kıyılarında biraz yerler kaldı. Onların ahalisi dahi yönetim ve geçim işinden baş kaldıramadıklarından, çokluk başka şey düşünemez oldular."[136]

Bu metotla Tarihe bakan İbni Haldun, orada Hümanizmanın en gerçeğini, insanların eşit doğduklarını, bilimde gerileyişin: ekonomik ve sosyal gerileyişten geldiğini haykırırca anlatır:

"Bayağı kimseler (avâm'i nâs), bunu (Batı-Doğu farkını) görünce insanlığın biricik olan gerçekliğinde farklılıktan ötürü oluştan ve yaratılıştan bir şey sanırlar."[137]

Batı Uygarlığı 500 yıl sonra, yukarıdaki kanıları ve prensipleri şöyle belirtecektir:

"Her türlü insancıl varlığın, dolayısı ile de her türlü Tarihin ilk prensibi, insanların "Tarihi yapa"bilmeleri için, yaşayabilmeleri gerektir, ilkesine varır. Yaşamak için: yiyecek, içecek, giyecek, barınacak ve daha başka şeyler gerektir. Demek, birinci Tarih olayı: o ihtiyaçları giderme araçlarını üretmektir, maddî hayatın tâ kendisini üretmektir; hem bu sahiden tarihsel bir olaydır, her türlü Tarihin temelli şartıdır ve bu Tarih olayı, binlerce yıldan beri olduğu gibi henüz bugün de, sırf insanların yaşamaya devam edebilmeleri için, günü gününe, saati saatine yerine getirmeye mecbur bulundukları temel şarttır…

"İkinci olay şudur: birinci ihtiyaç daha giderilir giderilmez -giderilmenin tâ kendisi ve daha önceden edinilmiş giderme aleti- yeni ihtiyaçlara kapı açar…

"Üçüncü şart şudur ki... kendi yaşamalarını her gün yenileştiren insanlar başka insanları yapmaya, üremeye başlarlar: bu, kadınla erkek arasındaki, ana babalarla çocuklar arasındaki ilişkidir, (tarihsel anlamıyla) ailedir."

---

135 İbni Haldun, age., s. 20.

136 İbni Haldun, age., s. 23.

137 İbni Haldun, age., s. 25.

"II- Gerek üreme (nüfus çoğalması), gerek üretim (istihsâl) gelişigüzel tek kişilerin, gelişigüzel üreyip türemeleri ve canlarının istediği gibi *"Tarih yapmaları"* değildir. Her kişinin kendinden önce kurulu düzen ve araçlar ve şartlar içinde, gene belli (muayyen), düzenli (sebep-sonuç kanunlu) davranışları Tarihi yaratır.

"İnsanlar, hayvanlardan: bilinçle, dinle, ne ile istenirse onunla ayırt edilebilirler. İnsanların kendilerine gelince, onlar: kendi geçim (var oluş) şartlarını kendileri üretmeye başlar başlamaz, kendilerini hayvanlardan ayırmaya başlamışlardır: işte bu insanların cismâni (bedensel) örgütlerini şartlandıran bir adımdır. İnsanlar kendi geçim şartlarını kendileri üretmekle, doğrudan doğruya kendi maddî hayatlarını üretirler,

"Bu üretim yordamı (üretim tarzı) basitçe, yani tekkişilerin (fertlerin) fizik var oluşlarının, maddî geçimlerinin üretimi anlamında gözden geçirilecek şey değildir. O daha çok, bu tekkişilerin faaliyetlerinin bir muayyen tarzıdır, hayati gösterisi olan bir belirli yordamdır. Tekkişileri deyimlendiren, tarif eden şey, onların bu yaşamsal gösterileridir. Demek bu gösteriler, üretimle olduğu kadar, üretimin niteliği, doğası ile de, üretim yordamı (üretim tarzı) ile de bir arada (hemzaman) bulunur. Demek tekkişiler, üretimlerinin maddesel şartlarına uyguludurlar.

"Yaşamanın, kişice yaşamanın emek içinde üretimi, ve başkasının yaşamasının döl yetiştirme içinde üretimi çift bir ilişki gibi göze çarpar: bir yandan doğal, öte yandan sosyal bir ilişkidir o... Bundan çıkan sonuca göre: bir üretim yordamı, yahut belli bir sanayi seviyesi: Kollektif Aksiyon tarzı, veya belli bir sosyal seviye ile ortak bulunur. Kollektif Aksiyon tarzının kendisi de "bir üretici güç"tür. İnsanın erişebildiği üretici güçlerin tutarı, toplumsal durumu şartlandırır. Demek, insanlık Tarihi her zaman: endüstrinin (sanayinin) ve değişimin (mübadelenin) Tarihi ile bağ güdülerek incelenmeli, etüt edilmelidir."[138]

İbni Haldun:

"Geçim yordamında, barınımda, dinde, dünyada; işlerde ve eylemlerde, öteki durum ve göreneklerde bir dizi metotlar ve kurallar vardır ki, her işte onlara emek ilkesi olarak uyulur; ve dururken, kımıldarken onlar, ötesine geçilemez sınır sayılır. Çağdan çağa, atalardan torunlara gelen o görgü ve kurallar, sırasıyla öğrenilen sanayi (endüstri) gibidir. Tüm düzenli endüstriler, kafayı bilemekle, insan bilincine (nefs'i nâtıkaya) yeni düşünmeler ve zekâya yamanlık edindirir."[139]

derken bunları anlatmıştır…

---

138 Marks-Engels, Die Deutsche İdeologie, s. 10, 17, 18, 19.

139 İbni Haldun, Mukaddime.

Nitekim:

> **"Şimdiye dek Tarihçiler, maddî üretimin gelişimini, dolayısıyla da bütün sosyal yaşayışın, neticede bütün gerçek Tarihin temellerini ne kadar az tanımış olurlarsa olsunlar, hiç değilse Tarihöncesini, özellikle Tarih araştırmalarından çok, aygıtların (aletlerin) ve silahların maddesine göre bilimsel araştırmalara dayanarak taş, tunç ve demir çağı olarak böldüler."**[140]

Böylece, kişinin rolü, gittikçe toplumun içinde erir. Kişinin en yüceltimli (sublimé) **"Ruh"**u da, en alçaltımlı **"Bilinçaltı"** da: kişinin beyin aynasına çarpmış Toplum ilişkilerinin fantasmagorik [hayalî, sanal] görünüşlerinden başka hiçbir şeyi göstermez. En kişice **"kapris"** veya **"ilham"** yahut **"mucize"** gibi görünen olaylar, büyük Toplum kanunlarının küçük kişi katında yüze vuran, elle tutulur derme çatma veya sistemli sonuçlarından başka bir şey değildir.

---

[140] Marks-Engels, Die Deutsche İdeologie, s. 35.

İkinci Kitap

SOYUT GEÇİŞ

Bölüm: IV

BARBARLIKTAN MEDENİYETE KLASİK GEÇİŞ

A- CİNSEL YASAK VE TOPLUM

Toplum içinde ilk yasak, cinsel ilişkiler üzerine konmuştur. Bu yasak, Tarihöncesinin sosyal hayatında tasavvur edilemeyecek ölçüde büyük ve geniş sonuçlar yaratmıştır. Toplumun bütün üstyapısında insanı insan yapan bu yasaktır denilebilir. **Totem** ve **Tabu** gelişirken, insanın içinde: bir bilinen **Bilinç**, bir de bilinmez **Enkonsiyan** (bilinçaltı) ikiliği ve tezadı yaratarak her türlü **Yüceltim** (Sublimation)lere imkân verir. **"Psikoloji"** dediğimiz şey, bu sosyal yasağın yaratığıdır. Dinlerden, güzel sanatlara kadar bütün ülkücülüklerin kaynağı da budur. Bilinçdışı, bilince rağmen en gerçek etki-tepki yapan mekanizmaların başında gene bu yasak gelir. Bu kadarla da kalmaz. Bütün o yasakların toplum emrine verdiği sosyalize yüceltimler, Toplum'dan kaynak almış dinamizmlerle kişi içine işleyip, kişiyi insanlaştırırlar.

Asıl buradaki konumuz, cinsel yasağın (doğrudan doğruya kişi kaderini de belirlendiren), Toplum içinde yarattığı gelişim ve örgütlenme şekilleridir. Cinsel yasakların en dolaysız, sosyal sonuçları: **Aile şekilleri** ile **Sosyal örgütlenmelerdir**. Aile şekilleri ekonomik temel ve sosyal gelişim basamakları ile en sıkı ilişkili bulunmasına rağmen, o kadar elâstikî müesseselerdir ki, Tarihöncesindeki ve Tarihteki Toplum şekillerinin şu veya bu sınırları içinde kesin olarak hapsedilemezler. O yüzden sanki ekonomi ve Tarihten bağımsızmış gibi bir evolüsyon [evrim] gösterirler.

Oysa bu görünüştür. Üstyapı ilişkilerinin çoğu için de aynı elâstikiyet öne sürülebilir. Hattâ ekonomik ilişkiler bile, sosyoloji soyutlamasında göründükleri kadar Tarihte: biri yok olmadan öbürü sahneye çıkmaz değildirler. Sosyalist bir ülkede yalnız kapitalist elemanlar değil, kapitalizm öncesi bezirgân ilişki elemanlarının da, hattâ bezirgânlık öncesi kapalı "Doğal ekonomi" elemanlarının da bulunması onu gösterir.

Buna karşılık, aile şekilleri: Tarihöncesi toplumunun en önemli sosyal örgütlenmelerinin öbür yüzüdür. Daha doğrusu, aynı sebep (cinsel yasak), **kişi** hayatı için Aile biçimini, sosyal hayat için **Kan** (Gens) örgütünü ge-

rektirmiştir. Bizi burada özellikle ilgilendiren Kan örgütünü kavramak için onun ikiz kardeşi **Aile** biçimleri üzerine birkaç söz edilmelidir.

Aile şekilleri, her çocuğa ezberlettiğimiz Âdem-Havva fıkralarından beri söylenir. Fakat, Kutsal kitapların bütün yazdıkları, ya düşünülmeden ezberlenir, yahut gene düşünülmeden masal sayılıp geçilirdi. Derken Bachofen (1861), **Ana hukuku**nu, yani: Babahanlık (patriyarkalizm) çağından önce bir **Anahanlık (matriyarkalizm)** çağı, bir "Kadınlar saltanatı" (gynécocratie) çağı bulunduğunu Antika Grek edebiyatında buldu. Morgan (1871-1877) ilk **aile** ve **Kan** (Gens) örgütleri yoluyla bütün **Tarihöncesi** gerçeklerini aydınlattı. O zaman eski, Âdem, İbrahim, Lût fıkralarının her toplumda görülmüş olaylar olduğu anlaşıldı.

Bugün Tıp bilimi, yakın akraba arasındaki evlenmelerin, çok defa cılız (dejenere) döl yetiştirdiğini (kapalı Yahudi ve hükümdar ailelerindeki örnekleriyle) ispat etmiş bulunuyor. İlk insanın işlek zekâsı da bunu sezmekte gecikmemiş. Sağlam nesil yetiştirmek için, evlenme yasaklarını gittikçe sıklaştırmış. Onun için, Morgan'ın deyimiyle cinsel yasaklar:

> **"Doğal arınım (La sélection naturelle) prensibinin tesir ediş tarzını gösteren mükemmel bir örnektir."**[141]

Bu doğal arınım prensibi, Tarihöncesinden beri başlıca 4 çeşit aile biçimini ortaya çıkarmakta, ekonomi sebepleriyle işbirliği yapmıştır:

l- Kandaş aile,
2- Ortaklı aile,
3- Sendiyazmik aile,
4- Tekkarılı aile.

B- AİLE ŞEKİLLERİ

İlk "horde" halinde yaşayan insan varlıkları için, hiçbir cinsel sınırlanmanın olmadığı en eski kutsal kitaplardan öğreniliyor. Tevrat şunları yazıyor:

> **"Lût, bir mağarada kendisi ve iki kızıyla barındı. Büyük kız, küçük kız kardeşine dedi: "Babamız ihtiyar ve bu bölgede her memleket âdeti üzre bize doğru gelecek hiçbir erkek yok... Kızlar o gece babalarına şarap içirdiler ve büyük kız babasıyla yatmaya gitti... Ertesi gün, gece, babalarına şarap içirdiler ve küçük kız, babasıyla yatmaya gitti... Lût'un her iki kızı da babalarından gebe kaldılar."**[142]

---

141 Friedrich Engels, L'Origine de la Famille de la Proprete Privée et de L'Etat, s. 26.

142 La Saint Bible (Kutsal Kitap: Tevrat ve İncil), Par Le Second, 1962, Paris, Tevrat, Genese (Tekvin, Yaratılış), Bap 19-30, 31, 33, 35, 36.

Gerçi Tevrat İbranîlerin en keskin Babahanlık günlerinde, mutlak tekkarılı **(monogam)** aile biçimini yaşadıkları günlerde **yazıya** geçmiş geleneklerdir. Onun için kızlara: **"Babamızın soyunu korumak maksadı"** ile kendilerini savunma fırsatı veriyor; baba için de: **"Lût, kızın, ne zaman yattığını, ne zaman kalktığını fark etmedi"** gibi bir **"gıyap kararı"** çıkarıyor. Fakat olay ister bir yanlı, ister iki yanlı olsun: Lût zamanı, dünyaya getirenlerle dünyaya gelenler arasında cinsel birleşmenin olağan şey bulunduğuna kutsal bir belgedir.

Kandaş Aile (La Famille Consanguine):

Lût zamanında henüz kalkmamış görünen ebeveynle çocuklar arasındaki cinsel ilişki, sonra kesin olarak yasaklanıyor.

> **"Burada, evlenecek gruplar nesillere göre ayrılmışlardır. Aile sınırları içinde bütün dedelerle nineler aralarında karı-kocadırlar. Onların çocukları da, yani babalarla analar da tıpkı öyle karı-kocadırlar. Anababaların çocukları da gene öyle, üçüncü bir ortak evlenme kuşağı oluşturacaklardır."**[143]
>
> **"Davud'un oğlu Absalom'un, güzel ve Tamar adında bir kız kardeşi vardı. Ve Davud'un oğlu Amnon onu sevdi... (Amnon) "kızkardeşim gel, benimle yat"** dedi. (Kızın karşılığı) **"Şimdi, rica ederim, krala söyle ve o benim senin olmama karşı koymayacaktır".** (Amnon yattığı kızkardeşini sonra kovunca) **"Kardeşi Absalom kıza dedi: "Kardeşin Amnon seninle mi yattı? Şimdi, kız kardeşim, sus, o senin kardeşindir; bu işe o kadar çok gönüllenme."**[144]

İslâm geleneğinde Havva, her karında bir kız, bir erkek doğurdu: ve bu kardeşler birbiriyle evlendiler.

Ortaklı aile (La Famille Punaluenne):

> **"Örgütün birinci ilerlemesi ebeveynle çocukları karşılıklı cinsel alışverişin dışında tutmaktan ibaretti; ikinci ilerleme, erkek kardeşlerle kız kardeşleri hariç tutmaktan ibaret kaldı. Bu ilerleyiş, ilgililerin pek büyük yaş eşitlikleri yüzünden son derece daha önemli idi, ama birincisinden daha güçtü de; kademeli olarak, belki bir rahimden gelme (yani ana tarafından, kardeş-kız kardeşleri cinsel alışveriş dışında bırakmakla başladı."** [145]

---

143 F. Engels, L'Origine de la Famille de la Proprete Privée et de L'Etat, s. 24.

144 Tevrat, II. Samuel, Bap 13-1, 11, 13, 20.

145 F. Engels, age., s. 26.

İbrahim Aleyhisselâm, Mısır'da Firavun'a ve Mısır dönüşü Guerar'da Abimélec'e karısı Sara'yı hep **"Kız kardeşim"** diyerek tanıttı ve yatmaya bıraktı.

> **"*Abimélec Abraham'a dedi:* "Böyle davranmaktan (kız kardeşim demekten) maksadın neydi?" *Abraham karşılık verdi:* "Bu memlekette şüphesiz hiç Allah korkusu yok, karım yüzünden beni öldürürler, *(demiştim,)* kendi kendime; ondan başka, şurası muhakkak ki, Sara benim kız kardeşimdir, babamın kızıdır; yalnız anamın kızı değildir ve benim karım olmuştur."[146]**

Demek **Anahukuku** yürür.

> **"Babasının kızı, yahut anasının kızı olan kız kardeşiyle yatana lanet olsun."** yasağı bundandır.[147]

Filistin'de evlenmek isteyen ve kız bulmak için tâ Irak ülkesindeki akrabalarını arayan:

> **"Yakup, yola çıktı ve Doğu oğullarının ülkesine gitti."** Orada rastladığı Raşel'i hemen sevdi. Onu almak için kaynata akrabası Laban'a 7 yıl bedavaya çalıştı. En son **"akşam Laban kızı Lea'yı alıp Yakub'a doğru götürdü. Yakup kıza yaklaştı. Ertesi sabah ne görsün? Bu Lea imiş"** (Tevrat doğru bulmadığı evlenmeleri inkâr edeceğine, gece ile özürlüyor, H. K.) **O zaman Yakup, Laban'a dedi: "Senin yanında Raşel için hizmet etmedim mi?" "Laban dedi (…): Haftayı bu kızla geçir. (…) Yakup öyle yaptı. Haftayı Lea ile bitirdi; sonra Laban ona karı olarak kızı Raşel'i verdi."** [148]

> **"Biraderler bir arada otururlarken, içlerinden biri oğul bırakmaksızın öldü mü, ölenin karısı asla dışarıda bir ecnebi erkekle evlenmeyecektir. Fakat, kayınbiraderleri ona doğru gidecektir, onu kendisine karı yapacak ve kayınbirader olarak onunla evlenecektir. Kadından ilk doğan çocuk, ölen biraderin halefi olacaktır ve onun adını taşıyacaktır, ki o ad İsrail'den silinmemiş olsun. Eğer bu adam yengesini almak istemezse, kadın kadîm-yaşlılara doğru kapıya çıkarak, diyecektir: "Kayınbiraderim İsrail'de kardeşinin adını kalkındırmayı reddediyor. Kayınbiraderlik hakkını kullanarak benimle evlenmek istemiyor." Şehrin kadîm-yaşlıları herifi çağırıp, kendisiyle konuşacaklar. Adam direnip derse ki: "Ben bu kadını almak istemiyorum", o zaman yengesi kadîm-yaşlılar önünde kayınbiraderine yaklaşıp, adamın ayağındaki pabucunu çıkaracak ve adamın yüzüne tükürecektir. Ve söz alarak**

---

146 Tevrat, Genese, Bap 20-10, 11, 12.

147 Tevrat, Deutéronome (Tesniye, Yasanın Tekrarı) Benedictions et maleections, s.27-22.

148 Tevrat, Genese, Bap 29-1, 23, 25, 27, 28.

diyecektir ki: "Kardeşinin evini kalkındırmak istemeyen adama böyle yapılır." Ve adamın evine İsrail'de Pabuçsuzun evi denilecektir."[149]

Sendiyazmik aile (La Famille syndyasmique):
[İkibaşlı aile (La famille appariée)]

"Erkeğin karıları arasında (henüz hiç de "favorite: gözde karısı" denmez) başlıca [bir] **karısı vardır... Grup olarak evlenme üzerine, bunu bazen kuralsız bir kadınlar ortaklığı, bazen keyfi bir zina gibi gören misyonerlerin içine düştükleri karışıklıklarda, bu şartların az rolü olmamıştır. Fakat, *Kan (Gens)* geliştikçe ve "birader" ile "kızkardeş" sınıfları boyuna daha çok kalabalıklaştıkça, sendiyazmik çeşidinden birleşmeler gittikçe daha çok kuvvetlenmiş olmalıdır."**[150]

Bu tip aile biçimi, evlenme ve boşanmanın olağanüstü basitleştirilmiş, kolay bulunduğu İslâm evlenmesine pek yaklaşır. Nitekim Kur'an, boşanma için yalnız bir "iddet" (süre) koyar (en çok üç ay). Boşanma sözcüğünün karşılığı **"Talâak"** sadece **"el çekme"** anlamına gelir. Yoksa kadının kapı dışarı edilmesi mutlak surette yasak edilir:

"Ey Peygamber, kadınları boşarsanız, iddetinde boşayın... Onları sakın evlerinden çıkartmayın *"Lâ tuhricûhünne min büyutihünne"* (Surei Talâak). *(Nedense İzmirli İsmail Hakkı Bey* "Türkçe Kur'anı Kerim Tercümesi" *metnine* "iddetleri bitmeden *onları evden çıkartmayın" diye aslında bulunmayan bir katkı yapar. Bu Tanrı sözünü açıkça tahriftir.)[151]

Kur'anın inceliği orasındadır: kadın erkek ayrılabilirler, kadın **"evinden"** çıkarılamaz! Kendisinden **el çekildikten** sonra bile, evinden çıkarılmayan kadın: ancak sendiyazmik aile içindeki kadar yüksek hürlük ve saygı gören kadın olabilir.

Tekkarılı aile (La Famille monogamique)

"Barbarlığın Orta ve Yukarı konakları arasında sınır hizmetini gören zamanlarda, monogamik aile sendiyazmik aileden doğar; tekkarılı ailenin kesin zaferi: başlayan medeniyetin karakteristik alâmetlerinden biridir. Tekkarılı aile; bilhassa itiraz götürmez bir babalıktan çocuklar dünyaya getirmek gayesiyle kurulmuş bulunan erkeğin hâkimiyeti üzerine temel atar. Öyle bir babalık ısrarla istenir: çünkü, çocukların

---

149 Tevrat, Deutéronome, s. 25-5-10.

150 F. Engels, age., s. 38.

151 İ. Hakkı, Türkçe Kur'an-ı Kerim tercümesi, İst. 1932, s. 841.

doğrudan doğruya mirasçı sıfatıyla bir gün baba servetine sahip çıkmaları gerekmiştir. Tekkarılı ailenin sendiyazmik aileden farkı, monogamik ailede çok daha büyük nikâh bağı sağlamlığı bulunması ve o bağın iki taraf arzusu ile çözülememesidir."[152]

C- "KAN"

Aile biçimleri gibi **Kan (Gens)** adını alan Tarihöncesi kurumu da, cinsel yasağın yaratığıdır.

Morgan der ki:

"*Kan*'lar (Gentes) arasında yapılan evlenmeler, bedence ve moralce daha güçlü bir ırk meydana getiriyordu; ilerleme halinde olan iki kabile birbirlerine katışıyorlardı ve doğal olarak yeni kafalar ve yeni tipler iki kabilenin melekelerini, yeteneklerini içine alıncaya değin genişliyorlardı."[153]

"Morgan'ın genel olarak bu kandaş grupları deyimlendirmek için kullandığı Latince Gens kelimesi, Grekçede aynı anlama gelen *Genos* kelimesi gibi, Aryence (dillerin hepsinde) ortaklaşa bulunan *GAN* kökünden gelir. (Kural olarak Cermencede *K* harfi, Aryence *G* harfinin yerini tutarak *Kan* olur.) Anlamı: dünyaya getirmektir. *Gens*, *Genos*, Sanskritçede *Djanas*, Gotça (yukarıki kurala göre) *Kuni*, eski kuzeyli ve Anglo-sakson dilinde *Kyn*, İngilizce *Kin*, Orta Yukarı Almanca *Künne*, hep aynı akrabalığı, bir nesilden gelmeyi deyimlendirir. Fakat Latincede *Gens*, Grekçede *Genos* sözcükleri özellikle ortak bir nesilden (kabilenin ortak babasından) gelmekle övünen ve bazı sosyal ve dinsel müesseselerle özel bir topluluk halinde birleşmiş bulunan bir grup (insan) için kullanılıyor; bununla birlikte bu topluluğun aslı ve niteliği, şimdiye değin bütün Tarihçilerimiz için karanlık kalıyordu."[154]

Kan müessesesinin, insanlık -hiç değilse Vahşet sonrası insanlığı- kadar eski olduğu, yalnız Aryenlerde değil, öteki Semit ve Yafetik uluslarda da aşağı yukarı aynı fonetikle yaşamış olmasından anlaşılabilir. Arapçanın **"Cins"** sözcüğü Sanskritçenin **"Cana"**sı ve Grekçenin **"Jenos"**u ile bir gibidir. Gene Arapçadaki **"Can"** ve **"Cin"** sözcükleri de, başka kökten gelmişe benzemezler.

Sözlüğe göre:

"Cann: bir kimsedir ki hakteâlâ anı oddan (ateşten) yaratmıştır ve zürriyetine cin derler ve yılan cinsinden bir ak yılandır."

---

152 F. Engels, age., 60.

153 F. Engels, age., 39.

154 F. Engels, age., s. 95.

Böylece **Can** kelimesi, Cennette Havva ile Ademi kandıran ve bütün Yakındoğu medeniyetlerinin şafağında ziraat tanrısı ve sembolü olarak en büyük rolleri oynayan yılana kadar gider.

> **"Cinn: gizlenmek ve örtülü olmak ve evvel mânasına dahi gelür ve dahi Can oğullarından bir taifeye dahi denür ki, Âdem oğlunun gözünden örtülü olduğiyçün anlara cin derler."**[155]

Her **Kan** örgütünün öteki Kanlara karşı kapalı, **"örtülü"** kalışı düşünülürse**, Can-Cin-Cins** kelimeleri arasında bir kök bağlılığı bulunduğu çürütülemez.

Yafetik Türkçede hâlâ yaşayan **Kan** sözcüğü, Cermence "Kan"ın aynıdır. İlk oymak şeflerinin **Han** sıfatları, aslında **H** ile **K** harflerinin karışımı ile başlar. İlk Türk kabileleri içinde doğmuş **Gens-Kan** ayrılık ve örgütünden **"Hkan"** sözcüğünün geldiğini söylemek, pek aykırı sayılamaz. Onun için, biz, bu kitapta **Gens** karşılığını hemen hep **Kan** sözcüğü ile karşıladık. Ve bu kullanım, hiçbir **anlam** karışıklığı yapmadı.

Yalnız, Greklerde de, Latinlerde de, Cermenlerde de, Türklerde de **(Gens-Genos-Kan-Han)** kelimeleri, toplumda Anahanlığın (ana hukukunun) alt edilip **Babahanlığın** üstün geldiği çağlardaki kullanımı ile Tarihe geçmiş bulunuyor. Onun için **Kan** sözcüğü, erkeğin tekelinde, baba cihetinden akrabalık işareti gibi görünür. Oysa, **Kan**'ın ilk şekli ve anlamı **ana tarafından akrabalık** aslını belirtir.

> **"Vakaların büyük çoğunluğu için Gens kurumu, doğrudan doğruya Ortaklı (Punalua) aileden çıkmış görünür."**[156]
>
> **"Daha yukarıda, ORTAKLI aileyi konu ederken, bir *KAN*'ın ilkel terkibinde neyin bulunduğunu görmüştük. *KAN*'ın içinde ORTAK evlenme yoluyla ve o biçim evlenme içinde ister istemez hüküm süren fikirlere göre, *KAN*'ı teşkil eden bütün şahıslar aynı muayyen kabile anasının, yani *KAN* kurucusunun nesli olurlar.**
>
> **"O biçim ailede babalık belirsiz kaldığından, yalnız kadından doğmuş çocuklar hesap edilir. Erkek kardeşler kızkardeşlerle evlendiklerinden, o yabancı kadınlardan doğmuş çocuklar, ana hukuku dolayısıyla, *KAN*'ın dışına düşerler. Demek *KAN* grubunun içinde her kuşaktan ancak kızların nesilleri kalır: oğulların nesilleri, analarının *Kan*'larına geçerler."**[157]

---

155 Mustafa Bin Şemsüddin el-Karahisarî, Ahteri-i Kebir, 272.

156 F. Engels, age., s. 30.

157 F. Engels, age., s. 95, 96.

D- AŞAĞI BARBARLIK KONAĞI

"Bir kabile, birçok Kan'lara, çoğu ikiye bölünür; bu ilkel *Kan'*lar, nüfuslarının sayısı arttıkça, her biri birçok (yavru) kız *Kan'*lara bölünürler, onlarla kıyaslanınca *Ana-Kan'*ın rolü *Fratri* (phratrie: kabilenin ikinci derece bölümü) yerine geçer; Kabilenin kendisi birçok kabilelere bölünür, onların her biri içinde çoğunlukla tekrar eski *Kan'*ları buluyoruz: hiç değilse bazı hallerde, bir Konfederasyon akraba *Kan'l*arı birbirlerine yeniden bağlar. Bu basit örgüt, onu yaratan sosyal şartlara tamamıyla uygun düşer; örgütlü toplum, içinde doğabilecek her türlü çatışmayı bir düzene koymaya kabiliyetlidir. Dış ihtilâfları, Savaş halleder: Savaş, kabilenin yok edilmesiyle bitebilir, ama kullaştırılmasıyla sona eremez. Kan örgütünün hem büyüklüğünü, hem de darlığını yapan şey, onun içinde ne hâkimiyet için, ne kulluk için en ufak bir yerin bulunmamasıdır. İçeride henüz hak ile vazife arasında fark yoktur: kamu işlerine katılmak, bir kan davası gütmeye girişmek, yahut bir kompozisyonu, anlaşmayı kabul etmek, bir hak mıdır, yoksa bir vazife midir? bunu bilmek diye bir konu Yerli Amerikalı için yoktur; böyle bir konu açmak, ona: yemek, uyumak, av avlamak bir hak mıdır, vazife midir, sorusunu açmak kadar saçma görünecektir. Gene burada, kabilenin ve Kan'ın ayrıcalıklı sınıflara bölünmesi de olur şey değildir.

"(…) Ortaklaşa yapılan ve kullanılan her şey, ortak mülkiyettir: ev, bahçe, uzun pirog (kayık) gibi... Demek, uygar Topluma uygulamak için hukukçularla iktisatçıların icat ettikleri ve bugünkü kapitalist mülkiyetinin de hâlâ üzerine yaslandığı en son yalancı hukukî bahane: "Şahıs emeğinin meyvesi olan mülkiyet" formülü burada (İlkel Sosyalizmde), ve yalnız orada henüz bir değer taşır."[158]

E- AŞAĞI BARBAR HAYATI: ANAHAN

"*Kan,* vahşet halinin orta konağında doğdu, yukarı konağında gelişti, elimizdeki bilgi kaynaklarının elverdiği ölçüde bildiğimize göre, gelişiminin doruğuna Barbarlığın aşağı konağında erişti. Onun için biz, bu gelişim konağından başlamalıyız."[159]

Bu, VAHŞET denilen çağı, insanlığın fosiller berisinde yaşamadığı doğrudur. **Kan** örgütü içinde yaşayan Aşağı Barbarlık Konağının ekonomi temeli şöyledir:

"Nüfus son derece seyrektir; nispeten sık olduğu yer, ancak kabile merkezidir: bu yerin çevresinde gepgeniş daireler halinde av arazisi yayılır, sonra onu öteki kabilelerden ayıran koruyucu tarafsız orman

158 F. Engels, age., s. 205, 206.

159 F. Engels, age., s. 204.

gelir. İşbölümü mutlak surette kendiliğinden (spontanee)dir; yalnız iki cins arasında işbölümü vardır. Erkek savaş yapar, ava gider, balık tutar, beslenmek için gerekli ilk maddeyi ve bütün o işin icap ettirdiği ev eşyasını tedarik eder. Kadın, evin bakımını ele alır; besiyi ve giyimi hazırlar, yemek pişirir, iplik eğirir, dikiş diker. Her ikisi de kendi alanlarında: erkek ormanda, kadın evde efendidir. Her biri kendi yaptığı ve kullandığı aletlerin mülkiyetine sahiptir: erkek silahlarının, balık ve kara avcılığı aletlerinin, kadın ev eşyalarının sahibidir. Ev birçok kişi için, çok defa birçok aile için ortaklaşadır (Bancroft'a göre: kraliçe Charlotte adasındaki Haidahlar'da aynı çatının altında yedi yüz kişilik evler bulunur. Nootkalar'da bir kabilenin tüm insanları aynı çatı altında yaşıyordu.)"[160]

Böyle bir **"Kamu evinde"** (Sosyalist evde) iktidar, ana kadındadır. (**Anahanlık**: Matriyarkalizm):

"Sosyalist ev" demek, evin içinde kadının hâkimiyeti demektir. Hakiki babayı kesinlikle tanımak imkânsız bulunduğundan, özel bir ananın tanınması, kadınların, yani ananın yüksek itibar görmesi anlamına gelir. İlk Toplumda kadının erkeğe köle olduğunu düşünmek, 18'inci Yüzyıl filozoflarının bize aktardıkları en saçma fikirlerden biri oldu. Kadının durumu yalnız özgür değil, fakat pek itibarlı idi de."[161]

Uzun yıllar İrokua-Seneca'lar içinde misyonerlik yapan Arthur Wright anlatıyor:

"Bunların henüz eski "Uzun evler"de (birçok aileli sosyalist evlerde) oturdukları zamandaki ailelerine gelince (...) orada daima bir clan (bir Kan) egemendi, kadınlar kocalarını başka Clan'lardan (*Kan'*lardan) alıyorlardı. (...) Genel olarak evi yöneten kadın partisi idi; erzaklar orta malıydı: fakat bu ortaklaşa erzaka kendi payına düşeni getiremeyecek kadar hayta yahut beceriksiz olan kocanın veya âşığın vay idi başına gelenlere; evin içinde adamın çocuklarının sayısı veya ev içinde sahip olduğu şeylerin miktarı ne olursa olsun, (adam) her an bohçasını koltuğu altına alıp kirişi kıracak duruma sokulabilirdi. Hem sakın ola kafa tutmaya kalkışmasındı; evin içini onun dayanamayacağı kertede sıcaklık basardı. Herifin kendi klanına (Kan'ına) dönmekten yahut çok kez olduğu gibi, başka bir toplulukta yeni bir evlenme aramaktan başka yapacak bir işi kalmazdı. Klanlar (Kan'lar) içinde kadınlar, büyük iktidardılar. Başka her yerde de öyleydiler ya... İcabında tuttukları gibi, bir şefi görevinden azlederek, basit bir savaşçı safına indiriveriyorlardı."[162]

---

160 F. Engels, age., s. 205, 206.

161 F. Engels, age., s. 41.

162 F. Engels, age., Arthur Wright'tan Naklen, s. 41, 42.

F- ÖRNEK KAN ÖRGÜTÜ

"Morgan, Kan'ın en klasik şeklini, İrokua'larda ve özellikle Seneca'larda buluyor. Seneka'ların hayvan adını taşıyan *8 Kan*'ı vardır:

"l- Kurt, 2- Ayı, 3- Kaplumbağa, 4- Kunduz, 5- Geyik; 6- Çulluk, 7- Balıkçıl, 8- Doğan...

"Her *Kan* içinde şu Prensipler görenek ve gelenekleşmişti:

"1- Kan kendi sachem [şaşem]**'ini (barış zamanındaki başkanını) ve şefini (askerî kumandanını) seçer. (...) Kadın erkek herkes seçime katılır. Saşem'in *Kan* içinden seçilmesi mecburiydi. Yalnız seçilen kişi, öteki 7 *Kan* tarafından onaylanmalıydı. Onaydan sonra bütün İrokua'ların ortaklaşa Şûrası (Konseyi) tarafından resmen yerine oturtuluyordu. (...) Saşem'in *Kan* içindeki iktidarı sırf moral, babaca oluyordu. Onun hiçbir ZORLAMA (coercition) vasıtası yoktu. Ayrıca, Senekalar kabilesinin Şûra üyesi ve gene bütün Irokualarý içine alan Federasyon Şûrası'nın da üyesi idi. Askerî *şef*, Kan dışından da seçilebilir, bazen hiç seçilmeye de bilirdi. Askerî şefin ancak savaş seferlerinde verilecek emirleri olurdu.**

"2- *Kan*, kadın erkek toplantısıyla saşemini ve şefini isteyince azlederdi. Kabile Şûrası da saşemleri, hattâ *Kan*'ın dileğine karşı da olsa azledebilirdi.

"3- *Kan* üyelerinin *Kan* içinden evlenmeye hiçbir hakları yoktur. *Kan*'ı birleşik tutan temelli kural budur."

"4- Ölenlerin mülkiyeti öteki kandaşlara kalıyordu.

"5- Kandaşlar birbirlerine yardım etmeye, birbirlerini korumaya, yabancılarca yapılan bir sövmenin [sataşmanın] **öcünü almaya borçluydular. (…) *Kan* üyelerinden birisini bir yabancı öldürdü mü, üyenin *Kan*'ı bütünüyle öç almaya kalkışırdı. İlkin bir aracılık denenirdi. Öldürenin *Kan*'ı Şûra toplantısını yaparak ölenin *Kan'*ına uzlaşma teklifleri, çok kere eseflerini bildirerek önemli hediyeler sunuyordu. Hediyeler kabul edilirse, mesele kapanmış olurdu. Kabul edilmezse, tecavüze uğrayan *Kan* bir veya birçok öç alıcı tayin ediyordu. Bunlar öldüreni takip edip öldürmekle görevliydiler. Öldürülünce, idam edilen kişinin *Kan'*ına hiçbir şikâyet hakkı kalmıyordu.**

"6- *Kan'*ın belirli adları veya bir seri adları vardı, ki onları kabile içinde yalnız o kullanma hakkına sahipti. Öyle ki, kişinin adı, hangi *Kan'*dan olduğunu hemen belli ediyordu. Bir kandaşın adı, hemen kandaşlık haklarını içeriyordu.

"7- *Kan,* yabancıları kendi içine kabul edebildiği gibi, bütün kabilenin içine de kabul ettirebilir. Öldürülmeyen savaş esirleri, bir *Kan* tarafından kabul edilince, bütün Senekalar kabilesine üye oluyor ve

üye olunca, *Kan* ve kabile haklarına bütünüyle sahip çıkıyordu. Kabul, kandaşların kişi olarak teklifi üzerine, yabancıyı kardeş veya kızkardeş diye kabul etmiş olan kimselerin, yabancıyı evlât olarak kabul etmiş kadının teklifi üzerine yapılıyordu. Çok defa, tek başına kalmış, olağanüstü durumlarda, sayıca azalmış olan *Kan'*lar başka bir *Kan'*ın razı olması üzerine oradan gelen üyelerin yığınla kabul edilmesi şeklinde kuvvetleniyorlardı. *Kan'*a resmen kabul, tasvip edilmeyi gerektiriyordu, İrokualarda, bir *Kan'*ın içine adam kabul edilmesi, Kabile Şûrası'nın Kamu oturumunda resmen yapılıyordu, o yüzden, kabul merasimi pratikte: bir dinsel tören yapmak oluyordu.

"8- *Kan'*ların içinde özel din törenlerinin var olduğunu ispatlamak güçtür. Ama Yerlilerin dinsel törenleri az çok Kanlara bağlı oluyordu. *İrokualar'ın* yıllık altı bayramında, her *Kan'*ın saşemleri ve şefleri, görevleri icabı "İnanç savunucuları" sırasına giriyorlardı. Onların saserdotal [törensel] **görevleri bulunuyordu.**

"9- *Kan'*ın ortaklaşa bir mezarlığı vardı. (…) Baba değil, ana, çocuklarla aynı sırada gömülüyordu, İrokualar'da ölenin cenazesine ve gömülmesine herkes hep birden gidiyordu; mezarla, cenaze söylevleriyle ve başka şeylerle meşgul oluyordu.

"10- Kadın erkek hepsi aynı oy hakkına sahip bütün erişkin kandaşların demokratik toplantısı demek olan bir *Kan* Şûrası vardı. Bu Şûra saşemleri ve şefleri seçiyor ve azlediyordu. Öteki "İnanç Savunucuları" için de bu böyle idi. Şûra, bir kandaşın öldürülmesi üzerine düşecek kan diyetini (Wergeld: Fidye) yahut kan dâvâsı bedelini kararlaştırıyordu. Yabancıları *Kan'*ın içine kabul ediyordu. Kısacası, Şûra, Kan, örgütü içinde egemen iktidardı.

"Amerikan Yerlilerinde görülen tipik bir *Kan*'ın vasıfları bunlardır.

"Bütün *Kan* üyeleri, biri ötekisinin hürriyetini savunmakla görevlenmiş hür kişilerdir. Şahıs hakları bakımından eşittirler. Ne saşemler, ne şefler, hiçbir türden öncelik iddiasında bulunamazlar. Hepsi kan bağlarıyla birleşmiş kardeşçe bağlı bir topluluk oluşturuyorlardı. Hürriyet, Kardeşlik, Eşitlik, hiçbir zaman formülleştirilmemiş olmakla birlikte, *Kan'*ın temel prensipleriydi. Kendi açısından *Kan,* bütün bir sosyal sistem birliği, örgütlenmiş Yerli *Amerikan Toplumunun* temeli idi. Yerlilerdeki o bütün dünyaca tanınmış zapt edilmez bağımsızlık ruhunu ve davranış vakarını açıklayan şey budur."[163]

Kan'lardan en az 2 tanesi bir **Fratri**yi teşkil ediyordu. **"Geleneğe göre Senekalar'ın ilkel Kan'ları Ayı ile Geyik'ti. Öteki Kanlar bunlardan çıkmışlardı."** (Kan sayısı 4 veya 8 olabilirdi**.) "İrokualarda her**

163 F. Engels, age., s. 95-101.

Fratri'nin görevleri kısmen sosyal, kısmen dinseldir." Fratrinin toplu top oyunları, şasem ve şeflerden derleşik Şûrası, Savaşta ayrı bayrağı, üniforması, **barışta:** kan davası, Batılıların **médecine-lodges** dedikleri (din tarikatını andırır) **mystère**'leri (esrarlı âyinleri) vardı.

Bir araya gelmiş olan Fratriler de normal olarak 2.000 ilâ 26.000 kişi tutan kabileleri (la Tribu) oluştururlar. Her kabilenin yerleşip avlandığı bir ülkesi (Cermenler'de: orman, Süev'lerde: çöl, Cermenler'le Danimarkalılar arasında: **jarnve**, Almanlar'la İslâvlar arasında -Brandenburg kelimesinin aslı- **branibor** (koruyucu orman) adlarını alan) geniş, tarafsız bir bölge ile öteki kabilelerden ayrılır. Her kabilenin ayrı birer lehçesi, ortaklaşa din gibi mitoloji düşünceleri, törenli oyunları, dansları, kadın hatiple davet edilen Şûrası vb. vardır. 3-5 kabile birleşerek aynı ruh ve örgütle Konfederasyon kurabilirler.

> **"Ve bu *Kan* anayasası, bütün çocukça saflığı ve sadeliğiyle hayranlık uyandıran bir anayasadır. Askersiz, jandarmasız, ne polis, ne asiller sınıfı (aristokrasi) ne krallar, ne valiler, ne polis müdürleri yahut yargıçlar olmaksızın, hapishanesiz, davasız her şey yolunda gider. Bütün çekişmeler, bütün kavgalar toplulukça kestirilip attırılır: ya *Kan*, ya Kabile, ya kendi aralarında *Kan*'lar her meseleye bakarlar. Ancak en son çare olarak, pek seyrek kullanılan Kan gütme (la vendetta) araya karışır. Medeniyetteki bütün yararları ve sakıncalarıyla idam cezamız, Vendettanın medenîleştirilmiş şeklinden başka bir şey değildir. Oysa, (kandaşlar toplumu için) zamanımızdakinden çok daha fazla ortaklaşa işler vardır: ev ekonomisi bir sıra ailelerde ortaklaşadır; toprak kabilenin mülkiyetindedir; yalnız küçük bahçecikler kesin olarak evlere tahsis edilmiştir. Öyle iken hiç de bizim o geniş ve karmaşık yönetim cihazımıza ihtiyaç yoktur. Her şeyi ilgililer kararlaştırıverirler. Ve çoğu hallerde eskiden kalma bir görenek (usage: örf ve âdet) her şeyi önceden düzenleyiverir. Bu düzenin içinde ne fukara olabilir, ne muhtaç kişi: ortaklaşa ev ve *Kan* ihtiyarlara, hastalara ve savaş yaralılarına karşı mecburiyetlerini tanır. Herkes eşit ve özgürdür, kadınlar dahil. Gene kölelere de, yabancı kabileleri kullaştırmaya da hacet ve yer yoktur. 1651 yılı İrokualar, Erié'leri ve *"Tarafsız Millet"*i yendikleri vakit, onlara, eşit haklarla kendi konfederasyonları içine girmeleri teklifinde bulundular. Ancak bu teklifi reddetmeleri üzerinedir ki, yenilenler ülkelerinden kovuldular... Böylesine bir Toplumun ne erkekler, ne kadınlar yetiştirdiğini, soysuzlaşmamış Yerlilere işi düşen bütün beyazlar; bu Barbarlarda gördükleri şahsî vakar, dürüstlük, karakter gücü ve yiğitlik niteliklerine karşı duydukları hayranlıkla bize ispat ederler."[164]**

---

[164] F. Engels, age., s. 113-114.

G- ORTA BARBARLIK KONAĞI

"(…) İnsanlar Asya'da, ilkin evcilleştirilmeye, sonra yetiştirilmeye elverişli hayvanlarla karşılaştılar. Yaban sığırının dişisini yakalamak için ava gidilmek gerekti. Hayvan evcilleştirilince, hem her yıl bir dana, hem de üstelik süt veriyordu. En ileri kabilelerden bir haylisi -Aryenler, Semitler, belki hattâ Turanlılar- ilkin evcilleştirmeyi, daha sonra sırf hayvan yetiştirip muhafaza etmeyi kendilerine bellibaşlı çalışma kolu yaptılar."[165]

"Eski dünyada hayvanları evcilleştirme ve sürü hayvanı yetiştirme o zamana dek bilinmeyen bir zenginlik kaynağını geliştirdi ve yepyeni sosyal şartları yarattı."[166]

"(…) Beygir, deve, eşek, sığır, koyun; keçi ve domuz sürüleriyle birlikte çoban uluslar: Aryenler, Hindistan'ın Pencap ve Ganj vadisinde ve o zamanlar Seyhun ve Ceyhun sularıyla çok daha zengin bulunan steplerdeki Semitler de Fırat ve Dicle boylarında yer kazanıyorlardı. Öyle bir mülk edinmişlerdi ki, bu malın: her gün daha kuvvetle yeniden üremesi için, en bolca et, yağ gıdasını sunması için sadece bir gözetime ve en kabasından bazı bakımlara ihtiyacı vardı. O günden beri gıdalar elde etmek için daha önceleri kullanılan bütün araçlar arka plana atıldı. Ondan önce bir zorunluluk olan av, bundan sonra bir lüks oldu.

"Bu yeni zenginlik kime aitti? Aslında hiç şüphe yok *Kan*'a aitti. Ama sürülerin özel mülkiyeti çok daha erkenden gelişmiş olsa gerektir. Musa'nın birinci kitabı (Génèse: Tekvin) denilen eser yazarının anlattığı baba İbrahim: bir aile Topluluğunun başı olarak özel hukuk icabı kendi sürülerinin sahibi midir, yoksa bir *Kan*'ın fiilen soydan geçme başı sıfatıyla kendi sürülerinin sahibi midir, bunu kestirmek güçtür. Muhakkak olan bir şey varsa o da şudur ki, biz İbrahim'i, kelimenin modern anlamıyla bir mülkiyet sahibi saymamalıyız. Ondan başka şurası da muhakkaktır ki, dokümanlı Tarihin eşiğiyle beraber her yanda: Barbarlık sanat ürünleri, madeni ev eşyaları, lüks artikeller [mallar, avadanlık] **ve en sonunda insan davarı demek olan kölelerle aynı derecede aile şeflerinin özel mülkiyeti haline gelmiş sürüler buluyoruz.**

"Zira kölelik de bu sıra icat edilmişti (...) Aşağı Barbarlık Konağı için köle değersizdi. Nitekim o çağı yaşayan Amerika Yerlileri, Yukarı Barbarlık Konağında yapıldığından bambaşka türlü davranıyorlardı. Yenilenler ya öldürülüyor, yahut yenenlerin kabilesi içine kardeş olarak kabul ediliyordu: kadınlar evlendiriliyorlar, yahut hayatta kalmış çocuklarıyla birlikte onlar da kabileye kabul ediliyorlardı. O çağda

---

165 F. Engels, age., s. 207.

166 F. Engels, age., s. 48.

insan işgücü, kendi bakım masrafından hatırı sayılacak kadar fazla ürün getirmiyordu. Davar yetiştirmenin, madenleri işlemenin, dokumacılığın ve nihayet ziraatın Topluma girmesi üzerine iş başkalaştı. O zamana dek karı edinmek nasıl o kadar kolay bir şey iken, şimdi bir değişim değeri kazanmış ve satın alınıyorduysa, tıpkı öyle işgücü de, hele sürü artık ailenin özel mülkiyeti haline gelince, büsbütün değer kazandı. Aile üyelerinin sayısı davarınki kadar çabucak artmıyordu. Sürüye bakmak için daha fazla insan gerekiyordu. Onun için, savaş esiri hem kullanılabilirdi, hem ayrıca davar gibi döl de yetiştirebilirdi."[167]

"(…) Çoban kabileler geri kalan Barbar yığınlarından kopup ayrıldılar: *Birinci Büyük İşbölümü* oldu. Çoban kabileler yalnız daha fazla üretim yapmakla kalmadılar, öteki Barbarlardan daha başka rızıklar da ürettiler. Öteki kabilelerden üstün avantajlar: pek çok miktarda süt, et, süt ürünleri, ayrıca deri, yün, keçi kılı gibi ilk madde yığını ile birlikte çoğalan birtakım iplikler, dokumalar da elde ettiler. Böylelikle ilk defa düzenli bir değişim mümkün oldu. Bundan öteki Konaklarda yalnız rastgele değişimler olabiliyordu. Silah ve alet yapımında özel bir beceriklilik, pekâlâ gelgeç bir işbölümüne yol açabilirdi. Nitekim birçok yerlerde taş çağının son zamanlarına girecek çakmaktaşından aletler yapımını gösteren inkâr götürmez atölye kalıntıları bulundu. Ama orada becerilerini mükemmelleştiren sanatkârlar besbelli (bugün Yerli köylerindeki zanaatkarların hâlâ yaptıkları gibi), topluluğun hesabına çalışıyorlardı. Bu konakta, kabile içinde yapılmakta olagelen değişimden başka bir değişimin doğabilmesi hiç olamazdı; kabile içinde olan değişim ender görülen bir olaydı. Burada ise, tersine, *çoban kabileler* ötekilerinden bir yol ayrıldılar mıydı, başka başka kabile üyeleri arasında değişim olması için gerekli şartları ve değişimin muntazam bir müessese halinde gelişip sağlamlaşması için gereken şartları olmuş bitmiş buluruz. Başlangıçta değişim kabileden kabileye, karşılıklı olarak *Kan* şeflerinin *aracılığı* ile yapıldı; ama sürüler *özel mülkiyet* haline geçer geçmez bireysel değişim, gittikçe daha ağır basarak en sonunda biricik şekil olup çıktı."[168]

Engels'in, metot gücüyle sezdiği ve elindeki belgelere rağmen gerçeğe daha uygun olarak yorumladığı iki olay var:

l- **"Topluluğun hesabına çalışan sanatkârlar":** medeniyetin zuhurundan sonralara kadar görülmüştür.[169] Limet, birçok maden filizinin bulundukları memlekette Sümer Tapınak topluluğu adına eritilip az çok arıtıldığını tespit eder.

---

167 F. Engels, age., s. 49-50.

168 F. Engels, age., s. 207-208.

169 Henri Limet, Le travail du metal aux pays de sumer au temps de la III. C. dynastie d'Ur, Paris, 1960.

2- Daha ziyade Semit örneklerine bakarak **"kişicil değişim"**i Orta Barbarlık Konağına dek çıkarmak da acele olur. Arkeolojinin son kazıları, Medeniyet Irak'ta kurulduktan çok sonraları, (Limet'ye göre Ur krallığının III. Sülâlesine değin) **"Damgar"** Bezirgânlar henüz kişi olarak değil, Tapınak ve Topluluk adına dış ticareti yürütüyorlardı. Medeniyetten önce gibi görünen Semitlerin mülkiyet ve kişicil değişim ilişkileri yanıltıcı olabilir: Örneğin Semit göçebelerde kişicil değişim olsa bile, onlar **"saf"** değil, Irak Medeniyeti'yle Mısır Medeniyeti arasında yıllarca mekik dokumanın kaçınılmaz kıldığı bulaşık ilişkilerdir. İnsanlık ölçüsünde medeniyetten önce kişicil değişimin bulunmadığı arkeoloji belgeleri ile ispat edilmiştir. Ama medeniyetle uzun süre temaslar yapmış Orta Barbar Toplumlardaki soysuzlaşma, elbet kişi mülkiyeti gibi değişimini de yapma olarak erkenden getirebilmiştir. Semit örnekleri yalnız bunu gösterir.

Nitekim Engels'in kendisi de, başka bir yerde şunu belirtir:

"Sürüler, ne vakit ve nasıl, Kabilenin veya *Kan*'ın ortaklaşa mülkiyetinde iken tek başına aile şeflerinin mülkiyeti haline geçtiler, bu konuda şimdiye dek hiçbir şey bilmiyoruz. Ama bu olay esas itibariyle bu konakta husule gelmiş olmalıdır. O sırada, sürüler ve başka zenginliklerle birlikte aile içinde bir devrim oldu. Kazanç her zaman erkeğin işiydi. Bu işe gerekli vasıtalar erkek tarafından üretilmiş, erkeğin mülkiyeti olmuştu. Davar da, davarla değiş edilerek alınan matahlar ve köleler de erkeğin malı oluyordu. Şimdi üretimin meydana getirdiği bütün nimetler, erkeğe düşüyordu. Bunlardan kadın da erkekle birlikte yararlanıyordu. Ama bunlar üzerinde kadının bir mülkiyet payı yoktu. "Vahşi" savaşçı ile avcı, evde, kadından sonra gelen ikinci mevkii tutmakla yetinmişlerdi. "Daha mülayim" sayılan çoban, edindiği zenginlikle kuvvetlenerek, birinci mevkie doğru sivrilip kadını ikinci mevkie iteledi. Kadın, bundan şikâyet edemezdi. Aile içinde erkekle kadın arasındaki mülkiyet paylaşımını, işbölümleri düzenlenmişti. İşbölümü olduğu gibi kalmıştı, ama şimdi o ilişkilerin altını üstüne getiriyordu. Çünkü aile içindeki işbölümü başkalaşmıştı. Kadına ev içindeki ilk otoritesini sağlamış olan aynı sebep: ev işlerine katlanması sebebi, şimdi erkeğin üstünlüğünü sağlıyordu. O andan itibaren, kadının ev işi, erkeğin üretici gücü önünde yitiverdi. Erkeğin işi hep idi, kadın işi erkeğinkinin belli belirsiz bir halkası idi.

"(…) Ev içinde erkeğin fiilî otoritesi ile birlikte Erkeğin mutlak iktidarına karşı duran sonuncu engel de yıkıldı. Ana hukukunun düşmesi, baba hukukunun toplum içine sokulması, sendiyazmik aileden tek karılılığa (monogamiye) doğru geçiş ile birlikte, erkeğin mutlak iktidarı sağlamlaştırılıp ezelîleştirildi. Bu durum, eski kandaşlık düzeni içinde de bir yırtılıp kopma yaptı: özel aile, bir güç haline gelerek,

***Kan*'ın karşısına tehdit ederce dikildi."**[170]

Bu, Toplumun **ANAHANLIK** güdümünden **BABAHANLIK** güdümüne geçişi idi.

H- YUKARI BARBARLIK KONAĞI

Yukarı Barbarlık Konağında iki temelli ekonomik olay, her şeyi yeniden tersyüz etti:

l- **Ziraatın** keşfi ve onun neticesi olarak,

2- **Kentleşme** yoluyla toprak üzerinde oturukluk.

Bütün öteki üstyapı ilişkileri ister istemez Ziraat temeline göre, Kent yuvası ölçüsünde gelişecekti. Orta Barbarlık Konağının bugün burada, yarın ötede **"Hâneberduş: Evi sırtında"** göçebe gezginciliği durmuştu. Toprak, üzerinden yararlanılıp geçilecek yer değil, ölesiye savunulacak Cité (Vatan) olmuştu.

Amerika yerlilerinde, kabile topraklarından **Kan** ve ailelere ayrılmış küçük bahçecikler Ziraat değildir. Arkeolojinin en son buluşları ile de belirtildiği gibi, daha ziyade ev kadınlarının çapa ile öteberi ekmesi ve toprağın verimi geçince bırakılıp başka yerlere gidilmesi: Aşağı Barbarlık Konağının daha çok Amerika yerlilerinde görülen, ama dünyanın başka her yerinde de görülen küçük bahçıvanlık başlangıcıdır. Onun için Engels bile, bu çeşit gelgeç bahçıvanlığı Amerika yerlilerine has bir şey gibi pek saymaz:

> **"Aşağı Konaktaki Asya Barbarlarına, besbelli yabancı kalan bahçeler ekimi, daha sonraları, Orta Konakta ziraatın önde koşucusu, müjdecisi olarak fışkırdı. Turanlı yüksek yaylaların iklimi, uzun ve çetin bir kış için yem erzakı tedarik edilmedikçe çoban hayatına elverişli değildir. Onun için çayır ve hububat ekimi gerekli bir şart oldu. Karadeniz kuzeyindeki stepler için de bu böyledir. Buğday ilkin davar için üretildi ise bile, insan için de bir gıda olmakta gecikmedi. Ekilen toprak gene hâlâ bir *kabile mülkiyeti* idi: kullanım için ilkin Kan'a, daha sonra kişilere emanet edilmişti. Birtakım tasarruf[171] hakları olabilirdi, ama tasarruftan öteye geçilemezdi.**
>
> **"Bu konağın sanayi fetihleri arasına giren iki şey özellikle önemlidir. Birincisi dokuma tezgâhıdır, ikincisi maden filizlerinin eritilmesi ile madenlerin işlenmesidir. Bakır ile kalay ve ikisinin karışımı olan**

---

170 F. Engels, age., s. 207, 208, 210, 211.

171 Tasarruf: Toprağı işleyip yararlanma. (y. n.)

tunç en çok önemli olanlardı. Tunç: kullanmaya elverişli aletler ve silahlar edinilmesine elverişli olmakla birlikte, taş aygıtların yerini tutamıyordu. Bu ancak demirle mümkün oldu. Demirin ise elde edilmesi henüz bilinmiyordu. Altın ve gümüş, takıştırma ziyneti ve süslenmelerde kullanılmaya başlanmıştı. Ve bakıra, tunca nispetle yüksek bir değer kazanmaya başlamıştı bile.

"Üretimin, bütün dallarında -davar yetiştirmede, ziraatta, ev tezgâhında- çoğalması, insan işgücüne kendi geçimi için gerekenden aşırı ürünler yaratma kabiliyetini veriyordu. Bu hâl, aynı zamanda her *Kan* veya ev topluluğu yahut tekil aile üyeleri başına düşen gündelik iş miktarını da arttırıyordu. O zaman, Toplumca yeni işgüçleri edinilmek istenir oldu. Yeni işgüçlerini savaş sundu: savaş esirleri kölelere çevrildi. Birinci büyük sosyal işbölümü, işin üretirciliğini [üretkenliğini] **(prodüktivitesini) arttırdığı için ve dolayısıyla da zenginliği arttırdığı için, iş alanını yaydığı için, bütün bu tarihsel şartların tümü içinde zorunlu sonuç olarak, köleliği getirdi. Birinci büyük sosyal işbölümünden Toplumun iki sınıfa: efendilerle kölelere, sömürenlerle sömürülenlere ilk defa büyük ölçüde parçalanması doğdu."**[172]

"Ondan sonra gelen ilk adım, bizi Yukarı Barbarlık Konağına götürdü. **Bütün kültürlü uluslar hep kahramanlık çağlarıyla bu devre geçerler. *Kahramanlık çağı: kılıç* ve *demir* çağıdır, ama *demir saban* ve *demir balta* çağıdır da. Demir insanın hizmetine girmişti: demir, Tarihte devrimci rol oynayan ilk maddelerin birincisi ve en önemlisi, patatese kadar en sonuncusu demirdir. Daha yaygın orman bölgelerinin tarla olarak açılmasını, büyük satıhlar** [topraklar] **üstünde ziraatın doğuşunu demir getirdi. Çalışana, hiçbir taşın, başka hiçbir bilinir maddenin dayanamayacağı sertlikte ve keskinlikteki aleti demir sundu. Bütün bunlar azar azar** [yavaş yavaş] **oldu: ilk demir, çok defa henüz tunçtan daha kolay bükülebilirdi. O yüzden taş silah ancak yavaş yavaş ortadan yitti. Yalnız Hildebrand'ın türküsünde değil, fakat 1066 yılı Hasting'le de, taş baltalar savaşmalarda boy gösterdiler. Ama o zamandan beriye ilerleme, hiç duraklamaksızın, daha az sık kopuntularla ve daha çabuk çabuk ilerledi. Kendileri de taş ve tuğladan yapılmış evler, taş ve tuğladan yapılmış surlar, kuleler ve mazgallar içine kapanan şehir, kabilenin yahut kabileler konfederasyonunun merkez makamı haline geldi. Bu, mimarlıkta adamakıllı bir ilerleyiş idi, fakat aynı zamanda tehlikenin ve korunma ihtiyacının da aşırıca arttığına bir alâmetti. Zenginlik çarçabuk arttı. Ama bu kişi zenginliği biçimindeydi. Dokumacılık, madenleri işleme ve birbirlerinden gittikçe daha fazla ayrılan öteki zanaatlar, üretime gittikçe büyüyen bir çeşitlilik ve mükemmellik verdi. Tarım: hububattan, sebzelerden ve meyvelerden başka, bundan böyle zeytinyağı ve nasıl hazırlanacağı öğrenilen şarap**

172 F. Engels, age., s. 208, 209.

da sundu. Böylesine çeşitli bir işi artık aynı insan yürütemezdi: *İkinci büyük işbölümü* ortaya çıktı. Tezgâh Ziraattan ayrıldı. Üretimin boyuna artması ve onunla birlikte emeğin üretkenliğinin artması insan işgücünün değerini büyüttü. Bundan önceki konakta henüz doğuş halinde bulunan kölelik, şimdi sosyal sistemin esaslı bir elemanı haline geldi. Köleler basit birer yardımcı olmaktan çıktılar, düzinelercesi birden tarlalarla atölye işine sürüldü. Üretimin: Ziraat ve Tezgâh diye iki başlıca dalına parçalanması: doğrudan doğruya değişim için üretim yapmayı, bezirgân üretimini (la production marchande) ve onunla birlikte yalnız kabile içinde ve sınırları üzerinde değil, fakat artık deniz yoluyla da Ticareti doğurdu. Fakat bunların hepsi de henüz pek az gelişkindir. Kıymetli madenler egemen ve evrensel matah-para, malpara olmaya başlar. Bununla birlikte, henüz para diye basılmazlar, henüz kılık değiştirmeyle gizlenerek değil, ağırlıklarına göre değiş [tokuş] **edilirler.**

"Hür ve köle insanlar arasındaki farkın yanı başına, yeni işbölümü yüzünden ve Toplumun yeni yeni sınıflara ayrılması yüzünden, zenginlerle fakirler arasındaki fark da gelip yerleşti. Kişi olarak aile şefleri arasındaki mülkiyet farkları kadîm ev topluluğunu (bir barınakta birçok ailelerin oturmasını) eritti. Ekilebilir toprak ilkin bir süre için, daha sonra bir daha geri alınmamacasına özel ailelere tefviz olundu [dağıtıldı]**. Büsbütün özel mülkiyete geçiş, sendiyazmik** [ikibaşlı] **ailenin yavaş yavaş monogamiye geçişiyle paralel olarak gelişti. Kişi ailesi Toplumun ekonomik birimi olmaya başladı.**

"Nüfus sıklaşması, dışarıda olduğu gibi, içeride de daha sıkı bir bağlılık zorunluluğunu getirdi. Kandaş kabilelerin Konfederasyon kurmaları her yerde bir zorunluluk oldu. Çarçabuk kabilelerin birbirlerine kaynaşması, kabile topraklarının millet toprakları halinde birbirine kaynaşması gerekti. Ulusun askerî şefi: *rex, basileus, thiudans* (Arapça: *reis,* Türkçe: *başbuğ*) pek lüzumlu ve daimi bir memur haline geldi. Henüz var olmadığı yerde de halk meclisi fışkırdı. Askerî şef, şûra, halk meclisi: askerî demokrasi haline gelişmiş bulunan kandaş Toplumun temsilcileri oldular. Bu askeri demokrasiydi: çünkü bundan böyle savaş ve savaşın örgütlendirilmesi halk hayatının muntazam görevleri olmuştur. Komşuların zenginlikleri, zenginlik elde etmeyi artık hayatın biricik gayelerinden biri sayan ulusların hırsını kamçılar. Herifçioğulları Barbardırlar; onlar için çalışarak kazanmaktansa, talan etmek daha kolay ve daha şerefli görünür. Vaktiyle sırf herhangi zorbaca gaspçılığın öcünü almak için, yahut yetersizleşen bir araziyi genişletmek için yapılan savaş, şimdi yalnız talan maksadını güder ve daimi bir endüstri (sanayi) haline gelir. Yeni müstahkem şehirlerin başları ucuna dikilen tehditkâr surlar, hiç için değildirler: bu surların hendekleri içinde kandaş anayasanın mezarı ağzını açmış beklemektedir. Ve o surların kuleleri mızrak gibi uzanarak medeniyetin içine

girerler, içeride de bu böyledir. Çapul savaşları, üst ve alt askeri şeflerin kudretini yükseltir. Askerî şeflerin haleflerini aynı aile içinden seçme âdeti, yavaş yavaş, hele babahukuku ihdas edileli [kurulalı] **beri veraset şekline girer, bu veraset önce tolere edilir (öyle olsun bakalım denir), sonra talep edilir. En sonunda gasp edilir: krallığın ve irsî asaletin (babadan oğula aristokratlığın) temeli atılmıştır. Böylece, kandaş anayasanın organları, halk, *Kan,* fratri ve kabile içine işlemiş bulunan kökleri ufaktan ufağa sökülür ve tümüyle kandaş anayasa tam kendi zıddına çevrilir: vaktiyle gayesi kabilenin kendi işlerini serbestçe düzenleme örgütü iken, şimdi çapul ve komşuları baskı altında tutma örgütü olur. O gayeye uygun olarak da, örgütün bütün organizmaları halk iradesinin aletleri olmaktan çıkıp, kendi halkına karşı bağımsız ve hâkim baskı organizmaları haline girer. Ama eğer zenginliğe susayış, *Kan* üyelerini zenginlerle züğürtlere bölmemiş olsaydı, bizzat *Kan*'ın kendi göğsünde mülkiyet farkı, çıkar birliğini üyelerinin zıtlığına çevirmemiş bulunsaydı, ve köleliğin yayılması artık hayatını kendi emeği ile kazanma olayını yalnız bir köleye lâyık ve çapulculuktan daha şeref kırıcı bir iş saymaya kapı açmasaydı: *Kan* anayasasında hiçbir zaman böyle bir değişiklik olmazdı."**[173]

I- MEDENİYET

"Böylece, medeniyetin eşiğine varmış bulunuyoruz. **Medeniyet, yeni bir işbölümü ile açılır. En aşağı konakta insanlar ancak doğrudan doğruya kendi ihtiyaçları için üretim yapıyorlardı. Arada olagelen birkaç tek tük değişim ancak tesadüfen elde kalmış fazlalık üzerinden yapılıyordu. Barbarlığın Orta Konağında, çoban ulusların davarı için bir mülkiyet buluyoruz. Sürüler oldukça önem kazanır kazanmaz, bu mülkiyet, muntazam olarak şahıs ihtiyaçlarını aşan bir fazlalık sundu. Aynı zamanda çoban uluslarla geri kalmış sürüsüz kabileler arasında bir işbölümü buluyoruz. Birbiriyle yan yana var olan iki farklı üretim, bundan ileri gelir. Muntazam bir *değişim'de* bundan ileri gelir. Barbarlığın Yukarı Konağı, ziraatla tezgâh** [elişi] **arasında daha da büyük bir işbölümünü önümüze çıkarır. Doğrudan doğruya değişim için üretimi yapılan bir kısım emek ürününün boyuna artması bundan ileri gelir. Tek tek üretmenler arasındaki değişimin Toplum için hayatî bir zorunluluk düzeyine yükselmesi de bundan ileri gelir. Medeniyet, şehirle köy arasındaki zıtlığı çoğaltarak, bütün kendisinden önce var olmuş bulunan işbölümlerini sağlama bağlayıp kuvvetlendirdi. (Antika Çağda şehir köye, Ortaçağda köy şehre hâkim olabiliyordu.) Eski işbölümlerine, medeniyete özgü olan ve başlıca önemi kazanan bir üçüncü işbölümünü kattı: Artık üretimle değil, sırf ürünlerin değişimiyle uğraşan bir sınıfı: *Bezirgânları* (marchands) dünyaya getirdi. (…)**

---

[173] F. Engels, age., s. 211 -215.

"Gerçi şimdi ulaşmış bulunduğumuz ilk gelişim derecesinde, genç ticaret, henüz alnına yazılmış bulunan büyük şeylerin önsezisini taşımaz. Ama gitgide biçimlenip kendisini pek lüzumlu kılar, ki bu da ona yeter. Ticaretle birlikte madenî *para*, bastırılmış nakit (sikke) doğar. Parayla birlikte de üretici olmayan kişinin: üretmenle, [ve onun] **yaptığı üretim üzerine yeni bir hâkimiyet vasıtası doğmuş olur. Bütün öteki malları içine alan malların malı (matahların matahı): istenilince, bütün arzu edilir ve arzu edilmiş olan şeylere dönüveren tılsım bulunmuştu: *(Para)*. Onu elinde tutan, üretim dünyasının efendisi idi. Parayı herkesten önce elinde tutan kimdir? Bezirgân. Bezirgânın elindedir ki para mezhebi, paraya tapınç sigortalandı. Bezirgân, bütün malların ve mallarla birlikte bütün mal üretmenlerinin, para önünde toza toprağa bulanarak tapınçla secdeye kapanmak zorunda olduklarını belli etmek için, elinden geleni yaptı. Pratik olarak ispat etti ki, bütün öteki zenginlik şekilleri, zenginliğin olduğu gibi cisimleşmesi demek olan para önünde basit birer görünüşten başka hiçbir şey değildirler. Para, o gençlik çağında olduğu kadar, başka hiçbir zaman bir daha en ilkel hoyratlık ve yamanlık niteliğiyle kendini göstermemiştir. Parayla, mallar satın alma usulünden sonra, ödünç alma ve ödünçle birlikte faiz ve tefecilik çıkageldi. Ondan sonraki hiçbir kanun koyucusu, Atina ve Roma kanun koyucuları kadar acımaksızın ve affetmeksizin borçluyu tefeci alacaklının ayaklarına kapandırtmadı. Hem bunların ikisi de kendiliğinden, örf ve âdet, görenek hukuku olarak, ekonomi gücünden başka hiçbir zorlamaya başvurmaksızın doğdular.**

"Malca, kölece zenginliğin yanı başında, paraca servetin yanı başında, arazi mülkiyeti de kendini gösterdi. **Aslında *Kan*'ın veya kabilenin kişilere emanet ettiği toprak parselleri üzerinde tasarruf hakkı öylesine sağlama bağlanmıştı ki, bu parseller sanki soycul olarak kişilere ait olmuştu. Onun için, kişilerin son zamanlardaki çabaları her şeyden önce şu yönde gerilmişti: Kan topluluğunun o yer parselleri üzerindeki haklarından, kendileri için bir engel teşkil eden haklardan, yakayı sıyırmak!.. Engelden yakalarını kurtardılar ama hemen ardından, yeni arazi mülkiyetinden de yakayı sıyırdılar. Toprağın bütünüyle ve tamamıyla mülkiyeti, yalnız toprağa mutlak** [kısıntısız] **ve tahditsizce** [sınırsızca] **tasarruf etme** [kullanma hakkı] **melikesi** [yetkisi] **anlamına gelmiyordu; onun bir anlamı da, toprağı elden çıkarma melikesi** [yetkisi] **idi. Toprak *Kan*'ın mülkiyetinde kaldığı sürece, onun elden çıkarılma melikesi** [yetkisi] **yoktu. Ama yeni arazi mülkiyetinin sahibi, *Kan*'ın, kabilenin mümtaz** [üstün tutulmuş] **mülkiyeti demek olan engeli yıkar yıkmaz, o zamana dek kendisini toprağa çözülmezce bağlamış bulunan bağı da kopardı. Bunun ne demek olduğu, kişiye, özel arazi mülkiyetinin çağdaşı olan paranın icadıyla açıklandı. O andan itibaren toprak, satılan ve rehine konulan bir mal (bir matah) olabildi. Arazi mülkiyeti ihdas edilir edilmez, ipotek de icat edilmişti bile.**

(Atina'ya bakıla). Alüftelik (Hetairisme)[174] ve fuhuş nasıl tekkarılılığın ayak izleri üstünde yürüyorsa, tıpkı öyle, o andan beri ipotek de arazi mülkiyetinin ayak izleri üstünde yürüdü. Tamamıyla hür ve satılabilir toprak mülkiyetini görmek istemiştiniz, ha. Pekiyi, buyrun... "Bunu sen kendin istedin George Dandin!" (Molyer'in piyesinde, kendinden yüksek bir kadınla evlenen kahramanın, her sille yedikçe kendi kendisine söylediği söz; "Bunu sen istedin George Dandin, sen kendin istedin!"

"İşte böyle, ticaret yayıldıkça, para ile tefecilik, arazi mülkiyeti ile ipotek yayıldıkça, zenginlik de sayısı az bir sınıfın elinde alabildiğine çabuk derlenip toplandı ve zenginliğin yanıbaşında fakirleşme ile züğürtler yığını alabildiğine çabuk arttı: görülen en çabuk ilerleyiş buydu.

"Yeni zenginlik: asilzadeliği (babadan yerli kentli aristokratlığı), eski ırk asaleti ile daha önce kaynaşmadığı ölçüde ırk asaletini (Atina'da, Roma'da, Germenlerde) kesin olarak arka plana itti. Ve o hür insanların servetlerine göre sınıflara bölünüşü yanında, bilhassa eski Yunanistan'da köleler sayısının da muazzam bir artışı oldu. (Bütün Atina'nın en müreffeh zamanında kadın, çocuk dahil, tüm hür vatandaşlar 90.000 kişi idi. Onların yanında her iki cinsiyetten 365.000 köle ve 45.000 *metek* (sığıntı) sayılıyordu.)[175] *Köle sayısı, en parlak çağın Korint şehrinde: 460.000, Egine'de 470.000 idi: her iki halde de hür yurttaşların 10 misli!*[176] Bu kölelerin zorla çalıştırılmaları: öyle bir temeldi ki, Toplumun bütün üstyapısı onun üzerinde yükseliyordu.

***"Şimdi, bu sosyal devrimin etkisi altında Kan'ın ne olduğuna göz atalım.* Kan, kendi dışında fışkırmış yeni elemanların karşısında iktidarsız kalmıştı. Kan'ın ilk şartı, Kan veya kabile üyelerinin aynı arazi, aynı toprak üzerinde birleşip, orada yalnız kendilerinin oturmasıydı. Bu çoktan bitmişti. Her yerde Kan'lar ve kabileler birbirlerine karışmışlardı; her yerde köleler, metekler, yabancılar kenttaşlarla yan yana yaşıyorlardı. Ancak Barbarlığın Orta Konağında elde edilen durak (résidence) sabitliği, ticaretin, iş değişkenliğinin ve arazi mülkiyetindeki intikallerin şartlandırdığı oynaklık, hareketlilik ve kararsızlık yüzünden kopmuştu. Kan üyeleri, kendi ortaklaşa işlerine bakmak üzere artık toplaşamıyorlardı. Din bayramları gibi az önemli şeylerde şöyle böyle bir toplantı hakları ha var, ha yoktu. Kan'ın korunmasına çağrılı ve elverişli olduğu ihtiyaçlarla menfaatlerin yanı başında, iş ilişkilerindeki devrim ve dolayısıyla sosyal örgütteki değişiklikler yeni yeni ihtiyaçlar ve menfaatler doğurmuştu. Bu yeni ihtiyaç ve menfa-**

---

174 Alüftelik (Hetairisme): İffetsizlik, oynaklık, namussuzluk.(y. n.)

175 F. Engels, age., s. 146.

176 İtalik bölüm F. Engels'in dipnotudur. (y. n.)

atler, kadîm Kan düzenine yabancı olmakla kalsa ne iyi, bütünüyle karşı da çıkıyordu, işbölümünden kaynak almış sanat gruplarının menfaatleri, köye karşı olan şehrin özel ihtiyaçları, ısrarla birtakım yeni örgütler istiyordu. Fakat bu gruplardan her birisi en başka başka Kan'lara, fratrilere, kabilelere mensup kişilerden derlenmiştiler, içlerinde yabancılar bile vardı. Demek beklenen örgüt, kandaş anayasanın dışında, onun yanı başında ve sonra ona karşı şekillenmeliydi. Ötede, her kandaş heyetin içinde o çıkar çekişmeleri kendini hissettiriyordu. Zenginlerle züğürtlerin, tefecilerle borçluların aynı Kan ve aynı kabile içinde yaptıkları toplantıda, bu çekişme son haddini buluyordu. Buna kandaş topluluğun yabancısı bulunan yeni nüfus yığını da katılıyordu: bu yabancı nüfus, Roma'da olduğu gibi, memleket içinde ayrı bir kuvvet haline de gelebiliyordu; ayrıca da kandaş kabilelerle sınıfların arasına ufak ufak kabul edilemeyecek kadar kalabalıktılar. Bu yığına karşı kandaş topluluklar: kapalı, imtiyazlı loncalar çehresini takınıyorlardı; vaktiyle kendiliğinden oluvermiş bulunan İlkel Demokrasi berbat bir aristokrasi haline gelmişti. Tek sözle, Kan rejimi, hiçbir zıtlık tanımayan bir Toplumdan çıkmıştı ve ancak o çeşit bir Topluma uygundu. Kan'ın kamuoyu dışında hiçbir zorlama aracı yoktu. Beride ise bir Toplum ortaya çıkmıştı ki, varlığının topyekûn ekonomik şartları yüzünden: hür insanlarla köle insanlar, zengin sömürücülerle züğürt sömürülenler diye bölünmek zorunda kalmıştı. Öyle bir Toplum ki, yalnız bu zıtlıkları uzlaştıramamakla kalsa ne iyi, tersine, o zıtlıkları büsbütün son haddine vardırmaya mecburdu. Böyle bir toplum, ancak o sınıfların daimî açık güreşi içinde var olabilirdi; yahut bir üçüncü iktidarın hâkimiyeti altında var olabilirdi. O üçüncü iktidar, görünüşte çatışık sınıfların üzerinde yer alarak, kamu çatışmaları üzerine ağır basıyor ve sınıflar güreşinin olsa olsa ekonomik zemin üzerinde, denildiği gibi "legal" (kanuni) bir biçimde sürüp gitmeye bırakıyordu. Kan'ın ömrü dolmuştu. İşbölümünün ve işbölümü sonucu toplumda sınıflara bölünüşün etkisi altında Kan çatlıyordu. Kan'ın yerine geçen *DEVLET* oldu."[177]

"Demek medeniyet, Toplumun öyle bir gelişim derecesidir ki, orada işbölümü ile onun sonucu olan kişiler arasındaki değişimde ve bu iki olayı kucaklayan bezirgân üretimi en uygun gelişimine kavuşmuştur; ve kendisinden önceki Toplumu, bütünüyle altüst etmiştir."[178]

"Bezirgânlar (her şeye hakim gibi görünürlerse de [sayıca]**) çoklukturlar: Böyle bir toplumda kimse ne yaptığını bilemez: hiçbirisi ötekinin ne yaptığını bilmez... Üretmenler, kendi ortamlarının üretiminin tümü üzerindeki hâkimiyetlerini yitirirler, bezirgânlar o hâkimiyeti ele geçiremezler. Ürünler ve üretim tesadüfe bırakılır.**

---

177 F. Engels, age., s. 215-222.

178 F. Engels, age., s. 229.

"Fakat tesadüf, öbür kutbuna zorunluluk adı verilen bir dünyanın öbür kutbudur. (…) Bezirgân ve üretiminin ekonomi kanunları, bezirgân üretim biçiminin çeşitli gelişim derecelerine göre değişirler, ama tümüyle-bütün medeniyet devresini bu kanunlar güderler."[179]

"Medeniyete başlangıç olan bezirgân üretimi konağı, ekonomik bakımdan şunların ortaya çıkmasıyla ayırtlanır: 1) Madenî para ve onunla birlikte para sermaye, faiz ve tefecilik; 2) Bezirgânlar: üretmenlerin arasında aracı sınıf haline gelirler; 3) Özel arazi mülkiyeti ve ipotek; 4) Kölelerin çalışması üretimin hâkim biçimi olur. Medeniyete uygun düşen ve en sonunda kesin olarak üstün gelen aile şekli tekkarılılık (monogami)dir; erkeğin kadın üzerine üstünlüğüdür. Toplumda ekonomi birimi kişicil aile olur. Medenî toplum, tümüyle Devlet içinde özetlenir. (...) Şehirlerle köyler arasındaki zıtlığın sağlama bağlanması, her türlü işbölümünün temeli olur. Vasiyetin ortaya çıkması ile, mülkiyet sahibi ölümünden sonra bile malına tasarruf eder."[180]

J- GENEL KANUNLAR ve SON BULUŞLAR

1891 yılı elde bulunan bilim verilerine göre **Kan** anayasasının nasıl, ekonomi temelindeki değişikliklere paralel olarak, güneş gören kar gibi yavaş yavaş, kimse farkına varmadan eridiği; ancak bu kadar dâhiyane bir durulukla belirtilebilirdi. Tarihöncesinin ve dolayısıyla Tarihöncesinden Gelenek-Görenek icabı yazılı Tarihe aktarılarak maledilmiş elemanları ile Antika Tarihin bütün en kör düğümleri aydınlanmıştır. Aşağı Barbarlıkta (çömlekçiliği bilen Avcı Toplumda) ister istemez **Anahanlık** (matriyarkalizm) rejimli ana hukukuna temel olan **Kan** örgütü, Orta Barbarlık Konağında (göçebe çoban Toplumda) gene ister istemez **Babahanlık** (baba hukuku) rejimine temel edilmiştir. Babahanlık: bütün kendisinden önceki Toplum düzenini kökünden silip unutturmak için ana-tanrının yerine göklere çıkarttığı baba-tanrıları geçirtmiş, (Irak'ta Anu, Mısır'da On, Grekler'de Zeus, Romalılar'da Jüpiter gibi), Ana-tanrıyı Gılgamış Destanı'ndaki Ninâsu gibi yerin altına gömemediği zaman, baba-tanrının ardında bırakmış, Grek mitolojisinde **Meduz**, masallardaki **Devanası** gibi insanı taşa çeviren, insan eti yiyen korkunç bir canavar olarak yeni kuşakların çocuklarına kötülemiştir. Bu gidişle ziraatın keşfi, tarlalaşan toprak üzerinde oturukluk ve Kent kurma yollarından Yukarı Barbarlık Konağına geçilmiş, Sanayi-Ziraat işbölümü Bezirgân sınıfını pek gerekli bir aracı durumuna getirince, medeniyetin bütün fazilet ve rezaletleri (Para-Faiz-Tefecilik-

179 F. Engels, age., s. 230-231.

180 F. Engels, age., s. 233.

Toprak Mülkiyeti-İpotek-Borçlunun Köleleşmesi-Köle-Efendi sosyal sınıfları ile son haddine varan Köle-Yabancı-Sığıntı-Azatlı-Plébe=Müslim, Patriçi-Kureyş vb. sosyal zıtlıklar; bütün bu mahşer üzerinde dengeyi bezirgân yönüne elverişlice kuracak Devlet vb.) doğmuştur.

Morgan'ın Tarihöncesi keşiflerini aynen ele alarak bu anıtsal gidiş levhasını çizen Tarihsel Maddeciliğin ana görüşünü değiştirecek hiçbir yeni buluş, 1891 yılından beri çıkmadı. Yalnız ayrıntılar üzerinde pek çok değişiklikler öne sürülebilir. Bundan doğal bir şey de olamaz. Çünkü Engels eseri için der ki:

> **"Grek ve Roma dünyasıyla ilgili bölümlerde, Morgan'ın sunduğu olaylarla yetinmedim: elime geçirebildiklerimi de araya kattım. Keltlerle Germenlerle ilgili bölümler ise esasında benim eserimdir."[181]**

O zamanki bilim verileri: Greklerden, Romalılardan, Keltlerden, Cermenlerden ötesini yeterince aydınlatamadığı için, Tarihin o devirlerindeki ilişkiler çerçevesi aşılamazdı. Gerçek Diyalektik **Sosyoloji** demek olan Tarihsel Maddeciliğin ispatı için o kadarı yetmiş artmıştı. Ama mesele Tarih bakımından konulunca, iş ayrıntılarda da olsa, azıcık değişecekti. Hele 20'nci Yüzyılda yeni bir bilim dalı olarak gelişen Arkeoloji ve benzeri alanlardaki araştırmalar, ister istemez her gün yığılan yeni verilerle, yukarıki genel gidişin kimi yanlarını, bizzat Tarihsel Maddeci görüşü daha çok kuvvetlendirecek yönde değişikliklere ve gelişmelere götürecekti.

Engels'in planına giren Grek-Roma-Kelt-Cermen olayları, medeniyetin en sondan bir önceki basamaklarına girerler. Bütün bu ulusların Yukarı Barbarlık Konağına erişebilmeleri için DEMİR'in keşfi şarttı. Çünkü **Hayvansal Medeniyetler** adıyla daha oynak ve hareketli durumlarını belirtmek icap eden bu sonraki medeniyetler, demir balta olmaksızın bulundukları yerlerdeki ormanları tarlalaştıramazlar, demir saban olmadıkça, sübtropikal ırmak boyu millerine hiç benzemeyen kendi katı topraklarını sürüp ekemezlerdi. Ziraatın getireceği yaman bolluk ve İkinci Büyük Sosyal İşbölümü olmadıkça, Akdeniz ve Avrupa ülkelerinde Orta Barbarlığın göçebe çobanlığından Yukarı Barbarlığın KENT (Cité) oturukluğuna aşılamazdı. Bu zorunlulukla Engels, Yukarı Barbarlık Konağını, haklı olarak **Demir Devri** saydı.

Engels'ten sonraki yarım yüzyıllık bilim araştırmaları, Hayvansal Medeniyetlerden önce, sübtropikal ırmak boylarında gelişmiş: **Irmaksal** veya

---

[181] F. Engels, age., I. Önsöz.

Bitkisel Medeniyet sıfatını verebileceğimiz Antika Çağları iyice aydınlatmıştır. Engels'in açtığı **ana gelişim kanunu:** Ziraatın keşfiyle Yukarı Barbarlığa, Kentte bezirgân sınıfın ticareti ele almasıyla Medeniyete geçişler; elbet yürürlükte kalmış, hattâ daha yeni ve temelli belgelerle büsbütün çürütülemez gerçek olmuştur. Yalnız Irmaksal-Bitkisel Antika Medeniyetlerin ilk doğuşlarında **ziraat ve ticaret** teknik bakımdan başka türlü elemanlarla gelişmiştir. Bu arada, insanlık Demir olmaksızın medeniyete geçebilmiştir. Asıl medeniyete ilk geçiş de bunlardır.

Morgan ve Engels'e kaynak olan hayvansal medeniyetler nicelik ve nitelikçe ancak İsa Doğumundan 500 yıl öncesiyle 500 yıl sonrasını kucaklayan ve yeryüzünün Akdeniz çevresi kadar küçücük bir parçasında gelişen medeniyet ve Barbarlık ilişkileridir. Irmaksal-Bitkisel Medeniyetler ise İsa'dan 3-5 bin yıl öncesini ve (Irak-Mısır-Hint-Çin) gibi yeryüzünün bilinen en geniş alanlarını kaplamışlardır. Nicelik ve nitelikçe hayvansal medeniyetlerin üç beş misli büyük olan ve onları doğurmuş Ana-medeniyet olan ırmaksal-bitkisel medeniyetler üzerine sıkılan ışıkların, ufak tefek yenilikler getirmemesine imkân yoktu. Engels'in kendisi de, kendi zamanı için:

> **"Morgan'ın ana eseri çıktı çıkalı geçen 14 yıldan beri ilkel insan Toplumunun Tarihi üzerine elimize geçen malzemeler çok zenginleşti"**[182] der.

Kaldı ki, o zamanlar henüz arkeoloji denilen bilimin adı bile işitilmemiş idi. Bugün asıl şaşılacak şey, Engels'in Toplum biçimlerindeki geçişler üzerine bulduğu **genel gidiş kanunlarının** bütün keşiflerden sonra büsbütün yerli yerine oturması ve klasikleşmesidir. Her dürüst bilgin bu gerçeği bir yol daha belirtmekten kendini alamaz. Örnek:

> **"Şurası gözönünde tutulmalıdır ki, genel olarak Tarihçiler, Doğu antikitesinin ekonomik ve teknik hayatı üzerine pek az eğilmişlerdir. H. de Genouillac, daha çok yıllar önce buna eseflenerek: Ekonomi arşivlerinin Tumturaklı kral anâllerinden** [seçmelerinden] **çok daha fazla insaniyet (humanite) taşıdığını teslim ediyordu. (…) Oysa, bilinen bir olaydır ki: üretim araçları ile ekonomi şartlarının biçim değiştirmesi, bir toplumun hayatını değiştirir."**[183]

Orta Barbarlık Konağında işaret etmiştik:

---

182 F. Engels, age., II. Önsöz, s. XXXV.

183 H. Limet, age., s. 9, 13.

l- Toplum adına **ortaklaşa** sanayi, medeniyetin geliştiği çağlarda bile hâlâ kamu işletmeleri durumunda kalabilmiştirler.

2- "Kişicil değişim": medeniyetle birlikte gelişir ise de, medeniyetin hayli ilerlediği III. Ur Sülâlesine dek, Sümer Medeniyeti'nde dış ticaret Toplum adına yaptırılan bir **kamu hizmeti**dir. İlk bezirgân **(Damgar)** bir çeşit **memur-müteahhit** durumunu ancak sonraları edinir. Onun için, Orta Barbar Semitlerle Moğollar gibi toplumlarda, kişicil değişime benzeyen erken ilişkilerin görülmesi ayrı bir özellik taşır. Semitler: Yakındoğu'daki iki büyük ırmaksal-bitkisel medeniyetin arasında, Mısır'la Irak aracılığını; Moğollar: Yakındoğu medeniyetleriyle Uzakdoğu medeniyetleri arasında, İslâm, Çin, Hint ilişkilerinin aracılığını yapmakta uzmanlaşmışlardı. Onlarda görülen kişicil üretim ve kişicil değişim gibi olaylar, gerçekten tek kişi ilişkileri durumunda bile olsalar, kendi **spontane** gelişimleri bunu yapmamış, değdikleri medeniyetlerden -söz yerinde ise- bulaşmış sayılabilirler.

Bütün belgeler: medeniyet ve bezirgân tip belirmedikçe, ilkel toplumda ne **üretim**, ne **üleşim** bakımından **kişinin-kişi** ile tek başına ilişkiye geçmemiş olduğunu, Sümer Toplumunda gösteriyor. **Babahan** (patriyark): ne kadar ağır basıcı davranırsa davransın, kişici medeniyetle en çok "bulaşmış" Greklerde bile uzun süre, Kent ilişkileri sırasında dahi, ancak aile topluluğunun **öncü-sözcü**lüğünü yapmakla yetinmiş görünür.

İlkin, Yukarı Barbarlık ve medeniyet ziraatına geçiş için Demir Şart olmamıştır. Mısır Medeniyeti'nden önce **Fayoum** istasyonlarında izleri bulunan insanlar:

> **"Büyük bir gölün kıyısında oturuyorlardı. (...) Keten ve Mısır'da bugün dahi ekilenin aynı olan kızılca buğday *(épauıre)* ile aynı arpayı ekiyorlardı. Ekini ağaç sapa yerleştirilmiş dişli çakmaktaşı yarmalarından biçimlendirilmiş oraklarla biçiyorlardı. Hububatı** (Bugünkü Türkiye köylerinde yapıldığı gibi. H. K.) **toprağa kazılmış üzerlerine hasır örtülü silolarda depo ediyorlardı…"**[184]

Fayoum'lulardan bir basamak daha medeniyete yakın olan:

> **"Merimde'lerin orakları Fayoum'unkilere benziyordu. Yalnız depolama metotları başkadır. Siloları, dibine hasır yerleştirilmiş kuyulardan ibaretti."**[185]

---

184 V. Gordon Childe, L'Orient Pre Historique, Paris 1935, s. 62.

185 V. Gordon Childe age., s. 65.

Mısır Medeniyeti'nin başladığı:

"Birinci sülâle zamanında bile bakır seyrekti. Hattâ Ehramlar [Piramitler] **çağında, ziraat aygıtlarından bahsetmezsek, büyük inşaat işlerinde kullanılan aygıtlar henüz taştandı. (…) ilk şehir yerlerinde çakmaktaşı yumruları içinde dekupajla[186] yapılmış yüzlerce sabanlar, oraklar, kaba lamlar, disk biçiminde kazıyıcılar (gratoirs) ve başka yarma taşlar bulundu."[187]**

Irak'ta bu olay daha açıkça göze çarpar:

(Erech'te, El-Obeid'de, Ur'da) **"Artık göçebe kulübesiyle yetinmeyen büsbütün oturuk ulusa uygun bir teknik"** vardı. **"Kolonların (göçmen oturukların) böylece yerleşip kökleşmesi, bataklık içinde geçen hayatın şartlarından çıkagelir. Başlangıçta bu hayatın temeli ziraattır. Tarlalar Paleolitik (Eski Taşçağı) baltasını şöyle böyle andıran çapa biçiminde yontulmuş kuartzit yarmalarıyla sürülüyordu. Kuartzitten (silikat taşı) ve obsidyenden (potaslı feldspat volkanik taşı) testere dişli yarmalar, Fayoum'da olduğu gibi sert ağaç kolu üzerine değil, geviş getirici hayvanın çene kemiklerini taklit etmiş ilgi çekici balçık oraklar üzerine monte edilmiş bulunarak hasat yapmaya elverişli bulunuyorlardı. Tane, eldeğirmeninde öğütülüyordu."[188]**

Yalnız ziraat değil, sanayi bakımından da Demir medeniyete geç gelmiştir.

(Ur, Lagaş, Umma Kentlerinden derlenmiş belgeler): **"Gerçekte bir yüzyıldan az zaman üzerinde kronolojikman basamaklılaştırılmış binlerce tabletten öğrenilmiştir. (…) Demek dokümantasyon denilebilecek şartları gösteriyordu. Ondan başka bu Yeni-Sümer devri bütünüyle ele alınınca, İÖ: 3000'inci yıla doğru başlamış bulunan sanayi medeniyetinin kusvâ haddine** [son sınırına] **işaret oluyordu. Bu en yüksek medeniyet sınırı, demirin zuhuruna** [ortaya çıkmasına] **yakındır. Hemen ondan az sonra demirin adı ilk defa anılmaktadır."[189]**

"Üçüncü Ur sülâlesi çağında kullanılan metaller: bakır, altın, gümüş, kalay ve Su-gun'dur: Su-gun belki kurşun, daha gerçeğe yakını arsenik veya antimuandır. (...) Demirin ekonomik belgelerde hiç adı geçmez. Demir daha önce Mari'de kullanılıyordu ve Kapadokya metinlerinde demir adı geçiyordu. (J. Botero: "Bize demir fiyatını ilk gösteren belge" Samsu-iluna'nın egemenlik devrindedir); Demir isti-

---

186 Dekupaj: 1) Kesme, parçalara bölme, oyma işlemi 2) Bu işlemleri yapan alet (y. n.)

187 V. Gordon Childe age., s. 110.

188 V. Gordon Childe age., s. 131.

189 H. Limet, age., s. 20.

maline [kullanılımına, kullanılışına] **tanıklık eden ilk arkeolojik belgeler: Ur'da bulunan ve Kral Mezarlığından gelme bir nesne, meteorik demirdendir. Khafadje'de (Agade Devri) bulunan, belki ithal edilmiş bir hançer namlusu yerden çıkarılmış maden filizinden eritilmişti."**[190]

Demek, Sümer Medeniyeti Demirsiz medeniyettir. Göktaşından (meteor) alınmış süs eşyası gibi demir parçası, üretimde rol oynayan demir değildir. Agade Devri: Sümer Medeniyeti'nin yıkıldığı zaman, demir belirir. Narâm-Sin (M Ö: 2768-2712), ondan da çok sonra **"Agade hâkimiyetinin sağlama bağlanması"**[191] devridir. Öyle anlaşılıyor ki Demir, bir Barbar (Mari: orta Fırat Semitleri) icadıdır.

Bütün bu ve buna benzer değişiklikler Morgan-Engels planının ana çizilerinde değişme yapamaz. Ancak en son yeni buluşların, o açıdan eleştirimini kaçınılmaz kılar.

190 H. Limet, age., s. 29-30.

191 Michael Prawdin, H. G. des., c. I, s. 15-2.

Bölüm: V

BARBARLIKTAN MEDENİYETE ORİJİNAL GEÇİŞ

A- TARİHÖNCESİ OKULLARI

Toplumun Barbarlıktan Medeniyete geçişi, Irak'ta olağanüstü orijinal ve biricik olmuştur. Bilginler çoğunluğu, Tarihöncesi ile Tarihi bölümlendirirken, bu orijinalliğin etkisi altında kalarak, Amerikalı Morgan'ın yüzyıl kadar önce hem teknik ve ekonomi temeline, hem üstyapı ilişkilerine dayanarak yaptığı gerçekçi tarifleri önemsemiyorlar.[192(*)]

İngiliz Okulu (V. Gordon Childe), Irak Medeniyet öncesini 3 konağa ayırıyor:

1- El-Obeid ve Ur,

2- Uruk (Tevrattaki: Ereş),

3- Cemdet-Nasr…

Bu konaklardan sonra gelen ilkel Medeniyete **"Carlydynastic:** Arşaik Sülâle"ler Çağı adını veriyor. Böyle sosyal konakları yer adlarıyla adlandırmak: bilimin sınıflama zaafını ve ilkelliğini gösterir.

Fransız Okulu (Andre Parrot), Irak Tarihöncesini çok daha geniş ve sınırı belirsiz koyuyor. Shanidar Mağarası'na kadar çıktıktan sonra, Muallafat ve Jarno köylerinin bulundukları Dicle doğu kolları arası dağlıklarından asıl Irak ovasına iniyor. Pek kesin şey konuşmamakla birlikte:

l- Hassuna,

2- Samara mevkilerinin bulundukları Kuzey Irak bölgelerini başlangıç yapmak istiyor. Bu ilkel Irak Tarihöncesi ile Irak Medeniyeti arasına 2000 yıllık bir **"Protohistoire"** (Öntarih) çağı sokuyor. Protohistoire çağı, ilkin Irak'ta "Sümer Ülkesi" denilen bölgenin en kuzey sınırında Halaf ve en

---

192 (*) **Medeniyet:** Bezirgân sınıf ile Yazı-Para-Devlet üçüzünün bulunduğu asıl **Tarih**'i açan toplum biçimidir. **Tarihöncesinde:** ne bezirgân sosyal sınıfı ne yazı-para-devlet üçüzü bulunmadığından, o çağın yaşayışına -medeniyet değil- **KÜLTÜR** terimi karşılık verilebilir. Ne yazık ki, bilginlerin hemen hepsi, çok kez, medeniyetin bulunmadığı Tarihöncesi kültürlerine de medeniyet deyip çıkıyorlar. Bu yüzden, anlatmak istedikleri konuda sınırsızlık, terim kakafonisi en basit anlamları birbirine karıştırıyor. Bilerek, bilmeyerek yapılan bu kargaşalığa düşmemek için biz Medeniyet sözcüğü ile Kültür sözcüğü arasını kesin olarak ayırıyoruz. **Medeniyet:** yalnız **yazılı** Tarihin üstün toplum biçimidir. Tarihöncesi toplumunun yaşama çiçeklenişi ise medeniyet değil **Kültür** terimiyle anılabilir.

güney sınır ucunda Eridu kültürleriyle başlıyor; İngilizlerin iki ayrı konakta topladıkları Uruk (Ereş) ve Cemdet-Nasr kültürleriyle bitiyor; orta yer Obeid-Ur oluyor.

Belki İngiliz bölümleyişi sırf **Teknik-Ekonomik** elemanları ele alarak aşırıca serttir. Ama **Arkeoloji** kazılarının çürütülemez 16 basamaktabakasına daha uygundur. Belki Fransız bölümleyişi, ulusal geleneğine uygunca, sırf **Din-Mimarlık** elemanlarını ele alarak daha müphem [belirsiz] ve sınırsız kalıyor. Ama **İnsan** ve **İnancı** gibi sosyal üstyapı ilişkilerini göze çarptırıyor.[193(*)]

Neolitik (Yenitaş) Çağı egemen olur olmaz, yeryüzünden Vahşet (Paleolitik: Eskitaş) çağında yaşayan toplumlar silinmiş göründüklerine göre, burada bizi ilgilendiren Tarihöncesinin yalnız Barbarlık (Yenitaş) Çağıdır. Morgan ve Engels, gerek Teknik-Ekonomiyi, gerek Sosyal Üstyapıyı bütün faktörleriyle önemseyerek, zamanları için bilim verilerine en uygun sentezi yapmışlardı. Sonra Yakın ve Uzakdoğu'nun yeraltından çıkarılmış Antika Medeniyetleri, bilim alanına yepyeni ve muazzam olaylar yığdılar.[194(**)]

Tarihin Bitkisel Medeniyetler dışındaki çağlarına dayanarak yapılmış olan ve Tarih gidişi için hükmü her şeye rağmen henüz değişmemiş bulunan o genel sentezde **Barbarlığın** üç konağı vardır: İngiliz ve Fransız Tarihöncesi Okullarının, yorumlarından çok, dayandıkları olaylar ele alınırsa, Morgan-Engels sentezine göre Irak Tarihöncesine daha yönlü çeki-düzen verilebilir.

---

193 (*) Tarihöncesinde iki büyük Çağ olduğunu herkes görüyor. Yalnız bu çağlara verilen adlar değişiyor. **Teknoloji** bakımından Tarihöncesi:
l- **Paleolitik** (Eskitaş) Çağı,
2- **Neolitik** (Yenitaş) Çağı diye ikiye ayrılıyor;
Sosyal bakımdan Tarihöncesi:
l- Vahşet;
2- Barbarlık diye ikiye ayrılıyor. Bu satırlara sığdıramadığımız incelemede biz şunu gördük: Teknolojinin **Eskitaş** dediği çağ, sosyolojinin **Vahşet** adını verdiği çağdır; gene teknolojinin **Yenitaş** dediği çağ, sosyolojinin **Barbarlık** adını verdiği çağdır.

194 (**) Yakındoğu'da: Nil ve Fırat-Dicle, Hint'te: Sind ve Ganj, Çin'de: Sarı ve Mavi ırmaklar, **"Sübtropikal Irmak"** niceliği ile Tarihte Özel bir yer tutarlar. Sübtropikal Irmak boylarında Medeniyetler: bir bitkinin köklerinden başlayarak, gövde ve dal budağına doğru "Kopuntusuz"muş gibi büyüyüşüne benzeyen bir yayılış gösterirler. Bu Ana-medeniyetlere benzerlikleri yüzünden **Bitkisel Medeniyetler** adını vermek gerekti. Grek ve Roma Medeniyetleri gibi deniz ve kara aşırı daha "Oynak" orijinal medeniyetlere **Hayvansal Medeniyet** demek gerekiyor. Konunun canlılar tarihi ile sosyal tarih arasında kıyaslama bakımından önemi vardır. İncelenimini, fazla soyut gibi geldiği için buraya almıyoruz.

B- IRAK'TA AŞAĞI BARBARLIK KONAĞI

Irak'ın İÖ (İsa'dan Önce) 30-35 bin yıllarını temsil eden Shanidar Mağarası:

> **"Bugüne dek ister Paleolitik, ister Neolitik çağlara ait hiçbir duvar gravürü, hiçbir skülptür, hiçbir modelleme işareti vermedi."**[195]

En eski Irak köyleri: 1955 yılı M. R. Braidwood'un Erbil eyaletinde bulduğu **Muallafat** mevkii ile, 1948 yılında bulunmuş olan **Jarno** mevkiidir. Her ikisi de Kürdistan dağlarının arızalı yerleridir. Dicle'nin doğu kollarından Yukarı Zap'la Aşağı Zap arasında Erbil, Aşağı Zap'la Dicle arasında Jarno bulunur. Jarno: karbon deneyi hesabıyla İÖ: 4857 ile 4320 yılları arasına düşen bir kültürün temsilcisidir.

Jarno'da:

> **"Toprak, kendisinden biçimcikler çıkartılmak üzere modellenmişti. Modellerde: birtakım hayvanlar ve bir de, muhakkak dinsel bir varlık olan, şu insanlığın ilk adımını attığı günden beri çağırındığı (invoquer)[196] ve sık sık yeniden-ürettiği *Anatanrıça*'nın ilk tipi tanınır."[197]**

İnsanın (Darvinizmi beklemeksizin) hayvan atalardan geldiğini belirten **Totem:** Toplum içinde ilk cinsel yasaklarla başlamış, medeniyete dek, hattâ çağımıza dek sürmüştür. Orta Vahşet Konağından beri keşfedilen ateş kullanımı, (erkeğin kadına üstün olacağı efsanesine son veren) kadıncıl veya anacıl "Hukuk", Anahanlık (Matriyarkalizm) çağının karakteristiği olan Anatanrıça'yı yaratmıştır. Bu kurum de medeniyetten çok sonralara dek, insanlığın gelenek-göreneklerinden ve gönlünden bir türlü sökülüp atılamayacaktır.

Irak'ta Aşağı Barbarlık Konağının başlangıcı: 1943-1944'te bulunan **Hassuna** semti; devamı: 1911'den beri bilinen **Samara** semti sayılabilir. Samara İÖ: 5000 yılına konur. Muallafat ile Jarno, İÖ: 6000 yılının sonu ile 5000 yılının başlarına rastlar. Irak'ta **yazı**nın (demek: Medeniyetin) kesinleşmesi İÖ: 4000 yılının sonlarıyla 3000 yılının başlarına geldiğine göre, (Öntarih: **Protohistoire**):

> **"Tarihöncesinin sınır uçları üzerinde başlayan bu devir 2000 yıl kadar sürüp gider."[198]**

---

195 André Parrot, Sumer, Paris, 1960, s. 39.

196 İnvoquer: 1- Yardıma çağırmak, 2- Başvurmak. (y. n.)

197 A. Parrot, age., s. 39.

198 A. Parrot, age., s. 40.

1911 yılı bulunan **Halaf** kültürü İÖ: 5000 ilâ 4000 yılları arasında yaşar:

> **"Orada sırf ve yalnız kadınlar görülür: çok defa çömelmiş, vücutları iri yığınlarla işlenmiş, sarkan ağır memelidirler. Başları tamamıyla taslaklaştırılmış, çamurun çekilip uzatılıvermesi gibidir. Sonuna dek gitmeye cesaret edilememiştir. (…) "Halaf insanları Doğayla, hayvanlarla ve bitkilerle halvet (communion) halinde iseler de, insan biçimini pek seyrek olarak siluetleştirirler."[199]**

Bütün bu anlatılan toplumlarda: **Çömlekçilik** (poterie, seramique) bilindiği için, Vahşet (Paleolitik) çağından çıkılmış, Barbarlık çağına girilmiştir; **Kadından** (Anahandan, Tanrıçadan) başka hiçbir insan biçimciği işlenmediği, kutsallaşmadığı için, erkeğin sürü sahibi kesilerek zorbalaştığı Orta Barbarlık Konağına henüz gelinmemiştir. Demek Toplum: **Aşağı Barbarlık** Konağındadır.

İngiliz Tarihöncesi bilimi yeraltında kalmış Irak toplumlarını, birinden ötekine kopuntusuz tekâmül merhaleleri [gelişim basamakları] olarak, başlıca 3 basamakta topluyor:

l- El-Obeid veya Ur,

2- Uruk (Tevrat'ta Ereş),

3- Cemdet-Nasr.

Bu üç tip toplumun, ayrıntılarına girmeksizin; akılda kalması için, önce ana çizilerini kabaca özetleyelim.

C- BİRİNCİ BASAMAK: EL-OBEİD (UR) TİPİ

Ziraat ekonomisi olmadıkça yaşayamayacak ilk oturuk Toplum biçimidir. Tarla, kuartzit taşından çapa biçiminde yapılmış sabanlarla sürülür. Orak da, dişli kuartzitten, geviş getirici hayvan çenesine benzeyen balçık saplı bir alettir. Hayvanlardan: keçi, domuz beslenir. Başlıca aygıtlar: taş uçlu ok, yay, gürz (yumurta biçimi taştan); bakırı andırır bir madenden zıpkın, pişmiş balçıktan balta, kemikten gözlü iğne (dikiş); iğ (iplik eğirme), hasır (örme)'dir.

İnsanların Aşağı Barbarlık Konağındaki sanatlarını gösteren sepet örgüsünü andıran zembil gibi kulplu seramikler, ince ve pembemsidir.

Omuzu çıplak kadın, bitumdan kadın perukası; bıyıksız uzun saçlı heykelcikler, harika derecesinde **modern** çizili svelte [uzun ve narin] vücutlu,

---

[199] A. Parrot, age., s. 61.

kız memeli, kedi gözlü, tavşan başlı heykelcikler: Toplum güzel sanat yüceltimlerinde, Anahan geleneğinin henüz bütün gücüyle yaşadığını belirtir.

Irak Medeniyeti'nin yeryüzüne balçıktan bezirgân damgasını vuracağı ilk mühür: alışverişin artık yerleşik bir düzen kurumu seviyesine eriştiğini gösterir.

Kulübelerin kalın kerpiç duvarları, gene Irak Medeniyeti'nin her gittiği yere kendi karakteristik damgasını taşıyan stildedir; üzerlerine konik pişmiş balçık çivilerle hasır panolar çakılmıştır. Yörük kilimlerinin desenlerini andıran bu stil, Irak toplumunun, içinde kurulduğu batağın rutubetine karşı besbelli bugünkü tecrit maddelerini andıracak bir doğal ve zorunlu korunma tedbiridir. Fakat, onun etkisi ile Irak iklim ve toprağı dışında sonradan kurulacak medeniyetler; bu ana yadigârı stili, belki sebebini unutarak aynen kullanacaklardır. Arkeologlar için, hem şaşılacak, hem ipucu olacak bir konu sayılacaktır.

D- URUK (İBRANİCE: EREŞ)

Yeryüzünde medeniyete doğru atılmış ikinci basamak, Uruk (Ereş) adlı yerdeki gelişimdir. Burada ziraat artık sulama kanallarıyla yapılacak seviyeye ermiştir: Çapalamalı gelgeç ekinciliğin yerini kesin olarak **Ziraat** almıştır.

Aletlerden taş gürze uzamıştır. 14'üncü tabakada: Tekerlek bulunmuştur. 8'nci veya 5'inci tabakada mühür üstüne kazılmış Savaş Arabası (Şar) bile görülür. 5'inci tabakada **"en eski bakır nesne"** ele geçer. Soda ile kumun karışımından cam hamuru keşfedilir. Üst üste her tabakada, birbirinden kopmayarak değişegiden seramik çeşitleri: ilerlemiş kültürle geri çevre Barbarlar arasında sık sık kopan bitmez tükenmez med ve cezirlerin şablonları, işaret taşları gibidir.

Dışarıdan geldiği tipinden belli bir azınlık, içeridekilerle kaynaşır. Uruk basamağına gelmiş medeniyetin en göze çarpan üç özelliği vardır:

1- Mülkiyet Toplumun elindedir. Aşındıra aşındıra özel kişilere aktarılmamıştır. Silindir mühürler, pişmiş alçı tabletlerdeki mal listeleri, sayı kayıtları ilkin Tapınakta (özel kişiler dışında) biriken zenginliklerin gelişimini izletir.

2- Piktografik yazı: Tapınakta biriken nesnelerin listeleri önce kendilerini andırır biçimlerde çizilir. Sonra yavaş yavaş bu biçimler **ideogram**

(fikri belirten işaret) durumuna girerler. Henüz bugünkü anlamda sayıları sınırlı ve belirli fonetik işaretler olan harfler yoktur. Ama sistem icat edilmiştir. 14'üncü tabakada kâtip okulları bile açılmıştır. Rakamlar (sonraki Tarihçileri ve araştırıcıları şaşkına çevirecek özellikle) yalnız: 6, 10 ve 60 sayılarını gösterir. Sıfır (0) henüz yoktur.

3- Tanrı ve Tapınak: Toplum üstünde Devlet yoktur. Ona öncü olacak insanüstülük kutsal yerini alır. İnsan evlerinden dağ gibi yüksek duran **Ziggurat**'ların boyları 20 metreyi geçer: 17x22 metre çapında dörtgen içine bir balçık, bir zift tabakası yığarak yükseltilen yapma tepeciğin dört köşesi (Doğu-Batı-Kuzey-Güney) yönlerini gösterir. Zigguratın en üstündeki platformun yarı genişliğini artık insanlarla bir hizada kalamayan Tanrı için yapılmış özel ev tutar.

12'nci tabakada **Ea, Anu** Allah için yapılmış **Aktapınak** vardır. 13'üncü tabakadaki Tanrıevi, besbelli Ea'dan baskın çıkmış bir Allaha mahsustur: O Irak kadar taşsız, batak ülkede sırf **Kalker**'den temel yapılmıştır kendisine. 14'üncü tabakada, üst üste üç defa elden geçirildiği, belki ileri-geri Barbarlık med ve cezirleriyle ikide bir yapılıp yıkılmış bulunduğu anlaşılan **Kızıltapınak** yükselir.

Bu iki basamakta Arkeolojinin buldukları Irak ülkesinde yaşayan ilk insan kültürünün envanterini verir.

E- CEMDET-NASR: KİŞ

İkinci defa, göze çarpmamasına imkân olmayan bir kopuş, bu basamakta kendini dayatır. Irak Tarihöncesi kültürü, geçirdiği uzun med ve cezirli gelişme basamaklarından sonra, ansızın bir dış saldırı ile yıkılır. Anlamı bugün hâlâ iyice kavranılamamış Destanlar ve Dinler dolusu **TUFAN** budur. Gene ileri bir kültürlü Toplumu, daha geri bir Barbarlık toplumu tâ kökünden devirip yıkmış, eski Uruk (Ereş) dengesi yerine, yepyeni bir **"dünya"** dengesi kurmuştur

Yeni gelenler Elamlılar mıdır, Semitler midir?

Kesin hüküm verecek belgeler yeterli sayılmıyor. Fakat gelenin ırk veya ulus karakteri ne olursa olsun, insanlık için önemi: bir orijinal kültürün çökmesi ile yerine yeni bir başka orijinal kültürün geçmesidir. Toplum için anlamı da gene açıktır: Yeni Kentleşmişe benzeyen Barbarlığın öncülüğü altında yapılan büyük **"Ulusların Göçü"** harekâtı, eskisini dışarıdan sanki bir **"Tarihsel Devrimle"** yenmiştir.

Ziraat gene Kuartzit çapa, balçık saplı orak, obsidyen keski ile yürütülür. Yassı hançer, armut biçimi (diskoid) taş gürz hemen hemen aynıdır.

Yalnız seramik, artık çömlekçi tornasıyla yapılır. Motifler asıllarını yitirip (X) veya (D), yahut tektonik ve en sonra, Girit Medeniyetine kadar gidecek olan meşhur çift balta biçimleriyle basitleşirler. Taş vazo, cam hamurundan inci, küpe gibi süsler, lâpis; kornalin ve yumuşak taşlardan ekartörler, silindir mühürler, kulakçıklı ve motifleri geometrik, hayvanlı taş vazolar, taştan; fayanstan, kemikten: insan, güvercin, inci biçimli amületler (uğur nesneleri) çoğalır.

Eski piktografik (resimli) yazı fonetikleşir (ses ve hece işaretli): Sümercenin klasik Babilonya çivi yazısı (küneiform yazı) durumuna yaklaşır. Arp (Çenk), lir (rübab), altın tabak; güzelsanat ve lüksün ilerlediğini gösterir.

"Dağların eşeği" denilen hayvanın at olması da akla gelir. Anadolu'nun dertli kağnısı: iki tekerlekli öküz arabası sahnededir. Fırat ötesinde, tepesine merdivenle çıkılan (200x400) metrekarelik kale, 48 ilâ 92 metrelik **Saray, "Kent"**in ilk "Cité=Medine"nin doğduğunu gösterir.

F- ARKEOLOJİ SINIFLAMASI-SOSYOLOJİ SINIFLAMASI

Irak Tarihöncesinde: Aşağı Barbarlık Konağından sonraki gelişim için Arkeolojinin -metafizik tecrit ve tespit metodu ile- verdiği tip tip kültürler, yeterli bir sınıflama olmaktan uzaktır. (El-Obeid-Ur-Uruk-Cemdet-Nasr) basamaklarını G. Childe ayırır. A. Parrot, Uruk ile Cemdet-Nasr basamaklarını birleştirir. Fakat ne o ayırımı, ne bu birleştirimi niçin yaptıklarını pek açıklayamazlar. Ampirizmle yetinirler. Gerçek Irak Tarihöncesi ise, böyle hem toptan ve yuvarlak, hem de hiçbir sosyal prensibe dayanmayan kısa hükümlere sığmayacak kadar zengindir. Hiç değilse yapılmış kazıların realitesi, öne sürülen yorumların çerçevesine uymaz. Bu uygunsuzluğu gidermek için, olayları oldukları gibi özetlemek, sonra olaylar arasındaki ilişkileri sosyal yapı bakımından karakterize etmek gerekir.

Irak'taki sosyal gelişimin Mısır'dakinden farkı: ilk gününden sonuna dek zaman ve mekân içinde sürekliliğidir:

> **"Sümer Medeniyeti'nin birçok karakteristik çizileri en kadîm El-Obeid köylerinde kendini açığa vurur ve orada tarihsel zamanlara kadar süreklilik elemanları bulmak mümkün olur."[200]**

Fizik süreklilik, manevî süreklilikle de güçlendirilir:

---

200 V. Gordon Childe, L'Orient Préhistorique, Paris 1935, s. 128.

"Burada mübalâğa yapmış olmakla damgalanmaksızın: Ur'a patronluk eden ay tanrıçası Nannar'ın sembolü görülebilir ve böylelikle tarihsel Sümer şehri ile ondan önce gelmiş bulunan El-Obeid köyü arasında bir bağ kurulabilir."[201]

Yalnız bu süreklilik, metafizik anlamda hep **derece derece (basamak basamak, yavaş yavaş)** gelişim yoluyla olmamış, tam tersine, ikide bir **"kopuntu"** gibi görünen ansızın patlak vermiş sıçramalarla yürümüştür. Onun için, açılan arkeolojik kuyularda yukarıdan aşağıya (yeniden eskiye) doğru II ile XVIII arasında basamak basamak değişen tabakalar seçilmiştir. Bay V. G. Childe, bu sırayı tersine çevirerek: en eski tabakaya I, en yenisine 16 sıra numaralarını verir. Her nasıl hesaplanırsa hesaplansın, Irak Tarihöncesinde birbirinden ayırt edilebilen 16 tabakanın bulunuşu, hiç unutulmaması gereken birinci olaydır.

Bu 16 tabakanın bilginlerce bölümlenişleri, sosyal bir disipline değil, yazarın takdirine göre değişir durur. El-Obeid ile Ur, gâh ayrılır, gâh birbirine katılır. Uruk ile Cemdet-Nasr da aynı muameleye uğratılır. Niçini de pek sorulamaz. Onun için, önce, bu 16 tabakanın Tarihöncesindeki sosyal hiyerarşide tuttukları yerleri sübjektif yakıştırmalardan kurtarmalıdır. Burada Tarihöncesinin Barbarlık çağında bulunduğumuza ve ondan önce Aşağı Barbarlık Konağını aşmış olduğumuza göre:

l-8'inci arkeoloji tabakası Orta Barbarlık Konağına,

9-16'ncı tabakalar da Yukarı Barbarlık Konağına karşılık düşerler.

Gerçi 6'ncı tabaka ile birlikte El-Obeid Çağı sona ermiş, Uruk (Ereş) Çağı başlamıştır. Fakat bu atlayışın bir kıyametli kopuşma olmasına rağmen, Toplumun sosyal seviyesi, 6, 7, 8'inci basamağa dek köklü bir değişikliğe uğramamış, El-Obeid tekniği ve ilişkileri Orta Barbarlık Konağı durumunu aşmamıştır.

El-Obeid tekniğini aşan ilk belge: ancak 8'inci tabakada bulunan ilk üretim nesnesi **Bakır** ile ortaya çıkmış sayılır. Nitekim, çömlekçilik de, 9'uncu tabakaya gelinceye dek El-Obeid tekniğinde kalmıştır.

"El-Obeid çömlekçiliği pek karakteristiktir ve kazı alanına hattâ uzaktan bir göz atıldı mıydı hemen tanınıverir. Bu çömlekçilik Eridu'da, Lağaş'ta, El-Obeid'te, Meraijib'te, Ur'da, Ereş'te ve Sümer'in birkaç başka mevkiinde de bulunmuştu. Fakat Akkad ülkelerinden ne Kiş'te, ne Cemdet-Nasr'da boy göstermez."[202]

---

201 V. G. Childe, age., s. 144, 145.

202 V. Gordon Childe, age., s. 136, 137.

Onun için, Uruk (Ereş) çağının 7'nci tabakada başlamış bulunması, onun El-Obeid Çağı karakterini 8-9'uncu tabakaya dek muhafaza etmekle yetindiğini gösterir. Bu bakımdan, Ur, El-Obeid Çağları gibi, Uruk (Ereş) Çağının ilk 2-3 basamağı da henüz **Orta Barbarlık Konağı** düzenini aşmış sayılamaz.

Bu hesaba göre **Yukarı Barbarlık Konağı** ancak Uruk Devrinin üçüncü basamağı olan 8'inci tabakada en eski bakır nesnenin bulunuşu ve 9'uncu tabakada çömlekçi tornasının keşfi ile başladı. İlk dinsel (insanüstülük) ilişkilerinin belgesi olan tapınağa benzer tanrı durağı sonra yapıldı. 12'nci tabakada **Ak Tapınak**, 13'üncü tabakada **Kalker Tapınak,** 14'üncü tabakada **Kızıl Tapınak** birbirini kovaladı. Cemdet-Nasr adına bağlanan 15 ve 16'ncı tabakalarda; surlu, saraylı, kuleli ilk Yukarı Barbar **Kenti** doğdu.

Bu iki: Orta ve Yukarı Barbarlık Konağının maddî manevî hazırlık temelleri daha önce atılmamış olsaydı, Medeniyet denilen şey kurulamazdı. Ve yeryüzünde eşsiz, örneksiz ilk gelişim olduğu için, Irak'ın Medeniyet denilen iç zorbalıklar çağına geçişi, başka hiçbir yerde, hiçbir zaman görülmedik derecede güç ve uzun bir prose [süreç] oldu. Gene onun için, Morgan-Engels sınıflamasınca belirtilmiş bulunan genellikle Bitkisel Medeniyetler, özellikle Irak Medeniyeti dışındaki Orta ve Yukarı Barbarlık Konaklarına oranla Irak'taki benzerleri çok daha orijinal karakterler taşıdı.

G- EL-OBEİD: ORTA BARBARLIK KONAĞI

Klasik Morgan-Engels göre; Orta Barbarlık Konağı: sürüye dayanan Babahan egemenliğinde **Göçebe-Çoban** düzenidir. Irak dışındaki bütün insanlık için doğru olan kural budur. Fakat Sübtropikal ırmak ülkelerinin en tipik örneği olan Irak'ta Orta Barbarlıkla birlikte, hayvan evcilleştirimi ile yan yana ekincilik de çarçabuk **ZiRAAT** üretimi karakterine doğru yol aldı. Irak gelişiminin birinci orijinal özelliği burada belirir. Orijinalliğin sebebi: Coğrafya üretici güçlerinin sübtropikal ırmak boylarında gösterdiği özelliklerdedir.

Klasik Morgan-Engels tasnifine göre, tek tük hayvan besleme ve ufak bahçecikler çapalama kabilinden Orta ve Yukarı Barbarlık Konaklarında gelişecek **sürü ve ziraat** üretimi taslakları veya tohumları daha **Aşağı Barbarlık Konağı'**nda belirir. Fakat oradan yukarıya doğru gelişim her zaman ve her yerde elifi elifine tıpkı olamaz. Bunu en son araştırmalar da doğrular: O yüzden de, sosyal yapı ipucunu kaçıran çağdaş bilginler bin-

bir hipotez içinde konuyu anlaşılması güç duruma sokmaktan kendilerini alamazlar. Örnek:

> **"Olaycası, en yüksek medeniyetlerin, kökenlerinde sulamalı ekim temeli üzerine kurulmuş bulunduklarını göreceğiz. Ama bu demek değildir ki, sulamalı ekim her zaman bahçıvan ekiminden sonra gelir: Perry ve Cherry karşıt kanıyı desteklerler.**
>
> **"Temeli gıda üretimi olan ekonominin yaratılışında ziraat ile çoban hayatının oynadıkları rol konusunda kanılar henüz oybirliğine varmış görünmezler. Profesör Mengbin, hayvanları evcilleştirmenin ve bitki ekiminin bir tek grup tarafından tasavvur edilmediğini destekleyen okulu destekler. Ona göre: evcilleştirme avcılarda, ziraat ise kök, tane ve çekirdek (baie) yiyenlerde doğmuşmuş. Katışık işletme: çobanlarla çiftçilerin kaynaşmasından ileri gelebilirmiş; ekinci, emek verip sağladığı besiyle beslediği yabani hayvanları, evcilleşmeye doğru çekermiş. Bu son kanı, arkeolojik dokümanların mahiyeti ile desteklenir gibidir. Ama bunu muhakkak saymak yerinde olmaz; çünkü çadır altında yaşayan, kemik aygıtlar ve deri kaplar kullanan çobanlar, çakmaktaşından orakları, tane öğüten değirmenleri ve vazo kırıkları bulunan ekincilerden daha az belirli iz bırakırlar."[203]**

Gerçekte, bunca bilgincil "hipotez" veya "teori"lere hacet yoktur: bitki ekiminden ziraate gidiş, bir **"Tasavvur"** ürünü değil, Irak coğrafya üretici güçlerinin kaçınılmaz sonucudur. **Çapa ekimi**, başka, **Ziraat** başkadır:

> **"Bugün hâlâ büyük Afrika yüzeyinde kullanılan bir basit ekim (culture) biçimi: genel olarak çapayla ekim (culture â la houe) veya bahçıvanlık ekimi (culture maraîchère) adıyla anılır. Küçük araziler, genel olarak kadınlar tarafından çapayla işlenir ve hasadın kalitesi bozuluncaya kadar tohumlanır. Toprak ne sürülmüştür, ne gübrelenmiştir. Bir yerin gücü tükendi miydi, yeni bir parça arazi açılıp ekilir. Bütün bir bölge kullanılmaz hale gelince, ekinciler yeni bir yere yerleşmeye gelirler. Demek pratik olarak, çapayla ekim: göçebeliği ardından sürükler."[204]**

Bu, ilk Amerika Yerlilerinde de görülen Aşağı Barbarlık Konağındaki ekim biçimidir. Irak'ta El-Obeid ve Ur Çağları ondan ileriye geçmiştir. Bu da sübtropikal ırmak boylarının gereğiyle olur:

> **"Fakat öyle olur ki, ekilen bölge terminal (suların en son dayandığı) bir vaha yahut bir vadi yatağı olur. O zaman artık göçmek zorunlu**

---

203 V. Gordon Childe, age., s. 52.

204 V. Gordon Childe, age., s. 51, 52.

değildir. Çünkü tarlaların üzerine suyun getirip bıraktığı mil, toprağın erdemlerini yeniler. Eğer, ayrıca, (feyezan-taşkın) muntazam olup da elverişli mevsimde çıkageliyorsa, tarlaların sulanması yağmur yağışlarının yerini tutmaya yeter. Bu halde, eğer taşkın gören topraklar ekilmişse, istikrarlı bir yerleşim yapılması hemen hemen kaçınılmazlaşır. Sulamanın sağladığı her türlü olanaktan yararlanmak için, fazla suyu akıtıp aktarmak ve su yetersizliğine çare bulmak üzere kanallar açmak zorunlu olur. Ekinci, böyle emeğiyle bereketlendirdiği tarlayı isteğiyle bırakıp gidemez; toprağa bir sermaye yatırılmıştı. Aşırı suyu giderme (drenaj) ve sulama işleri, genel olarak bütün bir topluluğun işbirliğini gerektirir. Bu işler sosyal dayanışmayı doğuran ekonomik bir bağ kurar. Gerekli su miktarını sınırlama imkânı topluluğun eline bir yaptırım gücü (sanksiyon) geçirtir."[205]

Bilginin burada **"sosyal dayanışma"**yı **"ekonomik bir bağ"** ile bağlayışı "Marksizm"ine de hacet yoktur. Çünkü, Morgan'ın keşfedip, Engels'in özetlediği **"Kan"** örgütü yalnız üretimde değil, her alanda **"Bütün bir topluluğun işbirliğini"** sağlamaya yeter de artar bile. Ne **"Sermaye yatırımı"** kuruntusuna, ne "modern" anlamda insanüstü bir mekanik ekonomi zorbalığına lüzum kalmaksızın Barbar insan kendi toplumu içinde kankardeşi, kanbirliği, canbirliği ölçüsünde en çözülmez işbirliğini hiç düşünmeden **yaşamaktadır.** Toplumun **"Sanksiyon"**u o kan kardeşliğinden doğduğu için, bir tek kişinin dahi itirazına uğramaksızın yürürlüğe girdiği için, **kutsal**dır. Yani: kutsallık toplumsallığı değil, tam tersine: **toplumsallık kutsallığı yaratır.** İlk insanın inançlarındaki dayanılmaz güç de buradan doğar.

Böyle bir toplumun Fırat-Dicle iklimine düştüğünü gözönüne getirelim. Avrupa'da buzulların çözülmesinden sonra, Atlas Okyanusu'nun bol yağmurlar patlatan siklonlarının Yakındoğu ülkelerini bırakıp kuzeye, Avrupa'ya kaydığı o günlerde sübtropikal ırmak boyunun çevresinde gittikçe kuraklıktan çölleşmeye gidildiği olayı belirir.

O zaman ne olur?

"Herhalde, işaret etmiş bulunduğumuz iklimin kuraklaşması başlangıcı, gıda üretimi temeline dayanan (yani yeryüzünde hüdayinabit [ekilmeksizin kendiliğinden biten] **yiyecekleri derlemekle yetinemeyen) bir ekonominin kabulü lehinde bir teşvik getirmeliydi. Gittikçe azalan su akımları ile kaynakları kıyılarında toplaşma, daha enerjik bir tarzda yaşama vasıtaları araştırmayı gerektiriyordu. Hayvanlar da, insanlar da sürü halinde, çöl bölgelerinin gittikçe tecrit ettikleri vaha-**

205 V. Gordon Childe, age., s. 52.

lar içinde toplaşıyorlardı. Bu ister istemez üst üste yığılış, insanla hayvan arasında "evcilleştirme" sözcüğüyle anlatılmak istenen bir çeşit "symbiose" (ortaklaşa geçim) getirebilirdi."[206]

"Böyle kolonların (göçmen yerleşiklerin) bir yerde sabitleşmeleri, yerleşmeleri, bataklıklar hayatının şartlarından çıkagelir. Başlangıçta bu yerleşmenin ekonomik temeli ziraat oldu. Tarlalar, Paleolitik (Eskitaş Çağı) baltasını az buçuk andıran çapa biçiminde kabaca yontulmuş kuartzit yarmalarının yardımı ile sürülüyordu.

"Bataklıklar içinde, çöl ortasındaki vahada ekilebilir, ülkenin bataklığı güçlükle kurutulup drenaj ve sulamaya tabi tutulur: bu yaşama şartları verili oldu mu, bunca güçlüklerle elde edilmiş bulunan tarlalar yanında daimî barınma şartlarını yalnız ve ancak ziraat sağlayabilirdi. Bununla birlikte Sümer ülkesinde hurma ağacı bitiyordu ve besleyici meyvesiyle insanın o toprağa bağlanmasına elveriyordu. Tahmin edildiğine göre, Sümerler'den önceki insanlar (Protosümerler), evleri çimentolamakta kullanılmış gübrelerinden (1) ve belki de yabani hayvanları temsil eden balçık heykelciklerden tanıdığımız: boynuzlu hayvanlar, keçiler ve domuzlar yetiştiriyorlardı.

"Bataklıklarda av hayvanlarının avlanılması sapanla, belki de ok ve yayla yapılıyordu; vurulan av hayvanı bir gürzle (masse) tepeleniyordu. Bütün mevkiler yumurta biçimi sapan taşları sunarlar; yaprak biçimli kuartzitten ok uçlarına seyrek rastlanır. El-Obeid'in gecikmiş Ur lahitleri içine küremsi veya armutbiçimi taş gürzler koymak kural idi. Ereş'te, şekil 82-b (ran)'dakilere yaklaşık uzamış tipler bulunuyor. Balık avı için, delikli balçık kesekler ve belki ortası boğumlu taşlar yahut zıpkın (Ur'da gecikmiş El-Obeid stilinde bir mezardan gelme şekil 57-a'daki bakır numuneye bakıla) bağlanmış iplikler kullanılıyordu. (2). Balçık biçimciklere göre, bugün hâlâ Fırat'ta mekik dokuyan cinsten, bellum (savaşçıl) biçimde yüksek pruva ve pupası bulunan kayıkları gemiciliğe yarıyorlardı. Pişmiş topraktan örekeler (fusaioles) dokuma sanatının bilindiğini farz ettirir, örgü becerikliliği dekorlu hasırlardan anlaşılır. Kemikten bizler, deri elbiseler hazırlamaya yarayabiliyorlarsa, kemikten göz (chas)'lı iğneler (7) dikiş dikildiğini farz ve kabul ettirir."[207]

"Gerçek şudur ki, ne Ur'un, ne Ereş'in aşağı tabakalarında, ne El-Obeid'de hiçbir vakit bakır bulunmadı, ama kadîm mevkilerde (sites) madenî nesneler daima seyrek bulunurlar; çünkü henüz kıymetli olan maden, boyuna yeniden kullanılıyordu. Öte yandan, Sümer ülkesinde henüz pek ufak yüzeyler yoklanmıştır. Ur'da, gecikmiş El-Obeid stili bir mezarda keşfedilen bakır "Zıpkın" sahiden erime yoluyla elde edil-

206 V. Gordon Childe, age., s. 53.

207 V. Gordon Childe, age., s.130-132.

miş bir nesnedir. Her ne kadar ticaret henüz bol madde edinilmesine elvermeyecek kadar çok kötü örgütlendirilmiş bulunuyor ise de, demek Protosümerliler, artık besbelli metalürji sanatını biliyorlar imiş."[208]

Irak'ın Orta Barbarlık Konağı böylesine bir çağdır. Onun için, El-Obeid ve onun gecikmiş çağı, Ur Çağı, arkeolojinin 8'inci tabakasından (Uruk-Ereş) Kültürü Çağı denilen zamandan, yahut Irak'a Sümerlilerin gelişinden üç-beş tabaka önce bile bakırı keşfetmiş sayılabilirler. Yalnız onun bol kullanımı muhakkak çok sonraları, Yukarı Barbarlık Konağında gelişir.

H- IRAK ORTA BARBARLIĞININ DİNAMİZMİ

Irak arkeoloji kazılarının XVIII'inci (Tarihten önceki l'inci) tabakası deniz seviyesinden l metre aşağıdadır. Yani Irak Orta Barbarlığı toprağını su içinden çıkarıp kazanmıştır. İlk Yunan hilozoist[209] filozofunun her şeyi su aslına bağlaması, İslâm Medeniyeti'nin, her çeşme taşına **"Ve minel mâe küllü şey'in hayy:** Her şey sudan canlandı" deyimini kazıması, besbelli, hep ilk insan medeniyeti kaynağındaki bu gelişimin gelenekleşmesidir. Fakat Irak Medeniyeti'nin bütün gelenek ve destanlarının dinamizmi de gene hep o deniz seviyesi altında oturukluk gerçeğinden çıkar: pek ünlü **"Tufan"** olaylarının sembolleşmesi sosyal altüstlükleri sular altında kalma biçiminde konkretleştirir.

Irak toprağının yeryüzünde bütün bitkisel sübtropikal ırmak topraklarından üstün yanı: yalnız çöl ortasında sazlı bataklık olması değil, aynı zamanda en önemsiz şeymiş gibi hiç üzerinde durulmayan petrol anası zift (bitum) ülkesi oluşudur. Belki zift olmasa, deniz seviyesinden alçak bir bataklık içine yerleşip ziraatçı yerleşim imkânı da gerçekleşemez ve insanlık Medeniyet yoluna kolay kolay giremezdi. Bugün hâlâ tecrit maddesi olarak kullanılan zift, denilebilir ki, Irak Medeniyeti'nin Orta ve Yukarı Barbarlık basamaklarının alçakgönüllü çimentosudur. Irak insanı onun değerini herkesten iyi anlamış ve kullanmıştır. Bataklık içinde ilk kulübelerin arsasını ziftle oturulur hale getirmiştir. Bir kat hasır, bir kat balçık kerpiçle kurduğu evlerinin duvarlarını ziftle ayakta tutmuştur. En ileri medeniyet çağında mimarlık süsü gibi sürüp gidecek pişmiş balçık konilerle saz hasırların duvarlara çakılış stili, gene zift yardımıyla neme karşı insanı korumuştur. Nihayet, o taşsız ülkede, balçık kerpiçleri yirmi metre boyunda **Ziggurat'**lar biçiminde yükseltebilmek, ancak kerpiç aralarına birer taba-

---

208 V. Gordon Childe, age., s. 133.

209 Hilozoist: Maddeyi ve doğayı organizma gibi canlı kabul eden ve her şeyin sudan doğduğuna inanan hilozoizm (hyle: madde, zoe: yaşam) denen felsefenin taraftarı. (y. n.)

ka zift koymak suretiyle başarılmış: ilk inanç tepeleri, tanrı evleri, tapınak yapıları zift sayesinde mümkün olmuştur. Biçimcikler, heykelcikler gibi güzelsanat eserleri zift maddesiyle dayanıklılaştırılmıştır. İnsanlar zift perukalarla süs edinmişlerdir. Çağımızda petrol ne kadar önem kazandıysa, İlk Irak Kültürlerinde, suya batmış balçıktan bir medeniyet yaratmak için zift en az o kadar önemli rol oynamıştır.

Ur Çağı'nın ikinci karakteristik maddesi, gene kendi toprağının yetiştirdiği **saz**'dır. Kabuğu soyulmuş bataklıklar sazı, ortasından yarılarak uğur, mühür gibi kullanılmış, medeniyetin sonra her yayıldığı yere Irak'ın damgasını vuran **silindir** elemanına kaynak olmuştur. Gene, pişmiş konik çivilerle duvarlara çakılan hasır stili de sazın yaratığıdır ve Güneydeki Ur'dan Kuzeydeki Kiş'e kadar bütün Sümer-Akkad ülkesine, Dicle ötesinde Haface'ye, Doğuda Elam'a, Kuzeyde Asur'a doğru yayılıp gidecektir.

Yeryüzünde ikinci bir Irak bulunmadığı için ve ondan sonraki bütün gelişmeler Irak etkisi altında yürüyecekleri için, orijinal El-Obeid Çağı bir daha tekerrür etmeyecektir.

Irak'ta ilk El-Obeid Çağı, Aşağı Barbarlıktan çıkış ve Orta Barbarlığa giriş konağıdır. Çünkü, toplum içinde kadın gene sosyal sahneyi doldurmakla birlikte erkek de artık boy göstermiş bulunur. Yalnız kadının önemi, erkek tarafından henüz sahne gerilerine püskürtülememiştir. Hattâ bu çağ kadını, büsbütün daha modern bir kıvraklıkla cana yakın ve göz alıcı estetiğe kavuşmuştur. Eski çömelmiş bıngıl bıngıl tombul teyze, **Anahan** yerine: **"Svelt biçimcikler ayakta veya oturur durumdadırlar."**[210] Gözleri sevimli bir "Facie ophidique: Tavşan çehresi" olmuştur. Başlarında zifttten perukalar takılıdır. Bay Parrot: **"Kadınla hayvanın melez terkibi-bileşimi esrarengiz kalıyor."**[211] der. Oysa, ortada esrar yok: **Totem** hayvanlarla **Anahan** sembolünün sentezleşmesi vardır. Ve ilk Totemin kadın hukuku, Anahanlıkla başladığını ispat eder.

Irak Tanrı-kadınındaki bu **Tavşan** sembolü Mısır mitolojisinde olağanüstü büyük roller oynayacaktır:

> **"Denderah tapınağında tavşan başlı bir tanrı görünür. Mumya gibi sarılmış ve görünmez bir tahta oturmuş bulunur. Elleri Osiris'e atfedilen çoban asası ile düven (fleau) tutar durumdadır. Aynı tavşan başlı tanrı 146'ncı Fasıl "Ölü Kitabı"nın vinvetinde (başlık resminde) gözü-**

---

210 A. Parrot, Sumer, s. 55.

211 A. Parrot, age., 55.

kür. Fakat orada taht gözükür ve elde bıçaklar tutulur. Denderah'ta bir tavşan başlı tanrıça da vardı ki adı *"Unnut* veya *Denderah* şehrinin sahibesi"dir." "Unnut, Yukarı Mısır 15'inci *Nom*'unun, Un Tavşanının anakenti (Greklerce: Hermopolites'in metropolü) idi. Tanrı Un veya Unna adını alır."[212]

"Un" hecesi Mısırcada (Tavşan, saat, işçi, dövmek, sıçramak, ayağa kalkmak, had aşmak) anlamlarına gelir. Obeid geleneği olan Tavşanı, Osiris adlı Mısır tanrısı (medenîleştirici kahramanı) Mısır'a yerleştirmiş olmalıdır. Osiris hem çoban asâsı (houlette): yani Orta Barbarlık, hem Düven: yani ziraatçı Yukarı Barbarlık ve Medeniyet sembollerini taşır. Biblos'tan Mısır'a medenîleştirici kahraman olarak gelen Osiris, tanrılaşırken Irak Anatanrıçasının sembolü olan tavşanla kaynaştırılır:

"Unnu-nefer: "Parlak ve şanlı tavşan" demektir. Osiris'e "Unnofr: İyi varlık" denir. Bas epoklarda (aşağı çağlarda) bazen tavşan başlı Osiris bulunur."[213]

El-Obeid Çağı'nda **erkek** henüz Mısır'ın Öziris'i kadar ileri gidememiştir.

Semit Orta Barbarlarda Âdem-Havva Kıssasına ve bütün sonra gelecek medeniyet ve kültürlerde ziraat tanrılığına karışacak olan: **"Yılan, daima bereket fikirlerine iştirak etmiş bulunur."[214]**

Yalnız, erkeğin, kadın nüfuzunu baltalamak üzere hoyratlıklarına başladığını gösteren iki belirti ortaya çıkmıştır:

l- Hassuna'da (Aşağı Barbarlıkta) vazoların ağızları, kadın başıdır. Obeid toplumu (belki kadının yerine erkeği geçirmek cesaretini henüz gösteremediği için) kaplarda her türlü "insan" temsilini yok etmiştir. A. Parrot bunda; aşağı Sümerler'in **"Kapları laikleştirdikleri"**ni görüyor.

2- Rond-bos denilen rölyeflerde **"Muhayyel** [hayali, düşsel] **ve korkunç şahsiyetler konu olur."[215]** Yani Toplum ruhuna zorba erkeğin zılgıdı sapa yollardan burnunu sokmaya başlamıştır.

Obeid Çağı "gençliğinde" oldukça konkret ve realisttir. En son Eridu Devrinde **Soyutlaşıp** idealistleşir. 1946-1949 yılları son kazıları yapılan bu

---

212 A. Lang, Mythes, Cultes et Religions, Paris, 1894, s. 654.

213 A. Lang, age., s. 65.

214 A. Parrot, Sumer 1960, s. 55.

215 A. Parrot, age., s. 55.

mevki, Irak güney ucunun denize dalmış en güney ucunda: **Enki** adlı sular tanrısının şehri sayılır.

> **"O zamana dek Yukarı Dicle bölgesinde nice el üstü tutulan natüralizm Eridu'da hemen toptan kapı dışarı edilmiştir. Geometrik bir repertuarla: lozanjlar** [eşkenar dörtgenler]**, üçgenler, merdiven veya şevron (çavuş sırması) gibi çeşit çeşit kombine edilmiş düz çizilerle yetinmek gerekmiştir. Bu inkâr edilmez geriliği nasıl açıklamalı?.."**[216]

İzahı Eridu kazılarından az çok öğrenilebilir. Eridu Devriyle, Obeid Çağı yaşlanmıştır. Nedense "Sümer Ülkesi" denilen topraklarda 5 kentten 3'ü; Ur-Uruk-Lagaş **siyasî** merkezdirler. Aynı ülkenin kuzey sınırı üstünde Nipur ile güney sınırı üstünde Eridu **kutsal**, yahut **dinsel** merkezlerdir. Eridu yalnız üst üste 3 tapınakla değil, 6 iskân seviyeli bir semttir.

> **"Hepsi de bu aynı devreye karşılık düşer. (…) Yazı henüz keşfedilmemişti."**[217]

Üstüste 6 tabaka, 6 altüstlük sayılamaz mı? Ur, Obeid kazı tabakaları da 5 ile 6 tabaka sayılır. Bu beş altı tabakada pek erken Orta Barbarlık Konağında çobanlık ile ziraatı bir arada geliştiren Obeid Kültürü çevresinden belki daha ziyade barışçıl yollarla üst üste beş-altı "Barbar aşısı" yemiş sayılabilir. Bu bakımdan stilin gittikçe **"non-figüratif"**leşmesi, Obeid Kültürünün gittikçe yaşlandığını, hattâ bir çöküntüye yaklaştığını anlatıyordur.

Amerika Yerlileri Aşağı Barbarlık Konağında kulübe yerleşimleri yapmışlardı. Araştırmalar, Amerika Yerlilerinde Irak'takinden ziyade Mısır'dakine çok benzeyen Güneş ve Tavşan efsaneleri buldu. Obeid yerleşimleri ilkin o seviyede sanıldı. Çamur kulübelerin duvarlarına saz hasırlar, pişmiş topraktan konik çivilerle çakılmıştı. Bu ilk Obeid tipi kulübe mimarisinde, saz, hasır ve çamur kerpiç tabakaları kat kat konuldukça girintili çıkıntılı bir özellik meydana geldi. Ondan sonraki oturukluklarda, saz hasır ve balçık zorunluluğu olmadığı zaman dahi, Irak ananın ilk yapı stili aynen taklit edildi. Hasır, balçık girinti çıkıntıları korniş biçiminde mimarlık modası gibi devam etti.

> **"Elam ve Asur'da buna benzer bir safha görüldü."**[218]

Mısır'ın ilk yapıları da aynı modaya uydu. (Mısır'a medeniyetin Irak'tan girdiğine belge.) Bugüne dek gelmiş İslâm kutsal yapılarının iç ve

---

216 A. Parrot, age., s. 63.

217 A. Parrot, age., s. 63.

218 V. Gordon Childe, age., s. 146.

dış tavan kornişleri hâlâ Obeid stili kornişlerle süslüdür. Türkiye minare şerefelerinin altlarındaki dekorlar aynı stilden kalmışa benzetilebilir.

1911 yılı Obeid hep böyle çamur evlerden ibaret sayılıyordu.

"Meğer bunlar yorulmaz inşaatçılarmış."[219]

Fakat anıtsal yapıları kişi için değil, tanrı evleridir. Ve bu evlerde insanla tanrı arasında teklifsizlik ve samimilik devam etmektedir:

"Tanrının evi basit bir salon olmaktan çıkmış, kompleks bir yapı olmuştur ve sunular masası ile birlikte merkezi daire autel-podium'un çevresi küçük odacıklarla kuşatılmıştır. Ama sayısız giriş çıkış yerleri *(issue'ler)* gidilip gelinmeyi sağlayıp kolaylaştırır. Tanrı ile maiyeti [emrindekiler] **bulundukları saflarına lâyık her türlü itibarla karşılanmıştır."[220]**

"Irak'ın ilk etkisi Doğu dağlarında, güney İran'ın Elamlıları içinde kendini belli etmiş görünüyor. Suse, taşın bol olduğu yerdir: kâseler, krater-kupalar taştan yapılır. Gene de: "Orada Obeid Çağında bulunuluyordu. Bu gelişim 4'üncü bin yılında başlamış olmalıdır. Ve şimdi-artık olan bitenlerin yüzlerce yıl üzerinde izlenmesi mümkündür."[221]

I- İLK "KIYAMET"

Ur da, Obeid de ölü gömmeyi bilirler. Yalnız Obeid: cesedi uzatılmış olarak gömer, Ur: kıvranmış (contracté) yahut çömelmiş olarak gömer. Bu iki tip Toplum, Arkeolojinin 2'nci (XVIII'inci) numarasından 5'inci (XIV'üncü) numarasına kadar: en eskiden beriye doğru, 4-5 basamak durmayıp değişir. Değişmeyi Çömlekçiliğin geçirdiği değişikliklerden okuruz. İlk Obeid seramiğinin iki alâmeti vardı:

1) Göçebelerin ilk çömlekleri, örme sepet biçimi ve zembil gibi kulplu olur. Obeid çömlekleri, tam o sepet taklidi kulplu seramikti.

2) İlk Obeid seramiği açık esmer renkte idi. İkinci tabakadan sonra o kulplu açık esmer kaplar arasına boyalı çömlek parçaları karışarak gittikçe arttı.

Fakat 6'ncı (XIII'üncü) numaralı tabakaya gelinir gelinmez, boyalı seramik ansızın yok oluverir.

Bu ne demektir?

---

219 A. Parrot, age., s. 53.

220 A. Parrot, age., s. 53.

221 A. Parrot, age., s. 60.

Besbelli boyalı çömlek yapımı hiç değilse Obeid ve Ur bölgesinde yasak edilmiştir. Demek sessizce gelişen Irak güneyinin insanları içinde ansızın bir kıyamet kopmuştur.

Kıyametin öncü belirtileri 5'inci tabakada gözükmüştü: o tabakada bulunan bir mühürde tekerlekli bir savaş arabası (char)'ın atası sayılan ilk savaş kağnısı kazılmıştı. O zamanın tankı sayılacak kağnı, insanlar arasındaki kızışmanın kıyametler koparacağını gösterir. Bu ansızın kopan kıyamet iki şeyi öğretir:

1- Irak gelişiminde Medeniyet başlamadan dahi nispeten ileri bir Toplumu, nispeten geri bir Toplumun yenmesi med ve cezir biçiminde ritmikleşmiştir.

2- Geleneğin "Tufan" dediği şey, Irak'ın sosyal coğrafyasından çıkma tipik bir altüstlüktür. Obeid ve Ur kulübeleri ve yapıları deniz seviyesi altında, su içinde, kerpiçten yapılmış oldukları için, her yaman Barbar akını ziraat için yapılmış kanalların set ve bentlerini yıktığı gün; insanlar ister istemez denize düşmüşçe sular ve dalgalar altında boğulup gider.

Bay A. Parrot, Obeid Kültürünü "Tufan"a veren Barbarları:

> ***"Sümerler'in gelişi"*** **sayar. Ona göre: Obeidliler: "İstilacıların önünde yenilip kaybolma zorunda kaldılar. Yeni gelen kimseler bizce Sümerler'den başkaları olamazlar."[222] "Sümerlilerin herhalde Semit olmadıkları, dillerinin bilinen hiçbir şeye benzemediği ve menşeleri olan ülkenin Hazer ötesi yanında ve belki daha ötelerde aranması gerektiği söylenebilir."[223]**

Rejim değişikliğinin ilk belgesi:

> **"Boyalı seramiğin hoyratça bertaraf edilmesi oldu." "Demek boyalı süsler, yeni efendiler tarafından tehlikeli sayılan bir ifade taşımış olmalı ki, o efendiler, kendi kanunlarını dayattıktan sonra, o dayattıkları kanunlara kendi inançlarını da katmak iddiasına giriştiler. Gerçi Obeid seramiği geometrik temaları, seyrek temsilleri ile pek zararsız görünüyorlardı. Suse'unkiler o bakımdan çok daha çağrışımlı (évocatrice: akla çok şeyler getirici) idiler. O da kaybolup yerini bir fabrikaya bırakmak zorunda kaldı. O fabrikanın üretimleri bilinen gerçekleştirimlerinden sonra bir o kadar daha alelâde göründüler... Artistler giderildiler ve mirasları esnafların eline kaldı."[224]**

---

222 A. Parrot, age., s. 63.

223 A. Parrot, age., s. 64.

224 A. Parrot, age., s. 64.

Fakat, Irak'a bu sonradan gelme istilâcı Sümerler, geldikten sonraki yaratılarını, ne sayede geliştirdiler?

Kendilerinden önceki (süresi aralıksız 5-6 tabaka) insan yığınlarının hazırladıkları geniş kültür zemini sayesinde.

> **"Sümerliler o kadar çarçabuk zirveyedek yükseldilerse, bu başarı birçok kuşakların tecrübelerinden faydalandıkları için mümkün oldu."**[225]

Biraz da dile kolay geldiği için, Sümerler'e atfedilen bu değişikliğin, ondan önceki 5 tabakadaki değişiklikten farkı hem çok ansızın, hem çok derin bir altüstlük getirmesinden ileri geldi. Ona, **"Tufan"** adını vermek yerinde olur. Daha önceki 5 tabakanın değişikliklerinde biçimlerin soyutlaşmaları: eski canlı ve somut Totemlerin gittikçe gizlenmek, bir baskıdan çekinilerek stilize edilmek istendiğini gösteriyordu. Modern çağda, hür düşüncenin yasak edildiği ülkelerde, pısırık yeni sosyal sınıflar fikirlerini felsefeyle, büsbütün umutsuz olanlar da edebiyatla ifade sapa yoluna yöneliyorlar: tıpkı öyle, ana Totemlerini açıkça savunamayan kadîm toplumlar da canlı biçim yerine onu andıran işaret ve çizilere başvurdular. Onun için Kıyametten önceki geometrikleşmiş çömlek süsleri de, daha eski Irak Toplumuna ve Totemlerine yabancı toplumların dışarıdan gelip gittikçe ağır bastıklarına delil sayılabilir. Yani, El-Obeid gelişimi bir tek Toplumun değil, üst üste binmiş birçok Toplumların hiç değilse beş ayrı tabaka teşkil edecek kadar başka başka özellikler göstermiş eseridir. Yalnız o ilk derece derece gelişim, bu altıncı tabakadaki Devrim kadar yaman ve ansızın olmamıştır. Birincilere "Tufan" denilemeyişi de onların belki bir kerteye dek barışçıl geçmiş başka başka uluslar arasındaki kaynaşma oluşlarındandır.

6'ncı tabakadaki "kıyametin alâmetleri"ni bize arkeolojinin **"Tufan kuyusu"** denilen kazılar verir. Bu kazıya göre "Tufan", dibine doğru inilen mezarlığın altında: SIS VIII'inci tabakadadır ve burası deniz seviyesinden 5.20 ilâ 8.60 metre yüksektir. Demek, sosyal kıyametin kopması için: deniz seviyesinden bir metre aşağıda başlamış bulunan Irak'taki gelişme, 8.6 metre yüksekliğe dek birikmiştir. Bu birikişin süresi her yıl ırmakların getirip yığdıkları mil kalınlığı ölçülerek hesaplanabilirdi.

Böylece, 5 tabaka barışçıl sosyal birikiş, l tabaka ansızın az çok savaşçıl ve yıkıcı sosyal sıçrayış (Kıyamet-Tufan) ile insanlığın beş-altı bin yıllık Antika Tarih boyunca güdeceği "cycle", "devridaim" helezonu [döngü,

---

225 A. Parrot, age., s. 63.

çevrim sarmalı] Irak'ın daha Tarihöncesinde başlamış bulunur. Kıyamet veya Tufanlar art arda gelecektir. Her yeni Tufan bir öncekinden daha büyük (yeryüzünün daha geniş ülkelerini ve daha çok insan yığınlarını kaplamış) olacaktır.

J- ORTA BARBARLIKTAN-YUKARI BARBARLIĞA

Arkeolojinin 6'ncı tabakasında kaybolan boyalı seramik 7 ve 8'inci tabakasında yeniden ortaya çıktı. Bunlar ara sıra kırmızı pentürleriyle Obeid çömlekçiliğinden farklı olan kızıl seramik adını alacaktırlar.

Tufandan önce (buna istersek birinci veya ufak Tufan da diyebiliriz): yerleşim kültürü Fırat ırmağının Dicle'yle birleşmek üzere bulunduğu yere yakın batı-güneyinde üç merkeze yığılmış gibiydi:

l- Eridu (Abu Sharai),

2- Ur (El Mugheir),

3- El-Obeid...

Tufandan sonra kültür hegemonyası aynı semtlerdeki Fırat'ın Kuzey Doğusuna çıkar: Kadîm **Uruk** (Tevrat'taki: Ereş, gelenekte belki Pantebibliya) denilen semtin adı ile anılır.

Destan kahramanı Gılgamış'ın adına bağlı olan Uruk kültürünün temsil ettiği çağ da yekpare değildir. Tıpkı Obeid Çağı gibi arkeoloji bakımından 7 ilâ 11 (Xll-VII) numaralı tabakalar arasında hayli uzun süren 5 basamaklı bir gelişim gösterir. Bilinen en eski "Kıyamet-Tufan"ın yarattığı altüstlük:

> **"Gözönünde tutulunca, medeniyetin tam bir gerileme haline girmiş sayılmasına eğginlik gösterilebilirdi. Bu hiç de öyle olmadı. Gerçekçi Sümerliler, tersine, sağlamca yerleştikleri ülkeyi bütün komşularının ilham alacakları bir kültür merkezi yapmaya kendilerini verdiler."[226]**

Onların **"Dehakâr** [dâhi] **bir ruhun hizmetine girmiş bulunan dinamizmleri Irak'a parlak ilerleyişler yaptıracaktı."**

"Şu çağ için iki evre tanınmıştı:

"l- Uruk (Kral Kenti, İncil'in Ereş'i),

"2- Cemdet-Nasr (belki İncil'in Kidnun'u).

"Bugün uzmanlar, o iki devreyi bir arada incelemeyi tercihe değer buluyorlar; çünkü aradaki sınırı ayıracak çiziyi açıklıkça çizmek güç oluyor."[227]

---

226 A. Parrot, age., s. 64.

227 A. Parrot, age., s. 63.

Arkeoloji kazıları bakımından: aşağıdan 7'nci (yukarıdan XII'inci) numaralı tabaka ile gene aşağıdan 12'nci (yukarıdan VI'ncı) tabaka arasındaki 7 numara-tabaka **Uruk** adına, ondan sonraki aşağıdan 15-16 (yukarıdan III-II) numaralı tabakalar da **Cemdet-Nasr** adına bağlanır. Bu ayırım ne kadar sarih [açık, belirgin] olmasa bile anlamsız kalmaz. Yeter ki Uruk adına bağlanan tabakalardan ilk numaraların Obeid Kültürünün rönesansı olduğu unutulmasın. Bay A. Parrot'nun "gerileme" gibi görünür dediği o rönesans birikişinden sonra Uruk kültürünün en büyük orijinal eserlerinden **Kalker Tapınak:**

> **"Cidden heyecan uyandırıcı ve râbıtalı mimarlık: ancak V'inci seviye ile birlikte başladı."**[228]

Yukarıdan V'inci tabaka, aşağıdan 13'üncü numaralı tabakadır. **Kızıl Tapınak** da bir sonraki 14 (IV) numaralı tabakada kurulur.

Gerçi Uruk Çağının ilk iki basamağında (7-8 veya XII-VIl numara tabakalarda) iki yeni nesne bulunur:

A) 7'nci tabakada en eski **mühür damgası**; kazıların bir tesadüfü müdür bilinmez.

B) 8'inci tabakada en eski **bakır nesne'**nin gerçekliği şüpheli sayılır. Aslında bu her iki buluşun Obeid Kültüründen, hele Obeid insanlarından dışarıda birer icat sayılmasına da imkân yoktur. Ur ana kültürünün ve insanlarının Uruk Devrinde de yaşamaya devam ettikleri besbellidir: gri seramik birçok defalar kendisini gösterir; yalnız Obeid Devrindeki gibi kulplu oluşu seyrektir. Bu sırada çömlekçilik büyük sıçramayla: **Torna** ve **Fırın** yeniliklerini icat etmiştir. Ama o teknik ilerleyişler gene Obeid yerlilerinin eseri sayılır:

> **"Daha sonra mührün, El-Obeid Medeniyetinin menşeinde** [kökeninde] **bulunan aynı kompleks içinde icat edildiğine inanmak için birtakım sebeplerimiz bulunacaktır. Şimdilik yalnız şunu söyleyebiliriz ki: Ereş'in yeni seramiğine bakınca, El-Obeid Medeniyetinin Uruk Devri denilen devirde, bir yeni kan ve yeni fikirler enfüzyonu** [kaynaşması] **ile gürbüzleştiği düşünülebilir. Yeni gelenler bir fatihler azınlığı teşkil ettiyseler bile gelişleri büyük bayındırlık işlerini yürürlüğe geçirmek için gerekli sermayenin birikimini kolaylaştırmış bulunmalıdır. Yeni gelenlerin kendileriyle birlikte vaktiyle hazırlanmış ne gibi şeyler getirdiklerini söylemenin henüz zamanı gelmiş değildir. Çünkü not edilen yeniliklerin: tornanın ve hattâ düzeltilmiş fırının Sümer istilâsının yarattığı yeni şartlara uymak üzere icat edildiği kavranabilir.**

---

[228] A. Parrot, Sumer, s. 65.

"Herhalde istilâcılar sayıca azlıktılar ve çarçabuk emilmiş görünüyorlar. Hiçbir seviyede siyah, kırmızı yahut gri çanak parçaları (tesson'lar) yerli geleneği devam ettiren açık renk seramiğe nispetle çokluk değildi."[229]

Bilginin Medeniyet sözcüğünü Tarihöncesi kültürü yerine kullanışı, kapitalizm devrinde imiş gibi "Sermaye birikimi"nden söz edip Zenginlik ile Sermayeyi birbirine karıştırması bir yana bırakılırsa; anlatmak istedikleri açık olaylardır: Antika Tarihte, Tarihsel Devrimi yapan her azınlık, bir süre, yendiği insanların eski kültürünü Rönesansa uğratır. Toplum içinde üretim: çalışmadan geçinecek bir azınlığı besler duruma yükseldiği zaman, alt edilenlerle yenenler -Amerikan Yerli kabilelerinde görüldüğü gibi- artık birbirlerine "kabul" törenleriyle katışıp kaynaşmayabilirler. Henüz sosyal sınıflar teşekkül edemediği halde, Osmanlı'nın Reaya karşısındaki ilk durumunu andıran bir üst kast, alt kast teşekkülü başlar. Üst kastın lehinde ve tekelinde az çok bir zenginlik derlenmeye başlar. Bay Childe'in "Sermaye birikimi" sandığı olay, budur. Tarihöncesinde **"Sermaye"** yoktur.

K- YUKARI BARBARLIK: İLK TAPINAK (TOPLUM ZENGİNLİĞİ)

İlk Tufan (**İlkel Tarihsel Devrim**) Gılgamış'ın Kenti (henüz doğmamış bile olsa) semtini üstün getirmiş sayılabilir. Uruk-Ereş semtinin hegemonyası altında, en eski Obeid-Ur Kültürü yaşamakta ve yeni hamleler geliştirmektedir. Yeni gelen Fatih Barbarlar azınlığı, kendi üstünlüğünü yenilenlere **insanüstülük** diye dayatmıştır; eski ve yerli çoğunluğu uğrattığı bir **"Yeni Nizam"** ile daha sıkı çalıştırarak belirli yerlerde zenginlik birikimine zorlamıştır. Fakat unutmayalım: henüz sınıfsız Tarihöncesi sosyalist toplumundayız. Orada ne kişi mülkiyeti, ne özel sermaye icat edilmemiştir. Yenenler de, en az yenilenler kadar İlkel Sosyalist düzenin "kişi"leridirler. Kendi kişiliklerini herkesten önce kendi kandaşlarına karşı kullanabilecek güce erememişlerdir.

Savaş bitince, (medeniyetten sonraki Tarihsel Devrim üzerine hemen beliren) kişi, kral, bey imtiyazlaşma [ayrıcalıklılaşma] soysuzluğu oluşamaz. Yenenler zafer tacını birkaç sivrilmişe maledemezler. Zaferi toplum ölçüsünde örgüt ve çabalara yöneltip, o zamana dek görülmemiş büyüklükte **Kollektif Aksiyon** üretici güçlerini harekete geçirirler. Bu hamlenin üretime verdiği hız ve ürünler bolluğu oldu bittiye gelmiş insanüstülük gücünün emrine ve yerine adanır.

---

229 V. G. Childe, Orient Pre Historique, s. 140.

"Daha füzyon (kaynaşma) tamamlanmadan önce bile, Barbarlıktan medeniyete geçişi gösteren mükemmelleşmeler gözümüze çarpıyor. Sümer'in ziraatçı ve balıkçı köylüleri şimdi, çabalarını, tanrıları şerefine anıtsal yapılar yükseltmek maksadıyla koordine ettiler. Besbelli bu kollektif çalışma, bir sermaye birikişini ve üretim merkezlerinden işçilerin beslenimi için gerekli olan bir merkezîleşmiş zahire fazlalığını tazammun ediyordu [içeriyordu]**. Aynı fazlalık: çamurları drene etmek ve tarlaları sulamak gibi kamu işlerinin yürürlüğe girdirilmesi için de gerekliydi: hem bataklık, hem çöl olan ve yağmurların bırakıp gitmiş olduğu bir ülkede köylerin şehirlere dönmesine elveren, dik ırmak hendekleriyle platformlar (düzlükler) tarafından gelme feyezanlara karşı şehri kurtarmayı sağlayan ve en sonunda esaslı ilk maddelerin geniş ölçüde ithaline imkân veren şey, bu kurutma ve sulama kanallarıydı. O fazlalığı, ülkenin haddinden çok bereketliliği sağlıyordu. Fazlalığın birikmesine en iyi garanti, ahalisinin takvâ (piété)'si, sofuluğu idi. Kızıl ve gri çömlekçiliği yapan yönetici sınıfını El-Obeid'in köylü sınıfı üzerine çıkartan fetihlerin o birikişi ne kertede aceleleştirdiğini bilemeyiz."**[230]

Bilginin Tarihöncesindeki Toplum yapısını ne kadar önemsemediği yukarıki açıklamasında kullandığı sözcükler ve terimlerden anlaşılıyor. Gene kısaca hatırlatalım:

l- Obeid Çağından Uruk Çağına geçiş **"Barbarlıktan Medeniyete geçiş"** değil, medeniyetten önceki çağda **Orta Barbarlıktan Yukarı Barbarlığa** geçişi gösterir.

2- Bu geçiş sırasında: **"Köylerin şehirlere dönmesi"** yok, Aşağı Barbar oturukluğunun Irak Sübtropikal coğrafyasında eriştiği Orta Barbarlık yerleşimlerinden **Kentleşmeye dönmesi** vardır.

3- Gene **"Yönetici sınıf-Köylü sınıfı"** diye ancak medeniyette görülen **sosyal sınıflar** ne Uruk, ne Cemdet-Nasr Çağlarında anlaşılır şey olamazlar. Belki yenenlerin "yönetim"i başlamaktadır.

Ancak medeniyet kurulduktan sonraki Barbar akınlarının Tarihsel Devrimlerinden doğmuş "Devlet"lerde, örneğin Osmanlı **"Dirlik Düzeni"**nin ilk günlerinde toplum:

l- "Yönetici sınıf": barışta asayiş (dirlik), savaşta dövüş ile,

2- "Köylü sınıfı" her zaman yalnız üretimle uğraşan birer "sosyal sınıf" değil, birer işbölümü zümreleri durumundadırlar. Gene o yüzden, nasıl bütün Tarihsel Devrimlerden sonraki Barbar Fatihlerin kurdukları düzende **toprak** hemen hemen genel olarak tümüyle Toplumun **ortaklaşa mülkü**

[230] V. G. Childe, age., s. 140-141.

ise, tıpkı öyle ve hattâ -hiç medeniyet soysuzlaşması bilinmediği için- daha geniş ölçüde burada dahi her türlü **zenginlik mülkiyeti:** ortaklaşa toplum sembolü olan **Tanrı'**nındır. Yeryüzünde Uruk Çağı yaşanırken, insanlığın aynı Toplum içinde sınıflara parçalanışı icat edilmemiş bulunduğundan, hiçbir birikmiş zenginlik "Sermaye" olamamış, ne **kişi**'lerin, ne imtiyazlı bir sosyal **sınıfın tekelinde** hapsolunamamıştı. Nitekim, yukarıdaki terim kakafonisine düşen Bay Childe da belgeleri açıklarken bunu söylemek ister:

> **"Yazılı dokümanlar, Tapınak mülkiyetlerinin muhasebelerinden başka bir şey değildirler; o dokümanlara göre üretim fazlalığı daima tanrılığın, Tapınağın ve tapınak ruhbanının emrindedir. Böylelikle Ereş'te birinci anıtsal yapı, bir saray yahut bir lâhit değil, fakat bir tapınaktır; o tapınağın içinde bundan sonraki tapınak muhasebe evrakının piktografik (resimli yazı) anası olan bir tablet bulunmuştur."**[231]

Obeid-Ur Çağı'nda olduğu gibi, Ereş-Uruk Çağında dahi, insanlar ne sivri kişi çıkarcılığını ne sınıf tekelciliğini, ahlâkın ve aklın bir numaralı buyrultusu kertesine çıkarmak şöyle dursun, hem ahlâksızlığın ve hem de aklın en affedilmez sapıtması sayan bir toplumda yaşıyorlardı:

> **"Ereş'in 12'nci (VI'ncı) Devri sırasında yurttaşlar yapma bir balçık tepe yükseltmeyi tasarladılar: Onun üzerine, hakkında henüz pek az açık bir fikir edindikleri Tanrı Anu, yahut onun selefi inecekti. Bu yükselti, bütün tarihsel devir sırasında Babilonya'nın ve hattâ Asur'un sanktüerlerine** [tapınaklarına] **bağlı bulunan Ziggurat'ın ilk taslağı (prototipi) idi; daha şimdiden 10 metre yükseklikteydi. O zift yataklarıyla birbirlerinden ayrılmış basit balçık keseklerin üst üste yığılı tabakalarından bileşikti."**[232]

Ziggurat'ın 4 köşesi: Doğu-Batı-Kuzey-Güney yönlerini gösterdi. Sarp meyilli cephelerinde, Ur kulübelerinin duvarlarına yapıldığı gibi, boş pişmiş balçık koniler yumuşak mile saplanmıştı. Üzerine, yarı yüzeyini kaplayacak 17x22 metre çapında dörtgen biçimde balçık tuğladan yapılmış, beyaz kireç badanalı **Ak Tapınak** geliyordu. Tapınağın uzun bir avlusu, birbirine geçilen geniş odaları ve... ilkin aşırıca "demokrat" olan Tanrının halk arasına isteyince inmesine elverişli bir de merdiveni vardı.

İşte Irak'ın ünlü **Silindir Damgası** (empreinte de cylindre): bu herkesin ortaklaşa malı sayılan tapınaktaki taşınır toplum mülklerine dokunulmaması için icat edilmiş ilk mühürdür. Yeryüzünün Mısır'dan Kapadokya'ya

---

231 V. G. Childe, age., s. 141.

232 V. G. Childe, age., s. 141-142.

(Orta Anadolu'ya) ve Girit'e, Çin Hindi'ne kadar her yerine Irak damgasını o vurdu. Vurduğu her nesneyi dokunulmaz kutsal adak (consacre) yapan, yahut etnografların deyimiyle Tabulaştıran (dokunulmaz kılan) odur. Mührün üstündeki işaretler belki de ilk rakamlardır: yazıya doğru gidiş ilerlemektedir.

"Mülkiyet ve kişilik fikri, bu muameleyle ifade edilecektir."[233]

Ölüler yeniden uzatılmış olarak gömüleceklerdir. Yalnız balçıkla mumyalanmışa benzerler, kimi de yakılırlar.

Bu prose **Kan** örgütü dışında ve üstünde, onunla paralel gidecek yeni bir Toplum birliği sembolü olarak yeri yurdu belli Tanrının doğması ve güçlendirilmesidir. Tanrı ve Tapınağı: Toplum mülkiyetinin deposu, dolayısıyla da Toplum alınyazısının kutsal mercii [başvurulacak yer] olmuştur. Oraya el koyabilen, Topluma el koymuş gibi olacaktır.

Yukarı Barbarlık Konağına girilmiştir.

L- YUKARI BARBARLIK SONU: MEDENİYET BAŞI

Sosyalist Toplum kişilerinin **Kan** örgütleri yanında bağımsızlığı göklere doğru yükseltilen, Toplumun üretim ve değişim ilişkilerini müthiş bir ekonomi tekelinde tutup güden Tapınak, elbet insan kişilerin yönetiminde idi. İleride, Medeniyet başladıktan sonra, bu tapınak kişilerinin hangi rolleri, nasıl oynadıklarına dair daha açık belgelerle karşılaşacağız. **Kan** örgütü üstünde insanlığın ekonomik ve politik kaderini güden tapınağın, Toplum için hem muazzam bir kuvvet, hem muazzam bir zaaf kaynağı olduğu, geri Barbarların daha ileri kültürlü Irak Toplumuna karşı zaman zaman giriştikleri davranışlardan anlaşılır.

Ak Tapınak çağı çok sürmez. Yeni bir Barbar akını güney Irak toplumcuğunu tekrar altüst etmiş görünür. Belki ilk Ak Tapınak da, en eski Obeid-Ur toplumcukları üzerine çullanmış başka bir Barbar Toplum kodamanlarınca biçimlendirilmişti. Ak Tapınaktan sonra gelen çağlarda iki, (ve belki daha çok sayıda) Barbar akını ile iki Tarihöncesi Tapınağı paralel düşerler.

13 (V) numaralı tabakada: **Kalker Tapınak** artık adı sanı belli olan tanrının devce evi (sanktüer'i) dir. Toprağında çakıl taşı bulunmadığı için, Allahın insanı bile (Yani Toplum gücünün medeniyeti bile) balçıktan yarattığı Irak milleri ortasına, nerelerden bulunmuşsa (uzak ülkeler dağların-

233 V. G. Childe, age., s. 143.

dan) büyük kayalar taşınmış, kalkerden temeller atılmıştır. Yeni toplumun kollektif gücü (Allah'ı): zifti, balçığı şanına yeterli bulmamış, makamının daha ömürlü olması için kalker taşları getirtmiştir. Bu tapınağı **"ekzotik kökenli"** sayan **Dr. Jordan:**

> **"İktidara yeni bir etnik (ırk) elemanının çıktığını gösterebilir"** der. **"Fakat bu farazi fatihler, tıpkı Kassitler ve Âsurlular gibi, eski sanktüeri restore ederek veya büyülterek ve kadîm girintili, çıkıntılı (kornişli) mimarlık geleneğini muhafaza ederek kutladılar."**[234]

Toplum içinde eski güven kalmamış olacak, daha doğrusu yeni, tekelci ve Toplum çoğunluğuna karşı bir güvenlik gerekmiş olacak ki, mallara (henüz kişilerin olmayan ortaklaşa=kutsal mallara) dokundurmamak için önce amület (uğur taşı), uğur incisi sıfatıyla küpleri mühürleyen **silindirler,** gene insanları yıldırmak için gövdesinin her ucunda bir baş fışkıran **canavarlar** çoğalır. Bunlar, şüphesiz yabancıları ürkütmek üzere birleşmiş **Kan** Totemleri idi. Aynı mühürleri taşıyan: **"İki karınlı küpler, ilk Elam damgalarına çok yakın tipte"**[235] olduklarına göre, yeni fatihlerin Elamlılar olmaları akla gelebilir.

> **"Tapınakların hazinelerinde biriken zenginlikleri ve tanrıya adanmış malları yönetmek için, tanrılığın hizmetçileri dokümanların korunmasını sağlamaya mecburdular. Daha o çağda numaralı bir kayıt sistemi yaratmışlardı. Geriye yazı sisteminin icadı kalıyordu."**[236]

14 (IV) numaralı tabakada, artık hiç değilse, Yakındoğu kaynaklı bütün dinlerin en geniş ayrıntılı ek ve büklerine dek her şeyleri muazzam **Kızıl Tapınak**'la başlamış olur. Yalnız tapınağın 3 defa elden geçirilmesi, çevresinde kopan kızılca kıyametleri sezdirmeye yeter. Daha V numaralı tabakada A, IV ve IV B tabakasında B, sonra C ve en büyük D Kızıl Tapınakları, Irak Tarihöncesi sonlarına doğru dizilirler. (Hors oeuvre: 30x80 metre, Orta nef=sahn: II, 30x62 metre)

> **"Önemli bir kalabalık inananlar toplantısını barındırabilir."**[237]

> **"Tabletler, küpler, damgalar daha sanatkârca ve daha zevklice hakkedilmiş**[238] **silindirlerle mühürlüdürler."**[239]

---

234 V. G. Childe, age., s. 143-144.

235 V. G. Childe, age., s. 144.

236 V. G. Childe, age., s. 143.

237 A. Parrot, Sumer, s. 66.

238 Hakketmek: Maden, ağaç, taş üzerine elle yazı ya da şekil oymak. (y. n.)

239 V. G. Childe, age., s. 146.

Taş devrinin realizmine uygun hayvan teorileri, boyunları dolanmış veya antitetik (küpün iki yanında iki arslan gibi) hayvanlar, Sümer fistanlı, uzun saç sakallı insanlar, ilk askerî maksatlı şarlar (savaş arabaları), elleri arkada esirler sahneye çıkmak üzeredirler. Piktografik yazı (nesnelerin kısa biçimleri) harf değilse de ideogramlara (basit sembollere) dönmüştür.

Döllülük ve bereket tanrıçası İnanna, Ateş güneş tanrısı Dumuzi (Temmuz, Greklerin: Adonis'i) ile tez-antitezleşir. Artık erkek de **"Tanrılaşmış"**tır.

İleri geri akınlarla, Irak'ta Yukarı Barbarlık Konağının en yüksek katına gelinmiştir: Arkeolojinin **Cemdet-Nasr** Çağı (15-16'ncı (III-II) numaralı Irak Tarihöncesi tabakalarını doldurur. Cemdet-Nasr bakirdir: yerinde gerek Aşağı, gerek Orta Barbarlık kalıntıları yoktur. Yalnız aşağı Kiş tabakalarında **mikrolit** (ufak taş) kimi aletlerin, sepetçiliği andıran çömleklerin ve **"Bazı desenlerin, hattâ polikromik** (çok renkli desenlerin) **belki de Tell-Halaf** (Kuzey Batı Irak) **ve Kuzey Suriye'de evveliyatları vardır."**[240]

Cemdet-Nasr Çağı'nda, medeniyet öncesi kültürün ulaşabildiği yeryüzü semtlerinde en geniş uluslararası ilişkiler doğmuştur. Ur Çağı'ndan beri bakır bulunmuştur, ama lükstür, seyrek kullanılır. Kuartzit yarması çapa, obsidyen lam, balçık orak devam eder. Sap deliği olan balta bulunmuştur. Yalnız balçıktandır.

Cemdet-Nasr'ın gelişen dünya ilişkileri şöyle özetlenebilir:

I- **El-Obeid** ve **Ur'la:** taş vazo üstünde rölyefli hayvanlar, Fayans tabletler. Obeid: dudağa konulan taş düğme. Cilâlı yüzeyli olan yeşilimtırak çömlekçilik. Takılacak iğne. Uğur taşları (insan, güvercin, ayı, sikronom).

II- **Uruk'la:** Yazı başlangıcı, hayvan motifli silindir, inci, küpe, fonetik değerli piktografik yazı.

III- **Elam'la:** Suse'un alçı vazoları gibi steatit taşından yapılmış, sırtı oyuklu muhteşem ayı. Yazı ve rakam.

lV- **Mısır'la:** Ucu yuvarlak iğne, diskvâri gürz, uzunlamasına delineceğine, bir ucundan asmaya yarar kulakçıklı silindir: **"Bu çağla protodinastik Mısır arasında bir senkronizm** (hemzamanlık) **bulunduğuna işaret olur."**[241]

V- **Hint'le: "Tersine çevrilmiş, kesik konik biçimli içlerinde tutamak düğmeleri bulunan obturatörle İndüs Medeniyetine benzerlikleri ile ilgi çekicidir."**[242]

---

240 V. G. Childe, age., s. 56.

241 V. G. Childe, age., s. 154.

242 V. G. Childe, age., s. 152.

Cemdet-Nasr Çağı'nın sanayi ve ticareti bu derece ileri ve yaygındır.

Ticaret ilişkileri ister istemez inanç ve kültür ilişkilerini de ardından götürüp getirmiştir. Tapınaklara Irak'ın dört bucağından mü'minler [inananlar] taşınırlar.

Artık Tarihin hücresi **Kent** doğmuştur. Cemdet-Nasr'ın kendisi talan edilmiş bir kenttir. Langdow, şaşılacak kertede ince, kiremidi andırır dörtgen tuğlalardan yapılmış 200x300 metre çapında bir **kale** ile, merdivenle çıkılan tepesinde 48x92 metre çapında bir saray bulur. Bu, medeniyetin beşiği olacak ve Irak'tan sonra yeryüzünün her bucağına saçılacak olan **Kent**'in ilk tohumudur. Büyüyen kültür, çevre Barbar med ve cezirlerine karşı savunmak ve bağımsız bir canlı bütün olmak zorunda kalmıştır.

Medeniyetin en yüksek kültür aygıtı olacak **yazı** da iyice başgöstermiştir. Uruk çağının Kızıl Tapınak listesi, Farah'tanberi okul metinlerine kadar gelişmiştir. Gılgamış Destanı'nın Şuruppaklı (Farahlı) kahramanı Utnapiştim (Semit geleneğinin Nuh Aleyhisselâm'ı), tanrısal (tapınak yaratığı) kitapları medeniyetin minyatürü gibi önemle saklar. Gerek Irak'ın, gerekse ona yaklaşık Doğu komşusu Elam'ın nice yüzyıllar işledikleri harf kılıklı ideogramlar[243] içinde en uygun olanları ayıklanarak gittikçe basitleştirilir. Ereş-Uruk rakamları sekstimal (altışarlı) sayı idi. Elamcıl onarlı (desimal) rakamlar, zamanımıza dek gelmek üzere altışarlıların yerini tutarlar. **"Uruk devrinde kullanılan piktografik semboller birer fonetik değer kazanmışlardı."**[244]

> **"Çok anlamlı bir yön de şudur: Yazı ne kralların savaşçı eylemlerini not etmek için, ne ilahiyat naslarını** [dogmalarını] **ifade etmek için değil, fakat kesin olarak pratik bir kullanım için, yani tapınaklardaki dünyevî malların yönetimiyle ilgili pratik iş için yaratıldı. Okul metinleri dışında en eski tabletler yalnız muhasebeyle ilgilidirler; ama bu durum kâtiplerin gitgide soyut fikirlerin de kayıt ve intikal ettirilebileceği bir alet kotarmaya varışlarını engelleyemezdi."**[245]

Görüyoruz: ileride medeniyete maledilecek bütün olumlu buluşlar, Barbarlığın yaratığıdırlar. Hele Yukarı Barbarlığın son basamağı olan Cemdet-Nasr devri, Engels'in **"Demokrasi militer"** dediği askerî yayılma tekniğini de son haddine vardırmış bulunur:

---

243 İdeogram: Bir nesneyi ya da düşünceyi belirten işaret. (y. n.)

244 V. G. Childe, age., s. 148.

245 V. G. Childe, age., s. 150.

“Herhalde, militarizmin doğması için gerekli ve daha sonra tarif edilecek olan şartları da artık olgunlaşmıştı.”[246]

M- IRAK’TA BARBARLIKTAN MEDENİYETE GEÇİŞ

Irak’ta, Barbarlıktan medeniyete geçiş, yeryüzünün başka ülkelerinde görülmedik derecede orijinal ve kendiliğinden olmuştur. Irak’ta, Orta Barbarlık Konağından Yukarı Barbarlık Konağına geçiş, arada 2 arkeoloji tabakasını dolduran ilk Uruk Devri’yle olmuştur. Yukarı Barbarlıktan Medeniyete geçiş de gene 2 arkeoloji tabakasını dolduran Cemdet-Nasr Devri’yle olmuştur.

Bu geçişleri hangi insanlar yapmışlardır?

Tarihöncesi bilginleri, bilinen prejüjeler [peşin yargı, boş inanç] yüzünden en çok bu “Irk” meselesine önem verdikleri için, meseleyi epey karıştırırlar. Gerçekte, o geçişi insanların yapmış olması yeter.

1- ORTA BARBARLIKTAN YUKARI BARBARLIĞA GEÇİŞ:

Irak’ta URUK adı ile anılan Tarihöncesi buluntular, hiç değilse bugüne kadar yapılmış araştırmalara göre, pek dar bölgelerle göze çarpmış, hemen hemen sırf Ereş semtinde toplanmıştır.

> **“Uruk Devri, Ereş dışında ancak Ur’un çömlek kırıntıları, duvarları ve mühür damgaları ve Kiş’in birkaç çömlek kırıntısı ile temsil edilir. (İleride Elam’ın ve Asur’un da onunla kıyaslanabilen birer safhası anlatılacaktır.) ama gene de Uruk Devri Sümer medeniyeti içinde esaslı anlardan biri sayılmalıdır. İlk Uruk safhalarının gri çömlekçiliğine, kırmızı sıvasına (enduit) veya Kalker tapınağın ekzotik mimarlığına verilecek etnik (ırksal) anlam ne olursa olsun, Uruk Devri: El-Obeid Medeniyeti ile Sümer Medeniyeti olduğu şüphe götürmeyen medeniyet arasındaki bağı kurar. Balçık tuğla ve çiviler, Kızıl Tapınağın en çıkıntılı cepheleri ve sütunları, onları dekorlayan hasır motifleri ile orada bulunmuş gagalı saksılar (pots), şecerelerini El-Obeid safhasına dek çıkarabilirler. Fakat mimarlığın, seramiğin, güzel sanatın, numara sisteminin ve erkek kuvafürlerinin** [başlıklarının] **daha duruca belirttikleri şey, pek iyi bildiğimiz Arşaik** [Arkakik] **Sümer Medeniyeti’nin ilan edilişidir. Doğrusu, daha şimdiden Sümer Medeniyeti’nin esaslı elemanları önünde bulunmaktayız. Burada eksik olan tek şey, olsa olsa, Uruk ahalisinin Sümerli olduklarını ispat edecek dokümanlardır.”** [247]

---

246 V. G. Childe, age., s. 146.

247 V. G. Childe, age., s. 146-147.

Uruk Devrinde yaşayan insanların Sümerler mi, yoksa başkaları mı oldukları, ikinci meseledir. Tâ ilk Obeid Devrinden beri, geçmiş arkeoloji tabakalarında, Sümerlilerin bulunduğunu kimse öne süremediği halde, Obeid ve Ur Devirlerinde, yapılmış keşif ve icatlar olmasaydı, bir Uruk Kültürünün doğamayacağını herkes kabul etmiştir. Demek, medeniyete varan gelişimin doğması için illaki Sümer adını taşımış bir mucize-ırk araştırmak, biraz da Modern Çağda ortaya çıkan **"nasyonalizm"** modasını kadîm zamana da maletmeye kalkışmaktan ileri gelir. Sümerler olsa ne, olmasa nedir? Kadîm Tarihte bir milliyet yoktur, aşiret vardır. Ayni ırktan kabileler, birbirlerini tepelerler.

2- YUKARI BARBARLIKTAN MEDENİYETE GEÇİŞ:

Yukarıda gördük. Bay Parrot, Uruk Devrini "Sümerler'in gelişi" ile başlatır. Bay Childe, Uruk Devrinin başlangıcında değil, sonunda bile değil, Uruk Devrinden sonra gelen Cemdet-Nasr Devrinde Sümerler'in Irak'a yerleştiklerini ispat eden belgeyi belirtir:

> **"Bu belgeyi de, ondan (Uruk Devrinden) sonraki devir (Strate d'Erech 15-16, III - II) verir: orada yalnız Sümer mevkileriyle (yani Ur ve Farah ile) bağ kuran halkaları değil, fakat Akkad mevkileriyle de, yani Kiş (10) ile, Cemdet-Nasr'a komşu olan Tarihöncesi şehri ile ve hattâ Dicle ötesindeki Khafaje ile bir bağ kuran mutlak surette açık halkaları da buluyoruz. Bütün Babilonya (Irak) toprakları içinde varlığı ispat edilen yeni evre, ilk keşfedilen yerin adına göre: Cemdet-Nasr Devri adıyla anılmıştır... Cemdet-Nasr'da, Kiş'te yahut Farah'ta hiçbir lahit tarif edilmedi; ancak ilk mevkide bir aşırı-uzun kafa (hyperdolicocefal) kafatası bulunmuştu (20)..."[248]**

> **"Şimdi Cemdet-Nasr (16) ve Ereş (2)'te bulunmuş tabletlerle ispat edilmiştir ki, oraların ahalisi Sümerlilerdi. Uruk Devrinde kullanılan piktografik semboller burada fonetik bir değer edinmişlerdi ve fikirleri tercüme ettikleri gibi sözcükleri hecelemeye de yarıyorlardı. Bu sözler pek Arşaik bir Sümerceye mensup görünürler. Bununla birlikte, şurası hayli ilgi çekicidir: onlu numaralama sistemi, Ereş'te altılı sistemle birlikte yaşadığı halde, Cemdet-Nasr'da daha hâkimdir. Muhakkak ki, gelenek henüz oluşmamıştı."[249]**

Yukarı Barbarlıkta geniş işbölümü sayesinde aşırı bol üretimler, tapınaklara büyük zenginlikler yığdığı zaman: bunların hiçbirisi hiçbir özel kişinin malı değildi; tam tersine hemen bütün zenginlikler, Tanrı adlı sosyal

---

248 V. G. Childe, age., s. 147.

249 V. G. Childe, age., s. 148-149.

sembolün manevî şahsiyetine adanmış (consacre) mallar idi: yani toplumun ortaklaşa mülkiyetinde idi. Medeniyet ise, bunun taban tabana zıttı olarak: bütün zenginliklerin özel kişiler adına belirli zümrelerin tekeline geçmiş bulundukları bir çağdır. Bu açıkça zıt duruma göre: **"Medeniyet nasıl gerçekleşti?"** sorusu aslında şöyle bir sorunun özetidir: **"Sosyal zenginlikler öylesine kutsallaştırılmış toplum mülkiyeti iken, hangi el çabukluğu ile çıkarcı kişilerin ve imtiyazlı sınıfların tekeline kaydırılabildi?"**

Bu sorunun ekonomik karşılığını kısmen analitik biçimde gördük, kısmen **Kent** bahsinde göreceğiz. Burada yalnız şu kadarcığını hatırlayabiliriz: Barbarlıktan medeniyete geçiş, Allahın malını (Topluma kutsalca adanmış mülkiyetini), bezirgânlık kanalından özel kişi mülkü haline geçirmektir. Bu geçiriş, hele herkesin anadan doğma sosyalist yetiştiği bir toplum içinde, sanıldığından çok daha -imkânsız değilse- güç olmuştur. Sırf Tanrı mülkünü kişi mülkü etmek uğruna 7 bin yıllık bitmez tükenmez boğazlaşırca savaşlardan sonra, hâlâ bugün dahi, özel kişi çıkarına Allah'ın yüzde yüz alet edilemediği gözönüne getirilirse, o güçlüğü bir bakıma imkânsızlık saymamak elden gelmeyebilir. İlk insanlığın Tarihler ve edebiyatlar dolusu gelenekleri gibi, bugün ışığa çıkarılan arkeoloji dünyaları da, hep o güçlüklerin üstü kapalı yahut apaçık kâh gülünç, kâh korkunç hikayeleriyle doludur.

Nitekim, Irak'ta Yukarı Barbarlık Konağından (Cemdet-Nasr Devrinden), Medeniyete (**"Sülâleler Devri",** yahut **"Arşaik Medeniyet",** yahut **"Sümer Medeniyeti"** denilen toplum biçimine) geçiş, gene bir ulu "Tufan"la gerçekleşti:

> **"Kiş, Şuruppak, Ereş mevkilerinde (9, 7, II) Cemdet-Nasr Devri kalıntılarının hemen üzerinde bir feyezan çökertisinin bazı hafif izleri bulunuyor. Çok daha kadîm olan, yahut Ur'a özgü kalan "Tufan" tabakasından ziyade bu izlerdir ki, Sümer geleneğinin anlattığı Tufan'ı temsil ederler. Farah (Şuruppak): Babilonya Tufanı içinde İncil'deki Nuh'un rolünü oynayan Utnapiştim'in şehri idi. Ondan başka, Tufan sonrası tabakalarda üzerinde kral adları yazılmış mühürler bulmaya başlıyoruz: bu kral adlarından iki tanesi, Tufan-sonrası hükümdarlar sırasında geçen sülâleler listesinde anılmaktadır. Demek: "Krallığın göklerden indiği" büsbütün tarihsel devre ulaşmış bulunuyoruz. Bu devir, sonraları gelen ketebe (skrib)'ler** [yazıcılar, yazmanlar] **için Kiş, Ereş ve Ur Sülâleleri Çağı oldu. Onun için bu yeni devre, genel olarak: *Birinci Sülâle Devri* sıfatı verildi ise de, onun yerine *"Arşaik Sümer Medeniyeti"* Devri demek lâzım gelir."**[250]

---

250 V. G. Childe, age., s. 157.

N- SONUÇLAR: TUFAN-SINIFLAŞMA

Barbarlıkla medeniyet arasındaki olayları uç uca getirelim: Cemdet-Nasr kültürü bir tufanla sona ermiştir; tufanın ardından kral sülâleleri sahneye çıkmıştır; bu duruma medeniyet denilmiştir. (Tufan+Kral=Medeniyet) dengesi ister istemez aydınlatıcı birtakım sonuçlara varır:

1- **Tufan:** Adını alan şey, eskimiş bir kültürün üzerine dışarıdan gelme taze bir Barbar akınıdır. Akınları başarıya uğrayan Barbarların şefleri, bilinen ekonomik, sosyal ve politik mekanizma ile krallaşırlar. Daha önce tapınak ve bezirgân kombinezonu [düzeni] ile iktidarını sağlamış olan yabancı kral, yerli halkı kullaştırıp, bezirgân sınıfla tapınağı imtiyazlandırır. Medeniyet: sosyal sınıflı toplum doğmuştur.

2- Bu hâile [çok acıklı olay] ortasında medeniyeti bir tek "ırk"a maletme düşüncesi kendiliğinden yok olur. Tufanın olması için en az iki "ırk", daha doğrusu en az iki yabancı toplum karşı karşıya gelmelidir. Ya medeniyetten önce Irak insanları Sümerli değildiler; yahut Sümerli idiyseler, üzerlerine akın eden sonradan gelmişler Sümerli olmamalıdırlar. Uruk ve Cemdet-Nasr insanları da Sümerli, onları yenerek medeniyeti kuran Irak Sülâleleri insanı da Sümerli ise: Irak'ta "Sümer" sözcüğü "İnsan" sözcüğünün karşılığı demek olur. Bu bakımdan: "Sümer" bir ulus adı, bir kabile adı, hele bir "ırk" adı değil: bir sosyal kültür insanlığının adıdır. Fransız: nasıl yetmiş yedi buçuk "ırk", ulus, kabile ve topluluğun belirli bir bölgede haşır neşir oluşu ise, Sümer de öyledir.

3- Irak'ta Tufan denilen sosyal altüstlük, önce bir tek semtçikte: Ur mevkiciğinde, sonra ona komşu olan başka birkaç güney uç semtçiğinde patlak verdi. En sonunda Irak "kumsaati"nin alt gözünü: Fırat-Dicle'nin küçük güney parantezini bütünüyle doldurunca **"Ulu Tufan"** adını aldı. Tufan: Arapça "Yağmur ve suların üstün gelip her şeyi kaplaması", Latince "Dilivium: Doğmak", suda boğulmak anlamına gelir. Irak ilkel toplumlarındaki sosyal altüstlükler, mecaz anlamıyla değil, sözcüğün en gerçek anlamıyla da bir sahici: sular altında boğulma hali olmuştur. Çünkü hele ilk Ur veya Uruk, yahut Cemdet-Nasr gibi tam su içinde, deniz seviyesi altında, kerpiçten ve çerden çöpten kurulu yerleşimler için, kurutma ve sulama kanalları ile bentlerin yıkılmasına varan savunmasız kargaşalıklar, hakiki bir "sular altında boğulma", Tufan olur. Tufan adı, Irak Tarihöncesi toplumlarının Tarihsel Devrimleri için pek yerinde konulmuş ve doğru kullanılmış bir terimdir.

4- Irak'ta binlerce yıldan beri geleneklerin anlattıkları gibi, bugün hemen bütün o anlatışları çürütülmez belgelerle ispat eden arkeoloji, etnoloji, etnografya, Tarihöncesi buluşları da gösteriyor ki, ilk gelişen daha ileri oturuk kültürlerin, daha geri Barbar Toplumların salgını ile altüst edilmeleri, medeniyetten önce başlamış, medeniyete hazırlık yapan bir gelişim olmuştur. Bu gelişim, sosyal sınıf bölümlü toplum demek olan medeniyetle birlikte Tarihsel Devrimler Kanunu biçiminde, Modern Çağa gelinceye değin hiç aksamaksızın yürürlükte kalacaktır.

5- Tarihöncesinin sınıfsız ilkel **kandaşlık sosyalizmi** düzeniyle yaşayan ulusların kendiliklerinden başardıkları ekonomik ve sosyal ilerleyişler, insanlar arasında işbölümü kılıklı farklılaşmalar zeminini hazırlamıştır. Ama ilk **Kan** anayasası sağ kaldıkça, toplumun iç ilişkileri kendi yerli kandaş ve kabiledaşları tarafından açıkça ve kesin olarak **Köle-Efendi** bölümünü yaratmaya yetmemiştir. Mutlaka, ilerlemiş toplumun dışından, daha ileri kültürlülerin bilerek bilmeyerek çağrıları üzerine, ileri kültürün zayıf noktalarını zorlayan geri Barbar Ulusların saldırısı basamak basamak gelişerek, ondan önce tedriçli [derece derece, yavaş yavaş] birikimle hazırlanmış bulunan sosyal sınıf farklılaşmasını zaman zaman ansızın kesin bir **sınıflaşma** atlayışına uğratmıştır.

6- Ur, Uruk, Cemdet-Nasr toplumları içinde sosyalist **Kan** anayasası iyiden iyiye kalkmadığı sürece, kandaşın kandaşa yukarıdan bakışı ve baskı yapması, sömürücü boyunduruk takması kolay olamazdı. Ama önce tapınak çevresinde boyuna artan zenginlikler yığılışı, sonra dışarıda o zenginliği el altından gördüğü tapınak ve bezirgân kışkırtmalarıyla çapul etme hırsına kapılmış Barbar akını, Irak toplumu içinde insanın insanı hor ve aşağı görmesini arttırmıştır. İleri toplumun üzerine çullanan Barbar fatihler, yendikleri eski kandaşlara karşı -onları yurttaşlığa kabul ettikten, sonra bile- sığıntı sayıp alçak görme gücünü ve hakkını kendi Barbarlıklarında, yabancı asıllı oluşlarında bulabilmişlerdir. Yenilenler de, kendilerini isteseler öldürebilecek, isteseler yaşatabilecek kudretteki yabancı **Kan**'dan Fatihleri, üstün-insan, üst-insan derken, **insan-üstü** göksel varlık, en sonunda da bir çeşit Allah mevkiinde görmeye ister istemez katlanmışlardır.

7- Tapınakların, her iki tarafı da kollayıp kendi yararlarına kullanmaya elverişli gelenekleri, iki yanlı ve ikiyüzlü eğilimleri: yenenin Allahlaşma dileğini, yenilenin kullaşma zorunluluğunu sonuna dek sömürmenin yolunu bulmuştur. **Yenen-Fatih** ile **Yenilen-Esir** arasındaki ilişki, zenginlikleri toplumun ortaklaşa mülkiyetinden kaçırmakta çıkarı bulunan tapınak ve bezirgân-müteahhit çevrelerce **"consacré"** edile edile [kutsana kutsana],

eşit kandaşlara doğal bir şeymiş gibi hazmettire ettire, en sonunda dokunulmaz kutsallıkta: **Köle-Efendi** ilişkisi kılığına sokulabilmiştir. Bugün ilk bakışta inanılmaz gelen -fakat adım başında hâlâ binbir örneğine rastladığımız- o **"Kullaşma prosesi"** toplum içinde tam sınıflaşmayı **"kutsallaştırmakta"** gecikmemiştir. "Zenginliği Allah verir" sözü buradan, kalmadır.

8- İleride göreceğiz: Toplumun yüksek işbölümü, geniş verimli üretimi sayesinde büyük zenginlikler gibi ekonominin örgütlendirilmesi de tapınak çevresinde toplanınca, küçük üretimin kaçınılmaz kıldığı bezirgân ekonomisi ve pazar kanunları: ilkin tapınak emrinde (Tıpkı "devletçilik" adı verilen sistem mekanizmalarıyla) bir **Müteahhit-Memur** bezirgân tipi yaratmıştır. Zamanla, yurttaşlara karşı içeriden tapınak, dışarıdan kervanbaşı bezirgân kumpasları: toplum mülkiyetindeki zenginlikleri "usulü dairesinde", en "meşru ve kanuncu" yollardan, tam bir "hukuk anlayışı" içinde kemire kemire sivrilen memur-müteahhit yavaş yavaş serbest-müteahhit ve **özel sermayeci** durumuna girer. Bezirgân Sınıfı hem de bütün gücüyle doğmuştur. İsterse tapınağa, isterse kendi toplumuna karşı çevre Barbarlara kaleyi "içinden fethettirebilir." Sosyal sınıflara parçalanma şartlarını tümüyle biriktirmiş bir toplumun çoğunluğu içine bir avuç yabancı fatihin girip **sosyal-katalizör** rolünü oynaması, ansızın sosyal sınıflaşmaya atlayışı deklanşe eder [harekete geçirir]. Toplumun ekonomik ve sosyal yapısı: sınıflaşma **sebebi**, Barbar akını: o gidişi çabuklaştıran sınıflaşma **vesilesi** olur.

Tarihöncesinden Tarihe geçişi tayin eden **toplumun sınıflaşması** ve toplum mülkiyetinin özel kişici sınıflar tekeline aktarılması tek yanlı, yalınkat bir gidiş değildir. Bütün o çok yanlı ilişkilerin tümü gözönünde tutulursa aydınlığa varılabilir. Bu yapılmadıkça, Irak'ta Medeniyetin doğuşunu ele alan bilginler, çelişme içinde kalırlar:

1) Ya, bütün olayları sırf Barbar salgını ile açıklamaya kalkarlar;

2) Yahut (açıklamaya varamayınca) Barbar akınlarının, rolü şöyle dursun, kendilerini bile inkâra kalkarlar. Bu çeşit metafizik çabaların tipik örneğini Edinburg Üniversitesi Prehistorik Arkeoloji Profesörü V. Gordon Childe verir.

Önce meseleyi iki zıt ve uzlaşmaz kutup gibi koyarak şöyle der:

> **"Belki medeniyet Tarihi için ilk sülâlelerin *(gerçekten yabancı fatihler tarafından kurulmuş olması)* ile *(Sümer ekonomisi şartlarının doğal meyvesi bulunmuş olması)* pek önemli değildir."[251]**

[251] V. G. Childe, age., s. 167.

Bu iki faktör **(Sümer ekonomi şartları ile yabancı Barbar akınları)** da Tarih için önemli değilse, insanlığın gidişini açıklayacak elde başka ne kalır?

Çünkü, bütün Kadîm Tarihin iki zıt ama birbirinden ayrılamaz kutbu olarak o iki faktör çıkarıldı mıydı, bütün Tarih, motoru sökülmüş bir süslü Amerikan otomobili gibi kalır. Ondan sonra o arabayı istediğimiz mezarlığa veya müzeye kaldırmaktan kolayı bulunamaz. Bilgin, agnostik [bilinemezci] bir **"belki"** sözcüğü ile Tarihin ekonomik ve sosyal dinamizmini birbirinden bağımsız soyut nesneler durumuna sokup öldürdükten sonra, her türlü Tarih açıklamasına gereken **"coup de grâce"**ı iki çırpıda indiriverir.

> **l- "Babilonya'nın *(Irak'ın)* birleşmesine doğru arkadan gelen evre, bir yerli tarafından değil, yeni bir şehrin Semit beyi, yani Sargon tarafından başarıldı. Bir başka zıpçıktı (intrus) amorit Hammurabi: 5 yüzyıl sonra öncekinin eserini tamamladı."** ***(Yani: Irak'ta medeniyetin zor ebesi ve acımasız büyütücüsü hep Barbar akınıdır.)***
>
> **2- "Ama hiçbir şey bizi bir istila hipotezini kabule mecbur etmez."**[252] ***(Yani: Irak'ta Barbar akınını kabul etmeye bizi kimse zorlayamaz!)***

Doğrudur: Sargon ve Hammurabi mezarlarından kalkıp kılıçla bay Childe'i sıkıştıramaz... Hiçbir sosyal ve tarihsel güdücü fikri bulunmayan uzman bilginliğin sonucu bu olur.

O- MEDENİYETİN YARATICILIK EFSANESİ

Şimdi Tarihin en ibret verici ilginçliğine gelmiş bulunuyoruz. İnsanoğlunu: Efendi ve Köle diye iki müthiş zıt kutba ayıran Medeniyet, topluma yeni olarak ne getirdi? Övgüsü göklere çıkarılan medeniyet -moral yıkılışları bir yana bırakalım- **teknik** ilerleme bakımından hangi orijinal yaratışlara kavuştu? (Şurada, beş yüzüncü yılını doldurmamış Modern Kapitalizm, siyasî "hürriyet" adı altında kadîm köleliğe izafî anlamda olsun son vereli, dev adımları atmış bulunan teknik ilerleyişler ayrı konudur.) beş altı bin yıldır süregelmiş Antika Medeniyetin bütün getirdiği yenilik nedir?

> **"Maden işi: Cemdet-Nasr'da, sap delikli balta El-Obeid'de vardı. Medeniyet onları savaş silahı kılığına soktu!**
>
> **"Bir tek sözcükle, sanat ve mimarlık, yazı ve tapınak, silahlanma (armut biçimi gürz, duylu balta, kağnı), ve seramik (gagalı küp) ve hattâ Birinci Sülâle Devrinin kuvafürü: *önceki çağlardan miras kalmış***

---

252 V. G. Childe, age., s. 166.

gelenekleri yürürlüğe geçirmekten başka bir şey yapmazlar. (İtalikler, H. K.) **Büyük sayıda temelli fikirler; duylu balta, tuğladan mimarlık ve pişmiş balçıktan konilerle mimarînin kuvvetlendirilmesi ve süslenmesi, *bellum* (savaşçı!) biçimde gemiler, gerdanlık taneleri ile vazolar için taşın kullanımı, gagalı vazo ve hattâ belki metal (maden) işlenimi El-Obeid safhasına kadar çıkar. Tekerlekli taşıtlar, çömlekçi tornası ve fırını, tuğladan sütun, Ziggurat, silindir mühür ve hattâ numaralı bir kayıtlama sistemi, heceli bir yazının yaratılması için gerekli malzeme Uruk Devrinde görülebilirler. Medeniyetin bu çağa ilave edebildiği bütün şey, o kavramların, daha etkili bir ekonomi örgütünün yetkilediği daha zengin bir malzeme ile, daha büyük ölçüde uygulanarak elden geçirilmesi (elaborasyonu)'dur.**

"Birçok bakımlardan, Birinci Sülâle Devri, gerçekte Sümer dehası eserinin, kusvâ haddi [erişilecek son nokta, son sınır] **değil, vardığı sonucudur. Şimdi** (Medeniyetle birlikte H. K.) **büyük keşifler geçmişe aittirler; Birinci Sülâlelerin siyasî ve askerî örgütü, teknik mükemmelleşme için gerekli aylaklığı ve zenginliği sağlar. Fakat bu askerî örgüt, her türlü gelişimi kopuntuya uğratan çetin bir çerçeve olur. Babilonya şehirleri arasındaki imha savaşları, ülkenin servet kaynaklarını israf eder. Ekonomik emperyalizm, komşu Barbarların, karşılık öç alma savaşlarını kışkırtır. (Avvan ve Hamasi "Sülaleler"i böyle açıklanabilir.) En sonunda Akkadlı Sargon egemenliği zorla ele geçirecektir ve Devlet, bütün Şark** [Doğu] **monarşilerine pek özel olan bir haraç derleyici makine biçimini almış olacaktır. Ondan sonra gelecek iki bin yıl boyunca, birinci derecede sayılabilecek bir tek icat yahut keşif ayırt etmek güçtür. Keşif ve icatların en parlağı alfabe ile demirin eritimidir."**[253]

Burada, bin yılların efsanesi sönmüş olmuyor mu?

İnsanı köle eden medeniyet, yaratıcı zekâyı da binlerce yıllar için öldürmüştür. Barbarlığın bütün eksiği, keşif ve icatlarını büyük ölçüde yaymaya imkân bulamamasıdır:

"Cemdet-Nasr devrinde bakır gibi başka bütün öteki madenleri kullanmanın da yaygınlaşması normaldir. Yalnız bunu söylemek, o madenlerin bayağı hale gelecek kadar yaygın olacakları anlamına gelmez, çünkü taş aletlerin de aynı zamanda kullanıldığı görülür: hattâ taş kaplar bol bol vardır."[254]

Aynı yazar, III'üncü Ur Sülâlesi zamanındaki maden işinin, Cemdet-Nasr (yani Yukarı Barbarlık) Çağını sırf nicelikçe geçtiğini belirtir: **"Ondan başka şu Yeni-Sümer Devri, topyekûn edilirse, İÖ: 3000 yıllarına**

253 V. G. Childe, age., s. 186-187.

254 H. Limet, Le travail du metal etc., s.19.

doğru başlamış bulunan sanayici medeniyetin apojesini (kusva haddini [son noktasını]) **gösterir."** Ve Childe'in 2 bin yıl saydığı medeniyetteki teknik gericiliği, Limet: Kapitalizm Çağına kadar bile değil, tâ 19'uncu Yüzyıla dek, yani **İşçi Sınıfının canı pahasına insanlık haklarını savunmaya** giriştiği güne dek, beş altı bin yıl sürdürür:

> **"Tekniğin ilerleyişi öylesine yavaş oldu ki, XIX'uncu Yüzyıla dek, metalürjide (maden işlenimi sanayiinde) az bir gelişme kaydedildi."**[255]

Metalürji dışında başka türlü mü oldu?

Bay A. Parrot, göklere çıkarılan medeniyet yapı işinden örnek veriyor. Eridu'da, 18 defa bozulup yapılmış tapınağın iç örgütünü anlatırken, kadîm Süleyman Peygamber tapınağı gibi modern Hıristiyan kilisesinin de hemen hemen aynı plana uyduğuna şaşar:

> **"İnsan için heyecan verici (impressionnant) olan şey şudur ki: bu yapının iç planı, üç bin yıl aşırıya çıkan öncelerden beri, ilkel Hıristiyan sanktüerindeki** [tapınaklarında] **ekonominin, tâ kendisidir: narthex'i (Bazilik: çarşı-ardiye bölümünden önceki dehliz), nef'i (kapıdan mihraba dek orta sütunlar arası), merkez abside'i (koro ardı olan tapınak ucu), onun iki yanına yaslanmış iki eki; diaconicon'u (diyakos yeri) ve prothese'i ile Hıristiyan tapınağı, Eridu tapınağıdır."**[256]

> **"Medeniyet bazen yapılmış Barbarlık keşiflerini bile bin yıllarca süre kötüleyip geriletti. Cemdet-Nasr zamanı erişilen mükemmel tuğla, Irak Sülâleleri çağında bozuldu. Vooley'in Ur'da bulduğu tuğlalara göre *"plan-convex: düz-kambur"* devri adını verdiği medeniyet çağı buydu. "Bu yastıkçık biçimi tuğla (medeniyet tuğlası), eski biçimlerin (Barbarlık tuğlasının) iyileştirilmesinden çok, bir adım geri gidiştir."**[257]

Seramik gibi metalürjide de yer yer gerilemeler görüldü:

> **"Öyle geliyor ki, Sargon Devrinde, Ur metal nesnelerinin tahliline bakılırsa, kalay tedariki kopuntuya uğramıştı. O yüzden ilk duylu baltaların yerine kaba taklitleri geçmiş, bunlarda sap delikleri balta sırtının ucu kendi üzerine kıvrıltılarak elde edilmiştir."**[258]

Bugün yeryüzünde hâlâ **"geri kalmış ülkeler"** sürüngenler gibi kıvranıyorlarsa, bunların çoğu: hep Antika Medeniyet zokası yiye yiye turşu-

---

255 H. Limet, age., s. 20.

256 A. Parrot, Sumer, s. 65.

257 V. G. Childe, age., s. 158.

258 V. G. Childe, age., s. 174-175.

ya dönmüş insanlık kalıntılarıdır. "İlgililerin bilgi" edinmesi gereken en büyük "Tarih dersi" budur: Hem insan zekâsını Nemrud'un taş baltasıyla kökünden kazımak, hem kalkınan ileri ülkede olmak, bu dünyada hiçbir Firavun'un tutturamadığı büyüdür. Ya insanın hakkı ve düşüncenin gücü Antika zorbalığı yener ya Antika zorbalık hangi maskeyle olursa, olsun egemense, geriliğin daniskası kıyamete dek sürer!

P- MEDENİYETİN KARAKTERİSTİĞİ

Son otuz yıllık özellikle arkeoloji buluşları, Antika Medeniyete şimdiye dek atfedilen [mal edilen] **üstün teknik yaratıcılık** gücünün bir efsane değilse, mutlaka görünüşe aldanış olduğunu her gün biraz daha ispat etmektedir. Hiç değilse, biraz olayları yakından inceleyen her bilgin, medeniyet değerinin sanıldığından fazla süzestime edildiğini, fazla büyütülmüş olduğunu ortaya çıkarmıştır. Irak olayları hemen bütün yaratıcılığın Barbarlıkta gerçekleştiğini, medeniyetin, Tarihöncesi keşif ve icatlarını "fuzuli işgal" etmiş, lükse çevirip göz kamaştırıcı metotlarla israf ede ede dünyaya yaymakla kalmış bir mirasyedi olduğunu ortaya çıkarmıştır.

> **"Bu çağın yazısı, mühür kazıyışı, maden işi, seramiği, elbisesi, mimarlığı ile şöhret bulan endüstri sanatları, tâ El-Obeid Çağı'ndan beri yaptığı gelişimi aralıksızca izlenebilen endüstri sanatlarının gelişiminden başka bir şey değildir; fakat hiç değilse nicelikçe, Birinci Sülâle Çağı ile Cemdet-Nasr Çağı arasındaki fark göze çarpıcıdır. Belki de Ur'da, El-Obeid'te, Ereş'te, Lagaş'ta, Kiş'teki Birinci Sülâle tabakalarından gelen yayınlanmış malzemenin zenginliği ile, ondan önceki çağların kalıntıları arasında görülen orantısızlık bugün abartılmış bulunuyor. Ur'da da, Kiş'te de tanınmasını ve tasvir edilmesini bekleyen birer geçit devresi birçok alâmetler ile ispatlanmıştır."[259]**

Demek medeniyetin tekniği nitelikçe değil ancak **nicelikçe,** miktarca, sayıca Barbarlığınkinden farklıdır. Tabiî, kölelerin çokluğu ve öldüresiye sömürülüşü, Barbarlığın temiz zekâsıyla yarattığı keşif ve icatları zorba efendiler hesabına alabildiğine çoğaltmak imkânını sağlamıştır. Ama bu, gerçek bir **yaratış** olmamış, taklidin taklidini istif etme olmuştur. Bu gerçeği görmemezlikten gelemeyen bilgin, araştırdıkça ilave eder:

> **"Bununla birlikte, ikinci derece sanayide ve özellikle metalürjidedir ki, çağın ruhu en yüksek ifadesini bulur. Sümer forjeronu (maden dövücüsü), yalnız altını, gümüşü, kurşunu ve bakırı kullanmakla kalmıyordu, fakat tunç elde etmek için bakırı kalayla halita** [alaşım] **etmeyi de biliyordu (28). Bizim tanıdığımız en eski tunç, Sümer tun-**

[259] V. G. Childe, age., s. 157-158.

cudur. Babilonya, halita yapma sırrını Hint'le paylaşıyorsa da, alyajın [alaşımın] **keşfi, maden tedariklerini çeşitli kaynaklardan çeken Sümer şehirlerinde yapılabildi: bu kaynaklar haklı olarak Umman, Elam ve Toroslar diye gösterilmiştir... Tunç kullanımı, Sümerli forjeronun bir kapalı kalıp usulünü ve hattâ, mum-yitti (la cire perdue) muamelesini bile başarıyla kullanmasına elveriyordu. Böylelikle, Sümer forjeronu, daha başka şeyler arasında, tâ El-Obeid Çağı'ndan beri Sümer'in karakteristiği olan sap-delikli baltayı metalden imal edebiliyordu. Bu balta, o ülkenin ayırt edici aygıtı ve silahı haline geldi."**[260]

Bu bakımdan medeniyetin bütün yaptığı, keşfi Barbarlıkça yapılmış bir şeyi seri halinde imal usullerine göre yeniden üretmekti. Araştırmalarını mantık sonucuna bağlarken, bilgin de bunu açıklıyordu.

Modern Batı Medeniyetinin ilk yaratıcılığı dokuma tekniğinde başladı:

"18'inci Yüzyıl başlarında Avrupa, ondan 1600 yahut 1800 yıl önce Mısır'da ve doğuda çalışmış olan dokumacıların derecesini ancak bulabilmişti."[261]

"Pamuk tarlaları Missisipi Ovası'nda uzandıkça, bu adamlar, eski kitaplarda, İskenderiye'de "Demir ve ateşten esirler" kullanıldığını ve bu esirlerin şaşılmaya değer biçimde ve pek ucuza çalıştıklarını okumuş olduklarını hatırlıyorlardı. Yazık ki, 1500 yıl önce var olan o aygıtların ayrıntıları hemen tümüyle bilinmez olmuştu. Hero'nun makinesi, eski çağların teknik alanında var ettiği bütün öteki harikalarla, birlikte yok edilmişti.

"Bununla birlikte "makineli köleler" fikri yaşamış, Fransa, İngiltere, Almanya ve Avusturya'da, İskenderiye'deki gibi "ateş makinelerine" benzer aletler yapımına başlanmıştı."[262]

Ancak 19'uncu Yüzyılda:

"(…) Pamuk 3000 yıl süren bir uyuşukluktan sonra... tacidarlığa [egemenliğe] **yükselmişti."**[263]

İngiliz Devleti: **"(…) bin yıl önceki Çin gibi, çalışma yöntemlerini ve teknik icatları yalnız İngiltere için korudu ve gizledi."**[264]

"(…) Biriken sermayeler ve teknik ilerleyiş, o zamana kadar kırk yüzyıl süreyle, hemen hemen monotonca sürüp giden yaşayışı 10 yıl içinde değiştirdi.

---

260 V. G. Childe, age., s. 174.

261 Antoine Zischka, Gizli Pamur Harbi, Çev: Hamdi Varoğlu, 1936, s. 27.

262 A. Zischka, age., s. 25-26.

263 A. Zischka, age., s. 46.

264 A. Zischka, age., s. 48.

"İÖ: 2000 yılından, İS: yaklaşık olarak 1770 yılına kadar, şehirlerde oturan yığınların yaşama standartlarında hemen hiçbir değişiklik olmamıştı. Shakespeare zamanındaki Londra, Sokrat'ın Atinasından yahut Kleopatra'nın İskenderiyesinden daha konforlu değildi."[265]

Ancak İngiliz Ulu Devriminden sonra:

"Lancashire'de, Preston'da, aç, biilaç yaşayan bir ailenin 13'üncü evlâdı olan Arkwright" 1767'de denemelerine başlayıp, 1769 yılı "Makineli dokuma" berâtını aldı."[266]

Ancak Fransız Ulu Devriminden sonra Fransa'daki el imalâthaneleri (el işçileri arasında basit işbölümlü ilkel işletmeler) makine sanayisine hızla atladı.

Teknik mi devrimi yarattı, devrim mi tekniği?

Elbet her iki güç karşılıklı olarak birbirlerinin hem sonucu hem sebebi oldular. Ancak **her şeyi kuru tekniğe** bağlayan **mekanik** görüş, yalnız maddeci yobazlık olur. Canlı Tarihte İNSAN üretici gücü, modern sosyal devrimlerle politik alanda olsun, o izafi, o bayağı kapitalist "HÜRRİYET"ine olsun kavuşmadıkça, teknik bin yıllık medeniyet gibi yerinde saymıştır. Geri ülkelerin ilerici-gerici **"ilgililerine bilgi"** budur: **"Köktenci"** palavralarla, **"devrimci"** söz ebelikleriyle, **"devletçi"** gerekçelerle dahi maskelense "FİKRE KELEPÇE" vuran eğilim, dolayısıyla kendi yurdunun ve kendi milletinin Babil Çağında bocalamasını sağlar, yani kendi kendisini vurmuş, bir avuç avur zavurlu derebeyi artığını geriliğin batağında manda saltanatına kavuşturmuş olur.

Antika Medeniyetin hiç mi bir icadı yok?

Klasik medeniyet tarifini gördük:

Nerede, 1) Ticaret, 2) Para, 3) Yazı 4) Devlet varsa, orada medeniyet vardır.

Gerçeğe bakılırsa bu dört elemandan üçü toplum görevlerine medeniyetten önce başlamışlardır:

1- Sanayi ve ziraat işbölümünde üretmenler arası alışveriş, üretimin muhtaç olduğu ham ve ilk madde tedariki, yapımlı madde sürümü hiç değilse, dış **ticareti** gerektirdi. Irak'ta daha Obeid devri sonlarında bu mekanizma başladı. Cemdet-Nasr Devrinde: iyice gelişti. **(TİCARET)**

2- Gümüş ve altın gibi kıymetli madenler, trampadan ticarete doğru gelişen alışveriş ilerledikçe **para**nın görevlerini üzerlerine aldılar. **(PARA)**

---

265 A. Zischka, age., s. 49.

266 A. Zischka, age., s. 34.

3- Tapınak içinde zenginlikler yığıldığı günden beri piktogram ve ideogram biçiminde ilkel **yazı** belirdi. İlk altılı rakamlar onlulara yükseldi. **(YAZI)**

Medeniyetten önce ekonomik ve sosyal görevleri var olan bu şeyler medeniyet icadı sayılamazlar. Eleman olarak hepsi de medeniyetten önce keşfedilmişti. Barbarlıkta görülmedik, işitilmedik tek şey: **Devlet** idi. Medeniyetin yüzde yüz "ihtira beratını" alabileceği tek nesnesi devlettir, saltanattır. Barbarlıkta herkes silahlı idi: Medeniyette yalnız devlet silahlıdır. Öyle bütün yurttaşlar silahlı iken, ansızın içlerinden yalnız bir avuç kişinin silahlı kuvvet haline gelip, bütün ötekileri silahsız ve zayıf hale getirivermeleri, her şeyden önce Barbar insanın aklının almayacağı bir yaman sosyal devrimdi. İşte Barbarlıkla medeniyetin tek sözle **ayırdı** bu müthiş **sosyal devrimi** başarmış bir toplum olmak veya olmamakla özetlenebilir.

Medeniyetle birlikte şeylerin, insanların, ilişkilerin ve düşüncelerin olay olarak maddeleri ve doğal varlıkları değil, **sosyal karakterleri** devrilmiş, altüst olmuştur. Bu devrimin en göze çarpan sembolü: medeniyet toplumunun özeti olan **devlet**tir. Devletin özeti ise: çoğunluğu silahsızlandırıp, azınlığın emrinde bir silahlı adamlar ve cezaevleri örgütlendirmek olmuştur. Fakat devlet yüzeyde bir aygıttır. Asıl onu gerektiren sosyal devrim sebepleri, toplumun derinliklerinde gelişen ilişkilerden doğmuştur:

1) **Toplumun ekonomi temelinde:** O zamana dek egemen olan kollektif zenginliğe dayanmış **sosyalist mülkiyet** yerine özel zenginliğe dayanmış **kişi mülkiyeti** geçer.

2) **Toplumun üstyapısında:** O zamana dek birbirinden ayrılmaz ve eşit **kandaş bütünlüğü** yerine, genel olarak eşitsizliğe dayanmış **sınıflaşma** ve özel olarak **bezirgân sınıfı** doğar.

Bu yaman sosyal devrimin Barbarlıkla medeniyet arasında nasıl bir kutup zıtlığı yarattığını belirtmek için kısa bir karşılaştırma yapalım:

Olay	**Barbarlıkta**	**Medeniyette**
İnsan	Kankardeşler	Efendiler-Köleler
Mülkiyet	Eşit Yurttaşlar	Fakirler-Zenginler
	Tanrının (toplumun)	Kulun (tek kişinin)
Otorite	Tapınak (herkes emrinde)	Devlet (azınlık emrinde)
Ticaret	Kamu adına: Rahipçe	Kişi adına: Bezirgânca
Kıymetli maden	Sunu (Tanrıya adak)	Para (çıkar aracı)
Yazı	Tapınak Sicili	Bezirgân Belgesi

Bu şartlar altında medeniyetin hiç değilse Antika Tarihte minyatür varlığı **Devlet** ve **Saltanat** içinde toplanır. Medeniyetin fırtınalı Ummanına [Okyanusuna] balıklama atılan Barbarın: "Ya devlet başa, ya kuzgun leşe" deyişi onu gösterir. Irak'ta, Mısır'da, Hint'te, Çin'de ilk devlet ve saltanatı kuran **"Sülâleler"** Devirleri, herkesçe Medeniyet Çağı sayılır. Bütün daha sonraki medeniyetlerce aynen benimsenecek olan ilk Irak Medeniyeti'nin 3 büyük orijinal yaratışı: **"Ticaret-Savaş-Mezar"** olmuştur. Barbarlıktaki (Alışveriş-Savaş-Mezar) üçüzünden medeniyetteki (Ticaret-Savaş-Mezar) üçüzünün farkı bu sonuncuların Devletli ve saltanatlı oluşlarında toplanır. Onun için, (Medeniyetin en ünlü başlıca orijinal yaratıkları şu üç başlıkta derlenebilir:

1- Ticaret saltanatı,

2- Savaş saltanatı,

3- Mezar saltanatı...

Bu üç Medeniyet eylemi bir tek bezirgân temelin gidişinde birleşik ve ayrılmaz olurlar: Ticaret saltanatı: Tez, Savaş saltanatı: Ticaretin Antitezi, Mezar saltanatı: Her ikisinin birden sentezidir. Ticaret: Barışçıl Savaştır. Savaş: Harpçi Ticarettir. Her ikisinin sonu: Ölüm-Mezardır.

R- TEZ: TİCARET SALTANATI

Genişleyen işbölümlü üretimin tek gelişme şartı alışverişin genişlemesidir. Onun için özel bir alışverişçi sınıf, Bezirgânlık gerekir. Bezirgân sınıflı üretimin can damarı haline gelmiş Ticareti Tapınağın (yani toplumun) elinden kendi tekeline geçirdiği gün, medeniyetin alınyazısını çizmeye başlar.

> **"Lagaş beyleri inşa ettikleri kanallarla övünüyorlar ve Elam ile Magan'dan bakır, Lübnan'dan esanslar ithalini nasıl kolaylaştırdıklarını tasvir ediyorlardı. Şehir sanayisinin beslenmesi için gerekli olan ticaret, şu veya bu suretle örgütlendirildi. Arkeoloji, İndus Vadisi'nden (Hint'ten) serpantin** [yılantaşı]**, hakkedilmiş kornalin (kırmızı akik) taneleri, mühürler ve seramik gibi mamul eşyalar ve Umman'dan bakır ithal edildiğini belgeliyor. (5, 8, 26, 28). Bundan dolayı Sümerler'in kavrayışları ve icatları, yabancı ülkelere yayıldı. Örneğin, mühür-silindir: Asurya'ya, Suriye'ye, Kapadokya'ya (Orta Anadolu'ya) ithal edilerek oraların yerlisi oldu. İndus Vadisi'nde bile kopya edildiyse de, yerli mühürler tercih olundu. Kimi Sümer metal tipleri daha da yaygın yerlere üleştirilerek güney Rusya'ya, Truva'ya, Merkez Avrupa'ya ulaştı.**

"Ticaret sadece elden ele geçen bir mallar değişimi olarak kalsaydı, böylesine bir fikir değişimi anlaşılmaz olurdu. Kervanlar elbet uzak ülkelerde konaklıyorlardı, belki de Babilonyalı bezirgân kolonileri (göçmen yerleşimleri) yabancı ülkelerde yerleşmişlerdi. Sargon'un (Tüccarlar uğruna savaş açma) hikâyesine göre, bu yerleşmeler Kapadokya'da olağan şeydir (27). Tersine, bugün İngiliz tüccarlarının Oporto'da yahut İstanbul'da yerleştikleri gibi, yerli bezirgânların Ur'da, Kiş'te yerleşmiş bulunmaları mümkündür. Ondan başka, Doğu'da kervanlar yalnız emtia [mallar] **değil, fakat hür yahut köle işçiler de taşırlar. Bugün Yakındoğu'da tecrübeli zanaatkârlar uzaklara seyahat ederek, becerilerinin kârlı iş sağladığı yerde yerleşiyorlar. Hint'te, Babilonya'da, Mısır'da, Truva'da görülen kimi disk biçimli altın inciler (perller)'in sık sık kullanılmasının aslı da belki tıpkı öyle bir hareketliliktir... Sümer bir zenginlik merkezi haline gelmişti ve dolayısıyla yıldızı parlayan kentlerine bütün dünya sanatkârlarını çekiyordu.**

"Böylece Ticaret, Sümer şehirlerinin sanayi ve Ticaret Kentleri haline gelmelerini mümkün kıldı; bu şehirlerde, yeni ekonominin yarattığı fırsatlara paralel olarak, bir sanayi proletaryası, İngiltere'nin sanayi devrimi çağında görülene benzer çabuklukla çoğaldı."[267]

Böylece, Bezirgân Medeniyetinin her türlü ululuğu ve çökkünlüğü (Azamet ve İnhitatı) yani Saltanatı ve Devleti hep Ticaret Saltanatı çevresinde dönüp dolaşacaktır. Yalnız o Ticaretin **maddî temeli** elbet kentleri yaratan **Yukarı Barbarlık** insanının **ÜRETİMİ'**dir. **Ziraat**tir.

S- ANTİTEZ: SAVAŞ SALTANATI

Bezirgân medeniyetinin Ticaret kadar yaygınca geliştirdiği ikinci büyük olayı, bezirgân kervanlarıyla atbaşı birlikte giden Savaşı Toplum için, kaçınılmaz ve "Doğal" bir sanayi, **"Öldürme zanaatı"** haline sokmuş olmasıdır.

"Kral, aynı zamanda savaş kumandanı (Emîr) idi. Kadîm bir Ur mezarının meşhur sancağı (c): Savaş arabaları, bir ağır yayası ve bir hafif yayası bulunan iyice örgütlenmiş ordunun şefi bulunan kralı gösteriyor... Şar (savaş arabası) savaşçısı: bir savaş baltası, bir kargı ve bir hançerle silahlanmıştı. Kargılarla harbiler, kamıştan bir oktanlık [sadak] **içinde şarın önünde taşınıyordu. Ağır piyadenin bakır miğferleri ve mutat** [alışılmış, olağan] **fistandan başka, omuzlarında sarkan ve boynuna çengelli iğnelerle takılı leopar derisinden elbiseleri vardı. Erler, kargılar, savaş baltaları ve hançerlerle silahlanmışlardı; genel**

267 V. G. Childe, age., s. 173.

olarak Makedonyalılara maledilen, fakat Makedonyalılardan üç bin yıl önce gelen falanjlar [mızraklı alaylar] **halinde biçimlenerek dövüşüyorlardı.**

"Militarizmin gelişimi, ilkin Babilonya'da zenginlikleri çöl ve dağ Barbarlarına karşı savunmak zorunluluğuyla haklı çıkabilir. Militarizm (askercilik) bir zaman için, sanatkârlara ve ekincilere Elamlıların veya Mari'de oturanların akınlarından sakınılmış bulunan tarlalarını iyileştirmek ve tekniklerini mükemmelleştirmek emniyetini sağladı.

"Fakat, doğmakta olan sanayi ekonomisinin ilerleyişini gerçekleştirmek için, ovanın sınırları dışında, ilk maddelerce yeterli tedariklerde bulunmak gerekiyordu. Tarlalarda çift sürerken, yahut büyük kanallar açarken kullanılan aygıtlar için de gerekli olan bu ithalat, Sümerliler tapınaklarını kıymetli madenler, yahut nadir esanslarla bezemek istedikleri zaman büsbütün çoğalıyordu. Malzemeler çölden değil, Elam veya Suriye'nin nüfuslu bölgelerinden getirtilmek icap ediyordu. Oysa, bolluk (aisance) rahatlık içinde yaşayan yarı-Barbar ulusçukları, kendi hammaddelerini gıda zahireleri veya mamul ürünler fazlasıyla değiş etmeye razı ettirmenin, yahut ağaçlarının kesilmesine, maden filizlerinin çıkartılmasına ve topraklarının kervanlar tarafından çiğnenmesine ikna etmenin birtakım sınırları vardı. Bugün Avrupalılar Afrika'da aynı güçlüklerle karşılaşıyorlar. Bu güçlüklerin üstesinden gelmenin bir tarzı da, bezirgânları silahlı kuvvetle desteklemek, "Ticaret hürriyeti"ni bozanlara karşı tedip [uslandırma, yola getirme] **seferleri açmaktır. Sargon, Kapadokya'da metal ticaretiyle meşgul bezirgânlara yardımda bulunmak üzere bir sefer açmıştır. Ondan önce bu işi yapmış olanlar da bulunabilir. Sonraki literatürde anılan Sümer ile Elam yahut Sümer ile Asurya arasındaki hasımlaşmalar belki de aynı tertip ekonomik bir emperyalizmden ileri gelmiştir.**

"İhtimal bu gerekçelerden ilham alıp ordu gücüne dayanarak Sümer hâkimiyeti o devirde Babilonya'nın kendi sınırları ötesine yayılmıştır. Dicle ırmağı üzerindeki Khafaje'de (24) müstahkem [sağlamlaştırılmış] **bir kale, Asur'da (25) bir Arşaik İştar tapınağı: Sümer tapınç nesneleri, silindirleri ve yazıları gibi Sümer fistanı ve kuvafürü taşıyan şekilcikler de sunmuşturlar. Demek o iki anıt Sümer vakıfları (fondations), geri kalmış Soubareen'ler arasında Sümer Fatihlerince kurulmuş hakiki sömürgelerdi."**[268]

Bezirgân için, memleketin bayındırlığı ve sanayisi, insanların hayatı ve refahı diye bir şey yok; her şeyden önce sırf ve yalnız en yüksek vurguncu kâr ve kumar ülkü olduğundan, ortalığın ikide bir yakılıp yıkılması, çoğunluğun ezilip sürünmesi "kişi çıkarı" uğruna mubah sayılır, ne olursa olsun savaş idealleştirilip kışkırtılırdı.

---

268 V. G. Childe, age., s. 169-170-171.

"Kral, esas itibariyle verimli bir Kentin şefi idi ve komşu Devletler zararına kendi iktidarını teyit etmeye [güçlendirmeye, sağlamlaştırmaya] **bakıyordu. Babilonya'nın insanca zenginliği ve kudreti büyük kısmı bakımından, birtakım bağımsız Şehir-Devletler arasında hiç yoktan çıkmış yok edici ihtilaflarla** [uyuşmazlıklarla] **berbat ediliyordu."**[269]

Sosyal dayanışmalı Barbar Toplum insanlığı içine savaş ateşini yaymaktan kolayı da yoktu: bir kişinin burnunu kanatmak, nükleer enerjide bir nötronla zincirleme patlangıcı kışkırtmak gibi, ortalığı kana boğmaya yeterdi.

T- SENTEZ: MEZAR SALTANATI

Kapitalizme gelinceye dek Bezirgân Medeniyetinin insanlığa sunduğu en orijinal ve en büyük armağan hayatta değil, ölümde tecelli etmiştir: **Kral mezarları!** Onlar da olmasa, şimdi geçmiş, gömülmüş karanlık günleri nereden öğrenebilirdik? Tabiî, bezirgân medeniyeti bunu sonra gelecek "ilgililere bilgi" vermek için yapmadı. Nitekim, bütün Antika Medeniyetler de, bir gün insanlığa modern sosyal devrimler çağını hazırlamak ülküsüyle davranmadılar. Tarihöncesinin eşit kan kardeşleri arasına öldürücü kardeş kavgasının özel kişi zehrini akıtan bezirgân medeniyet: o hayasız icadını haklı çıkarmak ve savunmak için Toplum yaşayışını, mânen olduğu kadar, maddeten de elle tutulacak bir **muhteşem mezarlığa** çevirmekten başka her şeyi hiçe saydı. Yeter ki, çıkarcılık parlasın, içinde ölü de yatsa, dışı debdebeli ve tantanalı olsun, beyin ve göz kamaştırsın. Medeniyet efendileri, sınıf üstünlüklerini insanüstü güçlerden kaynak almış gösterebilmek için, yani baskı ve sömürüşlerini gidermeye bu dünyada insan gücünün asla yetmeyeceği kanısını basit insanların beyinlerine kayalardan lahitler biçiminde oturtmak için mezar saltanatına düşmüşlerdi. İnsan davranışlarında dirilik, düşüncesinde iler-tutar yer sağ bırakmamak için: zaman zaman salhaneye [kesim evine, mezbahaya] çevirdikleri ve her vakit yaldızlı zindana benzettikleri, birkaç nesil geçmeden içinde zırdeliye döndükleri muazzam mezar kılıklı **Saray**lara kendi kendilerini gömdüler.

"Ahalinin genel mezarlarda yatışı, ne El-Obeid'deki gibi rahatça uzun, ne Cemdet-Nasr'daki gibi kıskıvrak büzülmüş değildir: Bacaklar gövdeyle dik açı veya dar açı teşkil ederler."[270]

---

269 V. G. Childe, age., s. 172.

270 V. G. Childe, age., s. 159.

"1928 yılı keşfedilen Ur "Kral Mezarları" ve Kiş'teki tell Y'in kimi lâhitleri, kökenlerini Sümer geleneğinden almışa benzeyen mutlak surette farklı bir kavrayışlar dünyası içine nüfuz ettiriyor. Mezarın kendisi, Abydos'taki Mısırlı kral mezarları gibi, minyatür halinde bir yeraltı evidir. Bu ev, 12 metre üzerine 8 metre çapında ve içine eğimli bir yüzeyle ulaşılan muazzam bir kuyunun dibinde kurulmuştur; birbirlerine paralel üç odadan oluşur: dört köşe yontulmamış kalker kayalarla inşa edilmiş, çıkma cumba gibi kubbeli, çimento sıvalı, sonra ahşapla dekorlanmıştır. (1) Başka bir küçük mezar (2) kalker plaklardan yapılmış gerçek bir kubbeyle örtülür. Başka her yerde tuğla kullanılmıştı. Kimi durumlarda örtü kubbesi gerçek bir kemer kilidi ile destekleniyordu: bu prensibe Mısır'ın Üçüncü Sülâlesi zamanında ilk defa rastlanır; belki daha önce Asurya'da biliniyordu.

"Kral"ın ölüsü, krallık alâmetlerine bezenmiş arabalar veya kızaklarla mezara taşınıyordu. Yalnız çeki hayvanları değil, onların sürücüleri de, silahlı adamlar da, saray dalkavukları (kurtizanları) da, müzisyenler de, harem kadınları da öbür dünyada beylerine yoldaşlık etmeye mecburdular. Kral Mezarının dışındaki kuyularda, 59 cesetten az insan yatmıyordu: bu cesetler arasında baştan başa silahlı 6 asker ve kıymetli mücevherlerini takmış takıştırmış dokuz kadın vardı. (2)

"Mezar içinde yerine getirilen cenaze merasiminden sonra, mezar dolduruluyordu. Ama gene insan kurbanları kesilen başka törenler yapılarak safha safha dolduruluyordu (2). Kimi, bir çeşit cenaze mescidi mezarın üstüne bina ediliyor ve mezara, bir çömlekten mecra ile bağlı tutuluyordu.

"Bu kubbeler altında yabancı fatihlerin yattığı varsayımı ortaya atıldı... Bu hipoteze göre, zafer: şehre bir insan beyi ile tapınağın yanı başına bir saray hediye etmişti. Kralın eline muazzam bir zenginlik geçirtmişti. Bu zenginliğin yalnız bir kısmı lahit içine gömülmüştü."[271]

Ölümün sarayı: Mezar, hayatın mezarı: Saray; Antika hâkim sınıfların en bunakça büyük ülküleri oldu. Bu dünyanın gelgeç saltanatını akıllarınca öbür dünyaya götürürlerse **"Ebedî"**leştireceklerdi. O mezar manisi, gömülme çılgınlığı hırsından öteki fani insanların her türlü yaşama ve direnme imkânlarını ellerinden almışlardı. Ölü ve mezar spekülasyonunu öylesine büyütmüşlerdi ki, Tarihöncesinin en hayatî keşiflerini ve teknik icatlarını toplumdan çok mezarlarda toplamışlardı. Onun için, modern bilim, Antika Tarihi mezardan çıkara çıkara, Tarihöncesindeki sosyalist içyapıdan gelme büyük yaratıcılığın en önemli keşiflerini, hep medeniyet denilen bilinç ve yaratıcılık mezarının ürünü saydı.

---

271 V. G. Childe, age.

Gerçekte, anlı şanlı, ünlü kadîm bezirgân medeniyetinin insanlığa musallat ettiği tek ömürlü **"yaratış"** ölümün destanlaştırdığı mezar saltanatıdır. Asıl, insanoğluna yarar, yığınların refahına elverir yeniliklere, keşif ve icatlara hemen hemen hiç aldırılmadı.

Üçüncü Kitap

SOMUT GEÇİŞ

Bölüm: VI

KENT'TEN MEDENİYETE GEÇİŞ

A- MEDENİYETE GEÇİŞ BİÇİMLERİ

Marks-Engels "Manifesto"ya şu sözle başlar:

"Tarih sınıfların güreşidir."

"Tarih" sözcüğünün "Tarihöncesi"nden sonraki "Yazılı Tarih" anlamına geldiğini biliyoruz. Tarih boyunca, 15'inci Yüzyıla gelinceye dek geçen **"Antika Tarih"** "Barbarların medeniyete geçişleri Tarihidir", yahut: "Barbarlığın medeniyetle güreşi Tarihidir" de diyebiliriz.

"Antika Tarih" denilen çağdaki Toplumsal Gidiş-Süreç (Sosyal Prose) iki birbirine zıt, ama birbirini kovalayan ana yayla işler:

Birinci yay: **Sosyal sınıfların güreşi**dir. Bir medeniyet yaşadığı sürece ağır basan gidiş yayı budur. Son kerteye dek toplumun olaylarını sınıfların güreşi aydınlatır, belirlendirir.

İkinci yay: **Barbarlığın medeniyetle güreşi** olur. Bir medeniyetten öbürüne geçiş sırasında ağır basan gidiş yayı budur.

Derin tarihsel ve sosyal şartlar, Antika sınıflar güreşinin bütün bir **Sosyal Devrim** sağlamasına elvermediği için, bir an gelir, eski medeniyet içindeki kadîm sınıflar güreşi kör dövüşüne döner. Toplum ne ileri, ne geri gidemez: içinde yaşayan insanların hemen hemen tümü için dayanılmaz bir cehennem haline gelir. En kabadayı Stoisyenlik-Dervişliği bile insanı o gidişe katlandıramaz. O zaman, Antika Tarihin ikinci yayı zembereğinden boşanır. Barbarlığın medeniyetle güreşi üst plana çıkar. İnsanlık bir adım geriye de atsa, çöken medeniyetin yıkıntıları Tarih yolu üstünden temizlenerek, yeni bir medeniyete doğru geçilmiş olur. Bu gidişin olaylarını ancak Barbarlığın medeniyetle güreşi yeterce aydınlatabilir.

Bu Antika Tarih gidişi doğada geceyle gündüze benzetilirse daha iyi anlaşılmış olur: Sınıfların güreşi, gündüzün dünya olaylarını aydınlatan güneşe benzer; Barbarlıkla medeniyetin güreşi, gece dünyayı aydınlatan aya benzer. Aslında ayın ışığı da gene güneşten yansıtılmadır.

Antika Tarih boyunca kaç türlü Barbarlığın medeniyetle güreşinden doğma **Tarihsel Devrim** görülür? Daha doğrusu Barbarlıktan medeniyete kaç türlü geçiş olmuştur?

Soruya, insanlık düşüncesini yazıya geçirdiği günden beri verilmiş dolaylı karşılıklardan birkaçını herkes biliyor. Bunlar içinde, 18 ve 19'uncu Yüzyıl Tarihçi ve İktisatçılarının kıyısından köşesinden keşfettikleri ekonomi temeline dayanmış sınıfların güreşi problemini yepyeni bir doktrin sentezine ulaştıran Tarihsel Maddecilikten başka ayakta durur açıklama olmamıştır. Ancak Tarihsel Maddecilik, kurucuları **"Modern Toplum"** çerçevesini ana program yaptıkları ve Amerikalı Morgan'ın Tarihsel Maddeciliği Tarihöncesinde keşfetmesi geç geldiği için, Antika Tarihten, Modern Tarihle en doğrudan doğruya bağıntılı elemanlara dokunmak fırsatını bulabildiler.

Barbarlık Konağından medeniyete geçiş, Tarihsel Maddeciliği en çok devletin doğumu bakımından ilgilendirdi. Çünkü, üzerinde en çok "mistifikasyon" yapılan konu o idi. Bilimin olaydan başka hiçbir temele dayanmadığını ispat eden Engels, sıkı bilim olay ve örneklerine dayanarak devletin doğuşu için 3 tip geçidi ele aldı: **Atina-Roma-Cermen** devletleşmeleri...

> **"(…) Atina bunun en saf, en klasik biçimini verdi. Orada devlet doğrudan doğruya *Kan*'lardan kurulu toplumun kendi içinde gelişmiş sınıf zıtlıklarından doğarak üstün geldi. Roma'da, o toplum kapalı bir aristokrasi haline geldi; kendi dışında kalmış, hukuktan yoksun ama birtakım görevler yüklenmiş bir pleb kalabalığının ortasında bulunuyordu. Pleb'in zaferi, kadîm kandaş anayasayı tahrip ederek, onun yıkıntıları üzerinde *devleti* kurdu. Bu devletin içinde *Kan* aristokratlığı ile pleb birbirlerine büsbütün kaynaşmakta gecikmediler. En sonra Roma İmparatorluğunu yenen Cermenlerde devlet, Kan rejiminin hiçbir hâkimiyet vasıtası veremediği geniş yabancı arazilerin doğrudan doğruya fethedilmesinden fışkırdı. Ama bu fütuhata, ne eski ahaliyle ciddî bir güreş, ne daha ileri bir işbölümü bağlı bulunmadığından; fethedilenlerin ekonomik gelişim derecesiyle fethedenlerinki hemen hemen aynı olduğundan; ve dolayısıyla, toplumun ekonomik temeli eskisinin aynı kaldığından, kandaş anayasa, uzun yıllar boyunca olduğu gibi muhafaza edilebilir: Arazi biçimine göre *marche* anayasası içinde değişir; daha sonra da asil ve patriçi hanedanları içinde, hattâ Dithmarse'larda** [Dithmarschen'de] **görüldüğü gibi köylü aileleri içinde bir süre hafifçe gençleşir."**[272]

[272] F. Engels, L'Origine de la Famille etc., s. 222.

Devlet biçimleri bakımından gerçeği aydınlatan Engels'in 3 geçiş tipi, 20'nci Yüzyılın Tarihöncesi buluşları tümüyle gözönünde tutularak (İnsanlık+Tarih) üretici güçleri bakımından ele alınırsa, başlıca iki tipe indirilebilir:

I- Atina'daki gelişim, örneğin, Irak'ın Sümer kentlerindeki gelişimin tıpkısıdır. Roma'daki gelişim ise Hicaz'ın Mekke-Medine kentlerindeki gelişimin tıpkısıdır. Sümer ve Atina'da: Kan örgütlü toplumun **içinden**; Roma ve Mekke'de kan örgütlü toplumun **dışından** gelmiş görünen zıtlıklar kan anayasası yerine **devleti** geçirmiştir. Ama her iki biçim geçiş de KENT'ten, Yukarı Barbarlıktan Medeniyete geçiştir. Onun için, Atina Medeniyeti de, Roma Medeniyeti de, İslâm Medeniyeti de ORİJİNAL birer medeniyet olmuşlardır.

Kentleşme, Atina'ya: Mısır'dan gelmiş Cekrops dölü, Roma'ya: Truva'dan gelmiş Enee dölü, Mekke'ye: Irak'tan (Ur'dan) gelmiş İbrahim dölü ile mayalanmıştır. Demek (Irak'ın ilk adsız kenti bir yana bırakılırsa) bütün Kentler dışarıdan etkilidirler. Atina da, Roma da, Mekke de: ekonomi ve politika bakımından, **stratejik bezirgân yolları** üstünde en elverişli Barbar ortamına, daha eski ve ilk medeniyetlerden sıçrama kolonileşmelerdir.

Kan örgütü Aşağı Barbarlık Konağında **ANAHAN** (MÂDERŞAH) tipi iken, Orta Barbarlık Konağında **BABAHAN** (Pederşah) tipine döndürüldü. **KENT** düzeni daha doğarken, hem o Babahan tipi **Kan** örgütüne dayanmış, hem onu inkâr etmiştir. (Bugünkü Birleşmiş Milletler'in pratikte bağımsız devletlere dayandığı halde, teoride onları inkâr edişi gibi.) Kentin içinde doğacak olan Devlet, o bakımdan Atina'da da, Roma'da da, Mekke'de de **KAN** örgütünü tahrip edecektir. Yalnız tahribin derecesi, başka başka kentlerde, başka başka Tarihsel düzeye erişecektir.

Çelişkilerin Kan içinden veya Kan dışından gelmesi ise gerçekten izafîdir. Kentin kendisi az çok "dışarıdan gelme"dir. Atina'ya dışarıdan gelmiş yabancılar, Roma'daki Pleb'lerden, yahut Mekke'deki Müslim'lerden daha az değildirler. Roma'nın Patriçi'leri, Mekke'nin Kureyşî'leri gibi Atina'nın Ağaları (Agadoy: iyi kişileri, yani Kent'in "asil"leri, aristokratları) yanında da, tıpkı Pleb ve Müslim gibileri **"Kent dışında vahşi hayvanlar gibi yaşıyorlardı."**[273] Atina'nın "kötü kişiler"i (Khakhoy'ları) gittikçe çoğalan büyük kalabalıktı. Şair Teognis, Atina'da **"İyi kişi"** (Ağa)

[273] Fustel de Coulanges, La Cité antique: étude sur le culte, le droit, les institutions de la Grèce et de Rome, Paris, Durand, 1864.

kızları zenginleşmiş **"Kötü kişi"**lerin **"bayramlarında içip, sofralarında yiyorlar"** diye yakındı. En sonunda İsocrate (İÖ: 436-338): **"Büyük Atina aileleri artık olsa olsa mezarda vardırlar"** dedi.

Demek, Atina ile Roma'da devlet biçimleri ne kadar başka olursa olsun, kökleri aynı zıtlıklara dayanır, medeniyete geçiş Yukarı Barbarlıktan olur.

II- Engels, Antika Roma Medeniyeti'nin çöküşü üzerine çullanan Barbarlar içinden özellikle Cermenlerde, **Kandaş Anayasa**nın bir türlü kolay kolay kalkamadığını, **"Uzun yüzyıllar boyunca korunabildiğini"**, hattâ arasıra **"Hafifçe gençleştiğini"** söyler. Bu karakteristik, medeniyete Yukarı Barbar kentinden değil, Orta Barbarlık Konağından geliş yüzündendir. Roma ve Cermenlere has değil, bütün Yakındoğu, Çin, Hint kadîm orijinal medeniyetleri üzerine yapılmış göçebe akınlarından sonraki uzun vadeli **"Rönesanslar"** (Gençleşmeler)'de görülen genel bir kuraldır.

KAN örgütü ve anayasası: Orta Barbarlıkta **BABAHAN** hegemonyasına sokulmuştur; ama henüz kent kadar mutlak bir üst örgütün taşları arasında öğütülüp soysuzlaştırılmamıştır. **Sosyal Demokratik Kan** örgütünden doğru **Kişisel Aristokratik Devlet** örgütüne geçişin ne kadar güç olduğunu, Osmanlı Naimâ'nın çizdiği beş "Tavır" gibi, Osmanlı Tarihinin toprak ve mülkiyet ilişkileri de pek güzel gösterir. Antika orijinal medeniyetlerin hepsi çökerken, göçebe Orta Barbar akınlarıyla bir yandan aşınırlar, bir yandan gençleşirler. Bu "Rönesanslar", ayrı tipte bir Barbarlıktan medeniyete geçişi temsil ederler.

Onun için, Antika Tarihte Barbarların medeniyete geçişleri başlıca iki örnekte toplanabilirler:

l- Yukarı Barbarlık Konağından (Kent'ten) medeniyete geçiş,

2- Orta Barbarlık Konağından (Göçebelikten) medeniyete geçiş.

Ana çizileri aynı olan bu iki tip **genel** geçişler yere, zamana ve topluma göre pek çok ayrıntılı çeşitler gösterir. Onlar ancak **özel** ve konkret Tarih anlatılırken belirtilebilir. Burada tümüyle Tarihin genel gidişi üzerindeyiz.

Önce KENT'ten medeniyete geçişi inceleyelim.

B- KENT NEDİR?

Yazılı Tarihin başı, medeniyetin başlangıcıdır. Medeniyet, insanlığın Yukarı Barbarlık Konağı ile birlikte içine girdiği **ziraat** adını almaya lâyık ziraat, tarım temeline dayanmış bulunan **kent**te doğar. Yaşanan Tarihi canlı bir vücuda benzetirsek, kent, o vücudun yaratıcı birimi: **Hücre**si olur. Tarihi anlamak için, Tarihin canlı hücresi olan **kent**i, -biraz soyutlaştırmak

pahasına da olsa- ayrıca inceleyip iyi kavramak şarttır. Çünkü, kent kurulmadıkça, medeniyet ve dolayısıyla **Tarih** başlayamamıştır.

Latince **"Cité"**, Grekçe **"Polis"**, Arapça **"Medine"** sözcüklerinin tam karşılığı **KENT** olabilir. Bir de Kurgan veya Korgan vardır: Kırgızcada duvar, mezar çiti, koyun ağılı, Abdullah Battal Taymas'a göre **"türbe, ölü kubbesi"**, **"Sonradan (…) duvarlara ve nihayet düşmanın atlı hücumuna karşı (…) surlara alem olmuştur."**[274] Bu bakımdan Korgan, daha ziyade göçebe **Orta Barbarlığın** ağıl çitinden gelir. **Kent** ise, ancak ziraata kavuşmuş **Yukarı Barbarlığın** oturganlığını karşılar. İpekböceğinin kozasını ören gezici kurt gibi, Yukarı Barbarlık Toplumu da kendi başına Kent kozasını örüp içine kapanır. Orada, Barbarlıktan medeniyete biçim değiştirmesi olacaktır: İpekböceğinin kanatlanarak kozasını delmesini andıran bir çabayla, medeniyete geçen insanlık kelebekleşmişçe, Kent surlarını delerek Yazılı Tarih sahnesine çıkar.

Barbarlıktan medeniyete çıkış, ondan önceki toplumun kurum ve kurallarından büyük ölçüde yararlanır. Aşağı Barbarlık Konağında, **Anahanlık** (Matriyarkalizm) adı verilen Ana Hukukunu temel edinmiş **Kan** örgütünün, şaşılacak derecede güçlü insancıl örgütlülüğünü görmüştük. Zamanla o ilk kadınsal kandaşlık değişti. Orta Barbarlık Çağında, sürü ile gücü artan erkek **"Babahan"** (patriyark) olurken, ister istemez **Kan** kurum ve kurallarını baba hukukuna uydurdu. Erkeksel Kan Düzeni doğdu. Erkek, Kan'ın mekanizmasında hiçbir değişiklik yapmaksızın, kadın iktidarını devirip yerine kendi iktidarını geçirdi. Bu geçişin o zamanki kandaşlar ortamında ne kadar güç olduğunu bütün mitolojiler uzun masallarla anlatırlar. Erkek bu işi becerebilmek için her hileye ve kılığa girdi. Söz yerinde ise en "kancıkça" davranışlara başvurdu: Tsin dininde ilk şaman Anahan **Amagat-AM** idi; kadının yerine er kişi açıkça geçemedi; bir yandan Amagat-AM adı yerine **Kam** adını alırken, ötede Kam da, erkek olduğu halde, toplum içinde saygı görebilmek için, kadın kılığına girdi.

> **"Bu kadınlaşma zorunluluğunun Şamanları makûs** [ters çevrilmiş] **cinsiyete kadar sevk ettiği söyleniyor."**[275]

Bir yol, Tarihöncesinin o yaman **Kan** örgütünde bu kalleşçe "Taklib'i hükümet"i beceren Babahanın, ondan sonraki işleri kendiliğinden kolaylaştı.

---

274 Abdullah Battal Taymas, Ve. B., s. 627.

275 Ziya Gökalp, Türk Töresi, s. 22.

Yukarı Barbarlıkta **Kan**'ların üstüne **Kent** geçirildi. Nasıl Kam, erkek olmasına rağmen yerine geçtiği Amagat-Am gibi kadınlaştı ise, tıpkı öyle, **Kent** de, üstüne çıkmaya çalıştığı **Kan** gibi: "Kendi" dışında kalan her insanı ve her şeyi kendisine yabancı (Grekçede: **"Barbar"**, Osmanlıcada: **"Ecnebi"**) ve daima düşman saydı.

Canlılarda hücre, çevresindeki yabancı maddelere karşı "Zar" gibi saydam bir kabukla sınırlanır. Hücrenin içine bir şey ancak o zarın sansüründen geçerek ve protoplazma fizik ve kimyasına uyarak girebilir; uymayan nesne hücre hayatı için "ecnebi cisim", hattâ "zehir" olur. **Kent**'in içine de girecek olan insan, hattâ eşyalar bile, ancak bir sıra törenlerle **"Consacré"** edildikten, yani kutsal adanışla kabul edildikten sonra girebilir. Atina'da bir yabancının kenttaşlığa kabulü için, önce bütün kenttaşların yaptıkları toplantıda açık oyla kabul edilmesi, sonra 6000 kişinin gizli oyu ile bu kabulün onaylanması gerekirdi. Gene de, kabulün onaylanmasından sonra 9 gün içinde herhangi tek bir kenttaş kabulü veto ederse, yahut mahkemeye verirse, yabancı kişi, kenttaşlığa alınamazdı. Consacre olmayan insan ve şey, kentin içinde ebediyen Barbar, yad, yabancı kalırdı.

Kent, o derece hassas bir sosyal hücre ve organik Tarih bütünüdür. Medeniyetten sonra görülen başka oturukluklar, "kasaba"lar, büyük imparatorlukların bir sınırından öbürüne dek herkese açık duran "şehir"ler, Kent'ten uçurumlarla ayrılırlar. O yüzden, bilginlerin Kent (Cité) adlı medeniyet öncesi oturukluk ile Şehir (Ville) adlı medeniyet sonrası oturukluğu aynı anlamda birer sözcük gibi kullanmaları, Tarihte pek çok yanlış anlamalara kapı açmaktadır.

C- KENT'İN KURULUŞU

İlk Kent'in [ne zaman] kurulduğu (o zaman yazı bulunmadığı, sonra gelenekler sır gibi saklandığı için) bilinmiyor. Fakat Tarihte ün yapmış nice Kent'lerin, efsaneli de olsa, kuruluşları üzerine çok şey biliniyor. Her yeni Kenti kuran topluluk, içinden kopup geldiği eski Ana-Kentin pek çok kurum ve kurallarını birlikte taşıyıp getirdiği halde, apayrı bir toplum gibi davranır. Seçtiği veya ardına takıldığı şefin komutası altında yollara düşer. Kent kurucusu Kahraman, bu öncü kişi olacaktır.

Gılgamış:

> **"Bütün ülkeleri dolaştıktan sonra Uruk şehrine (kentine) geldi... Çektiklerini bir anıt taşına yazdı."**[276]

[276] Gılgamış Destanı, Tablet 1.

İÖ (İsa'dan Önce) 1986 yılı Yunanistan'da Argos kentini Mısırlı İnacus, İÖ: 1578 yılı Corinth kentini Mısırlı Cecrops kurdu. İÖ: 1550 yılı Thebes kentini Finikeli Cadmus kurdu...

Her Kent kurucu kahraman, "Takvâ" (piété) sahibi bir ermiş "pîr" kişidir. Kurulan kentte onun kendisini kutlayacak özel **Tapınağı**, adını kuşakların dillerinde andıracak **Destanı** vardır. Aynı kahraman ileride **Kent Tanrısı** (divinité poliade) olacaktır. Böylece, sonradan kurulan her Kentin, daha önce ana Kent'ten getirdiği ilk, aslı unutulmuş, insan ve doğa dışı gibi görünen Tanrısı yanında, bir de kendi insancıl, özel, kimliği besbelli Kent Tanrısı belirmiş olur. İnsanüstü güçlerin insandan ve Toplumdan çıkış süreci açık seçikleşir.

Kent kurmaya çıkılırken hangi yönde yol alınacağı, **Kehanet** (Orakl)'a başvurarak kestirilir. Bu kehanetler, yerinde görüleceği gibi, hep hatırlanamayacak kadar eski zamanlarda, ilk Ana-medeniyet örgütlerinin Barbar yığınları içine gönderdikleri ve en stratejik noktalara yerleştirdikleri Antika **"istihbarat"** yuvalarıdır. Yani, ilk Kenti kurmuş Ana-medeniyetin **vücudu** yeryüzünden kalktıktan sonra da, **"Ruh"**u, kehanet biçiminde, gene Barbar yığınların alınyazılarını kendi ekonomik ve bezirgân gelişimi yönünde güder.

Varılan ülkede, yeniden **Fal**'lara bakılarak, **Uğur** alâmetleri kollanarak, süreklice kalınacak ve barınılacak yer seçilir. O yerde **kurbanlar** kesilir. Herkes, yakılan **ateşler** üzerinden atlayarak **arınır.** Açılan **Yurt** (Patria) adlı çukura, kendisinden ayrılınıp gelinmiş bulunan ana Kentin toprağından alınmış ve özellikle getirilmiş bir parça kesek atılır: ana-toprakla, yavru-toprak maddece birbirine kaynaşmış olur. Hemen oracığa bir **Mihrap** (autel) yapılır, içine Anahanlığın ölmez sembolü Ateş yakılır. Yeni Toplumun, Tarih hücresinin **Ocağı** yeniden tütmüştür. Bütün kenttaşların ilk görevi bu ocağı, "Kıyamete dek" söndürtmemektir.

Bunun üzerine, Kent kurucu kahraman özel kutsal kılığına girer. Eline ziraat üretimi temelinin, yeni geçim prensibinin kutsal sembolü sabanı alır. Toplumun en unutulmaz bayram havasını taşıyan töreni ortasında, Kentin sınırı boyunca çepeçevre bir **Herk** (Sillon) çizer. Bu çizisi üzerine ayağıyla basma küstahlığını gösterecek yerli yabancı her insan sorgusuz öldürülecektir. Yalnız, saban demirinin kaldırıldığı geçit yerleri **Kapı** (Portea) olur. Herk çizisi hizasına veya az gerisine Sur (Hisar) kurulur. Surun iki yanında birkaç adımlık yer Promeurium sayılır: din yetkilisinin buyruğu olmadıkça kimse oraya dokunamaz.

Bu dokunulmaz kabuğu, "mahrem" kozası içine kapanan Kentin ortasında genel **Tapınak** ("Kudüs-ül-Akdâs", "Beyt-ül-harâm", "Palatin") inşa edilir. Bütün kenttaşların o manevî birlik yeri gibi, bir de muntazaman toplanıp her meseleyi eşitçe ve elbirliği ile tartışıp çözümleyecekleri maddi birleşme yerleri: Toplantı yerleri (Roma'da: "Domicilium", Greklerde: "Agora", Mekke'de: "Darunnedve") ayrılıp açılır. Geri kalan Kentin bütün Toprakları, Kent aileleri arasında en büyük eşitlikle üleştirilir. Aile başına adaletlice düşen her tarlanın mülkiyeti, hiç kimsenin özel kişi mülkiyeti değil: Kent Tanrısının sosyal mülkiyetidir: toprağın yalnız işletilmesi, **"Tasarrufu"**, aile topluluğuna; Osmanlı deyimiyle: **"Tefviz"** edilmiştir (tasarrufu kiralanmıştır).

D- KENT'İN YAŞAYIŞI

Eski Tarihöncesi Sosyalizminin kandaş gelenek ve göreneklerine göre eşitçe kurulmuş bulunan Kent içinde, kenttaşların sonradan birbirlerinden farklılaşmamaları için muntazam ve sık denetleme metotları da konulmuştur. Kadîm Roma'da "Le Cens", "Le Lustration" Osmanlılıkta "Tahrir" (Yazım) adı verilen bu genel kontrol, bir çeşit, herkesin her yıl **"Mal beyanı"**nda bulunması demekti. Yoklama toplantısında her ailenin malı, mülkü, varı, yoğu, nüfusu, zenginliği sorulup hesaplanır. Bu kaçamaksız yoklamaya **"Temizlik"** denir. Temizlik günü Toplantıya gelmeyen kişi, kim olursa olsun, kentten kovulur. Bunun ne korkunç bir ceza olduğu, sonra soysuzlaştırılmış biçimiyle bile Kilisenin elinde tutulan müthiş **"Aforoz"** ve Bektaşi Toplumlarında sürüp gelen benzeri toplumdışı etmelerden anlaşılır. Bir Kentliye **"Ostrasizm"**i[277] uygulamak: "Ateşi, suyu yasak etmek" öldürmekten beterdi. Ölen kurtulurdu: Toplumdışı edilen, öldükten sonra da cezaların en büyüğüne uğrar; mezarsız kalır, her zerresi üzerinden bitmez tükenmez laneti kaldıramazdı! Onun için, bu prensibi hazmedemeyen 19'uncu Yüzyıl "Serbest rekabet" ülkücüsü Fustel de Coulange, acı bir melankoliyle şöyle sızıldanıyordu:

> **"Toprağı yitiren kişi, her şeyini yitiriyordu. Özel kişiler yararının kamu yararı ile ayrışık bulunması hemen hemen imkansızdı."[278]**

Buna karşılık, kenttaşlık hayatı hiç de 19'uncu Yüzyıl burjuvasının zannettiği gibi melankolik değildi. Tersine, Kent yaşayışı, sonu gelmez tö-

---

[277] Ostrasisizm: Eski Yunanistan'da şüpheli görülen bir kenttaşı on yıl süreyle sürgüne göndermek için kent halkının verdiği hüküm. (y. n.)

[278] Fustel de Coulanges, age., s. 233.

renler, şölenler ve bayramlarla geçerdi. Orada hemen her şeyin bir bayramı vardı: Kent Kurucusunun bayramı, Kent Herkinin Bayramı, Tarla, Çift Sürme, Ekin Ekme, Çiçek Açma, Hasat Biçme, Bağ Bozumu Bayramları birbirini kovalar. Bayram günleri herkes en özenli bayramlıklarını giyer, mutlak surette hiçbir iş yapmaz. Hep birlikte yenilir, içilir, oynanır, eğlenilir, koşular, danslar yapılır. Bu gibi törenlerde "şölen", üç beş sivrilmiş imtiyazlının sefahati değildir, bütün kenttaşların ayrılıksız katıldıkları "Kamu yemeği", "Tanrı yemeği"dir.

> **"Refâde (kent şöleni) cahillik zamanında (İslâmlıktan önceki Barbar Araplıkta) ve İslâmlığın ilk günlerinde dahi vardı. Bâdehû** [ondan sonra] **kesildi gitti."**[279]

Kent yönetimi, yeryüzünün şimdiye dek tanıdığı en som demokrasi düzeni olarak başladı. Sonraki soysuzlaşmalar bir yana bırakılırsa, o demokrasi, modern demokrasi gösterilerinden bambaşka bir gerçeklik taşıyordu. Çünkü ilk Kentte her yurttaş, yalnız "siyasî" kabukta ve lafta değil, ekonomik geçim temelinde de eşit bulunuyordu. Bugünkü anlamıyla yazılı kanun yoktu; anlamı ve yararlılığı atalardan beri denenmiş ve kandaşça itirazsız benimsenmiş anayasa vardı. **"Uzun kuşaklar boyunca kanunlar yazılı değildi. Babadan oğula geçiyor idi."** Nesiller boyu bilinen **"Anayasalar"**, unutulmamak ve tahrife uğratılmamak için vezinli, kafiyeli bir şiirdi. Ezberleniverirdi.

> **"Orada bir harf değiştirmek, bir sözcüğün yerini değiştirmek, ritmini bozmak, kanunun kendisini fesada uğratmaktır; çünkü böyle bir hal kanunun insanlara açıklandığı zamandaki kutsal biçimini yok etmiş olur."**[280]

Kur'an'ın bugün tecvitle okunmasında en ufak eksik, suçtur:

"İkra, bism'i rabbükel-lezî halek
"Halekal insâne min alek
"İkra, fe-rabbükel ekrem,
"Ellezî alleme bil-kalem,
"Allemel insâne mâ lem ya'lem!"[281]

---

279 Ahmed el iylâm bi Alâmei Beldetullah-il Harâm, Abdülbaki Efendi Tercümesi, el yazması, Ahmet, Göç: 1129 (İ.D. 1786), s. 14.

280 F. de Coulanges, age., s. 224.

281 Kur'ân'ı Kerim, Alâk Sûresi (Sûre no: 96, ayet: 1-5)
Anlamı:
"Yaratan Rabbinin adıyla oku.

Kur'ân'ı Kerim metni, neden eski kanunların, en son "Serbest nazım" şiirlerini gölgede bıraktığına örnektir: **"Kanun"** sözcüğünün Latince aslında **"Carmina"** (mısra), Grekçede **"nomoy"** (vouoı: şarkı) kelimelerinden gelişi bundandır.

Kentte kanun iffeti [namusu], her şeyin üstünde tutulur.

> **"Bir kanun, bir insanın kendisine kanun olmak için, o insan tarafından kanun terimlerinin bilinmesi ve açıklıkla telâffuz olunması gerektir."[282]**

Kanunu kimse anlamasın diye değil, herkes bellesin diye her Kent, medenîleşmeye başlarken, yazıyı az çok öğrendikçe, bir **"Kitap"** biçimine sokar. Kitap, odundan, bezden, yahut Atina ve Mekke'de olduğu gibi bakırdan, kayağan taştan olur. Tahrife uğratılmamak için Yahudilerin "Tâbût'u Sekiyne"leri, Romalıların "İndigitamenta"ları gibi, kutsal kasalarda ölüm dirim savunmasıyla saklanır. Bugün, Tarihöncesi Toplum hayatına değinir birkaç çürütülmez belge kaldıysa, onu Kentin bu namuslu koruyuculuğuna borçluyuz.

E- KENT DİNİ

Kentin üzerinde en çok spekülasyon (düşünce vurgunculuğu) yapılan yanı din anlayışıdır. Doğrusu, bütün dinler birer Kentle ilgili bulundukları ölçüde köklü ve güçlü çıkmışlardır. Yakından bakılacak olursa, Kentin her anlayış ve davranışı gibi, din kavrayışı da kendi iç **sosyal düzenini**, kişi kaprisleri üstünde tutmak temeline dayanır. F. de Coulange, bütün 19'uncu ve 20'nci Yüzyıldaki meslektaşları için örnek olacak bir mistisizm ile:

> **"Eskilerin vatan aşkları, dindarlıkları demekti."[283]** der.

"Dindarlıkları vatan aşklarıydı" dese daha doğruyu söylemiş olurdu.

> **"Gerçek kanun koyucu: insan değil, insanın benimsediği din inancıydı", "Kanunlara itaat etmek, Allahlara itaat etmek demekti."[284]**

denilirken de, Kentin yapısını unutmamak gerektir.

"O, insanı bir kan pıhtısından yarattı.
"Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir.
"Kalemle yazı yazmayı öğretendir.
"İnsana bilmediğini belletendir." (y. n.)

282 F. de Coulanges, age., s. 225.

283 F. de Coulanges, age., s. 234.

284 F. de Coulanges, age., s. 21-22.

Kanun sayılan gelenek: bilinemeyecek kadar kadîm çağların denenmiş kuralları idi. O kadar uzak ve karanlıklar içinden geliyordu ki, ilk Kentin kurduğu medeniyet kavranmadıkça, ondan aktarılmış kuralların aslını bilmeye imkân kalmıyordu.

Kentin ruhani başkanı (Tsin dininde **"Kam"**, Yakutlarda **"Omon"**, Oğuzlarda **"Ozan"**, Batıda **"Pontif"**), o gelenekleri Kent Kamu yararı ve ruhu bakımından en iyi temsil ettiği için kutsal kişiydi. Hiç değilse Kentin ilk günlerinde hiçbir imtiyaz taslamıyor, gelenekleri, bütünüyle yurttaşların yararına yorumlayarak geliştiriyordu. Buna bakıp, Kent kanunlarını göklerden inmiş göstermek: kimseyi sömürmeyen kuralı yüceltmek ve ülküleştirmek anlamına gelir. Nitekim, Kent yapısını bulutlar arasına çıkarmaya çalışan P. de Coulange'ın kendisi de, olayları verirken elinde olmayarak, Kentte en göksel ilişkilerin, çimçiğ yersel ilişkilerden açıkça çıkageldiğini itiraf eder.

Örneğin:

"Allahlara, budanmamış bağ şarabıyla saçı yapmak (libation) günahtır."[285]

Bu kural, bağcılığı sağlama bağlamaktan başka hangi hedefi güder?

Kent dinlerinde:

"Doktrinin pek öyle önemi yoktu. Önemli olan pratikti. Eskilerde din demek, törenler, ayinler, merasimler, dış tapınç (culte: ibadet) demekti."[286]

Onun için:

"Ne Allahlar insanları seviyor idi, ne insanlar Allahları."[287]

Sıkışılınca, pekâlâ düşman Kentin Allahına da şöyle yalvarılıyordu:

"Sen, ey bu kenti himayesi altına almış ululuların ulusu, sana yalvarıyoruz. Seni takdis ediyoruz: Lütfen, o ulusu, o kenti bırak; o tapınakları, o kutsal yerleri terk et; onlardan uzaklaş, Roma'ya, benim ve benimkilerin yanına gel. Bizim kentimiz, tapınaklarımız, kutsal yerlerimiz sana daha hoş, daha mübarek olsun. Bizi kanadın altına al. Eğer böyle yaparsan, senin şerefine bir tapınak kuracağım."[288]

---

285 F. de Coulanges, age., s. 18.

286 F. de Coulanges, age., s. 195.

287 F. de Coulanges, age., s. 198.

288 F. de Coulanges, age., s. 176.

Bu, Hacıağanın Allahla pazarlığından daha az içten kalıyor mu?

Ferah Ali Paşa'nın Anapa Çerkesleri gibi: sefere giderken **"Kodoş"** adlı tanrı ağaca birçok vaitler[289] yapmak, zafersiz dönülünce kızıp "Kodoş"u (tanrı ağacı) kökünden kesip başka "Kodoş" aramak... eski Barbar yöntemiydi.[290]

Kent Kanunlarının gökten indiğine örnek olarak Girit'te Minos kanununun yıldırım tanrısı Jüpiter'den gelişi öne sürülür. Son arkeoloji araştırmaları, Girit'te ilkin Jüpiter kanunlarının değil, Jüpiter'in kendisinin dahi izinin, tozunun bulunmadığını ortaya çıkardı. Orta Minoen III Devrinde Girit dininde:

"Kadın putlardan başka bir şey yoktu."[291]

"Araştırması yapılan, birçok dişi tanrıçalar gerek tek tek, gerekse gruplaşarak resmî dindarlıktan (piété) yararlanıyorlardı."[292]

Grek mitoloji tanrılarına gelince, onların hangi insancıl kaynaklardan nasıl çıktıklarını en yakından görüp anlatan büyük Tarihçi Herodot'tur:

"Pelasgüs'ler vaktiyle Allahlara verilecek her şeyi kurban ediyorlardı. Dodon'da bunu öğrendim; ve dua ediyorlardı, ama o zaman tanrılardan her birisine ne ad, ne soyadı takmamışlardı. Çünkü Allahların adlandırıldıklarını hiç işitmemişlerdi. Genel olarak Allahlara tanrı diyorlardı. Sebebi de, tanrıların her şeyi düzenleyerek, evren kanunlarını ellerinde tutmalarıydı. Ancak sonraları, çok geç olarak, Mısır'dan getirildikleri vakit Allah adlarını öğrenebildiler; fakat Baküs adını yalnız öteki tanrı adlarını öğrendikten uzun süre sonra öğrendiler. Bu sefer de, o adlar üzerine Dodon orakl'ine danışmaya gittiler. Bu orakl (kehanet) Yunanistan'ın en eskisi sayılır ve o zamanlar ülkede bir tekti. Pelasgüsler Dodon orakline, Barbarlardan (ecnebilerden) gelen bu adları kabul edip edemeyeceklerini sorunca, edebilecekleri karşılığını aldılar. O vakitten beri kutsal kurbanlarında (sakrifislerinde) bu adları kullandılar. Daha sonra Grekler aynı adları Pelasgüslerden aldılar."[293]

"(…) Düşünüyorum ki, Homeros ve Hesiodos benden ancak 400 yıl önce yaşadılar. Oysa, şiirleriyle Theogoni'yi (Tanrılar şeceresini) ku-

---

289 Vait (Vaid): 1- Birini iyiliğe sevk ve kötülükten uzaklaştırmak için korkutma, yıldırma. 2- Cezasını söyleyerek fenalıktan sakındırma. (y. n.)

290 Cevdet Tarihi, c III, s. 208, 250.

291 Charles Picard, Les Religions Préhelléniques (Créte et Mycénes), Paris, 1949, s. 70.

292 Charles Picard, age., s. 74.

293 Histoire d'Hérodote, Larcher, Paris 1850, Euterpe-52.

ranlar, tanrı lakaplarından, tanrı tapınçlarından ve tanrı görevlerinden konu açanlar ve tanrı çehrelerini çizenler onlardır; öteki, onlardan önce geldikleri söylenen şairler, hiç değilse bence, ancak onlardan sonra gelirler. Adların ve Allahların asılları üzerine olanları Dodon (Tapınağının) dişi rahibelerinden aldım, Homeros ile Hesiodos üzerine dediklerim benim özel duygularımdır."[294]

Allahların nereden geldikleri bundan daha açık ispat edilebilir mi? Ve sakın Herodot inançsız adam sanılmasın. Bütün eserinin değişmeyen teması, hep Allahları haklı çıkarmaktır. Ve bu konuya istemeyerek dokunduğunu şöyle belirtir:

"(…) Yabani, evcil hayvanlara Mısır'da kutsal gözüyle bakarlar. Niçin kutsal olduklarını anlatmak istesem, dinlerin ve tanrısal şeylerin üzerine konuşmaya kalkışacağım; oysa özellikle o konudan sakınırım; o konu üzerine şimdiye dek azıcık söylediklerim mecbur olduğumdandır."[295]

Muhammed'den bin yıl önce yaşadıklarını yazmış olan Herodot, adım başında bir Kent kurucusunun nasıl, Mısır'dan veya Irak'tan ithal edilmiş Antika Tanrılar yanında kendisine yer ayırdığını görmüştür:

"(…) Aristée, kendilerine görünerek buyurdu: "Apollon heykeli ile onun yanına Aristée adı verilecek bir heykel dikiniz!"[296]

F- KENT'İN YÖNETİMİ

Gördüğümüz gibi, İlkel Sosyalist Toplumda Devlet (Silah taşıma imtiyazlı adamları ve cezaevleri bulunan örgüt) diye bir şey yoktur. Kan örgütü vardır. Kent de, ilkin, **Kan** örgütüne dayanan bir düzen olarak doğdu. Orada kenttaştan ayrı seçi bir Devlet yerine, Toplumun bütün insanları hep birden davranıyorlardı. Bu gidiş "sağduyu" sahibi bilgine:

"Kentte hürriyet ve kişi yok, devlet var."[297]

hükmünü çıkartıyordu. Bireyin yokluğu da şöyle anlatılıyordu:

"Siyasî hukuk sahibi olmak, oy vermek, memurları tayin etmek, arhont seçebilmek, işte hürriyet denilen şey buydu."[298]

---

294 Histoire d'Herodote, Euterpe-53.

295 Herodote, age., Euterpe-65.

296 Herodote, age., Melpomene-15.

297 F. de Coulanges, age., s. 269.

298 F. de Coulanges, age., s. 269.

Silah taşıma imtiyazlı adamlarla Cezaevleri bulunmayan yerde Devlet var sayılıyor, fakat yönetim memurlarını seçip her işte oy ve hüküm sahibi olmak "hürriyetsizlik" sayılıyor! Bütün bu çelişmelere sebep: halktan ayrı bir parlamento ve hükümet bulunmayınca, ortada "Kişi" sivrilişlerine yer kalmayışı olsa gerekti. Doğrusu Kentte, ilkin: Parlamento da, Hükümet de, Mahkeme de tek tek **kişi**ler değil, **kenttaşların bütünü**ydü. Her şey toplanılarak elbirliğiyle kararlaştırılıyordu. Seçim bile çok defa Kur'ayla oluyordu. Kenttaşlar o kadar birbirleriyle eşittiler, iyi niyetliydiler ki, içlerinden herhangi birisini ötekisine tercih edip, dâhi "kişi" kılmaya hacet kalmıyor idi.

Kentte: **"Çocuklar ana babalarından çok Kentindir."** (Eflâtun) Doğan çocuk biçimsizse, öldürülür. On günlük iken ailesine bırakılır. Birkaç yaşına gelince Fratri'ye (**Kan**'ların federasyonuna) alınır. 16-18 yaşına bastı mı, özel törenle resmen Kenttaşlığa **"Kabul"** olunur.

Doğal Kent Demokrasisi, yapma modern Demokrasiciliğe ne kadar az benziyorsa, Kent Kralları da modern Devlet ve Hükümet Başkanlarına o kadar, yani hiç benzemez. Kentte Kral, Amerika yerlisinde Eldorado, Sümer'de İşakku, İslâmlıkta İmâm, kamunun bir numaralı fedakâr kutsal başıdır. Kenttaşlarına karşı en ufak **"zor"** kullanmayı hayalinden bile geçirmez. Yaptığı tek "eylem": **"öğüt"** vermektir. Onu da "Naid" okumakla yerine getirir.

> **"Kötülerin öğüdüyle yürümeyene, günahkârların yolunda duralamayanlara ve alaycıların yanında oturmayana ne mutlu!"[299] "Doğrunun azı, kötülerin bolluğundan iyidir."[300]... "Evlerimizi ganimetle dolduracağız. Senin de bizimle birlikte payın olacak. Hepimiz için bir tek keseden başka şey bulunmayacak. Oğlum, onlarla yola çıkma!" [301]**

Golyat devini yenen kral Davud, tahtını Yel üstünde yürüten Kral Süleyman, kendi Kenttaşları önünde böyle kuzu kuzu meler. Onların bıçağı, modernlerin tersine, yalnız dış düşmanı keser... Onun için, medeniyete girmedikçe, ilk Kent kralları Allahlaşmadan önce, peygamberleşirler. Isparta kralının bütün imtiyazı, şölende ilk yemek porsiyonunun kendi önüne konmasından ve iki kişilik yemek yiyebilmesinden ibarettir. Kral savaşa en önde atılır, barışta karısına kadar karışılmasına ses çıkaramaz:

---

299 Tevrat, Davut, Psaumes (Mezmurlar), Mezmur 1-1.

300 Tevrat, Davut, Mezmur 37-16.

301 Tevrat, Süleyman, Proverbes (Süleyman'ın Özdeyişleri), Bap 1-13, 14, 15.

Anaksimandrid'in çocuğu olmadı, karısından da ayrılmak istemiyordu. Eforlar karşısına dikilip şöyle konuştular:

"Sana teklif ettiğimiz düşünceye uy, yoksa kargı koymanla, Ispartalıları kendine karşı karar almaya zorlamandan kork!"[302]

Ancak çok sonradan, Kent soysuzlaşınca sivrilen bir avuç üst tabaka, o halk dostu peygamberleri alaşağı etmenin yolunu buldular. Fakat gene de:

"Kral ailesi iktidardan mahrum olmakla birlikte, halkın saygısıyla sarılı kaldı."[303]

Getirin öyle kralları, peygamberleri, Allahları geri de hep tapalım!

Bu kadar ayrı, bağımsız, hür ve er yaşayan kentlerin birbirleriyle olan ilişkileri kendiliğinden anlaşılır.

"İki kent arasında ittifak, bir menfaat elde etmek veya bir tehlikeyi savmak için yapılmış gelgeç birleşme olabilirdi; ama bir birlik hiçbir vakit olamazdı."[304]

O yüzden Kentlerarası ilişkiler çekişmesiz geçmez. Barış ve savaş Toplum kararıyla ve törenle alınır. Harbe gidiş: Kentin bütün insanları ve Allahları ile ölüme, dirime toptan atılışı olur.

G- İLK IRAK KENTLERİ

Kısa tariflerini ve karakteristiğini verdiğimiz Kent, en son ve en gelişkin biçimli Kenttir. Yeryüzünün ilk **"Kent"**i Irak'ta kuruldu. Ve doğal, en ilkel biçimiyle hayata girdi.

Bunu nereden anlıyoruz?

Irak'ta ilk medeniyet kuruluncaya değin derece derece, birbirinden kopmayan, tersine, birbirini tamamlayan bir ilerleme gelişti. Mısır'da bulunmayan, onun için ilk Ana-medeniyetin Irak olduğunu gösteren bu tipik gelişim artık her Tarihçinin gözüne çarpmaktan geri kalmıyor. André Parrot, Irak Tarihöncesinin arkeolojik çatısını kurmaya çalışırken şunu söylüyor:

"Ne sürekliliğin çözülmesi (solution de continuité), ne kırılış (cassure) yok, yalnız henüz büsbütün büyüme aşamasında bulunan bir organizmanın göğsünde oldukça normal bir gelişme görülüyor."[305]

---

302 Histoire d'Herodote, Clio-40.

303 F. de Coulanges, age., s. 209.

304 F. de Coulanges, age., s. 239.

305 A. Parrot, Sumer, 1960, Paris, s. 95.

Irak Medeniyeti, Fırat-Dicle ırmaklarının teşkil ettikleri batıya doğru az yan yatmış, kum saatini andırır bir alan içinde geçti. Haritada Fırat'la Dicle; kuzey dağlarından Irak düzüne inerlerken birbirlerine hayli yaklaşırlar. Ovaya iner inmez, tam 36'ncı paralel üstüne dek birbirlerinden önce uzaklaşırken, 36'ncı paralelden sonra yaklaşmaya başlayarak Bağdat civarına doğru çok büyük birinci parantezi çizerler. Kum saatinin orta boğumunu aşar aşmaz, ırmaklar ikinci defa birbirlerinden uzaklaşarak, 32'nci paralel hizasında en geniş yeri bulunan ikinci küçük parantezi çizdikten sonra, Şattülarap'ta buluşurlar. Bu coğrafya özelliğine göre, Kuzeyde Anadolu, Van ve Urmiye gölleri ile Kafkasya'ya dek uzanan on on beş tul [boylam] dairesi genişliğindeki ülkelerde oturan insanlar, bir yol Fırat ve Dicle arasına düştüler miydi, kuzeyden ırmak sınır boylarını takip ede ede, tâ kum saati dibindeki daracık yere kadar düşerce ineceklerdir. Bu özelliğin, göçebe ulusları güney Irak'a dek çekip yığmakta rol oynayabileceği akla gelir.

Sümer Medeniyeti, güneydeki küçük Fırat-Dicle parantezinin alt yarısında, Akkad Medeniyeti, aynı parantezin üst yarısında yurtlanmıştır. İki medeniyetin coğrafya sınırı, hemen hemen parantez ortasını kesen 32'nci paralel ile çizilir. Sümer Medeniyeti, kum saatinin küçük güney gözünün dibinde doğmuştur. Akkad Medeniyeti, kum saatinin büyük kuzey gözünün dibinde doğmuştur.

İlk insan medeniyeti, Irak ırmaklarıyla "Kızıl Deniz" adlı şimdiki Acem Körfezi'nin kavuştukları noktada doğdu. İlk Kentin, şimdi denizden 200 kilometre daha içerlek karalarda bulunan Eridu mu, yoksa onun az kuzey doğusuna düşen Ur mu olduğu kesince söylenemiyor. Yalnız arkeoloji araştırmaları, Eridu'nun hemen kuzey-batısında bulunan El-Obeid mevkiine yakın 3 kuyu açtı. Bunlardan birisinde, bakir toprak, deniz yüzünden l metre aşağıda başlıyor. Bu hesaba göre İlk medeniyet, suyun bir metre derinliğini doldurarak yerleşmiş, Kentleşmiştir. İlk başlıca Sümer Kentleri şunlardır:

l- Eridu,
2- Ur,
3- Larsa,
4- Lagaş,
5- Umma,
6- Adab,
7- Uruk,
8- Şuruppak, adlarını alırlar.

Başlıca Akkad Kentleri de şunlardır:
l- Kiş,
2- Sippar,
3- Akşak,
4- Opis,
5- Agade...

H- KENT'İ YARATAN ÜRETİM

Tarihin ilk hücresi Kent, ilk orijinal medeniyeti Irak'ta doğurdu. Bu doğuşta, üretici güçlerin Teknik iskeleti olan **maden** en büyük rolü oynamış görünür. Irak Kentlerinde, yalnız ziraatın değil sanayinin de geniş ticaret ilişkilerine yol açması maden işlenimi ile sıkı sıkıya bağlıdır. Sümerce **Tibira** sözcüğünden gelme **Tamkara** (Bezirgân), **Gurgura** (metalürjist) tipleri Irak'ta sanayinin ziraattan daha hızla geliştiğini anlatır. Limet, Ticaret ve Kenti daha çok maden işine bağlar:

> **"Taşlar ve metaller ithal edilip, hububat ve yün ihraç edilir, (vesikalarda) yan yana bakır aletler, zeytinyağı ve mineraller (maden filizleri) toplamı yapılır." "Ticaretin yapılmasına birinci sebep tamamıyla metalürjidir. Ticaret ise şehirlere (kentlere anlaşıla) küçük bir bölgenin metropolü (anakenti) olmak karakteristiğini verir; bu kentlerde oldukça yoğun bir nüfus, kamu yapıları, tapınaklar ve antrepolar, bir şefin yönetimi ve müstahkem bir hisar görülür. İşte o zaman çifte faaliyetli: hem ziraat hem sanayi faaliyetli Sümer kentleri gerçekten teşekkül etmiş bulunurlar."**[306]

Bugün ele geçen Ur ve Farah Kentlerine ait bezirgân bilânçolarında okunan Kent adları, çoğu maden işlenimiyle ilgilidir:

> **"Bazı şehirler, adlarını bile orada kurulmuş metalürji (maden sanayisi) atölyelerinden almışlardır. Bu mahallerin örneği *Bad-tibira* "metalürjistlerin duvarı"dır. Bu araya Sippar ("Tunç" şehir), Eridu (Sümerce "Urudu=Bakır"), Şuruppak, Nippur da katılabilir. Bütünüyle bölgelerin, hattâ çöllerin refahı, maden filizlerinin işlenimi ile oralarda kurulmuş izabehânelere** [maden ergitme atölyelerine] **bağlıdır. Vadi Araba vadisi: Kral Süleyman'ın maden kuyuları ülkesi, bunun iyi bir örneğidir."**[307]

Kentin barışçıl ekonomi kuruluşu gibi, başlıca savaşları da gene maden ilkmaddesi uğruna açılmış görünür. N. Gbiede'e göre: İsrail ile Edom

---

306 H. Limet, Le travail du metal etc., s.15.

307 H. Limet, age.

arasındaki savaş, Aruba maden kuyularından çıktı. Asurlu Sargon, altın ve gümüş uğruna savaştı.

"III. Ur Sülâlesi krallarının bakır madenî bulunan Zagros dağlarında Kimas semtine sık sık akınlar yapması, (eski zamandaki Agadeli Sargon'un muharebeleri gibi) maden yataklarında zengin bir bölgeyi ele geçirmek için olmuştur, diye düşünmemeye imkân yoktur."[308]

"Üzerlerinde yazılı tarihleri birkaç yıl boyunca, kral Sulgi'nin, halefleri Bur-Sin ve Su-Sin'in son yıllarıyla İbbi-Sin'in ilk yılları boyunca sıralanıp giden binden fazla muhasebe piyeslerinde belli başlı konu bakır, gümüş, tunç üzerine yapılmış bir iştir." "Su-Sin'in beşinci yılında bir gün, Ur forjeronlarına 20 talent: altı yüz kilo bakır dağıtılmıştır."[309]

Bu sonuçlar, Irak'ın 15 bin belgesinden çıkarılanlardır.

Kentle maden işleniminin karşılıklı ilişkisini Mısır'da da aynen buluyoruz: Sülâleler (medeniyet) devriyle birlikte Zengin-Züğürt kişi ayırımı (mezarlarındaki gömülüşleriyle dahi) belli olan Kentlerde medeniyetin temeli, gene sanayinin getirdiği zenginlik olur:

"Endüstri (güzel) sanatlarının ilerleyişleri dahi, zenginliğin çoğalmasını, iktidarın az ellerde toplanmasını ve şehir hayatının başlangıcını yankılar. Aygıtlar, silahlar ve hattâ kaplar için harcıâlem olarak bakır kullanılır." "Bakırdan iki yüzü keser yassı bıçaklar daha önceki bir çağdan alınmıştır. (Şekil 45) Ama bakır olta (Ş. 22/9) ilk defa Menés Sülâlesi zamanında gözükür."[310]

Böylece ilk medeniyetin: **dışarıda** Barbarlığa karşı insafsız ihtişamlı üstünlüğü gibi, **içeride** kendi Kenttaşlarına karşı bütün fazilet ve rezileti, bolluğu ve zorbalığı belirmiştir:

"Sargon öncesi çağda, medeniyetin ilkel biçimlerinden tamamıyla sıyrıldığı göze çarpar. Önümüzde sağlamca biçimlenmiş kentler vardır. Bu kentleri, bilhassa komşu şehirlere karşı ordular sevk eden şefler güderler. Bazen önlerinde arabalar (charriot) giden askerler bakır silahlarla: "akbabalar steli" nin temsil ettiği biçimde kargılar, savaş baltaları, miğferlerle donatılmışlardır. Esasen böyle silahlar: sapları perçinle tespit edilmiş hançerler, mızraklar, baltacıklar Tello'da bulunmuştu. Onlara, V. G. Childe'in kayda geçirdiği ve sınıflandırdığı okların ve harbi (javelot)'lerin çatal ökçeleri, çifte kılçıkları, ok uçları, ucu madenli sap sopa (darde)'lar, duylu veya ökçeli mızrak uçları

308 H. Limet, age. s. 16.

309 H. Limet, age. s. 17.

310 V. G. Childe, Orient Pre Historique, s. 109.

katılacaktır. Silahlanmadan başka ziraat aletleri ve aygıtları: kazmalar, baltacıklar, oraklar ve gene miller (nakkaş kalemleri), kazıyıcılar, spatüller, zıpkınlar, oltalar, bol (yuvarlak kadeh)'ler de bulunacaktır. (H. de Genouillac: Telloh, I. 89; A. Parrot: Telloh, 124). İğnelerin, bileziklerin, küpelerin mutlu çeşitliliklerini unutmayalım. Sosyal hayatın öteki ifadeleri: bakır figürcükler biçimli tesis depoları (vakıflar)'dır. (A. Parrot)"[311]

"Kent"i kısaca görürken anladık: Kent, sınıfsız bir sosyal düzen olarak doğdu. Sonra nasıl oldu da, Toprağının mülkiyeti Tanrıya adanmış eşit kenttaşların İlkel SOSYALİST düzeni içinde, kişi mülkiyetine dayanan zenginliği tekeline geçirmiş bir ayrıcalı bezirgân sınıfı ortaya çıkabildi?

Son arkeoloji araştırmaları, 19'uncu Yüzyılın soyut ve genel tasarılarını geçti. Ünlü arkeologlar ve Tarihöncesi uzmanları Morgan'ın Tarihöncesi sınıflamasını önemsemiyorlar. Ama ilk tapınak, ilk hisar ve ilk Kent taslakları, Irak'ın Cemdet-Nasr denilen arkeoloji katında kuruldu. Bu, Yukarı Barbarlık Konağıdır. Sümerler ondan sonra Irak'a baskınla geldiler, ilkin toplumda bir gerileme oldu: seramik bunun işaretidir. Fakat ardından Irak Kentlerinde Köle-Efendi ilişkilerinin bilinen keskinliğe varması, insanın parayla alınıp satılması, Kan bağları yerine, çıkar bağlarını ağır bastıran **"Tamkara"** adlı Bezirgân Sınıfı, Toprak özel mülkiyeti ve özel zenginlik gibi karakterleri ile Medeniyet başladı. Demek, ilk medeniyete atlamak için de bir **Barbar Akını** gerekti. Klasik uzmanlara göre:

"Sümerliler, aşağı Irak'a IV bininci yıllar ortalarına doğru geldiler."[312]

Sümerler bir "Irk" değil, bir toplumsal kategoridir. Irak'a dışarıdan "medeniyet" getirmemişlerdir: çünkü o tarihler, yeryüzünün başka hiçbir yerinde "Medeniyet" yoktur. Gelenlerse, Sümer öncesi insanlarından teknikçe daha geri, göçebe Orta Barbarlardır. Irak'ın Sümerler'den önceki Yukarı Barbar Kentleşmelerinde, sübtropikal ırmak bereketi, taş ve maden kıtlığı, akım yaratan pozitif ve negatif iki kutuptur. Yerli ve daha ileri halk üzerine Sümer egemenliği basınca, o çelişkili ekonomi, Sümerlileri Medeniyet ilişkilerine sürükledi.

"Aşağı Irak'ın humuslu toprağında hiçbir maden izi yoktu. Demek maden cevherini bezirgânların aracılığı ile dış bölgelerden getirtmek gerekiyordu."[313]

---

311 H. Limet, age. s. 19.

312 A. Parrot: Sumer, Paris, 1960, s. 95.

313 H. Limet, age. s. 75.

Bu olayı belirten yazar, bir şeyi unutmuş gibidir: Irak'ta o zaman, yalnız maden değil, bezirgân da yoktur. Onun için **"Bezirgânların aracılığı ile maden getirtmek"** sözü bugünkü alışkanlığımızla söylenivermiştir.

I- KENT'TE BEZİRGÂN-TEFECİ SINIFIN DOĞUŞU

O zaman yeryüzünde, öyle bir tek **"özel kişi"**nin adı işitilmemiştir. Göçebe oymaklar bir yerden ötekine taşınırken, **toplum olarak** alışveriş, trampa yaparlar. Tarihöncesi, EŞİT Kan kardeşi insanların topluluğudur. Bugün Frenkçe "Sosyalizm" adı verilen tipte malların ortaklığı üzerine kurulu bir dünyada "özel girişkinlik" olamaz. Oysa, Irak'ın güneyindeki yaşama, ilkel geniş dış ticareti gerektiriyordu.

O zaman, toplum adına yetkili katlar, gene toplum yararına olmak şartıyla bu işi organize ettiler: toplum emrinde **memur-bezirgân** tipi belirdi:

> **"III'üncü Ur Sülâlesi zamanı bezirgânlar hükümetin ve tapınakların hizmetinde idiler; bununla birlikte kendi şahısları hesabına bazı işler gerçekleştirmeye de izinliydiler."**[314]

Eğer, Ur Sülâlesi bir Devlet sayılırsa, bu ilk resmî görevli bezirgânlar sistemine, Cumhuriyet Türkiyesi'nin "İktisadî Devlet Teşekkülleri" diyebiliriz. Unutmayalım ki, Medeniyetten önce Devlet, yani toplum içindeki kişiler üzerinde silahlı adamları ve cezaevleri bulunan örgüt yoktur: herkes dışarıya karşı silahlıdır; kimse kimseyi toplum içinde silahsızlandırıp cezaevine atamaz. Kent (Site) kurulduktan sonra bile tek otorite **Tapınaktır**. Nitekim burada Limet de "Hükümetin ve tapınakların" derken Tapınağın Hükümetten üstün yetkili olduğu ilk çağların durumuna uyar. Hükümet henüz ve daha uzun süre Tapınağın "gölgesinde" tutunabilir. Onun için, Osmanlılığa dek bütün Antika Devlet otoriteleri **"Tanrının yeryüzündeki gölgesi"** olarak kalacaklardır.

Bu şartlar altında, sonraları Antika Tarihi kurarak dünyayı allak bullak edecek olan **"özel kişi"** halinde etkili Bezirgânlar nasıl türediler?

> **"III'üncü Ur Sülâlesi tabletlerinde sayısız çeşitli mallar sayılır. Bu mallar kolayca iki bölüme ayrılabilirler. Birinci bölümde: arpa veya parayla değerlendirilen mallar ele alınmıştır. Bu malların ihracı DAMGAR (bezirgân, ithalâtçı)'ya tevdi** [emanet] **edilmişti. Onlar, yerli ekimin ve hayvan yetiştirmenin fazla ürünleri: yün, deri, arpa, buğday, hurma, balık, bazen daha önceki muameleler sonucu kasada kalmış**

[314] H. Limet, age. s. 77.

bir gümüş meblâğ (Sİ-Mİ-İB)'dir, ki bu para aktif'i (geliri) teşkil eder ve (SA-GAR-GA-RA-KAM) sözüyle sonuçlanır. O sayede bezirgân: bitum, alçı, metaller, kokular, bir sözle Irak'ın üretimini yapamadığı veya Irak toprağında bulunmayan şeyler satın alacaktır. Bu şeylerin gümüş veya arpayla hesaplanan değerlerinin bildirimi, metnin ikinci bölümünü teşkil eder: o "sarf edilmiş olan" (Zl-GA-AM)'dır, bilançonun pasif'i (gideri)'dir. Kimi olur, aktif pasifle eşit düşer; ama pek çok defa hesaplar bir "temettü" (LAL-Nİ) veya bir "açık" (DİRİĞ) gösterir."[315]

Arada dokunalım: "**Dirig** etme: Esirgeme" denen Divan edebiyatındaki "kibar" sözcük, besbelli Acemceye Sümerler'in "Açık" (zarar, ziyan) deyiminden kalmıştır. (**Sim**=Gümüş, gibi) Bu 6 bin yıl öncesine nice uzak ve nice yakın olduğumuzun belgesidir...

Anlatılan Gelir-Gider hesabı, o zamanki "Dış ticaret" bilânçosunun tâ kendisidir. O hengâmeler çağında, kurdun kuşun hükmettiği çöl ve Umman yollarında bütün sorumluluğu üzerine almış bir "DAMGAR"ı (Antika bezirgânı) Allahtan başka kim kontrol edecek? Şimdiki dış ticaretimizin: Temsil-Komisyon-Rabat-Masraf-Kâr; vb... diye uzanan ve binbir fatura oyunu ile en hafifinden Danae'nin dipsiz fıçısı gibi döviz kaçakçılığı sızdıran mekanizması gözönüne gelmiyor mu? En sonunda Allah da "Damgar"ı kontrolden cayarsa, yani LAL-Nİ'cikler ("temettüler") bezirgânla-Tapınak Ululârının vicdan ve insaflarını aşındırırsa, sonuç kolay kavranır. LAL-Nİ'yi DİRİĞ göstermeyi önleyecek, Tapınak inancından başka hiçbir güç ve örgüt yoktur. "Varlık beyannamesi" ise, altı bin yıldan beri henüz "Meclis"ten çıksa geri alınıyor. Bezirgânlarla Ululârın (Rüşvet-İrtikâp-İltimas) üçüzü ile oynamayacakları kumar ve suiistimal kalır mı?

Bezirgânın bulunmadığı İlkel Sosyalist Toplumda dar üretimle edinilen ürünler herkese eşitçe üleşildikçe, kimsenin bir "ZENGİNLİK" biriktirmesi elden gelemedi, İlkel Toplumun büyücü yetkili Ululârı ile anlaşan bezirgân, memleket, vatan görevi yanında, "bal tutan parmağını yaladı": "kendi şahsı hesabına bazı işler gerçekleştirdi" ve toplum içinde hiç kimsede bulunmayan **"Özel Zenginlik"** biriktirdi. Bu görülmedik "girişkin kişi" zenginliğinin ölçüsü: **PARA**, hesabı: **YAZI**, savunması: **DEVLET** aygıtlarını yarattı. O "sınıfsız" İlkel Sosyalist Toplumda, tereyağından kıl çeker gibi kayağan bir SOSYAL SINIF doğdu:

"Böylece damgarlar (bezirgânlar) iyice ayırtlı bir çeşit sosyal sınıf teşkil ediyorlardı. Bu sınıf yaratıldıkça, sanayinin büyük bir gelişim

315 H. Limet, age. s. 76.

kazandığı her toplumda karakteristik oldu. Damgarlar, özellikle dış ticaret üzerinde bir çeşit tekel tutan resmî organizmalar, tapınaklar veya saraylar için iş yapıyorlardı. Sebebi şudur; o derece önemli işlerin finansmanını desteklemek ve bütün muhtemel riskleri, zarar ziyanı ve uzak seyahatlerin yüksek masrafını üzerine almak için yeterli zenginlik kaynağı, yalnız resmî organların (Tapınak-sarayların) elinde idi."[316]

Demek Damgar (Sümer bezirgânı), bir çeşit "Devletçiliğin" ürünüdür. İlkin toplum adına hammadde kaynakları ile yurt ürünlerini değiş tokuş etmeye **"memur"** kimsedir. Memurdan tek farkı var; o kimseye "maaş" yerine "şahsî işler gerçekleştirme" kapıcığı açık bırakılmıştır. Bu durum, kendilerine "Rüşvet" vb… kapıcıkları resmen (o zaman yasak değildi) açık bırakılmış bulunan Osmanlı babacanlarının geçim yoludur. Biraz da şimdi "230 lira maaş"la geçindiğini umduğumuz küçük memurun yoludur.

Sümer bezirgânları, toplum adına derlenmiş, tapınaklarca yönetilir **orta malı** hazinelerin sırtından **"özel zenginlik"** sağlamışlardır. Elini bezirgâna kaptıran toplum, sonra kolunu alamamıştır. Yavaş yavaş, kimse farkına varmaksızın tüm ekonomi, politika, kültür, ahlâk, din vb... vb… alanlarında "ABÂDÂNLIK" [BAYINDIRLIK] kurucusu ve sözcüsü olan damgar-bezirgânın yetkisi almış yürümüştür.

Bu yetki önünde, kimsenin bir lokma, bir hırka fazla varı olmasına alışmamış, dayanamaz olan İlkel Sosyalist Tarihöncesi insanı Antika istibdat metotlarından başka hangi silahla susturulup yatkınlaştırılabilir? Demokrasinin o illerde yelleri esebilir mi?

Bugün Türkiye'de, "DEVLET SEKTÖRÜ" ile "ÖZEL SEKTÖR" diye iki birbirinden apayrı gidiş var. Sümerler de ilkin öyle idiler. Bunda hiçbir ciddî bilim adamının kuşkusu yok. Bütün ayrılıklar: medeniyet doğuşu anlarındaki çifte, melez veya moda deyimiyle "karma" gidişin tam hangi yıllar olduğunda toplanır. İki sektör Irak Medeniyeti'nin Sargon'dan önceki çağında mı, Babil zamanında mı? III'üncü Ur Sülâlesi zamanında mı, yoksa Larsa devrinde mi oldu? Tarihçiler yalnız orasını iyi kestiremiyorlar:

"Daha Presargonik [Sargon öncesi] **zamanlarda öyle geliyor ki, iki mal akımı kabul edilmek gerekiyor: bir akımda mallar tapınaktan geçiyor; öbür akımda özel kişiler arasında değiş ediliyor."**[317]

T. Fish, W. F. Leemens ve H. F. Lutz'a göre:

316 H. Limet, age. s. 72.

317 A. Schneider, Die Sümmerische Tempelstadt, s. 70.

"Babil'de iki cereyan ticareti paylaşıyorlardı: Özel teşebbüsünki ve resmî tapınaklarınki. L. Oppenheim'a kalırsa, o, özel teşebbüse bağlı ve sermayedarlarca güdülen ticaret kavrayışını Larsa devrine götürür; III'üncü Ur Kralları Zamanında ise, ithalatçılar, trampa edilecek mallar stokunu münhasıran tapınaklardan alıyorlardı."[318]

Bu bilginlerin karıştırdıkları nokta: Antika Tarihte Medeniyete bir tek giriş değil, birçok girişler oluşunun mekanizmasıdır. O yüzden hepsi de Irak Medeniyeti'ni yekpare uzayan bir oluş sanıyorlar. Metafizik metotları öyle gerektiriyor. Oysa Batının 16'ncı Yüzyılına gelinceye dek, her Tarihsel Devrim, yeni bir BARBARLIK yığınının medeniyet nöbetine girerce, Tarihi, battı sanılan yerde ileriye doğru yeniden götürüşüdür. Şu halde, Tarihöncesinden geliş bir tek defa değil, birçok defadır. İlkel Sosyalizmin Damgarlar (bezirgânlar) medeniyeti tarafından parçalanışı, sık sık "Tekerrür" etmiştir. Dolayısıyla: sosyalizmden medeniyete geçişin ikiyüzlü, çifte sektörlü safhaları, bir defaya mahsus değil, her basamakta görülen bir olaydır. İlk Sümer Medeniyeti'nde olan çifte sektör, Sümerler'i çiğneyen Barbar akını üzerine kurulan yeni medeniyet gidişi içinde bir daha görülür. III'üncü Sülâle Ur Zamanı da, Larsa zamanı da, Sargon'dan önce de, sonraki Babil Çağında da toplumda yeniden görülmüştür. Yirminci Yüzyıl Türkiyesi'nde bile melez biçimin "tekerrür" ettiği düşünülürse, Irak toprağına her taze toplumun **"Barbar aşısı"** yaptığı çağda, İlkel Sosyalizm kalıntıları karma ekonomi ile böyle tasfiye olunur demektir.

Antika Medeniyet Tarihinde ÖZEL-KAMUSAL kesim ikiliği, toplum içinde "özelleştirme" gidişini sindire sindire geliştirmenin geçit basamağıdır. **Toplumsal** yüz bin yıllık bir düzeni, ansızın **Kişisel**leştirmek, buna engel olacak hiçbir siyasî güç bulunmasa bile, insan alışkanlıklarını tedirgin ederdi, İlkel Sosyalizmin, o zamanlar, tapınç konusu olan yekpareliği nasıl bölünebildi?

Tıpkı "Her şey Vatan için!", "Milletin âli menfaatleri!" parolaları uğruna teori bakımından kelleler uçurulurken, pratikte "özel kişi"lerin kıyın kıyın "girişkinlikler: teşebbüsler" alanında şartsız kayıtsız "hür" olmalarının sağlanmasıyla sermayenin birikimi gibi!

O zaman hiçbir savunma örgütü ve kandaşına karşı zor yetkisi bulunmayan İlkel Sosyalizm, güneş gören kara döner:

"Bu sistemin içinde ilk çatlak şu zamanda olur: "patesi"ler, kendi ticaretlerini tapınağınki zararına geliştirmeye çabalarlar; veya tapı-

---

318 H. Limet, age. s. 77.

nak yönetimini karıları veya *"sanga"*laşmış oğulları sayesinde kontrol etmeye çabalarlar."[319]

Bu bizim, Birinci Cumhuriyet Çağında, asker kaputu ve güveli kalpakla yeni kazanılmış "Kurtuluş Savaşı" anıları henüz dipdiri iken, kendilerini ortaya atamayan kimi otoritelerin, karılarını veya oğullarını, yahut sahici, yapma akrabalarını "emlâk, akar", "iş" kombinezonlarında destekleyişlerinin tıpkısı değil midir?

Yalnız, Sümer etüdü için konuşan bilgin, İlkel Sosyalizmde "ilk çatlak" diye Tapınak Ulularının ettiklerini anmakla, gene Tarihöncesi toplum gelişimi üzerinde üstünkörü ve acele davranıyor. Tapınak zamanı olan, ilk çatlak değil, belki son çatlaktır. İlkel Sosyalizm yapısının ilk çatlakları, Tapınak yapısı Kent surları içinde yükselmeden çok önce, toplumda Totemlerin kutsallığından yararlanılarak, yahut Totemler "Özel Kişi" yararına kötüye yöneltilerek ortaya çıkarılan **TABU**larla başlamıştır. İlkel Sosyalizm yapısındaki ilk olmayan, hısım akraba, eş dost kayırma sistemiyle toplum zenginliklerini "Özel girişkin kişi hürriyeti" adına birkaç imtiyazlı tekeline sızdırılma çatlağı bir yol açıldı mı, artık onun önlenemeyeceği, çorap söküğü gideceği bellidir…

"Böylece (ilk çatlakla) başlayan evrim Ur Kralları ile birlikte yoluna devam edecektir. Sivil iktidar, yersel (temporel: dünyevi) işlerin yönetimini gittikçe ele alacaktır, özel kişilere (partikülye'lere) gelince, onların Parababası oldukları bir olaydır. Bunu nasıl elde edebildikleri bilinmiyor. Kişilerin tarlaları yoktu. Toprak, kent (site) tanrılarına aitti. Ama kişiler ev satın alıyorlardı. Tapınağa rödövans [borç taksidi] **ödedikten sonra, belki kişiler hasadın fazlasını ekonomi ediyorlardı. Böylece özel ticaret "biens meubles" (emlâk-akar) sayesinde doğmuş olsa gerektir."**[320]

Şu klasik bilginlerin "iffet"i, kimi olur, elleriyle koydukları şeyi bulamaz. Unuttularsa, gelsinler de, görsünler. Bütün Batı Ortaçağında, biraz palazlanan Avrupa damgarları, **parabeyi** olur olmaz, arazi ele geçirerek **Toprakbeyi** kesilmekte gecikmezler. Üretmen köylünün hasat, ürün fazlası paraya dönmez ki, o para biriktirsin. Sermaye birikişi, bırakalım modern sermaye birikişini, her yerde, her zaman: Tamkaralarla tapınak otoritelerinin halka karşı, belki açıkça sözleşmeden, gizli anlaşmalarından doğar. Köylü, kentli **küçük üretmenin** dişinden tırnağından sermaye birikmez. Hiç değilse Tarih, bu gerçeği tekrarlar durur.

---

319 A. Schneider, age., s. 289.

320 Adam Falkenstein, Archaische Texte aus Uruk.

Tarihleri yazı ile başlayan, daha doğrusu YAZI bezirgân kolaylığına kavuştuktan sonra medeniyete giren ulusların kutsal KENT (Site) maceraları Gılgamış Destanı'yla, Homeros efsanelerinden sonra Herodot Tarihi'nin aydınlığına kavuşur. Roma Kentinde toprak **"Patriçi"** adlı asillerindi. Bezirgân **"Pleb"**ler alışverişle zenginleşince, kendilerine benzer mülksüzleri kışkırtıp kamu otoritesine yükseldiler. Mekke Kentinde toprak **"Kureyş"** adlı asillerindi. Bezirgân **"Müslüman"**lar, Umman ve Şam ticaretiyle zenginleşince, (Hazreti Muhammed çocukken deve çobanı bir öksüzdü; peygamber olmadan Haticetül-Kübrâ'nın önce kervancısı, sonra kocası olarak büyük zenginliği gördü; paraya tapmadı) **Mekke** ve (Toprakları Evs-Hazreç adlı Yahudi tefeci oymaklarınca ipotek edilmiş; mülksüz duruma düşmüş) **Medine** fukarası ile elele verip, Kâbe otoritesini Kureyş'in tekelinden aldılar. Fetihler: nicesi birer ülke büyüklüğünde topraklara hükmettirdi.

Seri halinde "tekerrür" eden daha yakın örneklere girmeyelim.

J- GREK MEDENÎLEŞMESİ

Tarihte doğuş sırasıyla, Irak, Mısır, Çin, Hint "KENTLEŞME"leri ve MEDENîLEŞMEleri, hep ilk Sümer ülkesinde görülen SUBTROPİKAL ırmak coğrafya üretici güçleri çerçevesinde gelişkin **BİTKİSEL** örneğe göre çıktılar, battılar. O bitkisel, yahut **IRMAKSAL** medeniyetlerin BEZİRGÂN yayılışları deniz kıyılarına, hele Doğu Akdeniz ve Ege Denizi kıyılarına ulaşınca, oradan ötelerde kurulan **Kentlerin** ekonomi temelleri, gene TOPRAK üretimine dayanmakla birlikte, yeni coğrafya şartları Sübtropikal ırmaklarınkine hiç benzemeyen bu yerlerde, yeni tip gelişmeler görüldü: Medenîleşme mekanizması, sanki toprak üretiminden bağımsızlaşmış gibi, doğrudan doğruya TİCARET elemanına dayandı. Ticaretin ilk ve en aslına uygun biçimi (Batı Kapitalizmi için dahi görüldüğü gibi) KORSANLIK idi. Sonra, Korsanlığın daha geniş ülkelerde, daha istikrarlı biçimlere girmesi **DEVLETLEŞME** örgütlerini yarattı. Bu oluş HAYVANSAL MEDENİYETLER çağını açtı. Bitkisel-Irmaksal medeniyetlerden daha oynak, hareketli ve canlı yürüyen Hayvansal medeniyetlerin en tipik örneğini Grek kentleşmeleri üzerine elde bulunan yazılı belgeler verdi.

Thucydide, o hiçbir önyargı taşımayan temiz gerçekçi Herodot metodu ile, ilk Grek dünyasının çoğunlukla Aşağı Barbarlık durumunu açıklar. İlkçağ Yunanistanı'nda ne KENT vardır, ne sürekli yerleşim.

"Bugün Hellade (Yunanistan) adını taşıyan ülke, başlangıçta istikrarlıca oturukluk göstermiyor; burası uzun süre, boyuna gelip geçen

göçlerin tiyatro sahnesi oldu. Her ulus, yeni gelenlerin daha kalabalık dalgası önünde yerini hep dayanç göstermeksizin bırakıveriyordu. Ne karada, ne denizde, hiçbir ticaret ve emniyetli ulaştırım yoktu. Herkes tarlasını kendiliğinden ve ancak kendi geçimi için ektiğinden, zenginlik bolluğu olmuyordu, hattâ ağaç dikimi bile yapılmıyordu. Çünkü, yarın çıkagelecek başka bir yabancı, oturanların mallarını ele geçireceğinden ve o yer istihkâmsız [koruncaksız] **olduğundan, herkes günü gününe gereken besiyi nasıl olsa her yerde, her zaman ele geçirebileceğini düşünüyordu. Onun için Grekler, ne büyük Kentleri, ne başka zenginlik kaynakları bakımından güçlü idiler. En iyi toprak, ahalisi en sık değişen topraktı. Bugün Tesalya ve Beotya denilen semtler, Arkadya bir yana bırakılırsa Peloponez'in çoğu bölümü ve genellikle ülkenin bütün bereketli kantonları (bucakları), geri kalan yerleri böyleydi."**[321]

Thucydide, daha çok nüfus kalabalığına önem verdiği, kalabalıklaşmanın sebebini doğal olaylara bağladığı için, sosyal ekonominin Antika Çağdaki özelliğini ve Kent kuruluşlarını sırf nüfus hareketine bağlıyor. Oysa, Yunanistan toprakları kentleşmeden önce, Kadîm Irak-Mısır-Finike Medeniyetleri, Antika bezirgân stratejisine göre Girit ve Ege adaları üzerinde koloni tohumları atarak kentleşme prosesini binlerce yıldan beri sürdürüp geliştirmiştir.

"Gemicilik ancak adalar yolu ile Asya'dan Girit'e gelen neolitiklerle müdahale etmiştir... Aynı medeniyet çağı Doğu Trakya'dan Batı Makedonya'ya dek kendini gösterir."[322]

"Şurası bilinmezlikten gelinemez ki: İÖ: 1200'lere dek Girit, Ege ve Kara Yunanistanı az çok çabukça Avrupa Medeniyetine uyanırlarken, bütün Doğu Akdeniz'den akıp gelmiş etkilerden genişçe yararlanmış olmalıdırlar."[323]

Greklerin altbilincine püskürtüldüğü için, Grek Tarihöncesi ancak Homeros, Hesiodos Efsanelerinin rüyaları içinde yorumunu bekleyedurmuştur. O masallar içinde bile gerçekleri sezen Tarihçiler, Grek dünyasını allak bullak eden ilk Ticaret ilişkilerine **KORSANLIK** adını veriyorlar ve bunu pek az yadırgıyorlar: (Korsanlık ayıp değil, karada, denizde övünülecek şeydir.)

---

321 Thucydide, Guerre de Péloponèse, les auteur Grécs, Paris 1886, s. 2.

322 Charles Picard, Les Origines Prehelleniques, Paris, 1948, s. 93.

323 Charles Picard, age., s. 52.

"Zamanımızda bile kara Yunanistanının birçok noktalarında Lokrin-Ozolesler'de, Etoloüs'lerde, Akarnanyalılarda ve hemen bütün o semtlerde korsanlık muhafaza edilmektedir. Bu ulusların hep silahlı yürümek (silah taşımak) görenekleri kadîm korsanlığın bir kalıntısıdır." "Korsanlık, Adalılarda, hemen bütün Karya ve Finikelilerde yaygındı. Çünkü bu iki ulus, adalardan çoğunu kolonileştirmişlerdi. Belge: şimdiki savaş sırası, Atinalılar Delos'u temizlerlerken (Hatayromenis), bu adada ölenlerin mezarlarını kaldırdıklarında yarıdan aşırısının Karyalı oldukları görüldü. Karyalılar, kendileriyle birlikte gömülü silahlarından ve (hâlâ o ulusta görülen lahit tarzından tanındılar."[324]

Grek dünyasında BEZİRGÂNLIĞI korsanlık kertesinden **DEVLET** kertesine çıkartan ilk tarihsel kişi, efsaneleşmiş (Fakat bugün Arkeoloji kazılarıyla gerçekliği belirmiş) bulunan **Minos**'tur:

"Geleneğe göre en kadîm olarak tanıdığımız Minos, bir donanma (notikhos) elde etti ve bugün Helen Denizi denilen denizin çoğu bölümüne efendi oldu. Gene Kikhladon'lara egemen oldu ve onlardan çoğunun ilk kolonileştiricisi (protos-oikhistis) oldu. Oradan Karyalıları kovup, kendi oğullarını oraya baş yaptı. *Tabiî, gelirler kendisine daha iyi gelsin diye, elinden geldiğince deniz korsanlarını kaldırdı.*" "Minos donanması örgütlenince denizler gidiş gelişe elverişli (daha seyr'i sefer edilir) oldu. Korsanlar sürüldü. O zaman Minos, adalardan çoğunu sömürgeleştirdi (khatokhise etti). Denize yakın insanlar, artık daha çok zenginlik edinerek, daha istikrarlıca yerleştiler. Hattâ kimileri olduklarından aşırı zenginleşince, yararlarını düşünerek, çevrelerine sur çektiler. (Şehirlerini hisarlarla çevrelediler) ve alttakiler üsttekilerin kulluğuna katlandılar. Ve daha güçlü olanlar, zenginliklerin sahibi kesilerek, daha zayıf Kentleri uyruklaştırdılar. Bu durum gittikçe artarken, sonra Troya'ya karşı sefer yapıldı."[325]

Sonradan Helen (Grek, Yunanlı) adını alan toplumların Ege bölgesine yerleşmeleri, besbelli **Deukalion** [Dökalyon] adına bağlanan Tarihsel Devrimle oldu. Ancak o Grek Tufanından sonra, Yunanistan'a yerleşenler Helen adını aldılar. Ana Irak Medeniyeti'nin büyük Deniz ve Kara Bezirgân yol kavşakları üzerinde uzanarak kurduğu son büyük üs: **Troya** (Truva) savaşına gelinceye dek, Grekler ne yaygın kentleşmeye kavuştular, ne de kendi kendilerini bildiler:

---

[324] Thucydide, age., s. 5, 8.

[325] Thucydide, age., s. 5, 8.

"Troya savaşından önce Grekler ortaklaşa hiçbir iş yapmadılar. Hattâ sanırım bugün Hellad adını alan bütün ülke Dökhalyonos oğlu Ellinos'tan önce bu adlandırımla bilinmiyordu: Her ulus, hele herkesten çokluk olan Pelasgilhon (Pelasg ulusu) işgal ettiği toprağa kendi adını veriyordu. Ama Helen ve oğulları Ftyotidi'de kuvvetlendikleri sıralar, ve kimi başka Kentlerden yardıma çağırıldıkları vakit, kendileriyle ilişkileri bulunan uluslardan her biri tercihle Helen adını aldılar. (Hele kimileri onları başka Kentlerin yardımına çağırınca, anlaşılan Ticaret etkisiyle (Tı omlia) birinden sonra ötekisi tercihle Helen adını aldılar.) "Homeros" "Helen" sözcüğünü kullanmıyor Aşilin askerleri *Fotiot* (Fotid: ilk Helen beşiği), ötekiler, *Danaous, Argeus, Aseus* idiler. Onun için bana öyle geliyor ki, o zaman Helenler, henüz başkalarına karşı bir tek adla belirlenmiş değillerdi. Hasılı, aynı dili konuşan bu Helenlerin çeşitli kabileleri ve daha sonra bütün o adı alanlar Troyhon (Truva) Savaşından önce zaafları ve birbirlerinden tecerrüt edişleri [uzaklaşmaları, soyutlanmaları] **yüzünden birlikte hiçbir iş yapamadılar. Truva seferine de ancak daha çok deniz yolundan yararlanarak birlikte geldiler."**[326]

Truva Savaşı, Akdeniz'in Ana Irmaksal medeniyetler arası, Ticaret düğümü üzerinde, medeniyetlerle Barbar Greklerin kıyasıya boğuşmasıdır. Truva zaferinden sonra Greklerin Kentleşmeye ve Helenleşmeye başlamaları, bezirgân gelişimin Grek Barbarlığı içinde kesince üstün gelmesi demekti. Bezirgân Grek Kentlerinin en bezirgânı şüphesiz Atina oldu.

"Demiri bırakan ve daha nazik bir hayat için o çeşit göreneklerden ilk kurtulanlar Atinalılardır. (Zengin yaşlılar keten gömlek giymekten yeni caymış ve altın agrafla saçlarını kaldırır olmuşlar). Lasedömonlar (Ispartalılar) ise tersine, ilkin mütevazı elbise kullananlardır. Şimdiki modaya göre, en büyük mal sahipleri ayaktakımı (pollous) ile başka şeyler için de eşit yaşarlar. Kamu önünde jimnastik yapmak ve yağ sürünmek üzere ilk çıplak çıkanlar da onlardır. Vaktiyle hattâ Olimpiyat oyunlarında bile güreşçiler şu yerlerini bir kemerle örtüyorlardı. Bu görenek az yıl önce kalktı. Bugün hâlâ kimi Barbar uluslarda, hele Asyalılarda yumruklaşma ve güreş için ödüller öne sürülür ve dövüşenlerin kemerleri vardır. Kadîm Yunanistan'da oturanların şimdiki Barbar âdetlerine benzer âdetleri olduğu başka birçok belgelerle ispatlanabilir."[327]

Thucydide, Atina'nın çorak Attik bölgesinde olduğu için çabuk medenîleştiğini yazar. Bereketli topraklardaki toplulukların **sınıflaşmakla** yenildiğini belirtir:

---

326 Thucydide, age., s. 3.

327 Thucydide, age., s. 6.

"Toprağın kalitesi yüzünden, kimilerinin güçleri biraz daha artınca, *iç çekişmeleri* ortaya çıkıyor. Bu, o yerlerin tahrip edilmesine yol açıyordu, aynı zamanda bu onları dışarının saldırılarına uğratıyordu. Attik ise, tersine, toprağının bereketsizliği yüzünden en uzağa çıkan zamandan beri iç çekişmesiz kaldığından hiç değilse orada hep aynı insanlar oturuyordu... Geri kalan Yunanistan'dan, savaş veya iç çekişmelerinin kovduğu kişilerin en kuvvetlileri, emniyetli bir sığınak olarak, Atina'ya çekiliyorlar. Ve gelir gelmez kenttaş olarak Kentin nüfusunu arttırıyorlar. Öylesine ki, Atina, sonraları İonia [İyonya]**'ya koloniler gönderdi."**[328]

Gerçeğe bakılırsa, sonraları Roma için Ostia Limanı, Mekke için Cidde Limanı ne ise, Atina için daha önce Pire o idi. **Korsan bezirgânlar** Pire'de üslenip Atina'yı antrepo gibi kullandılar. Atina'nın başarısı ideal **korsan Kenti** oluşundandı. Ancak Atina, en geç kurulan Grek Kentlerinden biri oldu. Babil'e Amoritler, İÖ: 1200 yılında yerleştiler. Pelasgüs'lerden Egiale, 2164 yılı **Sicyone** Kentini kurdu. Ondan 178 yıl sonra Mısırlı İnachus (İÖ: 1986'da), Mısır'a daha yakın **Argos** Kentini bezirgân sığınağı yaptı. Ve ancak ondan sonra Yunanistan'da Kentleşmeler aceleleşti. 36 yıl sonra İnachus'ün kız kardeşi **Korint**'i (Ephyre) kurdu (1950). Burası, hem Salamin, Egin ve Calaure gibi adalar ile dolu ve önü kapalı Sardonik Denizi'ne, hem dünyanın en emniyetli ve yüzlerce mil derinliğinde körfezi olan Alcyen veya Crissa Denizi'ne egemen, ortalıklı bir berzahtı.[329]

"Korint, berzah üstündeki yeri sayesinde her zaman bir ticaret yeri oldu. Çünkü kadîm Grekler, ister Peleponez içinde, ister dışında olsunlar, karadan çok deniz yoluyla ulaşım yapıyorlarken, ister istemez Korint topraklarından geçiyorlardı. Korint'in güçlü zenginliği vardı. Şairler Bolluk Kenti: "Tokhoryon afneyon" derlerdi. Grekler kendilerini gemiciliğe daha çok verdikleri zaman, bir donanması olan Korint, korsanları yok edebildi ve her iki yönden bir pazar sunarak gelirleri güçlü bir Kent oldu. Daha sonra, birinci Pers kralı Cyrus'un oğlu Cambys zamanı, İyonyalıların muazzam bir donanması oldu."[330]

Korint'ten 40 yıl sonra (1910) Barbar Doryenlerin saldırısı üzerine, Phorones oğlu Spardon, **Isparta**'yı kurdu. Ondan 88 yıl sonra (İÖ: 1796) Attik'te **Eleusis**'i kuran kişi, aynı zamanda Tufana tanık olmuş sayılan Thebes Kralı Oggyes'tir. **Atina**, ancak Argos'un kuruluşundan 418 yıl sonra (İÖ: 1578) gene bir Mısırlı olan Cekrops tarafından kuruldu. Atina'nın ku-

328 Thucydide, age., s. 2.

329 Berzah: İnce, uzun kara parçası, dil. (y. n.)

330 Thucydide, age., s. 13.

ruluşundan 28 yıl sonra (1550), bu yol bir Finikeli olan Cadmee kişi Thebes kentini kurdu. Ondan 28 yıl sonra Greklerin ünlü Tufanı patlak verdi. Bu Pelasgüs'lerin göçü idi. Allahların atası Zeus'ça, insanlara ateşi çalıp verdiği için Kaf Dağı'nda zincire vurulan Promethe'nin oğlu, Tesalya'da kadîm Phtie kralı olan Deukalion, Grek Tufanının Nuh Aleyhisselâmı idi. Bindiği kayığı Greklerin Ararat Dağı olan Parnass üzerine oturttu. Karısı Pyrrha ile artlarına her attıkları taştan bir kız ve bir oğlan dünyaya getirerek Grekleri yarattılar.

Böylece Tarihsel Devrim ve Barbarlar akını, büyük bezirgân yollarının stratejik kavşakları üstünde, kadîm Irak-Mısır-Finike Medeniyetlerinin attıkları tohumlar halindeki Kentleştirici-Medenîleştirici kahramanlar öncülüğünde Grek kentleşmeleri tutundu. Agamemnonlar komutasında Grek Yukarı Barbarları, önce Truva'yı yolları üstünden kaldırdılar. Antika Ana-medeniyetlere karşı-saldırı yaparak, bir basamak önlerinde gelişip kendilerince çökertilmiş kadîm Girit ve Minoen Medeniyetlerinin mirasına kondular: Anadolu, İtalya ve öteki Akdeniz kıyılarını kolonileştirdiler.

Bölüm: VII

GÖÇEBELİKTEN MEDENİYETE GEÇİŞ

A- İBNİ HALDUN'UN GERÇEK DİYALEKTİĞİ

20'nci Yüzyıl ortasında Bay Toynbee, "Olayların cereyan tarzlarını bilmekle beraber, onların gerisindeki sebepleri keşfetmenin faydalarını ortaya koymuştur." (Konferansları, A. T.) Olayların sebepleri kendi ilişkileri içindedir. Olayların "gerisinde" aranıp, bulunacak şey: "doğaüstü kuvvet," yani "Allahın kudreti"dir. Toynbee'den bir yüzyıl önceki meslektaşı Gobineau, her şeyi Allaha havale etmenin "Birinci derece bir gerçek" olduğunu kabul eder.

Ancak bu kanı:

"Yersel gerçeklerin araştırımını kösteklememelidir."[331] der.

O iki Hıristiyandan çok daha inançlı Müslüman İbni Haldun, kendilerinden 500 yıl önce Tarih gidişini, Hegel'den daha laik anlayışla bir "Hak tecellisi" sayıp, hemen gerçekçi bilim yolunu tutar. **"Etvar'ı âlem:** Evren çağları" ona göre **"âdât'ı ümem:** ulusların âdetleri" olarak bir **"Vetire**-Prose-Gidiş" durumundadır.

> **"Cenabı hakkın şerefli hakkı böyle yürürlüktedir ki, görünüşler ve oluşlarda güzellik ve şan sıfatları birbiri ardından gelme yoluyla ortaya çıkma cilvesi gösterip dünyanın tavırları (davranışları: çağları) ve halleri ve ulusların duruşları ve alışkanlıkları değişken ve devrimcil (münkalip) olur." "Bundan sonra bir devlet dahi zuhur edip, ikinci devlete üstün geldikte, ol devletin adamları dahi istila ettikleri devletin bazı davranışlarını benimseyip sayarak, kendûlere mahsus olan duruş ve davranışları dahi eski nehce (yöne) uygun olarak yürütüp açıklamalarıyla, saldırdıkları ikinci devletin bazı adetlerine uyarak, bazılarına aykırı gelerek, lâkin önceki devletin davranışlarına uymayışları ve aykırılıkları aşırı olup, bunlardan sonra gene, her zuhur eden devletler dahi durum ve davranışlarında seleflerine (öncekilere) uyarak ve aykırı gelerek basamak basamak ve derece derece uzak tabakada bulunan devletlere haleflerin (arkadan gelenlerin) uygunlukları tüm silinip gider ve tören ve şölenleri (resm ve âyinleri) toptan duralayıp yok olur ve unutulur."**[332]

---

331 Compte de Gobineau, Essai sur l'inégalité des races humaines, s. 2.

332 İbni Haldun, Mukaddemat, s. 27.

Böylece Tarih, bütün parçalılığını yitirir. Bütün medeniyetler zaman içinde birbirlerinden çıkarak ve birbirlerini inkâr ederek tam diyalektik gidişle bir iplik boyunca imiş gibi (filiation) halinde gelişir.

İbni Haldun, edinebildiği olumlu bilgilere dayanarak Tarihi üç **"Karn"**a (Boynuza: Çağa) ayırdı:

- İlk karnda: Süryani, Sıbt, Kıpt, İsrâil, Fars devletleri bulunur.

- İkinci karnda: İkinci Fars, Rum, Arap devletleri çıkıp batarlar.

- Üçüncü Karnda: İslâmlık.

> **"Doğup, birinci ve ikinci karnlarda yürürlükte olan âdetler ve davranışlar (tavırlar) tümüyle yok olur."**[333]

Vico ve Herder: kendilerinden kaç yüzyıl önce yapılmış bu iliklerine dek gerçekçi sınıflamadan-bölümlemeden haberleri olmadığı için, **"kıyaslama"** metodunu biraz da yerinde saymaya çeviren biçimde anlayacaklar. Toynbee çapındaki ısmarlama mistikler ise Tarihin bütün canlı filyasyonunu[334] gözden kaçırmak için, aynı "Kıyaslama" metodunu bir gözbağı gibi Tarihi durdurucu ve öldürücü anlamda zorlayacaklardır.

İbni Haldun, Tarihi daha ele alırken, akıcı bir **Gidiş** (**Prose: Vetire: Süreç**) halinde koymuş, onun zaman içindeki filyasyonunu kanunlaştırmıştır. Bugün ilk bakışta çok basit, hattâ gelişi güzel söylenmişe benzeyen İbni Haldun'un yukarıki üç Boynuz (Karn) bölümleyişi, bugünkü Tarih gelişimi ve malzemeleri açısından gözönüne getirilirse, dâhiyane denilebilecek bir seziş sayılır.

I- Birinci boynuz: Bitkisel tipte sübtropikal ırmak boyu medeniyetlerini içine alır: Fırat-Dicle boyu Irak, Nil boyu Mısır, Sind-Ganj boyu Hint, Sarı-Mavi Irmaklar boyu Çin Medeniyetleri gibi...

Bu çağda, sübtropikal bitkisel **medeniyetler arası**ndaki ilişkiler, ancak, Semit geleneğinde anlatılan "Hazreti Âdem'in Serendip adasına gidişi" gibi, "Umman denizi" masallarına karışmış mitoloji olayları seviyesinde kalır. Nicelikçe: çok **seyrek**, çok **gelgeç** ve çok **küçük** (tam bir hammadde ve koloni araştırması gibi derin ekonomi köklerinin determinizminden gelmekle beraber) **tesadüf**müş sayılabilecek **nitelikte** kalmıştır.

Onun için, Birinci Boynuzun **Tarihsel Devrimleri** de **lokal** ölçüleri aşamaz. Saydığımız sübtropikal ırmak boylarında, yahut (hemen hemen

---

333 İbni Haldun, age., s. 4.

334 Filyasyon (Fransızca: Filiation, Osmanlıca: Teakup, Teselsül, Türkçe: Eklemlik): Biri ötekinden evrim yoluyla çıkan iki tip varlığın zincirleme sürekliliği. (y. n.)

birbirlerinden hermetikman (su sızdırmazca) kapalı kaplarda ayrı bulunan) yakın bölge sübtropikal ırmakları arasında olur biterler: Fırat-Dicle ile Nil arasında Yakındoğu Tarihsel Devrimleri; Sind ile Ganj Irmakları arasında Hindistan Tarihsel Devrimleri, Sarı Irmakla Mavi Irmak arasında Çin Tarihsel Devrimleri gibi… Bu Devrimler üzerine, bize en yakın, yazıyı en çok işlemiş bölge olarak Yakındoğu'da, **medeniyetler arası** Barbarlar örneği Semitlerin gelenek ve masalları duru ve belirli belgeler vermiş bulunuyor. Burada Mitoloji hâkimdir.

2- İkinci Boynuz: Sübtropikal ırmak boylarından kopmuş, ırmak boyu medeniyetlerinin uzaklardan tedarikleme [edinme] zorunda kaldıkları üretici güçleri, az çok daha yerli yerinde sağlayabilmiş **Hayvansal** tipte daha hareketli medeniyetlerdir. Bunların en iyi tanınan örnekleri: Greklerle başlayıp, Romalılarla biten Akdeniz Medeniyetleridir.

Bu çağın Tarihsel Devrimleri, söz yerinde ise **kıtalararası** ölçülere kavuşur. Çünkü üç büyük bitkisel veya ırmaksal Ana-medeniyetin (Yakındoğu-Hint-Çin) **ekonomik** ve özellikle ticaret ilişkileri gittikçe gelgeçliğini yitirir: daha sık, daha geniş imkânlarla gelişir.

Artık **Ana-medeniyet**lerin ülkeleri birbirleri için masal-ülke değil, ilgi uyandıran, hırs kamçılayan birer gerçek dünyadır.

Onun için, Herodot'un anlattığı Kimmer, İskit vb. gibi **Orta Barbar**larla, Libya'dan, Orta Asya içlerine dek yayılmış, (Ana-medeniyetler sınırlarında kol gezen ve henüz **Anahanlık** yiğitliğinin inanılmaz gücünü Tomris başbuğda temsil eden) **Aşağı Barbarlar:** göçleri ve saldırılarıyla yalnız zemini hazırlarlar. O zemin üzerinde: Doğudan Batıya Med ve Persler, Batıdan Doğuya Grek ve Romalılar adını almış **Yukarı Barbar**ların göç ve akınları kendi orijinal medeniyetlerini kurarlar. Bu çok hareketliliklerinden ötürü hayvansal medeniyet adını hak etmiş Antika Çağın doğu ve batı medeniyetleri, bütün ömürleri boyunca, hiçbir vakit tam bilince çıkaramamakla birlikte, bilinçaltının alacakaranlığında hep bir uğurda çabalarlar: üç ırmaksal Ana-medeniyet bölgesi arasındaki ilişkileri kendi monopolları altında süreklice bağlılık durumuna getirmek isterler.

Doğu-Batı çabaları, bir yanın kesin üstünlüğünü sağlayamayınca, dünya ticaret yollarını ele geçirme ve açma güçleri, büsbütün daha büyük bir Tarihsel Devrim zorunluluğunu ortaya çıkardı. Kapitalizmin 20'nci Yüzyıldaki Dünya Savaşları gibi, Bezirgân Medeniyetlerin İsa Doğumundan 300 yıl önceki ve sonraki Tarihsel Devrimleri de, yarattıkları biçim değiştirmelerle benzer sonuçlar verdiler. İki büyük orijinal Akdeniz Medeniyetinin sonu, iki büyük Tarihsel Devrimle bitti:

I- Avrupa'nın güney Makedonya ucunda Kentleşmiş **Yukarı Barbar**ların "Çifte boynuzlu" İskender'i, klasik Grek Medeniyeti'ni silip süpürdü. Yakındoğu Medeniyetlerinin (ilk Ana-medeniyetin) açtığı en büyük geleneksel ticaret yollarının en önemlisi olan **ORTA YOL**u temizlemekle Dünya medeniyetlerini birleştirmeye yeltendi. Vakit dolmamıştı.

II- Asya'nın kuzey-doğu steplerinden beriye doğru, üç Ana-medeniyetin destanlar yaratmış bezirgân kara yolları üzerinde, **göçebe**likleri yüzünden en doğal kervan aracılığı görevi Hunlara düşüyordu. Bu görevi en iyi örgütlendirebilen kişi, Roma başkentinde çocukluğunu yarı rehine geçirerek: medeniyetin içini de en az Barbarlık kadar öğrenen Atilla oldu. Yazık ki, seçtiği, daha doğrusu ister istemez düştüğü yol, bezirgân medeniyetlerin en uzun, en uzak, en az işlenmiş, en sarp yolu: Çin'den Fransa'ya dek uzanmış, Vahşet Çağının Neandertaller yolu: **KUZEY YOLU** idi.

Makedonya'nın Yukarı Barbarları gibi, Orta Asya'nın Orta Barbarları da, başardıkları büyük iki Tarihsel Devrimle zemini hazırladılar. **Kapitalizmin** Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, 20'nci Yüzyılda, **SOSYALİST** adını alan düzenleri önce kışkırttı, sonra genişletti. İskender ile Attila'nın temsil ettikleri iki kıtalararası Tarihsel Devrim de, kıtalar ve medeniyetler arası bezirgân yollarının istikrarlı rejimini sağlayamadılar. Fakat, insanlığın ilerleyişinde yeni basamaklar açmaktan da geri kalmadılar. Atilla'dan sonra Muhammed gelecekti. Bezirgân Medeniyetin -**paralel** anlamda- sosyalizmi: **MÜSLÜMANLIK** oldu.

3- Üçüncü Boynuz: İslâmiyet Çağı idi. İslâmlık, Tarihte ilk defa, Uzakdoğu Medeniyetleriyle Batı arasında dünya bezirgânlığının en sağlam, en sürekli ve en işlek, en büyük istikrarlı **Köprüsü** oldu. Yalnız, İslâmlık doğarken: gerek İskender'in denediği **Orta-yol**, gerek Atilla'nın zorladığı **Kuzey-yolu** Arapsaçına dönmüş, derebeyleşmelerle tıkalı idi. Arabistan Barbarları, hiçbir derebeyleşmenin tıkayamayacağı, Dinlerin ve Masalların destanlaştırdıkları **UMMAN** Denizi üzerinden dünya bezirgânlığı için açık ve işlek kalabilmiş son **GÜNEY YOLU**nu seçtiler, yahut o yol, Arapları, dünyanın beklediği kıtalar ve medeniyetler arası bezirgân yolunu, Adem Aleyhisselam yolunu açma görevine "atadı".

Bu bakımdan, İbni Haldun, İslâmlığa başlı başına bir (Karn: Boynuz: Çağ) ayırırken, kendi dini olduğu için kayırma yapmıyordu. Ne dediğini bütün gerçekçi bilinci ile iyice kavrıyordu. İslâm Medeniyeti ile birlikte, gelmiş geçmiş medeniyetlerin **"Yürürlükte olan âdetleri ve davranışları tümüyle yokoldu."** Ne bitkisel, ırmaksal bölge medeniyeti kapalılığı, ne kıtalararası saman alevi gibi çabuk parlayıp çabuk sönen istikrarsız

bezirgânlık ilişkileri kalmamıştı. O zaman için bilinen tekmil [tüm] yeryüzü medeniyetleri arasında, İslâmlığın Allahı gibi bir tek, ayrışıklık bilmez **bezirgân ilişkiler şahdamarı** işleyecekti. "Kureyş tanyerinden evreni aydınlatan İslâm güneşi doğup" sözü hatır için söylenmemişti.

Fakat bu güneş de batacaktı. İbni Haldun onu Batıda, Doğuda gözleriyle görüyor, elleriyle tutuyordu.

> **"Hüküm ve tasarruf, Arap'ın dışında Acemler eline girip, Doğuya Türkler ve Batıya Berberîler ve Kuzeye Efrenç istilâ eyledi."**[335] diyordu.

Tarihin bütünlüğü ve gidiş diyalektiği, Hegel'deki gibi tepesi taklak değil, bütün gerçekliği ile konulmuştu. Ondan sonrası, sonra gelenlere bırakılıyordu.

B- TARİH DİYALEKTİĞİNDE BİLİNÇ

İbni Haldun'un öğrencileri de, Tarihin ilerisini, "gerisini" değil, tâ kendisini gözönünde tuttular. İçinde yetiştikleri Toplum olaylarının gidiş kanunlarını, hiç iddiasız, oldukları gibi ortaya koymayı denediler.

Kendisini, Osmanlı yazarlarının en züğürdü **(Efkârü hülefâ)** sayan Hacı Halife lakaplı Mustafa, ana kitabını yazdı. "Sivari mukabelesinde ömür tükettikten sonra, bu eseri yazma sebebiyle 1058 (İS: 1647) sonlarında ikinci halife [yazman] olmuş" idi. İbni Haldun yoluyla Tarihi canlı insanlara benzetti:

> **"Her şahsın doğal ömrü 120 yıldır. Onun gibi, her ulusun toplanma (içtimâ) süresi de, denemeler (ahbar) dolayısıyla ol mikdardır. Buluşum (te'lif) ve bileşim (terkip) kuvveti veya zâfı** [zayıflığı] **sebebi ile fazlasına ve eksiğine bakılmaz." "Her insanın büyüme *(nemâ)* yaşı, durma *(vukuf)* yaşı, ve çöküş *(inhitat)* yaşı gibi, her devletin ve toplumun da üç tavrı (davranışı, çağı) vardır."**[336]

Hacı Halife'nin, Toplum ömrüyle insan ömrünü bir tutması, bir yakıştırma değildir.

Tevrat:

> **"O zaman Ezelî dedi: "Ruhum insanın içinde daima kalmayacak, çünkü insan etten başka bir şey değildir ve günleri 120 yıl olacaktır."**[337] rakamını vermişti.

---

335 İbni Haldun, age., s. 27.

336 Hacı Halife, Takvimüttevarih, Fâîde (Giriş), Ebubekir elyazması, 1081 (1736) Köprülü Kütüphanesi.

337 Tevrat, Génèse, Bap 6-3.

İbni Haldun'dan beri görülmüş Devletlerin ömürleri "120" yıl çevresinde dolaşmıştı. Buna İslâm Tarihinden güzel örnek bulunamazdı.

Mekke mütegallibesi[338] Ebu Süfyan bezirgânlığının el çabukluğu ile avorte edilen [başarısız kılınan] **"Hülefâyi Râşidiyn"** (Cennetle "müjdelenmiş", seçimle iktidara gelmiş peygamber vekilleri) ilk İslâm Cumhurbaşkanları Çağı genç öldürülmüştü: 39 yıl yaşadı.

Ondan sonra, Emeviye: 91 yıl,

Abbasiye (Türk oyuncağı olmadan önceki gerçek bağımsızlıkları zamanı): 111 yıl,

Daha Harun'er Reşit Devrinde: "Endülüs Emeviliği" ile İslâmlığın **"Tavâif-i Mülûk"** (Prenslik Ulusları-Avrupa'daki "Derebeyi Krallıklar") çağı açılmıştı.

Mağrip (Batı) ülkelerinde:

Beni Müdrar (Güney Fas): 145 yıl,

İdrisiye (Fas): 135 yıl,

Benu Rüstem (Cezayir): 159,

Benu Ağlep (Tunus): 112 yıl,

Mısır'da:

İlk Fatımiyye: 165,

Beni Tolon: 37,

Memlukiler: 135,

Çerakese: 138 yıl,

Arabistan'da:

Haremeyn'de Benu Ahzar: 99 yıl,

Elcezire'de:

Benu Hamdan (Musul): 99 yıl.

Kürt Mülûkü (Diyarbakır): 105,

Benu Mervas (Halep): 60,

Beridiyun (Basra): 26 yıl...

İran ve ötesinde:

Mecusi (Celân): 97,

---

338 Mütegallibe: Haksız olarak ve zor kullanarak hükmedenler, zorba takımı, derebeyi. (y. n.)

Bâvendiye (Taberistân): 26,

Mâzendrân: 115,

Beni Tâhir (Horasân): 25,

Beni Saffar: 141,

Beni Sâmân: 131,

Al'i Büveyh: 112,

Gazneviye: 166 yıl,

İlk Selçuklular: 53,

Türkistân Hakanlığı (Al'i Goruyan): 107,

Harzemiler (Cengiz'e kadar): 100 küsur yıl...

En sürekli görünen Osmanlılık bile 100'üncü yılında Timur akınıyla düştü.

Bu manzara önünde Osmanlı Tarihçileri Tarihe ne bir şey katmış, ne bir şey eksiltmiş olmuyorlardı. Tarih görüşleri üzerine Osmanlı Tarihçilerinden ikisini: Hacı Halife ile Naimâ'yı, karşılaştırmak öğretici olur. Genel hükümlerde Hacı Halife ustadır, Naimâ onu yüz yıl geriden saygı ile önde tutar:

> Hacı Halife: **"Adem yüzyılından bu âne gelince(ye değin), topluluklar ve uluslar arasında Allahın âdeti gereği budur ki; insan türünden her sınıfın ve toplumun durumunda (görülen): davranış (Tavr: Çağ) ve bayındırlık basamakları (mertebeleri), fert olarak (tek kişi) insanın davranış ve bayındırlık basamaklarına uygun ola."**[339]

> Naimâ: **"İnsanın topluluğu ferdin durumuna benzer ve çok kere işler birbirine denk ve uygun idügi..."[340]**

> Hacı Halife: **"Her insanın büyüme yaşı, durma yaşı ve çökme yaşı gibi, her devletin ve toplumun da üç tavrı vardır. Ve her birinin icapları, sonraki tavrın icaplarına aykırı idüğü, gözü görene açıkça belirir. Ve her insan küçük yaşta baba ve ana eğitimine muhtaç olduğu gibi, her devletin ayaklanması ve zuhuru, adamlarının kandaşlığı (taassubu) ve yardımlaşması (teâvünü) ile olup, ondan sonra herkese düşünce ve oy kullanma yoluyla geçim sebepleri sağlandığı gibi, her padişahın devleti dahi, adalet kanunu ile topladığı hazineler ve malları ile düzenlenir. Her insanın büyümesi de nice, ilerlemekten geri kalmazsa, (tıpkı öyle), devletin ilk günleri orta günlerine yaklaşıncaya değin mal ve adamlar**

---

339 Hacı Halife, age.

340 Tarih'i Naimâ, Köprülü Kütüphanesi, nüs. 10.

şevket [ululuk] **ve ikbal** [makam] **yönünde gün günden büyümektedir.** (Şevket: diken ve batma anlamına gelir, Osmanlı devlet adamlarının sivrilmesine şevket demekle çok anlamlı bir deyim yapmıştır. H.K.) **Ve her şahıs durma yaşında olgunluğunu bulup nice bir hal üzre durursa, (tıpkı öyle), her toplum orta (yaş)larında bir zaman kararlı olur. Ve bir "Hayrül umur evsatüha: işlerin iyisi ortasıdır" atasözü hükmünce hakka inanmış ve adalete eğgin padişahlar her devlette bu duruma (celâle) düşüp, kerametli âyetin dediği gibi: "Fe emma mâ yenfeunnâse fimeksü fil arz: insan için yeryüzünde eğlenir bekler olmaktan yararlısı yoktur" fehvasınca** [sözü gereğince] **başkalarından ömürlü olup, bu adalet ve dâd** [doğruluk] **ile yeryüzünü bayındır ederler; ve her ülke ve iklim halkı ki, tanrı lütfuna lâyık ola, hükûmeti böylesine feyizli şehiryârın (hükümdarın) iktidarına tefviz olunur** [yüklenir]**. Ve her insan durma yaşından geçip, çökme yaşına vardıkta, duyguları ve güçleri azalmaya başlayıp gittikçe yaşlılık zâfı nice üstün çıkarsa, (tıpkı öyle), her ulusun topluluk hali ortalardan sonralara varınca çökme de, tamam bu minval üzere olur."** [341]

Naimâ: **"Seleflerde bazı toplumlar çok geçmeyip çökme zamanına vardı, ve sonucu afete uğramış yiğitler gibi, kötü tedbir afeti ile durma zamanına gitti. Ve bazısı bu Devleti Aliyye (Osmanlı) gibi temeli kuvvetli ve adamları anlayışlı (râsih) olmağla durma zamanı geç geldi."**[342]

(Böylece Naimâ aldığını satmakla kalmamış: Osmanlılığın neden 120 yıldan çok yaşadığını açıklamış: temel ve adam sağlamlığını sebep göstermiştir).

Hacı Halife: **"Yani duygu ve kuvvetlerin kaynağı olan grizî (fizyolojik) ısı ve neme (rutubete) eksiklik gelince beden beslenimi kusurlu olduğundan kuvvetlere fütur** [zayıflık, bezginlik] **geldiği gibi, grizî ısı ve nem durumunda olan devlet vekilleri nitelik yönünden eksikliğe yüz tutmakla oy kusurundan ve kötü tedbirden (ötürü), duygulara ve kuvvetlere benzeyen asker ve halk (reâyâ) durumları devrik (muhtel: aksak) olur. Ve bu alçaklık keyfiyeti aşırılaştıkça devrim (ihtilâl) dahi aşırılaşmış bulunur. Ve her şahsın, yaşlılık alâmetleri saç sakal aklığı olduğu gibi, her devlet adamlarının süse eğginlikleri de, çökkünlüğe işarettir. Durma zamanı bittikten sonra süse ve refaha kendini verme artar. Eski duruş göçüp gider, herkes şan ve ünvan çemberini genişletmeye başlar ve gittikçe, orta halk barınım ve giyinimde padişahlara ortaklık mertebesine yaklaşmış olur. Zevk ve rahatlık görenek ve âdet olmakla, savaş halinde barışın getirdiği huzuru seferin kederine tercih**

341 Hacı Halife, age.

342 Tarih'i Naimâ, nüs. 11.

ederek, ülkenin yıkımını gerektiren çeşitli eziyetler güçlenip toplum saygısı geçip gider."[343]

Hacı Halife buraya dek anlattıklarını, ansızın gene gözleri önünde geçen Osmanlı realitesi ile düzeltmek ister. Tarihin, mutlaka devrilme getireceğini fatalist bir kafayla benimsemeye kıyışamaz.

O zamane dek hiç şaşmamış medeniyet yıkılışları niçin önlenemesin?

"Allahın âdeti" yıkılmayı gerektirir, ama insana da anlayış vermiştir. Hacı Halife üç, dört yüz yıldır süren Osmanlı gidişinden de cesaret alarak iyimserleşir. Asıl batışın sosyal adaletsizlikten geldiğini, en sonunda yıkılmamak isteniyorsa akılcı siyaset güdülmesi gerektiğini savunur:

"Gerçi kitabın "her şey ölür" deyişince, ezelî âzâl [öncesizlik] **mahkemesinde her ortaya çıkış, sona eriş kazasıyla** [Tanrı yargısıyla] **imza edilmiştir. Lâkin Kur'an'ın "Fehüv'Allahü mâ yeşa ve yesbit" (Tanrı dilerse tespit eder) deyişine göre, askıda kalan kaza** [Tanrı yargısı] **dahi olağandır. Pes, bu takdirce her toplum için çökme zamanı sonuna varmak lâzım bir iş olmayıp, her şahıs, gerekli yılda iyi tedbir etmeyip, belki zehir yutmaya kalksa, eceli gelmeden önce geri geri eceli ile öldüğü gibi, seleflerde her devlet adamı ki: adalet işlerinde kanunu ihmal eyleyip zorbalık zanaatına (cevr mesleğine) gittiler, gider gitmez elbet şevketleri sönmeye yaklaştı ve her şahsın çöküş yaşı sonuna vardığında, selâmetle bekasına** [esenlikle kalıcılaşmasına] **tanrı dileği ilgi gösterirse ol şahıs kendisine sağlık sebeplerini yol edinir, yahut bir hazakatli** [usta] **hekimin iyi tedbirine baş vurur; tıpkı bunun gibi, her devletin çökkünlüğe ermesine son verme dileğini gösteren belge dahi padişahlardaki olgunluktur, doğru yahut hazakatli hekim yerine geçen iyi tedbirli vekiller tayin edişidir. Her devletin bekasının** [kalıcılığının] **şartı siyasettir. Bu dahi ya akıl ile, pratik felsefeden (hikmet'i ameliyeden) bir kısım olan padişahların siyaseti gibi; yahut: şer'î ola: Tanrı kitabı, peygamber sünneti gibi... Her padişah ki şeriat ve akılcı siyasetle iş gördü: (o padişah) tanrının teyidi** [desteği] **ile yardımlanıp zafer kazanıp, dünya ve ahiret mutluluğunu buldu. Ve her padişah ki, şeriat ölçüsüne saygı göstermeyip hava ve hevesine ve nefsinin davalarına düştü; hiç şüphesiz tanrının gayreti ortaya çıkıp (ol padişah) acıklıca yatağa düştü. Ve bütün kâfir hükümdarlarının devletleri yararına destek olan şey, onların akıl siyasetine saygı göstermesinden ileri gelir. "Dünya küfr ile yıkılmaz, zulm ile yıkılır" dedikleri Türk atasözü bundan kaynak almıştır."**[344]

Görüyoruz, Osmanlılığın en koyu gericilik ve kara cahillik günlerin-

343 Hacı Halife, age.

344 Hacı Halife, age.

de, bilim adamı, Tarihi örnek göstererek: insan adaleti ve akıl siyasetiyle sosyal bilinç çağını müjdelemek istemiştir. Onun için, Osmanlı Tarih bilginlerinin anlayışları: iki yüzyıl sonra Batı bilginlerinin her kanunu ortaya konmuş Modern Toplum gidişini bulandırmak için uydurdukları **"Organisizm"** akımından bambaşkadır. İnsanı hayvanlaştırmak değil, Toplumu bilinçlendirmek için **"kıyas"** yapar.

C- TOPLUMUN ANATOMİSİ, FİZYOLOJİSİ ve KANUNU

Naimâ, konuyu yeniden bütün ayrıntılarıyla geliştirmek ister. Henüz **"Devlet"** ile **"Toplum"** pek ayırt edilemez. Devletsiz olamayan sınıflı Toplumu şöyle tarif eder:

> **"Mülk ve Saltanat olan Devlet, bir nevi törenler (âyin) üzerine (kurulmuş) insancıl toplaşmaktan ibarettir."**[345]

Devleti canlı bir vücuda benzetip, bir takım çağlara ayırır:

> **"İnsanın Devletten ibaret olan içtimaî** [toplumsal] **hali üç rütbe üzre: tazelik (nev) zamanı, durma (vukuf) zamanı, çökme (inhitat) zamanı"**[346] dır.

Naimâ, Tarihi tahrif etmek için değil, sırf en kaba düşünene dahi bir fikir vermek kaygısıyla sosyal sınıf ve zümreleri, insan anatomisi ile fizyolojisine kıyaslar:

> **"İnsanın duyulur heykeli dört eleman mahiyetinde olan dört hılttan telif ve terkip olunur." "Sosyal insan heyeti"** başlıca **"Dört parça"**dır: **"Dört erkân dediğimiz: Bilginler (ülemâ), askerler, tüccar ve reâyâdır."**[347]

Bu sınıflama, hemen bütün kadîm medeniyet toplumlarının ana direkleri olarak, vücut fizyolojisinin o zaman bilinen dört bölüğüne karşılık düşer:

1-**Bilginler:** Kalpteki "dem" (kan) ve "ruh'u hayvani" (canlılık ruhu),
2-**Askerler**: "Balgam",
3-**Tüccarlar:** "Safra",
4-**Halk**: (Üretmen reâyâ) "Sevdâ", "Türâbî ve süflî" (Topraksal ve aşağı)dır.

Bütün öteki bölükler ve görevler bu başlıca fizyolojik dört "erkân"a [esasa, temele] irca edilir [indirgenir]:

---

345 Naimâ, age.

346 Naimâ, age.

347 Naimâ, age.

Sultan: "Tedbir ve tasarruf dizgini olan Bilinç (konuşur benlik: nefs'i nâtıka)"dır. "Nefs: Bilinç" o zamanki bilimce, daha çok bugünkü "altbilinç" ve "psikoloji" karşılığıdır. En büyük kadîm bilgi bu "**nefs**"in ayrıldığı altı bölüm çevresinde toplanırdı:

l- Nefsi emmâre [çok zorlayan nefis: insanı kötülüğe sürükleyen nefis]**:** pintilik-hırs-cehil [cahillik, bilgisizlik]-kibir- kin-gazap;

2- Nefsi levvâme [azap verici nefis: kötülükten sonra içe huzursuzluk, rahatsızlık veren nefis]**:** heves-hile-ucub (göreni çok şaşırtan: taksak)-içkicilik-ignâ (çıkarcılık ve baylık-zenginlik);

3- Nefsi mülhime [İlham verici nefis]**:** cömertlik-kanaat-alçakgönüllülük-tövbe-sabır-bilim-iş (amel);

4- Nefsi mutmeinne [iyilikle kötülüğü ayırt eden, temizlenerek kişiyi Allah'a yaklaştıran kuvvet]**:** cûd (bol cömertlik)-tevekkül-tenezzül (alçaklık gösterme)-ibadet-şükür-rızâ (katlanmak);

5- Nefsi râziye [kendinden razı olma]**:** keramet (iyilik bağışı)-züht (dünyadan el etek çekmek)-ihlâs (temiz yüreklilik)-vird (haramdan kaçmak)-riyazet [dünya nimetlerinden el çekmek]-zikr;

6- Nefsi marziyye [başkaları tarafından beğenilme hali]**:** hulk (huyu bırakmak)-telâttuf (yumuşaklık)-tekarrüp (yaklaşıklık)-tefekkür-safa (yüzü ak ve hoş olmak)...

Böylece Naimâ, Devlet başkanını, "nefs"e benzetmekle, bütün o psikolojik durumlara çivilemiş olur.

Vezir: (Bakan): "âkıle" (akıl eden)

Müftü: (Hukuk yorumcusu; adliye): "müdrike" (kavrayış yeteneği)
Hazine: "miğde", **"Hazinedar":** "mâsike" (tutucu)
Sarraf, vezzan: (ölçücü); "Zâika" (Tad duyusu),

Muhsiller (mâliye)**:** "cazibe" (çekicilik).

"Hazm gücü: **Defterdarlar, kâtiplerdir; öteki kuvvetler: başka zabitlerdir." "Cümle esnaf dahi hazineden (…) geçinürler."**[348]

Bütün bu bölümlerden hiçbirisi ötekisinden aşağı sayılmaz:

"Eğer nicelik veya nitelik yönünden birisi redâet (taş gibi ağır basma) peyda edip bozuk (fasit) veya üstün (gâlip) olursa ihraç (çıkarıp atma) ve teskin ile tedarik lâzım gelür."[349]

---

348 Naimâ, age.

349 Naimâ, age.

derken bu günkü anlamıyla "esnaf"ı değil, devlet zümre ve sınıflarını demek ister. Bu düzen: göçebe Türk'ün ilk kurduğu sosyal işbölümlü **DİRLİK DÜZENİ**dir. Her zümre görevi kadar ağır basar. Bu anlayış, açıkça Toplumun ekonomik temeli ile Tarih gidişi arasında bir paralellik yaratır. Nitekim, Toplumun iki başlıca sınıfı üzerinde en çok durur:

l- Bezirgânlar, 2- Halk "Reaya..." İkinci derecede: 3- Asker meselesini de kor.

1-Çalışan Halk (reâyâ): Devlet denilen mideyi dolduran besidir:

> **"Yemekte mideye gıda gelmese (...) dalak biraz sevda döküp boş kalmasın" diye çalışır. "Mide makamında** [konumunda] **olan kamu bayındırlığı hazinesine dahi gıda mesabesinde** [yerinde] **olan mal gelmeyip, boş kaldıkta, reâyâ fukarası mallar döküp habire hazineyi boş komayıp tedarik üzre olurlar. Ama çalışan halk kahırlanıp kırılıp işten ve kazançtan kaldıkta, hazine boş kalur.**
>
> **"Reâyânın durumu ile refahındaki genişleme itidalden** [ılımlılıktan, ölçülülükten] **dışarı olsa, yer yer toplantıları, çekişme ve kavgaları zuhur edip vergi ödemede hâkimlere serkeşlik ederler** [baş kaldırırlar]**. Lâkin, sevda rüknünün (üretmen halk parçasının) kendu tabiatinde [**doğasında] **bozukluk ve kokmuşluk nâdir ve çok kez başka hıltların bozuk yanışından kaynak alıp, sevda hastalıkları değme halde öldürücü olduğu gibi, çalışan halktan memlekete zarar geleceği tasavvur edilemez. Ara sıra heyecanlanıp kabarmakla şafak atıp** [öfkelenip] **saçmalasalar bile defedilmeleri kolaydır."**[350]

Naimâ için asıl tehlike Bezirgân Sınıfı denilen **"SAFRA"** ile asker denilen **"BALGAM"**dan gelir. Halk, suçlandırılmamalıdır.

2- Bezirgân Sermaye Sınıfı:

> **"Kaçanki** [ne zaman ki] **safra (bezirgânlık) alçak ve kokmuş veya itidalden** [ılımlılıktan] **aşkın ve üstün olsa, bedende insan safrasının red ve kötülük ateşleri ortaya çıkar. Kezâlik** [keza, aynı biçimde]**, tüccara ve zenginlere zarar ve kırıklık erişse, veyahut vurguncu ve tefeciler tamahkârlarla** [aç gözlülerle] **hakları saklamak ve aşırı mal kapatma ile dünyaya tapanlar ifrata** [aşırıya] **kaçarak itidalden yüz çevirseler, züğürtlük ve açlık ateşi ile yeryüzünün halkı düşkünleşir ve iflas tasasıyla memleketin yüzü başka renk alır."**[351]

Bu, Antika Medeniyetleri bezirgân ve tefeci denilen sermayenin kasıp kavuruşudur.

---

350 Naimâ, age.

351 Naimâ, age.

3- Askerler (Balgam):

"Kaçan [ne zaman] **insan durma yaşını aşsa soğukluk ve nemlilik ki balgam yaratılışı ve yaşlılık tabiatidir** [doğasıdır, belirtisidir] **(...) Ve başka hıltlar dahi ona çevrilmiye meyildedir (...) Durma zamanında her devletin askeri ziyade ola gelmiştir."**[352]

Bu anlayış, bugün bile düşündürücü bir sosyal denge anlayışı değil midir?

Naimâ da, Hacı Halife'nin yolundan ve sözünden çıkmaz:

"Her devlet bekasının şartı siyasettir. Bu dahî ya aklî ola: pratik hikmetten [bilgiden] **bir kısım olan hükümdarların siyaset bilimi gibi; yahut şer'î ola: Tanrı kitabı ve Tanrı Peygamberinin sünneti (söyleyip işledikleri) gibi...**

"Şeriat ve adalet ayar ölçüsüne itibar etmeyip nefis (benlik) ile zulüm ve hava ve hevese uyanlara tanrının gayreti karşı çıkıp cezası verilegelmiştir. Kâfir hükümdarlarının devletlerindeki bekanın sebebi akıl siyasetine itibar etmeleridir. Dünya küfr ile yıkılmaz, zulm ile yıkılur, dedikleri bundan neşet etmiştir [kaynak almıştır, doğmuştur]**.**

"Şöyle ki, bir vaktin hali sonraki yüzyıla aykırı, ve bir tavrın gereği daha sonraki tavra karşı olur. Ve yüzyılın çocukları bulundukları tavrın hallerine alışık ve hal ve vakit icabı zemânelerindeki keyfiyet ile uzlaşık olagelmiştir. Zira, zamanın icabına uymak ve yolunca gitmek, ve devletin mizacını yüzyıla uygun ve saygı gösterir kılmak: yaratıklarda gizli hükm üzerine kurulu, bir yaratılıştan oluş (hilki, cibilli)'dir."[353]

Naimâ buraya dek, ana fikirlerini Hacı Halife'den aldığını saklamayacak kertede bilgin dürüstlüğü taşır:

"Bu mahalle gelince zikrolunan fâideler Hacı Halife sözlerinden seçilmiş kelimelerdir."[354] der.

Sonra, Hacı Halife'nin: (Tazelik-Durma-Çökme) dediği üç çağı, kendisi gördükleri ile bildiklerinden çıkararak **5 "Tavr: Davranış: Çağ"**a ayırır. Saydığı her Tavır, Orta Barbarlıktan medeniyete geçişte her ulusun uğradığı konaklardır.

---

352 Naimâ, age. s. 30.

353 Tarih'i Naimâ, ilk matbaa baskısı, Mukaddeme, s. 34.

354 Naimâ, age.

D- BARBARLIKTAN MEDENİYETE GEÇİŞ

l- "Tavrı Evvel":

Doğuş sıralarında bir Devletin **"Sahib"**i vardır. O, bizim bugün anladığımızdan apayrı bir "Sahip"tir. Tam Arapça aslındaki anlamıyla Devletin: **"Yoldaş ve gözcü"**[355] demek olan sahibidir. Sahip sözcüğünün ilk anlamından kayışı, gittikçe zıt anlama gelişi, Toplumun özellikle toprak ilişkilerindeki soysuzlaşma, derebeyleşme gidişi ile geçirdiği değişikliklere ayna olur. Nitekim, Osmanlı **Dirlik Düzeni**nde ilk Timar sahibi, çiftçi topraklarının **"gözcü yoldaşı"** iken, derebeyleştikçe, bugün kanunlara kadar sokulan **"Toprağın mülkiyet sahibi"** kesilmiştir. Naimâ'ya göre Birinci Tavırda Devletin "Sahibi", gözcü yoldaşıdır:

> **"Devleti başkalarının ellerinden çekip almak (intizâ) ve mülke istilâ (ülkeyi kaplamak) için müdafileri kahr ile geri kalan iz (üstünlük) ve zafer vaktidir. Bu tavrda devlet sahibinin hali *"öğülecek ahlâk"* sahibi olmaktır. "Yüzgeri etmekten sakındırmak ve bozulmaktan korumak onun sıfatıdır. Sözünden dönmekten, çalımdan ve büyüklenmeden çekinir. Geçimde ve giyimde kaba şeylerle yetinir, acılara ve meşakkatlere sabırlı, işinde sağlam olup yenmeye ve şevkete sebep olan asabiyete (kandaşlığa) riayet edip, hayır ve şerde ulusu ve askeri ile tek renk, ve zafer ve ganimetleri elde etmek ve paylaşmakta bütün yoldaşları ile ortak olup, faydaları nefsine kayırarak kendini yardımcılarından imtiyazlı etmemekle anlaşma ve uzlaşma yolunu tutar."**[356]

Tarihte yeni bir Devlet tanyeri ağarırken karşımıza çıkan bütün Orta Barbar göçebe şefleri bundan güzel anlatılamaz. İşte Hindistan Fatihi Babür, kendi cihangirlik yoluna çıkışını şöyle yazar:

> **"Muharrem ayında Horasan'a gitmek niyetiyle, Fergana vilâyetinden çıkıp, Hisar vilâyetinin yaylalarından olan İlek Yaylası'na indim. Burada ve yirmi üç yaşıma girdiğim vakit, ilk defa traş oldum. Herhangi bir ümide kapılıp, benimle beraber gelenlerin sayısı büyük ve küçük, 200'den biraz fazla ve 300'den biraz azdı. Ekserisi yaya idi. Ellerinde sopa, ayaklarında çarık ve üstlerinde çuldan başka hiçbir şeyleri yoktu. Sefalet o derecede idi ki, bizim ancak iki çadırımız vardı. Benim çadırım valideme tahsis edilmişti. Bana ise, her gittiğimiz yerde, bir çergi yaparlar ve ben de bu çergide otururdum. Vakıa Horasan'a gitmek niyetiyle çıkmıştık; fakat bu vaziyette, bu vilâyetten ve Hüsrev Şah'ın adamlarından ümitleniyorduk. Birkaç günde bir, birisi gelip, vilâyet ve halktan haber getirir ve biz de ümide kapılırdık."**[357]

---

355 Mustafâ bin Ahmed Karahisârî, Ahter-i Kebîr, s. 574.

356 Naimâ, age.

357 Bâbür, Vekayi, Ankara 1946, c. II, s. 129.

Bu durumda **Kan** kardeşliği iki şey üzerine kurulmuştu:

l- "Eşitlik,"

2- "Taassup".

Buradaki "Taassup" sözcüğü de, "Sahip" sözcüğü gibi sonradan derebeyleştiği zaman aldığı kaba kuvvet anlamına gelmez. Taassup: İlkel Sosyalizmin birbiri uğruna ölümü seve seve göze alan kan kardeşlerinin dayanışması anlamına gelir. Doğrudan doğruya: **"Kandaşlık"** demektir. Herkes eşit olduğu gibi, savaşla elde edilen ganimetler de -bir kısmı daha geniş Toplum yararına ayrıldıktan sonra- savaşanlar arasında eşitçe paylaşılırdı:

> **"Ve bu tarafta Ertuğrul ikdamı beliğ edüp, hak tealâ fırsat virüp, kal'ayi fethedüp, Tekfurunu tutup, kaleyi yağma idüp, humsun (beşte birisini) ihraç idüp, baki (kalan) mal'ı ganimeti gazilere kısmıt (pay) etti."**[358]
>
> **"Ve bu Osman Gazi gayet Salih** [İyi] **Müslüman ve dindar kişiydi ve âdetiydi kim, üç günde bir taam pişirdüp fukarayı ve sulehâyi** [iyi, mazlum kişileri] **cem edüp** [toplayıp]**, beslerdi ve hem yalıncakları giyirüp donadurdu ve dul avratlara dâim sadaka virürdü."**[359]

Bu tip toplum düzeni, Engels'in **"Askerî Demokrasi"** dediği rejimdir. Burada hâkimiyet şahıs veya döl zoruyla değil, **eşit kandaşların seçimi** ile alınırdı:

> **"Biliyoruz, teb'alar üzerine hâkimiyet kurmak, kan rejimiyle uzlaşamaz." "Gene de, her kan anayasasına has olan ilkel demokrasi karakterini muhafaza etti."**[360]

Onun için Asker Şefliğine rağmen:

> **"İttifak, ol esnada Ertuğrul bey 93 yaşında ahirete intikal idüp, Söğüt'te defnettiler. Göçer evler(den) bazı(sı) Osman'ı, ve bazı(sı) Ertuğrul karındaşı Osman'ın amuca(sı) Tundar'ı bey kılmak istediler. Ama kendü kabilesi Osman'a, vech görüp, el altından haber gönderüp söyleştiler. Tundar dahi halk ortasına gelicek, halkın Osman'a meyil ve inkıyadın göricek, beylikten vaz gelip, ol dahi Osman Gazi'ye biat etti."**[361]

---

358 Mehmet Neşri, Kitâb-ı Cihan-Nümâ, c. I, s. 68.

359 Mehmet Neşri, age., s. 72.

360 F. Engels: L'Origine etc., 1931, Paris, s. 195.

361 M. Neşri, age., s. 78.

Bu demokratik örgütlü kollektif güce, doğru karakterli insan malzemesine dayanan ilk kuruluş, kısır boğuşmalarla çürümüş, bunalmış eski zalim medeniyeti siler. İslâmlıkta: Hz. Muhammed'le Hülefâyi Râşidin Devri, Selçuk ve Osmanlılarda **"Sultan"** lâkabı takınıncaya değin ilk **"İlb:** Gaazi"ler Devri, Avrupa'da, Hıristiyan Kilisesinin hegemonyası altında sivriltilip krallaştırılan Barbar şeflerin Taç giydikleri güne dek süren **"Şövalye"**lik Devri, Antika Tarihin bu konağında bize en yakın örnekleridir.

"Din taassubu" hep sonraki klasik Tarihçilerin yakıştırmasıdır.

> **"Ertuğrul Söğüt'te sukût idüp** [makamından ayrılıp] **mütekait** [emekli] **olup, diyarı yurt idinüp küffarile müdarâ** [dostluk] **idüp zindeganile** [sağlığıyla] **meşgul oldu."**[362]

Bütün başarının temeli, insanları din ayırdı gözetmeksizin biraz daha bayındır ve rahat yaşatmaktır. Nitekim Osmanlılığın kurucusu da, Hıristiyan Bilecik Tekfuru ile "Ayşi nuş"[363] dostluğu güderken, Müslüman Germiyen beyiyle can düşmanıydı. Her şeyden önce sosyal adalet gücüyle tutundu:

> **"Rivayet ederler ki, Çün Osman Gazi Karacahisarı fethidüp Eskişehri malik oldu, karındaşı Gündüz'e eytti: "Ne tedbir idelüm, ne veçhile küffara huruç idelüm?" Gündüz eytti: "İmdi dairemizde olan nevâhi vilâyeti uralım" dedi. Osman Gazi eytti: "Bu rey savap değildir. Zira Karacahisar çevre vilâyetiyle mamurdur. Şimdi ilini urıcak, şehir harap olup, şehrin şenliği iliyle olur, kendu elimizle kendu şehrimizi yıkmak reva değildir. Belki savap oldur ki, çevre konşularımızla müdara ideyüz. Nitekim Bilecük tekvurile ideyüz... Ve bilcümle çevre yanındağı kefere ile müdarâ iderdi. Amma, Germiyan oğluyla muhkem adâvetleri vardı. Küffâr Osman Gazi'nün, Germiyan oğluyla adavetinden safalar sürüp şükriderlerdi. Zira ol sebepten ki, kenduler emin olmuşlardı. Ve Osman Gazi Eskişehir'de Ilıca yöresinde pazar turgurup etrafun kâfirleri hafta pazarına gelüp maslahatların görüp giderlerdi. Gah gah Germiyan halkından dahi kimesneler gelürdü. İttifak, bir gün Bilecük'ten pazara kâfirler gelüp yükle bardak getürmişlerdi. Ve hem Germiyanlû dahi gelmişti. Ve bu Germiyanlû'nun birisi bunlarun bir bardağın alub, hakkın virmeyüb, ol kâfir dahi gelüb, Osman'a şikâyet itti. Osman Gazi ol Germiyan Türkini getürdüp, muhkemlet idüp kâfirlerün hakkını alıverdi. Ve dahi yasak idüb çağırttı kim, kimesne Bilecük keferesine zulm itmiye. Şol kadar adl gösterdi ki, hattâ Bilecük keferesinün avretleri dahi pazara gelüp, pazarlığın kendüler**

---

362 M. Neşri, age., s. 68.

363 Ayş ü Nûş: Yiyip içme, eğlence. (y. n.)

idüp giderlerdi. Osman Gazi'ye itimad'ı külli itmeğin, emnü âman içünde olmışlardı."[364]

Naimâ'nın **"Birinci Tavr"**ı bu kadar gerçek bir geçit dönemidir.

E- "KAN" YERİNE "DEVLET"İN GEÇİŞİ

2- "Tavr'ı Sâni":

İlk Barbarın ülkücü karakteri aşınmaya başlar. Toplumda o zamana kadarki **Kan** örgütü yerine, sınıflar ve sınıf güreşi geçince: artık, içerideki gerginliği dengeleştirecek, eski her şeyde (**ortaklık:** müşareket) prensibi güden gelenek ve görenekler yasak edilecektir. Eski toplumca seçim ve karar âdeti kalkar. Hepsinin oylarıyla, davranışlarıyla ortaklaşa hareket edilen yakın ve kandaşları yönetimden uzaklaştırmak için **Devlet** zorunlulaşır.

Naimâ'ca:

"Mülk ve Devlete zafer kolaylaştırıldıktan sonra, ulusunu müşareketten ve halk kalabalığı (avene) ile başarıda yardımcılarını (ensarını) işlere karışmaktan ve eşit davranışla karşılık vermek (muaraza etmek)'ten günah işlemişçe vazgeçirtmek (veri'idüp) tek başına (münferiden) mülki (mutlak kudret kullanışını) ele geçirmek (tasarruf) ile istiklâl vaktidir."[365]

---

364 M. Neşri, age., s. 86, 88.

Bugünkü Türkçeyle:

"Rivayet ederler ki, Osman Gazi Karacahisar'ı fethedip Eskişehir'e malik olunca kardeşi Gündüz'e dedi ki:

"Ne yol tutalım, ne biçimde küffara çıkış yapalım (yönetelim)?

Gündüz dedi ki:

"Şimdi sınırlarımızda (yönetimimizde) olan vilayetin nahiyelerini vuralım."

Osman Gazi dedi ki:

"Bu bakış doğru değildir. Çünkü Karacahisar çevre iliyle bayındırdır. Şimdi ilini vurunca, şehir harap olup, şehrin şenliği iliyle olur, kendi elimizle kendi şehrimizi yıkmak uygun değildir. Belki doğru odur ki, çevre komşularımızla dostluk etmeliyiz. Nitekim Bilecik Tekfuru'yla ediyoruz..."

Ve tüm çevre yanındaki kefere ile dostluk ederdi. Fakat Germiyan oğluyla güçlü düşmanlıkları vardı. Kafirler Osman Gazi'nin, Germiyan oğluyla düşmanlığından neşelenip şükrederlerdi. Çünkü o nedenden ki, kendileri güvendeydiler. Ve Osman Gazi'nin Eskişehir'de Ilıca yöresinde kurdurduğu pazara çevre kâfirler hafta pazarına gelip ihtiyaçlarını görüp giderlerdi. Bazen Germiyan halkından da kişiler gelirdi. Raslantı, bir gün Bilecik'te pazara kâfirler gelip yükle bardak getirmişlerdi. Ve aynı zamanda Germiyanlılar da gelmişti. Ve bu Germiyanlı'nın birisi bunların bir bardağını alıp hakkını vermiyor. O kâfir de gelip, Osman'a durumu şikâyet etti. Osman Gazi o Germiyan Türkü'nü getirtip, mahkeme edip kâfirlerin hakkını alıverdi. Ve de yasak edip ilan etti ki, kimse Bilecik keferesine zulüm etmeyecektir. O derecede adalet gösterdi ki, hatta Bilecik keferesinin eşleri de pazara gelip, pazarlıklarını kendileri yapıp giderlerdi. Osman Gazi'ye tam bir güven duyarak, güvenlik içinde olmuşlardı. (y. n.)

365 Naimâ, age.

Böylece, esas değişiklik, eski Kandaş Demokrasiyi yok edip, müstebit tek kişiyi Toplumun üzerinde sivriltmektir. Ama Kandaşlık Toplumu için bir cinayet sayılacak olan bu davranışı, Tarihçilerin haklı gösterebilecekleri açıklama da gerektir. Bundan kolayı yoktur. Dil her yana oynasın diye "kemiksiz" yaratılmıştır. İnsanoğlu, gücünü buldu mu, çıkarına gelen en aykırı düşünce ve davranışına en parlak mantık kürkünü giydirmeyi bilir. Hele bu "ikinci Tavr" sırası, Barbar kendi başına kaldıkça belki o gerekçeleri aklına istese getiremez. Lâkin, içine girdiği fethedilmiş ülkeler, eski çökmüş medeniyetlerin en oynak mantık cambazlıklarına idmanlıdır. Başbuğun çevresini: medeniyet artığı köle, uşak, azatlılar sarmakla kalmaz, medeniyeti yükselten de, çökerten de bütün o en hinoğluhin düşünce kumarbazlıkları da en meşru, hattâ en kutsal kılıklarıyla sarmış bulunur.

Yukarı Barbarlar için, medeniyetin bilginleri hocalık etti. İskender'e babası, Aristo'yu öğretmen seçti.

İskender:

> **"Başlangıçta en büyük hayranlığı Aristo'ya karşı besliyordu. Onu babasından az sevmediğini söylüyordu, çünkü babasından yalnız hayatını almıştı, Aristo ise ona iyi bir hayat sürmeyi öğretmişti"[366]**

Orta Barbarlar için yetiştiriciler: Hristiyan dünyasında keşiş havariler, İslâm dünyasında tarikat şeyhleri, ermişler oluyordu.

> **"Meğer Osmanun halkı arasında bir şeyhi aziz varidi. Edebâli dirlerdi. Gayet sahibi kemâlâttan** [bilgi ve ahlâk bakımından olgunluk sahibi] **idi. Velayeti (ermişliği), kerameti zahir olmişidi, Halkın mu'tekadı** [inanılanı] **idi." [367]**

Halk Osman'ı başbuğ seçince (Meşhur rüyâ ortaya çıktı).

> **"Şeyh eytti: "Ya Osman, müjdegâni olsun! Sana ve senün evlâduna kim hak tealâ Saltanat verdi... ve hem kızım Mal Hatun sana helâl oldu. (Mürit Turgut ilerisi için mektup isteyince):" Osman eytti: "Ben yazu yazmak bilmezem. İşte bir maşraba ve bir kılıcım var, sana vireyim" dedi."[368]**

Bu üstyapı kanallarından başka, Barbarı kendine çeken ekonomi temelinin dersleri büsbütün baskındı. Çalışan üretmeni haraca bağlamayı bilmeyen Osman Gazi, şöyle yola getirildi:

---

366 Plutarque, Vie d'Alexandre le Grand, Paris, s. 38.

367 Neşri, age., s. 80.

368 Neşri, age., s. 82.

"Çünki hutbe ve sikke Osman Gazi adına mukarrer olup Kadı ve subaşı dikildi, Germiyan vilâyetinden bir kişi Osman Gazi'ye gelip eytti: "Bu bazarın bacını bana satın." Osman Gazi eytti: "Baç ne olur?" (öteki) eytti: "Bazara her kim getürse, andan akça alayın." Osman Gazi eytti: "Bire kişi bu bazara gelenlerde alımun mu var ki bunlardan akça alursun?" O kişi eytdi: "Bu âdettür. Her vilâyette vardur ki, padişah içün her yükden akça alurlar." Osman eytdi: "Bu tanrı buyruğu ve peygamber kavli midür, yoksa bunu her ilün padişahı kendü mi ihdas eder?" didi. Ol kişi eytdi: "Evvelden türei sultanidür." Osman Gazi gazaba gelüb eytdi: "Yörü, ayrık bu arada turma ki sana ziyanım tokunur! Bir kişi ki, malını kendü eliyle kesbitmiş ola, bana ne borcu var ki râygân akça vire?" Bu sözi Osman Gazi'den halâyık işidicek, eytdiler: "Ey hân! size dahi gerekmezse, bu pazarı bekliyenlere âdettür kim bir nesnecük virürler, tâ ki bunların dahi emekleri zayi olmıya." (Osman) eytdi: "Çünki öyle dersiz, her kişi ki bir yüki sata, iki akça virsün. Eğer satmıya, hiç nesne virmesün."[369]

Barbar: emeği ile nesne edinenden baç almayı aklına sığdıramıyor. Medenî vurguncular, hazır yiyicilerin de "bekleme" emeği diye uydurdukları mantık yoluyla, Barbar kendine istemese bile, onu sömürmeye alıştırıyorlar. Naimâ'nın ikinci Tavr'ı açıklayışı da buradan başlar.

Ortak ve eşit kardeşlik nedir?

"Devletinin zuhuruna sebep olan kabile ve aşiret gibi ehali ki, zafer şerefine ortak ve Devlet menfaatlerini paylaşıcıdırlar; olmıyacak surette Barbarlık (bedâvet) zamanı alışmış oldukları ortaklığa gazâlanıp uzanma ve istilâ ile nazlanmıya, dudak bükmiye başlasalar gerektir. Canları isteyince çeşitli dileklere kalkışıp, mutlak iktidarın mizacına

---

[369] Neşri, age., s. 111.

Bugünkü Türkçeyle:

"Osman Gazi adına hutbe okunup para basılmasıyla (yani bağımsız hükümdarlığının ilan edilmesiyle) kadı ve subaşı (yargıç ve güvenlik görevlilerinin başı) da tayin edilmişti. Germiyan vilayetinden bir kişi Osman Gazi'ye gelip dedi ki:
"Bu pazarın vergisini bana satın."
Osman Gazi dedi ki: "Vergi nedir? (Öteki) söyledi: Pazara kim mal getirirse ondan akça alayım." Osman Gazi dedi ki: "Bre kişi bu pazara gelenden alacağın mı var ki bunlardan para alırsın?" O kişi dedi ki: "Bu adettir. Her vilayette vardır ki, padişah için her yükten para alırlar." Osman dedi ki: "Bu Tanrı emri ve Peygamber sözü müdür, yoksa bunu her ilin padişahı kendisi mi oluşturur?" O kişi cevap verdi: "Eskiden beri sultan hukukudur." Osman Gazi öfkelenerek dedi ki: "Yürü ayrık (çarpık) burada durma ki sana bir zararım dokunur! Bir kişi ki malını kendi eliyle çalışıp kazanmışsa bana ne borcu var ki bana karşılıksız para versin?" Bu sözü Osman Gazi'den işiten hizmetliler dediler ki: "Ey Han! Size gerekmezse de bu pazarı bekleyenlere, emekleri boşa gitmesin diye bir nesnecik vermeleri adettendir." (Osman) dedi ki: "Mademki böyle diyorsunuz, bir yükünü satan kişi iki akçe versin. Eğer satamazsa hiçbir şey vermesin." (y. n.)

zararlı iştahlanmalarını ve havalarını yürütme semtine gider olmağıçün, çirkin davranışlar ve had aşırı hareketler ortaya çıktıkta, burunlarını kırmak ve gözlerini sındırmak içün özel köleler ve satın alınmış kullar gibi bağış ve nimet borçlu kimesneler peyda edip, ihtiyaç vaktinde anlar ile yardımlaşarak ve toplaşarak eskileri tedip ve zapt altına almalı. Ve muayyen bir mertebede disiplin ve intizama bağlayıp yaptığı işte bağımsız ve mutlak iktidar yetkisini olgunlaştırmış olmağla, Devleti ortaklardan kurtarmalı ve büyüklük ve yükseklik şerefliliğini kendi evinin insanlarına tahsis etmelidir." (Gerçi) aşiret ve kandaşlık gücü bir vehim işi (tutulacak doğru yoldur) ki, bir karından gelenleri ve yakınları oy ve düşünce birliğine ve bir arada geçinen akrabayı tek gönül ve görüşlü etmeye hakiki sebeptir. Bununla birlikte, parayla satın alınmış kul ve kölelerle, ücret ve nimet karşılığı hizmette kullanılan uşaklar ve gönül rızasıyla kulluğu kabul eden hür kişiler ve ikram, ihsanlar verilmesi için kulluğa kendini veren mağara dostları da mecaz olarak kandaşlık hükmüne girer ve hele elele vermeleri kuvvetlenirse, kabile ve aşiretten gelecek faydalara ulaştırır."[370]

Naimâ'nın bu kadar sinikçe açıkladığı şey, besbelli, Aristotales'in İskender'e öğrettiği:

> **"Herkese açıklanmayan daha gizli, daha ağır sorumluluklu öğretimler, insanların özellikle (eski Grekçede) epoptik ve apokromatik dedikleri dersler."**[371]

dir. Kandaşlık bağları yerine kul ve ağa, köle ve efendi ilişkilerini geçirmek kolay edinilir bir bilim değildi. O hinoğluhinliği başka kimse çakmadan öğrenen açıkgöz, eski **Kan** düzenli eşit ve kandaş toplumu ancak atlatabilirdi. Bu bilgileri Aristo yayınlamış olmalıydı ki, hocasına küsme derecesinde içerleyen İskender'e şu mektubu yazdırtmıştı:

> **"İskender'den, Aristo'ya selam. Akromatik bilimi kitaplarınızı kamuya vermenizi onaylamıyorum. Yoksa, öteki insanlardan başka ne üstünlüğümüz kalacak, eğer bize öğrettikleriniz herkesin malı olursa?"**[372]

Bu çeşitli etkiler altında, eşit gazilerden, şövalyelerden seçilmiş savaş başbuğu beyleşir-senyörleşir, padişahlaşır-krallaşır. Fetihler ona yarar:

> **"Fatih ulusun en dolaysız temsilcisi askerlik şefiydi. Zapt edilen ülkelerin emniyeti, dışarıda olduğu gibi içeride de başbuğ iktidarının kuvvetlenmesini gerektiriyordu. Asker başbuğluğunun krallık biçimi-**

370 Naimâ, age., s. 35.

371 Plütarque, age., s. 3.

372 Plütarque, age.

ne girme zamanı gelmiş idi. Biçim değiştirme oldu." "Bu deri değiştirmeye Franklardan Salien'ler iyi örnek olurlar:

> **"Basit yüksek asker başbuğluğundan, sahici prensliğe doğru kalıp değiştiren Frank kralının ilk yaptığı şey, (Zapt edilmiş topraklardan ibaret bulunan) halk mülkiyetini krallık mülkiyeti haline çevirmek, halktan çalıp kendi**[ne] **tâbi [**bağlı] **adamlarına peşkeş çekmek oldu."**[373]

Kralın ilk **"hadem haşemi"** [hizmetçilerle maiyet halkı], Osmanlı'nın **"kapı kulu"**, "alt ordu şefleri", "Şahıs olarak askerî maiyet" idi. Sonra bunların arasına eskiden beri Romenleşmiş Golvalar (dil ve yazı bilen Roma "ketebe"si [katipleri]) ile, "kral divanını teşkil eden ve içlerinden kralın gözdelerini seçtiği köleler, toprakbentler ve azatlılar" katıldı.

Osman Gazi, "bey" seçildi. Şeyh Edebâli'nin kızını aldı. Bunun üzerine: Kulaca kalesini yakmak, Karacahisarı almak, Göynük ve Tarakçı Yenicesini talan etmek, Köprühisar Tekfurunu (Bizans Derebeyini) esir almak gibi başarılar kazanınca, ilk işi, seçiminde kendisine oy vermiş olan öz amcası Dündar'ı bir bahane ile öldürmek oldu.

> **"Bilecik Tekfuru... Osmana azîm ziyafet idüb... gaazilere dahi in'amlar idüb elin öpdürdü. Osman Gazi Bilecük Tekfurunun beylenip kendunun elin öptürdüğüne rencide olup diledi ki, heman dem karvayıp Tekfuru tuta, amusu Tundarla müşavere etdi. Tundar eytdi: "Öte tarafta Germiyan oğlu aduv (düşman) ve bu etrafın kâfirleri hep bize düşman. Bunu dahi düşman idicek, bize duracak yer kalmaz" dedi. Tundarın bu sözü Osmana güç geldi. Kendunun hurucuna men anlayıp okla Tundarı urup öldürdü. Anda yol kenarında yapma mezarı vardır."**[374]

Amca Dündar'ın söylediğinde öldürülecek kadar bir suç yok. Osman'ın amcası değil, herhangi bir gazi, vaktiyle bundan çok daha yaman eleştiriler yapmıştır. Kimse kılına dokunamamıştır. Besbelli, burada Naimâ'nın bahsettiği **"Devleti ortaklardan koruma emrinde müstakil"** olmak için, karşı koyacakların **"burunlarını kırmak ve gözlerini sındırmak"** asıl hedeftir. Nitekim Neşri de: Osman'ın **"Hurucuna men' anlayıp"** (bağımsız bey kesilmesine engel olunacağını anlayarak) bu cinayeti gözdağı vermek üzere işlediğini açıklar.

Osman, daha önce kendisine kul köle yoldaşlar edinmiştir:

---

373 F. Engels, Origine etc., s. 195, 196.

374 Neşri, age., s. 94.

"Osman dahi cenk iderek "Hey!" diyince Osmanın yanuna hayli yiğit cem olup dönüb Eskişehir beyinin halkını münhezim kılub, Harmankaya Kâfirlerinün Tekfuru Köse Mihali tuttular. Andan Osman Bey Köse Mihali bahadır olmağın öldürmiye kıyamayub, günahın af idüb âzad itti. Köse Mihal dahi heman can ve dilden Osman beye Etbâile nöker olup gerçek muhibbi oldu. Ol Harmankaya dahi Köse Mihalin şimdi oğlu oğlanları malikâne mütesarrıfılardır."[375]

İslâmlıkta, para ile İslâm olmuş "Müellifetül kulüb"ler, Kureyş elebaşısının oğlu Muaviye'yi sivriltmek için, idealist müslüman Ali'yi ve sülâlesini kuruttular. Ona rağmen, Muaviye İslâm sosyal havasını boğamadığı için, ölürse yerine halife seçmeyi **"Ümmet Şûrâsı"**na (halk meclisine) bırakma sözünü vermek zorunda kaldı. Ancak, böylelikle vakit kazanıp, bağışlar, parayla adam satın almalar yolundan Kureyş aristokrasisini yeniledi. O zaman vilâyetleri oğluna **"Biy'at"** ettirdi (oğlunu halife "seç"tirdi). İşine gelmeyenleri acımaksızın kılıçtan geçirtti. İslâmlığın beşiği Mekke'yi bile, eski kandaş Kent geleneklerinden ayrılmadığı için yakmaktan, yıkmaktan çekinmedi. Kudüs'teki "Kubbetül-hazdrâ"yı Kâbe yapmak isteyen "Haccâc-ı Zâlim", "innemelmüslimune ihve: şüphe yok müslümanlar kardeştir" şiarına bağlı kalan 120 bin kişiyi kılıçtan geçirdi.

İskender, Jüpiter'in Mısır'daki ünlü Ammon tapınağına vardığı zaman, Profet (yalvaç), sözde pek iyi Grekçe bilmediği için, **"paidion:** oğlum" diyeceğine **"paidios:** Jüpiter'in oğlu" diye çağırmıştı. Ona rağmen, kendisinin Allah oğlu olduğuna kendisi bile uzun süre inanmadı.

Okla yaralanınca:

"Dostlarım, yaramdan kan akıyor: Tanrıların damarlarında dolaşan, likör değil"[376] dedi.

Şölen sırası gök gürleyince dalkavuk Anaxarque ona:

"Jüpiterin oğlu bütün bu gök gürültüsünü hep sen yapıyorsun değil mi?"[377]

deyince İskender, kan kardeşliği eşitliğine aykırı ve belki yoldaşlarını kendinden uzaklaştıracak bulduğu bu dalkavuk sözüne karşı şöyle bağırdı:

"Senin beni angaje etmek istediğin gibi ben dostlarımı korkutmaya

---

375 Neşri, age., s. 76.

376 Plütarque, age.

377 Plütarque, age.

bakmıyorum. Sen soframda satrap[378] başı yerine balık yedirdiğim için benim şölenlerimi alçaltansın!"[379]

Fakat, bu kandaş bağlılığı "Birinci Tavr"da kaldı.

Arbel Meydan Muharebesini kazanıp, Dârânın kızını aldıktan ve Pers İmparatorluğunun yerine geçtikten sonra işler değişti. Önce biraz fazla açgözlü ve gösterişçi davranan arkadaşlarına:

"Unutuyor musunuz ki, zaferimizin hedefi yenilenleri taklit etmemektir."[380]

diyen adam, İskitleri de kovalayıp Amazonlarla uzlaştıktan sonra, kendisi "Barbar kıyafeti" dedikleri Pers medenîlerinin kılığına girdi. Bu henüz Pers şahlarının tacı, donu ve uzun entarisi değil, "Medlerinkinden daha az ihtişamlı" bir Pers-Med arası kıyafetti. Gene de **"Makedonyalıların bu manzara hoşlarına gitmedi."[381]** Aristokrat sihirbaz anası Olimpiya, oğlu İskender'e gizli gizli yazmaya başlamıştı bile:

"Genellikle dostlarına iyilik et, kendilerine asilce davran; ama bugün onları krallarla bir ediyorsunuz. Böylece çok taraftar edinmelerine imkân veriyorsunuz, aynı zamanda kendinizi tecrit ediyorsunuz."[382]

Barbar yoldaşlığında (Burada Greklerin "Barbar"ı değil, Morgan'ın "Barbar" insanı demek istiyoruz) herkesin her şeyi açık iken, İskender bu mektupları, vakti gelince uygulamak üzere arkadaşlarından saklıyordu.

"Yalnız bir defa, âdeti olduğu üzere Héphestion'la birlikte mektubu açarken birlikte okudu; İskender arkadaşını okumaktan menetmedi. Parmağından mührünü çıkardı ve Héphestion'un ağzına bastı."[383]

Bu hazırlık, sivrilen Barbar şefin kendi kandaşlarına karşı kumpastı. Artık okul kitaplarına dek geçebilmiş deri değiştirme, "İkinci Tavr"a geçme başlayacaktı. İskender, dış zaferi sağlar sağlamaz, içeride kalleşliğe başladı.

"Afganistan'a dönüşünden sonra İskender'in hayatında ve ahlâkında oluşan değişiklik, silah arkadaşlarının endişelenmesine neden oldu. İskender istedi ki, bütün dünya kendisine tapsın ve önünde

---

378 Satrap: Perslerde il yöneticisi, vali. (y. n.)

379 Plütarque, age. s. 28-29.

380 Plütarque, age. s. 40.

381 Plütarque, age. s. 44.

382 Plütarque, age.

383 Plütarque, age. s. 39.

diz çöksün. Makedonyalılar bu zillet verici [aşağılayıcı] **teşviklere isyan ettiler." "Tartışma üzerine, İskender, en aziz arkadaşlarından Klidüs'ü öldürdü. Başka bir arkadaşını demir kafese koydu."**[384]

"Arkadaşlarını Pers kadınlarıyla, Asyalı kadınlarla evlenmeye teşvik ediyordu. Kendisi de Daryüs'ün kızıyla evlendi... İhtiyar Makedonyalıları memleketlerine yolladı. Onların yerine, İranlı zâbitler (subaylar) ve askerler koydu ve bunlara çok iyi muamele etti."[385]

"İlkin Tesalyalıları "2000 talent verip memleketlerine yolladı."[386]

"Barbarlar (yabancılar, yenilenler) içinden 30 bin delikanlı seçip Grek harfleriyle öğretime ve Makedonya askerlik temrinlerine [alıştırmalarına, idmanlarına] **tâbi tutarak yetiştirdi."**[387]

"Bu sultanlaşma gidişinde yalnız ağzını mühürlediği Héphestion "Her şeyi tasvip etti." En iyi iki dostundan Cratére "Daima ülkesinin âdetlerine sadık kaldı." Philotas: "Hiç değilse herkesten çok o İskender'i Asya'ya geçmeye kışkırtmıştı." İki oğlu savaşlarda ölmüştü. "Makedonyalılar arasında en büyük itibara sahipti". İskender onu -oğluna işkence yaparak- cephede öldürttü!"[388]

Ve böylece, Ammon yalvacının, Tanrı oğlu saydığı İskender, derebeyleşip gericiliğe düştüğü çağdaki [haliyle], İslâmlıkça da **"Zülkarneyn"** (Çifte boynuzlu) kutsal kişi oldu.

"Ve yes'eluneke an Zülkarneyn (Senden Zülkarneyni soruyorlar)" Yehûd ve müşrikler sormuş: **"Ol İskender Rûmidir ki Fars ve Rum'a ve bir söze göre Doğuya ve Batıya pâdişah idi. Ol nedenden Zülkarneyn denilmişti."**[389]

Grekçede iki boynuz: **"Miğferinde hayran olunacak büyüklükte ve beyazlıkta iki kanat"**[390]tan kinayeydi.

"Nuh Aleyhisselâm evlâdındandı. Anın peygamberliğinde ihtilâf olundu... Yürüdüğünde önünce nur gidip ardından zulmet [karanlık] **anı sarardı."**[391]

Naimâ, bu, insanın Allahlaştırılması gidişini bütün incelikleriyle kavramıştır. Onun için Saltanat, Devlet kurulurken **"Asabiyet'i sabıka:** geçmi-

---

384 Umumî Tarih, s. 252.

385 Umumî Tarih, s. 252, 253.

386 Plütarque, age., s. 42.

387 Plütarque, age., s. 47.

388 Plütarque, age., s. 48.

389 Kur'an'ı Kerim, Kehf Sûresi, 83-101'inci Âyetler.

390 Plütarque, age., s. 22.

391 Naimâ, Tefsir'i Tibyan vel Mevâkip, s. 25.

şin kandaş tutkunluğu" bir yana bırakılmadıkça başarı kazanılamayacağını anlatır:

> **"Geçmiş asabiyetten** [kan kardeşliğinden] **ayrılıp seçkin, özel bir kavim seçip haslaşmaya** [iyi niteliklere] **kavuşmak saltanatın icaplarındandır, ki gerekince herhangi birinin yardımıyla başkasının başkaldırmasını ve kafa tutmasını defetmek mümkün olsun. Ve bu ayırım ve imtiyaz övülecek işler ve güzel hasletler** [iyi özellikler] **üzerine dayanan, herkesçe tanınan liyakata** [yeterliliğe] **bağlı bir itidalli inayetle** [ılımlı, ölçülü iyilikle] **olmaya muhtaçtır, ki, başkalarının hulûsunü** [gönül temizliğini] **ve geçmişte hizmet etmiş olanların sadakat ve güvenlerini kaçırmasın."**[392]

> **"Yüce Devlette (Osmanlılıkta) an asıl kılıç ve kalem vesair haslar ve hizmetliler *"Tarik"* (meslek)'lerinin çoğaltılmasında ve ocakların edep, tören ve giyimleri ve kanun tarzları birbirlerine aykırı usullere ve kurallara ayrılmış olmasında hikmet budur."**[393]

Böylece, **Kan** örgütünden başka bir şey tanımayan Barbar toplum içinde bütün ek ve kökleriyle **Devlet** kurulmuştur. Sınıfsız İlkel Sosyalist Toplumdan, sınıflı ve sultanlı, imtiyazlı Medeniyete geçilmiştir. Ondan sonraki gidiş bütün Antika Medeniyetler için "mukadder ve meşum" [kaçınılamaz ve uğursuz] sayılan gelişme olur.

F- BEZİRGÂN MEDENİYETİNİN YÜKSELİŞİ

3- **"Tavr'ı Sâlis":**

> **"Rahat ve sükûn ve emniyet vaktidir. Mülk ve malı tahsil, iradı elde etmek ve nafaka verişte iktisat ile mal çoğaltma ve büyük yapılar ve geniş kaleleri tamir eyleyip muhtaç olup hak edenlere bağış ve ikram"**[394]

alır yürür. Bu, ortaya çıkan özel mülkiyet ilişkili, kişi imtiyaz ve "hak"ları güden ekonomi temelidir. Artık Osman Gazi:

> **"Baç da ne olur? Bir kişi ki malını kendü eliyle edinmiş ola, bana ne borcu var ki akça vire?"** diyemez.

Kimsenin böyle şey düşünmemesi için de üstyapı geliştirilecektir.

> **"Sadık ve hulûskâr** [temiz yürekli] **olduğu tecrübe edilen istidatlı** [yetenekli] **kimesneleri işin başına getirüp... Askerlerin ve hizmetlilerin**

---

392 Tarih'i Naimâ.

393 Naimâ, Tefsir'i Tibyan vel Mevâkip, s. 36.

394 Tarih'i Naimâ.

(memurların) maaşların genişletmek" yeni düzenin siyasî prensipleri olur. "Devletin sahipleri çekişmesiz ve ortak, öyle tedbirlerinde müstakil [bağımsız] **ve tam istibdat (dikta) ile kanunları tanzim" ederler. Bu sayede, eski usul "Asabiyete (kan kardeşliğine) ve onlardan yardım istemeye hacet olmaz. Ve değme hâlle kimesne itâat yularından baş kaldıramaz."**[395]

"Üçüncü Tavr" klasik Tarihlerin öve öve bitiremedikleri yükseliş çağıdır. İkinci Tavr: siyasî, idarî yerleşme, Üçüncü Tavr: sosyal ve ekonomik gelişim devridir. Osmanlı Tarihinin ikinci bölümünde Fatih'ten Kanuni'ye dek gidiş budur: başta dürüst müstebit; ordu, memur muntazam maaşını alır. Kayırmadan çok **"müstehakına"** [hak edenine] bağış sağlanır. Çünkü, toprak ekonomisindeki **"Dirlik Düzeni"** üretim güçlerini, eski medeniyette uğradıkları baskıdan kurtarmış, az çok yeni bir gelişime kavuşturmuştur. Ama klasik Tarihler, bu temel olayla pek uğraşmazlar.

G- BEZİRGÂN MEDENİYETİNİN DURMASI

4- **"Tavr'ı Râbi":**

Üçüncü Tavrla varılan en yüksek ekonomik ve politik seviyede durmaktır. Naimâ bunu, **"Kanaat ve Müsâleme"** [Yetinme ve Barışıklık-Durgunluk] Çağı sayar. Toplum ondan önce aldığı hızın atalet hassası [durgunluk özelliği] ile yürür. Yeni bir şey yaratmaktan çok **"Geçmişlere uyuş"** ve **"Selefleri** [öncelleri] **taklit"** ile geçinilir.

Satıhtaki [yüzeydeki] görünüş çok parlaktır. "Büyüklerin zenginliği" göz kamaştırır, askerin rahatı yerindedir. "Herkes", (yani üst sınıflarda herkes):

"Yorucu çalışmalardan hâli ve farik (aylak ve caymış) olur."[396]

Alt sınıflar, reâyâ gık demeden onlar için çalışmaktadır.

Ama o parlak kabuğun altında ufunet [irinleşme, pis koku] başlamıştır. "Durmayalım düşeriz": Rütbe alma. "kıskançlıkları ve çekişmeleri" (**"Tenâfüs:** sen ben kavgaları) yağma Hasanın böreğine alışan ve masrafları boyuna artan ulu kişileri tepiştirmeye başlar. Bütün debdebe [gösteriş, şatafat] ve saltanat, yukarıdan aşağıya, basamak basamak inen hazır yiyiciler arasında **"teâti'i irtişa"** (rüşvet alıp verilmek) işini kızıştırır. Eski nispeten [bir dereceye kadar] namuslu, az çok idealist Devlet Adamları

395 Tarih'i Naimâ.

396 Tarih'i Naimâ.

ortadan kalkmış: Şimdiki **"Ricâl** [yüksek makamlardaki devlet adamları] **mutlaka mala meyilli"** efendilerdir. Tabiî bütün sivil sosyetenin vurgunu ahlâk haline getirdiği bir toplumda, eli silah tutanların sonuna dek seyirci kalmaları güçleşir: Asker içten içe **"tezvirât"** (dedikodular) ile

> **"Perde dışı duruş ve hareketlere başlar."**[397]

Gerçekte "müzevirlik" [dedikoduculuk, arabozuculuk] resmî ve sivil hırsızlıkların kaçınılmaz sonucudur. Yeniçeriler hep kabahatli gösterilir: kimse onların ellerine geçen Latince "ücret" sözcüğünden gelme **"saları"** adlı "Alufe [Ulufe]" (yulaflık) paranın boyuna kalplaştırılan **"Züyuf akça"** (enflasyonlu para) ile niçin ödendiğini sormaz.

Toprak düzeni derebeyleştikçe, beylerin ve bezirgânların binbir yoldan aşırıp aşındırdıkları toprak geliri gittikçe azalır. Bu temel çapulculuk, Devlet gelirinin başlıca kaynağı olan **toprak gelir**ini eksilttikçe, hazinede bulunmayan kıymetli madeni, kalp akça çıkararak çoğalmış göstermek gerekir. Fakat o zamanlar para modern medeniyetin, Çin'i zapt eden Moğollar Çağından kalma kâğıt para usulü pek yoktu. Kalplaştırılan akçenin ne kadarının "züyuf" olduğu, gümüşe ne kadar bakır karıştırıldığı kolayca anlaşılabilirdi. Züyuf akçayla sarrafa ve pazara çıkan asker, pahalılığın, resmî Devlet hırsızlığından geldiğini öğreniveriyordu. Hoşnutsuzluk daha çabuk artıyordu.

O zaman, normal ücretle karnı doyurulamayan, halka karşı kullanılması için de sayısı bir türlü azaltılamayan askeri, **"dış" maceralarla** oyalamak, **"ganimet"** peşine düşürmek, "şan" ve "şeref" uğruna oyalamak gerekiyordu. Bu oyunu Naimâ'dan güzel açıklayan bulunamaz:

> **"(Askerlerin) kargaşalık ve kötülüklerini battal etmek** [ortadan kaldırmak] **için, sefer** [savaş] **meşakkatleriyle** [sıkıntıları, güçlükleriyle] **uğraştırılmaları bizzarure lâzımgelür. Düşmanlardan öç almak ve ülkeyi genişletmek ve kâfirleri kahretmek behanesiyle kapatılması güç bir kapı açılır."**[398]

Naimâ, dürüst bilim adamı olarak bu işlerin içyüzünü kimden öğrendiğini de saklamaz, İmâm Makrizi'nin **"Kitabüssülûk Li Ma'fireti Düvel ül Mülûk"** (Devlet ve Hükümdarlar Mârifetine Giriş Kitabı) adlı eserinden anlar: sırf sivil iç savaşları tavsatmak için, İslâm Tarihi'nde "Muazzam

---

397 Tarih'i Naimâ.

398 Naimâ, age., Mukaddeme, s. 38.

donanma ile Akdeniz yalılarına istilâ" yolu böyle açılmıştır. Bir orduyu, içeride huysuzlaşınca, dışarıda uğraştırmak Firavunluğu, demek Nemrut çağından öncelere çıkan bir **Durma** çağına basmış Antika Tarih metodudur.

Olgunlaşan medeniyet, o yüzden ateşli hastalığa tutulmuştur. Zafer kazanılırsa: modern krizlerden sonra görünen refahın, sonra daha büyük krizleri getirişi gibi, gelgeç, aldatıcı bir istikrar umulabilir. Zafer gecikirse, felaket tepeden iner. Her savaş, kendinden sonraki daha büyük savaşlara kapı açarak, iç çelişkileri besler, büyütür. Toprak temelinde tarım üretimi, büsbütün kankıranlaşır [kangrenleşir]. Dış savaş, iç fesadı, iç fesat dış harbi kovalayarak, rezil çemberini kurar. "Seferler art arda gelip, zahmetler boyuna uzarsa mal kaybı ve insan telef etme" çoğalır. Savaş etmekten, zaferleri değerlendirmeye vakit kalmaz. Onun için Naimâ, bu rezil çembere düşmektense:

> **"Sefer gailesi bertaraf** [savaş sıkıntısını giderme]**, boş günlerde işleri düzeltmeye himmet** [çabalama]**"**[399]

öğüdünü verir. Tabiî, kimsede dinleyecek kafa kalmışsa...

H- BEZİRGÂN MEDENİYETİNİN ÇÖKMESİ

5- "Tavr'ı Hamis":

Durmuş medeniyetin son konağını Naimâ: **"İsraf", "İzaat"** (yitirme), **"İtlâf"** (öldürme) sözcükleriyle özetler.

> **"Kurenâ** (Baştakine yakın olan adamları) **hak etmeksizin cömertçe beslenirler. Aciyp ve Gariyp *yapılar* ihdas edilir** [ortaya çıkarılır, kurulur]**. Toplanmış *hazineler* ve *kadınlar* ve başka iştiha açıcı *süs* ve *ziynetler*…"**[400] ortalığı kaplar.

Bütün Antika Medeniyetlerde işleri bu kerteye düşürten ekonomi "ikiz kardeşi" Tefeci-Bezirgân Sermaye sahiplerine, Naimâ, **"Hainler:** Havene" sıfatını takıyor. Onların Devlet makinesini ele geçirişlerine, Düşman ordusunun millet toprağına saldırması gibi bir **"İstilâ"** adını veriyor. Ve kim ne derse desin, ilkel sermaye ile Devletin kaynaşması, memlekette en korkunç Alicengiz oyununa kapı açıyor.

---

399 Naimâ, age., Mukaddeme, s. 36.

400 Tarih'i Naimâ.

Osmanlılıkta ilk **aynî irat** [ürün olarak gelir] sistemini üstün tutan **"Dirlik Düzeni"** yerine geçirilen, **nakdî irat** [para olarak gelir] sistemini üstün getirmiş **"Kesim Düzeni"** sonunda varılan: mukataacı, mültezim, sarraf üçüzlü çıkmazında, bütün Müslümanların ortak mülkü olan, mirî toprakların büyük ölçüde çalınış nizamı egemendir. Yalnız toprakta çalışanlar ve toprağın kendisi değil, temeli toprak ekonomisine dayanan Devlet de prekapitalist sermaye (eşraf, âyân, mültezim, sarraf) işbirliği sayesinde mütegallibe çapulundan kıvranır. Devlet tam bir Timurleng'in fili olur. Devlet masraflarına:

> **"Mirî mallardan başka etraftan toplanmış bedeni angarya ve vergiler"**[401] yetmez.

Temeli Bezirgân-Derebeyi farelerince aşınmış bir Toplumun öteki bütün siyasî, hukukî, ahlâkî, felsefî, dinî vb. üstyapısında iler tutar yer kalamaz.

> **"İyi zamanlarda Hükümdar ve vezirler himmeti** [çabasıyla] **ile yararlı hizmetler ve tevcihat yapılmış** [rütbe verilmiş] **olan kimseler yanında, mal yığmış olanlardan yardım dilenir. Giyim, zahire ve matahlar (mallar) ve mücevherler alımıyla Devlet sayesinde muazzam sermayeye nâil olanlardan istikraz** [borç almak] **iktiza eder** [gerekir]**. Anlar** [onlar] **dahi züğürtlükten dem vurup cüz'i** [çok az] **şey verseler, "Hanümanımız** [evimiz barkımız, ocağımız] **berbâd oldu!" deyu feryade başlarlar."**[402]

Artık boğuşma üst tabakaları sarmıştır. Savaş önlenemez, sürer. İstikraz yetmez, arttırılır. Derebeyice ödünç almalarla müsadereler [kişiye ait mallara padişah adına el konulmaları]: çapulu zenginler katına doğru çıkarır. Onlar, çalışan fakir halk gibi kaderlerine küsemezler. Birbirlerine düşerler. Yahut, Osmanlı usulü: koyu dindarlık ayranları kabarır. Naimâ'nın güzelce anlattığı gibi, kimi "Hacılığa", kimi Mısır'a çil yavrusu gibi kaçışırlar.

> **"İster istemez istikraz adıyla müsadere yollu iş zenginlere dayanır... Etraftaki zalimler dahi, malı bol olanlara el uzatırlar... (Ve meşhur:)** ***Sermayedârlara ürküntü*** **gelür. Memleketin malı bol olanları ile Devlet atabeğilerinden kimisi şerefli hacılığa, kimi Mısır diyarına veya uzak ülkelere mal kaçırmak için, türlü türlü hilelere baş vururlar.**
>
> **"Savaş adamları; barış huzurunu, sefer kederi üzerine tercih ederler." "Her şahsın yaşlılığı saç ve sakal aklığı olduğu gibi, sosyal**

401 Naimâ, age., Mukaddeme.

402 Naimâ, age., Mukaddeme, s. 39.

toplulukta da ziynet (süs) zuhuru [türemesi] **çökkünlük nişanesidir** [belirtisidir]**."**[403]

Ve son vuruşu yapacak Barbar, Toplumun, altlı üstlü bütün sınıf ve zümrelerince, kurtarıcı gibi beklenir.

I- SONUÇ

Osmanlı Tarihçisi burada duruyor. Gözüyle gördükleri ve bildikleri bu kadardır. O zamana değin bütün medeniyetler ve onların doğurduğu dinler, Tarihöncesini **"Cahiliyet zamanı"** sayarak unutturmak için ellerinden geleni yapmışlardır.

Osmanlı Tarihçisi, kendi bildiği alanda, başlıca konusu ve hedefi olan Devleti oldukça gerçek anlatmıştır. Bu anlatışta eksiklikleri şudur:

I- Genellikte: Ustaları İbni Haldun'un Tarihte aradığı maddî temeli, ekonomi ilişkilerini almazlar. Tarihin yalnız politika kabuğu üzerinde araştırma yaparlar.

2- Özellikle: Tarihi son duruşmada daima yönelten üretici güçler içinden: yalnız Barbar Toplumun **Tarihsel** (Gelenek-Görenek) güçleriyle, **Sosyal** (Kollektif Aksiyon) güçlerini hesaba katarlar. Asıl daha derinde, daha kesince işleyen ve pek göze batmasalar bile, tarihsel ve sosyal üretici güçlere yol ve yön veren **Coğrafya** ve **Teknik** güçleri hiç ağza almazlar.

Bu yüzden bütün anlattıkları olaylar ve kanunlar asıl sebep-sonuç gidişi bakımından askıda kalır. Kadîm toplumların bütün altüstlüklerine birinci sebep olan **Üretim** temeli: muazzam **TOPRAK MESELESİ** ile o problemi içinden çıkılmaz uçuruma sürükleyen **değişim** ilişkileri: müthiş **TEFECİ-BEZİRGÂN** Sermayenin tüm Toplum temellerini (Sebâ Seddi'ni delen fareler gibi) kemirip yıktıkları açıklanmamış kalır.

---

403 Naimâ, age., Mukaddeme, s. 32.

Dördüncü Kitap

GENEL SONUÇLAR

Bölüm: VIII

TOPRAK ve BARBARLIK

A- BARBAR KURDU-MEDENİYET KELEBEĞİ

Tamkaralar (Bezirgânlar) "Özel para" edinip, toplum mülkiyetinde bulunan kamusal topraklara el atmaya başladıkları vakit, Antika Tarihin ünlü: "TOPRAK MESELESİ" başlar. Ve bir yol ortaya çıkan toprak problemi, medeniyetler boyunca bir türlü çözümünü bulmaksızın, arada bir Barbar kılıcıyla kesilse de, gene çarçabuk Arapsaçına döndürülen Gordios'un kördüğümü olur, sürüp gider.

Toprağın toplum hayatına karışması, medeniyetten bir basamak önce: YUKARI BARBARLIK Konağında TARIM'ın keşfiyle başlar, ölüm kalım meselesi olur. Tarihöncesinin Yukarı Barbarlık denilen son konağından bir önceki konak "ÇOBANLIK DEVRİ" denilen ORTA BARBARLIK Konağıdır. Orta Barbarlığın göçebe çobanları için Toprağın TOPRAK olarak değil, ancak OTLAK olarak önemi vardır. Tarihte çeşidi çok olup, en son Batıda "ULUSLARIN GÖÇÜ" (Muhaceret'i Akvam) adı verilen olaylarda, ulusların o kadar çabucak ve kolayca ülkeden ülkeye kaçışıp koşuşabilmeleri ondandır.

Tarımı bir şeyle karıştırmamalı. AŞAĞI BARBARLIK Konağında hüdayinabit [ekilmeksizin kendiliğinden biten] toprak, verimi tükeninceye değin gelgeç çapalanır. Bunu, en çok kadınlar yapar. O küçük bahçe ekimleri "**Tarım**" adını alacak **ZİRAAT** değildir. Bu ilkel ekimler, verim tükenir tükenmez bırakılıp gidilir. Asıl insanı toprağa perçinleyen, toprağı ilkin topluma temel yapan, gittikçe insanın üstüne çıkaran TARIM (ZİRAAT): yeryüzünde ilk defa Güney Irak'ta Protosümerler (Sümerler'den önceki uluslar) zamanı başlar. Tarımla toprak: işlenim, sulanım, bakım muamelelerine uğrar; bir yol başladı mı, bir daha bırakılmamak üzere, nesilden nesile gelişen başlıca geçim kaynağı olur.

Irak dışında: toplum ancak DEMİRİ keşfederek balta ve sabanla doğada hazır bulunmayan tarlayı açar; her yıl tükenen toprak verimini yerine getirecek yöntemleri uygular; doğayı toplumun bir parçası yapar. O za-

man, insan emeğiyle yaratılan, geçim kaynağı olarak tarımı ebedileştiren TOPRAK, ister istemez KUTSALLAŞIR ve ölüm göze alınarak SAVUNULUR. Toprağın kutsallaştırılmasından; toplumu temsil eden **Tapınak** doğar; savunulmasından: üzerine basacak kişiye ölüm getiren **Sınır** doğar. Şairin: "Toprak, eğer uğrunda ölen varsa, vatandır." dediği şey: VATAN kurulur: KENT (Cité) doğmuştur.

KENT: toprağının mülkiyeti Tapınağa adanmış, bütün kişilerin ortak malı olmuş, üyeleri eşit hak ve görevlerle çalışan, hendekli, surlu kutsal sınırlar ile savunulan, bütün Kurucu Yiğitleri (Kahramanları) ve Tanrıları; bitmez tükenmez törenleri ve şölenleri ile içli dışlı, şen, disiplinli yaşayan bir ayrı ve tüm dünyadır. Kent (Site) ne şehirdir, ne komün veya köy, yahut Ortaçağ kasabasıdır. İçinde yaşayan Kan kardeşlerine **Kenttaş** (Citoyen: Vatandaş) denir. Kent toprağına özel izin ve törensiz bir yabancının ayağını değil, gözünü atması öldürülmesine yol açabilir.

Yeryüzünün ilk Kenti güney Irak'ta doğdu. Mısır'ın delta ağzındaki ilk Buto gibi Kentleri dahi, Byblos adlı Finike Kentiyle ilgili Medenîleştirici Yiğit Osiris Tanrı geleneğinden, yani ana Irak Medeniyeti'nin tohumlarından çıkmıştır. Irak toprağında Tarımla gelişen işbölümü ve bitümlü hasırdan arsa ve evli Kent sanatları, bir yandan kendi aşırı ürünlerini artan taş ve maden, ağaç, vb.. hammadde ihtiyaçlarıyla değiş tokuş etmek zorunda kaldı. Bu zor, alışveriş görevini, "damgar"lığı gerektirdi. Kentin "yerli", yani "topraklı", **"asil"** insanları yuvalarını pek bırakamazlardı. Finike harflerinin yayıldığı çağlarda yazılanlardan anlaşılacağı üzere, Kentin çevresinde ipten, kazıktan kurtulma yabancı kişiler dış alışveriş için biçilmiş kaftandılar.

Örnek: Atina-Roma-Mekke Kentleridir. Bu kentlerin kutsal sınırları dışında türeyen "AYAKTAKIMI", topraksız yabancılar, Kentin koltuğu altında damgarlık (bezirgânlık) görevini önce toplum adına, sonra kendi "özel kişilikleri" uğruna başardıkça, "özel zenginlik" sağladılar. Biriktirdikleri değerle, Tarım ve Sanayi işbölümleri arttıkça farklılaşmaları artan Kent asillerine ("yerli", topraklılara: Roma'da Patriçilere, Mekke'de Kureyşlilere, Medine'de Ensâr'a) borç para verip ipotek ettikleri toprakları ele geçirir oldular. Vaktiyle yalnız "asil kişiler"e, Kente ilk **yerleşen**lere özgü olan kutsal toprakların elden ele geçmesi, sosyal farklılaşmayı büsbütün yamanlaştırıp kesinleştirdi. Toplum içinde o zamana dek görülmemiş SOSYAL SINIFLARI yarattı: (Köle-Efendi-Bezirgân) sınıfları ve **(Para-Yazı-Devlet)** kurumlarıyla **MEDENİYET (UYGARLIK)** belirdi.

Şu birkaç çiziyle anlaşılıyor ki KENT: Tarihöncesindeki YUKARI BARBARLIK böceğinin kendi başına ördüğü bir kozadır. Kent kozası içinde Yukarı Barbar **kurdu**, yavaş yavaş medeniyet **kelebeği** olur. Bu kelebek, Irak'ta "Damgar" adıyla, dış ticaret kanatları gelişince Kent kozasını delecektir. Kent kozasına insanlık BARBAR girecek, oradan MEDENÎ, UYGAR çıkacaktır.

B- YUKARI BARBARLIK: KENTTE TOPRAK MESELESİ, ORİJİNAL MEDENİYET

Kent içinde medeniyetle birlikte TOPRAK meselesi de başlar. Bütün Antika Tarih boyunca toprak meselesi her medeniyetin hem yapıcısı, hem yıkıcısı olur.

Antika Tarihte bitmez tükenmez toprak meselesinin iki başlıca çözüm yolu **"tekerrür"** edip durmuştur:

I- KENTLER çağındaki toprak meselesinin çözümü;

II- İMPARATORLUKLAR çağındaki toprak meselesinin çözümü.

Kentler çağı, şunu unutmayalım: falan yıldan filan yıla dek sürdürmeye alıştığımız anlamda yekpare ve donmuş, bütün insanlık ve bütün yeryüzü için bir kere olup, bir daha görülmemiş tek Tarih olayı değildir. Yeryüzünün belirli bölgelerinde, belirli uluslar için, Kent Çağları vardır; bu bir. İkincisi: Kentler çağı, Antika Tarihin bütün ORİJİNAL MEDENİYETlerini içine aldığından üç beş sözcükle özetlenmesi dahi güçtür. Üçüncüsü: Kentler çağı, bugünkü Türkiye'yi doğuran Osmanlı İmparatorluğu ile dolayısıyla da bugünkü Türkiye gerçekleriyle **doğrudan doğruya** ilgili değildir,

Ona rağmen, Kentler çağı üzerine iki üç sözcük etmeksizin, onun sonucu olan İmparatorluklar çağını anlamak imkânsız olacağından bu bölümü açıyoruz.

Kent kozasını, bezirgân kelebek delince, Kentin alışveriş ettiği yönlerde ilişkiler genişlemiştir. Kent içinde dış alışverişi örgütlendirmekte Tapınak ile Damgar nasıl işbirliği yaptılarsa, Kent uzaklarına doğru açılıp yayılımı da bu iki sosyal güç: Tapınakla Bezirgân elbirliğiyle başarırlar. TAPINAK: Kutsal-Göksel-Tanrısal gücüyle, BEZİRGÂN: Bayağı-Yersel-Kişisel gücüyle atbaşı birlik yürürler.

Sümerler'in Irak'tan kalkıp, Doğuda: Elam, Kuzeyde: Kalde, Batıda: Finike, Güneyde: Hint (Harappa) vb. bölgelerine tohumlar saçıp yayılışı, en eski ve ilk Kentler çağında toprak meselesinin çözümlerine örnektir.

Sonraları, Irak'tan sonra Mısır-Finike-Eti-Hint-Çin **orijinal** medeniyetleri aynı mekanizma ile aynı yolu tutacaklardır.

O mekanizma ve yolu bize en iyi anlatan örnekler yazılı biçimlere girmemiş değildir. **Gelenekler**in pek güzel ve açıkça **yersel** biçimde anlattıkları, ama Tarih yazarlarının belirli sebeplerle **göksel** biçimlere sokmaya alıştıkları Osiris Efsanesi, Irak'tan Finike sahillerine çıkmış medenîleştirici akının ilk büyük Yiğit (Kahraman-Tanrı) Destanıdır. Aynı akının en son ve en iyi bilindiği için en ünlü ve parlak örneklerini ise, Antika Grek Kentleri üzerinde okuruz.

Gidiş aşağı yukarı şöyledir: en eski, tâ ilk Sümer Kentinde doğmuş olan **Tapınak**, göze görünmez, İslâmlıkta "İn-Cin tayfası" adı verilen hem **kutsal**, hem **illegal** (gizlilik) yollarından erişebildiği en uzak yeryüzü bucaklarına uzanır; bütün çevre Barbar ülkeler ve uluslar içine doğru, tanrısal örümcek ağlarını gerer. Bu MANEVİ istilâ, gerçekte Damgar-Bezirgânların alışveriş uğruna açtıkları yollardan, MADDÎ KERVAN izlerine basa basa ilerler. O zamanki bilinen dünyanın başlıca **ticaret yolları** ile **Barbar Akınları** yönünde, gerek ekonomi, gerek politika ve savaş bakımından en STRATEJİK noktalar üzerinde kendisine birer **yavru-sığınak** kurar. Örneğin, Herodot'un tatlı tatlı anlattığı ilk Delf Tapınağı bir çalı dibidir; ve onun üstünde **"dilleri anlaşılmayan"** (Geldikleri medeniyet dilini konuştukları için Grekçe konuşmayan), iki **"siyah** güvercin" (Besbelli: Mısır tapınaklarının kızoğlan kız zenci misyonerleri) konar. Yüzyıllar boyu, GREK dünyasını allak bullak edecek olan "PYTHIE" (tapınak kâhinesi kadın)'nın oraklleri (kehanetleri) bu tapınaktan fışkıracak ve Pythie'nin büyüsü, ancak delidolu Makedonyalı Barbar İskender Delikanlı, yakasına yapışıp sürükleyinceye dek, binbir skandala rağmen, etkilerinden geri kalmayacaktır.

Irak veya onun uzandığı Mısır-Finike-Eti vb. Kentlerinden beri kurulup gelen ve tabiî yere, ulusa ve zamana göre çeşitli katkılarla zenginleşen, bütün Antika TÖREN-ŞÖLEN-BÜYÜ-FAL-KEHANET-GELENEK GÖRENEKleri en **ustaca** ve en **bezirgânca** kullanmayı beceren TAPINAK ve ORAKL (Kehanet) yuvaları, bilinen dünyanın dört bucağında eli, gözü, kulağı olan santrallerdir. Bu yuvalar bir yol kuruldular mı, artık çevrelerindeki bütün Barbar güçlerini manyetize etmeye; önce KENTLEŞMEYE, sonra doğan kentlerin alınyazılarını çizmeye ve topunu birden, gâh boğuşa, gâh barışa iterek GÜTMEYE girişirler.

Yeni kurulan Kent içinde, kendi surlarını çatlatacak iç çekişme ve çatışmalar büyüdü müydü, Kehanet (Orakl)'li Tapınak harekete geçer. Birbirine girenlerin yapabilecekleri işi ve davranışı, tanrısal metotlarla insanlara duyurur. Kökü toprağa dayanan çelişkilerin çözümü yönünde tutulacak yol: **barışçıl,** ya da **savaşçıl** olur.

1- BARIŞÇIL yolun klasik biçimi basittir. Kent içinde eski Kan kardeşleri, birbirine düşman iki bölüğe ayrıldılar mı, Kentin iç savaş kan ve ateşi içinde yok olmaması için Tapınak bir Orakl (kehanet) buyrultusu ile -Modern Çağda: Avrupa din baskısından Amerika'ya; sosyal patlamaları önlemek için, İngiltere'den Avustralya'ya yapılan göçler gibi- göçe yarayışlı Dünyanın henüz Kentsiz duran bölgeleri esrarlıca işaret edilir.

Düşman bölüklerden tanrı buyruğunu alan, hazırlanır. Ana kentin bütün kurum ve kurallarını göğsünde taşıyacak bir göç toplumu örgütlenir. Ana kentin öz toprağından da bir parça almayı unutmaksızın bu göç toplumu, ilk tanrıları ve kendisi de tanrılaşacak olan yeni kent kurucusu yiğit'in (kahramanın) başbuğluğu altında, kehanetin "anlamı pek şairin karnında" buyrultusu ile gösterdiği yollara düşer. Aranan yer, belirli işaret ve uğur, tören metotlarıyla bulununca, oracığa Romülüs'ün Roma kentini, Kusay'ın Mekke kentini kurdukları gibi, gelinen ana kentin tıpkısı, yavrusu yepyeni bir kent kurulur.

Barışçıl yoldan toprak probleminin kentler çağındaki çözümüne -modern anlamdan bambaşka anlamla- KOLONİLEŞME denir. Bize en yakın bulunan örnekleriyle Hint ve Çin'de başka türlü olmamak üzere: Irak'ın, Mısır'ın, Finike'nin, Grek'in vb… Umman Denizi'ni, Kızıldeniz'i, Akdeniz'i, Karadeniz'i saran inci gerdanlıklar gibi kentlerle döşemeleri, hep kent çağının toprak meselesini MERKEZDEN ÇEVREYE (Santrifüj) akan barışçıl metotla çözümlemesidir.

2- SAVAŞÇIL yol. Tapınağın ve bezirgânın sırtında yumurta küfesi yoktur. Yeni ulaştığı ve kentleştirdiği BÖLGE ve ULUS'lar içinde, orijinal bir medeniyet belirtisi tutundu mu, ilk çıkılan Ana-medeniyete, anakente sırtını kolayca dönüverir. O zaman, daha taze kentler ile, daha aşınmış kentler arasında toprak ve ona bağlı ticaret probleminin çözümü savaşçıl metotsuz yürüyemez. Medeniyetin yayılış yönü, sanki tersine çevrilir: ÇEVREDEN MERKEZE (Santriped) akınlar başlar,

Taze kentler, o zamanki evren ticaretinin en can alacak stratejik düğüm noktaları üzerine dört elle sarılmış, ama eskimiş, iç çekişme ve ça-

tışmalarıyla parçalanmış kentlerin tamah uyandıran kutsal topraklarını ve zenginliklerini, kördüğümü kılıçla keserce, savaşla ele geçirmek ister. Gene bezirgân ibrenin yöneldiği yerlere, en başta tapınağın tanrı buyruğu (Orakl-Kehanet) itişi ile destanlar dolusu akınlar başlar.

Finike harflerinin bezirgân kolaylığına henüz tam erişemediği çağda MİTOLOJİ kılığına giren **TRUVA** Savaşı; yazının popüler olduğu çağda TARİHİ dolduran **KARTACA** Savaşı bu tiptendir. En klasik büyük ORİJİNAL medeniyetlerin doğum sancıları ve kanları bu yolda akmış ve "tekerrür" etmiştir. Medeniyetin ORİJİNAL oluşu, YUKARI BARBARLIK Konağına yükselip, KENTLEŞMİŞ bulunan Barbarların başardığı bir medenîleşme oluşundandır. Sümer, Mısır, Kalde, Finike, Elam, Asur, Eti, Pers, Med, Grek, Roma, Hint, Çin, İslâm vb. medeniyetleri hep Yukarı Barbarlık Konağına erişip kentleşebilmiş ve kent içinde "koza" çağını tamamlamış, sonra kendinden önceki toplumu savaşla yutarak kendi çağlarını açmışlardır. Orijinaliteleri: kentten çıkma olmalarıyla açıklanır: Her kent (Türkçedeki **"kendi"** sözünün tüm anlamıyla) "kendi" tanrısının, yiğidinin, tapınağının, buyrultularının, kural ve kurullarının, "kendi" şölen ve törenlerinin ÖZEL DAMGAsını, bütün kapladığı alanlara vurarak, oralarda "KENDİ" benzeri yeni bir düzen yaratır. Orta Barbarlıkta kalmış, kentten gelmemiş bir ulus, orijinal medeniyet kuramamıştır.

Bugünkü Türkiye'nin "memleket gerçekleri" kentler çağındaki toprak meselesinin çözümü ile doğrudan doğruya değil, dolayısıyla ilgili bulunduğundan, bu çağ üzerinde daha çok durmayacağız. İmparatorluklarını incelemeyeceğiz.

C- ORTA BARBARLIK ve TOPRAK MESELESİ (TUFANLAR)

Türkiye'nin toprak, ekonomi, politika gerçekleri Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelir. Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak meseleleri, Antika Medeniyetlerin büyük imparatorluklar çağından sonraki yıkılış çağlarında görülen çözümlerdendir.

Orta Barbarlık Çağında ÇOBANLIK ile geçinen GÖÇEBE Barbarların, Antika Medeniyetlerdeki toprak meselesini kökünden çözüm yolları iki tipte görülür:

I- TUFAN tipi altüstlükler,

II- DİRİLTİM (Rönesans) tipi çözümler.

I- TUFANLAR: Antika ve çökmek üzere olan medeniyetlerin altından girip, üstünden çıkan devrimlerdir.

Herkesin bildiği **"Büyük Tufan"** ilk orijinal Sümer Medeniyeti'nin kentleşmeden ileri imparatorluklar kurup iç çelişkileriyle çıkmaza girdiği çağda patlak verdi; mitoloji ve geleneklerin o kadar güzel **yersel** üslupla anlattıkları, ama ikinci derece kutsal Tarihlerin ısrarla **göksel** biçime sokmaya çalıştıkları tufanların ilki, Nuh'un adına bağlanandı. Greklerin, Deukalion adına bağladıkları kendi tufanları da tanrısal kılıktan çıkamadı. Sonra ilk harfler kutsal tapınak kastının hesaplarından çıkıp, özel bezirgân defterinin kolay yazısı biçimine girince, insanlar, başlarından geçenleri az çok görebildikleri gibi kaleme almaya başladılar. O zaman tufan olayı "KAOS", "KIYAMET", "MAHŞER", "YAYIK" karanlıklarından kurtuldu. "KATASTROF", "BREAKDOWN" (ALAŞAĞI OLMA) gibi insan yıkılışları kılığına girdiyse de, bugüne dek, amatörlerince "insanüstü" sayılmaktan kurtarılamadı.

Tufanların da Antika Tarihte iki basamağı var:

1- Greklerin peşine takıldıkları çifte boynuzlu İSKENDER'e kadar olan tufanlarda büyük yığınların çoğunluğu Orta Barbarlar oldukları halde, başı çekenler İskender gibi, Yukarı Barbarlıktan medeniyete geçiş kozası olan kentlerden çıkmışlardır. Bu tufanlar, kentler çağını bitirmiş olan orijinal medeniyetlerin büyük imparatorluklar çağına geçişi demektirler. Agadeli Sargon, Sümer Medeniyeti önünde; Herodot'un anlattığı Cyrus, Babil Medeniyeti önünde, Hazreti Muhammed, Acem ve Roma Medeniyeti önünde buna benzer "TUFAN"lar yaratmışlardır.

2- İskender ve İslâm "Tufan"larından sonraki **"laik-tufan"** adını verebileceğimiz, nispeten çok daha aydınlıkta, **yazılı Tarih önünde** geçmiş bulunan tufanlar sırf ORTA BARBARlığı geçmemiş, ÇOBANLIK ile geçinen baştanbaşa GÖÇEBElerin başardıkları tufanlardır. Yalnız onlara tufan denmiyor. Çürümüş Roma Orijinal Medeniyetinin üzerine yeryüzünün bütün göçebe Orta Barbarlarını uğratan ATİLLA'ların kendilerine, Hıristiyan kilisesi "TANRININ KIRBACI" adını verdi. Çürümüş İslâm Orijinal Medeniyetinin başına bütün Orta Asya göçebe Orta Barbarlarını çullandıran Cengiz'lere, İslâm medresesi "FİTNE ENGİZ", Timur'lara, "PÜR ŞÛR" gibi kafiyeli yerenekler [yergiler] yakıştırdı.

İster "kıyamet" gibi göksel, ister yersel olsun, bütün Tufanların ortak yönü: Kentler çağının BARIŞÇIL ve SAVAŞÇIL metotlarla Antika Toprak Meseleleri çözümlerinden sonra, her türlü hâl çaresinin tükendiği bir

çıkmazlar çağında ortaya çıkmalarıdır. Çürüyen, her çözüme elverişsiz, taş kesilmiş, insanlığı ve Tarihi durup gerilemeye zorlayan büyük orijinal medeniyetleri bir vuruşta kırıp atarlar. 19'uncu Yüzyılda Gobinau kontlarının, 20'nci Yüzyılda Mister Toynbee'lerin müthiş esrarengiz "insanüstü" olay saydıkları şey: yolların açılması, buzların çözülmesidir.

II- Hele sırf göçebelerin çürümüş medeniyet üzerindeki etkileri iki aşama gösterir:

1- GÖÇEBE, MEDENİYETLE KAYNAŞMAMIŞtır: Çökkün medeniyetin hiçbir **sosyal** kurum ve inancını benimsemez; ne dinine, ne siyasetine, ne insanına inanmaz. Onun için, çökkün medeniyeti acımak bilmeksizin tâ temellerinden yıkar. Ayrıntıları bir yana, o yaman Orta Barbar Akınları: eski muazzam, orijinal medeniyetin kurabildiği ölmez görünüşlü yapısını, İsrail Peygamberinin Babil İmparatorluğu için söylediği: "Ayakları kilden dev" gibi devirip tuz buz ederler. Bu bir "kıyamet" ÇlĞldır. Önüne gelen her şeyi ezer. Göz kamaştıran eski medeniyette bütün merkeziyet çöker.

2- GÖÇEBE, MEDENİYETLE KAYNAŞMIŞtır: Vurucu, yıkıcı çığın ardından, daha istikrarlı göçebe akınları başlar. Bunlar, eski medeniyetin orijinal değerlerini kendisinden çok benimserler. Onun sosyal kurul ve kurallarını yerden kaldırırlar. Onun dini ile dinlenirler: Cermenlerin Hıristiyan, Türklerin Müslüman oluşları gibi... Eski orijinal medeniyet alanlarında, yeni yeni merkeziyetli imparatorluklar denerler. Bunu onlardan, eski çökmüş medeniyetin RUHU olan din örgütleri ister. Çünkü ortalık, İbni Haldun'un ve Osmanlı Tarihçilerinin ortalama 100-150 yıllık ömür biçtikleri, İslâmlıkta **"Tavâif-i Mülûk"**, Hıristiyanlıkta **"Feodalizm"** adını alan irili ufaklı derebeyliklerle dolmuş, dünya bezirgânlığı yolları açılmışken, büsbütün tıkanmıştır.

Burada **Tapınak** ile **Bezirgânlık** yeniden el ele verir. Döküntüler üzerinde derlenen eski medeniyet bir çeşit "DİRİLİŞ"e, "RÖNESANS"a uğramış olur.

Örnek:

> **"Roma İmparatorluğu son günlerinde Galya denilen bugünkü Fransa eyaletine: Vizigotlar, Burgondlar, Franklar ve Gallo-Romenler yerleştiler. Bunlar içinde, Fransa Krallığını ilk kuran Barbarlar, Franklardan, kilise ile en çok kur yapan Salyenlerdi. Salyenler toprak işinde ne yaptılar? Her şeyden önce şunu: bütün Romalı malikânelerini veya büyük çiftliklerini, bütün taksim edilmemiş ülkeleri, hele bütün ormanları *halk mülkiyeti*, millet malı, orta malı haline getirdiler. Ve**

Barbarlık, Hıristiyanlığın el altından kışkırttığı egemen krallık haline gelinceye değin bu böyle kaldı."[404]

Osmanlı toprak düzeni de tıpkı böyle başladı.

D- OSMANLI RÖNESANSI: "MİRÎ TOPRAK"LAR

Osmanlı, iliklerine dek Müslüman olmuştu. Müslümanlığın ilk günlerine has temiz insan demokrasisini ve Toprak-Mülkiyet-Sosyal Adalet prensiplerini kendine bayrak etmişti.

Gelip yayladıkları yer: Serhatti [sınır boyuydu]; orijinal İslâm Medeniyeti'nin Rönesansını yapıp artık çöken Selçuklularla, orijinal Roma Medeniyeti'nin Rönesansını yapıp artık çökmek üzere olan Bizanslılar tam o noktada, ne ileri, ne geri gidemeyip yırtınıyorlardı. Önlerinde: İslâm-Hıristiyan iki Antika Medeniyetin altını üstüne getirtmiş **Toprak Meselesi** ile ona bağlı **Sosyal Adalet** düğümü bulunuyordu.

Onlar, Müslüman oldular olalı yeryüzüne **"Şer'i şerif"**i yaymaktan başka hiçbir ülkü tanımayan oğuz İLBleri (İslâm Şövalyeleri: Gaziler) ile, savaşta barışta yanlarından ayrılmayan **Horasan Erleri** (İslâm Havarileri) idiler. Karşı karşıya gelip birbirlerini ve kendi kendilerini yiyen (İslâm-Hıristiyan) derebeyleri tutulur şey değillerdi: yalnız nefislerini, sefahatlerini düşünen, dünya varına göz dikmiş, tanrının kullarına adadığı kutsal toprakları gasp ederek, çalışan halkı köleleştirmiş zalimlerdi.

Osmanlı, kılıca sarılıp yıktığı her Tekfur'un (Bizans Derebeyinin) yerine geçmeyi, toprak beyi olmayı, Tekfurlaşmak, gavurlaşmaktan daha iğrenç bir alçaklık ve şerefsizlik sayıyordu. Yanı başlarında eksik olmayan İslâm Havarileri: **"anveten"** (zorla) ele geçmiş topraklar üstüne, ilk İslâm ışığı "Hülefây'i Râşidiyn" Çağında kurulmuş "MİRÎ TOPRAK" düzeni prensiplerini yayma aşkıyla dopdoluydular. (Slavlarda "keşf" edilen "MİR" adlı kamusal toprak da bu olabilir).

Mirî toprak: **"Rakabesi"** (yani: mülkiyeti) kişi olarak hiç kimsenin değildi. Tıpkı ilk kentin mübarek [kutsal] toprakları gibi tanrıya adanmış, "Beytül'mâli müslimiyn"in (Müslümanlar malevinin), bütün Müslümanların **ortak malı** idi. Üzerinde her Müslüman şehidinin kanı, Kur'an'da savunulan her dul ve yetimin gözyaşı ve her Müslümanın toplumsal mülkiyet hakkı bulunan toprakta adam kayırmak, ahbapları çift çubuk sahibi etmek, dalkavuk beslemek "NEÛZÜBİLLAH!" [Allah korusun] küfrün en büyüğü olurdu.

---

404 Tez, s. 76.

Namık Kemal'in şarkılaştırdığı "400 arslan" (yiğit İlb)'le işe başlanmış idi. Onlarınsa "bir lokma, bir hırka" geçimleri dışında dünya malına baktıkları yoktu. Onun için, hemen bütün ele geçen topraklar MİRÎ TOPRAK oldu. İstatistik rakamları ile sayfa doldurmayalım. Osmanlı ülkesinin büyük toprak genişliklerinde mirî topraklar, nice irtikâplara [yiyiciliklere], kitabına uydurmalara, "vakıf" hırsızlıklarına rağmen, imparatorluğun son günlerine dek çoğunlukta kaldı. Onun için, Osmanlılık fiilen mirî topraklar üzerine temelleri atılmış bir RÖNESANS oldu ve öteki "Tavâif-i Mülûk" gibi bir yüzyıl içinde silinip gitmedi.

Mirî topraklar üstünde Osmanlılık, daha ilk günden **"Dirlik Düzeni"** ile doğdu. "Uzman" profesörlerimizin şaşadurdukları gibi, "Dirlik Düzeni":

> **"Ne zaman, kim tarafından yapıldığı veya yayıldığının araştırılması beyhude."**[405]

Esrarengiz bir kör tesadüf değildir. Osmanlı'dan 9 yüzyıl önce tâ ilk Mekke-Medine kentlerinde gelişmiş ve İslâmlıktan 50 yüzyıl önceden beri her kentte tanrıya adanmış kutsal topraklar düzenidir. Ve bu düzen, Tarihöncesinden Medeniyete yeni giren her İlkel Sosyalist Toplum insanlarınca bir daha tekrar edilmiş en eski kurumdur.

Osmanlılar, toprak üzerinde kişisel "özel mülkiyet"i bilmeyen, hoş karşılamayan göçebe gelenekleriyle, Tarihte Rönesans görevlerini yerine getirmekle yetiniyorlardı. Öyle yapmasalar Osmanlı olamazlar, dünya dengesinde kılkuyruk bir ismi var cismi yok küçük devletten öteye geçemezler, Tunalardan Ummanlara uzanmış bir imparatorluğu kuru sözle hiç kuramazlardı.

E- DİRLİK DÜZENİ

Dirlik Düzeni nedir?

Üç dört sözcükle özetlemeye çalışalım.

Dirlik Düzeninin RUHU gerçekten demokratik **Sosyal Adalet**tir. Fatih'in son çağına kadar, Osmanlı padişahı, halkın emrinde sorumluluk taşıdı.

> **"Gedik Ahmet Paşa vezirliğinde, işi düşenlerden bir ayağı çarıklı Türk -Devletlû Hünkâr kangunuzdur** [hanginizdir]**? Şikâyetim var!-**

405 Prof. Ömer Lütfi Barkan.

deyü suâl'i galiyzâne [kaba soru] **ile Divan-ı Hümâyuna girivermekte."**[406] idi.

Cumhuriyet kurucu bir Tarihçimize bile "kaba sövme" gibi gelen soru, ilk Osmanlı adalet anlayışını gösterir.

Dirlik Düzeninin **Maddesi**: toprak meselesini çalışan halk yararına çözmekle özetlenir. Dirlik Düzeni, toprak düzeninde sınıfları lâfta değil, fiilen kaldırmıştır. Çünkü mirî toprağın **mülkiyetine** kimse sahip değildir. Toprak üretiminde iki bölük insan vardır:

1- ÇİFTÇİ: Bir ÇİFT öküzle sürülebilecek kadar toprağı işleyen hür ekincidir. İşlediği toprağın mülkiyetine: Müslümansa, bütün Müslümanlardan her biri kadar sahiptir. Ama işlediği yer kendisinin MALI, MÜLKÜ değildir. İşlediği tarla sadece TASARRUFundadır. Gerçi 1917 Sovyet Devrimi de toprak mülkiyetini kişi elinden kaldırmıştır. Ama toprağın millet malı oluşu, sosyalist bir tedbir sayılamaz. Belki ideal bir kapitalist adaletidir. Toprak gibi doğa vergisi bir nesne üzerinde, her kapitalist serbest rekabet kanunu ile eşit kâr sağlamak ister. Arsaya, toprağa yatırılan değer, arazi sahibine ödenen bir fuzulî haraçtır. Toprak beyi denilen fuzulî işgalci mütegallibelerin hazır yiyiciliğini azdıran o zorbaca tekelin haracı, sermaye edilip, daha yararlı işlere yatırılabilir. Bütün dünyanın her memleketinde tarımın sanayiden geri ve ilkel kalması, **kâr** üstünde ayrıca bir de İRAT ödenmesinden ileri gelir.

Dirlik Düzeni o bakımdan, sosyal bir görev karşılığı olmaksızın, tarımın gelişimi zararına irat yiyenleri kaldırmış, yeni bir kalkınma çağı açmış olur. Osmanlı Dirlik Düzeni ilk ülkücü İlbler derebeyleşmedikçe, müreffeh çiftçi yetiştiren insancıl bir sistem olmuştur. O sayede, dini ayrı Hıristiyan halk, Osmanlıyı kurtarıcı gibi karşılamıştır.

Çiftçi Müslümansa yalnız ÖŞÜR öder: aslında "**onda bir"** demek olan aynî [ürün olarak ödenen] vergidir ve tektir. Çiftçi Hıristiyansa, öşürden başka bir de baş vergisi denilen çil akçayla ödediği **Haraç** verir.

2- DİRLİKÇİ: Toprak düzeninin devlet adına güdücüsüdür. "Sahibül arz" (toprağın sahibi) diye de anılır. Gerçekte toprağın değil mülkiyetine, tasarrufuna dahi el süremez. **Tasarruf:** (topraktan işleyip yararlanma): köylünün, **Mülkiyet:** bütün Müslümanların hakkıdır. Bugün bir şeyin sahibi: o şeyin mülkiyetini elinde tutan kişi anlamına geliyor. Oysa, Arapça "sahip" sözcüğünün Türkçesi "koruyucu"dur (Sahabet: Korumak). Nitekim Dirlik Düzenindeki "sahibül arz"ların başlıca görevleri: toprağı, toprak üzerin-

406 Abdurrahman Şeref, Tarih'i Devlet'i Osmaniye.

de adaleti ve toprakta çalışanları her türlü haksızlıktan korumaktır. **Sahip** sözüne bugün verilen anlam: o zamandan beri Türkiye'de yapılmış toprak hırsızlıklarının çok mânidar karşılık soysuzlaştırmasıdır.

İlk dirlikçi: aza kanaat eden, gözü toprakta olmayan millet fedaisi bir halk memuru "Şövalye"-İlb'tir. İratçı toprak beyi sayılamaz:

1) Toprak mülkiyeti yoktur;

2) Toprak üzerinde tekelciliğe kalkışamaz;

3) Toprağın tasarrufuna el atamaz;

4) Toprak beyi gibi hazır yiyici de değildir. Sosyal görevlidir.

Sosyal görevi: Barış zamanında toprak üretiminin, **"ehil"** ellerde en verimli yoldan yürümesi, tarım işlerinin asayişi, köyde sosyal adaletin sağlanması gibi konuları tutar. Savaş zamanı: çiftçiler tarım işleriyle rahatça uğraşırken, dirlikçi, ilk çağrıda atını, silahını kapıp sınır boyunda ölüme gider. Ve o zaman, bu gidişler hiç de kırk yılda bir olmaz.

Dirlikçinin bütün hizmetlerine karşılık ne ideal memur olduğu geçiminden bellidir. Bugünkü memurdan yalnız aşırı ülkücü ve canını sık sık ateşe atar olmasıyla ayrılmaz; aldığı maaş da, bütün imparatorluk ölçüsünde eşittir. Ve yanında yetiştireceği her cebelû[407] kaç akça yıllık alırsa, dirlikçi de ondan bir akçe fazla almaz.

Sistem bu idi.

Öyle kaldı mı?

F- KESİM DÜZENİ

İlk ülkücü, sapına kadar Müslüman gaziler aşındıkça, Dirlik Düzeni de yıprandı. Yıldırım Bayezit, Dirlik Düzeninin **derebeyleşmesi** yüzünden Timur'a yenildi. Fatih Mehmet, Dirlik Düzeninde Rönesans yapabildiği için İstanbul'u fethedip, imparatorluğu cihangir etti. Kanuni Süleyman zamanı, Dirlik Düzeni yeniden derebeyleşti. Mirî toprak geliri devleti yaşatamaz oldu. Bu itilme, devleti **Tefeci-Bezirgân** Sermayenin kucağına düşürdü. Engizisyondan Osmanlı adaletine sığınmış Yahudi Nâsi'ler, Madam Roksalâna'lar, Frenk beyleri: Saray içine dişi entrikaları sokup, **"Dolap"** adlı bankalar kurarak, devleti borca soktular. Büyük toprak beylikleri kopardılar.

---

407 Cebelû: Timar ve Zeamet sahiplerinin savaş durumunda kendilerinden başka, götürmek zorunda oldukları savaşçılara verilen ad. (y. n.)

Kesim Düzeninin RUHU: Sosyal adaletin aldığı biçimden bellidir. Padişah artık kafes arkasından bile milletle karşılaşamadı. Fatih zamanı "bir ayağı çarıklı Türk'ün" "Padişahı içerlettiği Ahmet Paşa'nın gözüne çarpınca, bundan böyle padişahımızın verâyi kafesten (kafes arkasından) dinlemesi" icat edilmişti. Kanuni, Dirlik Düzenini Kesim Düzenine çevirince, güya padişahın ihtiyarlığı yüzünden, gerçekte halkın yüzüne çıkamadığı için, gene bir paşa: "Rüstem Paşa ilkasile [telkiniyle-aşılamasıyla] divana çıkmak âdetini terk" etti.

Kesim Düzeninin maddî yapısını Koca Sekbanbaşı şöyle anlatır:

> **"Her bir mukataanın (kesimin) âşari** [onda birlik] **kıymetleri ne miktara baliğ olmuş** [ulaşmış] **ise ol miktar meblâğı mal olmak üzere beher sene taraf'ı miriye** [devlete] **eda (ödeme) şartıyla irat** [gelir] **kaydolunur ve örfi rüsumlar** [savaş vergileri] **ve kanuni avâidler** [gelirler] **malikâne sahibine faiz terki."**[408]

Bu deyime göre, devlet eskisi gibi öşrünü alacak, yalnız başka toprak gelirlerini, "faiz olarak" kesimciye bırakacak. Bu görünüşte tek aksayan yer: Kur'ân'ın haram saydığı "Rıba" (Faiz)'in, koyu Müslüman Osmanlıca artık resmen tanınmasıdır. Fakat işin içyüzüne inince, yaman bir ekonomi **devrimi** önünde kalırız: Dirlik Düzeni toprağında yalnız iki zümre (Çiftçi-Dirlikçi) yaşıyordu; devlet hiç aracısız, kendi dirlikçisiyle çiftçiye bağlıydı. Kesim Düzeninde o bağ ansızın kopar, üretmenle devletin arasına, iki sürü başka yabancı ve toprağın [işlenmesi] görevi ile ilgisi bulunmayan insan sınıfı girer:

l- KESİMCİ (Mukataacı),

2- TEFECİ-BEZİRGÂN (Mültezim, sarraf ve aveneleri [yardımcıları, yardakçıları])...

Dirlik Düzeninde toprak yalnız çiftçi ile dirlikçiyi beslemekle yetinirken, Kesim Düzeninde çiftçi ile devletten (öşürünü alır) başka, ekonomi kanunlarına göre eşit aslan payı isteyen, fakat pratikte aslan payı üstünde kaplan, sırtlan, tilki paylarını da kopartarak üretmeni bitkinleştirecek olan iki yeni SOSYAL SINIF kalabalığı peydahlanır.

Kesim Düzeninde toprak "hükmen" gene "mirî mal" sayılır. "İsteyene" denirse de, elbet kayrılana **"mâlikâne"** olarak "tefviz" (tasarrufunu kiralama) işlemi yapılır. Tefvize karşılık iki şey alınır:

---

408 Koca Sekbanbaşı, Hülâsatül kelâm Fi redd'ül avâm.

1- **“Ücret’i muaccele”** (erken kira): toprağın “bedel’i misline yakın” para;

2- **“Ücret’i müeccele”** (geç kira): her yıl ödenen para.

Pratikte: bu paraların belirli ölçüsü insafa kalmıştır. Tefvizin süresi: Koca Sekbanbaşı’nın dokunduğu gibi, şeriatça, kesimci, devlete verdiği parayı geri alır almaz, toprak da devlet emrine geçmelidir. Bu da, yapılan hesaplara göre üç beş yılı geçmez. Oysa, “malikâne”ler, kesimciye “kaydı hayatla”, yani ömrü oldukça maledilmiştir. Kesimci onu, öldükten sonra dahi dilediğine devretmenin yolunu bulacaktır. Ayrıca, hazine her tökezleyişte resmî kalpazanlık demek olan “ZÜYUF AKÇA” çıkarır, yani paranın kıymetli madenini çalarak kalp para sürer. O yüzden, her çeyrek yüzyılda Osmanlı parası yüzde yüz değersizleşir. O zaman, kesimcinin devlete ödediği paranın adı değişmediğinden, tefviz ücretleri gerçek değerinin çok altına düşer; devlet kesimciler kazansın diye iflâsa girer. Böylece kesimci, bedavaya “malikâne” sahibi olur.

Bunca imtiyazlarına karşılık kesimcinin hiçbir sosyal görevi yoktur. Toprağın ne asayişi ile, ne devlet sınırlarının emniyeti ile kaygılanmaz. Dirlikçiden farkı budur. Topraktan fuzulî “İRAD” adlı haracını alır, yer. Toprağın tasarruf hakkını ele geçirmiştir; ama işletimi ile yorulmaz: fiilen toprağa el sürmemekle çiftçiden ayrılır; **işçi tutup** tarım işletmesi yapmamakla ziraatçıdan ayrılır. Toprağın işletmesiyle, bir çeşit “özel girişkin” olan önsermayeci uğraşır: adı MÜLTEZİMdir. Kesimcinin devlete ödediği ücretleri, mültezim arar, bulur, kesimciye verir. Sonra, avenesi “evbaş”ınıayak takımını, köylü üretmenlerin başına musallat ederek, kesimciye verdiğinin birkaç mislini çıkartır.

Mültezim parayı nereden bulur?

SARRAFtan. Tabiî sarraf da babası hayrına para, vermez: **FAİZ** alır.

Böylece, ortada mültezim, sağında kesimci, solunda sarraf: Osmanlı mirî topraklarındaki verimden pay isterler ve alırlar. Bu yeni düzen içinde çalışan: gene aynı **ÇİFTÇİ**dir. Eskiden çiftçinin yarattığı ürün, onda dokuz kendisi, onda bir devlet almak suretiyle ikiye paylaşılırdı. Hiç değilse, Osmanlı İlblerinin ülkücü çağlarında Dirlik Düzeni böyle kurulmuştu. Kesim Düzeninde, çiftçi, devlet payı olan **VERGİ**’den (öşür, haraç)’tan başka üç şeyi, daha ödemek zorundadır: Kesimcinin **İRAD’**ını, mültezimin **KÂR’**ını, sarrafın **FAİZ’**ini! Yavaş yavaş bir çeşit **toprak beyi** durumuna giren “kesimciler” adlı iratçı sosyal sınıfla, sermayeye kâr ve faiz alan

para beyi Tefeci-Bezirgân (mültezim-sarraf) ikiz önsermaye sosyal sınıfları türer. Bu iki sosyal sınıf, çok daha karışık ayrıntıları, ekleri, bükleri ile, Osmanlı toplumunu her gün biraz daha Babil Kulesine çevirecektir.

Kanuni çağında toprak üretiminin yüzde 20'si beytülmale, yüzde 4'ü kesimci, mültezim, sarrafa düşerken, çiftçi yüzde 76 alıyordu; 30 yıl sonra beytülmal % 3,3, devlet kastları % 4, Kesim Düzeninin sınıf ve zümreleri % 34, köylü % 50,6 oranında pay alırlar. Ve bu gidiş, gittikçe kötüye kararak Osmanlı nesil ve mirasçılara doğru uzanıp gidecektir.[409]

G- İKİ TARİH-İKİ GİDİŞ

Mirî toprak ekonomisinin birkaç noktasına işaret ettiğimiz iki gelişim konağı, Antika Medeniyetler Tarihinin hem batıp çıkmalarının mekanizmasını, hem de boyuna değiştiği halde boyuna "TEKERRÜR" edişinin sebeplerini ve biçimlerini gösterir.

Dirlik Düzeni, ekonomi politik bakımından **"doğal ekonomi"** denilen üretim yordamı üzerinde, **ÜRÜN İRADI** biçimidir. "Birleşik tarımsal ve endüstriyel aile çalışmasının ürünü" millî gelir olur. Sosyal ve politik işbölümü yapmış DEVLET-ÇİFTÇİ ilişkisi ilkin, o zamanki yeryüzünün en adaletli **TOPRAK MÜNASEBETLERİ**ni temsil eder. Fakat, toprağın topluma ait ORTAK MÜLKİYET biçimini korumakta, insanların geleneklerinden başka hiçbir yaptırım yoktur. O yüzden kutsal toprakların ortak mülkiyeti çarçabuk aşınır, bütün sosyal ilişkiler derebeyleşir.

Devlet zümreleri, kendi yaşama temellerini kurtarmak için: **ÜLKÜCÜ İLB**likten **TOPRAK BEYİ**liğine doğru kayan sınıfla, yeni sosyal kuruluşun getirdiği refah ve verimde gelişmiş **TEFECİ-BEZİRGÂN** Sınıfın belirttiği yönde, başka çıkar yol kalmadığından, o zamana göre en rasyonel görünen bir **toprak devrimi** yaparlar. Bu, Kanuni'nin, adına katılan kanunlarla uyguladığı **KESİM DÜZENİ** olur.

Kesim Düzeni, doğal ekonomiyi parçalamaya en elverişli olan **"PARA İRADI"** biçimini getirir. Bu biçim, Antika Tarihte birçok medeniyetler tarafından zaman zaman denenmiş, sonra Roma'da görüldüğü gibi kanlı gerilemelerle aksamış bulunur. Yekpare ve hemen en son para iradı biçimine ancak Avrupa'da, modern sermayenin şafağında ulaşır. Onun için, para iradının iki biçimi ile karşı karşıya gelinir:

---

409 Hikmet Kıvılcımlı, Osmanlı Tarihinin Maddesi, c. III, İkinci Kitap.

I- BATI AVRUPA'da para iradı:

"Biçimi ile birlikte doğrudan doğruya üretmenlerin ekonomik durumlarında büyük farklar baş gösterir. Hiç değilse bu farklar mümkün olur. Ve bizzat doğrudan doğruya üretmenlerin kendileri yabancı emeği sömürtecek araçları elde etme imkânını bulurlar."[410]

Batıda ilk **sermaye birikiş** temelleri böyle atılmış olur ve ondan modern kapitalizme yol çıkar.

II- ANTİKA MEDENİYETLERDE para iradı biçimi, Osmanlı Kesim Düzeninde olduğu gibi derebeyleşme ve Tefeci-Bezirgân önsermayenin azgınca dahhameleşmesi [irileşmesi, şişmesi] yolunu tutar. Mübalâğalı [abartılı] önsermaye gelişimi, Antika **para beylerini** -Ortaçağ Avrupasında da görüldüğü gibi- toprak ve imtiyazları parayla satın alarak **toprak beyliğine** çevirir. Modern sermayenin en büyük düşmanı olan **önsermaye**, Antika Medeniyetlerde kapitalizm gelişimini imkânsızlaştırır. Osmanlı toprak ilişkilerinin bugüne dek süren özelliği buradan gelir. Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyal ve politik bocalamaların toprak ekonomisi bakımından tarihsel sebepleri, en sonunda bu noktada toplanır.

Gerek Dirlik Düzeninin, gerekse Kesim Düzeninin önünde sonunda soysuzlaşmaları: biri sebep, diğeri sonuç olarak görünen, gerçekte ise her ikisi de karşılıklı etki ve tepki yaparak iki bitişik süreçle özetlenebilir:

1- TOPRAKTA TOPLUM MÜLKİYETİNİN eriyip kişi mülkiyetine dönmesi;

2- TOPRAK MİLLÎ GELİRİNİN gittikçe daha adaletsiz üleşime uğraması.

Bu iki gidiş üzerine de birkaç işaret yapmadan **ÖZET** etüdümüze son vermeyelim.

H- ORTAK TOPRAKLARIN ÇALINMASI

"Koca Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük "MİRÎ" topraklarına bakınca görülen genel durum şudur:

"Çiftçiler işleyen köylülerdir. Dirlik Düzeninde dirlikçiler (sipahiler) işleten durumda olmakla birlikte, her iki zümre de SOSYAL SINIF sayılamaz, iki taraf da işlenen toprağın mülkiyetine sahip değildirler. İki taraf da, "Mirî toprak"ları aşındırmakta zımni [kendiliğinden] **anlaşmaya varamazlar mı?..."**

---

410 Fasıl XLII.

"Padişahından, çiftçisine dek, herkesin ORTA MALI mirî toprakları tırtıklayıp aşındırmakta kişisel yararlık gördüğü bir çağ ve düzendeyiz. Mirî topraklar -bugün de köylümüzün sık kullandığı deyimle- "SAHİPSİZ"dir. Bütün Müslümanların ortak mallarını, ilk Müslümanlıktaki Mekke ve Medine halkları gibi kontrol edip güden toplum geleneği silinmiş gitmiştir.

"Osmanlı İmparatorluğu'nun gerek sanayii, gerek ziraati küçük üretimdir. O zamanki teknik ve bilim, geniş mirî toprakları büyük işletme usulleriyle değil, küçük üretmen tarlacıkları ile ekip biçmeye elverişlidir. Memleketi güden unsurlar, bezirgân düşmanı değillerdi. Tersine, kendileri, göçebe toplumların tarihsel eğginlikleriyle -Cengiz ve Timur akınlarının başlıca zembereği olan- bezirgânlık geleneğine uyuyorlardı. Orta Asya'dan getirdikleri İlkel Sosyalizm ruhları, Arabistan çölüne sinmiş tanrı buyruğu Müslüman prensiplerine tıpatıp uygunca katışarak -nice hayalci sosyalisti imrendirecek- bir küçük ekonomi adaleti kurmuşlardı. Fakat, bir yol oturuk yaşamaya başlayıp göçebe ruhunu yitirdikçe, üst-insan olmanın zehirleyici rahatına kavuştukça, ilk "ipi ile kuşağı"ndan başka varı bulunmayan ülkücü İlbler (idealist şövalyeler), eski medeniyetin çökkün "efendi"lerinden kalma lüks ihtiyaçlara alıştılar. Eski eşit insan anlayışlı gaziler durumundan imtiyazlı kast haline geçtiler. Küçük üretimin dağınıklığından, aczinden yararlanmayı Allah korkusundan başka hiçbir şey engellemiyordu. Vurgun ve fiilî sorumsuzluk, zamanla derebeyleşen zorbaları sultana olduğu kadar tanrıya karşı da oyun oynamaya götürdü. Şeriatın sosyal buyrultuları kitabına uydurulup, rafa kaldırıldı. İlk Dirlik Düzeni böylece, sosyalizme değil derebeyliğe tekerlendi, gitti."[411]

Kesim Düzeni "sadre şifa" vereceğine [gönlü rahatlatacağına], "betterin beterini" getirdi. Dirlik Düzeninin derebeyi: toprakta iğreti, devlet emrinde bir kasttı. Onu padişah fermanı yıkabilirdi. Kesim Düzeninin (Mukataacı-Mültezim-Sarraf) üçüzü iki **sosyal sınıf** olarak devletin temeli olan toprağa ve gelirine el koymuş, yerli köklü "eşraf-âyan" gibi sökülmesi güç mütegallibeler haline geldiler. Mütegallibeliğin kökü: Millet malını çalmakta toplanıyordu. Onların bütün Osmanlı topluluğuna, çiftçisinden padişahına dek herkese attıkları şiar: "Devlet malı deniz, yemeyen domuz!" parolası oldu.

Bu parola herkes gibi, belki en çok, çiftçinin de kulağına hoş geldi. Çünkü Osmanlı toplumu bütünü ile, hele çiftçilerle kesimciler büsbütün aynı sathı mâilden [eğik düzlemden] kayıyorlardı. Kesimciler, mirî toprak üzerinde "TEFVİZ" yoluyla tasarruf hakkını alınca, çiftçi ile benzer duruma girdiler. Kesim toprağının tasarrufu:

---

411 Hikmet Kıvılcımlı, Osmanlı Tarihinin Maddesi, c. III, Birinci Kitap, İkinci Bölüm.

"Üzerine yapılacak bina, veya dikilecek ağaçlar ve bağlar yapanın mülkü olmak şartıyla bedel'i misline yakın *muaccele* denilen bir bedel ile yahut senelik *müeccele* denilen ücret."[412] karşılığı ediniliyordu.

Bina ve ağacın mülk olması çiftçi için de aynen öyle idi. Gerçi aralarında dağlar ve uçurumlar kadar fark vardı; NİCELİK bakımından ÇİFTÇİ bir çift öküzün hak edebildiği kadarcık yeri (75 ilâ 150 dönüm toprağı) elinde tutuyordu. "Berriyetüş Şam"lıya göre, kesim **"malikâneler"**i 10 bin reayayı (çiftçiyi) içine alabiliyordu. Demek kesimci: 750 bin ile 1,5 milyon dönüm mirî toprağa konmuştu. **Nitelikçe** fark daha az keskin değildi: çiftçi **işleyen**dir; kesimci **işleten**dir. Ve kesimcinin havale ettiği mültezimin pençesi altında çalışacak olan, gene çiftçi olacaktır. Toprağın toplum mülkiyetinden kayması, malikâne sahiplerini derebeyleştirecek, çiftçinin başına işler açacaktır.

Ona rağmen -bugünkü "Demirkırat" oyununu andıran bir içgüdü ile- iki taraf suç ortaklığında birleşirler. Bütün Müslümanların toprak üzerindeki **Ortak Mülkiyetini** kendi kişi mülkiyetleri altına aşırmak için, oybirliği ederler.

Açıkça TASARRUF (işleyip yararlanma) hakkı, nasıl oldu da, daha doğrusu hangi kaygan yüzey üstünde itile itile "KİŞİ MÜLKİYETİ" değilse bile ona yakın bir hak durumuna sokuldu?

Bu uzun aşırma süreci, daha "Kanuni" denilen Süleyman I'in Budin'i ele geçirir geçirmez, Budin Defterine Ebussuut eliyle yazdırdığı buyrultu ile başlamış sayılabilir. Fermanda iki zıt, birbirini çürütecek hüküm bir araya gelmiş bulunur:

1- *"Mirî Toprak"* kimsenin şahsî mülkü olamaz. Çiftçi bile fiilen işleyeceği toprağın ancak tasarrufuna sahiptir;

2- *"Menkule"*ler [taşınırlar, taşınır değerler]**, yani toprak üzerindeki bütün bayındırlıklar (Osmanlı için ev de "taşınabilir" sayılıyor): Evler, bağlar, bahçeler vb. onları emeği ile yapan çiftçinin "kişicil mülkiyet"ine girer."**[413]

Çalışanın emeğini bayındırlık işinde kullanmasını teşvik için konulduğu besbelli olan bu kural, çalıştıranlar için de otomatikçe yürürlüğe girer.

"Köylü, bütün ömrünce işlediği toprağa kendinden çok şeyler katmaktadır. Bunu başkalarının keyfine bırakacaksa, toprağı gübrelemeye bile çokça kalkmayabilir." Onun için **"Kara saban ve kuru öküzle**

412 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, İkinci Kitap, Birinci Bölüm.

413 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, Birinci Kitap, İkinci Bölüm.

küçük tarla üretimi sosyalleşemez." Öyleyse ne yapmalı? Köylünün yalnıkat **"tasarruf hakkını gittikçe biraz daha genişletmek icabeder."**[414]

Küçük üretim yordamı ile **toplum mülkiyeti** arasındaki: "ekonomik zıtlığa karşı", o zaman henüz sosyal rolü bulunan kan bağları görevlendirilir. Tasarrufun mülkiyete yaklaşması şu basamaklardan geçer:

1- **"EHİL"den "BÜYÜK OĞUL"a:** Çiftçiden boşalan çift toprağını, vaktiyle dirlikçi: yalnız "ehil" olana, çiftliği en beceriklice çekip çevirene "TAPU" (Batı Ortaçağındaki "VASSALITE") ile devrederdi. Çiftçinin oğlu "ehil" değilse babasının yerine geçemezdi. Mirî toprak düzeninde ilk çatlak, "ehil" şartı kaldırılarak toprağın **"Büyük Oğul"**a tapulanması ile başladı.

"Yakındoğu'da Osmanlılığın oynadığı rolü, Batı Avrupa'da tekrarlayan Karolenjiyen Fransası gibi, Osmanlılıkta da "Le Droit d'ainesse" (büyük oğul hakkı) konuldu." Bu ilk adım büyük güçlüğe, ilk zamanlar hiç uğramadı. Çünkü "Küçük oğullar ağabeyi babaşah sayıyorlardı. Ama bu sürgit yürüyemezdi."[415]

2- BÜYÜK OĞULDAN "KÜÇÜK OĞULLARA": Fransa'da, "sonradan doğan oğullara" "apanage" (Türkçesi "ekmeklik": Ölünceye değin geçimine yarayacak gelir), yahut "donnation" (bağış) verilmek suretiyle (büyük oğul önceliği) ılımlaştırıldı."[416]

Osmanlılıkta Ebussuut'un fetvaları, daha "Kanuni" adlı Süleyman çağında tasarruf hakkını öteki "oğullara" geçirtir.

3- "OĞULLARDAN KIZLARA": 1378 (Göç: 775 yılı: "Babadan intikalin [geçişin] **erkek evlâda meccanen** [bedava]**, kız evlâda "tapu'yi misli" ile "i'ta" (verilmek) (Atıf: *"Arazi Kanunname'i Hümâyunu"*) usulü ikar. "Demek, Osmanlı devletinin birinci yüzyılı sonlarında, erkek evlâdın bedava toprak tasarrufundan faydalanması hak**[kı] **tanınmıştır."**

4- ANADAN OĞUL'a: 1567 (Göç: 975) yılına kadar, anadan erkek evlâda tasarruf intikali "Tapu'yi misliyle" olurdu. Bu çağ "Ukalây'i yehuddan (yahudi akıllılarından) Yusuf Nâsi'nin Osmanlı sarayını "DOLAP" (banka) içine sokmaya başladığı çağdır."[417]

---

414 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, Birinci Kitap, İkinci Bölüm.

415 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, Birinci Kitap, İkinci Bölüm.

416 Histoire Générale des Peuples, c. I, s. 185.

417 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, Birinci Kitap, İkinci Bölüm.

5- "BÜYÜK OĞUL" Kaydı Kalkar: 16'ncı Yüzyıl başlarından beri büyük oğul'un toprak tasarrufunda önceliği kaydı büsbütün kalkar. Hattâ (ATIF'a göre) erkek evlât yoksa, çiftlik kız evlâda "Tapu'yi misli" ile geçer."[418]

Bu birbirine geçmiş tarihli basamak basamak gelişmelerde:

"Artık çiftçi karınca olur, toplum mülkiyeti zahire ambarı... Hakkını alın terinden, gücünü ekonomi ve Tarih yönünden alan "Mutasarrıf" [kullanım hakkına sahip olan kişi] **yavaş yavaş "mâlik" (mülkiyet sahibi) durumuna girer."**

"Dokunulmaz tüm Müslümanlar malının kutsallığını ve bütünlüğünü korumakla görevli devletlûlar neden susar ve göz yumar." [419]

Sonra oldu bittiyi kitaba uydururlar. Çünkü onlar da kesimci (MUKATAACI) göreviyle sessiz halk ve Allah önünde bu yolu açmakta haklı görünmeyi başka türlü sağlayamazlar. Milyonluk toprakları, kutsal toplum ve **kamu mülkiyetinden** kendi **özel kişi mülkiyetine** aktarmak için; küçük üretmen köylünün alınteriyle işlediği tarlayı benimseme içgüdüsünü haklı çıkarır gibi davranıp, "efkârı umumiye"yi [kamuoyunu] hırsızlıklarına destek yaparlar.

Daha baştan, Kesim Düzeni ile sağladıkları kamu topraklarına **"Tasarruf"** sözü dururken **"Malikâne"** diye (mülk sahibi değilse de onun gibi bir şeyin yeri) anlamına gelen yarı Arap, yarı Acemce bir kaypak ad takmaları niyetlerini göstermeye yeterdi. Bugün hepimiz biliyoruz: "birinin **malikânesi**" denildi mi, kimse o yerin aslında Müslümanların ORTAK MALI olduğunu düşünemez bile; malikâne, sahibinin bal gibi "mülkü"dür, sanılır. Avrupa'dan tercüme kanunlarımız bu oldu bittiyi tanımakta gecikmeyeceklerdir.

O çok basamaklı sosyal-ekonomik heyelânda, artık **mülkiyet** hakkıyla, tasarruf hakkı birbirine karışmıştır. Kimse içinden çıkamaz. Yalnız, Müslümanlığın lâfı ortalıkta dolaşırken, bu "şeriata aykırı" durumu, kapıkulu hocalarımız kitabına uydurmuşlardır. Bildiğimiz gibi **MÜLKİYET** altında (kişinin özel mülkü) olan bir şey, sahibi isterse:

1. **"İCAR"** edilir (kiraya verilir);

2. **"MİRAS"** bırakılır (ölen mülk sahibinin malı kendi özel dölüne kalır);

---

418 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, Birinci Kitap, İkinci Bölüm.

419 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, Birinci Kitap, İkinci Bölüm.

3. **“REHİN”** edilir (ödünç alınan bir paraya karşılık gösterilir);

4. **“HİBE”** edilir (mülk sahibi malını dilediğine bedava bağışlayabilir);

5. **“BEY’İ”** edilir (satılır).

Özel kişi, kendi mülkü olmayan bir şeyi, bu beş türlü tasarruftan hiçbirisine sokamaz. Kutsal ŞERİAT’a göre (Tanrının buyruğunca) mirî malları (kamu mülkiyetinde olan toprakları) padişah dahi olsa hiç kimse, kişi olarak özel dileğiyle o beş türlü tasarrufa uğratamaz. Karakaplı öyle yazar.

Ama iliştiğimiz basamaklı toprak hırsızlığının kitaba uyduruluşu öylesine alır yürür ki, en sonunda **tasarruf** altında bulunan toplum topraklarına, **mülk** (özel kişi mülkiyeti altında bulunan) topraklara yapılan her şey; başka bir ad takılarak pekâlâ yapılır. Bu olayı şöyle adlarla kitabına uydururlar:

Toprağın mülkiyeti	Toprağın tasarrufu	Anlamı
İcar edilir	“İare” veya “Müzaraa” edilir.	Kiralanır.
Miras bırakılır	“İntikal’i âdi” ile geçer.	Miras olur.
Rehin edilir	“Ferağ bilvefa” ile verilir.	Rehin olur.
Hibe edilir	“Meccanen ferağ” edilir.	Bağışlanır.
BEY’İ olunur	“Bedeli ile ferağ” olunur.	Satılır.

Bunun artık “mülkiyet” veya “tasarruf” diye bir farkı kalmış mıdır? Ama Allahtan korkulup, Peygamberden utanıldığı için, yapılan işlere sözde başka adlar takılarak **kutsal şeriatın** afokonu bastırılır. Bir şeyin adını değiştirmekle, kendisi değiştirilebilir mi? Kulları atlatanlar: hem de Müslüman kalarak, Peygamberi kandıracaklarına, yahut Allah’ı aldatabileceklerine nasıl inanırlar?

Olmuş. “Mülkiyet: propiété” ile “Tasarruf: possesion” aşağı yukarı her dilde bugün karışmış bulunur. Çünkü, bütün dünya, bizim yoldan geçmiş, toprak üzerindeki **kutsal toplum mülkiyetini özel kişi mülkiyetine** çevirmiştir. Laik çağda bu oldubitti, daha açıkça “kanun” gücünü kazandı.

I- TOPRAK GELİRİNİN ÜLEŞİMİ

“Dirlik Düzeninde toprak gelirinin paylaşılması, sosyal işbölümü kadar basitti: Mirî toprağın tasarrufu gibi ondan doğan değerlerin

mülkiyeti de, doğrudan doğruya üretmene (çiftçiye, reayaya) aitti. Mirî toprağın mutlak kamu mülkiyetini temsil eden devlet: kendi zümrelerine "şer'an" ve kanunca sınırları belirtilmiş bir YÖNETİM ÜCRETİ (*öşür*, Müslüman olmayanlardan ayrıca *haraç*) alırdı... Osmanlı yönetimi ülkücü İlblerin elinde kaldıkça, dirlikçilerin aldıkları şey devede kulaktı. Sonra gittikçe arttırılan, toprak vergileri ortaya çıktı." [420]

Kesim Düzeni işi büsbütün azıttırdı.

"Osmanlı mirî topraklarında millî gelirin çeşitli sınıf ve zümreler arasında nasıl paylaşıldığı üzerine daha açık fikir edinmek için, modern tarım (ziraat) ekonomisindeki değer üleşimi ile bir kıyaslama yapmalıyız. Batı toprak gelirleri, hiç değilse klasik ekonomi bakımından şu bölümlere ayrılır:

"1- Üretmen çiftçinin zorunlu geçimi (modern ziraatta üretmen toprak işçisine: ücret);

"2- Arazi sahibinin iradı (rant);

"3- Sermayaye düşen pay: Artıdeğer.

"Bu üç bölümün, ekonomi realitesinde yeniden ikişer bölüme ayrıldığı görülür.

"TOPRAK ÜRETMENİ'nin (ister işçi, ister çiftçi olsun) aldığı geçim ücreti, başlıca iki derecede olur.

***"a) Yaşatan geçim:* Bir çalışan insanın kendisinin ve çoluk çocuğunun orta ve normal bütün zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak ücret veya kazanç kadar payı toprak gelirinden alması;**

***"b) Süründüren geçim:* Toprak üretmeni bu seviyedeki ücret veya kazancı ile ölmez, yaşar ama hep bildiğimiz gibi, ona (modern insanın yaşama standardına bakılınca) yaşamak değil, sürünmek denir.**

"TOPRAK İRADI: Hiçbir iş ve sosyalca yararlı görev görmediği halde, sırf toprağın mülkiyetini eline geçirdiği için, ne doğrudan doğruya üretmene (işçi veya çiftçiye) çalışma, ne "dolayısıyla üretmen" sayılan kapitaliste işletme imkânı vermeyen, vermek için haraç isteyen arazi sahibinin payıdır. İrat da iki derecede olur:

***"c) Mutlak İrat* (La Rante absolue): Ekilen en kötü topraktan dahi arazi sahibine çıkarılması gereken pay demektir.**

***"d) Fark İradı* (La Rante différentielle): En kötü toprağa oranla, daha iyi, yahut daha "yerinde" olan toprağın sağladığı fazlalıktır. Arazi sahibi sulu toprağından yararlanmayı, çorak topraktan daha yüksek irat ile kiralar; ne kadar çorak olursa olsun şehir içindeki arsasını, şehre uzak toprağından çok yüksek kiraya bağlar; şehir büyüdükçe arsa ihtiyacı arttı mı toprak sahibi de irat haracını arsanın toprağında hiçbir değişme olmadığı halde, ateş pahasına çıkarır. İşte bu en kötü**

[420] Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, İkinci Kitap, Birinci Bölüm.

veya en az yerinde olan toprağın getirdiği irat üstündeki aşırı irada fark iradı denir.

"TOPRAK SERMAYESİ'nin: Tarım gelirinden aldığı pay da ikiye bölünür:

***"e) Faiz:* Toprağı işletmek üzere yatırım yapacak sermayeci (kapitalist) muhtaç olduğu parayı başkalarından kiralar. Toprak kiralarken nasıl irat ödemeyi göze alırsa, tıpkı öyle, ödünç para alırken de para sahibine faiz ödemeye mecbur kalır.**

***"f) Kâr:* Sermayeci, toprağı, çalışacak işgücünü, yatırılacak parayı bir araya getirmekle gösterdiği girişkinliği, babası hayrına yapmaz: O da, kendisine ÜCRET-İRAT-FAİZ dışında bir pay bekler, ki ona KÂR denir."[421]**

Toprak ekonomisinde bugün insanoğlunun işletmeyle elde ettiği gelir bu anlattığımız 6 türlü bölüme ayrılarak paylaşılır. Biz bu payları, **adalet** üzere ayrılmış, yani her sosyal sınıf ve zümreye eşitçe üleştirilmiş sayarsak şöyle bir şema ile karşılaşırız: (Bu hesapta toprak **üretimi**nin, köylü geçimi dışındaki **masrafları** bulunmaz; **artıdeğerle, üretmenin geçimi** birliktir).

"Burada, sırf şematik bir fikir vermek için, toprak gelirinin bölümlerini altı eşit parçaya ayırdık. Gerçekte bu denli *"adilâne"* eşit bölünüm olamaz. Ama ideal kapitalizmde bu şema oldukça gerçeğe yakın orantılar verebilir."[422]

Sonra, buradaki şema modern toplumdaki toprak gelirinin yalnız **sosyal sınıflar** arasında yapılan ideal üleşimini gösterir. Medeniyet çağıyla birlikte, sosyal sınıfların üstüne, her gelirden pay alan bir de DEVLET çıkmıştır. Devlete de ayrı bir pay gerekir.

Bu altılı gelir bölümü üzerine gerek devletin gerek sosyal sınıf ve zümrelerin aldıkları gelir paylarını belirtmek ve uygulamak için aşağıdaki işaretleri kullanacağız:

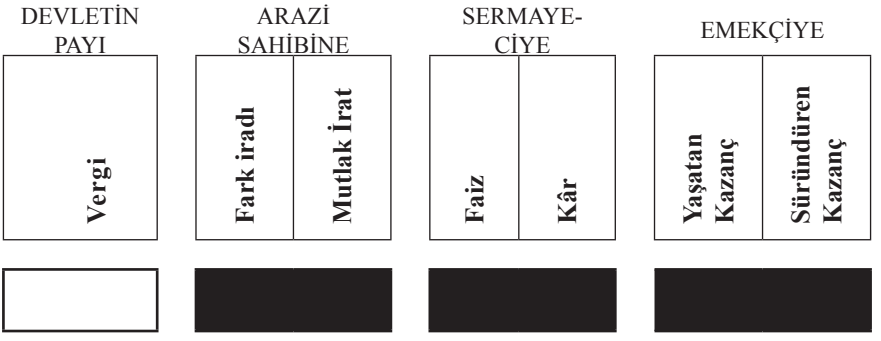

421 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, İkinci Kitap, Birinci Bölüm.

422 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, Birinci Kitap, İkinci Bölüm.

j- MODERN KAPİTALİZMDE TOPRAK GELİRİNİN ÜLEŞİMİ

1- İLERİ DEMOKRATİK KAPİTALİZMDE

2- GERİ KALMIŞ ÜLKELERDE

K- DİRLİK DÜZENİNDE TOPRAK GELİRİNİN ÜLEŞİMİ

1- İLK ÜLKÜCÜ DİRLİK DÜZENİNDE

2- SON DEREBEYLEŞEN DİRLİK DÜZENİNDE

L- KESİM DÜZENİNDE TOPRAK GELİRİNİN ÜLEŞİMİ

1- İLK KANUNİ KESİMCİLİKTE

2- SON DEREBEYLEŞEN KESİMCİLİKTE

M- OSMANLILIKTAN ÇIKAMADIĞIMIZIN ŞEMASI

OSMANLILIKTA	OLAYIN ANLAMI	BUGÜNKÜ GÜNDE
E K O N O M İ		
1- **İltizam**	(Toplum işlerini devlet parasıyla özel kişilere yaptırmak)	**İhâle**
2- **Tefviz**	(Devlet imtiyazlarını kişilere bağışlamak)	**Tahsis**
3- **Mürâbaha**	(Malları pahalatarak özel kişi zenginliğini arttırmak)	**Vurgun**
4- **Tefecilik** (sarraf saltanatı)	(Faiz ve komisyon yükselterek özel kişileri iratçılaştırmak)	**Faizcilik** (Banka saltanatı)
5- **"Mirî mal deniz"**	(Devlet gelirini israf)	**"Devletçiyiz"**
M A L İ Y E		
1 - **Kapıkulu çoğalır**	(Devletten geçinenlerin nüfus ve milli gelirden çok artması)	**Memur çoğalır**
2 - **Züyuf akça**	(Paranın değerinin resmen çalınması)	**Enflasyon**
3 - **Rüşvet**	(İşi düşenden kanunsuz faydalanmak)	**Rüşvet**
4 - **İrtikap**	(Kamu malından kanunsuz faydalanmak)	**İrtikap**
5 - **Suiistimal**	(Devlet yetkisinden kanunsuzca faydalanmak)	**Görevini kötüye kullanmak**
Y Ö N E T İ M		
1 - **Şeriata aykırı fetva**	(Kanun diye kanun tepelendi)	**Anayasaya aykırı kanun**
2 - **Kırtasiyecilik**	(İşleri savsaklama)	**Bürokrasi**
3 - **İltimas**	(Adamını bul)	**Kayırma**
4 - **Subaşı falakası: İstibdat**	(Kanunsuz baskı) (Sıkı kişi yönetimi)	**Karakol dayağı: Dikta**
5 - **Tabiyyet (vasalite)**	(Kişiye, zora tapma)	**Geri kalmış ülke kompleksleri**
S İ Y A S E T		
1 - **Kerametli şeyh**	(Tapılan ulu)	**Yanılmaz önder**
2 - **Dalkavuk mürit**	(Şahsiyet yerine kulluk)	**Alkışçı mensup**
3 - **Tarikat gayreti**	(Hak değil çıkarcılık)	**Partizanlık**
4 - **Ümmeti Muhammede: Şeriat isterük!**	(Prensip yerine demagoji)	**Kuru kalabalığa: Halkçıyız!**
5 - **Katliam**	(İkna yerine yıldırma zoru)	**"Tedip" (Bayar)**
K Ü L T Ü R		
1 - **Medrese kafası**	(Yaratıcılık yerine karakaplı)	**Skolastik** (Kitabına uydur)
2 - **Taassup**	(Düşünce züğürtlüğü-Fikir yasağı)	**Şovenizm**
3 - **Divan Osmanlıcası**	(Halk düşmanı kast dili)	**Arı dil uydurmacası**
4 - **Emir Kulluğu**	(Fikre değil mevkie önem)	**Prensipsiz itaat**
5 - **Kitap ve Düşünür yakma**	(Toleranssızlık)	**Örgüt, kitaplık vb. basma**

N- ŞEMALARIN SONUÇLARI

"l- Tarihte küçük üretmen köylü için en ideal çağ: Devletle çiftçinin (ama bugün Türkiye'de büyük arazi sahiplerine sahtece verilen adla sözde çiftçinin değil: Osmanlı Dirlik Düzeninde bir çift öküzle geçimini sağlayan küçük üretmen çiftçinin) baş başa kaldıkları normal (TARİHÖNCESİNDEN MEDENİYETE) geçiş çağıdır. Orada devlet, faraza [söz gelişi] **ilk kanuni kesimcilikte olduğundan iki misli ve bütün öteki çağlardakinden derebeyleşen dirlikçilik ve kesimcilik gibi demokratik ileri kapitalizmde olduğundan 4 misli fazla pay aldığı halde, üretmen Çiftçi mutludur: Çünkü o da, kanuni kesimci düzende olduğundan 2 misli, kapitalizmde olduğundan 3 misli, derebeyleşmiş Dirlik Düzeninde olduğundan gene 3 misli, derebeyleşmiş Kesim Düzeninde olduğundansa, tam 8 misli daha yüksek oranda pay alır.**

"Demek, Batı Avrupa'da, daha doğrusu İngiltere'de toprakbentliğin kalkıp da hür çiftliklerin kurulduğu 15'inci Yüzyılda olduğu gibi, Osmanlı Dirlik Düzeninin de ilk ülkücü başlangıç çağında yaşama, doğrudan doğruya üretmen köylü-çiftçi için gerçekten bir "ALTIN ÇAĞ"dır. Köylünün, GELENEKÇİ ve ESKİ ZAMANLARA HASRET oluşu bundandır."[423]

Boyuna dokundurulduğu gibi "geri kafalı", "nettiğini bilmez şaşkın" oluşundan değildir.

"2- Fakat ilk ülkücü Dirlik Düzeni, ister istemez çabuk geçen bir ara çağdır. İngiltere'nin 15'inci Yüzyıl tarımında, derebeyi sömürmesi yerine kapitalist ve ortağı Lord sömürmesine geçiş konu idi. Osmanlılıkta, derebeyleşip göçmüş Antika bir medeniyetin yerine başka bir Antika Medeniyete geçiş (bir Rönesans, İslâm Dirilişi) konu oldu. Avrupa'da bağımsız küçük üretmen çiftçi işletmesi bir "SOSYAL DEVRİM" geçidi, Osmanlılıkta bir "TARİHSEL DEVRİM" geçidi oldu. Dirlik Düzeni, ister istemez, kendinden sonraki gelişim basamaklarına, şeylerin akışıyla gidip soysuzlaştı. İngiltere'de büyük derebeyi artığı arazi sahipleri, toprak beyleri bile "Modern LORD" biçiminde kapitalistleşip, sermayeci ağa oldular; Osmanlılıkta, tersine para beyileşen Tefeci-Bezirgân, "EŞRAF", "ÂYAN"laşarak "TOPRAK BEYLİĞİ"ne soysuzlaştılar.

"Bununla birlikte, Dirlik Düzeni, hattâ derebeyleştiği zaman bile, köylüye geri bir kapitalizmde veya derebeyleşmiş Kesim Düzeninde olduğundan 2 misli yüksek geçim düşürdüğünden, köylü hâlâ kendisine bir "SAHİP" özlemektedir. Buradaki sahip, köle sahibi "EFENDİ" değil, Osmanlının ülkücü İlb (Şövalye-Gazi) kanaatkâr ve fedakâr, sosyal adaletçi "SAHİB'ÜL, ARZ"larıdır."[424]

---

423 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, İkinci Kitap, Birinci Bölüm.

424 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, İkinci Kitap, Birinci Bölüm.

"3- Kesim Düzeni hiç değilse, ilk normal "Kanuni" konağında, üretmen köylüye yarı yarıya yaşatan (geçimden üstün bir pay) devlete de ondan öncekinin 2 misli bir gelir sağlıyor görünmektedir. Bu görünüş sayesinde devlet o reformu başarı ile sonuçlandırabildi. Derebeyleşmiş Dirlik Düzeninde: "MEHDİ" aramak yolu ile gerçekte derebeyliğe karşı ayaklanma eğginliği gösteren köylü, "CELÂLİ"lere alet edilmek isteniyordu. Devlet, Anadolu köylüsüne ilk kanuni kesim yararlıklarını gösterip, Anadolu iç isyanlarını içinden fethetmiş sayılabilir.

"Kesim Düzeni, eski dirlikçi derebeyleşmesine taş çıkartacak sömürüşü ile o yaman soysuzlaşmaya, âyanlaşmaya başlayınca "ZÂLİMLER"e karşı halkın ağzından "DEVLET BABA" sözünün düşmemesi bu mekanizma ile doğmuştur. Padişahların, saray görevinde ve kapıkulluğunda boğaz tokluğuna yetişmiş vezirleri, milyonluk hazine ve sefahatlerde yüzer görünce; "Bre zâlim şol mel'un!" deyip kelle uçurmaları ve sık sık *"Müsadere"*lere[425] girişmeleri o bakımdan halkça, hele köylüce sosyal adaletin bir tecellisi sayılmış ve "DEVLET BABA"ya güveni arttırmıştır."[426]

"4- Kesimci Düzeninin karakteristiği ilk KANUNİ Kesimcilik ile son DEREBEYLEŞMİŞ Kesimcilik Düzenine ait iki şemada açıkça belirir. Kesimcilik başlarken devlete, ondan önceki (Derebeyleşmiş Dirlik Düzenindekinin) iki misli kadar gelir, hem de peşin parayla sağlanır. Devlet kastları (İLMİYE-SEYFİYE-KALEMİYE-MÜLKİYE) memnundur. Köylüye, şöyle böyle bir, süründüren de olsa, geçim bırakılır. Köylü, eskiden beri alıştığı durumunda bir değişiklik olmadığını görerek, üst tabakalarda kanın gövdeyi götürmesine aldırmaz, taraf tutmaz. "KÖYLÜ LÂKAYTLIĞI"[427] denilen şey budur. Geri kalan toprak gelirinin yarıdan aşağı düşmeyecek bölümünü üstünleşecek KESİMCİLİK SINIFLARI: Mukataacı beylerle, Tefeci-Bezirgân Sermaye sahipleri, kendi aralarında büyük bir hakkaniyetle, (serbest rekabete yakın arz ve talep kanunu ile) üleşirler. Çağın "KANUNİ"liği budur.

"Lâkin, üretimin kontrolünü bir yol ele geçirip üstün sosyal sınıflar durumuna giren sermaye sahipleri, çarçabuk, alttan, üstten vurgunları ile, züyuf akça (enflâsyon) ve kalpazanlık sayesinde, uzun vâde ile ellerine geçirdikleri büyük topraklardaki kanunlaşmayı hem devletin, hem halkın ve küçük üretmen köylünün zararına ilerletirler. Köylü o zamana dek görülmedik yaman darlığa düşüp, "YERLERİN ESİRİ" dedikleri hale geldi. Kendisini yaşatmaya değil, süründürmeye yetme-

---

425 Müsadere: Tanzimat'tan önce, herhangi kabahatli bir kimsenin malının hükümetçe padişah adına zapt edilmesi. (y. n.)

426 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, İkinci Kitap, Birinci Bölüm.

427 Köylü Lâkaytlığı: Köylü kayıtsızlığı, ilgisizliği. (y. n.)

yen geçimin altına indi. Kesimci ile sermayeci arasındaki ilk "ADALETLİ KANUNİ" gelir üleşimi bile zedelendi."

"Köylünün ses etmeye HAKKI yani GÜCÜ yoktur.

"Ya en üstteki kesimci beyler neden susarlar?

"Çünkü onlar da suç ortağı olarak yapılan hırsızlıktan "KILIÇ"larının paylarını alırlar. Aşağıda Tefeci-Bezirgân Sermayeye kaptırdıklarını, yukardaki devlet payından kendi hesaplarına geçirirler. Devletse, kesimci bey ve efendilerin elinde bulunduğundan, ses çıkarmaz."[428]

"5- Kesim Düzeninin çarçabuk soysuzlaşması, Dirlik Düzeninin en soysuz derebeyleşme çağını bile aratmakta gecikmedi. Halkımızın bin yıllık denemelerle "GELEN GİDENİ ARATIR" sözü, 60-70 yüzyıldan beri sürüp gelen bu oluş "TEKERRÜR"lerinden çıkmadır.

"Ne yapılabilirdi?

"Kesimcilik köylünün köleden aşağı geçim yollarını kesmiştir. Devletin payını yarı yarıdan aşağılara doğru budamıştır. Ama artık devlet eski ilk ülkücü İlblerin, Müslüman Şövalye Gazilerin DİRLİKÇİ DEVLETİ olmaktan çıkmış, KESİMCİLER DEVLETİ olmuştur. Koltuğu altında yetiştirdiği sosyal sınıfların, her gün biraz daha büyük aslan payı almalarını sağlayacak iktidar durumuna girmiştir."[429]

Artık işi yoksa, imparatorluğun her bozgunu üzerine kan ağlayan, Hıristiyanlıktan dönme (belki "KOÇO" iken "KOÇİ" olmuş) namuslu "KOÇİ BEY"ler şöyle haykırsınlar:

"Elhamdülillâhi teâlâ, Seâdetlû Padişahım hazretlerinin ol makule mal ve menâle ihtiyacı yoktur ki mansıplar verilmek lâzım gele. Cümle âlem Seâdetlû Padişahımızın kulu ve muti fermanberidir. Her biri istihkakı üzere, yolu ile riâyet olunur. Böyle olıcak, lâyık ve sezâ değildir ki memleket sahibi ve ibâdullah hâfızı (tanrı kullarının koruyucusu) İslâm halifesi zerre kadar yararlanmış olmıya da, mansıpları pulluk pulluk satılıp, bir alay hâin hazineler ve defineler derliyeler ve memleketi harap ve yebap ideler."[430]

Yahut padişahı Allah'la korkutsunlar:

"Zâlimler senden sorulur, vekilinden değil!"[431]

---

428 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, İkinci Kitap, Birinci Bölüm.

429 Hikmet Kıvılcımlı, age., c. III, İkinci Kitap, Birinci Bölüm.

430 Koçibey Lâyihası, s. 74.

431 Koçibey, age., s. 48.

"Ceza gününde cümlesi seâdetlû padişahımdan sorulur. Ol takdirde, bunların düzeni ile kayıtlanmak farz ve vacip mesâbesinde olmuştur. Bir alay değersiz zevk ve sefâda olup da, seâdetlû padişahımız sorumlu olmak ne revâdır?"[432]

"Atı alan Üsküdar'ı geçmiştir." Halkla padişah arasına önce kafes, sonra duman ve kan perdesi inmiştir. Kesim Düzeninin yarattığı "sosyal sınıf"lar, haddini bilmeyecek "DEVLETLU"yu, padişah da olsa Selim III gibi boğar, hattâ Genç Osman gibi, ırzına dek el attırıp ölüsünü bile lekelerler.

[432] Koçibey, age., s. 75.

Bölüm IX

TİCARET ve BARBARLIK

A- BEZİRGÂNLIĞIN ÜRETİME BASKIN ÇIKIŞI

Antika Medeniyetler Tarihinde bezirgânlığın, ticaretin bundan önce pek keskince belirlendirdiğimiz kadar büyük rol oynadığını öne sürmek, ekonomi temelinin en kesin faktörü olan **üretici güçlerin** ve dolayısıyla **ÜRETİM**'in yerine, daha ikinci derecede gelmesi gereken **DEĞİŞİM** faktörünü, yani ticareti geçirmekle, acaba Tarihsel Maddeciliğin, sosyal ekonomi katlarında kurduğu hiyerarşiyi, rasyonel basamaklanışı bozmuş olmuyor muyuz? Başka deyimle, ticareti ve ticaret yollarını Tarihin (Antika Tarihin) ibresi ve "pusulası" durumuna getirmekle bir doktrin yanlışı, yahut doktrin düzeltmesi yapmaya kalkışmış olmuyor muyuz? Daha doğrusu, bezirgânı -Molière'in "Zoraki Hekim"i gibi- Antika Tarihin **zoraki önderi** yaparken Tarihsel Maddeciliği -pek ikinci derece bir faktör değerlendirmede olsa bile- yanılmış saymıyor muyuz?

Bu biraz fazlaca medrese kokan mantık, her şeyden önce Tarihsel Maddeciliğin iliklerine dek realist diyalektik anlayışını skolastiğe çevirmek olurdu. Önce Tarihsel Maddeciliğin kurucuları kadar yanılmış olmaktan korkmayan, hele yanıldıkları zaman bunu dünyanın en temiz içtenliği ile herkesten önce kendileri, kendilerine takılarak açıkça itiraf etmeyi seven ikinci bir düşünücüler ekibi göstermek güçtür. Onlarca tek değer: gerçek olayındır. Eğer olaylar bir formülü doğrulamıyorsa, yani bir formül gerçek olaylara uymuyorsa: değiştirilmesi gereken şey olaylar değil formüldür. Formülün gücü ve yetkisi -şu veya bu kitapta yazılı, şu veya bu otoritece söylenmiş olmasında değil- gerçek olaylarla uygun düşmesindedir. Mutlak gerçek: dogmatizme dayanmaz.

Antika Medeniyette ticarete ve bezirgâna o yaman önemi verirken, son duruşmada üretici güçlerin medeniyetler için istinafı-temyizi olmayan idam kararı gibi uygulandığını belirtmiş ve konuyu **"Toprak ve Medeniyet"** bahsinde genişçe açmak üzere, şimdilik okuru bir nokta üzerine yoğunlaştırmaya çalışmıştık. Bunu doktrin disiplini adına değil, gerçek olaylar adına yapmıştık.

Yerinde gördük.

Onun dışında, klasik Tarihsel Maddecilik, Antika Tarihte ticaretin ve bezirgânın oynadığı muazzam rolü, şunun bunun uyarısına hacet bırakmaksızın vaktinde görmüş ve iyice izah ederek en edebî güzellikte açıklamıştır da... Yalnız bu açıklamayı, kendi şaşmaz konusu içinde işlemiştir. Onun, Antika Tarih olaylarını altüst eden, Tarihsel Devrim bakımından incelenimine vakit bulamamıştır. Fakat Antika Tarihin bütün kör düğümlerini çözecek elemanları vermiştir. Bu elemanları üç noktada didaktikleştirebiliriz:

1- Bezirgân sınıfı doğmadan önce, sosyal sınıfların biçimlenişi: sırf ve dolaysız olarak **üretimden** kaynak aldı. Bezirgân sınıfının kendisi de geniş işbölümüne uğramış üretmenler arasındaki değiş tokuş bağını kurma zorunluluğundan doğdu. Ama bir kere doğar doğmaz iş tersine döndü.

2- Medeniyetle birlikte üretimin genel güdümü de, üretmenlerin kendileri de bezirgânın emrine girdi. Bezirgân, iki üretmenin arasına alçakgönüllü bir aracı gibi sokuldu. Hemen, her iki üretmeni ve dünyadaki bütün üretimin kaymağını sömüren sınıf oldu. Ve Tarihin en kahredici diyalektiği bezirgân sınıfta tecelli etti.

3- "Yaptığı iyilik ürküttüğü kurbağaya değmeyen" bezirgân, üretim bakımından yeryüzünün en parazit sınıfı iken; üretim için dahi toplumun en yararlı sınıfı durumuna girdi. Yaptığı, hiçbir şey yaratmayan en aşağılık sömürücülüktü! Yığdığı muazzam zenginlik ölçüsünde, en yüce şan ve şerefle, bizzat üretime her gün biraz daha egemen oldu. Modern ekonomi krizlerine dek...

Bu üç nokta Engels'in canlı üslubunda şöyle açıklanıyordu:

> **"O zamana dek, sınıfların teşekkülüne gidim noktaları sunmuş bulunan bütün elemanlar münhasıran üretime bağlıydılar. Bu elemanlar, üretime katılanları: güdücüler ve iş yapanlar, yahut daha büyük ve daha küçük ölçüde üretmenler diye ikiye ayırmıştı. Burada, ilk defa olarak, hiçbir surette üretime katılmayan bir sınıf ortaya çıktı. Üretimin genel yönetimini ele geçirdi ve üretmenleri ekonomi bakımından kullaştırdı. İki üretmen (müstahsil) arasında pek lüzumlu aracı kesilen bir sınıf, her iki üretmeni de sömürüyordu. Üretmenleri değişim zahmetinden, zarar ziyanından kurtarmak bahanesiyle, ürünlerini uzak pazarlarda sürümlendirmek bahanesiyle ve böylece nüfusun en yararlı sınıfı haline gelmek bahanesiyle, cidden parazit (hazır yiyici) bir sosyal sınıf biçimlendi. Pek cılız kalan sosyal hizmetlerinin karşılığında, gerek yerli, gerek yabancı üretimin kaymağını çekerek, çarçabuk muazzam zenginlikler edindi ve o oranda büyük bir sosyal nüfuz**

ve tesir kazandı. Gene sırf o yüzden, medeniyet çağı süresince, her gün daha yeni şereflere, her gün daha büyük ölçüde üretime hâkim olmaya çağrıldı. Tâ ki en sonunda kendisi de, kendi özel ürününü: dünya ticaret krizlerini dünyaya getirdi."[433]

Üretimi böylesine kıskıvrak eline geçirmiş bir sınıf, onun gidişinde nelere kadir olmaz?

Modern üretimle dolaysız ilgili sanayici kapitalizm çağına ve kapitalist sınıfının iktidarı eline geçirişine dek, o parazit sınıf üretimi de, toplumu da, dolayısıyla kendi kendisini de kastı kavurdu. Ancak, tarihsel görevi bitmiş bezirgân sınıfın diktası ile, onu en hayvanca ve en zalimce körü körüne destekleyen derebeylik iktidarları 17'nci Yüzyıl İngiliz, 18'inci Yüzyıl Fransız **Sosyal Devrimleri** tarafından alaşağı edilene kadar (hattâ edildikten sonra bile, geri ülkelerde hâlâ) bezirgân sınıfı insan toplumunu mahşer yerine çevirdi durdu: Antika Tarihin **Tarihsel Devrimler** çağı oluşunun başlıca sebeplerinden biri oldu.

Klasik Tarihsel Maddeciliğin yüzyıl önce gösterdiği bu olay, yüzyıl sonra arkeolojinin yeraltında gömülü "öbür dünya"ları ışığa çıkarması üzerine yepyeni maddî belgelerle yeniden ispat edilmiş duruma girdi. Konusunun uzmanı bay Henri Limet, insanı umutsuzluğa düşürecek kadar uzun süren Antika Tarih karanlığından ele geçmiş arkeolojik belgeleri bir sıraya koyup düzenlemenin güçlüğünü anlatır; Hammurabi ile Asur kralları arasında geçen zamanın bile Charlmagne ile 14'üncü Louis arasında geçen zaman kadar uzun olduğunu hatırlattıktan sonra şöyle der:

"Konuyu mekân ve zaman içinde belirlendirmek (determine etmek) esastı... Bununla birlikte, açık-net belgelenme (dokümantasyon) seyrektir: teknik ilerleyiş öylesine yavaş oldu ki, 19'uncu Yüzyıla dek metalürjide (madeni sanayide) az gelişme kaydedildi. Onun için, çok defa başka başka çağların ve medeniyetlerin metinleri ve olaylarıyla kıyaslamalara başvurmak zorunluluğunda değilse bile, eğiliminde kalındı."[434]

19'uncu Yüzyıl, büyük sanayi ile doğrudan doğruya üretime bağlı serbest rekabetçi kapitalizmin, hiç değilse ileri Batı ülkelerinde, o zaman için, üretimle dolaysız ilişkisi bulunmayan bezirgânlıktan iyice kurtulduğu çağdır. O zamana kadar, modern çağda harikalı TEKNİK üretici güçlerin iskeleti sayılan metalürji yerinde saymıştır! Hangi sebeple? Modern uzmanlık

---

433 F. Engels, L'Origine de la Fam. Etc., s. 216-217.

434 H. Limet, Le travail du metal etc., s. 20.

orasını araştırmıyor. Tarih, metalürji gelişimindeki yavaşlık ile bezirgân sınıfın üretime kayıtsız, şartsız egemen oluşunun aynı çağ olduğunu yazıyor. İki olayın birbirinden habersizce paralel gitmediklerini, tersine, birbirleri üzerine en keskin etki-tepki yaptıklarını anlamak için keramet sahibi olmaya hacet var mıdır?

Bugün soyut mantıkla düşünülse, insanlık için bezirgân hegemonyasının ne muazzam zarar ziyana ve israfa patladığı söylenebilir. Ne çare ki Tarih, mantık ve bilinçle değil, kendi gerçekliği içinde yürüdü. Bundan sonraları için o muazzam israftan ibret dersi çıkarılabilir: beş altı bin yıl yerinde sayarca arpa boyu ilerleyiş, elbet 20'nci Yüzyılın insan gidişi olmamalıdır. Darvinizmce: hayvan türü kedi-köpek basamağından maymuna evrimleşmiştir. Şimdi, bilim öyle söyler diye maymundan, insan yetiştirir gibi, sosyalizm seviyesine ulaşmış bir dünyada kimi geri ülkelerin bezirgân fideliğinden kapitalist üretmesi imkânsız, hattâ gülünç bulunabilir. Bugünkü teknik ve bilinç seviyemizle altı bin yıl önce yola çıkılmadığı için Tarihe akıl verilemez.

Antika Tarihin gerçekliğinde ticaretin ve bezirgânlığın oynadığı büyük rol, en yakın ve iyi bilinen Tarihsel Devrimler içinde daha açıkça görülür.

B- BARBARLARIN MEDENİYETE ÜSTÜNLÜKLERİ

Barbarların yalnız Barbar oluşları, medeniyetlere üstün gelmeleri için yeterli sebep teşkil edemez. Tarihte her zaman, herhangi bir yerde, herhangi bir Barbar yığını tarihsel bir rol oynayamaz. Ancak dünyanın belirli yerlerinde ve Tarihin belirli çağlarında, gene ancak belirli Barbar yığınları, ansızın bilinen korkunç akınlarına girişmişlerdir. Tek sözle hiçbir Barbar akını kendi başına ve belirsizlik içinde geçmez. Tersine, her Barbar akınının belirli şartları ve belirli sebepleri vardır. Tarihin her alanında olduğu gibi Barbar akınlarında da tam bir determinizm (gerekirlik-belirlenim) hüküm sürer.

Barbarlığın üstün gelişi, Medeniyetin çözemediği problemleri çözebilmesinden ileri gelir. Barbarın çözdüğü başlıca dört problem, Tarihöncesinde insanlığın yaşadığı İlkel Sosyalizm prensiplerinden gelir.

1- Medeniyet, kişiler arasında ekonomik ve sosyal eşitsizlik demektir. Zenginliği ve iktidarı elinde tutan azlık, kendi arasında hiyerarşi ve öteki insanlar arasında korku yarattığı için, **yalan** bir zorunluluk haline gelir. Bütün bireyleri eşit olan Barbar Toplumda kimse kimseden korkmadığı için, herkes birbirine doğruyu söyler. Korkuyu ve yalanı bilmeyen insan-

ların yetiştiği Barbarlıktaki yüksek insan karakteri, medeniyetle çürütücü alçaklıklara gömülmüş insanın inmeli durumuna karşılık, üstün irade ve hareket kabiliyeti yaratır. Barbarlık, medeniyette bulunmayan temiz, taze, kuvvetli insan malzemesini sağlamış olur. Bu, Barbarın **Gelenek-Görenek üretici güçlerindeki** üstünlüktür.

2- Medeniyette üretimin kişi mülkiyeti altında, plansız yapılması, herkesin kaderini, ne ve kim olduğu bilinmeyen pazar ve bezirgân ilişkilerine bağlar. Onun için, herkes birbirini maddi, manevi rakip ve düşman sayar. Bu genel güvensizlik içinde sosyal sınıflara parçalanmış olmak, insanları zıt kutuplara böldü. Medeniyette ise, zordan başka hiçbir şey insanların Kollektif Aksiyonunu sağlayamaz. Bu "zorla güzellik", medeniyeti en kritik anda, Kollektif Aksiyon isteyen toplum gücünden, ansızın mahrum edebilir. Barbarlıkta üretim de, tüketim de, hattâ yüzlerce kişilik evlerde barınım da topluca olur. Sosyal sınıf ayrılıklarının bulunmayışı, Toplum içindeki bütün insanların içeride, dışarıda tek bir vücut imiş gibi düşünüp davranmalarını sağlar. Bu, Barbarın **Kollektif Aksiyon üretici güçlerindeki** üstünlüğüdür.

3- Antika Medeniyetin hemen bütün üretim temeli toprağa dayanır. Toprak mülkiyetinin azınlık elinde toplanması, o zamanki üretici güçlerin seviyesi yüzünden hem toprağın verimini düşürür, hem geniş üretmen yığınların geçim şartlarını dayanılmaz derecede güçleştirir. Her değeri alınır satılır hale getiren bezirgân ilişkilerin tefecilik sömürüsü, toprak ilişkilerini büsbütün içinden çıkılmaz kördüğüm yapar. Barbar insan, Yukarı Barbarlık Konağındaki Kent insanı ise: kendi işleyebileceği topraktan fazlasına göz dikmez. Ele geçen toprakların çoğu kamu mülkiyeti olur. Orta Barbarlık Konağındaki göçebelerde ise, toprağın aile üretimi için benimsenmesi bile yoktur. Zapt edilen hemen bütün toprakların mülkiyeti orta malı sayılır. Her iki halde de, çöken medeniyet altında toprakları alınmış küçük üretmen halk yığınlarına toprak, parasız, yeniden ve adaletlice dağıtılır. Bu, Barbarın **Coğrafya üretici güçlerinden toprak** meselesinde üstünlüğüdür.

4- Bilhassa Antika Medeniyetlerin **Ekonomik** iki önemli mekanizması: sanayi ve bayındırlık faaliyetleriyle, ticaret ve hele dış ticaret faaliyetleridir. Medeniyet Tefeci-Bezirgân ekonomisinin kaçınılmaz sonucu olarak derebeyleştikçe bu iki faaliyet de toprak ekonomisi gibi çıkmaza girer.

a) Medeniyet, ilk günden beri en hayati hammaddelerini (Irak'ta olduğu gibi taşını bile) dışarıdan getirtmek zorundadır. Bu yüzden, sonraları, madenler, bulundukları Barbar ülkelerinde işlenip külçe halinde ithal edil-

meye başlandı. Barbarlar, hele **Yukarı Barbarlık** seviyesine gelmişlerse, kendi topraklarında bulunan hammaddeleri medeniyet hesabına işleyeceklerine, kendi hesaplarına işleyerek, kendi topraklarındaki yeni coğrafya üretici güçlerini de topluma kazandırabilirler. O yüzden, göreceğiz, her Yukarı Barbar akını, Tarihte rol oynadı mı, bu rolünü az çok kendine has bir yeni **Teknik ve üretici güç** getirerek oynayabildi.

b) Medeniyet, dış ticaret ilişkilerini, Irak'ta "Damgar" adı verilen tipte önce kamu memuruna, sonra özel bezirgânlara kaldırttığı kervan veya gemi seferleriyle yaptırıyordu. Barbarlar, medeniyetin kaldırdığı pahalı kervanlar ve gemi seferleri yanında, kendilerinin her zaman yaptıkları göçlerle gelip giderken, doğal şekilde bezirgân görevini daha elverişli şartlar altında benimsediler. Çok defa, medeniyet kervanlarının veya gemiciliklerinin kolay kolay ulaşamadıkları ülke ve semtlere, en sapa ve tehlikeli yollardan ticareti Barbarlar götürdüler. Medeniyetin refahı çağlarında, daha elverişli ticaret aracılığına alışan ve bu yolda az çok kolay bir geçim yolu da edinmiş bulunan Barbarlar, medeniyetin, derebeyleştikçe her türlü ekonomik ilişki gibi ticarete de engel olduğu çöküş sıralarında, medeniyet ekonomisinin başlıca zembereği olan **bezirgân ilişkilerinin en sadık temsilcileri** kesildiler ve öyle davrandılar. (Cengiz de, Timur da, İslâm Medeniyeti'ne saldırırken, medenî beylerin Moğol bezirgânlarına çıkardıkları güçlükleri savaş sebebi olarak öne sürdüler.)

Bu dört başlı faktörler gözönünde tutulursa, Medeniyetle Barbarlık güreşinin iç mekanizmasında hangi ekonomik temel sebeplerin rol oynadığı anlaşılır. Bütün **Tarihsel Barbarlar** (Tarihte rol oynamış Barbarlar), bu bakımdan gene medeniyet yetiştirmesi sayılırlar. Geldikleri yerler daima, sonra üzerine akın edecekleri medeniyetin, çok eski zamanlardan beri açıp işlettiği tarlalara benzer. Oralardan ilkin medeniyet, hammadde kaynakları işleterek eşya ve (korku yalan bilmez Gelenek-Görenekte, Kollektif Aksiyonu yüksek) taze insan gücü ithal etmiştir. Böyle uzun yüzyıllar boyu, Medeniyet, Barbarlığı ileride yapacağı akına kendi eliyle hazırlamıştır.

Sümerler üzerine ilk akınları yapan Barbarlar: Elamlar, Zağroslular, Semitler, Kassitler hep, Irak'ın Doğu, Kuzey, Batı (Lübnan) yanlarını çevrelemiş adi, kıymetli taş ve madenlerle kereste vb… hammaddelerin işlenip getirtildikleri dağların ve semtlerin insanlarıdırlar.

Gılgamış Destanı, Medeniyetin Barbarlığı bu bakımdan işleyişiyle doludur.

Engidu, ele geçirilen tipik; güçlü, karakterli Barbardır: **"Onu dağlar**

yetiştirmiştir… Memlekette en kuvvetli odur. Senden hiç ayrılmayacaktır." (Tablet I) Humbaba, dağları bekleyen Barbardır: **"Ejderha yapılı Humbaba ormanda oturuyor. Onu öldürüp... kendimize katran ağaçları devirelim"** (Tablet II) **"Humbaba, onun böğürtüsü Tufandır."** (Tablet II) (Bu da Tufanın Barbarlardan gelişini gösterir). Şamaş gökten seslendi: **"Durmayın, ilerleyin!"** Humbaba bağırdı: **"Kimdir o dağlarımın çocukları olan ağaçlarımın ırzına geçen?"** (Tablet III)[435]

Barbarlığın ekonomi temeli üzerinde oynadığı rolü, en son olduğu için en iyi bilinen, Tarihsel Devrimlerden Moğol Akınlarına bakmakla, pek açık görebiliriz. Cengiz yığınlarının Tarihe girişleri şöyle anlatılır:

C- TİPİK BİR BARBAR AKINI

> **"Tatarlar, steplerin geniş geçitleri üzerinde ilerliyorlardı. Onlar kimsenin tanımadığı dünyanın bir ucundan geliyorlardı. Denize doğru sel gibi akıyorlardı. Ve göründükleri yerde dünyanın kapıldığı dehşet tarife sığmazdı." "Öteki ulusları birlikte sürükleyerek ilerliyorlar. En büyük soğuklarda bile dörtnal koşan ve yorulmak bilmeyen süvarilerini hiçbir set durduramıyor. Onlar, çiğnenebilecek her şeyi yiyorlar, kendilerine karşı gelenleri öldürüyorlar."**[436]

Bu yürüyen muazzam Kollektif Aksiyon gücünü Batı Hıristiyanlığı öğrenmek istiyor. 1245 yılı Papa İnnocent IV tarafından, Lyon Konsili kararı ile, Tatarlara fransisken keşişi (dervişi) Plan Carpin gönderiliyor. Tarih: Cengiz Han'ın Sihia'ların Kinlerle (Çinle) müttefik olan Tangut krallığını devirmesinden (1227) iki yıl önceye düşüyor. Orta Barbar, ateşin içinde aksiyon halinde inceleniyor. Carpin (Jean du Plan de Carpin ya da Giovanni Piano Carpini),[437] Cengiz'in Kidane'lar İmparatorunu başkenti içinde kuşattığı günleri anlatıyor:

> **"Kuşatım o kadar uzun sürdü ki, savaşçıların yiyecekleri kıtlaştı. Ve Cengiz Han, tayınların yalnız on kişide bir kişiye verilmesi buyruldu."**[438]

Hangi orduda, bir kişi yerken dokuzu aç durup dövüşür?

Ancak her kişinin kendisini ötekilerden en ufak ayrıtlı-ayrıcalıklı bir

---

435 Gılgamış Destanı, Tablet I, II, III.

436 Victor Chklovski, Le Voyage de Marco Polo, s. 56-59.

437 Libellum Historious.

438 V. Chklovski, age., s. 60.

varlık saymadığı Tarihöncesi Toplumun kandaş sosyalist insanlarının ordusu böyle bir denemeye katlanabilir.

> **"Kuşatılan şehirde oturanlar kendilerini makinelerle, okların yardımıyla yiğitçe savundular. Taşları kalmayınca, taarruz edenlere gümüş atmaya, erimiş gümüş boşaltmaya başladılar. Çünkü şehir birçok zenginliklerle doluydu. Neticesiz uzun savaşmalardan sonra, şehri zorla almak umutları kesilince, kuşatımı yapanlar dışarıdan surlara karşı muharebe edenlerden Tatarlar, kentin ortasına dek bir yeraltı galerisi kazdılar."[439]**

Yani: Barbarın Kollektif Aksiyonu ezilmemiş zekâsı ile teşebbüs kabiliyeti, medeniyetin teknik üstünlüğüne karşı, suru yer altından çevirecek yeni bir savaş tekniği yaratmakta gecikmedi.

Böyle insanların ordusunda: Örgüt, Disiplin, Savaş Metodu, medenî orduların son günlerde muazzamlaştıkça her kafadan bir ses çıkan Babil Kulesine dönmüş ordularındakinden kat kat üstündür:

> ***Örgüt:*** **"Cengiz Han her 10 savaşçı grubun başına bir adam koyuyor.** (bildiğimiz onbaşı) **Bu manga adamlarının on tanesine bir yüzbaşı kumanda ediyor. On yüzbaşıya bir üst kumanda ediyor. En sonra on üste bir şef kumanda ediyor. Bütün ordunun başında üç kapiten bulunuyor, ama onlar daima bir tek kapitene itaat ediyorlar."[440]**

> ***Disiplin:*** **"Savaşta, onluk gruptan biri, ikisi, üçü kaçarsa öldürülüyorlar. Bütün on kişiler kaçar da yüzüncü kalırsa: gene hepsi öldürülüyor. Kısaca, müşterek mutabakat kararı ile ricat edilmezse, kaçanlar boğazlanılıyorlar. Savaşçılardan biri, ikisi, üçü cesaretle kavgaya atılınca, mangada geri kalanlar atılanların ardından gitmezlerse, öldürülüyorlar. Birisi esir edilir de, yoldaşları onu kurtarmaya gitmezlerse, hepsi öldürülüyorlar." "Düşman kesin olarak yenilmedikçe ganimet ele geçirmeye başlayanların da öldürülmeleri gerekir. Tatarlarda insanlar böyle acımaksızın öldürülürler."[441]**

> ***Teknik:*** **"Irmakların hattâ en büyüklerini şöyle geçiyorlar: Üstler (binbaşılar demek) yuvarlak ve düz bir büyük deriyi alıyorlar. İlikler açıp kaytan geçirerek bir çeşit yuvarlak çuval yapıyorlar, içine elbiselerle başka nesneler dolduruluyor. Eyerler ve sert nesneler ortasına yerleştiriliyor. İnsanlar da orta yerine oturuyorlar. Böylece kuruluveren gemi atın kuyruğuna bağlanıyor ve hayvan yüzmek üzere ırmağa sürülüyor. Züğürt savaşçıların sağlam birer deri torbaları iyice dikil-**

---

439 V. Chklovski, age.

440 V. Chklovski, age., s. 61.

441 V. Chklovski, age., s. 62-63.

miş bulunur. Her savaşçı öyle bir torba bulundurmaya mecburdur. Neleri varsa, o tulumun içine doldururlar, ağzını kapatıp bağlarlar. Atın kuyruğuna asarak ırmağı geçerler."[442]

Silah: Her savaşçıda **"2 veya 3 yay veya hiç değilse iyi bir yay ile ok dolu üç büyük okdanlık** [sadak]**, bir balta ve makineleri çekmek üzere bir ip bulunur."**[443]

"Sanıyorum Tatarların kendileri ancak pek az silah, bilhassa okdanlık, yay, deriden zırh gömleği istihsal ederler. Tatarlara Pers'ten (İran'dan) zırh ve demir miğfer gönderildiğini gördüm."[444]

Savaş Metodu: **"Tatarlar içinde, bizim tarafımızdan öldürülmeyeceklerini bilseler silahlarını efendilerine karşı seve seve çevirecek çok esirler vardır."** (Carpin: 64)

"Düşmana karşı çeşitli uluslardan aldıkları esirlerden yapılmış kıtalar yollarlar. Bu kıtaların yanına belki birkaç Tatar katarlar. Sonra, en iyi savaşçılardan teşkil edilmiş kıtaları gönderip hiç görünmeden düşmana sağından, solundan saldırırlar. Böylece, çember içine aldıkları düşmana karşı her cephede birden savaşırlar. Bazen pek kalabalık bile değillerdir. Ama hasım taraf, çevrildiğini hissederek büyük bir orduyla dövüştüğünü sanır."[445] **"Eminiz ki Tatarlar başka daha kurnazca savaş hileleri icat edecekler ve daha iyi ve faydalı şeyler yapacaklardır."**[446]

Böyle az ama öz bir Barbar ordunun, milyonluk medeniyet ordularını it dalamış keçiye çevirdikleri görüldüğü zaman şaşılır mı? Barbarın, medeniyetten aldığı silahla medeniyeti yendiği anlaşılıyor.

D- BARBARLIK VE BEZİRGÂNLIK

Bu kıyasıya "Öldürüm Endüstrisi" gelişigüzel yerde, maksatsız işlemez. Bu keskin silahla gene açıkça ve doğrudan doğruya medeniyetin yarattığı, sonradan körlettiği ticaret ilişkileri ve yolları açılacaktır:

"Birkaç yıl sonra öğrenildi ki, bütün ülkeleri bir tek imparatorluk içinde birleştirmiş bulunan Tatarlar, Pasifik Okyanusu'ndan Kırım'a dek kervanların geçmesine yol veriyorlar ve bezirgânlara kötülük yapmıyorlar."[447]

---

442 V. Chklovski, age.

443 V. Chklovski, age.

444 V. Chklovski, age., s. 64-75.

445 V. Chklovski, age., s. 64.

446 V. Chklovski, age., s. 64.

447 V. Chklovski, age., s. 64.

Kötülük yapmak ne kelime? Her Tarihsel Barbar, bezirgânlar uğruna, hattâ muhakkak bezirgânların çizdikleri plan üzerinden savaşmıştır. Cengiz'in geleneğini, bezirgân yolları bir daha tıkanınca aynen bir daha yürüten Timurlenk, Fransız kralı Altıncı Carlos'a Farsça şu mektubu yazdı:

"Başbuğ Temir Kürkân, ömrünü uzatsın,

"Buradaki dostunun yüz bin selamını ve iyi dileğini Fransa kralı kabul buyursun, bunu dünya kadar çok iyi dilekle isterim. Dualar bildirildikten sonra yüce kumandanın oyuna şurası belirtilir ki Fri (Frer) Fransiskos adlı din öğreticisi bu yana geldi. Ve kral mektuplarını getirdi ve siz ulu komutanın iyi adını ve büyüklüğünü ve şanını anlattı. Çok sevindik. Şu dahi bildirilir ki, kalabalık ordu ile varıp, yücelik talihinin yaver gitmesiyle, bizim ve sizin düşmanlarımızı kahr ve zebun ettik. Ondan sonra: Sultan şehrinin murahhası Fri Civan'ı katınıza yolladık. Her ne olduysa size anlatıp söyler. Şimdi siz ulu Kumandan Hümâyun mektuplarınızı gönderip bizi selâmet ve sağlığınızdan haberdar edesiniz ki, gönlümüz rahat olsun. Ve şu dahi lâzımdır ki: Sizin bezirgânlarınız bizim yanımıza gönderilip nasıl biz onları izzetli ve ikramlı tutarsak, bizim bezirgânlarımız dahi ol tarafa giderler ve onları da siz izzet ve ikramla hoş tutasınız. Üzerlerine kimsenin zor ve aşırılığı gelmesin. Çünkü dünya bezirgânlarla bayındır olur. Başka ne diyelim, nice yıllar devlet ve egemenlikte kalasınız. Vesselâm. Yazıldığı tarih, hicri sekiz yüz beş yılı muharrem ül mükerrem sonu."[448]

Mektubun üçte ikisi selâm-kelâm, üçte biri iş olarak yalnız bezirgânlar için yazılır.

E- BEZİRGÂN YOLLARININ AÇILIŞI

Moğol akınının hangi ekonomi faktörlerine bağlı olduğu görüldü. Cengiz Han'dan beş on yıl sonra, Tatarlar, "Pasifik Okyanusundan Kırım'a dek" uzanmış büyük bezirgân yollarını açtılar. Venedik bezirgânı Marko Polo'nun anılarından ilgili pasajlar şöyle sıralanabilir: (Kırım'dan yola çıkılınca):

"Yavaş yavaş ilerleniyor. Ve birçok şatoların önünden geçiliyordu. Seyyahlar kırktan fazla şato gördüler. Her şatoda başka bir dil, başka bir lehçe işitiliyordu. Çünkü bu şatolar Cenovalılara, Venediklilere, Greklere ve bazen, vaktiyle Rusya steplerini işgal eden ve Cermence konuşan Goth'lara aitti."[449]

---

448 Tarihi Cevdet, c. 3, s. 320-329.

449 V. Chklovski, age., s. 65.

"Polo'lar zamanı Kumanların (Polovetzler) yerine Tatarlar geçmişti ve şatolar her çeşit matahları satan ve alan çok dilli bezirgânları barındırıyordu."[450]

Step insanı, büyük gezegen komuna evlerinde yaşıyordu:

"Stepte ak keçeyle örtülü, tekerlekli çadırlarda yaşıyorlardı. Bazı çadırlar otuz ayak genişliğinde büyüktüler. Bunlar hiç bozulmadan taşınıyordu. Ve araba tekerleklerinin arası yirmi ayağı geçiyordu. Böyle bir araba üstüne oturtulmuş bulunan ev, her iki yanda arabadan beş ayak daha geniş oluyordu. İkişer ikişer koşulmuş yirmi öküz arabayı çekiyordu. Yanı başında develer koşulmuş ve sandıklar yüklenmiş arabalar geliyordu."[451]

Bu yaşayanların henüz Anahanlık geleneklerini bırakmadıkları, mezarlarından belliydi:

"Arabalar, üzerlerinde yüzleri doğuya çevrik, göbekleri önünde bir kupa bulunan "taştan kadınlar" duran mezarların önünden geçiyorlardı."[452]

Bezirgânlar bu konuksever İlkel Toplum kucağında rahattılar:

"Venedikliler, Tatar beylerinin nezdinde konaklamayı, bir tercüman aracılığı sayesinde onlarla köle, yün ve balmumu fiyatlarını söyleşmeyi seviyorlardı. Bezirgânlara "Kımız", mayalanmış kısrak sütü sunuluyordu. Bir efendi kımız içerken, her yudumu çektikçe bir hizmetçi: "Ha!" diye bağırıyordu. Kımızlar ısrarla sunuluyordu. Ve davetlinin kımızı tatmasını kolaylaştırmak için kulakları çekiliyordu: Tatarların dediğine göre, kulaklar çekilince insanın boğazı genişletilmiş oluyordu."[453]

Moğol, bu "Ha babam!" havası içinde bezirgân ağırlıyordu. Sınırlar, bezirgânlığı engellemiyordu. Kentler, en emniyetli dört yol ağzı pazaryerleriydi. Buna örnek, Volga kıyısında Hanlık başkenti sayılan ak evleriyle Bulgar şehriydi:

"Şehirde o zamanlar ancak 500 evle birkaç cami vardı. Oturanlar bilhassa kışın kalıyorlardı. Yazın davarlarıyla çayırlıklarda sürtmeyi tercih ediyorlardı. Güz gelir gelmez, kentin çevresinde çadırlar dikiliyor, kent muazzam bir canlılık kazanıyordu. Evler taş ve kerestedendi.

---

450 V. Chklovski, age.

451 V. Chklovski, age.

452 V. Chklovski, age.

453 V. Chklovski, age.

Keresteler cıvata ve tamponlar yardımıyla tutuşturulmuş kalaslardan yapılıydı. Şehrin ortasında yuvarlak bir kule dikiliyor, tepesine içinden 72 basamaklı bir merdivenle çıkılıyordu.

"Polo kardeşler, geldiklerinin ertesi günü, hükümdara en iyi mallarını sunmaya gittiler.

"Hakan (Barka) Bizans erguvanı kumaşıyla örtülü bir tahtta oturuyordu. Sağında vasal-bağımlı hanlar bulunuyordu. Bezirgânlar soluna geçirildiler, önlerine özel tek ayak masalar üzerinde etle hidromel (bal içkisi) çıkarıldı. Mücevherlerden ve mal, matahlardan konuşuldu. Barka, Venediklilere büyük bir kabul gösterdi. Getirdikleri bütün şeyleri aldı ve malların bedellerini bol bol ödedi.

"Kuzeyli Ruslara Kaman'ın geceleri o denli kısa gelmiyordu. Ama Araplar, o geceleri "beyaz ve nefis" buluyorlardı. Arap bezirgânları ticaret yapmak için Bulgar'a geliyorlardı. Ayrıca, o doğa mucizesini temaşa etmek [seyretmek, izlemek] **ve sabahlara dek pespembe kalan gökyüzünü hayran hayran seyretmek için de geliyorlardı.**

"Hamamda erkeklerle kadınlar birlikte banyo yapıyorlardı.

"Cinayet işleyenler, elleriyle ayaklarından dört direğe bağlanıyor, vücutları boyunlarından kalçalarından bir baltayla yarılıyordu.

"Ticaret pek canlıydı. Kıymetli taşlarla değişerek pek çok mal, hele bal, balmumu, balık tutkalı ve hattâ ucuz bulunursa kara tilki postları bile elde ediliyordu.

"Polo kardeşlerin yol arkadaşları Moskova'ya gitti. Bu yeni kurulmuş bir şehirdi. Tatarlarca talan edilmiş Aşağı Don'daki Kiev şehrinin ticaretini ele geçiriyordu ve Tuna'da Cenovalılarla iş ilişkilerinde bulunuyordu. İtalyanların Moskova'da elçileri vardı. Romenler, Moskovalılara çan dökme sanatını öğretiyorlardı. Kremlin'in yanında, bir Sudak bezirgânları mahallesi vardı. Orada ticaret çok kâr getiriyordu. Öyle sanılıyordu ki Venedikli Duge orada Tucev ailesinin kurucusu oldu. Bu aile 19'uncu Yüzyılda Ruslara meşhur bir şair yetiştirdi.

"Moskova'ya gitmek kârlı işti ama o kadar uzak ve öyle soğuktu ki... Rusya'dan iyi kalitede deri, balmumu ve köleler ihraç ediliyordu."

"Bu, Tatarların bütün Rus topraklarında, hattâ Novgorod'da bile vergi almak üzere nüfus yazımı yaptıkları yıldı."[454]

Orta Asya bezirgân yolları engelsiz ilerliyordu:

Demirkapı (Derbent Hazer Denizi'yle Kafkas arasındaki geçit): **"Cenovalılar gemilerini ırmak yoluyla bu denizin kıyılarına dek sürükleyip, orada gemicilik ve ipek ticareti yapıyorlardı."**

---

[454] V. Chklovski, age.

Buhara: **"Kent ortasındaki tepenin üstünde bir müstahkem şato yükseliyordu. Acemler, Hintliler, kara setreli Yahudiler, Çinliler büyük pazarda işten kırılıyorlardı."**

Semerkand: **"Yol boyunca seyyahlara mahsus menzillere rastlanıyordu. Su tedariki için tam bir gün at sırtında yol almak gerekiyordu... Dört bir yanda yedek atlar bulunuyordu. Hakanın ulakları, yorgunluktan bitkin bineklerinin eğerlerini kaldırıp, taze beygirlerin üzerine koyuyorlardı. Bir koca bezirgân, bir elçi, bir prens, yorgun düşmüş atını sürerken iyi bir at üzerinde birisine rastladı mı, süvariyi indiriyor ve onun bineğini teklifsizce zapt ediyordu. Kimse sesini çıkarmaya cesaret edemiyordu.**

Hami: **"Çölü geçiş o kadar uzun sürmüştü ki bezirgânlar yolun kaç gün sürdüğünü kestiremediler. En sonunda Hami'ye geldiler. Doğu Çin'de Budist bir kültür merkezi olan bu şehir, Çin'i batı ile bağlayan önemli bir transit yeri idi."**

F- BEZİRGÂNLIĞI BARBARIN ÖRGÜTLENDİRMESİ

"Bütün ülkede posta ve menziller örgütlendirilmişti. Kubilay hanlığının her noktasından pek çabuk haber almak istiyordu. Bir bezirgân veya bir ulağın sağlam bir atla üç günde alacağı yolu, iki beygir öldürerek iki günde almasını tercih ederim."

"Yol boyunca dikilmiş direkler mesafeyi gösteriyordu. Hanın ulakları günde en az 10 konak (40 kilometre kadar) yol almaya mecburdular. Ama ulaklar çok kez günde 15 ilâ 20 konak yol gidiyorlardı. Atları, bir köye yakın, geberirse etini orada oturanlara satıyorlardı. Yolda geberirse, yorgunluktan düşen hayvanları bırakıp gidiyorlardı."

"Âdetti, ulaklar bir şehre, bir kasabaya, bir köye vardılar mıydı, emir çıkardı. Kendileri ve adamları için çok et ve meyve, binekleri sayısının üç misline yetecek kadar yulaf getirilecekti. Ulakları korumak, bagajlarına ve beygirlerine bakmak üzere nöbetçiler dikilirdi. Bir nesne veya bir hayvan eksildi mi, mal sahibinin zarar ziyanını mahallî yetkililer tazmin ediyorlardı. Eğer ulakların vardıkları yer ahalisi kendilerinden istenen şeyi hemen getirmezse, günün veya gecenin hangi saatinde olursa olsun sopalar ve kırbaçlarla işitilmedik tarzda dövülüyorlardı. Yahut o yerin kocabaşıları getirtiliyordu ve ulaklar bunları kamçılarla, sopalarla acımaksızın dövdürüyorlardı."

Hakanın başkenti, hattâ sarayı bir bezirgânlar enternasyonali idi:

Kubilây'ın Sarayı: **"Suriyeli Nesturiler, Moğollar, Çinliler, Ermeniler saray çevresinde toplaşıyorlardı. Büyük hanın durağına yolu dü-**

şen kimse, silahlı nöbetçilere cevap vermek için en az dört dil bilmeye mecburdu."[455]

Kendi ortaçağına gömülü Barbar Moğol, Batıya metelik vermiyordu. Hakan Mangu, 9'uncu Louis'ye Rubruquis eliyle gönderdiği mektupta şöyle yazıyordu:

"Ezelî tanrı gücüyle gündoğudan günbatıyadek tekmil dünya barış ve şenlik içinde birleşti miydi, ne yapmak istediğimiz anlaşılacaktır."

Kubilây'ın, pasaport yerine altın tabletle elçi olarak gönderdiği Polo kardeşler, Papa'dan:

"Bizim Hıristiyan dinimizde öğretim yapmış, yedi sanatı bilen ve putperestlerle ve konuşacakları başka kişilerle iyice tartışmayı ve İsa kanununun en iyi kanun olduğunu ispat etmeyi becerecek yüz kadar adam" isteyeceklerdi."

"Semerkand'taki rasathane bilginleri, oradan yıldızlı göğü inceliyorlar ve güneşin tutulmalarını haber veriyorlardı. Böylesine bir bilime karşı, o tâ ıraklardaki sefil Avrupa ne ederdi?

"Filistin daha ilginçti. Orasını bezirgân yolları aşıp geçiyordu. Orada Hıristiyanlarla Araplar arasında savaşmalara şahit olunabilirdi. Ve birkaç yüz Hıristiyan angaje edilebilirdi: Çünkü meselâ, savaş yapmak ve surları yıkmak güzel sanatı bazı alanlarda epey geri kalmış bulunan Çinlilerin eline her iş bırakılamayacağından, bu sipariş, büsbütün daha kaçınılmaz oluyordu." "Kudüs'te, efendimizin lâhdi üzerinde yanan lambadan getirtmek üzere adam görevlendiriliyordu."

G- BARBARIN AÇMADIĞI YERLE KIYAS

Cengiz akını üzerinden yarım yüzyıl geçmemişti. Barbar "Tufan"ının çığ gibi geçtiği her yer öylesine bezirgân cennetine dönmüştü. Her şey ticaret içindi. Cengiz çığının uğramadığı yerlerde ise, aynı günler, durum şöyleydi:

"(Marko Polo heyeti) Tatarlar ülkesinin sınırını aşınca Ermenistan Krallığı içine girdiler. Orada daha az çabuk yol almak zorunda kaldılar. Dört bir çevresinde Frank baronlarının, Templier'lerin (Malta tarikatlıların), Töton şövalyelerinin şatoları görülüyordu.

"Haçlılar, Anadolu'nun güney kıyılarını, pek meşhur Ayas veya Lavas gibi limanları ele geçirmişlerdi."

"Arabistan'dan gelen kervanlar Ermenistan'da baştan başa aşı-

455 V. Chklovski, age.

yorlardı. Orada Batı Avrupa matahları bulunuyordu. Ermenistan keçi kılı, kereste, demir, kuru üzüm ve bütün Lübnan'da büyük ünü olan atlar ihraç ediyordu. Her yerde, vergi ödemeden muaf olan Cenovalı elçilere ve temsilcilere rastlanıyordu. Cenevizlilerin uzun bezirgân yolları boyunca bezirgân acenteleri vardı. Venediklilere kayrılan imtiyazlar o kadar önemli değildi.

"Polo kardeşler, Ermenistan'da Kubilây Han'ın ulakları unvanını kullanıyorlardı, ama atları için para ödemeye mecbur kalıyorlardı.

"Ayas'tan Suriye'ye geçtiler. Buraya Araplar Assham ("sol kıyı") adını vermişlerdi.

"Filistin o zaman müreffehti. Kudüs'e yakın gül bahçeleri, portakalları, zeytinyağları, muzları, bademleri, erikleri ve afyon için haşhaşları meşhurdu. Yabancılar ora pazarlarına koşuyorlardı. Otel ve banyo fiyatları çok yüksekti. Ama mahsuller ucuzdu. Kudüs'te su, kıt olduğu için, sarnıçlarda muhafaza olunuyordu. Haçlılar pek kudretli değillerdi. Yalnız şatolara hakkiyle sahip çıkabiliyorlardı. Hiç de ellerinde tutmadıkları bir ülkede yolların emniyetini gözetmeye ve vergi tahsil etmeye güçlükle muvaffak oluyorlardı.

"Geniş Çin köylerinden sonra Polo kardeşler taştan kaldırımlı Kudüs'ü pek fukara ve boğucu buldular. Ama mükemmel üzümlerini takdir ettiler."[456]

Çin başkaydı:

"Elçilikler ve misyonlar denizden, karadan geliyorlardı. Bezirgânlar da öyle... Moğol hâkimiyeti ticaret için parlak bir çağ oldu: Moğollar itibarî[457] değer tedavülünü ve dışarıyla değişimi geliştirdiler."

"Kubilây'ın saltanatı şanlı ve huzurlu oldu. Çin için, hakan geniş toleranslı bir rejim kabul etti, aynı zamanda hem aydınları, hem Taoistleri, hem Budistleri himaye etti ve Çinlilere silah taşımayı yasak ederek yerel savaşların önüne geçmeye çalıştı."[458]

H- MEDENÎLERDEN BARBARLARA ÖVGÜ

Orta Barbarla Çökkün medeniyeti, gözleriyle görmüş olanlardan dinlemek her şeyden daha ilginçtir. Dünya Ticaretinin kuzey yolunu açan Cengiz atası Atilla için, koyu Hıristiyan Chateaubriand şöyle der:

---

456 Victor Chklovski, Le Voyage de Marco Polo, s. 67-90.

457 İtibarî: Gerçekten öyle olmadığı hâlde öyle sayılan, saymaca: "Kâğıt paranın değeri itibaridir." (TDK) (y. n.)

458 Maxim Petit: Histoire Générales, Larausse ed., c. I., s. 377.

"Başkenti bir kamp yahut keresteden yapılmış büyücek bir ağıldı. Boyunduruk ladığı krallar barakasının kapısında sırayla nöbet tutuyorlardı. Sofrasını tahta tabaklar ve kaba yemeklerle donatıp altın ve gümüş vazoları arkadaşlarına bırakıyordu. İşte orada bu Tatar, arkalıksız bir tahta iskemleye oturup, Roma'nın ve Bizans'ın elçilerini kabul ediyordu, iki yanında elçiler değil, meçhul Barbarlar oturuyordu... Savaş tiryakisiydi ama toplantıda ateşliliğini dizginlemeyi bilerek bilgeleşirdi. Yalvaranlara yüreği yufka, inançlılığını kabul ettiği kimsenin yardımına koşmaya hazırdı. Kısa boyu, geniş göğsü, daha da geniş başı, küçücük gözleri, seyrek sakalı, ağarmış saçları, basık burnu, güneş yanığı rengi aslını ilan ediyordu... Bu adam, Romalıların, övüngenlikleri (...) ilişkisiyle bu Hun, diyordu ki: "imparatorların generalleri uşaktırlar, Atilla'nın generalleri imparatordurlar!"[459]

Ona karşılık:

"Tebaalarını [uyruklarını] **iflasa sürükleyen ihtişamlarla eğlendirmeye düşkün."**[460]

Arcadius'ün oğlu Théodos II:

"Tasavvur edilebilecek her alçaklığı, her irtikâbı-yiyiciliği egemen, kılan." [461]

Adamları içinde nasılsa namuslu Maximin'i seçip Atilla'yı kandırmaya yolluyor. Delegeler arasında o çağın en ilginç eserini yazan Grek Tarihçisi Priscus gördüklerini anlatıyor:

(Atilla, biraz da tahtalıköye benzeyen başkentine girerken, kadınlar koşuyorlar):

"Başları üstünde bu sıradan karşı sıraya uzanmış beyaz bezler tutuyorlar. Altlarından, yedişerli genç kız safları yürüyerek övgü şarkıları söylüyorlar."[462]

Bu manzarayla o gece uykusu kaçan Maximin, sabah erkenden Priscus'ü hediyelerle yolluyor. Priscus anlatıyor:

"Saray dairevi bir çit duvar içinde birçok evler"den ibaret. "Çit kapalı idi. Önünde hiçbir hizmetçi görünmüyordu."[463]

---

459 François-René de Chateaubriand, Études Histoire, s. 29.

460 Amédée Thierry, M. Histoire d'Atilla. s. 60.

461 A. Thierry, age.

462 A. Thierry, age.

463 A. Thierry, age. s. 92.

(Dünyayı sarsan adamın bir nöbetçisi bile yok! Neden sonra başı tıraşlı bir adam görünüyor. Rumca: **"Kahire, sizi selâmlar!"** diyor. (Priscus şaşırmıştır. Rumlar hep taranmamış saçlı, partal elbiseli olurmuş. Bu adam giyinik, nasıl Rum olur? Soruyor):

"Hunlar arasında Barbar hayatı çekmeye hangi ülkeden geldin?"

Adam cevap veriyor:

"Bu soruyu neden açtınız?"

"Çünkü, çok iyi Rumca konuşuyorsunuz da..."

O zaman tıraşlı, giyinik adam gülerek başlıyor anlatmaya:

"İyi bildin. Ben Grek'im. Mesie'nin Viminacium'undanım. Bir ticaret evinin kurucusuyum. Zengince bir kızla evlendim. Mutlu yaşıyordum: Savaş mutluluğumu uçurdu." (Esir olmuş. Zengin esirler prenslere ve şeflere düşüyormuş. Adam, düştüğü efendisiyle savaşa girmiş. Romalılara karşı yiğitçe savaşmış.) "Yeterce ganimet edinince Barbar efendime götürdüm. İskitlerin kanunu gereğince, hürriyetimi istedim. O zamandan beri hür oldum. Barbar bir kadınla evlendim. Çocuklarım oldu. Onegese'in (Atilla'nın Rum başvekilinin) sofra yoldaşıyım. Ve neresinden bakılırsa bakılsın, şimdiki hayat şartlarım, geçmişteki şartlarıma tercih edilir." (Biraz derlenip toplanır) "Oh! Evet, savaş işi bir yol bitti miydi, Hunlarda kaygısız bir hayat sürülür. Herkesin bahtına ne düşerse, insan onu rahat rahat kullanır: kimse kendisini dövmez. Hiçbir şey insanın huzurunu kaçırmaz. Savaş bizi besliyor. Roma Hükümeti, yönetiminde yaşayanları iflas ettiriyor. Roma, tebaasının [uyruğunun]**, kurtuluş umudunu başkalarının himmetine-çabasına bırakmalı. Çünkü, zalimce bir kanun, tebaanın kendisini savunmak üzere silah taşımasını yasak ediyor. Kanunun kendilerine silah taşıttıkları ise, ne kadar yiğit olursalar olsunlar, kötü savaşıyorlar. Kimine bilgisizlik, kimine şeflerinin tabansızlığı engel oluyor. Bununla birlikte, Romalılarda barış zamanı başa gelen felaketlere bakılırsa, onların yanında savaşın kötülükleri hiç kalır. Çünkü barış zamanı Romalıların hepsinde bir lükstür, bir dayanılmaz haraç belâsıdır başlar, buram buram açılır. Başka türlüsü de olamazdı ya! Roma'da kanun herkes için bir değil. Bir zengin yahut iktidar sahibi kanunu çiğnerse, yapmış olduğu haksızlıktan ötürü en ufak bir ceza görmeksizin o haksızlıktan yararlanır. Ama bir fukara, kanun formalitelerini bilmeyen bir insan öyle bir şey yapmaya görsün; Oh! Ceza hemen ensesine biner. Meğerki davası bitinceye kadar anası ağlamaktan, yahut sonu gelmez bir dava ile iflasa uğramaktan düşüp ölsün de, kurtulsun. İnsanın haklı olduğu bir davada, kanunların emrettiği şeyi ayrıca para ödeyerek elde edebilmesi, bence dayanılır belâ değildir. Roma'da hangi tecavüze uğrarsanız uğrayın, ne mahkeme kapısına yaklaşabilirsiniz, ne de hâkime ve**

avenesine yağlı kazanç sağlayacak bir parayı peşin peşin teslim etmedikçe herhangi bir hüküm bekleyebilirsiniz."[464]

Esir düştüğü Barbarlardan, hür kalınca, ayrılamayan medenî Rum'un, çöken bir medeniyet üzerine düşündükleri bunlardır. Ona karşı Grek Tarihçisinin medeniyeti savunması da şöyle oluyor:

"Kanunu koruyanlar (...) kamu emniyetini korumuş olurlar." "Silah kullanmakta idmanlılar" var. **"Kanun koyucularımız başka bir sınıf daha: toprağı eken kolonlar sınıfı ihdas ettiler** [kurdular, oluşturdular]**. Askerlik sayesinde yaşayan bu sınıfın kendisini koruyanları beslemesinden daha haklı ne olabilir?" "Hâkimlerle avukatların davacı tarafından ve askerin köylü tarafından maaşını çıkartmasında ne haksızlık vardır? Süvari atına, çoban sığırlarına, avcı köpeklerine ne kadar iyi bakarsa o kadar kârlı çıkar. Kötü davacılar var da, açtıkları dava yüzünden iflas ediyorlarsa, beter olsunlar... İşlerin uzamasına gelince, eh, hükmünü bekleten bir hâkim, ceffelkalem** [düşünüp taşınmadan, bir çırpıda] **hüküm veren kötü hâkimden bin kere iyidir. Kanunlar açık açıktır. Herkes onları bilir veya bilebilir, imparatorun kendisi bile kanunlara itaat eder. Büyüklerin cezasız kalmaları ithamınız, gerçi kimi doğrudur, ama bütün milletlerde bu böyledir. Hem fukara da bazen delil yetersizliğinden dolayı cezadan yakasını kurtarmıyor mu?"**[465]

Derken, Onégese görünür. Kendisini hediyelerle satın almaya gelecek olan Maximin'in çadırına kendisi gider. Ve orada şöyle bağırır:

"Pek çok yanılıyorsunuz. Atilla'nın yanında kölelik, imparator Roması'nda saadet ve servetten daha tatlı gelir bana."[466]

---

464 A. Thierry, age., s. 97.

465 A. Thierry, age., s. 96, 99.

466 A. Thierry, age., s. 100.

Bölüm X

TARİH ve BARBARLIK

A- MEDENİYET ve BARBARLIK

Barbarlığın Tarihteki rolünü daha iyi göze çarptırmak için, önce Siyasî Tarih bakımından olayları, nasılsalar öyle ve kısaca hatırlayalım.

Barbarlık, bildiğimiz gibi, **ÇÖMLEKÇİLİK**in icadıyla girişilen Toplum biçimi olarak 3 konağa ayrılır. Medeniyet doğduğu zaman, VAHŞET tarihsel anlamıyla, yeryüzünden silinmişti. Buna karşılık, Barbarlığın her üç konağında yaşayan toplumlar vardı. Herodot'un Tarihi, Aşağı Barbarlık Konağını henüz geçmemiş toplumlarla doludur. Ancak, Medeniyete doğrudan doğruya değen ve etki-tepki gösteren Barbarlık, Tarihte en az Medeniyet kadar rol oynayan Barbarlık: son iki konaktaki Barbar toplumlardır. Onlara **ÇOBANLIK** ekonomisine bağlı **GÖÇEBE** yaşayan **ORTA BARBARLAR** ile, **TARIM** (tam ziraat) ekonomisine ulaşmış, **KENT** (Site=Medine) kurabilmiş **YUKARI BARBARLAR** denir. Bu ayırımın, Tarih akışında önemi büyük olduğu için, üzerinde gereğince durulmalıdır.

I- ORTA BARBARLIK:

Çürümeye yüz tutmuş eski medeniyetleri yaman seller, "**TUFAN**"lar gibi yıkan akınlar için yaratılmış **GÖÇEBE**lerdir.

Yıkmakta o denli eşsiz olan Orta Barbarlık, yıktığı Medeniyetin yerine, o zamana dek görülmemiş tipte "ORİJİNAL" bir yeni Medeniyet kuramaz. Tersine, üzerine yok etme hıncıyla saldırdığı eski Medeniyet tarafından kolayca yumuşatılarak, içine işlenerek, emilerek, temizlediği eski medeniyetin kalıbına dökülür. Sonunda, eski Medeniyet bir çeşit BARBAR AŞISI yemiş gibi olur. Göçebe Barbar akını altından, yıkılmış eski Medeniyetin, budanan yaşlı ağaç gövdelerinde görülen filizleşmeye benzer, yandan fışkırmış dalları peyda olur. Buna, ünlü deyimi ile çökmüş Medeniyetin ölümden sonra **DİRİLİŞ**'i, yeniden doğuşu, **RÖNESANS**'ı diyebiliriz.

Tarihte en çok tanınan, en büyük gök gürültüleriyle yeryüzünü kaplayan Orta Barbar akınları sonsuz efsanelerin kaynağı olmuştur. En iyi

bilindiği için en az efsaneleşen Orta Barbar Tufanları, en sonuncularıdır. Batıda, Hunlar önünde "ULUSLARIN GÖÇÜ" (Muhaceret'i Akvam) adıyla orijinal Roma Medeniyeti'ni yıkar. Doğuda, Moğollar önünde "YECÜC-MECÜC TAİFESİ" sayılan, art arda gelmiş Cengiz ve Timur "KIYAMET"leri orijinal **Çin** ve **İslâm** Medeniyetlerini yıkar.

Atilla'nın Hunları, Roma-Bizans adlı İslâmlıktan önceki orijinal Akdeniz Medeniyetinde üstünkörü bir Rönesans bile yaratamadılar. Sonraki Macarlarla Cermenler, ancak çökmüş Roma Medeniyeti'nin manevî fosili olan Hıristiyanlığa kaynaşarak, yani eski orijinal Roma Medeniyeti'ne uyarak, Roma heyulâsı PAPA'nın elinden taç giymekle yeni krallıklar yaratabildiler. Orta Barbar akınlarının sonucu, Avrupa Ortaçağı için toprağı sürmek oldu... Moğol ve Türk akınları daha başka türlü sonuçlanmadı. Eski orijinal Çin-Hint-İslâm Medeniyetlerinde ancak Avrupa Ortaçağı krallıkları gibi az çok DİRİLİŞler sağlayabildi. Çin'de, Hun ataların geleneğini ele alan Timuçin, Cengiz Han (Hanların Hanı) olup yıktığı medeniyetin mirasını bıraktığı Kubilay zamanında bile Türkistan'a (Çağatay'a), Kuzey Karadeniz'e (Kıpçak'a), [yine, az çok bir Rönesans-Yeniden diriliş getirebildi.] İran ise başlı başına kaldı. Çin'deki BÜYÜKHANların kurdukları YEN Sülâlesi, yıktığı TANG Sülâlesinin geleneksel Çin Medeniyeti'ni **Rönesansa** uğrattı. Hint'te, Türk Mahmut Gaznevî'nin sürdüğü eski Hint Medeniyeti toprağındaki Müslümanlık sabanının izleri boyunca yerleşen Moğol göçebelerinin BÜYÜK-MOĞOLLAR Çağı, çökmüş orijinal Hint Medeniyeti'ni **Dirilişe** kavuşturdu. İlk Ana-medeniyet kaynağı Yakındoğu'da, Orta Barbar (göçebe) akınlarının yıkıntıları üzerinde, Avrupa Derebeyliklerinden hiçbir şey öğrenmeye hacet göstermeyen **"TAVAİF-İ MÜLÛK"** (Kral-Kalabalıkları) ve en son Selçuk, Osmanlı toplulukları, İslâm "RİNPAPA"sı yerinde olan ve orijinal İslâm Medeniyeti'nin heyulâsı, fosili rolündeki Bağdat "HALİFE"si elinden "MENŞUR" [Sultanın emrini, mühürsüz mektubunu, fermanını] alarak İslâm **rönesans**cıklı saltanatlar kurdular.

Orta Barbarlık niçin ORİJİNAL Medeniyet kuramaz?

Çünkü o çağda insanlık, Tarihin kurulu basamaklarını, sosyal toplum konaklarını bilinçle ikişer ikişer atlayabilecek olgunluğa gelmemişti, ancak teker teker çıkabiliyordu. Orta Barbarlık basamağı ile Medeniyet basamağı arasında, üzerine basılmadan geçilemeyecek, bir **Yukarı Barbarlık** Konağı vardı. Tabiî, insanlar bunu düşünerek, Yukarı Barbarlığın hatırını saymak için yapmıyorlardı. Öyle olmaktan başka türlüsü ellerinden gelmiyordu. Sosyal determinizm ve ekonomik determinizm öyle gerektiriyordu.

Orijinal bir Medeniyet kurmak için Orta Barbarlık Konağında ne **maddî** ortam (Tarım adını alacak Tarım ve Kent içinde işbölümlerini geliştirmiş sanayi), ne de **manevî** ortam (Kentleşme derecesinde sistemleşmiş kendisine özgü kurumları ve kuralları) yoktu. Bütün o şeyleri, yıktığı eski yerli-köklü Medeniyetten oldukları gibi edinmeye, öğrenmeye ve almaya mecburdu. Orta Barbar, yıkıntılar içinde yeniden kurduğu toplum şekline, devlet şekline yalnızca kendi damgasını vuramazdı. Çünkü onun Kent gibi bir yapısı yoktu ve Devlet denilen şeyi bilmiyordu. Kendisi, çökkün Medeniyetin göz kamaştıran, tamah uyandıran aşırıca ileri ve üstün üretim, üleşim, tüketim, geçim, düşünüm, davranım mühürleriyle damgalanacaktı. Avrupa'da göçebe Macar ve Cermenlerin **Hıristiyanlaşmaları**: çökmüş Roma Medeniyeti'nin ekonomik, sosyal, politik, ideolojik, ahlâkî, dinî, kültürel vb. gelenek ve göreneklerini hiç değiştirmeden, kendilerini o yönde değiştirerek benimsemeleri ve **DİRİLTİM**e uğratmalarıdır. Asya'da göçebe Moğol ve Türklerin **Müslümanlaşmaları:** çökmüş İslâm Medeniyeti'nin ekonomik, sosyal, politik, ideolojik, ahlâkî, dinî, kültürel vb. gelenek ve göreneklerini hiç değiştirmeden, kendilerini o yönde değiştirerek benimsemeleri ve **RÖNESANS**a uğratmalarıdır.

Hiç mi bir değişiklik olmaz?

Bunu ancak "Tarih bir tekerrürdür" demek cesaretini, cehaletlerinden alanlar söyleyebilir. Elbet Tarih bir süre de böylece yol alır, başka basamakları atlar, az çok değişegider. Söylemeye çalıştığımız şey, Tarihin değişmediği değil, orijinal bir medeniyet değişikliğine, Orta Barbarlıkla neden varamadığıdır.

II- YUKARI BARBARLIK:

Orta Barbarlık Konağı ile Medeniyet arasında işbölümü TARIM ve ENDÜSTRİyi keşif veya icat edecek kadar ilerlenilmiştir. Medeniyetin toprak ekonomisi temeli üzerindeki oturukluluğunu yerleştirip kökleştirecek olan **Kent** (Site=Medine) hücresini bütün özel kurumları ve kuralları ile, bütün tapınakları, hisarları, Allahları, kahramanları, yaşamayı ve çalışmayı tükenmez bayramlara çeviren sonsuz törenleri ve şölenleri ile yaratmıştır. Bu durumu ile Yukarı Barbarlık, Medeniyetin bütün maddi, manevî, ekonomik, sosyal **temel**lerini, daha doğrusu **imkân**larını ortaya atmıştır. Medeniyet o **temel**ler üzerinde, hiç yoktan bir aracılık görevinden müteahhitliğe sivrilecek bezirgân sınıfını, onunla birlikte **Yazı**yı-**Para**yı-**Devlet**i hazırca fışkırtacaktır. Yukarı Barbarlığın bal arıları gibi işledikleri Kent

kovanlarında pişirilip kotarılmış **imkân**ları gelişmemiş olsaydı, Eski Dünyanın Barbarlığı, tıpkı Yeni Dünyadaki (Amerika'daki) toplumdaşları gibi, Orta Barbarlıktan yukarıya çıkamamış olurdu. Yukarı Barbarlık o kertede, Medeniyetin eşiğine varmış, kapısını çalan şartlar ve ilişkilerle doludur.

En son arkeoloji araştırmaları, Grek Tarihçilerinin ve mitolojilerinin dürüstçe pekiştirdikleri gelenek ve göreneklerle karşılaştırılırsa daha duruca görülür ki: Yukarı Barbarlığın Kentleri, bir kere Irak'ın Kızıldeniz (Eritré=Basra körfezi) kıyısında çamurdan, zifttten ilk UR Kenti doğduktan sonra, Tıpkı Darvinizmin canlılar **"Tür"**lerinde bulduğu süreçle, hep o ilk Kent hücresinin iskizogonisi (yarılıp bölünmeli çoğalışı) veya çevresine tohumlar saçışı ile üreyip türemiştir. Bu gelişmeyi kaba benzetişle daha kolay anlaşılır kılmak için, Modern Tarihteki bambaşka tip gelişmeyle yüzleştirebiliriz. İlk Modern Batı Avrupa ANAVATANları: kendi hammadde-pazar ihtiyaçlarını, ekonomik ve sosyal iç ufunetlerini giderme içgüdüsüyle, Avrupa dışındaki geri kalan yeryüzünü sömürgeleştirdiler. Fakat, bu sömürgeler daha kurulurken başlayan etki-tepkiler sonucunda, hattâ Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi Anavatanıyla aynı dil, din, kültür ve ekonomi ortaklığı taşıdıkları halde, ilk Anavatana karşı direndiler, ayaklandılar ve kendileri birer modern VATAN olmanın yolunu tuttular. Batı sömürgeciliğine karşı kurtuluş savaşları yaparak bağımsız toplumlar ortaya çıkardılar. Kadîm çağların, ilk Medeniyet ocaklarından uzaklarda filizlenen Kentleşmeleri, "Kolonileşmeleri", onu andırır bir merkez-kaçağı (santrifüj) oluş, "adem'i merkeziyet: desantralizasyon" ile yürümüştür. Mitolojilerin TANRIları, hep eski **Ana-Kent**'in temsilcisidirler; Yarım-Tanrıları, Kahramanları **Yavru-Kent**'in kurucu yiğitleridir.

Modern Çağın, Kadîm çağlardan ayırdı şundandır:

1- Modern Çağda ekonomik ve sosyal temel, **MODERN SERMAYE**'ye dayanır. Modern toplumda, SERMAYEden üstün hiçbir şey yoktur. Her şeye sermaye, şartsız kayıtsız egemendir. Tanrı, sermayedir. Kadîm çağda ekonomik ve sosyal temel, **TOPRAK EKONOMİSİ**ne dayanır. Gerçi bir kadîm sermaye de vardır ve o toprak ekonomisini allak bullak eden arz ve talep kanununun çelikten sert, görünmez cenderesi içinde, kadîm ekonomiye ve topluma uğratmadık işkence bırakmaz. Gerçi kadîm sermaye de, moderni gibi, bir BEZİRGÂN EKONOMİ yaratmıştır. Ama Kadîm Sermaye, **sırf BEZİRGÂN** sermayedir, ÜRETİM sermayesi değildir, yalnız TEFECİ–BEZİRGÂN SERMAYEdir. O sıfatla, doğrudan doğruya ÜRETİMİ tekeline geçirmiş Modern Sermayenin taban tabana zıddı ve can düşmanıdır. Tefeci-Bezirgân Sermaye, yarattığı bunca Tek

Tanrılara rağmen, Modern Sermaye gibi toplumun tanrısı olamaz. Toplumun rızkı ve kaderi Toprak üretimindedir. Toprağın efendisi olan, toplumun tanrısı sayılır. Onun için, toprak efendiliği ve Toplum Tanrısı daima Demoklesin Kılıcı gibi, Tefeci-Bezirgân Sermayenin başı ucunda durur. Gene onun için, Kadîm Tefeci-Bezirgân Sermaye, fırsatını bulur bulmaz kendisini toprağa yatırır. Bezirgân Sermayenin sahibi egemen olma yolunu toprak efendiliğinde bulup derebeyleşir.

2- Modern Çağda, Sermaye yalnız içinde geliştiği Topluma değil, tüm evrene de şartsız, kayıtsız egemendir. Hiç değilse beş altı yüzyıllık modern gelişme sonunda, yeryüzünün her karış toprağı, Yirminci Yüzyıla girilirken, kapitalizmin ekonomik ve sosyal egemenliği altına girmiştir. Bu yüzden, Modern Sermayenin kurduğu Medeniyete KAPİTALİZM denilebildi. Milyarderler kalesi ABD'de bile, **"Bir Tek Dünya"** kaderini kaçınılmaz bulan Wandel Wilki'ler çıkar. Yarım yüzyıl içinde, bütün dünya ulusları, "TÜM İNSANLIK" düşüncesi demek olan SOSYALİZM önünde salâvat getirmedikçe, en keskin demagojileri bile ele alınmaz buluyor.

Kadîm çağlarda, ne o gelişkin ve **üretime dayanan sermaye** ekonomisi, ne de yeryüzünü baştan başa tutmuş bir **tek toplum düzeni** veya politika sistemi vardır. "Cihangir" (Evreni tutmuş) sayılan en büyük imparatorluklar, bugün en sünepe generalin dudak bükeceği kadar sıkışık, dar bölgecikler içinde mekik dokumuşlardır. Böylesine küçük ekonominin, sıkışık sosyal düzenin, manevî alanda "BİR TEK DÜNYA" arayan TÜM İNSANLIK düşüncesi: tıpkı "Cihangir"leri gibi, ancak kapalı bölgeler içinde **lokal** kalmış tektanrılı **DİN**ler düzeninden ve düzeyinden öteye geçememiştir.

Modern Sermaye (**KAPİTALİZM**) ile, Kadîm Tefeci-Bezirgân Sermaye (**BEZİRGÂNLIK**) arasındaki bu ve benzeri kesin ayırtlar gözönünde tutulursa, Modern Medeniyetten önceki Kadîm Medeniyetlerin alınyazıları daha iyi okunur. Gelmiş, geçmiş "MEDENİYETLER" diye sayısı çoğaltılan batıp çıkmalı gidiş, sosyal ve ekonomik anlamda bir tek Medeniyetin, Tefeci-Bezirgân Medeniyetinin gidişidir. Eski Medeniyet: içinden doğduğu Kentin (Diyelim ki Atina'nın) geleneksel Kurum ve Kuralları ile (Diyelim ki Helenizm kadar) saf, temiz bir güneş gibi doğar. İlk saf Bezirgân ilişkileri, zamanla, (diyelim ki, Fenike, Anadolu, Akdeniz ülkelerini ele geçirince) toprağa egemen olmak zoruyla **Derebeyleşince**, doğurduğu ağır şartlarla mahşer yerine döner. Bütün Grek Kentleri "Tiranlar"ın (Kalleş Müstebitlerin), ve dolayısı ile iç ilişkilere dışta destek bulmak için kendi-

lerini parayla sattıkları dış müstebitlerin, Acem Kisrâlarının [Hükümdarlarının] oyuncağı olurlar. Çoğunluğu Orta Barbarlığı henüz iyice geçmemiş bulunan Makedonya'dan, Çift Boynuzlu genç İskender'in, çökkün Yunan Orijinal Medeniyeti'ne getirdiği "BARBAR AŞISI" da, Mısır'ı, Irak'ı, Acem'i ele geçirmekle bezirgân ekonominin Derebeyleşme sürecini biraz daha aceleleştirmekten başka bir sonuç getiremez. Çünkü İskender'le yola çıkmış Orta Barbarların, **Orijinal** bir Medeniyet kurmaları imkânsızdır.

O zaman, Greklerin yıktıkları Truva Medeniyeti'nden, ilk Ana Irak Tohumlarının Aeneas [Ene] eliyle kaçırılıp ekildiği uzak topraklardaki nispeten genç bir başka Kent, ipten saptan kurtulma avantüriyelerin Osti ağzından getirdikleri, bezirgân çapulcularına daha emniyetli depo olarak (tıpkı bir zamanki Atina gibi) kullandıkları Roma Kenti, Tarih sahnesine çıkar. Kendi orijinal Kurumları ve Kuralları ile eski Grek Medeniyeti'ni siler, atar. Onun yerine, birçok bakımlardan Kadîm Grek Medeniyeti'nin hem aynı, hem gayrı, hem dostu, hem düşmanı, hem benzeri, hem zıddı olan ünlü "Orijinal" Roma Medeniyeti'ni kurar.

Kadîm Tarihte sayıları çok görülen bütün orijinal Medeniyetler, böyle art arda, batıp çıkmalarla yürümüşlerdir. Gerçekte insanlık ve medeniyet düşe kalka ilerlemiştir. İnsanlığın ve Medeniyetin BİR TEK olduğu hâlde, BİRÇOK **orijinal** tiplerde basamaklanması bundandır. Ve bu yalnız Yunan Medeniyeti ile Roma Medeniyeti arasında geçen bir ilişki değildir. Bütün Kadîm Medeniyetlerin ister istemez gidişidir. Orijinal ilk Sümer Medeniyeti'ni yıkmakla kalmayıp yerine yenisini kuranlar, Yukarı Barbarlık Konağına erişkin Agade Kentinden, bir su yolcunun oğlunu başbuğ edinerek, insanlığın en ünlü ilk **"TUFAN"**ını doğurmuşlardır. Onlar, Yukarı Barbarlıktan geldikleri için, orijinal Akkad Medeniyeti'ni kurabilmişlerdir. Ondan sonraki her orijinal medeniyet, hep öyle Yukarı Barbarlığın gelişmiş bulunduğu yeni bir BAŞKENTten fışkırmıştır.

Az çok orijinal Elam Medeniyeti "SUZ" kentinden, Fenike Medeniyeti SUR, SAYDA vb… kentlerinden, Mısır Medeniyeti ilkin -Irak'ın Ur kenti gibi- Nil ağzında, ırmakla denizin buluştuğu yerde Buto, sonra Delta tepesinde On kentlerinden yayılmıştır.

Güney Irak'ta doğan medeniyet, denizde köklerini Arabistan ve Hindistan hammadde kaynaklarına uzatmıştır. III'üncü Ur Sülâlesi zamanının bakır, kalay gibi hammaddeleri alışı ile, yapılmış nesne ve besi taneleri verişi, efsâneler yüklü UMMAN Denizi'nden olmuştur. Ama Medeniyet ağacının asıl karalara yatkın gövdesi, önce dik yukarı, Fırat ve Dicle boyunca

Kuzeye yükselmiş, Semitlerin "Cennet"i Van Gölü çevresini bulmuştur. Kargamış'tan Batıya Fenike ve Mısır kıyılarına inmiştir. Doğu ırmakçıklarını güderek Elam ve İran yaylasına tırmanıp Orta ve Uzak Asya'ya kol atmıştır.

Bu yaman Ortadoğu Ana-uygarlıklarından sonra, Doğunun büyük Kara kesimlerinde Hint, Çin Medeniyetleri, Batının Akdeniz kesimlerinde Grek ve Roma Medeniyetleri, hep ırmak veya deniz boylarında irili ufaklı ham hücreler gibi türemiş, Yukarı Barbarlık kentlerinde mayalanıp açılmışlardır. En son "kâr'ı kadîm" [eski zaman işi] orijinal İslâm Medeniyeti de, bildiğimiz, adını Medeniyet sözüne takmış **"Medine"** ile **Mekke** kentlerinde Yukarı Barbarlık kabuğunu çatlatmış, Dünya Medeniyetinin ilk büyük köprüsünü kurmuştur.

B- BARBARLIK NEDEN YENER?

Gerçek Tarih öyle geçti. Yazılı Tarih, Barbarlığın Medeniyet Tarihindeki büyük rolünü önemsemedi. O yüzden, Tarihin **gidiş kanunları** kavranamadı. Tarihte hiçbir kanun bulunmadığı iddiasına dek sapıldı. Nasıl her toplumun Tarihi, bir avuç imtiyazlının, kanlı yahut içkili ziyafet sofrası gibi yazıldı ise, tıpkı öyle, her Medeniyet Tarihi de, yeryüzünün bir avuç medenî insanının hikâyesi gibi anlatıldı. Tarihin yüzeyde görünmese de (kir, yağ içinde kaybolmuş otomobil motoru gibi) insanlığı götüren motoru: halk yığınları ve yığınları ikide bir durgun bataklık ölümünden dürtüp kımıldatan Barbar yığınları hesaba katılmayınca, koca Tarih, kör tesadüflerin cirit oynadığı bir esrarlı mucizeler ve kıyametler alanına döndürüldü. Doğruyu ve gerçek yiğitliği boğarak insanlığın gırtlağı üstüne oturmuş yalan azınlığı, kendi üstünlüğünü dayatmak için, Tarihin "**insanüstü**" güçlerle güdüldüğü masalını kuşaktan kuşağa belletmekle geçindi. Tarihse, ne düpedüz, ne tersine spiritüalizmlere aldırmaksızın, konkret [somut] insan yığınlarının ve Barbarların dinmez vuruşlarıyla yolunu aldı.

Tarihte geri bir toplum olan Barbarlık, nasıl oldu da ileri bir toplum olan Medeniyeti, hem de o kadar sık sık, rakkas düzeniyle alt edebildi?

"Tarihî Maddecilik" adına konuşanların bile "Kitapta yazmadığı" için "Tabu konu" saymaktan kurtulamadıkları bu sorunun tartışması uzun sürer. Barbarlığı Medeniyete üstün getiren güç, **Tarihöncesi** toplumu ile **Tarihçil** Toplum arasındaki sosyal yapı zıtlığından ileri gelir. İki düzenin binbir ve sonsuz ayırtları uzun sürer. Kısacası: Medeniyet **Kişi çıkarcılığı**nı (individüalizm), "Hürriyet" gibi güzel bir sözle giydirip kuşatmış bir düzen-

dir. Barbarlık, geri ve ilkel de olsa **Toplum çıkarcılığı**nı (kollektivizmi) savunmaya bile kalkışmaksızın yaşayıveren bir rejimdir. Nedense üzerinde hiç durulmak istenmeyen bu gerçek, bütün Tarih kilitlerini açacak biricik anahtardır. Barbarlık, yırtıcılığı ile, yahut insanüstü talihi ile değil, elinde bilmeyerek tuttuğu o "**İlkel Sosyalizm**" adlı altın anahtarladır ki, Tarihin, binbir ihtişamlı Medeniyet kapılarını açmıştır. O Barbar **AÇIŞ**larını, (FETİHlerini) bugün en basit ilkokul kitaplarında bile izlemek güç sayılamaz.

Burada uzun ayrıntıya girmemek için, Barbarlığın Medeniyeti yenmesine başlıca sebep olan en karakteristik, en ilginç iki olayı belirtmemiz yetecektir:

l- Barbarlığın "**manevî gücü**" sosyal gücüdür,

2- Barbarlığın "**maddî gücü**" ekonomik gücüdür.

I- BARBARLIĞIN MANEVİ-SOSYAL GÜCÜ:

Sosyalist bir toplumun yarattığı **insan kişiliği** ile özetlenebilir. Herodot'tan beri olayları oldukları gibi yazmaktan çekinmemiş bütün namuslu Tarih yazarlarından ve gördüğünü saklamayan yazarlardan hiçbirisinin gözünden kaçmamıştır: Barbar Toplumu ruh ve bedence eşsiz değerde **üstün insan** yetiştirir; Medeniyet toplumu ise -bütün o kişiyi (individü'yü=ferdi) abartma çabasına rağmen, daha doğrusu dahhameleştirme (hyper-trophie'ye uğratma-irileştirme) çabası yüzünden- insanı bedence ve ruhça alçaltır. Barbarın insanlığındaki üstünlük: **eşit**liğinden, **doğru**luğundan gelir. Medenînin insanlığındaki alçaklık: **eşitsiz**liğinden ve **yalan**cılığından ileri gelir. Barbar toplumda, bütün kişiler görevlerindeki ayırtlılık ne olursa olsun, normal bir vücudun her canlı hücresi gibi birbirleriyle eşit haklı kardeşler durumundadırlar. İnsan bünyesinde olan, Medeniyet Toplumunda kişiler, bir vücutta birkaç hücrenin ötekiler zararına büyümesi gibi, alabildiğine "Hür" ve "Şahbaz" davranırlar. Aşırı hücre büyümesine, hekimlikte "UR" denir. Medeniyet, bir azınlığın "Kişiliğini" büyülteceğim diye kanserleştirir. Kanser nasıl, bir süre iri, yaman hücrelerin vücudu haraca kesmesi ve aşırıca büyümesi iken, en sonunda hem vücudu, hem dolayısıyla kendisini yok olmaya sürükleyen bir hastalıksa, medeniyetin ortaya çıkardığı imtiyazlı kişiler de, insan toplumu içine cangıl kanunlarını sokmakla, insanlığın iç ilişkilerini hayvanlaştırıp, kişiliği geliştirmekten çok kangrenleştirir. Yalanı doğrunun yerine, kurnaz kalleşliği zeki yiğitliğin yerine geçirince en seçkin kişi alçaklıklarıyla çürür.

İnsanının Medeniyetteki soysuzlaşma mekanizması açıktır.

Yalan niçin söylenir?

Karşısındakini aldatmak için.

Bir insan neden aldatılmak istenir? Onun çıkarına aykırı davranıldığı ve gücünden de korkulduğu için.

Bir insanın yaşadığı aynı toplum içinde öteki insandan ayrı çıkarlı ve ayrı güçlü olması nedendir?

Aralarında sahici kardeşliği sürdürecek olan bir **eşitliğin** bulunmamasında...

Demek, Barbar insan ile medenî insan kişilikleri arasında açılan derin uçurum, en başta sosyal eşitsizlikten doğar. Medeniyet insanları: KÖLEler ve EFENDİler diye ikiye ayırdığı gün, ne kölede, ne efendide doğru ve yiğit insanlık kalmaz. Barbar toplumda köle ya yoktur, yahut aile içinde eksilmiş bir kişinin yerlerini tutan üyedir. Aileler ise, mutlak bir eşitlik kaynaşması yaşadıklarından, Barbar insanlar hep birden kardeş durumundadırlar. **Kan davası**, Barbar toplumda tek kişinin herkesten ayırt edilmediğini, bütün toplum kişilerinin **Kan Kardeşi** olduklarını ispat eder. Medeniyet, eşit kardeşliğe dayanan her türlü ilişkileri yıktığı, toplum içinde zıt ve düşman ilişkileri kanun ve ahlâk hâlinde yaydığı için, insanlar korkuya kapılıp, yalana başvururlar.

Barbarlar hiç mi yalan söylemezler?

Tabiî burada, katışıksız Tarihöncesi insanı olan Barbarı gözönünde tutuyoruz. O sosyalist düzenin kişisi Barbar, kendi toplumu içinde, kendi KANDAŞlarına karşı yalan söylemeyi bilmez. O yüzden de, toplum içinde sihirbaz ve büyücü gibi ileriki sınıf ayrılıklarına yer yapan kişilerin sözlerine bile, sırf kendisinden oldukları için kolayca inanır. Ancak kendi toplumu dışındaki düşman yabancılarla savaşırken "Savaş hilesi" kullanır. O hilesinde dahi, Barbarın Medenîden her zaman, daha yiğit ve cömert davrandığı her Tarih sayfasında açıkça okunur. Savaş hilesi başarı kazanıncaya dek kısa bir süre, acı ilâç gibi kullanılır. Düşman yenildi mi, ona karşı dahi Barbar, harp kanunları dışında medenîden daha bağışlayıcıdır. Dostluğu gibi düşmanlığında dahi doğrudur. Böylece TARİH (unutmayalım: Yazılı Tarih) sahnesinde, yeryüzünü tutan iki zıt tip insan ortaya çıkmış bulunur:

l- Yalancı, korkak medenî insan,

2- Doğru, yiğit Barbar insan...

Şartsız, kayıtsız bütün Tarih yazarları bu gerçeği örtbas edemezler.

Bu neden böyle olmuştur?

Elbet, insanın, boyuna iddia edildiği gibi, KİŞİ olarak kendi "Doğasından", "Cibilliyetinden" değil. İnsan hep aynı **"doğa"** varlığıdır. İçinde yaşadığı toplum değişmiştir. Barbar toplumda insanlar eşitçe yaşadıkları için **kardeş** olurlar. Medenî toplumda insanlar, zıt çıkarlı eşitsizliğe düştükleri için, birbirlerine **düşman** kesilmişlerdir. Nitekim, Tarihte, dünkü kardeş tutumlu, doğru-yiğit Barbarlar, Medeniyet eşiğini atlayıp, azıcık ayrı seçi geçinmek medeniyetine bulaştılar mıydı, gittikçe, eşitlikleri ve kardeşlikleriyle birlikte, ister istemez, doğruluklarını, mertliklerini, yiğitliklerini de yitirirler. Gün günden, birbirlerine yan bakan, yalancı, korkak ve bu ruh aşağılığının bedene vurmasıyla, daha hastalıklı, daha az sağ, esen, daha çok gebeş veya cılız olurlar. Bunun üzerine, artık en mükemmel teknik ve örgüt imkânları medenî insanın elinde bir işe yaramaz. Mehmet II'nin İstanbul'u Fethinde görüldüğü, gibi, Tarihöncesi gelenek ve göreneklerini, Barbarlık tutumunu daha az yitirmiş olan toplum insanları, çok eski ve yüksek medenîlerin ellerindeki tekniği de, örgütü da onlardan alıp onlara karşı başarıyla kullanırlar.

Barbarlıkta, ilkel de olsa, sosyalist bir toplumun doğru, yiğit yetiştirdiği her kişi, kendiliğinden kahramandır. Medeniyette mumla yiğit aranır, en ucube kişilerden zorla kahraman çıkartılmaya çabalanır. Orhan Gâzi'nin bütün yoldaşları, kendisi kadar **Gâzi** idiler. Makedonyalı İskender, Avrupa'dan Asya'ya geçmeden, bütün varını eşit arkadaşlarına dağıttı. Osmanoğullarından Fatih Mehmet, Asya'dan Avrupa'ya geçişte İskender'e karşılık davrandığını belirtirken, varını yoğunu çevresinde ülküleştirdiği **İlb**lere üleştirdi. Her iki "Cihangir" de, bu davranışlarıyla, hiçbir eski medenînin (Ne Acem Kisrâsının, ne Bizans Kayserinin) yapamadığı şeyi yapmışlar: Barbarlığı, mal da ortak, can da ortak diye bilen Tarihöncesi Sosyalizminin geleneğini diriltmişlerdir. Medeniyette "Mal canın yongası" olup, can da alınır satılır nesne durumuna girince, ne doğruluk kaldı, ne yiğitlik. Kendilerini Allah sanan ödleklerle, insanlıktan çıkardıkları kul köleler "KİŞİ" haysiyetini sıfıra indirdiler. Jean Jack Rousseau'nun, Modern Çağı açan ünlü tezi, medeniyetin insanı yükseltmeyip alçalttığını ispat ettiği için ödül kazanmıştır. Çünkü o zaman, "doğruyu söyleyeni dokuz köyden kovmaya" iyi bakmayan yeni bir sınıf insan, yeni bir ekonomi düzenini, üretimi sosyalleştirecek gidişi, **Kapitalizmi** savunuyordu.

Kadîm Toplumlarda, Medeniyet ilerledikçe, insanın daha ele alınmaz kertede, yaratıcı olan Zekâsını yitirip, KURNAZ, kalleş, alçak ve hain, korkak duruma girdiğini Tarihler açıklamakla bitiremezler. Tersine, bütün

Barbar Toplumlar, bir yol, eski eşit kardeş İlkel Sosyalist düzenlerini yitirip Medeniyete kardıktan sonra: kendilerini, ansızın **"CENNETTEN KOVULMUŞ"** bulurlar. Göçebe Semitler ezelî geleneklerinde acı acı anlatırlar: Âdem'le Havva'nın "ŞEYTAN"a uyuşu: Barbarın Medeniyete girişini, bir türlü kendi kendisini affedemeyişinin ölmez belgesidir.

II- BARBARIN MADDÎ-EKONOMİK GÜCÜ:

Doğru, yiğit Barbar insan, yalnız o manevî gücüyle kalsaydı, koca koca medeniyetleri yıkabilir miydi?

Aslâ.

Medeniyet, bir bakıma: doğruyu yalanla boğmak, yiğidi kalleşçe yenmek, aslanı tilkiye yedirmek düzenidir.

Hiç, saf Barbarın manevî gücünü, İlkel Sosyalist ahlâkını, üstün sosyal davranışını yok etme kolayını mı bulamazdı?

Kaç defalar defası, "öte yana bile geçmişti". Geçiyordu, geçecekti. Yeter ki, "Şeytan"dan daha aldatıcı maddî temeli, Medeniyet nimetlerinin göz kamaştırıcı bolluğunu sağlayan maddî temeli, ekonomisi çökmesin...

Demek, Barbar insanın medeniyete üstün gelmesi için birinci şart, medeniyet temeli olan kandırıcı ekonomi gelişiminin durması ve çökmesidir. Yalnız bu şart, Tarihte Medeniyetlerle Barbarların altüst gidişleri içindeki akımın **olumsuz** (menfi) kutbudur. Soyut eksi kutup, bir elektrik akımı için nasıl yetersiz ise, tıpkı öyle, Tarih altüstlüklerinin gidişi için de tek başına Medeniyet ekonomisindeki çöküş yetmez. Barbarlığın, o yıkılışa karşı artı elektrik kutbu gibi, **olumlu** bir ekonomi gücü getirmesi gerekir. Ve nitekim, getirmiştir de...

İnsanlık Tarihi, **Sosyal- Ekonomik Determinizm** kanunlarıyla yürür. Bu determinizm ÜRETİM temeline dayanır. Üretimin içinde yalnız yaşayan bir kuşağın **geçim** maddeleri yoktur; geçmiş gelecek kuşakların **geçinen** insanları da vardır.

Maddî ekonomik ilişkiler deyince:

1) Maddî üretim kadar,

2) İnsan üretimi de akla gelmelidir.

Geçim maddelerini yoktan var etmeye basitçe **ÜRETİM** dersek, geçinen insanları yoktan var etmeye **ÜREYİM** adını verebiliriz. Barbarlık bu iki alanda, **üreyim** ve **üretim**de olumlu olduğu için maddî güç ve tarihsel rol oynar.

Barbarın insan üreyimi, bundan önceki "manevî" dediğimiz sosyal olumundan anlaşılır. Barbarlık, doğru, yiğit insan üretir. Doğru, yiğit insanlardan kurulmuş sağlam Barbar örgüt, bir sürü yalancı, korkaklarla dolu orduları bozguna uğratacağı bir ortamda, ekonomi temelleri çöken Medeniyet önünde Tarihsel görevini başarır. Medeniyet ekonomisi verimli kaldığı sürece, İlkel Sosyalizmin insan üretişi, medeniyet nimetleri denilen Şeytanın "iğvâ"sına [ayartma, azdırma, baştan çıkarmasına] uğrar. Gelir, medeniyet zalimlerinin emrinde aylıklı asker olur. Onun için, insan bilincinin arz ve talep kanunu ile nesnelerin gidişi üstüne çıkamadığı, "matahlar fetişizmi"nin her şeye ağır bastığı Kadîm Medeniyet Çağlarında, insan üretimi ne kadar değerli olursa olsun, madde üretimine bir çıkar yol getirmedikçe etkili olamaz. Maddeler insanı ezer.

Barbarlığın, çıkmaza girmiş kadîm medeniyet ekonomisine getirdiği üretim gücü, gene, Tarihöncesi Toplumunun **İlkel Sosyalizm** yapısından ileri gelir.

Her ekonominin bir **Üretim**, bir de **Mülkiyet** ilişkileri olur. Üretim: ekonominin **özü**, mülkiyet ekonominin **biçimi**dir.

Öz mü önemlidir, biçim mi? Muhteva (içeride olan) mı esas rol oynar, şekil mi? Zarf mı, zarflanan (mazruf) mu?

Ancak skolâstik ve metafizik düşünce için tükenmez çekişme konusu olur. Gerçekte her iki kutup en az birbiri kadar "önemli", "esas"tır. Öz biçimden, biçim özden ayrı düşünülemez. Varlığın: canlı-cansız, maddî-sosyal her alanında olduğu gibi ekonominin de özü ile biçimi, zarfı ile mazrufu, muhtevası ile şekli arasında aynı önemde karşılıklı ETKİ-TEPKİ vardır. Biçim nasıl iç özü çekip çevirirse, öylece öz de biçime kendi düzenini verir.

Özün (muhtevanın) biçime etkisini şimik [kimyasal] elemanların içyüzlerini bilen herkes tanır. Kurşun atomu içinde, (protonlar değil, hepsi de protonların 2 binde biri kadar tutmayan) elektronlar 82 tanedir. Bu elektronlardan, çok değil iki taneciğini çıkartsak, kurşun cıva olur, üç tanesini çıkartsak kurşun altın olur. Demek madde varlığının iç özünde, muhtevasında 164 binde l ilâ 3 derecesinde ufak değişme, maddenin biçimi olarak kavradığımız gerçekliğinde kurşunla cıva ve altın arasındaki değişiklikler derecesinde yaman başkalıklar yapar.

Tersine, biçimin (şeklin) öze (muhtevaya) etkisi daha az olmaz. Gene kimya bakımından elmas da, grafit de aynı KARBON elemanıdırlar. İkisinde de ne proton, ne elektron sayısınca en ufak değişme yoktur. Bu protonla elektronların içinde bulundukları biçimler başkadır. Röntgen ışığı ile bakı-

lıyor. Elmas atomlarının biçimi "tétraédre" (dörtyüzlü) denilen üçgen piramitler şeklindedir. Onun için elmas pek sıkı yapılıdır: dansitesi-yoğunluğu 3514'tür, en büyük ölçüde serttir, şeffaftır ve elektriği geçirmez... Grafit, oturağı "hekzagonlu" (altı köşeli) ortası kalkık (décalé) prizmalar biçiminde atomlardan yapılmıştır. Onun için dansitesi 2000'e düşer, kolayca pul pul olur, ışığı emdiğinden kapkaradır, elektriği geçirir.

Bir sözle, içlerindeki protonları ve elektronları aynı olan aynı **karbon** elemanı, aldığı biçime göre elmas iken, sırf biçim değiştirmekle kömüre döner. Bu en yalınkat ve en yüce varlık kanunu, canlı, cansız varlıklar ve insan toplumları gibi, ekonomi ilişkileri için de aynen yürürlüktedir. Toplum ekonomisinin özü Üretim, biçimi MÜLKİYETtir derken bunu anlamalıyız. Toplum üretiminde ne zaman değişiklik olsa, er geç, toplum ekonomisine biçim veren mülkiyet de ona uygunca değişmiştir. Tarım ve sanatlar işbölümü, Tarihöncesi ekonomisinin özünü, içeriğini değiştirir değiştirmez, o Barbar Sosyalist Toplumunun ORTAK MÜLKİYET biçimi yerine, güneşte karın erimesi kadar gürültüsüzce, doğallıkla ÖZEL MÜLKİYET, KİŞİ MÜLKİYETİ denilen ekonomi biçimi geçti. Ekonominin biçimi, özün değişimine uymazsa, bütün Kadîm Medeniyetlerin başlarına gelen olur. Elmas parlaklığında göz kamaştıran bir Medeniyet gitgide kömürleşiverir.

Bugün, insanlık, atom çekirdeğini çözecek kadar ilerledi. Henüz grafiti, elmasa çevirmenin yolunu bulamadı. Ekonomi özünü, biçimin soysuzlaştırması o kadar yamandır. Yedi bin yıldır, elmas gibi insan kuşaklarını; yalan, korku kömürüne çevirmiştir. İlk sosyalizm biçimindeki değişme ancak fark edilebilip bilince çıkarılıyor. Geçen uzun işkence yıllarında insanoğlu, hep Cennet ülküsü ile yeni ÖZEL, KİŞİ biçiminin uğrattığı biçimsizliğe karşı savaşmaktan bir türlü geri kalamadı. Kadîm ekonominin özünü, Modern ekonomi özüne çevirinceye dek, elindeki araçların elverdiğince, bir çeşit simyacı çabasıyla, grafiti elmasa çevirmenin yolunu zorlamıştır. Bir kere grafitleşen eski medeniyeti elmaslaştıramamışsa da, medeniyet dışında yeraltı elmas madenleri gibi duran az çok körpe Barbar yığınlarından her defasında aldığı elmas elemanıyla, yeni ve azıcık daha ileri bir başka Medeniyet pırlantası işlemiştir. Sonra o pırlanta da, biçimi, iç öz değişmeleri kapsayamadığı için, kömürleşmiş, ama insanlık, Barbarlığın gittikçe azalan elmas madenlerinden tâze elemanlar alarak, daha başka Medeniyet pırlantaları yontmaktan bıkmamıştır... Edebiyat yapmıyoruz. En karışık Tarih olayının anlaşılır olması için, en basit Doğa olayı ile paralelliğini belirtiyoruz.

Barbarlığın, kömürleşmiş bir medeniyet ekonomisindeki iflâsa rağmen yılmayıp Tarih alanına koyduğu (doğru-yiğit insan olmasından başka), üretim **özünü** yeniden pırlantalaştıracak, insanlığı yeni ve daha ileri bir Medeniyete ulaştıracak olan ekonomi **biçimi,** Medeniyetin içinden çıkılmaz kördüğüme çevirdiği Toprak Düzeninde ansızın başarıverdiği sosyal rönesanstır. Barbarlık o rönesansı, bugün bile değme geri kalmış ülkenin göze alamayacağı derinlikte **"toprak reformu"**nu**, "insan reformu"** adı verilebilecek devrimle birlikte gerçekleştirir. Bütün gücü ve bütün başarısı buradadır. Barbarlık, Toprak ve insan reformunu, bugünkü anlamıyla bilerek veya düşünerek değil, söz yerinde ise "inconscient" olarak (bilinçsizce), daha doğrusu içinden çıkageldiği Tarihöncesi toplumunun hem otomatik hem ayık davranışlı bir çeşit uykuda gezeri, yahut cezbeye kapılmış, kendinden geçmiş **misyoneri** gibi yapar. Hun ve Cermenlerin, yarı aç, yarı çıplak ordular hâlinde, en iyi silahlara, zenginliklere, bilgi ve tecrübelere, düşünce ve kültürlere sahip muazzam Roma İmparatorluğu'nu talana gidişi gözönüne getirilsin. Moğolların Çin sınırı çöllerinden, Türklerin "Horasan illerinden" **"yaradana sığınıp"** ok ve yayla, yayan "Kızıl Elma"lı Bizans'ı vurmaya gelişleri gözönüne getirilsin. Bu iki göçebe akının Tarihçe tam ortasında, cinlerin aklına gelmez Hicaz çöllerinde unutulmuş Mekke kentinden, kırk kişicikle, "El Arâb'ü eşeddü minennâs" (Arabistan'ın göçebe Barbar bedevileri insanların en yamanları) dediklerini kervana katıp, bilmediği yazıyla zamanın en kudretli mutlak imparatorluklarını açıkça "dine davet" eden İslâmlık gözönüne getirilsin. Eski Medeniyetler gibi kahpelik bilmez. Açıkça amacını bildirmek erliğini de önceden göstererek, haberlice saldırır. Orta Barbarlığı (Bedevileri) peşine takmış İslâm Yukarı Barbarlığı, Tanrı adına Bedir'de beş on kişiyle babaları oğullara kestirerek, ilkin kendi öz Kentinin kervanına baskınla işe başlar. Sonra, binlerce **"Mümine"** (inanmışa), yüz binlik Medeniyet ordularını bozduran "mucize" dolu "Gazve"ler, (kutsal çete savaşları) gözönüne getirilsin. Bütün o inanılmaz hengâmelerin hep DOĞU-BATI büyük kervan yolları üstünde tozu dumana kattıkları hiç gözden kaçırılmasın. Batı Ortaçağının çözülüşünde sırları hâlâ çözülememiş ve çözülemez gibi duran "Haçlı Sefer"lerinin gözü dönmüş **Hacı-Şövalye**leri de öncekilere katılsın. Bu gidişlerde, insan yığınlarının, akıl, fikir, düşünce, mantıktan çok, önden çekici, arkadan itici görünmez güçlere uyup akan deli sellere döndüğü kolay anlaşılır.

Barbar akınının ele geçirdiği, daha dokunaklı deyimi ile "FETH" ettiği (yani Barbar Sosyalizmine açtığı) ülkeler, hep **DEREBEYLEŞMİŞ** daha önceki Kadîm Medeniyet topraklarıdır. Bir avuç ve sayıları azaldıkça soy-

gunları ile baskıları (İslâm deyimiyle: **"Zulüm"**leri) artan imtiyazlı efendiler, o toprakları çorak çöle, çalışanlarını (Osmanlı deyimiyle) "Yerlerin Esiri"ne çevirmiştirler. Bu pırlantanın kömüre dönüşü: kadîm medeniyette ÖZEL MÜLKİYET anlayışından çıkma bir **biçim** yüzünden **özün** bozulmasıdır. İlkel Sosyalizm düzenli Tarihöncesinden gelen Barbarda böyle bir **KİŞİ MÜLKİYETİ** -kavramı iyi midir? Kötü müdür? Gevezeliği bir yana- tek sözle **YOK**tur. Barbar, zapt ettiği yerleri kendisine "ÖZEL MÜLKİYET" yapmayı umursamaz. Barbar, benliğinde ülküleştirip sosyalleştirdiği, yani Barbar Toplumunun bütün kişilerine malettiği Ortak **"Şeref"** duygusu, yahut **"Din"** çabası içinde can verip, şan almaya kanmıştır. Çok defa öz çekirdeği -Nâmık Kemal'in "400 aslandan bu Vatan kaldı bize yâdigâr!" şarkısındaki kadar- küçük bir **İlb**ler (Gaziler) topluluğudur. O bir avuç denecek gözü pek insan -ama Medeniyetin bir avuç imtiyazlısı gibi yalnız kendi vurgununu ve toplum zararına keyfini düşünmeyen Barbar insan- özel kişi çıkarcılığını bilmediği için (Tarihöncesi Toplumunda öyle şeyleri pek öğrenmediği için), önüne gelene güvenç, sempati ve antuzyazm (sevgi, saygı ve şevk) veren vurucu güçtür. Bir vuruşta, koca koca ülkeleri, kıtaları önüne serivermiştir. Nasıl olduğunu kendisinin de bilmediği, ancak kutsal gizli güçlerin kendisine bağışladığına inandığı bütün o biraz da gökten inerce kazanılmış nimetlerin hepsini ÖZEL cebine mi indiriverecek? Böyle küçük bir KİŞİ ÇIKARCILIĞI ("Şahsî mülkiyet" anlamı): Barbar insan için, İlbliğin (Şövalyeliğin) şânına yakışmaz, değer alçaltıcı, haysiyet kırıcı bir hırsızlık gibi gelir. Doğru-yiğit Toplum Öncülüğünü, **"Peygamberliği"**, gönül körleten dünya malına parayla pulla satmak, her kutsallığı hepten yitirmek, yahut Tanrıya isyan etmek, yıktığı zâlim inançsızların alçak durumuna düşmek, dolayısı ile de Göklerin Gazabına uğramak gibi gelir. Barbarın çok alçakgönüllü benimseyim ve tüketim alışkanlıkları için de ÖZEL KİŞİ tamahkârlığı anlaşılmaz bir medeniyet illetidir. Timur, ezdiği Osmanlı Paşası Timurtaş'ın hazinelerini görünce, savaş tedariki yapacağına bunca mal yığan zihniyeti tiksintiyle kınar. "Ne verirsen elinle, o gider seninle" İslâm prensibi, Barbar sosyalizminin öldürülememiş geleneğidir.

Onun için, zafer kazanılır kazanılmaz; çökmüş medeniyette temizlenen bir avuç üstün zâlim derebeyi tabakasının ÖZEL MÜLKİYETİ altındaki topraklar, bir vuruşta **hür**leştirilir. Kişi takıntılarından kurtarılır. Namuslu ve şerefli İlbler, Toplum Mülkiyetli Tarihöncesi Sosyalizminden geldikleri için, medenileri o kerte gözü kararmış duruma sokan Kişi Mülkiyeti hastalığına bulaşmadan, geniş toprakları ÖZEL MÜLKİYETleri altına sokmayı gayrimeşru, **"Şeriata aykırı"** sayarlar.

Kimin olacak bunca yerlerin MÜLKİYETİ?

Barbara göre hiç kimsenin, daha doğrusu, içinden gelinen İlkel Sosyalizm görenek ve geleneklerince, herkesin, yani toplumun ORTA MALI olacaktır yerler. Arap Yukarı Barbarlığının Müslüman düsturu ile: (Gazilere bir kuru geçimlik tek tük paylar dışında kalan) geniş toprakların "RAKABE"si (MÜLKİYETİ) "Beytülmâl'i müslimin"e (bütün Müslümanların Malevine) düşer. Osmanlı göçebeliğinin Anayasa bildiği Şeriat **"Fıkh"**ı (Medenî Kanunu) gereğince Müslümanların orta malı (Toplum Mülkü) olan **"Mirî Toprak"**lara Padişah bile sahip çıkamaz. Barbarlık, Toplum mülkiyetine adadığı toprakların yalnız mülkiyetine değil, **tasarruf**una (kullanılıp işletilmesine) dahi el atma hakkını kendinde görmez. Mâdemki kendisi, İlb de olsa, görevi insan yaşayışında hak ve adaleti sağlamaktır, toprağı **bilfiil** işlemeyecektir. Toprağın tasarruf hakkı, toprağı bilfiil işleyenlerindir. Medeniyet illetine tutulmadan önce Barbarlar, ne ÖZEL MÜLKİYET, ne de KİŞİSEL TASARRUF sahibi olmayı akıllarından geçirmezler. Bütün istedikleri, ömürlerini at üstünde [geçirerek] zulüm dünyasına adalet saçabilmekti; yalnız bir lokma ekmekle üstünde pala sallayacağı atını beslemeye ancak yetecek (Osmanlı şeriatında Zaime -büyük beylere- 50.000, Timarluya 3000 akça… 100 akça l kuruş, 10 kuruş l gümüş lira hesabıyla, yıllığı 50 lira) bir "Dirlik"tir. Fazlası gelirse, onun da akçasına dokunulmaz: ayrıca, aynı ölçüde (beylerle mutlak surette eşit) akçayla yetişecek bir "Cebelû" Halk ve Hak bekçisi, "Şeriat" fedaisi daha beslenir.

Barbarlığın, derebeyleşmiş saltanat yıkıntıları üzerinde kalan halka getirdiği sosyal düzen budur. Sonraki soysuzlaşmaları bir yana: daha önceki medeniyetin KİŞİSEL-ÖZEL TOPRAK MÜLKİYETİ, o ân için yeryüzünden topluca kaldırılmıştır. Yerine Barbarlığın iddiasız, çıkarsız İLKEL SOSYALİST MÜLKİYETİ kendiliğinden geçirilmiştir. Buna biz, Modern SOSYAL DEVRİMin ersatz'ı[467], karşılığı olmak üzere **TARİHSEL DEVRİM** adını veriyoruz. Tarihsel Devrimle, önceki medeniyette yerlerin kölesi olmuş halk yığınları bir anda mutlak surette eşit toprak tasarrufu bulunan, imansızca soygun ve baskıdan kurtulmuş üretmenler durumuna girdikleri için, Barbarlara kucak açmazlarsa, kafa da hiç tutmazlar. Tarihsel Devrimle, önceki medeniyette derebeyliği KİŞİSEL-ÖZEL mülkiyet kabuğu altında, (kalın çelik pabuç içindeki Çinli kızın ayağı gibi) sıkılıp dumurlattırılan ÜRETİM özü, yeni baştan kurulmuş sosyal düzene kavuşur. Tarihsel Devrimlerin, bütün insanlığı harman yangını kadar şaşırtıcı

[467] Ersatz (Almanca): Yerine koyma. (y. n.)

çabuklukla sarıp kaplayışında ve yeni doğan medeniyetin, çökmüş medeniyette artık durmuş bulunan gelişmeyi yeniden ele alışındaki **"MUCİZE"** belirir.

Böylece manevî MÜLKİYET ilişkileri ile maddî ÜRETİM ilişkileri arasında zaman zaman görülen birbirini İNKÂR ve sonra İNKÂRIN İNKÂRI biçimindeki ETKİ-TEPKİler, Kadîm Medeniyetler Tarihinin, daha doğrusu, Modern Medeniyetten önceki insanlık Tarihinin gidişini belirlendirir.

C- TARİHSEL DEVRİMİN SONU

İki adım ileri, bir adım geri yapan zikzaklarla Tarihin gidişinde: hep bir Barbarlık, köhneleşen bir eski medeniyeti yener. Sonra Barbarın kendisi de kurduğu medeniyet çıkmaza girince başka Barbarlara yenilir. Böylece Kadîm Tarih: Barbar yığınların dalga dalga med ve cezirlerle Medeniyete açılışları Tarihi olur. Bu gidişte Barbar, sırf BARBAR (Yabancı yırtıcı güç) olduğu için değil, Tarihöncesi Toplumunun SOSYALİST insanı olarak rol oynar. Rolünün bilinci kafasında BİLİNÇten çok İNANÇa dayanır. Davranışının ne sebeplerini, ne sonuçlarını kavrayamadığı için, yalnız mistik (gerçekle bağı belirli olmayan) bir: insanları yola getirmek, "Dünyayı düzeltmek" büyüsüne kapılır.

Kadîm toplumun Barbar olsun, Medenî olsun her insanı için o batıp çıkmalar (TARİHSEL DEVRİMLER), her türlü determinizm dışında bir FATALİZM gibi gelir. Ama Tarihin kendisi için, ortada hiçbir fatalizm yok, en kesin DETERMİNİZM vardır. O determinizm, Kadîm Toplumun ÜRETİM temelinden ileri gelir.

İlk Sümer Kenti UR'dan beri, her medeniyetin (Modern Medeniyet dışındaki bütün medeniyetlerin) **başlıca üretimi,** bezirgân ilişkili TOPRAK ekonomisine dayanır. Modern Kapitalizm de bir **bezirgân** ekonomisidir; insan **bilinci** ile değil, **malların** arz ve talep kanunlarıyla güdülür. Ancak, Modern üretimle Antik üretim arasında taban tabana zıtlıklar vardır. Kadîm medeniyetin bezirgân ekonomisi: Tarihöncesinden gelme SOSYALİST mülkiyet düzeni içinde küçük köylü ve esnaf işi olarak KÜÇÜK ÜRETİM olmaktan bir türlü çıkamaz. Küçük üretimin tek kişilik iş oluşu, kaçınılmaz KİŞİSELLİĞİ: bir yandan **üretimin verimini** tek kişinin gelenek ve göreneği çerçevesinde sınırlandırır, tek kişinin emeğini küçük aygıtlar ve dar yöntemler çerçevesi içine hapseder, öte yandan, herkesçe yontulduğu için kimse farkına varmadan aşındırılan Tarihöncesinin **sosyalist mülkiyetini** parçalayıp yok eder. Modern medeniyetin kapitalist ekonomisi, tersine, geleneksel küçük üretimin kendi boyuna göre biçtiği KİŞİ MÜLKİYETİ

dokunulmazlaşmış, özel mülkiyet ilişkileri içinde doğar; fakat üretimi sosyalleştirmekle işe başlar: KOOPERASYON yolu, daha birçok esnafı bir çatı altında bölümlü iş parçalarına göre uzmanlaştırırken; bir yandan da işin sosyal (topluca yapılma) niteliği **VERİMİ**ni arttırır; öte yandan aynı işyerinde gelişen işbölümü her gün gelişen uzmanlığa uygun yeni yeni aygıt ve avadanlıkların keşif ve icadına yol açar, büyük üretime, **makineleşmeye** gider.

Kadîm bezirgân ekonomisi küçük üretimin yerinde sayması yüzünden bir DAR YENİDEN ÜRETİMdir. Modern Kapitalizm, gittikçe büyüyen ve makineleştikçe **sosyalleşen** büyük üretim sayesinde, daima genişlemeye eğgin-yatkın bir GENİŞ YENİDEN ÜRETİM sağlar. Modern kapitalizm de, insan bilinciyle düzenlenmekten uzak, malların arz ve talep kanununa göre uğradığı inip çıkmalara, yarattığı krizlere, sınıflandırmalara, tekellere rağmen üretimin sosyal karakteri, geniş yeniden üretimin yalnız hızını kesebilir, ama gidişini, her gün yeni keşif ve icatlarla daha bol ve aşırı ürün yaratan verimini durduramaz. Kadîm bezirgân ekonomisinde, tersine, üretim temeli, her orijinal medeniyet için özel çapta belirli sınırları bulunan dar yeniden üretim olduğu için, toprağın ve endüstrinin sağladığı ürünler, her medeniyette bir sınıra kadar gelişir. O sınıra gelindi mi, ne maddi ÜRETİM, ne manevî MÜLKİYET ilişkilerinde medeniyetin hiçbir **sosyalleşme** imkânı kalmaz. Tersine, küçük üretimin zırhlaştırdığı kişisel mülkiyet kabuğu, her gün biraz daha kalınlaşıp katılaşan derebeyleşme ile, üretim özünü biraz daha sıkıp ezerek dumura uğratır. Artık ilerlemek şöyle dursun, her şeyde gerilemek, kıtalmak [boğazlaşmak, savaşmak] azıtır. Kadîm medeniyetlerin bütün trajedisi gelir, hep dar yeniden üretim alınyazısına dayanır.

Aradan binlerce yıl geçtiği hâlde: ilk Sümer kentindeki ziraatla, Mısır, Babil, Fenike, Med, Pars, Eti, Girit, Ege, Grek, Yunan; Hint, Çin, Roma, İslâm "**orijinal**" medeniyetlerinde olduğu gibi, Ana-medeniyetlere oranla bir gerileme olan **ARAÇAĞ**larda ve onlardan sonra gelen **RÖNESANS**larda, en sonuncu Avrupa Ortaçağı ile Osmanlılıkta toprak üretimi TEKNİK bakımından hemen hemen farksız denecek durumdadırlar. VERİM bakımından durum daha da acıklı olur. Her medeniyet, üzerinde geliştiği toprağı, modern deyimi ile: "EROZYON"a uğrattığı için, ilerleme çarçabuk gerilemeye yüz tutar. Ve insanlık, yeni bir medeniyet kurabilmek için, az çok ziraatın toprak verimini telâfi edebilecek taze, "EROZYONSUZ" topraklara doğru açılır. Doğanın Sübtropikal ırmak boylarındaki cömertliği, daha sonraki medeniyetler için yoktur. Her yıl, ırmağın taşıdığı taşkın

millerle toprağın doğal olarak gübrelenmesi, gübreleştirilmesi, Irak, Mısır, Hint, Çin ana ırmakları dışında görülemez. Onun için bu ülkelerin zenginlikleri ve bollukları Modern Çağa dek dillere destan olmuştur. Fakat oralardaki medeniyet kör dövüşleri, sulama kanalları gibi ileri teknik elemanını bile insanlığın başına "TUFAN" açar hâle sokmuştur, insanı çürütmüştür. Bu çürüyüşü "Barbar aşısı" bile iyice gideremeyiştir.

Bereket, bir kere Sümer'de ve Babil'de atı alan insanlık Üsküdar'ı geçmiştir: Irak'ın madencilikte başardığı güçlü gelişme, sübtropikal iklim dışında tarımı mümkün kılan demirin keşfiyle demir balta ve saban, insanı ve toprağı aşınmış yerlerden ötelerde tarıma yol açmıştır. Ancak, yeni yerlerde az çok daha yeni tek tük tekniğe dayanan orijinal medeniyetlerin, sübtropikal ırmak imtiyazları bulunmadığı için, "erozyon"ları daha çabuk görülmüştür. Medeniyetin doğduğu noktada durmayıp, yeryüzünün daima daha kızoğlankız bölgelerine doğru, basamak basamak göç etmesi gibi, sonraki medeniyetlerin sübtropikal (Irak, Mısır, Hint, Çin) ırmakları boyunda doğmuş medeniyetler kadar uzun ömürlü olamamaları da bu mekanizmaya dayanır. Bugünkü Türkiye ile, dünkü Osmanlı sınırları içinde yedi bin yıldır doğmuş, ölmüş bütün Kentleşmeler ve Medeniyetleşmeler, birkaç kuşak sonra, demirin kazdığı ormandan kalma toprak verimini çarçabuk tüketmiştir. Her İlkel Sosyalizmden gelmiş yeni yerlerde açılan tarlalar, Tarihte, "Tavâif-i Mülûk" dediğimiz devletçiklerin ömürleri kadar kısa süreli birer tarım verimi sağlayabilmişlerdir. Küçük üretimin toprağı gübreleme çabaları ve nadas bırakmalar: ilk sosyalist Barbar insan, özel mülkiyeti kişi derebeyliğine kardırdıkça, daha yetersiz kalmışlar, eski orman yaratığı bereketli ekim toprağını bir daha geriye getirmemiştirler. Tarlaların verimi tükendiği oranda insanın emeğine çullanan güdücü üst sınıfların, bezirgânlıkla el ele vererek mal iradını para iradına ve tarlacıkları "Malikâne"lere, (Latifundia tipinde büyük Kesim-Mukataa-çiftliklerine) çevirmeleri, köle ekonomisinin kısırlaştırıcı baskısını ve kıtlıkları arttırmaktan başka sonuç vermemiştir. Kadîm Çağda en büyük, en yaygın geçim yolu olan ana üretim TARIM bu olunca, tarımın üst sınıf lüksüne yarar bir eki gibi kalmış, esnaf işi olmaktan öteye geçememiş bulunan sanatlar, **küçük üretim** karakterini loncalar tipinde kastlaştırıp dondurmuştur. Süs veya savaş endüstrisi küçük sanatlar, büyük bir toplumun geçimini prosperite, refah derecesine ulaştıramamış, çoğunluğun yaşama standardını yükseltememiştir; bir avuç imtiyazlının lüks ve israfına dahi gün gelmiş yetmemiştir.

Böyle kıt, güdük bir ÜRETİM temeli üstüne, böcekler, kara sinekler gibi üşüşmüş TEFECİ-BEZİRGÂN ilişkilerini gözönüne getirelim. En ilk Sümer Kentinde üretmenler henüz eşit toprak ve hak sahibi Kan kardeşleridir. Toplumun elbirliği ile büyük işler başarma ruhunu sembolleştiren tapınaklar, küçük üretmenlerin hammadde bulma ve alım satım ihtiyaçlarını organize eden kutsal kooperatiflere benzerler. Kentte, medeniyet gelişiminin fazla ürünlerini uzak "Barbar" ülkelere gönderip, oraların maden ve taşlarını, kereste ve başka hammaddelerini getirtmek görevini organize ederler. Bu organizasyonda çalışan üretime yaramaz kişiler, tapınak yönetimiyle uyuşarak, o kutsallaşmış sosyal-ekonomi görevlerini üzerlerine alırlar. O zaman, III'üncü Ur Sülâlesi zamanında görülenler olur. Kutsal tapınakların toplumsal alışverişlerini sürekli bir görev olarak üzerlerine alan laik kişiler önce basbayağı birer toplum hizmetkârı aracıdırlar. Gittikçe, tıpkı bugün geri kalmış ülkelerdeki "müteahhit"lerin Devlet koltuğunda: kaçakçılık, karaborsa, tahsis, himaye, hava oyunu, kumar, rüşvet, irtikâp, suiistimal gibi "meşru", "gayrimeşru" yollardan "ÖZEL SERMAYE" biriktirdikleri ortam gelişir. Kaldırdıkları her kervanda, Tapınak başpapazı ve adamları ile anlaşarak, toplum zararına "ŞAHSİ TEŞEBBÜS"lerini nalıncı keseri gibi hep kendilerine yontmayı becerirler. Toplumun orta malını, bütün yurttaşların Tapınakta birikmiş ortak zenginliklerini kimsecikler sezmeden aşıra aşıra, toplum mülkiyeti dışında, toplum mülkiyetine zıt bir KİŞİSEL MÜLKİYET yığabilirler. Okuryazarlığın, "Hür" Basının, Dünyayı cin gözüyle kollayan radyonun bunca ilerlediği çağımızda ulu orta yapılabilen şeylerin, ilk kentlerde -insan yalana ve eşitsizliğe ne kadar alışmamış olursa olsun- yapılamayacağı öne sürülemez. Hele o çağların, zamanımıza dek ağır basagelen korkunç bâtıl itikatları, göz gözü görmez bilgisizliği, tapınaklara ve Tanrılarına inanmış çoğunluğa, vurguncuların el altından yığdıkları zenginlikleri "ALLAH VERGİSİ" olarak göstertmeye büsbütün elverişlidir. Bezirgân sınıf arkasını Tapınağa dayayarak, varlığın kendisine Tanrıdan geldiğini "ispat" etmekte herhalde şimdikinden daha çok güçlük çekmez. Çünkü, düpedüz Tapınağın ulusu ve Ulusun Beyi olan Tanrının tâ kendisi, başrahip eliyle onlara görev, yetki, baht ve hak sunmuştur. Sunduğuna en büyük şahitleri; tanrının yakın hizmetkârları: Kentin baş rahibi (ilkin Peygamber, sonra İmam, sonra Sultan, Kral olacaktır), onun karısı ve yamakları, Kehanet (Orakl) gösteren Tanrı sözcüsü kadın, daha eskiden beri halk içine yaygın, şimdi Tapınak gölgesinde geçinmeye mecbur büyücüler, sihirbazlar, kerametli kişiler, cinler, şeytanlar, periler, devler hep Tefeci-Bezirgânlığın suç ortaklarıdırlar. En gözü pek eli silahlı

krallar bile, Tarih sahnesinde tutunabilmek ve zorbalığını kutsallaştırabilmek için, Tapınak örgütlü Tefeci-Bezirgân ağı ortamında, sık sık danışmalarını, sığınmalarını "sunu" (kutsal hediye) ile bezer, tanrı haracını öderse tutunur.

Medeniyetin ilk Tefeci-Bezirgân sınıfı, geri kalan insan çoğunluğunun RUH'unu: kördüğüm olduğu Kehanetli Tapınaklarla silahsızlandırır; BEDENini: seçimle gelmiş kralların yerine oyunla geçirttiği müstebit yırtıcı komutanlara kul köle eder. Bezirgân sermaye kehanetli tapınağın manevî zırhlarına bürünür; silahlı ve hapishaneli müstebitlerin maddi silahlarıyla savunur; Toplumun kül kömür geçimine güç yetecek küçük üretimli kadîm ekonomiyi alabildiğine sömürür. Modern sermaye de: emeği emdikçe şişen, şiştikçe daha çok emen sülüktür, ama geniş yeniden üretimi yüzünden, tekniği boyuna geliştirmek, fiks [sabit] sermaye yatırımını boyuna arttırmak yoluyla, kişisel mülkiyet kabuğunu yer yer çatlatır. Kadîm Tefeci-Bezirgân Sermaye sistemi, kadîm cılız ve dar yeniden üretimli ekonomiyi emdikçe, halkın kanını kuruttuğu gibi, toplumun maddi temellerini de -Arap Mitolojisindeki Yemen surlarını aşındıran fareler gibi- kazıyıp çökertirler: Toplum gelişiminin duralayıp gerilemesi pahasına Tefeci-Bezirgân Sermayenin toprak beyliğini azıttırması, yalnız Tapınak ve Saray hazinelerini ve süslerini arttırır; özel mülkiyetin bezirgân kabuğunu, gürzle kırılmaz kalın derebeyi kaşarlanması ile büsbütün yaşanmaz baskı ve soygun işkencesine çevirir.

İlk eşit toprağı işleyen, eşit haklı, eşit haysiyetli, doğru, yiğit Kan kardeşi kenttaşların (Orta Barbarlığın Tarihsel Devriminden sonraki Ortaçağ Rönesansında ise: Toprak üzerinde eşit tasarruflu, eşit haklı, şer'i öşür ve insaflı haracından başka vergi baskısı bilmeyen az çok müreffeh çiftçilerin) yerlerinde yeller eser. Üretmen, bezirgân "mültezim" (eski müteahhit) "muhsil" ve avane, uşak, çeri, çobanlarının vurgunculuğundan, çalıştığı tarlasını önce ipotek etmiş, sonra kitabına uyduran Tefeci-Bezirgân "eşraf" ve "âyan"a kaptırmıştır. Geçinmek için kendi etinden, derisinden başka satacak şeysi kalmayınca, kendi kendisini toprağa "bent" etmiş, toprakla birlikte yahut ayrıca satmış, yerlerin yahut beylerin, ağaların kölesi olmuştur. Medeniyet, doğarken sağladığı teknik ve örgüt üstünlüğü ile, çevre Barbarları vura, kıra yığın yığın esirler getirdikçe, medenî toplum zenginlikleri, hırsları arttığı ölçüde sayıları gibi ruh ve beden güçleri de eksilen bir avuç imtiyazlı soyguncu zâlim EFENDİ (BEY-AĞA) ile onun kapısını kollayan KULLARI ve her türlü vergiye, angaryaya, kesilip biçilmeye yatkınlaştırılmış (corvéable et taillable) KÖLE-TEB'Aların kaynaştığı, birbirlerini

yiyip kemirdiği bir "MAHŞER" yerine, bir "BÂBİL KULESİ"ne döner.

Tarihöncesi toplumunun İlkel **Sosyalist mülkiyeti** ve **Kan bağları** iyice parçalandığı, ÖZEL mülkiyetin gücü gücüne yetene CAN Düşmanlığı KİŞİ HÜRRİYETİni cangıllardaki orman kanununa çevirdiği için, bütün insan ilişkileri sürü içgüdülü hayvan ilişkilerine dönmüştür. Yerlilerle yabancılar, yaşlılarla gençler, babalarla oğullar, açlarla toklar, zenginlerle züğürtler, topraklılarla topraksızlar, şehirlilerle köylüler, ustalarla kalfalar, kayrılanlarla yadırgananlar, silahlılarla silahsızlar, kölelerle efendiler göz açtırmamacasına birbirlerine girerler. Adım başında değişen Allahlar, Tapınaklar, Kehanetler, Tarikatlar, Misterler bu çözülemez kargaşalığı büsbütün kördüğüme çeviren yolbağları ve gözbağları haline gelirler. Bir "Anacık, babacık günü"dür ki, ne Atina Arhontu Drakon'un insan kanıyla yazdığı zılgıtı, ne us peygamberi Solon'un[468] getirdiği toleranslı reform, ne Lykurgos'un[469] Isparta'ya uydurduğu demir disiplin, derde sürekli deva olabildi. Yeryüzünün düzelmesi için Gökyüzünden işe başlayan Konfüçyüs'ün Çin Medeniyeti'ne, Buda ve Brahmaların Hint Medeniyeti'ne, Musa'nın Kadîm Mısır Medeniyeti'ne, İsa'nın Kadîm Roma Medeniyeti'ne, Muhammed'in Acem-Bizans Medeniyeti'ne ve medeniyetler harmanı Ortadoğu insanlığına saçtıkları TEKTANRIcı dinlerin "vahiy"leri, "âyet"leri, sayfaları, kitapları insanlığı birkaç kuşaktan daha uzun süreli, gelgeç olmayacak kesin bir istikrara sokamadılar. İslâmlığa gelinceye dek, Tefeci-Bezirgân Sınıfın içten, dıştan sunular ve adaklarla, gizli açık "İstihbarat" şebekeleriyle "yola getirip" hazineleştirdiği Tapınak ve Orakl (Kehanet) kurullarını ve kurallarını, her Kentte "ÖZEL"liğin ve "KİŞİSEL"liğin en insafsız ve hayâsızca daniskasını temsil eden ideal "KİŞİ", yalan ve korku "kahraman"ı tiranlar, küçük müstebitler, Kent zalimcikleri türetti; birçok Kenti ve Allahlarını devşirip aynı Panteonda (Tanrılar karargâhında) bir hizaya getirip hiyerarşilendiren krallar, imparatorlar, şahlar, padişahlar, hanlar, hakanlar, Cengiz'ler fışkırttı. Medeniyet sınırları genişledikçe, insan ezilip soyulması ve soysuzlaşması, her sınıfta kullaşma ve köleleşmeyle orantılı olarak dayanılmaz kertede arttı. İkide bir, Toplum kazanını patlayacak hâle getiren basınç, yukarıdan ihanetler, aşağıdan mezbuhâne [boğazlanırcasına, son ümit ve son kuvvetle çırpınış-

---

468 **Solon:** İÖ 6'ncı Yüzyılda Antik Atina Kentinde reformlar yapan devlet adamı. Hukuk alanında soyluların tekelini kırdı ve borçlar altında kıvranan, borcundan dolayı köle durumuna düşen köylüleri boyunduruktan kurtardı. (y. n.)

469 **Likürge (Lykurgos):** Antik Sparta Kentini, içine girdiği sınıflı toplum çürümüşlüğünden çıkarmak için görevlendirilmiş efsanevi yasakoyucu, reformist. (y. n.)

la] ayaklanmalar biçiminde sonu gelmez sarsıntılara yol açtı. Ünlü deyimiyle "HUZUR" kuşu medeniyet yuvasından geri gelmemecesine uçtu, her yerde, her işte "EMNİYET" kalmadı. Kimse kimseye güvenemiyordu. İstikrarı zorla sağlamak isteyen medeniyet güdücü sınıfları, medeniyetin içinde "sadık" bekçi köpekliği edecek adam bulamaz oldular. Medeniyet dünyasında doğru, yiğit insanın kıtlığına kıran girmişti.

Şimdi ne olacaktı?

O zaman, Tarihin diyalektiği zembereğinden yaylandı: soyguncu zâlimler, medeniyet içinde bulamadıklarını medeniyet dışından aldılar; kendilerini kendi vatandaşlarına karşı koruyabilmek için, kendi **"mezar kazıcılarını"** kendi elleri ile kotardılar. Yalnız bu mezar kazıcılar medeniyetin içinde yetişmedikleri için dışarıdan geleceklerdi. Doğru, yiğit olduğu için güvenilir insan, medeniyeti çepeçevre saran İlkel Sosyalist Toplum Barbarlıkta vardı. Yakalanmış veya satın alınmış Barbar esirler ve köleler, inanılmaz ölçüde dürüst ve sadık kullar oluveriyorlardı. Ayrıca, Barbar insan, medeniyet nimetlerinin bolluğunu tatmadığı için, çok aza kanaat eden alçakgönüllü fedailer oluyorlardı. Modern Çağın, yaşı benzemesin zengin anavatan orduları nasıl sömürge ve yarısömürge ordularından altmış kere pahalı olduğundan, geri memlekette altmış tümen beslemek, anavatanda bir tümen ayakta tutmaktan daha "ekonomik" ise ve anavatan ahalisini daha şişkin bir rahatlıkla oyalayabiliyorsa, tıpkı öyle, bütün kadîm medeniyetler, son demlerinde canlarına okuyacak yabancı "aylıklı asker", yahut üstün unsura düşman, devşirme "yeniçeri" tutmaya başladı. Çevre Barbarlar veya Barbar durumuna sokulmuş kişiler, ufak bir geçimle, kafasının içine sokulacak bir iki yüce Tapınak inancı ve göğsüne takılacak bir iki muhteşem saray süsü ile, medeniyet efendilerinin elinde korkunç bir silah oluveriyorlardı. Ne çare ki, o korkunçluk iki yüzü kesen bir silahtı. Köle vatandaşlar çoğunluğunu ezmeye pek elverişli olan bekçi köpeği, medeniyetin Tefeci-Bezirgân virüsü ona da zehrini bulaştırdıkça, sık sık kudurup sahibini de ısırıyordu. "Ümera" (Komutanlar) isyanları, Yeniçeri kazan kaldırmaları, "Kapıkulu" ihanet ve baskınları, ilk zamanın masum köle ayaklanmalarına taş çıkarttı. Çünkü bunlar hem silahlı, hem külâhlı örgütlüydüler. Medeniyetin bütün kilit noktalarını tutmuş, biricik savunma gücüydüler. Tefeci-Bezirgân soygununun, kendi "alûfe"lerini (gündelik ve aylıklarını) tırtıklamasına göz göre göre seyirci kalamaz, efendi yağmalarından yağlı pay almamazlık edemezlerdi. Çünkü, kadîm toprak üretimine Tefeci-Bezirgân Sermayenin iyice işlediği para iradı çağında, "Züyuf akça" oyunu halk kadar kapıkullarına da tırpan atıyordu.

Medeniyet efendileri, derebeyleşmiş Tefeci-Bezirgân ekonomisi bir kere daha bindiği dalı kesiyordu. Medeniyet, Kent içinde iken **"sivilce"** idi, bir bölgenin kentlerini kaplayan krallıkta **"kan çıbanı"** oluyordu; bilinen evreni tutmuş imparatorluklarda **"şirpençe"**ye [aslanpençesine, kızılyaraya] çevriliyordu. Medeniyet insanları; irin, cerahat içinde vücut hücreleri ile mikroplara dönmüşlerdi. Ne hücrelerden bir hayır beklenebilirdi, ne mikroplardan. (Derebeyleşen imtiyazlı üst sınıflar) mikroplar kadar bilinçsizce yalnız kendilerini, kendi rahatlarını, keyiflerini yaşayarak, zehirlerini saçmaya ve sürdürmeye bakıyor, medeniyet vücuduna verdikleri hastalığı dünyanın en doğal, en faziletli, en şerefli, en doğru, en iyi, en güzel düzeni sayıyorlardı. Medeniyet nüfusunun büyük halk çoğunluğu: cerahat içinde mikrop zehriyle boğulmuş yarı ölü akyuvarlacıklara ve soysuzlaşmış parankima hücrelerine dönmüşlerdi. Medeniyet: mikrobuyla, hücresiyle atılacak bir irin olmuş çıkmıştı. İnsanlık gövdesindeki bu cerahati, cerahatin kendisi, medeniyet atamazdı.

Derebeyleşmiş mikrop EFENDİler sınıfı: Lykurgos'ların, Solon'ların, Muhammed'lerin reform veya devrimlerine gönül hoşluğu ile katlanamazlardı. Ekonominin eksildikçe eksilen DAR YENİDEN ÜRETİM temeli: toplum gelirini üst sınıfların arttıkça artmış ihtiyaçlarını giderdikten sonra, artan fazlalıkla alt sınıfları oyalayacak bir tutam ot vermek üzere yeniden üleştirilmeye gittikçe daha elverişsiz kılıyordu.

Kölelik ve derebeyi düzeniyle turşuya dönmüş halk: binbir basamaklı, her biri ötekini atlatmaya yeğinir, birbirini tutmayıp kemirir, "Külahını kurtaran kaptandır" diyen bir ayaktakımı kara kalabalıktır. Bu ayaktakımının tutunduğu küçük üretim kadar küçük görüş ufku, gerçek hiçbir ülkü ve davranışa elvermez; en kahredici kısırlıkta en alçak bencilliklerle övünür; en sonu gelmez ve olmaz pis çıkarcılıkla avunur. Ne maddî, ne manevî durumu bilinçli ve örgütlü bir yeni dünya kuracak düzeye erişemez. Onun için ikide bir kopardığı ayaklanmalarla, herhangi bir SOSYAL DEVRİM yapmak şöyle dursun, eski sallanan yapıyı bile yıkamaz, yalnız gerilemeyi ve gericiliği kolay bir zaferle daha tavlandırmaya yarar. Çünkü, o küçük ve dejenere mazlumların eski sonuçsuz talancı eğilimi, ortalıktaki varı yoğu, düzenlemek değil, hemen çapul edip ne yaptığını bilmeden, hırs ve korku ile kararmış inine çekilivermektir. Niçin kapıldığını bilmediği birkaç mazlum elebaşısını, daha zalimce yeni bir saltanat kurmaya bırakıvererek, onun çanak yalayıcı dalkavukluğu ile taban yalama tapıncını göklere çıkarır. Sonra da, **"Gelenin, gideni arattığını"** görerek kötümser umutsuzluğun en derin kuyusunda kendine en ufak güvencini de gömer.

Böylesine çürümüş medeniyet kalabalığından daha ne bekleyecekti insanlık?

Medeniyet ilerledikçe irini ve ufuneti artıyordu. "Yok idi kurtaracak bahtı kara mâderini" medeniyetin, kendi içinden.

İnsanlık yanıkaralarla [şarbonlarla] ölecek miydi?

Hayır.

Dışarıdan bir cerrah bekliyordu. Tarihin kadîm cerrahı: medeniyete bulaşmadığı ölçüde doğru ve yiğit kalabilmiş olan İlkel Sosyalist çevre Barbarlıktı.

Çevre Barbarlık, medeniyetle uzun süre boşuna dövüşmemişti. Olumlu, olumsuz nice maddî, manevî, teknik, kültürel alışverişlerde bulunmuştu. En elverişli, hammadde kaynakları bölgelerinde, sürekli kervan yollarının kavşakları, Yukarı Barbar kentleşmeleriyle noktalanmıştı. Bu gelişmeyle Barbarın hem gücü artmış, hem gözü açılmıştı. İçine gidip geldiği medeniyetin, özenilecek ve iğrenilecek bütün içyüzünü, her sırrını kavramıştı. Atilla'nın rehin olarak götürüldüğü Ulu Roma Medeniyeti'ni kısık Moğol çocuğu gözleri incelerken, köhne medeniyetin bütün zayıf ve kuvvetli yanlarını incelemiş, tartmıştı. Muhammed'in, Mekke'den kalkan kervanla kutsal Kudüs bezirgânlığı yollarında, mağaralara medeniyet şerrinden kaçmış keşiş "RAHİP BUHEYRÂ"lardan, mübarek iki kürek kemiği arasındaki "Mühr-ü nübüvvet"i[470] göstererek çocuk yaşta öğrendikleri: bütün kadîm medeniyetlerin, Mısır'ın, Babil'in, Bizans'ın, Acem'in, Yemen'in, Habeş'in "ULULUK ve ÇÖKKÜNLÜK" ("grandeur et décadence") dolu içyüzleriydi. Atilla Orta Barbarlığı (göçebe Hun oymaklarını), Hz. Muhammed Yukarı Barbarlığı (Mekke-Medine Kentlerini) temsil ediyordu, İskender ikisi ortasıydı. Çünkü Makedonya Barbarlığı ile, çökkünleşmiş "sivilce"leşmiş Yunan Kent Medeniyeti karmasıydı. Çok daha köhne imparatorlukları "Şirpençeleşmiş" Yakındoğu medeniyetler kumkumasını gene çocuk yaşta, Grek Kültürünün ansiklopedisini yapan "Hâce'i evvel: ÖN ÖĞRETMEN"[471] Aristotales'ten bellemişti... Demek, bütün ömürleri sona ermiş toplum ve topluluklar gibi, kadîm medeniyetler de kendi Azrailerini, can alacak "kendi mezar kazıcılarını", insanlığın cerrahbaşılarını kendi elleriyle yetiştirdi.

---

470 Mühr-ü nübüvvet: Peygamberin mührü, Hz. Muhammed'in iki omuz başı arasındaki et beni. (y. n.)

471 Hace-i evvel (ilk ya da ön öğretmen): Milletin bilimsel ve düşünsel kalkınması için çeşitli bilgileri basitleştirerek halkın kolaylıkla anlayabileceği bir dille yayan kimse. (y. n.)

Bir yanda hasta **(Medeniyet**): iç illetleri, barsak sancıları ile inler, kıvranır, haykırır, her vesile ile operatörü bekler, bazen çağırır, bazen ayaklarına kapanırca karşılar, ötede cerrah (**Barbarlık**): hep, medeniyetin eline tutuşturduğu neşteri bileyip zağlamış[472], yapacağı ameliyattan (**Tarihsel Devrimden**) dünyaları, ahiretleri, şânları, şerefleri kazanacak.

Daha durulur mu?

Frigya'da eski kağnı boyunduruğuna Gordios, kördüğüm atmıştır. Bu, insanlığın boğazını gittikçe daha çok sıkan, boğan eski medeniyet iç çelişkilerinin idam ilmiğidir. Onu, medeniyetin en dâhi bilgini, en ince sanatkâr usta eli oturup ince eleme, sık dokumalarla çözemez, İskender sembollü Makedonyalı Barbar kılıcı gerektir. O kılıç, Truva önlerinde, İskender'e sığınma teklifi yapan, Aceme aylıklı asker yazılmış Grekleri bire kadar doğradığı gün, Gordios'un kördüğümü kesilip atılmıştır. Barbar, satılık adam, kendisinden de olsa, istemiyor. Uzakdoğu ile Akdeniz arasında, dünya bezirgânlığının en büyük, en işlek, en geleneksel ORTA YOLu Makedonyalıların geçecekleri yollardır. Bu Orta Yol, Ege Denizi'nden Orta Asya ve Hint boylarına dek medeniyet derebeyleşmelerinden temizlenip açılacaktır. Davranış oldukça melez bir Yukarı Barbarlık ve Kent girişkenliğidir. Onun için, Umman Denizi'nden Akdeniz'e dek yaygın topraklarda "orijinal" bir medeniyetten ziyade, yer yer dağınık, Cengiz Han sonrası gelişmelerini andırır, HELENİZM rönesansçıkları yaratacaktır.

Grek topraklarından (Grek Medeniyeti'ne daha bulaşık yerlerden) uzakta, İtalyan yarımadası ortasında, bütün kendi bağımsız Yukarı Barbar geleneklerini yaşayan bir kent: ROMA sahneye çıkacak, büyük orijinal medeniyetinin top ateşi altında, Batı Barbar yığınları ve "erozyonsuz" toprakları içine kaldırımlar, köprüler, kemerli kervansaraylar, su yolları ile kadîm bezirgân ilişkilerini uzatacak; Büyük Britanya'dan Afrika içlerine dek yayılacak, sonra kendi iç çelişkileriyle bunalacaktır.

Ortasından çatlamış İkvanodon adlı ilk yeryüzü dev canavarı gibi çırpınan iki parçaya; Batı-Roma ve Doğu-Roma'ya bölünecektir.

O zaman Atilla sembollü Hun Barbarları Tuna boylarına inerler. Onların yolu Tarihöncesinde Orta Vahşet Konağı insanlarının Doğudan (Çin'den) Batıya (Avrupa'ya) ateşi taşıdıkları geleneksel doğal GÖÇ yoludur. Ama

---

472 Zağlamak (Kılağılamak): Taş üzerinde bilenen bir kesici aracın, keskin yüzüne yapışan çok ince çelik parçalarını (zağı-kılağıyı), aracın iyi kesebilmesini sağlamak için, yağlanmış yumuşak taşa sürterek kaldırmak. (y. n.)

medeniyet için epey sapa, en az işlek **KUZEY YOLU**dur. Kuzey Yolu, Akdeniz tümüyle medeniyet gölü olduktan sonra, Uzakdoğu medeniyetlerini, Hazer, Karadeniz, Tuna üstlerinden Ortadoğu ve Akdeniz medeniyetlerine ulaştırır. Geçtiği Orta Asya'da, İslâmlığın Yecüc-Mecüc diyeceği ufak tefek boylu Hun-Moğol ve Türkler otururlar. Yakındoğu'da en ilk Irak ve Mısır Medeniyetleri arasındaki göçebe Barbar Semitler ne rol oynadılarsa, Orta Asya'daki Moğol ve Türk göçebeleri de Uzakdoğu ile Yakındoğu'nun en eski medeniyetleri arasında aynı rolü oynarlar. Roma'nın son günlerinde **ORTA YOL** (Anadolu-İran-Orta Asya) köprüsü yıkılmıştır. Ne kadar Cermen Barbarı varsa önüne katan Hun akını, Uzakdoğu Medeniyetinden, Orta Yola uğramaksızın, dünya bezirgânlığına Kuzey Yollarını açma çabasıdır. Batı Tarihçilerinin biricik sandıkları Avrupa Ortaçağı'nı açmakla yetinir

Ulusların Göçü, Yakındoğu medeniyetlerinde kaç defa yaptıkları gibi, eski dünyaya yeniden BARBAR AŞISI yapmışlardı. Barbar aşılarının lokal Rönesansları ile Kadîm Roma ve Babil Medeniyetlerinin bir çeşit hortlayışları demek olan doğuda Sâsânî, batıda Bizans İmparatorlukları çarçabuk kutuplaştılar. İskender'in açmış bulunduğu Orta Yol'un iki başını kestiler. Kuzey Yolunu Avrupa derebeyliği tıkamıştı.

Dünya bezirgânlığı için hangi yol kalıyordu?

GÜNEY YOLU: "Kalû belâ!"dan[473] beri vardır. ilk Sümerler'in efsanelerle doldurdukları Umman ticaretini, sonra Mısırlılar organize etmişlerdir. Ana-medeniyetlerce ikisi de KIZILDENİZ (ERİTRE) adını alan Acem [Basra] ve Şap [Kızıl] Denizleri, Umman bezirgânlığının Yakındoğu Ana-medeniyetlerine ulaşan iki ucudurlar. Bu iki uç arasındaki Arabistan yarımadası tekin değildir. Bugünkü petrolünden önce, zengin yeraltı madenleri, binlerce yıl medeniyetleri beslemiştir. Acem-Kızıldenizi kısa Orta Yola bağlı ve Irak Medeniyeti'nin elinde oldukça, Şap-Kızıldenizi, Güney Yolu olarak Mısır ve Finikelilerce kullanılmıştır. Eti, Asûr, Med, Pers akınları Orta Yol yararına Güney Yolunu tıkamışlardır. O sıra Sâsânîler de, Bizanslılar da, Orta Yolun iki ucuna Akdeniz'le Acem Denizi'ne egemen olamadıkları için, Güney Yolu üzerinde de çekişmektedirler. Umman ticaretinin Şap Denizi'ne girdiği Aden Boğazı'nın doğusunda Yemeni, Acem Kisrâsı, batısında Habeşi, Bizans Kayzeri kendine çevirir. Onlar birbirleriyle uğraşa dursunlar, Aden kilidinin az kuzeyinde bezirgânlık tarafsız bir

---

473 Kalû belâ (Kalû: onlar dediler; Belâ: evet): 1- Ruhların yaratıldıktan sonra, Allah'ın "ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusuna verdikleri "evet" cevabı. 2- mec. Çok eski zaman. (y. n.)

geçit bulur. Yunan Attik'inin Pire, İtalyan Latium'unun Ostie limanlarına benzeyen Arabistan Hicaz'ının Cidde limanı Umman bezirgânlığı için Şap Denizi'nde en biçilmiş kaftan olur. Yunanistan'ın Atina, İtalya'nın Roma kentlerine tıpkı tıpkısı benzeyen Mekke kenti o zamanki dünya ticaretinin antreposu olur. Rakip Habeşistan, Yemen'den gelmiş saldırılara, ağır "Fil" ordularına, kuşlar kadar çevik, ele avuca sığmaz "Ebabil" totemli Barbar göçebelerle kendini iyi savunur. Deve çobanlığından Mekke'nin en büyük Kervan kaldırıcılığına alnının teri ve doğruluğu, yiğitliğiyle yükselmiş Hz. Muhammed "El Emîn", büyük Tarihsel görevini Cibrîl [Cebrail] vahyi ile duyar. Mekke-Medine toprak davalarından güç alarak Hicaz Kentlerinin Yukarı Barbarlığı ile Arabistan çöllerinin Orta Barbarlarını, "Bedevî"leri birleştirir. Dine davet ültimatomlarını şaşarak hasıraltı eden köhne krallıkları ve imparatorlukları, Atilla ve İskenderce yıldırım savaşlarıyla, iskambil kâğıdından şatolar gibi devirir. Yukarı Barbarlığın bütün kent kurum ve kurallarıyla orijinal İslâm Medeniyeti doğar. Eskilerin en eskisi bütün Yakındoğu medeniyetlerinin gelenek ve göreneklerine dayandığı için, İslâmlık kutsalların en kutsalı olur.

Hazreti Muhammed'in bir mûcizesi daha gerçekleşir: "Hâtem-ül Enbiyâ: Peygamberlerin sonuncusu" olduğunu bildirir. Çünkü yeryüzünde ondan sonra ne Kent kurulacak bir yer, ne Kent Ululardından düstur almış, orijinal medeniyet kuracak Tarihöncesinin doğal sosyalist insanları kalmamıştır. İslâm Medeniyeti kadîm tipte orijinal medeniyetlerin en sonuncusu olur. İslâm Medeniyeti de, bütün kadîm benzerlerinin yolundan çökmeye yüz tutunca, uğradığı Orta Barbar akınları sayesinde birçok Barbar aşıları alarak rönesanslar geçirir. En son ve en büyük rönesansları, Anadolu Selçuk ve Osmanlı imparatorluklarıdır. Avrupa'da derebeylik yıkılıp kadîm bezirgân medeniyetleri çağı sona erer. SOSYAL DEVRİMli modern Kapitalizm doğar.

Bölüm XI

TARİH ZİNCİRİNİN HALKALARI

A- AYRIMI

TARİH ZİNCİRİNİN GENEL HALKALARI

A- TARİH KONAKLARI

Klasik Tarih şu bölümlere ayrılıyor:

I- ANTİK veya İLKÇAĞ (Kadîm zaman):

Efendi-Köle ekonomisi üzerine kurulmuş bulunan hemen bütün en eski uygarlıkları içine alır. Bu çağın genel karakteri:

"Şehirlerin köylere üstünlüğü"[474]dür.

Ancak buradaki "şehir", modern anlamdaki şehir değil, İlkçağ'ın, medeniyete ilk hücre olan Kent'i (Cité'si)'dir. Bu açıdan İlkçağın karakteristiğini yaparsak, diyebiliriz ki, Antika Çağda: özel olarak KENTler KÖYlere üstündür; genel olarak UYGARLIK, Tarihöncesi Toplumlarına üstündür.

II- ORTAÇAĞ:

Derebeyi-Toprakbent ekonomisi üzerine kurulmuş toplumsal düzendir. Klasik anlayışta: En eski uygarlıklarla Modern Medeniyet arasındaki geçit konağıdır. Bu çağın karakteristiği, gene: özel olarak **"Köylerin şehirlere üstünlüğü"** dür; genel olarak burada Tarihöncesi Toplum veya Ulusları, Uygarlıklara üstünleşir.

III- MODERN ÇAĞ:

Sermayeci-İşçi ekonomisi üzerine kurulmuş en son Batı Uygarlığı ile başlar. Bu çağda yeniden: özel olarak **şehirler köylere üstün** gelir; genel olarak, Uygarlık, Tarihöncesi Toplum veya Uluslarına üstün gelir.

Bundan önceleri de, Antika Çağda köyler şehirlere üstün iken, tekrar şehirlerin köylere üstün gelişlerinden modern çağdaki şehir üstünlüğünü ayırt etmek istersek, diyebiliriz ki: Modern Çağda şehirler köylere **kesin olarak**, yani bir daha geri dönmemek üzere üstün gelmiştir.

---

474 F. Engels.

IV- SOSYALİZM ÇAĞI

Bugün herkesçe görülen bir dördüncü çağ: **SOSYALİZM ÇAĞI** gelmiş bulunuyor. Klasik Tarihçe henüz tescil edilmeyen bu çağın Tarihsel Karakteristiği: özel olarak **şehirlerle köylerin bir düzeye gelmeleri**; genel olarak bütün Tarihöncesi kalıntıları, Antika ve Ortaçağ kalıntıları gibi uygarlığın **sınıf** karşıtlık ve bölüntülerinin giderilmesidir.

Sosyalizm Çağı'nda ne şehirlerin köylere, ne de köylerin şehirlere üstün gelmesi gerekmez. Gerek ekonomik, gerekse toplumsal ve siyasal, vb… zorunluluklar her türlü ayrıntıları silmeye eğginleşir.

B- KADİM TARİHTE "ORTAÇAĞ"LAR ÇOKTUR

Konumuz: ne sosyalizm, ne de modern kapitalizmdir. Modern Tarihe değin gelen Tarihin GİDİŞ KANUNLARI üzerinde çalışıyoruz.

Gerek İlkçağ'ın, gerekse Ortaçağ'ın klasik anlatılışlarında, gerçeği iyice yankılamayan gölgeli, hattâ karanlık noktalar vardır.

İlkin kısaca İlkçağ deyiverdiğimiz Tarih, hem **Nitelikçe** kendi özel gidiş kanunlarıyla hareket eden, hem de **Nicelikçe** Modern Tarihle oranlanınca çok büyük ve uzun süreli olan başlı başına bir evrendir. Tarih kitaplarında İlkçağ'a ayrılan sayfalar, şu dört beş yüz yıllık en son Ortaçağ'a ayrılanlardan bile kısadır. Hele Modern Çağ Tarihleri, İlkçağ üzerine yazılanların birkaç yüz misli tutarlar. Ancak, Tarih kitapları için böyle olan şeyin, insanlık için bambaşka türlü geçtiğini bilmeyen yoktur. Modern Çağ ile **onun** Ortaçağ'ı **beşer, altışar** yüzyıl sürmüşlerdir. İlkçağ **elli, altmış** yüzyılı doldurur.

O yaman, **on misli** sayı (nicelik) farkı içinde büyük bir özellik (nitelik) farkı yatar. Onu kısaca belirtmedikçe, Tarihin genel gidiş kanunlarını aydınlatmak güç olur.

KLASİK ORTAÇAĞ: IV'üncü ve V'inci Yüzyıllardan (kimilerince 395, kimilerince 476 yıllarında) başlar. XIII'üncü ve en çok XIV'üncü Yüzyıllara dek uzanır. (Hemen belirtelim, bu süre yalnız Batı Avrupa için doğrudur. Yoksa "Modern" maskeli ne Ortaçağların pusuda yattığı unutulamaz.) Klasik Tarih kitapları, sırf bu 8-10 yüzyıllık süreye "ORTAÇAĞ" adını verirler.

Neden?

Çünkü, o kitaplar Batı Avrupa açısından ayarlanmışlardır. Bu Tarih anlayışına ve yazışına göre: Modern uygarlıktan önce, Avrupa Ortaçağ'ı ge-

lir; Avrupa Ortaçağı'ndan önce ise İslâm ve eski Roma Uygarlıkları vardır. İslâm Medeniyeti'nde en son örneğini veren bütün İlkçağ uygarlıkları hep köle-efendi temeli üzerine kuruldukları için, bunlar bir tek ANTİKA ÇAĞ içine sokulabilirler. Bu bakımdan, bütün ANTİKA ÇAĞ, ayrı ayrı medeniyetlere parçalanmış olsa bile, hep bir gidiş göstermiştir.

Gerçekte, beş altı bin yıllık Antika Çağ, aynı İnsanlık Tarihinin, bir tek karakteristiği taşıyan **TARİHSEL DEVRİM** Çağıdır. Ama bu çağ, ne "yekpare: monolit: tektaşlı", ne de "yeknesak: monoton: tektonlu" birtakım art arda gelmiş benzer bloklar değildirler. İlkçağ'da bir tek değil, birçok uygarlıkların sıralandıklarında kimse kuşkuya düşmez. Bu sıralanan uygarlıkların hepsinde "Şehirler köylere üstün"dürler. Fakat, her büyük medeniyet yıkılışında, ansızın hiyerarşinin tersine döndüğü: "Köylerin şehirlere üstün" geldikleri bir olaydır. İşte, bir uygarlıktan ötekine geçiş konağı olan bu eski uygarlığa zıt olay üzerinde ne kadar durulsa azdır.

Çünkü, Roma Uygarlığı ile Modern uygarlık arasındaki ORTAÇAĞ'a tıpkı tıpkısına pek benzer örnekler bütün kadîm medeniyetler arasında görülmüştür. Sümer Uygarlığı ile Akkad Uygarlığı arasında, Babil Uygarlığı ile Asur Uygarlığı arasında, Asur'la Etiler, Medlerle Persler, Perslerle Grekler, Greklerle Romalılar vb... arasında hep öyle bir sıra, pek çok başka ORTAÇAĞ'lar patlak vermiştir.

Demek, Antika Tarihte "şehirlerin köylere üstün" geldiği iki medeniyet arasına boyuna "köylerin şehirlere üstün geldiği" zamanlar, Ortaçağlar girmiştir. Onun için, klasik "ORTAÇAĞ" terimi yerine, özellikle "AVRUPA ORTAÇAĞI" deyimini geçirmek, yerinde olur. Modern Uygarlıkla Roma ve İslâm Uygarlıkları arasına sıkıştırılan Avrupa Ortaçağına, **Modern Ortaçağ** adını da verebiliriz. Modern Ortaçağ'ın eski ortaçağlardan tek farkı, derebeylikten tekrar geriye dönüp yeniden **köle-efendi** medeniyeti yerine, ileriye gidip işçi-sermayeci medeniyetine kapı açmasından ibarettir.

C- MEDENİYETLER BİRBİRLERİNDEN ÇIKARLAR

Klasik Tarih, yalnız Avrupa Ortaçağı ile Modern Uygarlık arasındaki etki-tepki bağlarını sürekli bulur. Ondan önceki Tarih, kopuk tespih taneleri gibi, aralarında belirli (determine), yani kanunlaşmış hiçbir bağ bulunmayan şuraya buraya dağılmış, soyut medeniyetler koleksiyonu sayılır.

Bu uygarlıklara toptan bakılınca, ayrı ayrı hepsi de, önce baş gösterip büyür, sonra duralayıp devrilirler. Aralarından az çok uzun süren bi-

rer **“Fetret: Anarşi”**, yahut Avrupa’da “Derebeylik”, İslâm dünyasında “Tavâif-i Mülûk” adını alan dağınık devletçikler dönemi gelir. Bu “Kadîm Ortaçağ” denilebilecek **“geçit”** konağı ardından, yeni yeni uygarlık biçimleri görünür. Derken onlar da yıkılır. Daha başkaları kurulur...

O “devr’i daim: **boyuna dönen**”, “Tarihsel uygarlıklar” adını verdiğimiz Modern Çağdan önceki çağın ilk Tarihçisi Herodot gibi son Tarihçisi İbni Haldun’ların da gözünden kaçmamıştır.

Gerçek Tarihin, o “Tarihsel Devrim”lerle bata çıka gidişi iki uç kavrayışa yol açtı: Antika Uygarlıklar, ya aralarında **kanunsal etki-tepki yok** denecek kadar **birbirlerinden bağımsız** sayıldılar (indéterminisme); yahut **bilinmez bir ortak alınyazıları** yüzünden **birbirlerinin “tekerrürü”** sayıldılar (Fatalisme) (Kaderci determinizm).

Bu iki uç kavrayış, gene hep olayları (Ya: Evet!, Yahut: Hayır!)’la karşılatan metafizik mantığın Tarih gerçeğini perdelemesinden ileri gelir. Gerçekte Tarihsel Devrimler çağının sıradağları andıran uygarlıkları arasında “TEKERRÜR” hem vardır, hem yoktur. Antik Uygarlıklar gibi Tarihsel Devrimler dahi, birbirlerine hem benzerler, hem benzemezler; hem bağlıdırlar, hem bağımsızdırlar. Bu diyalektik gidişi, İbni Haldun’un deyimi ile bu “VETİRE:”yi (PROCE)’yi, [SÜREÇ]’i gene kendisi en basit ve anlaşılırca açıklar.

Demek, Antika uygarlıklar Tarihinde “Tekerrür” değil, “Evrim: Tekâmül” ve “Gelişim: İnkişaf” vardır. Bu gelişimde, hayvan türleri evriminde Darvin’in belirttiği “**Seleksiyon**”; Istıfâ: Eleme” kadar keskin **Tarihsel Devrimler** kanunu ile, uygarlık çeşitleri halka halka uzayıp, bildiğimiz Tarih zincirini kurarlar. Atina ile Pire Limanı, Roma ile Ostie Limanı, Mekke ile Cidde Limanı arasında coğrafi ekonomi bağlarındaki benzerlikler, Yunan, Roma, İslâm uygarlıkları arasındaki başkalıkları küçümsetemez. Isparta’da Lykurgos, Atina’da Solon, Roma’da Servius Tullus, Çin’de Khung-fu-tsö (Konfüçyüs), Hint’te Sidharta Guntama (Sakyamuni: Buda), Batı Roma çökerken İsa, İran Sâsâniliği çökerken Muhammed: ilk bakışla hep aynı sosyal çıkmazlar önünde, **kanunkoyuculukla** yeni bir çığır açmış kişilerdirler. Fakat pek benzer sosyal çelişkiler içinde bu açılmış çığırların getirdiği uygarlıklar, başka başka hayvan türleri kadar birbirlerinden başka olmuşlardır.

Bununla birlikte, gene de Antika uygarlıkların hepsinde ortak olan bir ÖZ ve bir BİÇİM vardır.

ORTAK ÖZ: Antika uygarlıkların hepsinde **başlıca** üretim temeli **Toprak Ekonomisi**dir. **Üleşim** (tevzi) ve **değişim** (mübadele) hepsinde **Tefeci-Bezirgân** ikiz kardeşlerin bağ ve ağları içinde kapalıdır. Bu yüzden, Antika Toplumların ekonomileri hiçbir vakit boyuna **artıcı ve ilerleyici bir geniş yeniden üretim** olamamışlardır.

Bu özelliğe, kitabın Toprak bölümünde değinildi.

ORTAK BİÇİM: Antika uygarlıklar, Modern Çağa gelininceye dek, **KESİMSEL** (kıt'avi) sözüyle belirtilecek birer **Bölge Medeniyeti** olmaktan kurtulmamışlardır. Hepsi de, doğanın Toplum coğrafyasına en elverişli bulunduğu **YER**lerde doğdular. En büyük Antika "Cihangir"lerin aşabildikleri iklimler, yeryüzünde bugün gülünç denecek kadar ufacık bölgeler içinde döndü dolaştı. Hiçbir kadîm uygarlık yeryüzünün tümünü kaplayamadı. Modern Çağ bile, uzunca süre bölge uygarlığı (Avrupa Medeniyeti) olarak kaldı. Geniş yeniden üretimi gerçekleştiren modern sanayi, başlangıçta, ırmaklar veya madenler gibi coğrafya şartlarına sıkı sıkıya bağlı idi.

D- İKİ ZIT TARİH ANLAYIŞI

Eski Tarihçilerin **"Medeniyet"** sözüyle **"Devlet"** sözünü bir anlamda kullanmaları az çok kaçınılmazdı: Tarihçiler, içinde yaşadıkları düzen dışında başka bir toplum düzeni bulunabileceğini bilmiyorlardı. Ayrıca gelmiş geçmiş medeniyetlerin hep toprak üretimi temeline dayanmış Tefeci-Bezirgân ekonomi çerçevesinde kalışları, değişenin toplum değil, Devlet imiş sezisi-izlenimi veriyordu.

Bugün, Medeniyet ve Devlet terimlerini birbirinden ayırmayacak düşünür olamaz, gibi geliyor. Medeniyet bir tüm (kül), Devlet onun parçası biliniyor. Öyleyken, iki terim bol bol karıştırılmaktan kurtulamaz. Büyük İslâm Medeniyeti içinde sıralanmış Emevilere, Abbasilere, hattâ Osmanlılara "Emeviye Devleti" "Abbasiye Devleti", "Osmanlı Devleti" denirken, Anadolu ve Mağrip'te sıralanmış başka İslâm devletlerine: "Acem Medeniyeti", "Endülüs Medeniyeti", "Selçuklu Medeniyeti" tabirleri kullanılmak âdettir. Gene bugün, bütün Batı için kapitalizm bir ortak medeniyet iken, orada "İngiliz Medeniyeti", "Fransız Medeniyeti", "İtalyan Medeniyeti" deyimleri olağandır... Ancak, yazara göre değişen bu kullanımlar, toplumsal incelenime uğratıldı mı, İslâm Medeniyeti'nin de, Modern Medeniyetin de hem bir beşerî-insana özgü bütün olduğuna, hem birbirlerinden ayrı bulunduğuna varılır.

Tarih içinde bütün bir çağa ve bir sıra devletlere damgasını vuran o tek ve bütün olay nedir?

Ampirik olarak çok basit görülen bu aynı ve orijinal medeniyet farkları, metafizik kavrayışla, hele Medeniyetler-Barbarlar ilişkisi Tarihin akışındaki rolü ile belirtilmedikçe çözülmez, bulmaca gibi sonuçsuz tartışmalara yol açar.

Baron Robert Heine-Geldern der ki:

> **"Kadîm medeniyetlerin bağımsız kökenleri var diyen can çekişir teoriyi, öldükten sonra dirilten Toynbee, kendi tarihsel araştırmalarının temeli yapar. Toynbee o sözde bağımsız ve "İlkel toplumların intikalinden doğmuş" orijinal medeniyetlerden altı tanesini ayırt eder: kadîm dünyada Mısır, Babil, Minoen ve Çin Medeniyetleri, Amerika'da And Medeniyeti... Hint'in Harappa Medeniyeti Babil Medeniyetinden müştak (çıkma) değilse, onun da bu listede bağımsız medeniyet olarak kalması gerekeceğini öne sürer."** (A. J. Toynbee: A Study Of Histofry, c. I, s. 131, 184, 188)

> **"Bu altı yahut yedi kadîm uygarlık, derin farklarına rağmen, genel karakterleri, şehircilik (urbanisme), ekonomi, toplumsal ve siyasal örgüt ve bilebildiğimiz ölçüde ruhanî kavramlar bakımından bunca ortak yanları bulunan ve çok defa ayrıntıda bile tıpkılık (ayniyet) göstererek bizi şaşırtan bu medeniyetler sahiden birbirlerinden *bağımsız* olarak doğmuş olabilirler mi? Yoksa, bu medeniyetler ne de olsa ortak bir kaynaktan gelmiş olamazlar mı? Bu, bizim Tarihi ve insan kültürünün bütünüyle evrimini kavrayışımız için önem taşıyan bir sorudur."**[475]

Burada iki kampa ayrılmış bulunan Tarihçilerin çekişmeleri tipiktir:

I- TARİHİ İNSANÜSTÜ sebeplerle açıklayanların (Toynbee), altı, yedi uygarlık bağımsızdır, demeleri, olaylar dışında bir Tarih inşaatçılığıdır. Çünkü:

A) BİRİNCİ GERÇEK:

Tarihte yalnız orijinal uygarlıklar değil, ayrı medeniyetten sayılmayan devletlerin de çoğu **"ilkel toplumların, intikalinden doğmuş"**turlar. Selçuklu ve Osmanlı Devletleri, İlkel göçebe Turanlı toplumlardan **"intikal"** etmiştirler; bununla birlikte her ikisi de orijinal İslâm Uygarlığının birer

475 B. R. H. Geldern, Orig, s. 106.

gelişimidirler. Batıda, Anadolu Selçukluları'na tam karşılık düşen Galya Merovenjiyenleri gibi, Türkiye Osmanlıları'na tam karşılık düşen Fransa Karolenjiyenleri: Cermen göçebe ilkel toplumlarından "intikal" etmişlerdir; bununla birlikte her ikisi de, söz yerinde ise, Hıristiyan Batı Uygarlığının ilkel gelişimidirler.

B) İKİNCİ GERÇEK:

Amerika'da, keşiften önce görülmüş kültürlere **"Medeniyet"** adını verebilmek için, orada toplumsal sınıf olarak **köle-efendi** ilişkilerinin ve ayrı bir **tüccarlar** sınıfının bulunması, **para**nın, **yazı**nın, **devlet**in yerleşip kökleşmiş olması gerekir. Bütün yakıştırmalar ve zorlamalar bu unsurların And toplumlarında bulunduğunu ispat edemediğine göre, Amerikan ön kültürüne medeniyet adını vermek, terim kargaşalığından ileri gelir.

C) ÜÇÜNCÜ GERÇEK:

Hint'teki Harappa Medeniyetinin "Babil" Uygarlığından **"müştak** [türev]**"** (dal) olması, bağımsızlığı ve orijinalliği ortadan kaldırıyorsa: yeryüzünde Irak'taki (Babil değil!) Sümer Medeniyeti'nden başka, "bağımsız ve orijinal" hiçbir medeniyet yok demektir. Çünkü, artık bütün arkeoloji belgeleri (**"Tarihin Başlangıcı"** kitabımızda görüleceği gibi) en bağımsız gösterilen Mısır ve Minoen Medeniyetlerinin dahi, Irak Medeniyeti'nden **"iştikak"** etmiş [türemiş] bulunduklarını açıklarlar.

Bu bakımdan, Tarihsel Devrim Çağı Medeniyetlerinin "bağımsız" olarak, sanki gökten zembille inmiş olmadıkları her gün daha iyi anlaşılıyor.

II- TARİHİ İNSANCIL sebeplerle açıklayan ana tezler, gözleme dayanıyorlar. Yalnız, karşı kampı, belirli bir açıklamayla tam cevaplandırmıyorlar.

A) Bir defa onlar da, karşı kampın altı, yedi medeniyetini kabul ediyorlar. Çin kadar, Hint Medeniyeti'nin de, Minoen kadar, Roma Medeniyeti'nin de, İslâm Medeniyeti'nin de bir kimliği bulunduğunu, medeniyetlerin sayısını altıya, yediye indirmenin sübjektifliğini, hattâ keyfiliğini öne sürmüyorlar. Amerika'da keşiften önce klasik bir medeniyet bulunduğunu da toplumsal bakımdan reddetmiyorlar.

B) Yalnız, bu medeniyetlerin birbirlerinden bağımsız olmadıklarını ispata çalışıyorlar. Ama bu ispat kendilerini "huzura" kavuşturamıyor. "Bizi şaşırtan" dedikleri **"tıpkılık"**larla, **"derin farklar"**ı nasıl açıklayacaklarını bilemiyorlar.

C) İkinci kampı "şaşırtan" şey, olayların gerçekliğinden ziyade, metafizik mantığa, Tarihin sığmayışıdır. Medeniyetler, "aynı" mıdırlar, "gayrı" mıdırlar? sorusuna "hem aynı, hem gayrı" karşılığını "saçma" buluyorlar. Tarihin, bir medeniyetten ötekine sıçrarken uğradığı Uygarlık-Barbarlık tezadının gizli yayını gözönünde tutmuyorlar. Tarihi, yekpare bir uzayış gibi görüyorlar, görmek istiyorlar. Uygar-Barbar çelişkilerinden doğma **sentez**in (her yeni medeniyetin): ne önceki Barbar, ne önceki Uygar olmadığını görünce "şaşırıyor"lar!

E- ZIT ANLAYIŞLARIN ÇÖZÜMÜ

Yeryüzünde, birbirinden etki-tepki görmemiş anlamına gelecek "bağımsız" medeniyetler gerçekten yoktur. Ama birbirlerinden bambaşka orijinallikler gösteren medeniyet sentezleri vardır.

Medeniyetler arasında göze batan orijinallikler nereden gelir?

Medeniyetleri gökten indirmek isteyenlerin son sığınakları bu orijinalliklerdir. Bu orijinallikleri kavramak için, bir orijinal uygarlıktan ötekine **geçiş** konağı olan **Tarihsel Devrimlerin** önce toplumsal devrimlerden ayırdını yapmak, sonra mekanizmasını bütün gerçekliği ile ele almak gerektir.

Tarihsel Devrim, işaret ettiğimiz gibi, Tarihin bir çeşit tersine dönüşü, bir zaman Barbarları yenen medeniyetin, sonra ansızın Barbarlara yenilmesidir. Artık yeryüzünde yalnız Medenî ile Barbar kalmıştır. Neolitik insan, Us-insanını yok edeli, Tarihte rol oynamış vahşi yoktur. Herodot'un anaşah emrinde anlattığı Mesajetler dahi, ancak Aşağı Barbarlık Konağındadırlar.

Her Tarihsel Devrim, mutlaka yeni bir **"orijinal medeniyet"** doğmasına yol açmış mıdır?

Hayır. Bize en yakın örneği alalım: Hicaz Arapları bedevilikten, yani göçebelikten ve "zaman'ı cahiliyet" denilen, Kent Barbarlığından yeni çıkıyorlardı. Yakındoğu medeniyetlerini Arap Barbarları yıktılar; ardından orijinal İslâm Medeniyeti'ni kurdular. Moğol göçebeler, İslâm Medeniyeti'ne saldırdılar, Abbasileri yıktılar: ama yerine "Moğol Medeniyeti" değil, İslâm ve Çin Medeniyetlerinin çerçevesi içinde parlak yeni devletler kurdular. Ayrıca, Barbar akınlarının, medeniyet şöyle dursun, Devlet kuruşları dahi, ya gelgeç ya sürekli oldu. Batı Roma Medeniyeti'ni yıkan Barbarların başında Hunlar geldi: Atilla ile birlikte devleti de söndü. Ancak kaç kuşak sonra gelen Macarlar Hıristiyanlaşınca (medeniyetin etkisi altına

düşünce), öteki Cermenler gibi ilk **derebeyi krallıkları** kurdular. Cengiz ve Aksak Timur akınlarıyla kurulan imparatorluklar da, Atilla İmparatorluğundan daha ömürlü olamadılar. Büyük akıncılar ölünce: evrensel devlet parçalandı; çocukları Avrupa derebeyliklerine benzer **"Tavâif-i Mülûk"** devletçiliklerinden öteye pek geçemediler. İslâmlığa (eski medeniyetin etkisi altına) giren Selçuklularla, Osmanlılar daha sürekli büyük İslâm devletleri yarattılar.

Bütün bu çeşitli sonuçlar gelişigüzel olmadı. Derin determinizmini Toprak ve Medeniyet bölümünde incelediğimiz bu sonuçların en çok göze çarpan açık belirli sebeplerini, yalnız Barbar akınlarının karakteristiğinde buluruz. Tarihsel Devrimleri Barbar Toplumun güçleri yapar. Ama Barbar var, Barbarcık vardır. Şimdilik yalnız şu kadarcığını söyleyebiliriz:

1- TARİHSEL DEVRİMİ YAPAN BARBARLAR: Medeniyetin eşiğinde olan **Kent**ten geliyorlarsa, toplumsal deyimiyle: **Yukarı Barbarlık** Konağında, az çok **Tarımsal** üretime ulaşmış Barbarlarsa: çok defa (Ticaret ve Medeniyet konusunda belirtmiş olduğumuz ticaret **yön**lerine uygun düştükleri ölçüde) yıktıkları medeniyetin yerine yepyeni bir sentez hâlinde **orijinal** bir uygarlık kurarlar. Roma kentinden çıkma Romenlerin Roma Medeniyeti'ni, Mekke kentinden çıkan Arapların İslâm Medeniyeti'ni kuruşları gibi…

2- TARİHSEL DEVRİMİ YAPAN BARBARLAR: Kentleşmemiş göçebe Barbarlar ise, toplumsal deyimiyle: **Orta Barbarlık** Konağına ermiş, **çobanlık** üretimine bağlı Barbarlarsa, eskimiş çöken medeniyete ancak bir **Barbar aşısı diyebileceğimiz** etkiyi yaparlar, bir **Diriliş** (Rönesans) getirirler. Yeni orijinal bir uygarlık değil, üzerine çöktükleri eski medeniyetin çerçevesi içinde yeni bir **devlet** kurarlar.

Demek, her toplumsal konak, kendisinden HEMEN sonra gelen konakta orijinal bir gelişime erer.

F- MEDENİYETİN EVRİM BASAMAKLARI

Genel olarak medeniyetin, özel olarak orijinal medeniyetin doğum ve gelişimleri şu evrim (tekâmül) konaklarını geçirir:

1- Dağınık kapalı Kentler konağı:

Barbarlıktan yeni çıkmış olan toplum, maddî, manevî kent sınırlılıklarını dokunulmaz kutsallıklar gibi savunur. **(Barbarlık gelenekleri üstün)**

2- Kentlerin kümelenişleri konağı:

Medeniyet etkileriyle oldukça aşınmış bulunan kent sınırları, Barbarlığa en yakın (en genç) olan kentler tarafından ele geçirilerek federasyon biçimli derlenmelere uğratılır. **(Medeniyet gelenekleri üstün)**

3- Kentlerin tüm açılışları konağı:

İlk büyük Barbar akınları ile eski kentlerin federasyon sınırları da yok edilir. **(Barbarlık gelenekleri üstün)**

4- İmparatorlukların kuruluş konağı:

Kentler şehirleşirler. Başkent, evrensel bir imparatorluğun merkezi olur. **(Medeniyet gelenekleri üstün)**

5- Orijinal medeniyetin çöküşü:

İç çelişkileriyle ayakta duramaz hâle gelen büyük medeniyet, çürüklüğünü öğrettiği Barbarların akını ile yok olur. **(Barbarlık gelenekleri üstün)**

Beşinci konak dönemiyle birlikte, Tarih yeniden, sanki birinci konağa döner. Daha doğrusu, 5'inci konakta eski medeniyeti yıkan Barbarlar, ya, Kent düzeyine çıkmış Yukarı Barbar, yahut çobanlığı aşamamış Orta Barbardırlar. Barbarlar Kentten geliyorlarsa, yeni **orijinal medeniyet**, göçebelikten geliyorsa **yeni devlet tipleri,** saydığımız konaklara baştan başlar. Böylece, Tarihin gidişinde, geceyle gündüzün art arda gelişi gibi, Medeniyetle Barbarlık birbirini kovalar.

G- ORİJİNAL MEDENİYET ÖRNEĞİ

ORİJİNAL UYGARLIK ilk örneğini Irak'ta verir:

1) Fırat Irmağıyla Basra Denizi arasında 12 kadar **Kent** belirir. Hepsi birbirlerine karşı kapalıdırlar.

2- Derken, içlerinden Uruk **Kenti** sivrilir. Daha güneyde olan Eridu ve Ur kentleri daha eskiden medenîleşmiş görünürler. Ama daha kuzeyde, (Barbarlığa daha yakın) olan Uruk, I'inci Sülâleyi kurar. Kentler arasındaki aşılmaz sınırlar aşınır. Bu ilk kentler **federasyon**udur.

3- Uruk içinde ansızın II'nci Sülâle sahneye çıkar. Kandaşlık sülâlenin kökü olduğuna göre, Sümer kentleri içinde ilk **Tarihsel Devrim** başlamıştır.

4- Arkasından, II'nci Sülâlenin 3'üncü Prensini, Halep Kentini fethederken buluyoruz. Prens Lugal Marda'nın çağında bu, tasavvur edilebi-

lecek **imparatorluk**ların en akıncısı ve büyüğüdür. Halep'i alanın, Doğu Akdeniz kıyılarına indiği, oraya Fenike kentlerinin tohumunu atmış bulunduğu kendiliğinden anlaşılır.

5- Gerçi, o ilk uygarlık yayılışları, bir körün dünyayı yoklayışıdır. İki adım ileri, bir adım geri sakar gidişli olur. Kent sınırları kolay yıkıldığı gibi kolayca da yeniden kurulur. "Barbar aşısı" diyebileceğimiz ufak bir körpe insan akını, çökmüş Kenti, sık Rönesanslara uğratabilir. Bununla birlikte, Sümer Uygarlığı son olgunluğuna varınca, Semit **Barbarların büyük akını** ile çökertilir.

Böylece açılan **cycle** Modern Çağa dek yuvarlanacaktır. Doğuda **Hint-Çin** karşılığı olan Batıdaki **Grek-Roma** Medeniyetleri aynı cycle'in coğrafya üretici güçlerine göre değişen çeşitleridir.

H- MEDENİYET RÖNESANSI ÖRNEĞİ

DİRİLİŞ DEVLETİ son örneğini Anadolu'da verir.

Birinci Konak:

Oğuzlardan Kayı Obası, Kayıalp torunlarından Dündar Ertuğrul, 400 çadırlık kandaşlarıyla, çökmek üzere olan Selçuk ülkesinin batı sınırına geldi. Karaağacı (Domaniç, Emirdağı'nı) yayla yurt, Söğüt Ovası'nı kışlak edindi. (G. 630, İS: 1233)

"Elli yıldan beri Selçuk melikleri adına Rum'larla savaştı."[476]

"Bizans gibi Selçuk da çöküyor. Horasan'dan gelmiş gürbüz göçebe İlb Osman ve arkadaşları iki çürük devletin zorbalıkla yaşayan kentlerini, Hıristiyan *"Tekfur"*ları ile, Müslüman *"Bey"*lerin ellerinden armut toplar gibi devşirdiler. Böylece Barbar toplum bir çeşit kentleşmeye erdi. Karaca *"Hisar"* alınınca, Osman Gazi "Bey" oldu. Kaynatası Şeyh Edebali'nin çömezi "Tursun fakih"i imam tayin etti. Pazarda kavmiyet ve din gözetmeksizin düzeni koruma görevini de ona verdi. Bir cuma günü Türk beyi Alişîr'in teb'asından bir Müslüman ile, Bilecik Rum hâkimine tâbi bir Hıristiyan arasında çıkmış çekişmede, Osman, Hıristiyan lehine davayı sonuçlandırdı. Bunun üzerine bütün memlekette Ertuğrul oğlu Osman'ın Hak güderliğinden konu edilmeye başlandı. Bu da halkın Karacahisar pazarına toplanmasını arttırdı."[477]

---

476 Hikmet Kıvılcımlı, Osmanlı Tarihinin Maddesi.

477 H. Kıvılcımlı, Osmanlı Tarihinin Maddesi.

Buradaki **“Hisar”**, bir çeşit Barbar aşılı **“Kent”** olmuştur. Karacahisar, kızoğlankız **“kent”** değildir, ama göçebe “Rönesans”ına uğramıştır. Yarım yüzyıl içinde Orta Barbar, yerleşmiş, **kentleşmiş** (uygarlaşmış) olur.

İkinci Konak:

Osmanlı İlbleri, bir yandan sosyal eşitlik ve şenlik ünü, öte yandan keskin örgüt ve kılıç gücü gibi üstün Barbar gelenekleri sayesinde, şark kurnazlığı entrikacılıktan başka güvenci kalmamış bulunan zorba Bizans’ın, önce Anadolu sınırlarını, sonra Rumeli ülkelerini **kent**leri ve yollarıyla ele geçirdi.

Osmanlı: **yeni-toprak** ve **yeni-çeri** düzenleriyle hem dağınık Müslüman “Tavâif-i Mülûk”ünü, hem Hıristiyan derebeyi toplumcuklarını Ankara’dan Kosova’ya dek toparlamakta gecikmedi. Yıldırım Beyazid zamanında Osmanlı yönetimi, her bakımdan ilk ülkücü İlblerin Barbar geleneklerini yitirmiş, yendiği Müslüman-Hıristiyan derebeylerinin bütün reziletleri ile (içki ve sefahatten rüşvet ve siyasî baskıya dek) kaşarlanmıştı. Kendi başına kalsa, Osmanlı’dan önce gelip geçmiş yüzlerce Tavâif-i Mülûk’ten biri olarak, Naimâ ve Hacı Halife’lerin biçtikleri 100 küsur yıllık ömürcüğünü bitirip sönecekti. Çünkü hem sosyal adaletini unutmuştu, hem de boyundurukladığı bölgeler, eski kentlerin Arapsaçına dönmüş lokalizmleri [yerelcilikleri] içinde çalkanıyordu.

Üçüncü Konak:

Bereket, Tarihin en işlek kervan yolları (Karkamış’tan Sinop’a ve İzmir’e dek büyük Uzakdoğu-Yakındoğu ticaret yolları) üzerinde idi, ve gene bereket, Aksak Timur gibi akıcı bir **Orta Barbar** seli gelip geçiverdi.

Muhammediyeler “1300’e varmam, 1400’e kalmam” demişlerdi. 1300 (G. 688) yılı kurulan Osmanlılık, 1400’e varmadan az kalsın çöküyordu. Timur’un “Kahir yüzünden lütuf” [kötülük yapayım derken iyilik] eden Barbar akını, 1402’den 1413’e dek, Osmanlı Devletinin altından girip üstünden çıktı. Bütün tıkanmış tarihsel kervan yollarını açtı. Nice sunturlu derebeyi kalıntıları varsa açıkladı ve birbirine düşürüp kırdırdı. Öylesine kökten bir temizlikle kan gövdeyi götürüyordu ki, 1420’de Modern Avrupa’nın Jan Hüs’lerini gölgede bırakan Simavnalı Şeyh Bedreddin’ler yer ve gök sınırlarını **“iptal”** güreşine çıktılar.

Dördüncü Konak:

Kaşarlanmak üzere bulunan Osmanlı derebeyleşme gidişinin kabuğu çatlamıştı.

8 yıllık I'inci Mehmet, Müslüman **Anadolu derebeylerini** ve Türk **toplumsal devrimini** boğdu. 30 yıllık II'nci Murad, Hıristiyan **Rumeli derebeylerini** geri attı. Ancak Fatih II'nci Mehmet, önce içeride köklü **Toprak** ve **düzen reformu** gerçekleştirdi. Sonra eskimiş orijinal Bizans İmparatorluğu ile, farkına varmadan Batı Avrupa derebeyliğinin ölüm çanını çaldı. Osmanlılık, İbni Haldun görüşüyle 150 yılı geçmeyen "Tavâif-i Mülûk" devletçiği olmaktan çıktı. **Evrensel imparatorluk** oldu. Bir yüzyıl daha geçmeden, Kanuni I'inci Süleyman, Yahudi Tefeci-Bezirgân aşısı ile, Osmanlı toprak ekonomisinin **Dirlik** Düzenindeki **ürün iradı** yerine **Kesim** (Mukataa) düzenbazlığının **para iradını** geçirdi.

Beşinci Konak:

Osmanlılık, Tarihsel Devrimler çağı zincirinin son halkasıdır, diyebiliriz.

Osmanlı İmparatorluğu'nu ortadan kaldıracak bir Barbarlık değil, Toplumsal Devrimler Çağının "Batı Medeniyeti" olacaktır. Ama Tarihsel bakımdan gene de, Türklerden daha sonra Barbarlıktan çıktığı için, Barbar geleneklerinde nispeten daha taze bir güç sayılabilecek olan kuzey Slavlarının akınları, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışında az rol oynamayacaktır.

Bu konaklar, yeryüzünün bütün öteki **göçebelikten gelmiş** RÖNESANS devletlerinin Tarihlerinde (Coğrafya-Tarih) **üretici güç** değişiklikleri gözönünde tutularak yapılacak **"KIYASLAMA"** yoluyla az çok aynen bulunur.

I- SONUÇ

Her medenîleşmenin bu beş konağı geçmesi mutlak olmayabilir. Daha birinci konakta Tarihten silinmiş kentler çoktur. Bütün "Tavâif-i Mülûkler", Derebeyi düzenleri, üçüncü konakla birlikte sönerler. Modern Ortaçağ: batıda Toplumsal Devrimler Çağıyla kapitalizme, doğuda sömürgeleşmeye vardı. Modern Uygarlık, "Akıncı imparatorluk"lara benzeyen Emperyalist savaşlardan sonra: bir yandan kendi içinde uygarlık nimetlerinden uzak kalmış, söz gelimi Barbarlaştırılmış sınıfların Toplumsal Devrimlerine, ötede, ikinci derecede de olsa, bir çeşit modern "Barbar" durumuna sokulmuş sömürge ve yarısömürgelerin kurtuluş hareketlerine yol açtı.

Lâkin, Tarihsel Devrimler Çağında: İlk Sümerler'den, son Osmanlılığa dek, önemli çığır açmış **Orijinal Uygarlıklar** ve **Evrensel Devletler**'de işaret ettiğimiz 5 konağı bulmamak elden gelmez. Zemin, zaman başkalıkları binbir teferruat ayrılığı verebilir. Her toplum için nöbet nöbet Barbarlık-Uygarlık gelişleri Tarihsel Devrim Çağının objektif gidişidir.

Bu cyclisme veya peroidisme (çember gibi dönemlilik) uydurma değil, gerçektir.

Bu gerçek insanüstü müdür?

Hem evet, hem hayır.

1- İnsanüstüdür: Çünkü, insanın duygu, düşünce ve dileğine baskın çıkmış kör güçlerin zoru altında insan, Tarih gidişine ister istemez uymuştur.

2- İnsanüstü değildir: Çünkü, gerçek insan üretici gücünden, insan duygu, düşünce ve dileğinden başka hiçbir güç ve etki Tarihin gidişini gerektirmemiştir.

Tarihsel Devrimler Çağının "aktörü de insandır, müellifi de". Yalnız, insan kendini Tarih gidişine bir yol kaptırınca, büyülenmişçe sürüklenmiştir. İnsanı **bilinçli-otomat** yapan sebep: insan geçimini ve kaderini arz ve talep kanununa zincirleyen **Bezirgân Ekonomi**dir. Bu ekonomi insanda **"mal fetişizmi"** denilen puta taparca mala, paraya tapma ruhunu yarattı. İnsan "kendi yapıp, kendi taptığı" şeylerin egemenliği altına düştü. Bu genel koşulun Tarihsel Devrim Çağında **niçin** olduğunu **Barbarlık ve Toprak** bölümünde, **nasıl** olduğunu **Barbarlıklar ve Uygarlıklar** bölümünde görebiliriz.

B- AYRIMI

TARİH ZİNCİRİNİN ÇİN HALKASI

A- IRAK'TAN ÇİN'E KÜLTÜR

İlk medeniyet ağacı Irak'ın güneyinde kök saldı. Acem Körfezi kıyısından kuzeye, Kürdistan'a doğru gövdeleşti. Daha çok sağa, sola iki büyük ve uzak dal budak saldı:

l- Batı büyük dalı **açık Akdeniz** Medeniyetleri;

2- Doğu büyük dalı **kapalı Hint-Çin** Medeniyetleri oldu.

Akdeniz'e atılan Kent tohumlarından, ancak **demirin** işleyebileceği ZİRAAT üretimi temeli üzerinde aşırıca TİCARET gelişimli bir medeniyet tipi doğduğu için, ona **HAYVANSAL** medeniyet tipi denilebilir. Uzakdoğu'ya saçılan Kent tohumları ise, yeniden tıpkı Irak ve Mısır'dakine benzeyen sübtropikalimsi ırmak boylarına (Çin'de Sarı ve Mavi Irmaklara, Hint'te İndüs ve Ganj Irmaklarına) düştüğü için, Çin ve Hint Medeniyetleri ana Irak Medeniyeti gibi **BİTKİSEL** tipte oldular. Hindistan, Irak'a çok daha yakın bulunmasına ve İndüs ırmak boyuna ilk Sümer Medeniyeti'nden sıçramış Harappa vb. Kentleşmeleri bulunmasına rağmen, Hint'te Tarihöncesi **kültür** gelişimleri gerçekleşmiş, fakat **Bezirgânlığın** geliştirdiği (Para-Yazı-Devlet) üçüzlü ve **Sosyal Sınıflı** toplum demek olan tam bir medeniyet Hindistan'da Çin'den çok sonraları belirmişti. Onun için, nasıl, daha önce gelen Irak Medeniyeti'ni izlemek, Mısır Medeniyeti'nin gidişi üzerine az çok bir fikir edinmeye yararsa, tıpkı öyle, daha önce gelen Çin Medeniyeti'ni izlemek, Hint Medeniyeti'nin gidişi üzerine az çok aydınlık getirebilir. Genel Tarih yazımı bakımından bütün medeniyetler aynı zamanda gözönünde tutulmadıkça birisi üzerine hüküm vermek elbet yanlıştır. Ancak bizim bu etüdümüzün dar planı için, ayrıntılara girmeden, çıkarılmış genel hükümlerle yetinmek şimdilik kaçınılmaz olmuştur. Burada, her medeniyetin ayrı ayrı inceleniminden çok, medeniyetlerin gidiş kanunları arandığından, medeniyetler içinden genel gidişi en kestirmece verebilecek olan en tipiklerini ele almakla yetiniyoruz.

Haritaya bakılacak olursa, Irak'ta Fırat-Dicle'nin denize dökülen deltaları ile Mısır'da Nil'in denize dökülen deltası, hemen hemen 30'uncu paralel üzerine düşerler. Hindistan'da bu paralelin üzerine yalnız İndüs Irmağının Pencap kolları girer. Ganj Irmağı daha güneyde kalır; 30'uncu paralel Himalaya Dağları üzerinden aşıp Çin'e geçer. Çin'de, Fırat-Dicle ve Nil deltalarıyla hemen hemen aynı 30'uncu paralel üstüne gelen sübtropikal büyük ırmak, **Mavi** Irmaktır. Öyle iken, ilk Çin kültür gelişimleri Mavi Irmak boyunda değil, **Sarı** Irmak boyunda olmuştur. Eğer Çin Medeniyeti, Irak'taki gibi kendiliğinden gelişseydi, Mavi Irmak boyunu tutardı. Bu tersine olayı, coğrafya üretici güçlerinin kadîm medeniyetler üzerinde oynadıkları kesin rol düşünülürse, kör tesadüfe bağlamamak gerektir. Çin'de Tarihsel gidişin yeni bir determinizmi var demektir. Biliyoruz; ilk Irak Medeniyeti: denizle Dicle-Fırat'ın buluştukları yerde UR v.b. kentleriyle doğdu. Ondan sonra gelen Mısır Medeniyeti de, Finike kıyılarından Medenileştirici kahraman Osirislerin taşıdıkları kentleşme tohumlarıyla gelişti. Irmaksal Mısır Medeniyeti de, tıpkı Iraklı benzeri ve sebebi gibi: denizle sübtropikal ırmağın (Nil'in) buluştukları yerde Buto vb. Kentlerle doğdu. Irmaksal medeniyetin karakterini taşıyan Çin gelişimleri, niçin Irak ve Mısır deltalarıyla hemen aynı paralele rastlayan Mavi Irmaktan önce Sarı Irmakta gözüktü?

Doğrusu, Çin'de imparatorluk birliği açan Ts'in, Uzakdoğu'nun İskender'iydi. Ancak İskender zamanı, sanki İskender'le birbirlerinden habersizce Hindistan'a doğru randevulaşmış gibi, Tonkin'e kadar akın etti ve ondan sonradır ki, Mavi Irmakla Sarı Irmak boyları aynı Çin Medeniyeti'nde buluştular. Bundan daha ilginç olay, Sarı Irmak boyunda geçti. Çin'in ilk Orta Barbarlıktan önceki kültürü, Sarı Irmağın Sarı Denizle birleştiği yerde başlamadı. Bu, Ana Irak ve Mısır Medeniyetlerinin tersine bir gidişti. Sahilden çok içerilerde, Sarı Irmağın tam ortalarında, kuzeye çıkıntılı küçük dörtgen mendireğin güneyinde **Ordas** bölgesinde ilk Çin (Medeniyeti değil!) yerleşim kültürü taslaklaştı. Ondan hayli sonraki **Neolitik Kültür** de, gene Sarı Denizden yüzlerce kilometre kara içinde gelişti. Gerek Mavi Irmakta başlamamak, gerekse kara içlerinde başlamak olayları, Çin Medeniyeti'ne tohumun, tıpkı Çinli insanlar gibi kuzey batıdaki Moğolistan'dan geldiğini anlatır.

Moğolistan kültür tohumlarını nereden almış olabilir?

Gobi Çölü doğuda bırakılırsa, batıya doğru iki çıkar yol görünür:

l- Altay, Zungari, Baykal açıkları,

2- Sinkiyang (Çin Türkistan'ı) üzerinden Tarım Irmağı vadisiyle Pamir geçitleri...

Bu iki yol da Seyhun-Ceyhun Irmaklarının suladıkları ideal otlak ve sürü düzlüklerine çıkar. Bu düzlüklerle Irak arasında Sümerler'den beri gidişip gelişmeler herkesçe kabul olunuyor. İşte, Mavi Irmak yerine Sarı Irmakta, Sarı Irmağın da denize dökülen ağzı dururken tâ orta yerine gelen Ordos, daha sonra Honan bölgelerinde kültür elemanlarının, hem de Batı Asya örneğinde bulunması, Çin gelişiminin Irak'tan kaynak aldığı tezini desteklese gerektir.

Çin neresi? Irak neresi? denecek. Aradaki uzaklık, insanların toprağa yapıştıkları ziraat ekonomisi çağı için kısmen doğru sayılabilir. Toprağa yerleşmek bakımından hiçbir ekonomik ve sosyal zorunluluk yaşamayan toplumlar için, Irak'la Çin arasında gidip gelmeler Vahşet (Paleolitik) çağından beri olağan şeydi. Grek Kentleşmeleri sırasında medeniyet dünyasını kuzeyde doğudan batıya çepçevre sarıp, ikide bir allak bullak eden İskitler için Herodot der ki:

> **"Kimmerleri Avrupa'dan kovarak, Asya üzerine atıldılar: kaçanları kovalamak onları Medler ülkesine getirdi."**[478] (Hem de) **"(…) Kafkas dağlarını bırakıp daha uzun yoldan geçtiler. Medler yenildi ve Asya imparatorluğu İskitler'e geçti."**[479] **"Bütün Asya'ya sahip olan İskitler Mısır'a yöneldiler."**[480] **"Hazer'in doğusunda gözün alabildiğine geniş bir ova varmış: Mesajetler o mesafeli ovanın büyük kısmını kaplarlar."**[481] **"(...) Söylendiğine göre bu uluslar koskoca bir Devlet olup yiğit ve cesurdurlar. Ülkeleri Doğuda Ceyhun ötesinde, İsodon'lara karşıdır. Onları da İskit ırkından saymaya kalkışanlar var."**[482] **"(...) İskitler gibi giyinirler, yayan ve atla savaşırlar. Demirle gümüş onlarca hiç kullanılmadığı gibi, ülkelerinde de bulunmaz. Ama altın ve bakırları boldur."**[483] **"(…) Toprağı hiç ekmezler. Sürüleri ve Ceyhun'un bol bol sunduğu balıkla geçinirler."**[484]

Herodot'a bakılırsa, Mesajetler, Persler'in ünlü efsane yiğidi Cyrus'u yok etmiş ve ortalığı titreten İskitler'i kaçırtmış, Muhteşem Tomris'in Anahanlık çağını yaşayan çocuklarıdır. İskitler:

---

478 Histoire de Herodote, Clio-103.

479 age., Clio-104.

480 age., Clio-105.

481 age., Clio-204.

482 age., Clio-201.

483 age., Clio-215.

484 age., Clio-216.

"Asyada oturan, ve kendileriyle savaş durumunda bulundukları Mesajetlerden yıldıkları için Ceyhun Irmağını geçerek Kimmer ülkesine geldiler."[485]

Tuna'dan (İster) Don (Tanabis) ırmağına dek, Şahane İskitler'den başka, **Ekinci** İskitler (Boris'ten: Dinyeper'den Kuzey Doğuya 11 gün), **göçebe** İskitler (Doğuda Dinyeper koluna kadar 14 gün), **Kızıl** İskitler sıralanırlar. Don ötesinde yedi çeşit İskit ulusu uzanır:

l- **Sauromate**'lar (Yürümeyle 15 gün, ağaçsız yer),

2- **Budin**'ler (Kuzeyi 7 günlük çöl, bol ağaçlık),

3- **Thyssagete**'ler (Çölün ötesi),

4- **İygae**'ler (Çok ağaçlık),

5- Şahane İskitlerin boyunduruğundan kaçmış **başka** İskitler,

6- Ötesi dağ etekleri.

"Kadın erkek dazlak, burun yassı, çene uzun, özel dilleri var, İskitvâri giyinirler."[486]

Bunlar besbelli bizim Moğollardır.

7- **Argipee**'ler:

"Her biri bir ağacın altında barınır (...) Otlaksızlıktan, az davarları vardır. Ellerinde hiçbir saldırı silahı yoktur."[487]

Herodot, bu uluslardan ötesine tüccarlar gidemediği için, bilgi elde edemediğini yazar. Ticaretin bulunmadığı yerde, göçebelik yol alır.

B- ÖNTARİHSEL DEVRİM

Yeryüzünde **Paleolitik** (Eskitaş) denilen VAHŞET Çağı, **Neolitik** (Yenitaş) denilen BARBARLIK Çağı tarafından yalnız rejim olarak değil, bütün insanları ile de yok edildi. Medeniyetle uzaktan yakından ilişkili bulunan ülkelerde Paleolitik çağın ve Vahşi insanların izlerine genellikle ancak fosil olarak rastlanılıyor. Çünkü, Barbarlığın Neolitik **tekniğin**deki üstünlük, Vahşetin Paleolitik tekniğini yıktı, insanı başkalaştırdı. Barbarlığın Aşağı Konağı: çömlekçi-avcı düzeni de: Orta Barbarlık Konağının getirdiği sürü zenginliği önünde hiç değilse medeniyetler çevresinde saf dışı bırakıldı.

---

485 age., c. IV, s. 12.

486 age., c. IV, s. 239.

487 age.

Orta Barbarlıkta gelişen **BABAHANLIK** düzeni, Aşağı Barbarlığın **ANAHANLIK** düzeni kadar insancıl ve gönülden bir sosyalizm olmadı ise de, Toplum düzeninin iç zıtlıkları Yukarı Barbarlıktaki kadar büyümedi. Sürünün getirmiş olduğu aşırı bolluk, kadının ana içgüdüsünden gelme feragati ile birleşince, (Amerikan yaşama standardının Demokrasi ile karma Emperyalizmini yığınlara empoze edebilmesi gibi bir mekanizma ile) benimsendi. Emperyalizmin, bugün Sosyalizmi bir canavarlık gibi göstermeye kalkışmasını andırır güdüyle ve gidilikle: Babahanlık kendinden önceki daha insancıl Anahanlığı: "Âdem eti yiyen Devanası" biçiminde masal reklâmında kötüledi.

Çobanlık ekonomili Orta Barbarlık ile Ziraat ekonomili Yukarı Barbarlık arasındaki güreş, bu iki düzenden birisinin kesin yenilgisi ile kolayca sonuçlanamadı. Bir yol, her iki konak da BABAHANLIK düzeni idi. Yalnız, Yukarı Barbarlıkta: aynı toplumun içini bölen geniş ZİRAAT-SANAYİ büyük sosya1 işbölümü iç zıtlıkları, Orta Barbarlıktakiyle kıyas edilemeyecek kertede arttırdı. Grek Kentlerinde kuşaklar ve Kenttaşlar arasına sık sık giren çatışma ve kopuşmalar, ayrılma, yabanda yeni koloniler açmalar, bu gidişin en iyi bilinen örnekleridir. Orta Barbarlıkta böylesine iç parçalanışlar yoktu. O yüzden, tıpkı medeniyetlerle Barbarlar arasında en kesin biçimlerini alan farklar, daha ufak ölçüde, Yukarı Barbarlarla, Orta Barbarlar arasında görüldü. **(Coğrafya-Tarih-İnsan)** üretici güçleri bakımından Orta Barbarlar üstün bulundukları vakit, Yukarı Barbarlığın sırf **Teknik** üstünlüğü yeteri kadar kuvvet sağlayamadı. Medeniyetlerle Barbarlar arasında görülen **Dengeleşme-Dengesizlik** dönemleri, Barbarların Yukarı ve Orta konakları arasında art arda geldi. Medeniyet çağındaki kadar net ve yaman olmasa bile, taslak halinde Tarihsel Devrimleri andırır altüstlükler baş gösterdi. Medeniyetten ve Tarihten önceki çağlarda Tufancıklar belirdi. Bunları Medeniyetin Tarihsel Devrimlerinden ayırt etmek için: **"Öntarihsel Devrimler"** diye adlandırmak gerekir. Öntarihsel Devrimler (Revolutions Prehistoriques), Irak gibi Çin'in de Medeniyetten önceki çağlarında efsaneleşmiş bulunurlar.

Irak'ta, Berose'un derlediği gelenekler, daha çok Akkad Semitlerinin Kentleşmelerini anlatır. Van Gölü çevresindeki "CENNET"lerinden, cehennem sıcağı Irak Ovası'na inilince, Kızıl Deniz'den (Basra Körfezi'nden) hem balık, hem insan başlı medenîleştirici kahraman OANNES çıktı. Bu, Semitlere Kentleşmeyi öğreten, belki balık totemli Sümer kolonileştiriciden başkası olamazdı. Semitlere Kentleşmeyi, Orta Barbarlıktan Yukarı Barbarlığa geçmeyi öğretti. Bu alt basamaktaki insanlara inanılmaz ile-

rilikler öğreten kişi, Tarihöncesinde, hattâ (İskender ve Atilla gibi üstün gelenler) Tarih içinde, Kristof Kolomb'un Amerika Yerlilerine göründüğü gibi: İNSANÜSTÜ, Tanrı veya Tanrısallık olarak göründü.

> **"Bu ilk Tanrının ortaya çıkışı ile bir efsane sülâlesinin ortaya çıkışı arasında uzun fasıla geçti."**[488]

Fasıla sonunda başlayan Tufan öncesi krallıklardan beheri en az 10.800, en çok 64.800 yıl ömür süren 10 kral adına bağlandı. Bunlar ilk Semit Kentlerinin krallarıydılar. Medeniyet krallarıyla aralarında ad benzerliğinden başka hiçbir ortak yan yoktu. Gene de, Kent içi zıtlıklar ve çekişmeler o küçük krallıkları ikide bir yıktı. Irak'ta her 50-100 bin yılda (Mitolojinin rakamları ayrıca gösterilecek özellik taşır) bir "Kızılca Kıyamet" koptu. 10 kralın aralarında: 2'si **Oannes,** 2'si **Annedotus** ve birisi **Anodaphos** adını alan tam beş "Sahip-zuhur" tanrısallık çıktı. **Öntarihsel-Devrim** yıkılışının ardından yeni bir kuruluş geldi. Bu gidiş Irak Tarihöncesindeki **Öntarihsel Devrimler**'in önemini gösterir. Bata çıka Semit Kentleşmeleri yolunca yürüdü...

Aynı gidişi, Çin'in Sarı Irmak boyunda buluyoruz. Çin'de, Sümer gibi yakın bir medeniyet temsilcisi yoktur. İlkin 3 Oğuz, sonra 5 Hükümdar: insanları Barbarlığın aşağı konağından yukarı konağına doğru geliştirirler. En son iki hükümdar (tabiî: adı "Hükümdar". İnsanlar medenîleşince, Tarihöncesi şeflerini kendilerine yakıştırırlar): belki Batı Asya'dan Sarı Irmak boyuna çömlekçilikten dokuma ve metal işine kadar buluşları taşımış bulunurlar. Doğruluğu şüpheli tarihlere göre; İÖ: 3000 yılının sonlarıyla 2000 yılının başlarında yaşamış gösterilirler. Ancak onlardan sonra, İÖ: 2000 yılının başlarında veya ortalarında Çin'in Kral Sülâleleri denilen olaylar sahneye çıkar. İşin en ilginç yanı: ilk Sülâle kurucusu ulu Yu'nun **"Büyük Tufan Yenicisi"** adını taşımasıdır. **"Tufan"** adı, Çin Medeniyette hayli ilerleyip de **Tang**'lar Sülalesi sona ererken, bu sülâlenin canına okuyan ve İslâm taze orduları ile Çin'e karşı antlaşma yapacak olan Tibetli Barbarların adıdır. Ve "Tefsir'i Tibyan"da pek güzel anlatıldığı gibi, İslâmlar için Tarihsel Devrimin en aslına uygun temsilcisi olan Tibetli Barbar akıncılarının adları, İslâm Edebiyatında her türlü Tarihsel Devrimin yersel-göksel karşılığı olarak yerleşmiştir. Burada ilgi çekici olan yön, yüzde yüz Irak yapısı olan Tufan olayının Sarı Irmak boylarına dek yankılar uyandırmış ve Çin Mitolojisine girmiş bulunmasıdır. Çin'de Tufan yenicisi Ulu Yu'dan sonra, Çin'in Kentleşme çağına giren 3 sülâle başlar. Her sülâlenin sonu

---

488 Gaston Camille Charles Maspero, Histoire ancienne des peuples de l'Orient (1875).

bir tiranlık ve altüstlükle biter. Bu altüstlükler, Irak'ın Tufanöncesi krallıklarında, görülen ÖNTARİHSEL DEVRİMLER'den başka bir şey olamaz.

C- IRAK ve ÇİN İLİŞKİSİ

Uzakdoğu, daha açıkçası: Çin ve Hint **IRMAKSAL** medeniyetleri, Yakındoğu'nun Ana-medeniyetiyle ilişkileri bakımından az çok kendi kabukları içine **kapalı** bulunduklarından, yaşları, kadîmlikleri hayli "dramatize" edilmiştir. Hint geleneğine göre Brahma'nın egemenliği 4 milyon yıla varır. Japon Dairi'si Tensio-dai-tsin'inki 2 milyon 362 bin yıl, Çin'deki peryodlarının başlangıcı 2 milyon 276 bin 479 yıldır. Kaldeenlerin Monden Çağı 720 bin, Babillilerinki 470 bin, Pers Majlarının 100 bin yıl vb. vb… sürer.[489]

Sanki, bir Toplum Medeniyete ne kadar geç girdiyse, o kadar çok eskiden beri medenîleşmiş olduğunu öne sürmüştür. Bu arttıranın üstünde kalan rakamlar bir ölçünün yanlış anlamından ileri gelse gerektir. 19'uncu Yüzyıl sonuna dek, her Tarihsel Devrim sonu kurulan medeniyet, kendisini dünya kurulalı beri uygar saymıştır. Çünkü ona göre dünya Medeniyetle birlikte başlamıştır. Mademki, Dünya çok eski görünüyor, medeniyet de eskimelidir!

Gerçek yıl rakamları, 20'nci Yüzyılda arkeoloji buluşlarıyla az çok modern ölçülere sığdı. Çin'in, Coğrafya üretici güçleri bakımından alınyazısını çizen iki büyük sübtropikal ırmağı vardır:

l- Sarı Irmak (Huang-ho),
2- Mavi Irmak (Yang-tsö-kiyanig).

Çin, Sarı Irmak boylarında İÖ: 841 yılları, mitoloji bulutlarından sıyrılır. Roma. İÖ: 752 yılı kurulduğuna göre, Çin'in Tarihe, yani Medeniyete girişi, ilk Grek kentleşmelerinden çok öncelere çıkmamış sayılabilir. Sarı Irmağın ortasına doğru kuzeye çıkıntılı büyük dört köşe mendireğine gelen:

> **"Ordos bölgesinde kazılar, bir Paleolitik medeniyetin izlerini ispat etti."**[490]

Ordos bölgesini çevreleyen bölgeler: Doğuda Sarı Irmağın son, güneye çıkıntılı büyük mendireği güneyinde **Ho-nan:** Güney Batıda, Sarı Irmağın kaynağına doğru, batıya çıkıntılı küçük dört köşe mendireğin içinde

---

489 Felix Verney, Hist. Univer, Tablettes Achronologiques, U.K. 101050.

490 Victor Duruy, Histoire Generale, Paris 1891, c. I, s. 37-1.

Kan-su, Ordos'un Kuzeyinde güney Mançurya vardır. Klasik Tarihin gene "Medeniyet" sözcüğü ile karıştırdığı Ordos'unkinden ileri **kültür**ler bu üç bölgede görülür.

> **"Güney Mançurya ile Honan ve Kan-su'da pek yaygın ve nispeten bir cinsten (homojen) bir Neolitik medeniyetin izleri daha sonraki kazılarla ispatlandı. Yeraltından çıkarılmış kemiklerin ilk gözetimleri, neolitik Çin'de oturanların Moğol tipi oldukları hükmünü vermeye yetti. Orada bulunan nesneler, hele çömlekçi işleri, Çinli neolitiklerin Batı Asya Medeniyetleriyle akraba bir medeniyete sahip bulunduklarını düşündürüyor... En arşaik Çin efsaneleri hemen bütün kahramanları Sarı Irmağın orta akımı üzerine yerleştirir. Epey gevşek bir konfederasyon teşkil eden küçük prenslikler orada yükseliyordu; bu beylikler kendi kendilerine (Çong-kuo) "Merkez beylikler" yahut da "medenîleşmiş" (*Kua:* kelimesi kelimesine: çiçekleşmiş) beylikler adını veriyorlardı. Çin'in bugün de Çince adı *Çong-kuo* (tercümesi: Orta imparatorluk) ve *Çong-kua* (Orta çiçek)'tir. Çinliye *Çong-kuo-jen* (jen: insan) denir. Avrupalıca "La Chin" adının, İsa'dan Önce III'üncü Yüzyılda imparatorluk dirliğini kurmuş bulunan sülâlenin Ts'in adından geldiği düşünülüyor. Ortaçağda kuzey Çin'e *Kathay* (Moğolca Kitai, Türkçe Hatay, ki bugün Ruslar tüm Çin'i bu sözcükle anarlar), Güney Çin'e de *Manzi* adı veriliyordu."**[491]

Haritadaki duruma bakalım. San Irmak ortasında Vahşet (Paleolitik) çağı var. Onu dört yandan saran Barbarlık (Neolitik) kültürü, nesnesiyle Batı Asya, Yakındoğu, daha doğrusu Irak kültürüne akrabadır. Irak'la Çin arasında sonraları İpek Yolu adını alacak madde bağı Orta Asya'dan geçer. Bu yol üstünde Tarih boyunca Atilla-Cengiz-Timur Moğolları at oynatacaktırlar. Çin'e Neolitik kültürün bile Orta Asya yoluyla geldiği ortadadır. Klasik Tarihe göre:

> **"Bu gepgeniş ülkenin ahalisi bircinsten (homojen) değildir. Bir Çinli ırkı yoktur. Çinliler "sarı ırk"a ve Moğol grubuna bağlanıyor ise de, ülkede pek başka başka tiplere rastlanıyor. Bu ahalinin Orta Asya'dan gelmiş bir istilâ sonucu olduğu fikri, sadece bir hipotezdir."**[492]

Batılının (kafasına kendi üstünlüğünü çivilemek için icat ettiği) "IRK" sözcüğü, elbet hiçbir şeyi aydınlatamaz. İlk insan topluluklarının hareket halinde yaşadıklarını düşünmek yeter. Pitekantrop Java'da, Pekinensis adam Çin'de bulundu. Avrupa'ya ilk giren insanlar, Orta Asya göllerinden ve Karadeniz kuzeyindeki geçitlerden atladılar. Paleolitik akın: Doğudan

---

491 V. Duruy, age., s. 32.

492 V. Duruy, age.

Batıya oldu. Neolitik akının Batıdan Doğuya gelmiş olması aynı derece mümkündür. Sarı Irmağın Gobi Çölü ötesinde Moğolistan'la, Tsaydam ötesinde (Tarım Irmağından bereket almış) Türkistan ile çevrelendiği düşünülürse, Karakurum'dan Zungari, Baykal kuzey açık alanları, Saydam, Khotan, Yarkent üzerinden Fergana v.b. geçitleri doğru Seyhun-Ceyhun Irmaklarına yol verirler. Bu ipek yolları üzerinde İran Yaylası ile Çin arasında gidilip gelinmelerin olmadığını söylemek, Altaylıların Tarihöncesinde yaşamadıklarını iddia etmek kadar yersiz olur. O gidip gelmelerde Irak'la Mısır arsındaki gidip gelmeler kadar sık bağlılık bulunmasa bile, Irak'la Çin arasında gevşek bir bağlılık bulunduğunu düşünmek sade bir hipotez değildir.

D- IRAK MI, ÇİN Mİ ESKİ?

Çin'le Irak arasında bağlılık bulununca, kimin ana, kimin oğul olduğu, gelişim Tarihlerinden anlaşılabilir. İsa Doğumundan önceki birinci bin yıldan Önceleri Çin'de anılan **"Üç Oğuz"** (Oguste):

l- Fu-hi,

2- Niu-kua,

3- Şen-nong gibi, onların ardından gelen **"Beş Hükümdar"** dan ilk üçü: (Hüang-ti, Çuan-hiu, Kao-sin (yahut TİK'u) tümüyle mitoloji tipleridir. Bunların

> **"Zamanlarında: çömlekçilik, metal eritme, silahlar, şarlar, evler, dokuma v.b. keşfedildi."[493]**

Bu keşiflerin binlerce yıl önce Batı Asya ve Irak'ta keşfedildikleri ve onlara pek akraba oldukları gözönüne getirilirse, Çin'e göçebe geliş gidişleriyle getirildikleri düşünülebilir. Bütün o keşifler, hep birden tıpkı Grek dünyasındaki Yukarı Barbarlık Konağına geçiş elemanlarıdırlar. "Beş Hükümdar" içinden yalnız son ikisi:

> **"Gerçekten tarihsel kişilikler gibi temsil edildiler. İktidarı oğullarına değil, Bakanlarına geçirdiler. Dünyaya ve insanlar arasına düzen verdiler. Onlara bağlanan rivayetlerin bir haylisi hep toprağın tesviyesi (amenajman) efsanesinden çıkar. Tufanın büyük yenicisi Hia krallık sülâlesinin kurucusu Büyük Yu oldu. Ondan sonra iktidar erkek çizisinden, kimi erkek kardeşten kardeşe, ama prensip olarak babadan oğula geçti."[494]**

---

493 V. Duruy, age.

494 V. Duruy, age., s. 373-2.

Toplum aşaması bakımından yukarıki olaylar bize şunları açıklar:

Gerçek kişiye benzeyen **Yao** 102-103 yıl (İÖ: 2357-2256 yahut 2145-2043), **Şuen** 53-50 yıl (İÖ: 2255-2206 yahut 2042-1990) yaşamış görünürler. Bunlar, besbelli, Noelitik Çağı Sarı Irmak boyuna getiren yarım efsane kişileridir. Sübtropikal ırmak (Sarı Irmak) boyuna indikleri için, Mısır'a inen medenîleştirici kahraman Osiris tanrıya benzetilebilirler. Ama gerçek Tarihte ilk Sümerler değil, ilk Mısır Medeniyeti'nden çok sonra geldikleri için, daha çok Greklerin Kent kurucuları çağını yaşamış olurlar. **Evrensel Tufan** (Irak Medeniyeti'ne büyük Barbarlar akını) İÖ: 2328 yılına (Julyen Tarihiyle 2386, Kâtip Çelebi'ye göre 2242 yılına) düşmüş gösteriliyor. Ne kadar (tabiî Batı için) karanlıkta kalmış olursa olsun, Çin insanlığı da o Tufanla ilgilenmiş ve Kentleşme başlangıçlarına ulaşmış sayılabilir. Yunanistan'da Sicone Krallığı 2164 (Jülyen: 2550) yılı belirir. Asıl Mısır'dan kovulmuş İnachus'ün gelip, Pelasgüs'ler arasında ilk Argos kentini kurduğu yıl İÖ: 1986 (Jülyen 2728)'dir. Çin'de **Hia** krallığının gelenekçe **"Tufan yenicisi"** sayılması, Grek ve Çin gelişimlerinin Tufan sonucu olduklarını gösterir. Klasik Tarihe göre: (Sarı Irmak çevresindeki):

> **"Çin konfederasyonunun ötesinde "Dört Deniz"in Barbarları yaşıyordu. "Dört Deniz", kadîm dilde acayip yaratıkların oturdukları bakımsız (İnculte) bir serhat bölge anlamına gelir. Ülkeyi çevreleyen Barbarlar üzerine ilk Tarihçilerin bıraktıkları bilgiler olağanüstü belirsizdir. O bilgilere göre, konu edilenlerin Çinli olmayan ırklar mı, yoksa daha geri bir medeniyet halinde kalmış ahali mi oldukları çıkartılamıyor."**[495]

"Irk" lâfı bir yana: **"Orta Çiçek"** çevresindeki insan yığınlarının Aşağı Barbarlıktan yukarı çıkmadıkları kendiliğinden anlaşılır. Çünkü daha ileri bir Toplum olan "Orta Çiçek"in kendisi, henüz yeni yeni Aşağı Barbarlık Konağından çıkmak üzeredir. Belki Sümerler'in Protosümer kültürlü Irak üzerine akınları gibi bir akınla, Neolitik bir topluluk, Sarı Irmak bölgesine çevre Barbarları yararak baskın yapmış, ırmaksal kültüre yerleşince, yarılan Barbarlar yeniden çevreyi sarıp kapatmıştır. Her ne olursa olsun, Grek dünyasındaki Mısırlı Inachus gibi, Çin Sarı Irmak bölgesinde ilk krallığı kuran Büyük Yu zamanına dek, Çin'in tümünde "Anaçizisi" (demek: Aşağı Barbar Anahanlığı) egemendir. Yu ile dahi Babahanlığın (Orta Barbarlığın) iyice kurulamadığı: iktidarın **"Erkek kardeş"**ler arasında el değiştirmesinden bellidir.

---

495 V. Duruy, age.

"2000 yılına değin, (İÖ: Çin'de) İmparatoru seçim başa getirdi. O zamandan beri veraset yerleşti ise de, mirası telâfi edip düzeltmek üzere (correctif olarak) Ulular, ölen prensin yerine en kabiliyetli olanı, oğulları arasından seçebiliyorlardı, imparator Yu, *Hia* Sülâlesine başladı. Bu sülâle 400 yıl sürdü ve berbat kargaşalıklara düşmüş iğrenç bir müstebitlikle sona erdi."[496]

Seçimle şef olmak, Medeniyetten önceki: Engels'in "Askerî Demokrasi" dediği düzendir. Bu bakımdan, 27 kralla 429 veya 432 yıl süren **Hia** Sülâlesi de, 23 veya 30 kralla 644 yahut 507 yıl süren **Yin** (veya Şang) Sülâlesi de, Irak'ta Berose'un sıraladığı Tufan öncesi krallıkları andırıyorlardı. Onlardan farkları: Tufandan sonra gelmiş olmalarıydı. Ancak İÖ: 1127-1049 yılları başlayan **Çeu** Sülâlesi ile birlikte, Çin'in Tarihsel kişilik taşıyan kralları sahneye çıkabildi. Tam o yıllarda, Grek dünyası da yeniden büyük altüstlüklere uğradı. 1140 yılı Aeolien'ler Pelasgüs'leri Lesbos adasından kovarak, Lesbos Kentini kurdular; 1130 yılı (Apollodos ve Eratosten'e göre) ünlü İyonyalılar göçü yapıldı. (Grek Barbarları Anadolu'ya geçtiler) Arada: Aeoli (1120), Milet ve Colophan (1119), Cyme'lilerce Neon-Tiohos (1112), İzmir Kentleri kurulup Homeros doğdu. Lakonialılarla Ispartalılar Melos adasına koloni gönderdiler (1116). Derken Agis: İlotları boyundurukladı (1091) ve gönderdiği Patreus güdümündeki koloni ile Achaie'de Patras Kentini kurdu (1182). Filistin'de Saul, İsrail kralı "seçildi" (1086). Secule'ler Sicilya'dan Sicanien'leri kovdular, Grekler Sicilya'ya yerleştiler (Thucydit'e göre: 1059). Zancle Kentine, Secule'ler yeniden kurdukları Messene adını verdiler (1058). Davud: Yuda kabilesince kral olarak tanındı. (İsrail'in birinci kralı: 1055), sonra bütün kabilelerce kral tanındı (1047). Bütün bu olaylar Uzakdoğu ile Akdeniz bölgelerinde hemen hemen aynı yıllarda yepyeni Barbar yığınlarının Kentleşmeye ve Medenîleşmeye girdiklerini, dolayısıyla da, insanlık Tarihinin birbirinden en habersiz ücra bucaklarda bile, birbiriyle organik olarak ilgili ve az çok ilişkili gelişimler geçirdiğini gösterir.

Irak'ta, çarkları en az bin yıl önce işlemeye başlamış Tarih değirmeninin altından, nice sular aktıktan sonra ilk Tarihsel Çin krallığı için de, ondan önceki büsbütün efsane krallıkları için de bugüne dek derlenmiş bütün bilgiler, Homeros'un Grek Kentleşmeleri için yazdığı destanları aşmaz. Bütün o Çin "Krallıkları", Yunanistan'ın "Arhontlukları" sayılabilir. Tarihin ondan bin yıl öncesine geri gidilirse Grek ve Çin Kentleşmelerinde

496 V. Duruy, age., s. 11.

olan bitenler, Sümer Kentlerinde Tapınak egemeni İshakku (Sümer Başrahibi) çevresindeki olayları andırır:

> ***"Yin* Sülâlesi kadîm görünür (...) Çeu'lar Sülâlesi Tarihsel zamanlara girerler. (1899 yılı bir Honan köycüğünde yapılan kazıyla kaplumbağa kabukları ve kemikler bulundu.)... Kemiklerin üstünde Çinli epigrafçılar (Kitâbeciler) Tarihin Yin Sülalesi krallarına bağladığı adların çoğunu okumayı bildiler... Hia'lar, Yin'ler ve Çeu'lar, hep kızoğlankız bir ana ile Gök'ün eserlerinden doğmuş bir Ulu Ata'ları bulunduğunu söylerler. Hia'ların egemenliği gibi Yin'lerinki de bir yitiş (perdition) kralı ile sona erer. Hia'ların sonuncusu Kie, Yin'lerin sonuncusu Şeu-sin gaddarlıkları ve sefihlikleriyle** [zevk ve eğlenceye düşkünlükleriyle] **ün alırlar. Efsaneler birbirinin tıpkısıdır. Yin'leri yenen Çeu'ların zuhuru bir şairce geleneğin kalıntıları sayesinde anlatılır. Kronolojik dönemin başlangıcında bir kral Yeu gözükür: feci şekilde yok olan bu kralın Tarihi Kie ve Şeu-sin'inkilerle aynıdır. Sülâlenin başlıca kahramanı kral Mu, ancak bir serüven romanından öğrenilir... Her üç sülâlenin de kralları *Tien-tsey* (Göğün oğlu) lâkabını taşırlar. Belli başlı görevleri metbû (süzeren)[497] tanıyan bütün beylere muteber bir takvim çıkartmaktı. Başlıca iktidarları dinsel düzendeydi ve yalnız Yukarının Egemeni Oğuz Gök denilen Gökyüzüne kurbanlar sunmaktı."[498]**

Bu ilkel gelişimden sonra Çin'de de: tıpkı önce Irak'ta, sonra Mısır'da görülen gece ile gündüz gibi birbiri ardınca gelmiş Medeniyetlerle Barbarlar arasındaki saldırı-karşısaldırı ilişkileri yazılı biçimlere girdi. Çin'in de Tarihsel kalbi atmaya başladı; **Tarihsel Devrimler** çarkı, saat intizamıyla yürüdü.

E- ÇİN VE AKDENİZ MEDENİYETLERİ

Hindistan'da Tarihsel Devrimler şekli, Çin'den daha geç işlemiş görünüyor. Hindistan'ın gerek Tarihöncesi, gerek Tarihi, "Kapalı Medeniyet" olan Çin'de olanların daha geç ve daha ufak ölçüde sahneye konmasıdır. Çin'dekileri özetledikten sonra, genel Tarih gidişini aydınlatmak için ayrıca Hindistan'a girmeyeceğiz. Çin'de, medeniyetle birlikte baş gösteren Tarihsel Devrim nöbetlerini burada uzun boylu incelemek zorunlu değildir. Çin'de, 3 Tarihöncesi sülâleden sonra, bütün anlamıyla medeniyete girilmiştir. Çin Tarihi, ondan bu yana artık şaşılacak kertede benzerlikle, Akdeniz Medeniyetinin geçirdiği gelişim basamaklarını art arda yaşadı.

---

497 Metbû: Kendisine tabi olunan, uyulan hükümdar. (y. n.)

498 V. Duruy, age.

Burada -biraz şemalaştırmış olmayı göze alarak- Akdeniz Medeniyetiyle Çin Medeniyeti arasındaki GİDİŞ paralelliğini yalnız başlıklarıyla işaretleyeceğiz.

ÇİN'DE	AKDENİZ'DE
I- Klasik Tarihte: "Derebeyi devri". a) Beş Hegemonya Çağı b) Savaşçı Krallıklar	**I- Klasik Tarihte: "Grek Medeniyeti":** a) Atina-Isparta Hegemonyası Çağı, b) Peloponez Muharebeleri
II- İmparatorluğun kuruluşu Ts'in: Bütün Sarı Irmak kentlerini emrine geçirdi. Fetihlerini Tonkin'e dek uzattı. Kendisine "Gök'ün Oğlu" dedirtti. 50 yaşında ölür ölmez imparatorluğu yıkıldı.	**II- Makedonya'nın Yunanistan'ı yutuşu, İskender:** Bütün Grek kentlerini emrine geçirdi. Fetihlerini Pencap'a dek uzattı. Kendisine "Paidyos: Zeus'un Oğlu" dedirtti. 32 yaşında ölür ölmez kurduğu cihangirlik yıkıldı.
III- HAN Devletleri: Ts'in altı krallığın askerlerinden tek bir ordu yapmıştı. Ölünce 8 yıl anarşi sürdü. Anarşiyi durduran bir askerî şef birinci Hanlar, ondan sonra bir başkası ikinci Hanlar Devletlerini kurdu.	**III- Generaller Devletleri:** İskender Makedonya ve Yunanistan'ın dağınık askerlerini tek bir ordu yapmıştı. Ölünce 22 yıl anarşi sürdü. Anarşi sonunda generaller ayrı ayrı Suriye, Mısır, Makedonya krallıkçıklarını kurdular.
IV- TANG'lar Sülâlesi: Çin'deki krallıkları birbirine kapıştırarak doğdu. Budist-askerî fütuhatla eski Çin ülkelerini birleştirdi. Çin dışı Ortaasya'da "İpek Yolu" açtı. İmparatorluk İndüs'e dek yayıldı. Tibetli Tufan Barbarlarıyla anlaşmış taze İslâm önünde çöktü.	**IV- ROMA İmparatorluğu:** Makedonya'yla Yunanistan'ı vb. birbirine kapıştırarak doğdu. Sırf askerî fütuhatla Yakındoğu ülkelerini birleştirdi. Akdeniz havzasının deniz ve ırmak yolları gibi kaldırımlı kara yollarını açtı. Birmanya'ya dek yayıldı. Atilla'lı Hunlarla, öteki "Ulusların göçü" Barbarları önünde çöktü.
V- SONG'lar Sülalesi: Barbarları birbirine kapıştırarak doğdu. (Kitanlara karşı Niu-çenleri.) Muhafazakâr ve ütopist gelenekçilik ile "Moral Devlet"çiliği yaşattı. Cengiz akınıyla çöktü.	**V- BİZANS İmparatorluğu:** Barbar salgınları ve aşıları ortasında bir denge devleti oldu. Eski Roma bürokrasisi üstünde "Hıristiyan Devlet"çiliği yaşadı. Osmanlı Türk akınıyla çöktü.
Yuanlar.	**Osmanlılar.**
VI- MİNG'ler Sülâlesi.	**VI- Rönesans Avrupası.**

Biraz Tarih okumuş olanlar, yukarıda saydığımız her basamak gelişimin ortasında daha küçük, sonunda daha büyük birer **Barbarlar Akını** olayının geçmiş bulunduğunu iyi hatırlarlar. Bu çağların ayrıntılarına girildikçe

rastlanan zaman ve yer değişikliğinden ileri gelme farklar, benzerlikler kadar şaşırtıcı görünmezler. Birbirlerinden haber almaları için binlerce yılın geçmesi gerekmiş ülke ve toplumların genel gidişlerindeki o sözleşmişçe ve hemen hemen aynı plana göre aşılan objektif gidişler, Tarihin **determinizmini** ve **biricikliğini** anlatır. Onun için, burada Uzakdoğu Çin ve onun minyatürü olan Hint Medeniyetleri üzerinde ayrıca durmadık. Alıştığımız kültürün İslâm ve Batı kültürü olduğunu ve Sosyal Devrimler Çağına o kültürlerden geçildiğini gözönünde tutarak, en çok bilinen örnekleri filmleştirmekle yetindik.

SON ANI

1- Antika Tarihin sonucu: Kapitalizm oldu. Antika Tarihten Kapitalizme geçiş, en az, bir medeniyetten ötekine geçiş kadar önemlidir. Kapitalizme geçişte Barbarlığın rolü, kadîm medeniyet geçitlerinde olduğundan daha göze batıcı geçtiği halde, çok daha az önemsenmiştir. O yüzden, Kapitalizm: ya bir **"IRK"**ın gösterdiği mucize yerine konulup, insan anatomi ve fizyolojisine bağlanmak istenmiştir; yahut kendi kendisine var olan bir **"Teknik"** harika gibi anlaşılarak, gelişimdeki insanın rolünü otomatlığa çevirebilecek mekanik görüşlere kapı açmıştır. Onun için, buraya dek anlatılanların tamamlanması bakımından: Kapitalizmin doğuşunda (Coğrafya üretici güçleri bir yana bırakılırsa), özellikle İnsan ve Tarih üretici güçlerinin oynadıkları rolün belirtilmesi şarttı. Teknik sebeplerle ikinci cilt olarak basılmakta olan **"İLKEL SOSYALİZMDEN KAPİTALİZME"** emeği o eksiği giderecektir.[499]

2- Antika Tarihin SOSYALİZM neresinde? denecek... Her yerinde ve hiçbir yerinde…

Tarihin hiçbir yerinde Sosyalizm yok: çünkü Medeniyet, İlkel Sosyalizmin bittiği, Sınıflı Toplumun başladığı yerde gelişmiştir. Bu bakımdan Tarih: insanlığın İlkel Sosyalizmi nerede bulursa orada gittikçe yok edişidir.

Tarihin her yerinde Sosyalizm var: çünkü, bütün o sonsuz **"İMHA"** çabalarına rağmen, İlkel Sosyalizmin Gelenek-Görenek ve Kollektif Aksiyon güçleri, Tarihin gidişinden bir türlü silinememiştir. Bütün **"Medeniyetler Tarihi"** boyunca ilkel de olsa **Sosyalizm**, insanlığın mesamelerinde [gözeneklerinde] yaşamış ve en son **Bilimsel Sosyalizm** için katalizör, ana-maya rolünü oynamıştır.

---

499 Sözü edilen eser "İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş: İngiltere"dir. (y. n.)